SFÎNTUL VASILE CEL MARE

S C R I E R I

COLECȚIA
«PĂRINȚI ȘI SCRIITORI BISERICEȘTI»
APARE
DIN INIȚIATIVA PATRIARHULUI
IUSTIN
ȘI SE CONTINUĂ SUB ÎNDRUMAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE
TEOCTIST
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

PĂRINŢI ŞI SCRIITORI BISERICEŞTI

12

SFÎNTUL VASILE CEL MARE

SCRIERI

PARTEA A TREIA

DESPRE SFÎNTUL DUH. CORESPONDENŢĂ (EPISTOLE)

CARTE TIPĂRITĂ CU BINECUVÎNTAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

TRADUCERE, INTRODUCERE, NOTE ŞI INDICI DE
Preot Prof. Dr. CONSTANTIN CORNIŢESCU
şi Preot Prof. Dr. TEODOR BODOGAE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREŞTI, 1988

CUVÎNT ÎNAINTE

Un nou volum din scrierile Sfîntului Vasile cel Mare, tălmăcit în grai românesc, vede acum lumina tiparului în colecția «Părinți și scriitori bisericești», îmbogățind tezaurul teologiei și spiritualității noastre străbune cu încă două nestemate patristice de mare preț: tratatul Despre Sfîntul Duh și un mănunchi de Epistole ale ilustrului arhipăstor din Cezareea Capadociei.

Cu cartea de față ni se împărtășesc darurile unei moșteniri unice, atît prin conținutul cît și prin valoarea ei permanentă, a cărei importanță se situează într-un context ce nu trebuie neglijat. Astăzi creștinul dreptmăritor consideră ca lucru firesc și lesne de înțeles mărturisirea credinței sale în Sfînta, dumnezeiasca și de viață făcătoarea Treime: Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt. Dar cîți din cei ce aduc mărturie despre unicul și adevăratul Dumnezeu Cel în Treime închinat și slăvit își aduc aminte că învățătura aceasta, ca și celelalte adevăruri de credință creștină, s-a lămurit cîndva, cristalizîndu-se definitiv în primele veacuri ale Bisericii, cu prețul multor frămîntări și jertfe.

Așa s-a întîmplat și cu învățătura despre Sfînta Treime, aflată implicit în Sfînta Scriptură și primită nemijlocit, ca realitate duhovnicească, de către primii creștini. Această învățătură, exprimată pe scurt în Simbolul de credință de la Niceea, alcătuit de Sfinții Părinți ai primului Sinod ecumenic (325), a fost răstălmăcită de unii răuvoitori cu suflete pline de trufie, care, neînțelegînd Scripturile și neascultînd de predania apostolică, au încercat să dezbine unitatea de credință a Bisericii. Așa se face că încă din secolul al IV-lea — acel «secol de aur» al teologiei și vieții creștine — o seamă de rătăciți de la adevărata credință, care încercau să pătrundă taina dumnezeirii mai mult cu puterea gîndirii omenești decît cu lumina izvoarelor Descoperirii divine, au ajuns să nege deoființimea celor trei Ipostase divine — Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh —, considerînd că între Acestea ar exista deosebire de esență și deci de cinstire.

Îngrijorat de primejdia răspîndirii unor asemenea învăţături greşite, Sfîntul Vasile cel Mare — care se bucura de nepieritoare cinstire în evlavia dreptcredincioşilor creştini, împreună cu ceilalţi mari dascăli şi ierarhi, contemporani lui, Sfîntul Grigorie Teologul şi Sfîntul Ioan Gură de Aur — s-a ridicat cu sabia cuvîntului împotriva ereticilor pnevmatomahi, precum la vremea sa se ridicase biruitor Sfîntul Atanasie, «stîlpul Ortodoxiei», împotriva arienilor. El a întocmit astfel vestitul tratat Despre Sfîntul Duh, în care înfăţişează adevărurile fundamentale cu privire la cea de a treia Persoană a Sfintei Treimi, privită atît în esenţa şi acţiunile ei în sînul dumnezeirii, cît şi în iconomia lucrării sale în lume, în istoria mîntuirii şi în viaţa sufletească a credinciosului. De-a lungul veacurilor, generaţiile de creştini care au zăbovit asupra acestei lucrări au descoperit acolo cele mai înalte valori spirituale, puse în lumină prin lucrarea Duhului Sfînt, «Domnul de viaţă făcătorul», care se oglindeşte în slova inspirată a marelui părinte capadocian. Aceleaşi valori le descoperim şi noi astăzi, adîncindu-ne în cugetarea Sfîntului Părinte, care ne dezvăluie adevărul că Ortodoxia este o necontenită Cincizecime, o neîncetată revărsare a Duhului Sfînt peste întreaga făptură creată de Tatăl şi restaurată prin Fiul.

Împreună cu tratatul amintit, sînt redate în acest volum, în dulcele nostru grai românesc, şi din Epistolele Sfîntului Vasile cel Mare, adevărate modele de elocinţă, rezultate din adîncul celor mai diferite preocupări ale vieţii creştine, în care vasta cultură şi înalta dăruire literară a ilustrului părinte se împletesc în modul cel mai fericit cu zelul filocalic al iubirii de Dumnezeu şi dorul desăvîrşirii sufleteşti. Mai mult decît atît; scrisorile vasiliene cuprind nu numai un bogat material de ştiri referitoare la viaţa, lucrarea şi profilul spiritual al autorului lor, ci şi o nepreţuită comoară de informaţii privitoare la vremea sa, la contemporanii săi şi îndeosebi la istoria Bisericii Răsăritene din secolul al IV-lea. Astfel putem spune că ele zidesc sufleteşte, dar şi învaţă pe toţi cei ce năzuiesc spre cercetarea izvoarelor curate ale cugetării patristice.

Epistolele Sfîntului Vasile cel Mare alcătuiesc laolaltă un adevărat univers de gîndire şi povăţuiri, de care nu ne putem apropia decît cu respectul şi veneraţia cea mai adîncă. Diversitatea uimitoare a preocupărilor lor stă mărturie grăitoare despre geniul şi bogata dăruire a sfîntului ierarh capadocian. Unele din ele sînt imne de neîntrecută frumuseţe închinate prieteniei şi vieţuirii în Hristos; altele sînt mesaje înflăcărate pentru sprijinirea celor aflaţi în suferinţă; o seamă de scrisori au conţinut canonic, urmărind să îndrepte anumite nereguli disciplinare; nu puţine sînt epistolele cu caracter dogmatic, în care dreapta credinţă este limpede formulată, spre a risipi învăţăturile eretice; la fel se înscriu scrisorile cu conţinut liturgic deosebit de valoros pentru istoria veche a cultului creştin, precum şi o serie de epistole istorice, care mărturisesc frămîntările şi izbîndirile vieţii creştine din acel secol de aur.

Volumul de faţă — cel de al treilea şi totodată ultimul din principalele opere ale Sfîntului Vasile cel Mare incluse în colecţia «Părinţi şi scriitori bisericeşti» — aduce un important spor de prestigiu teologiei şi evlaviei româneşti, atît de receptive, dintru început, la cugetarea şi lucrarea vasiliană. Poporul nostru se poate mîndri cu faptul că scrierile Sfîntului Vasile, şi îndeosebi Liturghia sa şi regulile monahale, au însufleţit şi au hrănit de-a lungul veacurilor cele mai alese forme de manifestare a spiritualităţii româneşti. Alături de folclorul religios al strămoşilor sau de vechile cărţi de cult, cercetările rîvnitoare ale profesorilor de teologie din trecut şi de astăzi au îmbogăţit necontenit moştenirea vasiliană, care poate fi considerată astfel ca o permanenţă simbolică a Ortodoxiei româneşti.

Scrierile Sfîntului Vasile cel Mare au preocupat, după cum se ştie, cugetul multora din destoinicii noştri înaintaşi în ogorul Bisericii străbune, fapt mărturisit de o impresionantă salbă de tălmăciri ale acestora în limba română, atît în vremurile mai vechi, cît şi în cele noi. Nu insistăm aici asupra lor, deoarece bogăţia unor asemenea traduceri, exegeze şi comentarii se află înfăţişate într-un volum special pe care Biserica noastră l-a dedicat marelui dascăl la împlinirea a 16 secole de

la săvîrşirea vieţii sale pămînteşti (Sfîntul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvîrşirea sa, tipărit cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, colecţia «Biblioteca teologică,» 3, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune, Bucureşti, 1980).

Considerăm că această nouă traducere românească a unor scrieri reprezentative din tezaurul teologiei patristice — datorată osîrdiei părinţilor profesori Constantin Corniţescu şi Teodor Bodogae — confirmă valenţele teologiei româneşti contemporane şi totodată maturitatea duhovnicească a vieţii Bisericii noastre dreptmăritoare.

Cu asemenea gînduri, binecuvîntăm această nouă podoabă a culturii teologice româneşti, dorind cititorilor volumului de faţă mult spor şi depline izbîndiri în urmarea şi trăirea credinţei noastre dreptmăritoare.

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

La sărbătoarea Sfinţilor Trei Ierarhi :
Vasile cel Mare, Grigorie de Dumnezeu cuvîntătorul
şi Ioan Gură de Aur — 30 ianuarie 1989.

INTRODUCERE

1. ÎMPREJURĂRILE ÎN CARE A FOST SCRIS TRATATUL «DESPRE SFÎNTUL DUH»

Sinodul de la Niceea (325) s-a întrunit pentru combaterea ereziei lui Arie, referitoare la Fiul, a doua persoană a Sfintei Treimi. Problema Sfîntului Duh nu se pusese încă, de aceea Sinodul a formulat credința în Sfîntul Duh fără vreo precizare [1]. *Precizările s-au făcut la al doilea Sinod ecumenic, cînd a fost combătută erezia «pnevmatomahilor», «a luptătorilor împotriva Duhului»* [2].

Dar erezia pnevmatomahilor nu era străină de învățătura lui Arie [3]. *Acesta afirma că numai Tatăl este ființă fără început și cu totul transcendentă, iar tot ceea ce există în afara Lui este creatură, cu fire aparte de firea Sa* [4]. *Între creaturi, Fiul deține un loc deosebit, fiind creatura prin care Tatăl creează. Deși și Arie poate fi considerat un pnevmatomah, el însă nu pune problema Sfîntului Duh. Această problemă o vor pune mai tîrziu adepții săi* [5], *arienii moderați numiți și*

---

1. La Sinodul I ecumenic se include în simbol următoarea formulă: Καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

2. La Sinodul II ecumenic s-a făcut adaosul: τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν. Ambele simboale la Ἰ. Καρμήρης, Δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι, p. 58 și 77. Ἰ. Καλογήρης, Τὸ τριαδικὸν πρόβλημα κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, Θεσσαλονίκη, 1969, p. 370. G. Hahn, *Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der alten Kirche*, **1962, p. 161.**

3. Sf. Atanasie, *Către Serapion*, 1, 2, P. G. 26, 532: «Τῶν μὲν οὖν Ἀρειανῶν οὐκ ἀλλότριον καὶ τοῦτο ἐνθύμημα. Ἅπαξ γὰρ ἀρνούμενοι τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον εἰκότως τὰ αὐτά καὶ κατὰ τοῦ Πνεύματος δυσφημοῦσι».

4. Idem, *Împotriva arienilor* 1, 6, P.G. 26, 24: «Μεμερισμέναι τῇ φύσει, καὶ ἀπεξενωμέναι, καὶ ἀλλότριοι, καὶ ἀμέτοχοί εἰσιν ἀλλήλων αἱ οὐσίαι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ὡς αὐτός ἐφθέγξατο ἀνόμοιοι πάμπαν ἀλλήλων ταῖς τε οὐσίαις καὶ δόξαις εἰσίν ἐπ' ἄπειρον».

5. Este îndeobște cunoscut că arienii s-au împărțit în 3 grupări: prima grupare a fost a arienilor riguroși, care nu acceptau că Logosul este Dumnezeu, dar nici măcar asemenea Lui (ἀνόμοιος). De aceea, au și fost cunoscuți ca anomei. Mărturisirea lor de credință a fost aprobată în 357 și este cunoscută ca «a doua formulă de la Sirmium». A doua grupare este a arienilor moderați, care acceptau că Logosul este Dumnezeu avînd o esență asemenea cu Tatăl (ὁμοιούσιος). De aceea au fost cunoscuți și ca omoiousieni. Mărturisirea lor de credință a fost aprobată în 358 și a fost cunoscută ca «a treia formulă de la Sirmium». În sfîrșit, a treia grupare era a arienilor propriu-ziși. Ei recunoșteau că Logosul este asemenea (ὅμοιος) cu Tatăl, dar nu voiau să spună în ce constă această asemănare și respingeau atît termenul ὁμοούσιος cît și pe ὁμοιούσιος. Au fost cunoscuți ca homeeni. Mărturisirea lor de credință a fost aprobată în anul 359 și este cunoscută ca «a patra formulă de la Sirmium».

omiousieni, adepții lui Eustațiu de Sebasta[6]. *Dacă aceștia nu afirmau ca Arie că Fiul este o creatură, — ei afirmau că Fiul este o ființă superioară cu o natură asemănătoare celei a Tatălui*[7], *— despre Sfîntul Duh afirmau, împreună cu anomeii, că este o creatură*[8], *un duh slujitor asemenea îngerilor*[9].

Momentul crucial pentru izbucnirea noii erezii a fost ruperea comuniunii dintre Sfîntul Vasile și Eustațiu[10]. *Pînă în momentul ruperii comuniunii, între Sfîntul Vasile și Eustațiu erau relații de prietenie. Sfîntul Vasile aflase că Eustațiu proferează o erezie, dar din cauză că vedea în el pe organizatorul vieții monahale din Asia Mică și mai ales pentru că voia cu orice preț să evite dezbinările din Biserică, a menținut mult timp bunele legături cu acesta. El a redactat însă o epistolă*[11], *în care apăra divinitatea Sfîntului Duh, căreia, vrînd să-i dea autoritatea unei mărturisiri de credință, cerea să fie aprobată cu pecețile lor de episcopii din Asia Mică. Eustațiu a fost printre primii care au iscălit epistola. Mai tîrziu însă a pus pe seama Sfîntului Vasile o scrisoare către Apolinarie și niște apocrife pentru a-i umbri reputația. Atunci Sfîntul Vasile a înțeles că Eustațiu nu-i este prieten, că, din contră, îi este dușman și «căpetenia ereziei pnevmatomahe»*[12]. *În anul 376 Sfîntul Vasile îi reproșa faptul de a fi naufragiat de la dreapta credință*[13].

---

6. Erezia nu capătă amploare pînă în anul 359—360. În acest moment, în Egipt, o grupare eretică, ce nu făcea parte pînă atunci din tabăra arienilor, interpretînd alegoric (sau tropic, de unde adepților li se dă și numele de tropici) afirmațiile Sfinților Părinți referitoare la Sfîntul Duh, susține că în Duhul Sfînt trebuie să se vadă «un duh slujitor», care se deosebește de îngeri doar după treaptă (Sf. Atanasie, *Scrisoarea I-a* către Serapion, I. P. G., 26, 532 a). Sfîntul Atanasie lămurește lucrurile prin 4 scrisori doctrinale adresate lui Serapion, episcop de Tmuis, iar sinodul din Alexandria din 372 dă anatemei pe cei ce zic «că Sfîntul Duh este o creatură și că este separat de substanța lui Hristos» (Sf. Atanasie, *Tomos către Antiohieni*, 3, P. G., 26, 800 a).

7. Epifaniu, Πανάριον 3, 1, P. G., 42, 337: «Πνευματομαχοῦχοι οὗτοι· περὶ τοῦ Χριστοῦ καλῶς ἔχουσι, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημοῦσι, κτιστὸν αὐτὸ ὁριζόμενοι καὶ οὐκ ὂν ἐκ τῆς θειότητος».

8. *Ibidem*, col. 12: «Ἀρειανοὶ καὶ Ἀρειομανεῖται, οἱ τὸν Υἱόν τοῦ Θεοῦ κτίσμα κτίσματος». Vezi și Sf. Vasile cel Mare, *Contra lui Eunomiu*, 33, 1, P. G. 29, col. 649 b.

9. Socrate, *Istoria bisericească*, II, 45, P. G. 67, 360 a, b.

10. Loofs, *Macedonius*, în «Protest. Realencyclopedie», XII, 47.

11. Sf. Vasile cel Mare, *Epistola 125*, P.G. 32, 545.

12. Sf. Vasile cel Mare, *Epistola* 263, 3, P. G. 32, 980 b.

13. Idem, *Epistola 244*, P. G. 32, 921 b. Pentru amănunte, în legătură cu raportul dintre Sf. Vasile și Eustațiu, a se vedea Π. Χρήστου, Εἰσαγωγὴ εἰς ἐπιστολὰς Βασιλείου πρὸς Εὐστάθιον, în colecția «Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας», Θεσσαλονίκη, 1974, vol. 2, p. 60 și următoarele.

Dar atitudinea blîndă arătată de Sfîntul Vasile înainte de ruperea comuniunii a fost greșit interpretată atît de acesta, cît și de ortodocșii riguroși. Eustațiu s-a arătat mai stăruitor în greșeală, eșuînd în cele din urmă ca eretic, iar ortodocșii au crezut că Sfîntul Vasile șovăie în legătură cu persoana Sfîntului Duh. Sfîntul Grigorie de Nazianz l-a informat că la o adunare a prietenilor săi, unul dintre aceștia ar fi afirmat că pe cînd învățătura Sfîntului Vasile despre Tatăl și Fiul este corectă, șovăie și are rezerve în privința Sfîntului Duh [14]. *Aceleași zvonuri au ajuns pînă la Sfîntul Atanasie ; călugării din Cezareea au expus bănuiala lor Sfîntului Atanasie prin intermediul unui confrate de-al lor pe nume Paladius. Atît Sfîntul Grigorie de Nazianz cît și Sfîntul Atanasie au analizat atitudinea Sfîntului Vasile și au găsit-o justă în împrejurările în care acesta își desfășura activitatea* [15].

Dată fiind această situație, Sfîntul Vasile a găsit că este necesar să răspundă într-un fel acuzațiilor ce i se aduceau. Ocazia i s-a dat la 7 septembrie 374. În această zi, înconjurat de credincioșii din Cezareea și de horepiscopii din toate părțile provinciei, a serbat amintirea Sfîntului Evpsihi. Era de față, ca invitat al Sfîntului Vasile, și Amfilohie, episcopul de Iconiu, care într-o vizită anterioară lăsase aici o impresie deosebită [16]. *S-a adus, mai întîi, slavă Sfintei Treimi, printr-o doxologie de formă tradițională : «Slavă Tatălui prin Fiul în Sfîntul Duh», iar după citirea psalmilor a urmat o nouă formulă de mărire a Sfintei Treimi, cîntată de episcop cu tot poporul : «Slavă Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh»* [17]. *La sfîrșitul rugăciunii, unii dintre cei prezenți au acuzat pe Sfîntul Vasile că introduce inovații în învățătura și cultul Bisericii, prin faptul că pune pe aceeași treaptă pe Duhul cu Fiul și cu Tatăl.*

Amfilohie, martor la calomniile lansate împotriva Sfîntului Vasile de niște oameni suspecți «pentru a le fi folositor sau, dacă răul este fără remediu, pentru a pune în siguranță pe cei care îl vizitau» [18], *a cerut Sfîntului Vasile să alcătuiască o lucrare în care să explice sensul prepo-*

---

14. Sf. Grigorie de Nazianz, *Epistola 58*, 8, P. G 37, 136 : «ὑποφαίνει μὲν ἀμυδρῶς καὶ οἷον σκιαγραφεῖ τὸν λόγον, οὐ παρρησιάζεται δὲ τὴν ἀλήθειαν».

15. Idem, *Cuvîntarea 43*, 68, P. G 38, 78 : «Pnevmatomahii — spune Sf. Grigorie de Nazianz — abia așteptau ca el să spună direct că Sf. Duh este Dumnezeu, pentru ca să-l poată alunga (pe Vasile) din cetate și să aibă în acesta un motiv pentru a răvăși întreaga Biserică». Vezi și *Scrisoarea 58*, P. G., 37, 113.

16. Sf. Vasile cel Mare, *Epistola 176*, *263* b ; P. G. 32, 653 b.

17. Idem, *Despre Sfîntul Duh* I, 3 ; III, 3 d ; P. G. 32, 72 c.

18. *Ibidem*.

zițiilor de care se servește pentru slăvirea Sfintei Treimi. De altfel, Sfîntul Vasile anunțase cu alte ocazii că are intenția să alcătuiască «largi expuneri» cu bază scripturistică[19] *în legătură cu divinitatea Sfîntului Duh.*

Profitînd de această ocazie, sub pretext că-și justifică doxologia, scrie o impunătoare lucrare în care tratează pe larg despre a treia persoană a Sfintei Treimi[20].

Începută după sărbătoarea Sfîntului Evpsihi din anul 374, lucrarea este terminată în anul următor. Într-o scrisoare adresată episcopului Amfilohie, la sfîrșitul anului 375, îl anunță pe acesta că lucrarea pe care i-a sugerat-o este deja gata[21].

Lucrarea cuprinde 30 de capitole și în afară de primul și de ultimul capitol, ce țin loc de introducere și încheiere (în capitolul I expune împrejurările în care a scris lucrarea, iar în capitolul XXX descrie încercările prin care trecea Biserica, asemănîndu-le cu o luptă navală), poate fi împărțită în trei părți. În prima parte (capitolele 2—5) expune și combate sofismul ereticului Aetius după care lucrurile deosebite după fire sînt în mod necesar deosebit enumerate în vorbire. Sau «lucrurile subnumărate (enumerate) sînt în mod necesar deosebite după fire». După acest gînditor, faptul că Sfîntul Pavel afirmă deseori că «toate vin de la Tatăl, prin Fiu, în Sfîntul Duh» (cf. I Cor. 8, 6) folosind expresii diferite pentru Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, ar arăta în același timp deosebirea de natură și inegalitatea ce există între persoanele Sfintei Treimi. Sfîntul Vasile demonstrează mai întîi că acest mod de gîndire este preluat din cugetarea laică (cap. 3), că este necunoscut Sfintei Scripturi (cap. 4), că Sfînta Scriptură folosește fără deosebire prepozițiile ἐκ (din) διὰ (prin) și ἐν (în), atunci cînd vorbește despre Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh (cap. 5)

În partea a doua (cap. 6—8), tratează despre Fiul, reafirmînd egalitatea Lui cu Tatăl (cap. 6), stabilită în Sinodul I ecumenic, apoi demonstrează cu texte scripturistice (cap. 7—8) că prepozițiile folosite într-un anumit context pentru a exprima lucrarea Tatălui sînt folosite în alt context pentru Fiul și invers.

În sfîrșit, în partea a treia, partea cea mai mare din lucrare (cap. 9—29), expune, pe baza celor afirmate în Sfînta Scriptură și de Sfinții Părinți, învățătura corectă despre Sfîntul Duh și combate afirmațiile celor ce-l negau divinitatea.

---

19. Sf. Vasile cel Mare, *Epistola 105, 200*; P. G. 32, 513 b.
20. Lucrarea se intitulează *Despre Sfîntul Duh* și se află în P. G. 32, col. 62—218.
21. Sf. Vasile cel Mare, *Epistola 231, 354* d; P. G. 32, 861 c.

Trebuie precizat de la început că Sfîntul Vasile, deşi vrea să demonstreze divinitatea şi egalitatea Duhului cu celelalte persoane ale Sfintei Treimi, nu-I atribuie niciodată apelativul de Dumnezeu. Nu înseamnă că se îndoieşte de aceasta Sfîntul Vasile, dar n-o face din motive de «iconomie» pentru a nu supăra pe adversari şi a-i face să respingă orice dialog şi, mai ales, pentru a nu fi îndepărtat de ei de pe scena apărătorilor dreptei credinţe.

La 28 martie 364 Valens ocupa tronul imperial din Orient. Convertit la arianism, el făcea peste tot jocul sectei. Episcopii care n-au iscălit mărturisirea de la Rimini au fost constrînşi să facă acest lucru, iar în caz de refuz au fost exilaţi. «Biserica este răvăşită», avea să spună Sfîntul Vasile însuşi, «se află într-un moment de naufragiu» [22]. *Împăratul a voit să-l facă să iscălească formulele ariene, dar a fost învins de episcop* [23]. *El a reuşit să ţină scaunul timp de 4 ani, «fiind pentru unii zid puternic şi meterez, iar pentru alţii topor ce taie stînca şi foc aruncat în spini, precum zice Scriptura»* [24]. *El era «singura scînteie a adevărului, singura tărie în mijlocul captivilor»* [25].

A reuşit acest lucru datorită «iconomiei», faptului de a folosi sau accepta formule teologice, care nu aveau nimic eretic în ele şi exprimau voalat, în mod indirect, adevărul ortodox. El însuşi spune acest lucru în două din scrisorile sale : una adresată preoţilor din Tars pentru a-i asigura de ortodoxia unuia dintre ei, pe nume Chiriac, alta adresată lui Chiriac însuşi. El dădea următorul sfat, referitor la atitudinea ce trebuia avută faţă de cei care se preocupau de problema Sfîntului Duh : «Să fie primiţi în comuniune cei care afirmă că Sfîntul Duh nu este creatură... şi să nu fie primiţi în comuniune cei ce susţin aceasta» [26].

Această atitudine a fost just apreciată de corifeii Bisericii din vremea aceea. «Vasile — spunea Sfîntul Atanasie cel Mare — este gloria Bisericii ; el se luptă vitejeşte pentru adevăr şi învaţă pe cei ce au nevoie de aceasta. El nu trebuie combătut, ci mai degrabă trebuie să ac-

---

22. Idem, *Epistola 82* ; III, 175, P. G 32, 460 a ; Vezi şi *Despre Sfîntul Duh*, cap. 30 ; III, 64 e, P. G. 32, 209 d.

23. Sf. Grigorie de Nazianz, *Cuvîntarea 43, 47* ; 2, 52, P. G. 37, 83 şi 17 ; Sf. Vasile cel Mare, *Epistola 99, 193*, P. G. 32, 497 b.

24. Sf. Grigorie de Nazianz, *Epistola 32, 2*, P. G. 37, 63.

25. Idem, *Epistola 58*, P. G., 37, 116 c.

26. Sf. Vasile cel Mare, *Epistola 113*, III, 205, P. G. 32, 528 a ; Idem, *Epistola 114*, III, 206 e, P. G. 32, 528 b.

ceptăm buna lui intenție» [27]. *Același lucru avea să-l spună și Sfîntul Grigorie de Nazianz: «Nu este nici un rău pentru noi să știm că Duhul este Dumnezeu, prin intermediul unor expresii echivalente (celor ortodoxe).... ; rău ar fi dacă ar fi scos din Biserică acela care exprimă în acest fel adevărul»* [28].

Atitudine asemănătoare, îngăduitoare, adoptase de dragul unității creștine și Sfîntul Atanasie cel Mare față de terminologia «omoiousiană» a lui Vasile de Ancira [29]. *Însă, cu o logică de neîntrecut, el lăsa pe adversarii Duhului Sfînt să deducă și să mărturisească faptul că este Dumnezeu.*

2. *ÎNVĂȚĂTURA SFÎNTULUI VASILE CEL MARE DESPRE SFÎNTUL DUH*

Principiu a tot ceea ce există, inclusiv al Fiului și al Sfîntului Duh, este Dumnezeu Tatăl. Tatăl este nenăscut, Fiul este născut, iar Sfîntul Duh este purces din Tatăl [30]. *Dacă nașterea Fiului nu poate fi concepută de firea omenească* [31], *cu atît mai mult nu poate fi concepută purcederea, care nu are analogie în cele pămîntești* [32]. *O imagine, dar și aceea destul de imperfectă a purcederii, crede Sfîntul Vasile că este modul în care iese din trup suflul gurii. Dar, ține să completeze că «gura nu trebuie înțeleasă ca mădular al lui Dumnezeu, nici Duhul ca o suflare ce se risipește, ci gura trebuie înțeleasă într-un chip vrednic de Dumnezeu și Duhul ca o ființă vie, dătătoare de sfințenie. În felul acesta este exprimată comuniunea cu celelalte persoane și se păstrează insondabil modul provenienței sale»* [33].

---

27. Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola către Paladiu*, P. G. 26, 98.

28. Sf. Grigorie de Nazianz, *Epistola 58*, II, 50, P. G. 37, 113.

29. Loofs, *Leitfaden zum Studium der Dogmengeschichte*, p. 257; A. Harnack, *Lehrbuch der Dogmengeschichte*, vol. II, p. 261.

30. Nicăieri Sf. Vasile nu afirmă purcederea Sf. Duh și de la Fiul. Acest fapt l-a subliniat la vremea sa Harnack, *Dogmengeschichte* 2, 295. Însă teologul Schermann, *Die Gottheit des heiligen Geistes nach den griechischen Vatern des vierten Jahrhunderts*, în rev. «Strassburger theologische Studien», Freiburg 1901, p. 114, susține că Sf. Vasile afirmă purcederea Sfîntului Duh și de la Fiul. De aceeași părere este și Bardenhewer *(Geschichte des altkirchlichen Literatur*, Darmstadt, 1962, vol. 3, p. 161). Însă K. Holl *((Amphilochius von Iconium in seinem Verhältnis zu den grossen Kappadoziern*, Darmstadt, 1969, p. 168), analizînd textele pe care le invocă Schermann, este de părere că Sf. Vasile nu susține că Sf. Duh purcede și de la Fiul.

31.Sf. Vasile, *Împotriva lui Eunomiu*, 2, 22 și 24; P. G. 29, 620 și 624.

32. Idem, *Despre credință 4*, P. G. 31, 688. Idem, *Epistola 236*, 1; P. G. 32, 877; Idem, *Epistola 214*, 3, P. G 32, 788.

33. Idem, *Despre Sfîntul Duh*, P. G, 32, col. 152.

Natură simplă, neperceptibilă cu simțurile trupului[34], *Duhul Sfînt este cunoscut după lucrările Sale. Și cum sfera de activitate a Duhului este nelimitată, variate sînt și energiile Lui. Lucrarea Lui începe înainte de crearea lumii sensibile și poartă pecetea desăvîrșirii. Desăvîrșește opera Tatălui și a Fiului. Din Sfînta Scriptură reiese cu prisosință că Duhul nu este o creatură și că este creator*[35]. *El participă atît la crearea lumii văzute, cît și a lumii nevăzute, a îngerilor, care, numai datorită harului Său capătă o relativă desăvîrșire chiar de la creație*[36]. *Cu toate acestea, deosebirea dintre El și duhurile slujitoare nu este de grad, ci de esență, este deosebirea dintre meșter și lucrarea mîinilor lui. Sfîntul Duh viază în intimitatea dumnezeirii, alături de Tatăl și de Fiul*[37], *este egal cu Tatăl și cu Fiul*[38], *are aceleași însușiri, între care se poate aminti faptul că este preexistent față de toate creaturile*[39], *este pretutindenea prezent*[40], *știința Sa nu are limite*[41], *lucrările Lui transpiră desăvîrșirea*[42] *și poartă pecetea divinității. El este dătătorul vieții*[43], *pronietorul,*

---

34. Sfîntul Vasile ține să precizeze și cu altă ocazie — combătînd afirmația lui Eunomiu, după care Dumnezeu poate fi cunoscut după natura Sa — că Dumnezeu este inaccesibil după natură (οὐσία), însă este accesibil după lucrări (ἐνέργιαι). Nici însușirile ipostatice nu alcătuiesc «οὐσία εἰ μὴ γνωρίσματα ἐπιθεωρούμενα τῇ οὐσίᾳ». Sf. Vasile cel Mare, *Împotriva lui Eunomiu 2, 28*; P. G 29, 636—637; Idem, *Epistola 38, 4*; P. G. 32, 332.

35. Idem, *Despre Sf. Duh 18*, P. G. 32, 152. Preoților Bisericii din Tars, pentru a distinge pe credincioșii cu care vin în comuniune, Sf. Vasile le dă un criteriu elementar: «Aceștia să nu afirme că Duhul este o creatură și să refuze a fi în comuniune cu cei care susțin aceasta». Idem, *Epistola 113* și *114*, P. G., 32, 525 ș. u. Iar în mărturisirea de credință pe care o iscălește și Eustațiu revine această idee însoțită de noi precizări. «Se cade să fie anatema cei ce zic că Sfîntul Duh este o creatură și nu numai aceștia, ci și cei care gîndesc așa, cei care nu mărturisesc că El este sfînt prin natură, cum prin natură este sfînt Tatăl și Fiul; cei care Îl îndepărtează de natura divină și fericită». Idem, *Epistola 125*, P. G. 32, 549 a, b.

36. Idem, *Despre Sfîntul Duh 16*, P. G. 32, 140.

37. *Ibidem*, 18, col. 152 ș.a.

38. Trimițîndu-Și ucenicii la propovăduire, Mîntuitorul le dă porunca de a boteza omenirea «în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh» (*Matei* 28, 19). De aci rezultă că «numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh ni s-au dat în același chip. Relația în care se află Fiul față de Tatăl este aceeași cu relația Duhului față de Fiul... Iar dacă Duhul este pus pe același plan cu Fiul și Fiul pe același plan cu Tatăl este clar că și Duhul este pus pe același plan cu Tatăl». *Ibidem*, 17, P. G, 32, 148; *Ibidem*, 10, P. G., 32, 112.

39. *Ibidem*, 19, col. 156.

40. *Ibidem*, 9, col. 108: «Cînd auzi cuvîntul «duh» să nu-ți închipui o ființă limitată, supusă schimbărilor și transformărilor sau întru totul asemenea creaturilor, ci îndreptîndu-ți mintea către cele superioare, este necesar să te gîndești la o ființă spirituală cu putere infinită, a cărei existență nu se măsoară cu secole și cu ani». Vezi și col. 168—169.

41. *Ibidem*, 16, col. 137.

42. *Ibidem*, 9, col. 108.

43. *Ibidem*, 24, col. 173.

sfințitorul și «lumina cea duhovnicească» [44], *cea care se dă oricărei puteri spirituale pentru aflarea adevărului»* [45].

Sfîntul Duh este, alături de Tatăl și de Fiul, făuritorul mîntuirii noastre. Este prezent la toate actele iconomiei divine, de dinaintea și după întruparea Fiului : la binecuvîntările patriarhilor, la darea legii, la faptele minunate ale lui Iisus [46]. *El readuce, alături de Fiul, din moarte la viață, redă omului libertatea, frumusețea chipului divin din el și-l face cetățean al cerului* [47]. *El va fi prezent și la judecata obștească, atunci cînd harul Său se va da ca răsplată și coroană celor drepți* [48]. *În prezent Duhul Sfînt acționează în Biserică pentru împroprierea lucrării mîntuitoare săvîrșite de Mîntuitorul Hristos. Această împropriere se începe în momentul contactului cu apa botezului. Atunci se realizează atît omorîrea omului celui vechi, a omului păcatului, dar și renașterea acestuia prin harul Sfîntului Duh* [49]. *Sfîntul Duh se află totdeauna în cei vrednici, fără să acționeze totdeauna ; El acționează atunci cînd este nevoie și pe măsura nevoii fiecăruia* [50]. *Familiaritatea cu El se capătă prin îndepărtarea patimilor ; patimile, întocmai ca un văl, întunecă ochiul sufletului, îndepărtarea lor redă chipului lui Dumnezeu din om frumusețea dintru început, iar ochiului minții claritate și pătrundere* [51]. *Din comuniunea cu Duhul se realizează o transformare calitativă a sufletelor : sufletele nu sînt doar luminate, ci devin ele însele surse de lumină pentru cei ce le stau împrejur* [52].

Într-un cuvînt, Duhul Sfînt este Cel ce veghează ordinea în univers [53]. *El este principiul ordinii morale* [54] *și fără El este imposibil să*

---

44. *Ibidem*, 16, col. 136 ; *Ibidem*, 19, col. 156.

45. *Ibidem*, 9, col. 108.

46. Cine neagă că acțiunile întreprinse de Marele Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, izvorîte din bunătatea lui Dumnezeu în vederea mîntuirii omului, s-au împlinit prin harul Duhului ? Fie că vrei să cercetezi pe cele din trecut : binecuvîntările patriarhilor, ajutorul dat prin lege, tipurile, profețiile, bravurile în războaie, minunile drepților, fie că cercetezi dispozițiile referitoare la întruparea Domnului, toate au fost realizate prin Duhul... Apoi orice lucrare a Fiului se săvîrșea în prezența Duhului... Nu L-a părăsit nici după ce a înviat din morți». *Ibidem*, 19, col. 157.

47. «Faptul de a fi fost făcut liber din rob, de a fi numit fiu al lui Dumnezeu și a fi adus din moarte la viață, de nimeni altul nu se poate realiza, decît de Cel care prin fire se află în intimitatea lui Dumnezeu și nu este supus robiei. Căci, cum va putea cel străin să aducă pe alții în intimitatea lui Dumnezeu ? Și cum va elibera pe altul cel ce însuși se află sub jugul robiei ?». *Ibidem*, 12, col. 117.

48. *Ibidem*, 16, col. 141.

49. *Ibidem*, 16, col. 142 ; *Ibidem*, 19, col. 157.

50. *Ibidem*, 26, col. 180 ; *Ibidem*, 9, col. 108.

51. *Ibidem*, 9, col. 109 ; *Ibidem*, 22, col. 168.

52. *Ibidem*, 9, col. 109 ; *Ibidem*, 21, col. 164—165.

53. *Ibidem*, 16, col. 136 ; *Ibidem*, 19, col. 157.

54. *Ibidem*, 16, col. 140.

cunoască cineva pe Dumnezeu[55]*. Credința în Tatăl și în Fiul nu folosește la nimic dacă lipsește credința în Duhul Sfînt. Cel ce nu crede în Duhul nu crede nici în Fiul, nu crede nici în Tatăl. «Pentru că nimeni nu poate să spună că Iisus este Domnul, decît în Duhul Sfînt» (I Cor. 12, 3)*[56].

Sfîntul Vasile era deja mort pe cînd se ținea Sinodul II ecumenic, dar opera sa nemuritoare, formulată în dogmă, făcea să triumfe credința cea adevărată. Drept mulțumire, pentru inegalabila sa operă, posteritatea avea să-l așeze în galeria «marilor dascăli» și Ierarhi ai Bisericii.

EDIȚII MAI IMPORTANTE ALE TEXTULUI :

1. O primă ediție critică, după diferite manuscrise, a fost realizată de benedictinii din congregația Sfîntului Maur, sub conducerea lui Dom Garnier († 1725). A fost publicată de Dom Maran (1730), cu titlul : *Opera omnia Sancti Patris nostri Basilii Caesareae Cappadociae archiepiscopi.*

2. Textul a fost revizuit și publicat de C. F. H. Johnston, însoțit de note și de o scurtă introducere, sub titlul : *The book of saint Basil the Great Bishop of Caesarea in Cappadocia on the Holy Spirit. A revised text with notes and introduction*, Oxford, Clarendon Press, 1892.

3. Textul benedictinilor a fost reimprimat de către frații Sinner și Jahn Gaume, Paris, 1839, apoi de

4. J. P. Migne, în vol. 32 din *Patrologia graeca.*

Traduceri:

1. Benoit Pruche, *Basile de Césarée, Traité du Saint-Esprit*, Introduction, traduction et motes, în col. : «Sources chrétiennes», Paris, 1945, vol. 17. La paginile 94—104 dă o listă bogată cu edițiile critice ale textului și o listă bibliografică.

2. M. Blum, *Basilius von Caesarea*, Über den Heiligen Geist, 1967.

3) Θεοδώρου Ζήση, Βασίλειος ὁ Μέγας, Δογματικά, în vol. X al colecției Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκη, 1974.

4. Traduceri parțiale ale textului găsim la : E. Amann, *Le dogme catholique dans les Pères de l'Eglise*, Paris, 1922; Gross J., *La Divinisation du Chrétien d'après les Pères Grecs*, Paris, 1938; St. Giet, *Les idées et l'actions socialés du saint Basile*, Paris, 1941

5. Pentru traducerea textului în limba română am folosit lucrările lui Teodor Zisis, Bénoit Pruche și Migne, iar împărțirea textului am făcut-o după împărțirea făcută în colecția Migne. Cuvintele din paranteze ne aparțin. Le-am introdus pentru a da cursivitate textului.

55. *Ibidem*, 26, col 185.

56. O singură cale a cunoașterii lui Dumnezeu există : «ἀπὸ ἑνὸς Πνεύματος διὰ τοῦ ἑνὸς Υἱοῦ ἐπὶ τὸν ἕνα Πατέρα». *Ibidem* 26, col. 185; *Ibidem*, 18, col. 153.

BIBLIOGRAFIE
pentru partea introductivă

1. Allard P., *Saint Basile*, în col. «Les Saints», Paris, 1920.

2. Congar Y., *La divinisation dans la tradition spirituelle de l'Orient, Vie spirituelle*, vol. 43, 1935.

3. Grandsire, *Nature et Hypostases divines en saint Basile*, în col. *«Recherches de Science Religieuse»*, vol. 13, 1923.

4. Lot-Borodine, *La doctrine de la déification dans l'Eglise grecque jusqu'au XI-e siècle*, în «Revue de l'histoire des Religions», 1932.

5. Puech A., *Histoire de la littérature grecque chrétienne*, Paris, vol. III, 1930.

6. Rivière J., *Saint Basile*, în col. *«Moralistes chrètiens»*, Paris, 1925.

7. Schermann, *Die Gottheit des Heiligen Geistes nach den griechischen Vätern des vierten Jahrhunderten*. Freiburg im Breisgau, 1901.

8. Swete J., *The Holy Spirit in the Ancient Church*, Macmillan, London, 1912.

DESPRE SFÎNTUL DUH

INTRODUCERE, ÎN CARE (SE DEMONSTREAZĂ) CĂ ESTE NECESAR STUDIUL[1] CELOR MAI PUŢIN ÎNSEMNATE CAPITOLE ALE TEOLOGIEI

I

(Col. 68). Am lăudat zelul şi dragostea de a cunoaşte, o, frate Amfilohie, cap iubit şi mie mai scump decît orice, şi m-am bucurat mult (văzînd) înclinarea către studiu şi agerimea minţii tale, care (te fac) să socoteşti necesar a nu lăsa necercetat nici un cuvînt din cele cîte, în mod necesar, se rostesc, (vorbind) despre Dumnezeu. Pentru că ai înţeles bine îndemnul Domnului (cuprins în cuvintele) : «Oricine cere primeşte şi oricine caută găseşte» [2], mi se pare că prin străduinţa (ta) în a cere ai putea dispune să comunice (ceea ce cunoaşte) chiar şi pe cel mai puţin dispus (să facă aceasta). Dar, ceea ce admir şi mai mult la tine este faptul că nu pui întrebări pentru a (mă) încerca, ci pentru a afla care este adevărul (în chestiunile controversate). Pentru că sînt destui [3] aceia care ne ascultă acum cu curiozitate şi ne întreabă cu stăruinţă, dar este foarte greu să afli un suflet dornic (cu adevărat) să cunoască, (un suflet) care să caute adevărul, pentru a nu rămîne în necunoaştere [4]. Asemenea cursei războinicilor şi capcanei vînătorilor cu momeala meşteşugit ascunsă sînt întrebările celor (mai) mulţi ; aceştia pun întrebări, nu pentru a trage vreun folos din ele, ci pentru ca, în cazul în care vor găsi că răspunsurile nu concordă cu dorinţa lor, să pară că au un motiv întemeiat de ceartă.

Dacă nesăbuitul care întreabă este considerat înţelept [5], de cîtă (preţuire) vom socoti vrednic pe ascultătorul înţelept, pe care profetul l-a comparat cu un sfetnic minunat ? [6]. Este drept să dăm toată cinstea şi să (ajutăm) să progreseze pe cei care împărtăşesc zelul şi toate nevoinţele celui care se îndreaptă spre desăvîrşire. Pentru că faptul de a nu trece [7] cu uşurinţă peste cuvintele cu conţinut teologic şi a încerca

---

1. Substantivul este la plural : studiile, cercetările.
2. *Luca* XI, 10.
3. Mare abundenţă.
4. Pentru vindecarea ignoranţei.
5. «Nesăbuitului care întreabă i se va socoti (aceasta drept) înţelepciune», *Prov.* XVII, 28.
6. *Isaia* III, 3.
7. A asculta.

să găsească sensul ascuns al fiecărei expresii şi al fiecărui cuvînt nu este (însuşirea oamenilor) puţin evlavioşi, ci a acelora care cunosc scopul chemării noastre. Pentru că am fost chemaţi să ne asemănăm lui Dumnezeu pe cît este cu putinţă firii umane. Asemănarea, însă, nu (se realizează) fără cunoaştere, iar cunoaşterea (este imposibilă) fără învăţătură. Baza [8] (oricărei) învăţături este discursul: părţile (alcătuitoare) ale discursului sînt cuvintele şi expresiile. De aceea, nu este fără sens examinarea expresiilor. Ar putea afirma cineva că, întrucît unele cuvinte [9] sînt mici, se cuvine a le trece cu vederea; dar, întrucît adevărul (se lasă) cu greu surprins, trebuie să-l căutăm pretutindeni. Pentru că, dacă evlavia, întocmai ca şi meşteşugurile, creşte prin mici adăugiri, nimic nu trebuie neglijat din cele care conduc la cunoaştere; dacă cineva va trece cu vederea noţiunile elementare [10] (socotindu-le) ca fără importanţă, nu va ajunge niciodată la culmile înţelepciunii. «Da» şi «nu» sînt două expresii; deseori, însă, cel mai mare dintre bunuri, adevărul, şi ultima expresie a răutăţii, minciuna, sînt redate prin aceste cuvinte mici. Dar ce spun acestea? Cineva a fost socotit împlinitor a toată cucernicia, făcînd numai semn cu capul, pentru a mărturisi pe Hristos. Dacă aşa stau lucrurile, care dintre cuvintele (cu conţinut) teologic este atît de neînsemnat — exprimînd el fie ceva bun, fie ceva rău — să nu aibă mare influenţă pozitivă sau negativă? Şi dacă din lege nu va trece nici o iotă, nici o cirtă [11], cum vom fi în siguranţă lăsînd la o parte fie şi pe cele mai neînsemnate (cuvinte)? Prin urmare, (cuvintele) pe care tu ne-ai cerut să le lămurim sînt în acelaşi timp mici şi mari; mici (în ceea ce) priveşte extensiunea [12] pronunţării; din acest punct de vedere poate şi de dispreţuit; mari, însă, prin forţa celor pe care le desemnează, — după chipul (grăuntelui) de muştar, care, deşi este cel mai mic dintre seminţele copacilor, însă învrednicindu-se de îngrijirea necesară şi dezvoltîndu-se puterea sădită în el, creşte (copac) destul de înalt. Dacă cineva rîde văzînd poliloghia noastră în legătură cu expresiile, — pentru a vorbi ca psalmistul [13] —, acela să ştie că va culege rodul nefolositor al rîsului; noi, însă, nu vom întrerupe cercetarea, cedînd batjocurilor oamenilor, nici nu ne vom lăsa înfrînţi de dispreţul lor.

Sînt atît de departe a mă ruşina de aceste (cuvinte) ca de nişte (cuvinte) neînsemnate, încît, dacă aş reuşi să surprind o infimă parte a valorii lor, aş socoti că m-am învrednicit de (lucruri) extraordinare; (aş

8. Începutul, principiul.
9. Întrebări.
10. Primele elemente, primele noţiuni, probabil literele.
11. *Matei* V, 18.
12. Conciziunea, scurtimea.
13. *Ps.* 118, 85.

susține, în același timp) că folosul fratelui care cercetează împreună cu noi, nu este mic. Deci, văzînd că este vorba de o mare luptă pentru cuvinte mici, nu evit truda în speranța că voi fi răsplătit. Sînt convins că această dezbatere va fi fructuoasă pentru mine, iar pentru cei ce o ascultă aducătoare de folos netrecător. De aceea, cu ajutorul însuși al Duhului Sfînt, să zic așa, voi purcede numaidecît la explicare. Și dacă vrei să apuc drumul expunerii, mă voi referi pe scurt la originea controversei.

Nu de mult, pe cînd mă rugam cu poporul, slăvind pe Dumnezeu-Tatăl în două feluri: cînd cu Fiul, împreună cu Duhul Sfînt, cînd prin Fiul în Duhul Sfînt, ne-au acuzat unii dintre cei de față că folosim cuvinte străine și, în același timp, contradictorii. Tu, mai ales pentru folosul acelora, — iar dacă boala lor este fără remediu, pentru a feri pe cei cu care întrețin relații —, ai cerut să fie formulată clar învățătura despre sensul acestor expresii. Se cuvine, deci, să vorbesc concis, pornind de la un fapt acceptat de toți.

II

Unde își are punctul de plecare preocuparea ereticilor în legătură cu expresiile

Minuțiozitatea cu care acești oameni cercetează silabele [14] și cuvintele nu este întîmplătoare, după cum s-ar putea crede, nici nu conduce la un rău neglijabil; ea ascunde un plan bine conturat și ascuns, (îndreptat) împotriva dreptei credințe [15]. (Aceștia) încearcă să demonstreze că felul în care ne exprimăm despre Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh este diferit, pentru ca din această (demonstrație) să scoată o dovadă ușoară a deosebirii după fire (a persoanelor). Așadar, folosesc un vechi sofism, inventat de Aetius [16], șeful acestei erezii, care a scris undeva în epistolele sale așa: «cele deosebite după fire sînt numite diferit și invers: cele numite diferit sînt deosebite după fire». În sprijinul afirmației sale invocă pe Apostolul (Pavel), care zice: «Unul este Dumnezeu și Tată, de la Care sînt toate și unul este Domnul Iisus Hristos, prin Care sînt toate» [17]. Astfel, zice (Aetius), (raportul) în care se află cuvintele între ele va fi și (raportul) dintre firile desemnate de aceste

---

14. În legătură cu puterea existentă în aceste silabe.
15. Pietății.
16. Este vorba despre unul din corifeii sectei anomeene, gruparea cea mai radicală a arianismului. Această grupare socotea pe Fiul absolut deosebit (ἀνόμοιος) de Tatăl. Eunomiu era ucenicul lui Aetius. Sf. Vasile cunoștea bine doctrina și sofismele acestei grupări și o combătuse pe larg în cele trei cărți «*Contra lui Eunomiu*» (P. G. 29, 479—669).
17. *I Cor.* VIII, 6.

(cuvinte). Or, deosebite (fiind expresiile) «din Care» și «prin Care», deosebit este și Fiul de Tatăl. De la această rătăcire provine și poliloghia acestor bărbați în legătură cu cuvintele despre care este vorba. De aceea, ei atribuie lui Dumnezeu-Tatăl, ca privilegiu deosebit, (expresia) «de la Care»; lui Dumnezeu-Fiul, (expresia) «prin Care», iar Sfîntului Duh, (expresia) «în Care» [18]. Susțin că acest mod de folosire a expresiilor [19] nu se schimbă niciodată, pentru că, după cum am zis, deosebirea expresiei presupune deosebirea firilor. Dar n-au putut să ascundă (faptul) că prin minuțiozitatea (arătată în examinarea) cuvintelor nu fac altceva decît să sprijine doctrina lor eretică. Ei vor ca expresia «de la Care» să desemneze pe creator, expresia «prin Care» să desemneze pe colaborator sau instrumentul, iar expresia «în Care» să desemneze timpul sau locul. (Fac astfel de afirmații) pentru ca (Fiul), creatorul tuturor, să nu fie considerat cu nimic superior unui instrument, iar Duhul Sfînt să pară că nu oferă creaturilor (nimic altceva) decît spațiul și timpul.

III

Felul de a analiza cuvintele [20] imită logica [21] celor din afară [22]

(Col. 76). La această rătăcire i-a condus și imitarea logicii celor «din afară», care atribuiau expresiile «din care» și «prin care» lucrurilor de natură diferită. Pentru că, după socotința acelora, expresia «din care» indică materia, pe cînd expresia «prin care» desemnează instrumentul sau, în general, pe cel ce asistă.

Dar, ce oare ne împiedică să ne referim la întreaga învățătură și să arătăm pe scurt îndepărtarea acestor bărbați de adevăr și dezacordul lor cu (filozofii) înșiși? Cei ce s-au preocupat de filozofia greacă [23], cînd explică natura cauzei în multe feluri și scot în evidență sensurile proprii, zic că unele dintre cauze sînt primare, altele secundare sau auxiliare, iar altele au sens de cauze necesare. Fiecăreia dintre acestea îi rezervă o denumire specială, încît altfel este numit creatorul

---

18. Pentru Tatăl expresia ἐξ οὗ, pentru Fiul δι' οὗ iar pentru Sfîntul Duh ἐν ᾧ.
19. Pentru cuvîntul «expresie» întrebuințează pe cel de «silabă».
20. Expresia întrebuințată de Sfîntul Vasile este aceea de «tehnologia silabelor». Această expresie mai este folosită și de Sf. Grigorie de Nisa *(Contra lui Eunomiu,* P. G. 54, 297 c—337 a) și se pare că ambii au preluat-o de la Teodoret de Cyr (P. G. 83, 430 b).
21. Cuvîntul «înțelepciune» are aici sensul de «logică».
22. Prin expresia «cei din afară» se desemnează de obicei, de către Părinții capadocieni, Sfîntul Ioan Gură de Aur, filozofii greci. Vorbind despre filozofia lor, o caracterizează ca «deșartă» (ματαίαν φιλοσοφίαν), spre deosebire de învățătura Sfintelor Scripturi pe care o socotesc tot filozofie, dar o caracterizează drept «adevărată filozofie» sau filozofia prin excelență.
23. Înțelege filozofia greacă în contrast cu doctrina creștină, pe care o numește «filozofia cea adevărată» sau simplu, «filozofie».

și altfel este numit instrumentul. Creatorului, socotesc ei, trebuie să i se atribuie (expresia) «de către care» [24] pentru că, zic ei, de obicei se spune că scaunul a fost făcut «de» tîmplar. Instrumentului (trebuie să i se atribuie expresia) «prin (cu) care» [25], pentru că, zic ei, se spune că scaunul se lucrează «cu» [26] toporul, «cu» burghiul și «cu» alte (instrumente). În același chip, ei socotesc că expresia «din care» [27] revine materiei, pentru că (se spune că) scaunul este «din» lemn; că expresia «după care» [28] exprimă planul sau modelul propus meșterului, pentru că (se presupune) că acesta, fie că și-a plănuit mai dinainte opera și apoi a transpus închipuirea în faptă, fie privind un model a căutat să-l imite. Expresia «pentru care» vor s-o raporteze la scop; pentru că, (se spune) că «pentru» oameni a fost făcut scaunul. Expresia «în care» [29] ar sugera spațiul sau timpul. Pentru că (la întrebarea): Cînd s-a întîmplat aceasta? se răspunde: «În» acest timp. Și unde? «În» acest loc. Deși acestea (timpul și locul) nu adaugă nimic la ceea ce s-a făcut, totuși fără ele nu este posibil să se facă nimic. Pentru că cei care acționează au nevoie de loc și de timp. Aflînd și admirînd aceste învățături în cugetarea grecească [30], (ereticii) le transpun în învățătura simplă a Scripturii [31] pe de o parte spre micșorarea Cuvîntului lui Dumnezeu, pe de altă parte spre negarea Duhului Sfînt. Ei n-au ezitat să atribuie stăpînului tuturor cuvîntul rezervat de «cei din afară» instrumentelor neînsuflețite și servului umil, — înțeleg (expresia) «prin care» — și nu se rușinează (ei) creștinii să atribuie stăpînului lumii expresia (cuvenită) fierăstrăului sau ciocanului.

IV

Scriptura folosește fără deosebire aceste expresii

(Col. 77). Recunoaștem, desigur, că și Scriptura [32] folosește adesea aceste expresii. Zicem, însă, că libertatea Sfîntului Duh nu este aservită întru totul logicii [33] celor din afară, că în fiecare împrejurare (Scriptura) acomodează expresiile după nevoi. De exemplu, expresia «din (de la)

---

24. ὑφ' οὗ.
25. δι' οὗ.
26. Am tradus prepoziția prin prepoziția «cu», prepoziție care indică instrumentul.
27. ἐξ οὗ.
28. καθ' ὃ.
29. ἐν ᾧ.
30. Cugetarea grecească este numită de această dată «zadarnică» și «goală, înșelătoare».
31. A Duhului.
32. Prin cuvîntul adevărului desemnează Sf. Scriptură.
33. Prin cuvîntul «meschinărie», micime, caracterizează modul de gîndire al «celor din afară».

care», în Scriptură nu se referă totdeauna la materie, — cum li se pare acelor (filozofi) —, ci, de obicei, se atribuie cauzei supreme. Ca în (afirmațiile) : «Unul este Dumnezeu, de la [34] Care sînt toate» [35] și «Toate sînt de la Dumnezeu» [36]. Alteori, însă, Scriptura folosește această expresie în legătură cu materia, ca (de exemplu) cînd zice : «Să faci corabie din lemne neputrezitoare» [37], «Să faci candelabru din aur curat» [38], «primul om (făcut) din pămînt a fost pămîntesc» [39], «din pămînt ai fost făcut tu ca și mine» [40].

Or, aceștia, pentru a susține deosebirea de natură [41], după cum am mai spus, au legiferat că numai Tatălui se cuvine acest cuvînt. (În rîndul al doilea), preluînd principiile teoriei lor de la cei din afară, nu-i urmează pe aceștia întru totul.

Astfel, pe cînd pe Fiul — urmînd modului de gîndire al acelora — îl socotesc instrument, iar pe Duhul Sfînt loc, — pentru că, zic ei că la această concluzie duce afirmația că creația lumii s-a făcut «prin Fiul», «în Duhul» —, atribuind lui Dumnezeu-Tatăl expresia «de la (din) care» nu mai urmează pe cei din afară, ci dau expresiei sensul apostolic, cel din spusa : «Voi de la El sînteți în Hristos Iisus» [42] și «Toate sînt de la Dumnezeu» [43].

Prin urmare, care este concluzia acestei analize (a ereticilor) ? Că alta este firea cauzei, alta a instrumentului și alta a locului. Ca atare, Fiul este deosebit de Tatăl după fire, pentru că instrumentul se deosebește de meșter, iar Duhul se deosebește (de Tatăl și de Fiul) pentru că locul și timpul se deosebesc ființial de instrumente și de cei care le mînuiesc.

V

Expresia «prin Care» (atribuită exclusiv Fiului de către eretici) se folosește (în Scriptură) și în legătură cu Tatăl, iar expresia «din Care» (atribuită exclusiv Tatălui) se folosește și în legătură cu Fiul și cu Duhul

Acestea [44] sînt (părerile) acelora. Noi, însă, vom demonstra ceea ce ne-am propus : că expresia «de la Care» nu se atribuie doar Tatălui, că Fiului nu I s-a rezervat expresia «prin Care» și că Fiul n-a exclus pe

34. Am tradus prepoziția ἐκ prin «de la», și nu prin «din».
35. *I Cor.* VIII, 6.
36. *I Cor.* XI, 12.
37. *Fac.* VI, 14.
38. *Ieș.* XXV, 30.
39. *I Cor.* XV, 47.
40. *Iov* XXXIII, 6.
41. Între persoanele Sfintei Treimi.
42. *I Cor.* I, 30.
43. *I Cor.* XI, 12.
44. Cele expuse în capitolul precedent.

Duhul — aşa cum susţin aceştia — de la părtăşia expresiilor «din Care» şi «prin Care» (col. 80). «Unul este Dumnezeu şi Tată, de la Care sînt toate şi unul este Iisus Hristos, prin Care (s-au făcut) toate» [45]. Acestea nu sînt cuvintele unuia care legiferează, ci ale unuia care distinge ipostazele [46]. Apostolul se exprimă aşa nu pentru a sublinia vreo diferenţă de natură, ci pentru a face distinctă noţiunea de Tată şi Fiu. Că expresiile nu se opun unele altora, nici — cum se întîmplă în război cînd se trece în tabăra duşmană — nu combat naturile cărora aparţin, se vede şi de acolo că fericitul Pavel, zicînd : «Toate (s-au făcut) de El, prin El şi în El» [47], a atribuit acele trei expresii unuia şi aceluiaşi subiect. Oricine va cerceta cît de puţin sensul frazei, de bună seamă va zice că acest (text) se referă la Domnul. Pentru că, după ce Apostolul a citat din profeţia lui Isaia, textul «Cine a cunoscut gîndul Domnului şi cine a fost sfetnicul Lui ?» [48], a adăugat : «de la El, prin El şi în El (sînt toate)» [49]. Că acestea s-au spus profetului despre Dumnezeu Cuvîntul, Creatorul întregii lumi, poţi afla din cele ce urmează : «Cine a măsurat apa cu pumnul, cerul cu palma şi tot pămîntul cu căuşul palmei ? Cine a pus munţii la cîntar şi vîlcelele la cumpănă ? Cine a cunoscut gîndul Domnului şi s-a făcut sfetnicul Lui ?» [50].

Aici, cuvîntul «cine» nu exprimă imposibilul, ci raritatea, ca şi în textul : «Cine se va ridica împreună cu mine împotriva celor răi ?» [51], «Cine este omul care doreşte viaţă ?» [52] şi «Cine se va sui în muntele Domnului ?» [53] Acelaşi este cazul şi aici : Cine este cel care cunoaşte gîndul Domnului şi este părtaş la voinţa Lui ? «Pentru că Tatăl iubeşte pe Fiul şi pe toate I le descoperă» [54]. El (Fiul) este Cel care ţine pămîntul şi-l cuprinde cu palma, El este Cel care a înfrumuseţat şi a pus ordine în toate, Cel care a pus echilibru în munţi, măsuri apelor şi rînduială în toate cîte există în lume ; El cuprinde cerul cu o infimă parte

45. *I Cor.* VIII, 6.

46. Se poate spune că sensul termenului ipostas (ὑπόστασις) s-a precizat de către Sf. Vasile. La Sinodul I Ecumenic acest termen a fost folosit cu sensul de substanţă. S-a spus despre Fiul că nu este diferit de Tatăl (ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας), că este de aceeaşi natură ca şi El. Această confuzie avea să provoace multe tulburări. Sf. Vasile vine cu precizarea că în Dumnezeu este o singură natură în trei ipostase (μία οὐσία, τρεῖς ὑποστάσεις . El dă, deci, noţiunii de ὑπόστασις sensul de πρόσωπον sau persoană. *(Despre Sfîntul Duh,* P. G. 32, col. 148, 149 b, 154 c ; *Omilia 24,* P. G. 31, 604 ; *Epistola 210,* P. G., 32, 776 c).

47. *Rom.* XI, 36.

48. *Isaia* XL, 13.

49. *Rom.* XI, 34—36.

50. *Isaia* XL, 12—13.

51. *Ps.* XCIII, 16.

52. *Ps.* XXXIII, 13.

53. *Ps.* XXIII, 3.

54. *Ioan* V, 20.

a puterii Sale, (parte) pe care cuvîntul profetic, în chip figurat, a numit-o palmă [55]. De aceea, în sensul propriu (al cuvîntului) Apostolul a adăugat: «De la El, prin El și în El (sînt) toate» [56] (col. 81). «De la El» pentru că El este cauza celor ce există, conform voinței lui Dumnezeu Tatăl. «Prin El» pentru că Lui I se datorește conservarea tuturor; după ce le-a zidit pe toate, a adăugat fiecăreia dintre cele făcute (însușirile necesare) pentru conservare. De aceea, cu o dorință irezistibilă și o dragoste de negrăit, către El, Stăpînul și Dătătorul vieții, s-au îndreptat toate, așa cum s-a scris: «Ochii tuturor privesc cu speranță către Tine» [57] și iarăși: «Toate nădăjduiesc în Tine» [58], «deschizi Tu mîna Ta și orice viețuitoare se umple de bunăvoință» [59].

Dacă (adversarii noștri) se împotrivesc acestei păreri a noastră, ce raționament vor aduce pentru a nu fi în contradicție flagrantă cu ei înșiși? Pentru că dacă nu sînt de acord că cele trei expresii se referă la Domnul (Hristos), este absolut necesar să atribuie lui Dumnezeu-Tatăl expresiile «de la El» (ἐξ αὐτοῦ) «prin El» (δι'αὐτοῦ) și «în El» (ἐν αὐτῷ). Datorită acestui (raționament) teoria lor, în mod vădit, cade. Pentru că Tatălui se atribuie nu numai expresia «de la Care» (ἐξ αὐτοῦ), ci și expresia «prin Care» (δι' οὗ). Dacă aceasta [60] nu exprimă nimic umilitor, de ce o atribuie Fiului în semn de inferioritate? Dacă în mod necesar exprimă (acțiunea) de slujire, atunci să ne răspundă: cărui demnitar este slugă Dumnezeul slavei și Tatăl lui Hristos? În felul acesta, deci, acei (oameni) se anihilează singuri, pe cînd noi sîntem tari în ambele cazuri. Căci dacă se adeverește (părerea) că (în textul respectiv) este vorba despre Fiul, (atunci) expresia «din Care» [61] va trebui atribuită Fiului; și dacă stăruie cineva să raporteze Cuvîntul profetului la Dumnezeu [62] va trebui să acorde lui Dumnezeu (Tatăl) și expresia «prin Care» (δι' οὗ), astfel încît fiecare dintre cele două expresii [63] va avea aceeași valoare, pentru că (ambele) sînt raportate în egală măsură la Dumnezeu, la una și aceeași persoană. Dar să revenim la subiect.

Scriind efesenilor, apostolul zice: «credincioși adevărului, în dragoste să creștem în toate privințele, ca să ajungem la Cel ce este Capul,

55. *Isaia* XL, 12.
56. *Rom.* XI, 36.
57. *Ps.* CXXI, 15.
58. *Ps.* CIII, 27.
59. *Ps.* CXLIV, 16.
60. Expresia «prin care».
61. Expresia «ἐξ οὗ» am tradus-o uneori prin expresia «din care», alteori prin expresia «de la care».
62. Aici, ca și în multe alte locuri, întocmai ca și Apostolul Pavel, atribuie denumirea de Dumnezeu primei persoane a Sfintei Treimi.
63. Se referă la expresia «ἐξ».

Hristos. Din El, tot trupul, bine închegat şi strîns legat, prin ceea ce dă fiecare încheietură, îşi primeşte creşterea potrivit cu lucrarea fiecărei părţi» [64]. Iar în Epistola către Coloseni a zis către cei care nu cunoşteau pe (Fiul) Unul-Născut : «Cel ce se ţine de Hristos, de Cel ce este Capul, — de la Care este tot trupul (col. 84) hrănit şi bine închegat, cu ajutorul încheieturilor şi legăturilor —, îşi primeşte creşterea pe care i-o dă Dumnezeu» [65]. Că Hristos este cap al Bisericii, am aflat din altă parte, (de acolo unde) apostolul zice : «Şi pe El, cap l-a pus în Biserică peste toate» [66] şi «din plinătatea Lui noi toţi am luat» [67]. Domnul însuşi zice : «Din al Meu va lua şi vă va face cunoscut» [68].

Într-un cuvînt, multiple i se vor arăta, celui ce cu rîvnă adună (textele respective), întrebuinţările (expresiei) «din care» (ἐξ οὗ). Pentru că şi Domnul zice : «Am simţit o putere ieşind din Mine» [69]. De asemenea, am remarcat că în multe locuri (expresia) «de la care» (ἐξ οὗ) se referă la Duhul Sfînt : «Cel ce seamănă în Duhul, de la Duhul va secera viaţă veşnică» (zice Apostolul Pavel) [70]. «Din aceasta cunoaştem că este întru noi, de la Duhul care ni s-a dat» [71], (zice) Ioan. «Cel conceput în ea este de la Duhul Sfînt» [72], (zice) îngerul. Şi Domnul zice : «cel născut de la Duhul, Duh este» [73].

Aşa stau lucrurile în această chestiune.

Se cuvine să demonstrăm (acum) că Scriptura foloseşte expresia «prin care» (δι' οὗ) în mod egal pentru Tatăl şi pentru Fiul şi pentru Sfîntul Duh.

Pentru (că se foloseşte în legătură cu) Fiul este de prisos să se aducă mărturii, pentru că sînt cunoscute şi de ele se face caz de către adversari. Noi însă demonstrăm că (expresia) «prin care» s-a aplicat şi Tatălui : «Credincios este Dumnezeu prin Care aţi fost chemaţi la părtăşia Fiului Său», zice (Apostolul Pavel) [74]. Acelaşi (Apostol zice) : «Pavel prin voia lui Dumnezeu, Apostol al lui Iisus Hristos» [75]. «Nu mai eşti rob, ci fiu ; iar dacă eşti fiu, eşti şi moştenitor prin Dumnezeu» [76]. «După cum Hristos a fost sculat din morţi prin slava Tatălui» (aşa şi noi) [77].

64. *Efes.* IV, 15—16.
65. *Col.* II, 19.
66. *Efes.* I, 22.
67. *Ioan* I, 16.
68. *Ioan* XVI, 14.
69. *Luca* VIII, 46
70. *Gal.* VI, 8.
71. *I Ioan* III, 24.
72. *Matei* I, 20.
73. *Ioan* III, 6.
74. *I Cor.* I, 9.
75. *II Cor.* I, 1.
76. *Gal.* IV, 7.
77. *Rom.* VI, 4.

Isaia zice: «Vai vouă, celor ce faceţi planuri în ascuns, dar nu după (διά) voia lui Dumnezeu» [78]. (În sprijinul afirmaţiei) că această expresie se atribuie şi Duhului se pot cita multe dovezi. «Nouă, zice (Apostolul Pavel), ni le-a descoperit Dumnezeu prin Duhul Sfînt» [79]. Şi-n altă parte: «Depozitul cel bun păstrează-l prin Duhul Sfînt» [80]. Şi iarăşi: «Pentru că unuia i se dă prin Duhul darul înţelepciunii» [81].

Aceleaşi lucruri avem de spus şi în legătură cu prepoziţia «în» (ἐν), (anume) că Scriptura a folosit-o şi cînd s-a referit la Tatăl. De exemplu, în Vechiul Testament: «În Dumnezeu, zice (Psalmistul), vom căpăta putere» [82]. «În Tine mă voi lăuda totdeauna» [83]. Şi iarăşi «În numele Tău mă voi bucura» [84]. La Pavel: «În Dumnezeu, zice, care a zidit toate» [85], «Pavel, Silvan şi Timotei (col. 85) Bisericii Tesalonicenilor, în Dumnezeu Tatăl» [86]. Dacă (stă) în voia lui Dumnezeu, voi putea veni la voi [87], «Laudă-te, zice, în Dumnezeu» [88]. Şi cîte (altele) pe care nu este uşor nici a le enumera. Scopul nostru, însă, nu este de a face caz de mulţimea mărturiilor (pe care le cunoaştem), ci de a face dovada că observaţiile lor nu sînt corecte. Nu vom demonstra, — considerînd ceva cunoscut —, faptul că această expresie se foloseşte şi în legătură cu Fiul şi cu Duhul. Socotim, însă, necesar să spunem că pentru un ascultător înţelept este suficientă combaterea spuselor lor din inversarea raţionamentului. Anume, dacă expresiile diferite indică o deosebire de esenţă — aşa cum spun ei —, (atunci) identitatea expresiilor trebuie să-i facă să mărturisească acum cu sfială că esenţa este identică.

Cuvintele se folosesc unele în locul altora, nu numai cînd se vorbeşte despre Dumnezeu, ci deseori (în vorbirea curentă) are loc o comunicare reciprocă a sensurilor, cînd o expresie ia locul alteia. De exemplu: «Am dobîndit un om «prin» Dumnezeu» [89], zice Adam, ceea ce echivalează cu «de la» Dumnezeu. În alt loc (se spune): «Cîte a poruncit Moise lui Israil prin porunca Domnului» [90]. Şi altundeva: «Explicarea lor nu se face «prin» (ajutorul) lui Dumnezeu?» [91]. Despre

78. *Isaia* XXIX, 15.
79. *I Cor.* II, 10.
80. *II Tim.* I, 14.
81. *I Cor.* XII, 8.
82. *Ps.* CVII, 14.
83. *Ps.* LXX, 6.
84. *Ps.* LXXXVIII, 17.
85. *Efes.* III, 9.
86. *II Tes.* I, 1.
87. *Rom.* I, 10.
88. *Rom.* II, 17.
89. *Fac.* IV, 1.
90. *Lev.* VIII, 21.
91. *Fac.* XL, 8.

vise vorbind Iosif cu cei aflați în temniță cu el, în loc să spună «de la» Dumnezeu, a zis «prin» Dumnezeu. Invers, Pavel folosește prepoziția «din» în loc de «prin», cînd zice : «Născut din femeie» [92]. Că despre femeie se cade a spune că s-a născut «din» bărbat, iar despre bărbat că (s-a născut) «prin» femeie, acest lucru ni l-a explicat clar în altă parte, în cele ce zice : «După cum femeia este din bărbat, la fel bărbatul este «prin femeie» [93]. Aici însă, (Pavel), făcînd dovada că expresiile se pot folosi diferit (decît se obișnuiește), corectează, în același timp în treacăt, greșeala unora care socotesc că trupul Domnului este spiritual. (Vrînd) să arate că trupul purtător de Dumnezeu a fost alcătuit din frămîntătura omenească, a preferat termenul cel mai expresiv (pentru că expresia «prin femeie» putea să sugereze o naștere aparentă, pe cînd expresia «din femeie» putea să indice suficient părtășia firii fiului la firea mamei). Nu se contrazice ; arată numai cît de ușor se substituie prepozițiile unele altora. Prin urmare, cînd și în (cazurile) în care, de obicei, se folosește expresia «prin care» s-a pus expresia «din care», ce rațiune — pentru ponegrirea dreptei credințe există să facem distincție între cuvinte ?

VI

Răspuns celor care afirmă că Fiul nu este «cu Tatăl» (μετὰ τοῦ Πατρός) *ci «după Tatăl»* (μετὰ τὸν Πατέρα). *În același timp se expun dovezile în favoarea egalității de cinstire*

(Col. 88). Nici la scuza că din neștiință (zic acestea) nu pot să recurgă, (dacă se are în vedere) cu cît meșteșug și cu cîtă răutate susțin discuția. Ei se mînie, vădit, împotriva noastră, pentru că preamărim pe (Fiul) Unul-Născut, împreună cu Tatăl și pe Duhul Sfînt nu-L separăm de Fiul. De aceea, ne numesc introducători de credințe noi, inovatori, inventatori de cuvinte și cîte nume din cele dezonorante nu ne dau ? Sîntem atît de departe a ne supăra de injuriile lor, încît dacă nu ne-ar aduce mîhnire și neîncetată durere vătămarea pe care și-o provoacă, aș zice că le datorăm mulțumire pentru ocară, ca unora care ne aduc fericirea. «Pentru că», zice (Mîntuitorul), «fericiți veți fi cînd vă vor ocărî din cauza Mea» [94]. (Problemele) pentru care se tulbură sînt acestea : «Fiul, zic ei, nu (trebuie cinstit) «cu Tatăl», ci «după Tatăl» ; Tatălui I se cuvine mărire «prin» El (adică prin Fiul), și nu «cu El». Pentru că, pe cînd expresia «cu El» exprimă egalitatea de cinste, expresia «prin Care» sugerează ideea de slujire. Nici Duhul, zic ei, nu trebuie pus (pe aceeași

92. *Gal.* IV, 4.
93. *I Cor.* XI, 12.
94. *Matei* V, 11.

treaptă) cu Tatăl şi cu Fiul, ci sub Fiul şi sub Tatăl, nu pe acelaşi plan, ci subordonat, nici connumărat, ci subnumărat. Cu astfel de cuvinte strică simplitatea şi naturaleţea credinţei. Prin urmare, ce scuză pot să aibă, (invocînd) necunoştinţa, cei care, prin indiscreţia lor, nu lasă nici pe alţii în «necunoştinţă» ?

Noi, mai întîi, le vom pune această întrebare : în ce sens zic ei că Fiul este «după» Tatăl ? Datorită faptului că este posterior în timp sau datorită locului (pe care îl ocupă) sau datorită vîrstei (care I se dă) ? În privinţa timpului, (socotim) că nimeni nu este atît de fără minte, încît să spună că Făcătorul veacurilor este al doilea (în timp) pentru că nici o perioadă de timp nu se intercalează în legătura firească a Fiului cu Tatăl. Dar nici după mintea oamenilor nu se poate spune că Fiul este posterior Tatălui ; nu numai pentru că sînt concepuţi totdeauna împreună, ci şi pentru că cronologic se zic «al doilea» acele (fapte) care sînt mai apropiate de prezent, şi invers, se zic «primele» acelea care sînt mai îndepărtate de prezent. De exemplu, cele întîmplate pe timpul lui Noe sînt anterioare celor întîmplate în Sodoma, pentru că sînt îndepărtate de prezent, şi acestea (cele întîmplate în Sodoma) sînt posterioare acelora (din vremea lui Noe), pentru că par cumva să se apropie mai mult de prezent (col. 89).

Or, a măsura cineva existenţa vieţii care este mai presus de orice timp şi de toate veacurile, cu distanţa raportată la prezent, oare nu denotă lipsă de evlavie şi o mare lipsă de cugetare ? În felul în care se spune despre lucrurile făcute şi stricăcioase, la fel (a spune) că Dumnezeu Tatăl este superior lui Dumnezeu Fiul, Cel existent înainte de veci, (nu denotă lipsă de cugetare) ? O atare superioritate a Tatălui este de neconceput şi pentru motivul că nici o minte nu poate merge mai departe de naşterea Domnului, pentru că Ioan (referindu-se la aceasta) a limitat mintea noastră la două noţiuni, atunci cînd a zis : «La început a fost Cuvîntul» [95]. Mintea nu poate să meargă mai departe de noţiunea «a fost», iar închipuirea nu poate să treacă de (noţiunea) «început». Pentru că, oricît de sus te vei lansa cu mintea, nu vei trece de noţiunea «a fost». Şi oricît te vei forţa să concepi existenţa din veşnicie a Fiului, nu vei putea să treci de «început». În felul acesta, deci, este lucru cucernic a gîndi că Fiul este deodată cu Tatăl.

Dacă ei înţeleg o coborîre a Fiului faţă de Tatăl în sens local, aşa încît Tatăl să stea deasupra şi în continuare în jos să fie împins Fiul, să mărturisească acest lucru şi noi vom tăcea ; că acest lucru este ab-

95. *Ioan* I, 1.

surd, se va vedea de la sine. Aceştia, deci, nu atribuie Tatălui (calitatea) de a fi peste tot, — pe cînd după socotinţa celor ce cugetă sănătos, Dumnezeu umple toate —, nu sînt consecvenţi în raţionamentele lor, nici în acord cu profetul, care zice : «Dacă mă voi sui în cer, Tu eşti acolo ; dacă mă voi coborî în iad, Tu de faţă eşti» [96], ei care atribuie separat Tatălui şi Fiului (locul) de sus şi de jos. Eu voi înceta a combate neştiinţa acelora care atribuie un loc (în spaţiu) celor netrupeşti ; războiul şi împotrivirea atît de neruşinată pe care o fac Scripturilor le vor fi însă temperate de textele : «Şezi de-a dreapta Mea» [97] şi «a stat de-a dreapta măreţiei lui Dumnezeu» [98]. «De-a dreapta» nu indică un loc de jos (după cum zic ei), ci un raport de egalitate ; şi întrucît «dreapta» nu trebuie luată în sens corporal (pentru că astfel ar trebui să existe la Dumnezeu şi o stîngă), prin cuvinte care exprimă cinstea de a fi aşezat lîngă cineva, Scriptura exprimă marea cinste (de care se bucură) Fiul. Le rămîne, aşadar, să susţină (col. 92) că prin această expresie se indică o demnitate de ordin inferior. Să afle, deci, că «Hristos este puterea şi înţelepciunea lui Dumnezeu» [99], că este «chipul lui Dumnezeu celui nevăzut» [100], şi că «pe Acesta L-a pecetluit Dumnezeu-Tatăl» [101], imprimînd în El toată fiinţa Sa. (Ce trebuie) aşadar să spunem : că aceste mărturii, şi cîte altele se află răspîndite prin Sfînta Scriptură, sînt umilitoare sau că, asemenea unor proclamaţii, fac cunoscute splendoarea Fiului unic şi egalitatea slavei Sale cu a Tatălui ? Să audă şi pe Domnul însuşi Care spune clar că slava Sa este egală cu slava Tatălui, atunci cînd zice : «Cel care M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl» [102]. Şi acestea : «Cînd Fiul va veni întru slava Tatălui» [103] ; «Pentru ca să cinstească pe Fiul, după cum cinstesc pe Tatăl» [104] ; «Am contemplat slava Sa, ca pe slava Fiului unic al Tatălui» [105] ; «Dumnezeu Unul-Născut care este în sînul Tatălui» [106]. Neluînd în seamă nimic dintre acestea, îi dau Fiului locul hărăzit duşmanilor. Pentru că sînul părintesc este scaunul care se cuvine Fiului, pe cînd locul de sub picioare revine celor care trebuie să se smerească.

96. *Ps.* CXXXVIII, 8.
97. *Ps.* CIX, 1.
98. *Evr.* I, 3.
99. *I Cor.* I, 24.
100. *Col.* I, 15.
101. *Ioan* VI, 27.
102. *Ioan* XIV, 9.
103. *Marcu* VIII, 38.
104. *Ioan* V, 25.
105. *Ioan* I, 14.
106. *Ioan* I, 18.

Pentru că avem să ne ocupăm şi de alte (aspecte), am adus mărturii numai în treacăt; tu, însă, culegînd pe-ndelete dovezile, poţi să cunoşti bine înălţimea slavei şi puterea nemăsurată a Fiului. Totuşi, nici aceste (mărturii) nu sînt fără importanţă pentru un ascultător înţelept, numai dacă nu înţelege «dreapta» şi «sînul» în sens inferior şi trupesc, încît să limiteze pe Dumnezeu la un loc şi să-I atribuie formă, chip şi poziţie corporală, (însuşiri) care îndepărtează foarte mult de noţiunea: (fiinţă) simplă, infinită şi necorporală. De altfel, această interpretare inferioară ar afecta pe Fiul în mod egal ca şi pe Tatăl. Cel ce dă o atare interpretare nu micşorează numai cinstea (dată) Fiului, ci, pe deasupra, atrage asupră-şi condamnarea pentru blasfemie împotriva lui Dumnezeu. Pentru că toate cîte ar îndrăzni (să spună) despre Fiul se atribuie, în mod necesar, Tatălui. Cel care, pentru a pune mai presus pe Tatăl, îi atribuie un loc mai sus, iar despre Fiul zice că stă mai jos, acesta, consecvent raţionamentului său, va accepta (pentru ambele persoane) caracteristicile corporale care urmează (de aici). Acestea sînt închipuiri de beţivi şi de nebuni. Corect este însă ca pe Cel unit (cu Tatăl) după fire, slavă şi vrednicie, să-L adore şi să-L slăvească împreună cu Tatăl cei care au fost învăţaţi de el că:

(Col. 93). «Cel ce nu cinsteşte pe Fiul, nu cinsteşte pe Tatăl» [107]. Pentru că, ce vom putea zice? Ce justificare vom avea în vremea înfricoşătorului şi a toată lumea judeţ comun, dacă, pe cînd Domnul promite clar că va veni întru slava Tatălui [108], pe cînd Ştefan (afirmă că) L-a văzut pe Iisus stînd de-a dreapta lui Dumnezeu [109], pe cînd Pavel mărturisind în Duh despre Hristos zice că se află de-a dreapta lui Dumnezeu [110], pe cînd Tatăl zice: «Şezi de-a dreapta Mea» [111], iar Duhul dă mărturie că a stat de-a dreapta majestăţii lui Dumnezeu [112], noi, pe Cel de aceeaşi cinste şi de acelaşi tron (cu Tatăl) Îl coborîm din raportul de egalitate (la un rang inferior)? Eu socotesc că faptul de a sta sugerează neschimbabilitatea firii. De aceea şi Baruh, referindu-se la neschimbabilitatea vieţii lui Dumnezeu, a zis: «Tu rămîi în veac, iar noi pierim în veac» [113]. Iar locul din dreapta indică egalitatea de vrednicie. Prin urmare, nu este nesăbuit faptul de a lipsi pe Fiul de părtăşia laudei, ca şi cînd s-ar cuveni să fie aşezat într-un loc de mai mică cinste?

---

107. *Ioan* V, 23.
108. *Matei* XVI, 27.
109. *Fapte* VII, 55.
110. *Rom.* VIII, 34.
111. *Ps.* CIX, 1.
112. *Evr.* VIII, 1.
113. *Baruh* III, 3.

VII

Către cei care afirmă că nu se cade să se spună despre Fiul «cu Care» (μεθ' οὗ)), ci «prin Care» ((δι' οὗ)

A folosi expresia «cu care», zic ei, este ceva cu totul străin şi neobişnuit, pe cînd expresia «prin care» este foarte obişnuită în textul Scripturii şi des folosită de către fraţi. Deci, ce (vom răspunde) acestor (afirmaţii) ? Că fericite sînt urechile care nu le-au auzit şi inimile care s-au păstrat nerănite de cuvintele acestora. Vouă, însă, celor care iubiţi pe Hristos, vă spun că Biserica cunoaşte ambele expresii şi că la nici una dintre ele nu renunţă, pentru motivul că nu contrazice una pe cealaltă. Cînd contemplăm mărirea şi strălucirea demnităţii (Fiului cel) Unuia-Născut, zicem că slava Sa este «cu Tatăl» ; cînd avem în vedere bunurile pe care ni le-a dat sau aducerea (noastră) la Dumnezeu şi familiaritatea cu El, mărturisim că acest har s-a făcut lucrător în noi «prin El», şi «în El» (în Hristos). Astfel, pe cînd expresia «cu care» este proprie celor ce aduc laudă, expresia «prin care» este nimerită pentru cei care mulţumesc. Este minciună şi acea (afirmaţie) că expresia «cu care» nu este folosită de cei cu bună credinţă pentru că (toţi) aceia, de la sat sau oraş, care pentru statornicia moravurilor au preferat noutăţii mărturia antichităţii şi au păstrat nealterată tradiţia părinţilor, se folosesc de această expresie. Însă aceştia, care s-au săturat de cele obişnuite, care se ridică împotriva celor vechi ca (împotriva unor lucruri) învechite, aceştia sînt cei care acceptă inovaţiile (col. 96), după cum în materie de îmbrăcăminte, iubitorii de găteli preferă întotdeauna îmbrăcămintea excentrică celei obişnuite. Poţi, aşadar, să vezi că (mulţi dintre) săteni încă şi acum (folosesc) expresia în sensul vechi, pe cînd la aceşti comedianţi, dibaci în luptele de cuvinte, vorbele poartă stigmatul noii înţelepciuni [114]. (În ceea ce ne priveşte) ceea ce spuneau părinţii noştri, spunem şi noi, (anume) că slava este comună Tatălui şi Fiului şi de aceea aducem mărire Tatălui «cu Fiul». Desigur, nu socotim suficient faptul (că acest adevăr aşa a fost formulat) de tradiţia părinţilor ; (ştim însă că şi aceia au luat drept ghid sensul Scripturii, scoţînd principiile din mărturiile scripturistice pe care vi le-am expus puţin mai înainte. Pentru că strălucirea (slavei) este concepută împreună cu slava, imaginea cu prototipul şi Fiul totdeauna cu Tatăl. Nici perindarea numelor, nici măcar firea lucrurilor nu admite depărtarea.

114. Se referă la cugetarea eretică.

VIII

În cîte sensuri (se foloseşte) expresia «prin care» (δι' οὗ) şi cînd trebuie preferată expresia «cu care» (μεθ' οὗ). În acelaşi timp se explică în ce sens Fiul «primeşte poruncă» şi în ce sens «este trimis»

Prin urmare, cînd Apostolul mulţumeşte lui Dumnezeu «prin Iisus Hristos» [115] şi zice că «prin El» a primit harul şi apostolia de a aduce la ascultarea credinţei toate neamurile, sau (atunci cînd zice) că «prin El» am fost introduşi în această (stare de) har în care ne aflăm şi de care sîntem mîndri [116], prezintă binefacerile (lui Hristos) faţă de noi, Care o dată ne transmite bunuri de la Tatăl, altă dată ne conduce El însuşi la Tatăl. Cînd spune «Prin Care am primit harul şi apostolia» [117], (Apostolul) arată de unde vine distribuirea bunurilor, iar cînd spune : «Prin Care am fost introduşi» [118], arată că ridicarea la Dumnezeu şi familiaritatea cu El s-a făcut prin Hristos. Oare, mărturisirea că harul s-a făcut lucrător în noi prin El echivalează cu o împuţinare a slavei (lui Hristos) ? Oare, nu este mai corect să spunem că enumerarea binefacerilor este un motiv de laudă ? De aceea am găsit că Scriptura nu ne vorbeşte despre Domnul (numindu-L) cu un singur nume, nici numai cu acele nume care vorbesc despre Dumnezeirea şi mărirea Sa.

Uneori, referindu-se la (însuşirile) caracteristice firii Sale (dumnezeieşti), zice că numele Fiului este mai presus de orice nume [119], că este Fiu adevărat, Dumnezeu Unul-Născut, puterea lui Dumnezeu, Înţelepciunea şi Cuvîntul. Alteori, avînd în vedere multiplele forme (sub care ne-a dăruit) harul, — (har) pe care-L dăruieşte în bunătatea şi înţelepciunea Sa celor ce I-l cer, (Scriptura) Îl numeşte cu foarte multe alte nume (col. 97) : cînd Îl numeşte păstor, împărat şi doctor ; cînd mire, cale, poartă, izvor, pîine, secure şi piatră. Aceste (nume) nu se referă la firea Sa, ci, după cum am zis, la multiplele haruri pe care, din îndurare faţă de creaturile Sale le acordă celor care I le cer pentru diferite trebuinţe. Pe de o parte, pe cei care au recurs la ocrotirea Lui şi au reuşit, suportînd prigoane, să transmită (credinţa) îi numeşte oi şi se consideră păstorul lor, — al acestora care ascultă glasul Său şi nu iau în seamă învăţăturile străine («Pentru că, zice, oile Mele as-

115. *Rom.* I, 18.
116. *Rom.* V, 2.
117. *Rom.* I, 5.
118. *Rom.* V, 2.
119. *Filip.* II, 9.

cultă glasul Meu») [120]. Pe de altă parte, El este rege al celor care deja s-au ridicat (la cer) şi au nevoie de ocrotirea legitimă. Este (numit) poartă pentru că prin dreptarul poruncilor Sale conduce la fapte importante şi pentru că oferă adăpost sigur celor ce caută, prin credinţa în El, bunul cunoaşterii [120a]. De aceea, spune: «Dacă intră cineva prin Mine, (acela) va intra şi va ieşi şi păşune va afla» [121]. (Este numit) piatră [122] pentru că El este pentru credincioşi o fortăreaţă puternică, de nezdruncinat şi mai puternică decît orice zid. De aceea, expresia «prin El» este preferabilă şi semnificativă atunci cînd se vorbeşte (despre Hristos) ca poartă sau cale. Ca Dumnezeu şi ca Fiu, are slava «cu Tatăl» (μετὰ Πατρός) şi «împreună cu Tatăl» (σὺν Πατρί). «Pentru că în numele lui Iisus se va pleca tot genunchiul al celor cereşti şi al celor de pe pămînt şi orice limbă va mărturisi că Iisus Hristos este Domn întru slava lui Dumnezeu Tatăl» [123]. De aceea, folosim ambele expresii (μεθ' οὗ şi δι' οὗ), printr-una făcînd cunoscută demnitatea Sa, printr-alta, harul Său (dat) nouă.

Dat fiind că prin intermediul Său (vine) tot ajutorul sufletelor, pentru fiecare solicitudine s-a găsit şi o denumire specială. Cînd sufletul curat, asemenea unei fecioare caste, fără pată, nici zbîrcitură, I se încredinţează, este numit mire. Cînd primeşte (acelaşi suflet) vătămat de rănile viclene ale diavolului şi-l vindecă de boala grea a păcatului, este numit doctor. Oare, astfel de solicitudine faţă de noi (trebuie) să ne ducă cu mintea la ceva care umileşte?

(Col. 100). Sau, din contră, (trebuie să) provoace admiraţie pentru puterea cea mare şi-n acelaşi timp pentru dragostea de oameni (arătată de) Mîntuitorul, Care a acceptat să Se facă părtaş al slăbiciunilor noastre [124] şi a putut să coboare (şi să ia asupră-Şi) slăbiciunile noastre.

«Pentru că cerul, pămîntul, imensitatea mărilor, vietăţile marine şi de pe uscat, plantele şi astrele, aerul, anotimpurile şi frumuseţea universului nu vădesc atît de mult puterea nemăsurată a lui Dumnezeu, cît faptul că Dumnezeu cel necuprins a putut, prin intermediul trupului,

---

120. *Ioan* X, 27.

120 a. Termenul «γνῶσις» a avut o largă circulaţie în antichitate, iar curentele gnostice făceau mare caz de el. Sf. Vasile, care avea o vastă cultură, îl cunoaşte şi-l foloseşte însă cu alt sens decît cel pe care îl avea pînă atunci. Pentru el, adevărata cunoaştere (gnoza) se dobîndeşte în Biserică, în cunoaşterea învăţăturii Mîntuitorului Hristos şi prin împlinirea poruncilor Sale.

121. *Ioan* X, 9.

122. *I Cor.* X, 4.

123. *Filip.* II, 10—11.

124. *Tit* III, 4; *Evr.* IV, 5.

să înfrunte moartea fără pătimire pentru a ne dărui nepătimirea» [125]. Şi cînd Apostolul zice că : «în toate acestea noi biruim cu ajutorul Celui care ne-a iubit» [126], cu această expresie nu face aluzie la vreo slujire umilitoare (a Fiului), ci la ajutorul pe care îl dă în virtutea puterii Sale. El, legînd pe cel puternic (pe diavol), i-a smuls instrumentele [127], (adică) pe noi, de care se folosea în orice faptă rea, şi ne-a făcut instrumente plăcute Stăpînului, gata, prin voinţa noastră liberă, pentru orice faptă bună.

Prin El am fost conduşi la Tatăl, am fost mutaţi din împărăţia întunericului în locul revenit sfinţilor, «în împărăţia luminii» [128]. (Prin urmare), să nu socotim iconomia Fiului [129] ca pe o slujire forţată, urmare a situaţiei Lui de supus, ci ca pe o voită purtare de grijă faţă de creatura Sa, inspirată de bunătate şi milostivire, conformă voinţei lui Dumnezeu-Tatăl. Numai aşa ne putem considera drept credincioşi, (în măsura) în care vedem reflectîndu-se, în toate cele făcute, puterea desăvîrşită a Fiului şi nu separăm niciodată (voinţa Sa) de voinţa Tatălui.

La fel, cînd Domnul este numit «cale» să nu luăm acest cuvînt în sensul obişnuit, ci să ne ridicăm cu mintea la un sens mai înalt. Pentru că prin cuvîntul «cale» (trebuie) să înţelegem progresul către desăvîrşire, progres care se realizează continuu şi ordonat, prin săvîrşirea faptelor dreptăţii şi prin iluminarea (venită) din cunoaştere. În acest proces dorim continuu pe cele ce ne stau înainte şi tindem [130] către cele care ne lipsesc, pînă cînd vom ajunge la sfîrşitul fericit, la cunoaşterea lui Dumnezeu, pe care Domnul o dăruieşte celor care au crezut în El. Într-adevăr, Domnul nostru este calea ce bună, cea fără bifurcări rătăcitoare, cea care duce la ceea ce prin excelenţă este bun, la Tatăl.

---

125. Compară şi Omiliile la *Ps.* 44, 5; I; P. G. 29, 400 AB. Nepătimitor prin însăşi natura Sa, fiindcă era Dumnezeu, Hristos a putut totuşi, ca om, să îndure patimi şi să moară fără ca impasibilitatea Lui să fie atinsă. Urmarea suferinţelor Sale a fost readucerea omului la posibilitatea realizării menirii pentru care a fost creat. Şi mai mult decît atît, să devină fiu al lui Dumnezeu. Această idee fusese formulată cu puţin timp înainte de către Sf. Atanasie cel Mare, care spunea : «Cuvîntul lui Dumnezeu S-a făcut om, pentru ca omul să se facă Dumnezeu» (*Despre întrupare* 54, P. G. 25, 192 b).

Una dintre urmările întrupării Fiului lui Dumnezeu asupra firii omeneşti a fost aceea că i-a dat «nepătimirea» (ἀπάθεια). Şi acest termen era des folosit de către curentele filozofice, îndeosebi de către stoici. Cunoscîndu-l şi folosindu-l, Sf. Vasile îi dă un sens nou. Pentru el, ἀπάθεια nu înseamnă totală indiferenţă faţă de lume; înseamnă înstrăinare de patimi, de păcat, unirea cu Dumnezeu — Cel care prin fire nu este supus patimilor —, în ultimă instanţă, îndumnezeirea.

126. *Rom.* VIII, 37.

127. *Matei* XII, 29.

128. *Col.* I, 12.

129. Prin οἰκονομία Părinţii din sec. IV desemnau întruparea Mîntuitorului.

130. *Filip.* III, 14.

«Pentru că», zice, «nimeni nu vine la Tatăl, decît numai prin Mine» [131]. Acesta, deci, este urcuşul nostru către Dumnezeu prin Fiul.

În continuare, vom arăta ce fel de bunuri ne vin de la Tatăl prin ajutorul Fiului. Pentru că firea întreagă, atît cea văzută cît şi cea nevăzută, întrucît este creată, are nevoie (col. 101) de ajutorul divin pentru a subzista. Cuvîntul creator, Dumnezeu Unul-Născut acordă ajutorul său fiecăruia după nevoile sale şi dă daruri care, datorită diversităţii celor miluiţi, sînt multe şi de multe feluri. Pe cei care se află în întunericul necunoştinţei îi luminează, de aceea este lumina cea adevărată. Judecă şi, după valoarea faptelor, acordă (fiecăruia) răsplata cuvenită; de aceea, este judecător drept. «Pentru că Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului» [132]. Ridică din cădere pe cei care de la un înalt grad de viaţă morală au alunecat în păcat. De aceea, este înviere [133]. Acţionează în baza bunei Sale voinţe şi face totul prin (simpla) atingere a puterii Sale. Păstoreşte, luminează, hrăneşte, conduce, vindecă, înviază. Aduce la existenţă pe cele care nu există, iar pe cele create le conservă. Astfel, bunurile lui Dumnezeu ajung la noi prin Fiul, Care împlineşte cele de care are trebuinţă fiecare, cu o iuţeală mai mare decît se poate spune. Pentru că nici fulgerele, nici propagarea luminii în aer, nici clipirile precipitate ale ochilor, nici mişcările cugetului nostru nu sînt atît de repezi (ca lucrarea Fiului). Fiecare dintre acestea sînt întrecute în repeziciune de lucrarea divină mai mult decît sînt întrecute în mişcare cele mai greoaie animale, — n-aş spune de păsări, de vînturi sau de mişcarea astrelor —, ci de însuşi gîndul nostru. Pentru că, de ce durată de timp poate avea nevoie Cel ce pe toate le ţine cu puterea Sa [134], Cel ce nu lucrează în felul celor trupeşti, nici nu are nevoie pentru a crea, de muncă manuală, iar cele create Îl urmează fără şovăire? După cum spune Iudit: «Tu ai gîndit şi toate cîte ai gîndit Ţi s-au înfăţişat» [135]. Dar, pentru ca, datorită grandoarei celor săvîrşite să nu fim tentaţi a crede că Domnul este fără principiu [136], ce zice Cel ce este viaţa prin excelenţă? «Eu trăiesc prin Tatăl» [137]. (Cel ce) este puterea lui Dumnezeu ce zice? «Fiul nu poate să facă nimic de la Sine» [138]. (Ce zice) Cel ce este însăşi înţelepciunea? «Poruncă am primit ce trebuie să spun şi să vorbesc» [139]. Prin toate

131. *Ioan* XIV, 6.
132. *Ioan* V, 22.
133. *Ioan* XI, 25.
134. «Cu cuvîntul puterii Sale», *Evr.* I, 3.
135. *Iudit* IX, 5—6.
136. ἄναρχος. Principiul Fiului este Tatăl.
137. *Ioan* VI, 57.
138. *Ioan* V, 19.
139. *Ioan* XII, 49.

acestea ne conduce la cunoaşterea Tatălui şi Îi atribuie faptele minunate, pentru ca prin El să cunoaştem pe Tatăl. Tatăl nu trebuie considerat (ca atare), pornind de la o deosebire a lucrărilor, de la faptul că ar vădi o lucrare proprie şi distinctă (de a Fiului), «pentru că toate cîte vede pe Tatăl făcînd, face şi Fiul» [140], ci (este considerat Tată şi) culege admiraţia prin strălucirea celor săvîrşite, fiind lăudat şi slăvit de cei care Îl cunosc ca Tată,

(Col. 104). al Domnului nostru Iisus Hristos, — prin Care şi pentru Care toate s-au făcut [141]. De aceea, Domnul zice: «Toate ale Mele ale Tale sînt» pentru a face din Tatăl principiul celor create. «Şi ale Tale ale Mele sînt» [142] (pentru a arăta) că mobilul creaţiei Îi este inspirat de El, că nu are nevoie de ajutor pentru a săvîrşi ceva, nici că I se încredinţează aparte împlinirea fiecărei lucrări. Pentru că un atare (rol) este (rolul) sclavului şi nu cadrează deloc cu demnitatea divină. Încărcat de bunătăţile părinteşti, Cuvîntul, reflectînd strălucirea Tatălui, toate le face asemenea Celui care L-a născut. Dacă după esenţă este întru totul asemenea (Tatălui), întru totul asemenea trebuie să fie şi în privinţa puterii. (Persoanelor) a căror putere este egală, de bună seamă, egală le este şi lucrarea. Pentru că Hristos «este puterea lui Dumnezeu şi înţelepciunea lui Dumnezeu» [143]. Astfel, (zicînd): toate prin El s-au făcut şi toate prin El şi pentru El s-au zidit [144], (credem că pe cînd săvîrşeşte ceva) El nu are rolul unui instrument, nici pe cel al unui supus, ci că împlineşte în mod constructiv voia Tatălui.

Deci, cînd zice: «Eu n-am vorbit de la Mine însumi», «Eu vorbesc aşa cum Mi-a spus Tatăl» [145], «Cuvîntul pe care îl auziţi nu este al Meu, ci al Celui ce M-a trimis» [146] şi în altă parte: «Eu fac aşa cum Mi-a poruncit Tatăl» [147], nu se foloseşte de aceste expresii pentru că ar fi lipsit de libertate sau iniţiativă, ci pentru a arăta că voinţa Sa este totdeauna aceeaşi cu a Tatălui. Prin urmare, să nu luăm aşa-zisa poruncă drept un ordin emis verbal, ordin prin care se pune în vedere Fiului, ca unui supus, ceea ce trebuie să facă, ci să înţelegem (acest cuvînt) într-un mod vrednic de Dumnezeu, să înţelegem transmiterea voinţei care atemporal porneşte din Tatăl şi trece în Fiul, asemenea înfăţişării unui chip în oglindă. «Pentru că Tatăl iubeşte pe Fiul şi Îi

---

140. *Ioan* V, 19.
141. *Evr.* II, 10.
142. *Ioan* XVII, 10.
143. *I Cor.* I, 24.
144. *Ioan* I, 3; *Col.* I, 16.
145. *Ioan* XII, 50.
146. *Ioan* XIV, 24.
147. *Ioan* XIV, 31.

arată Lui toate»[148]. Încît toate cîte sînt ale Tatălui, sînt ale Fiului, nu prin o posedare progresivă, ci deodată (Fiul) avîndu-le.

Dacă printre oameni este posibil ca acela care şi-a însuşit o meserie şi o stăpîneşte bine printr-o practicare îndelungată să nu poată efectua uneori ceva singur, aplicînd principiile ştiinţei pe care o posedă, trebuie (oare) să credem că şi Fiul, Care este înţelepciunea lui Dumnezeu, Creatorul a toată zidirea, Cel pururea desăvîrşit, învăţat fără a fi instruit, puterea lui Dumnezeu, în care sînt ascunse toate comorile înţelepciunii şi ale cunoaşterii[149] are nevoie de supraveghere la fiecare lucrare de un supraveghetor care să-I definească felul şi măsura acţiunilor ? De bună seamă, în zădărnicia cugetelor tale, tu vei deschide şi şcoală

(Col. 105) şi pe unul îl vei face să stea în locul dascălului, iar pe altul să stea în locul ucenicului neexperimentat, care încet-încet, prin acumularea de învăţături devine înţelept şi se desăvîrşeşte. (Pornind) de aici, dacă vrei să fii consecvent în raţionamentele tale, vei găsi că Fiul învaţă totdeauna şi că niciodată nu poate să ajungă la desăvîrşire, dat fiind că înţelepciunea Tatălui este infinită, iar la capătul infinitului nu se poate ajunge. Încît, cel ce nu socoteşte că Fiul are toate calităţile de la început, niciodată nu va socoti că Fiul va ajunge la desăvîrşire. Mă ruşinez de josnicia gîndurilor la care am ajuns urmînd acest raţionament. Deci, să revenim la ideile mai înalte ale discursului.

«Cel care M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl»[150], desigur (n-a văzut) figura, nici forma (Tatălui), pentru că natura divină este mai presus de orice compoziţie ; a văzut, însă, bunătatea Lui, care ţine de esenţa Lui, esenţă care este asemenea şi egală cu a Acestuia (a Fiului), mai mult chiar, este considerată identică în Tatăl şi în Fiul. Deci, ce înseamnă : «S-a făcut ascultător» ?[151] şi «S-a dat pe Sine pentru noi toţi» ?[152] (Vrea să spună) că lucrarea mîntuitoare porneşte de la Tatăl şi se realizează prin Fiul. Ascultă şi acestea : «Hristos ne-a răscumpărat din blestemul legii»[153] şi că : «Încă păcătoşi fiind noi, Hristos a murit pentru noi»[154]. Ia bine aminte la cuvintele Domnului : pe cînd ne instruieşte în legătură cu Tatăl, se foloseşte de termeni care inspiră suveranitatea, ca atunci cînd zice : «Vreau, curăţeşte-te»[155] — şi «Taci, în-

148. *Ioan* V, 20.
149. *Col.* II, 3.
150. *Ioan* XIV, 19
151. *Filip.* II, 8.
152. *Rom.* VIII, 32.
153. *Gal.* III, 13.
154. *Rom.* V, 8.
155. *Matei* VIII, 3.

chide-ţi gura» [156], «Eu însă zic vouă» [157] «demon mut şi surd, Eu îţi poruncesc» [158] şi cîte altele asemenea acestora. Pentru ca prin acestea să cunoaştem pe Stăpînul şi pe Creatorul nostru, iar prin acelea să aflăm pe Tatăl Stăpînului şi Creatorului nostru. Astfel, de pretutindeni se adevereşte cuvîntul că faptul de a crea Tatăl prin intermediul Fiului nu face imperfectă lucrarea creatoare a Tatălui, nici nu micşorează (valoarea) lucrării Fiului; (prin acest cuvînt) se demonstrează unitatea voinţei (Lor). Prin urmare, expresia «prin care» ne vorbeşte despre cauza primară şi nu (este folosită) pentru desconsiderarea cauzei creatoare.

IX

(Col. 108). Sensurile denumirilor Sfîntului Duh, pe baza învăţăturilor Scripturilor

Este deja timpul să examinăm sensurile denumirilor Sfîntului Duh, (denumiri) pe care le-am cules din Scripturi sau le-am moştenit din tradiţia nescrisă a Părinţilor. Mai întîi, cine este acela care, auzind vorbindu-se despre Sfîntul Duh, nu este răscolit în cugetul său şi nu se ridică cu mintea la o fire superioară? Este numit Duhul lui Dumnezeu, «Duhul adevărului Care din Tatăl purcede» [159], «Duh drept» şi «Duh conducător» [160], însă numele Său prin excelenţă este Duhul Sfînt. Acesta este numele (care se dă fiinţei) celei fără de trup, nemateriale şi simple. De aceea şi Domnul pentru a învăţa pe (femeia) care socotea că Dumnezeu trebuie adorat într-un anume loc [161], fiindcă Cel netrupesc este nelimitat (în spaţiu) zice : «Dumnezeu este Duh» [162].

Prin urmare, nu este posibil ca atunci cînd auzi (cuvîntul) Duhul să-ţi închipui o fiinţă limitată, supusă schimbărilor şi transformărilor sau întru totul asemenea creaturilor, ci, îndreptîndu-ţi mintea către cele superioare, este necesar să te gîndeşti la o fire spirituală, cu putere infinită, nelimitată (de spaţiu), (a cărei existenţă) nu se măsoară cu secole şi ani, care abundă de bunătăţi. Către El se îndreaptă toate cîte au nevoie de sfinţenie, pe El Îl doresc toate cîte au nevoie de virtute, ca şi cînd ar fi udate de sufletul Său şi ajutate în realizarea scopului pus în firea lor. Desăvîrşitor al altora, El nu duce lipsă de nimic. Trăieşte nu pentru că I-a dăruit cineva viaţa, ci pentru că El (însuşi) este dătătorul vieţii.

---

156. *Marcu* IV, 39.
157. *Matei* V, 22.
158. *Marcu* IX, 25.
159. *Ioan* XV, 26.
160. *Ps.* L, 12—14.
161. Pe femeia samariteancă.
162. *Ioan* IV, 24.

Nu se desăvîrşeşte treptat, ci este de la început desăvîrşit. Rezidă în Sine şi se află peste tot. Este cauza sfinţeniei, lumină duhovnicească ce dă oricărei puteri spirituale un fel de iluminare pentru aflarea adevărului. Este inaccesibil după natură şi perceput doar după bunătate; pe toate le umple cu puterea Sa, dar se comunică doar celor vrednici, şi acestora nu în aceeaşi măsură, ci împarte harul după credinţă (fiecăruia). Este simplu după esenţă, dar variat după lucrări; se află în întregime în fiecare şi în întregime se află peste tot prezent. Se împarte fără să sufere ceva şi se comunică în întregime, asemenea razei solare,

(Col. 109). a cărei lucrare, pe cînd se pare că este prezentă numai deasupra celui care se bucură de ea, străluceşte deasupra uscatului şi a mării, este amestecată cu aerul. La fel şi Duhul, pe cînd se află în fiecare dintre primitori ca şi cînd ar fi singurul, împarte în continuare întreg harul Său tuturor. Cele cîte se împărtăşesc (de Duhul) se bucură de harul Său pe cît este cu putinţă (firii lor), nu pe cît Acela poate (să se împărtăşească).

Unirea intimă a Duhului cu sufletul (nu constă) într-o apropiere în spaţiu pentru că, cum s-ar putea apropia cel trupesc de cel netrupesc? —, ci în abţinerea de la păcate, care ulterior adăugate sufletului, datorită iubirii de trup, l-au înstrăinat de intimitatea lui Dumnezeu. Prin urmare, cînd se va curăţi cineva de ruşinea pe care a contractat-o din răutate şi va reveni la frumuseţea firească şi va reflecta prin curăţire, ca într-o oglindă împărătească, vechiul chip, numai atunci va putea să se apropie de Paraclet.

Acesta însă strălucind, precum străluceşte soarele înaintea ochiului curat, îi va arăta acestuia în el însuşi imaginea Celui nevăzut. În fericita contemplare a chipului vei vedea frumuseţea arhetipului. Prin Duhul inimile se înalţă, cei neputincioşi sînt conduşi de mînă, cei ce sînt pe calea virtuţii se desăvîrşesc. Luminînd pe cei care s-au curăţit de orice pată, îi arată duhovniceşti, datorită comuniunii cu El. Şi după cum (se întîmplă cu) corpurile strălucitoare şi cu cele transparente, că atunci cînd o rază cade peste ele devin mai strălucitoare şi altă strălucire porneşte din ele, la fel se întîmplă şi cu sufletele purtătoare şi iluminate de Duhul, ele însele devin duhovniceşti şi răspîndesc altora harul. Urmare a acestui fapt este prevederea celor viitoare, tîlcuirea tainelor, cunoaşterea celor ascunse, harismele, viaţa cerească, convieţuirea cu îngerii, bucuria fără margini, rămînerea permanentă (în comuniunea) cu Dumnezeu. Aşadar, aceasta este concepţia noastră despre Duhul, pe care ne-am format-o din măreţia şi valoarea lucrărilor Sale, după înseşi cu-

vintele Duhului. Este timpul să venim la cei care ne contrazic și să încercăm a combate obiecțiunile lor, pe care ni le prezintă în numele unei false cunoașteri.

X

Către cei care zic că nu trebuie să așezăm pe Duhul Sfînt în aceeași ordine cu Tatăl și cu Fiul

Nu trebuie, zic ei, să fie Duhul pus pe aceeași treaptă cu Tatăl și cu Fiul, pentru că se deosebește (de Ei),

(Col. 112) după natură (și Le) este inferior după vrednicie. Acestora este drept să răspundem cu cuvîntul apostolilor : «Se cuvine a ne supune mai degrabă lui Dumnezeu decît oamenilor» [163]. Pentru că, dacă Domnul, la instituirea botezului mîntuitor, a poruncit clar ucenicilor să boteze toate neamurile în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh [164], — fără să considere dezonorantă comuniunea (cu Duhul) —, zicînd aceștia că nu trebuie să fie pus Duhul pe aceeași treaptă cu Tatăl și cu Fiul nu se opun vădit poruncii lui Dumnezeu? Dacă o astfel de așezare la un loc (a celor trei persoane) nu desemnează — după cum spun ei — o comuniune și o unitate, să spună ei cum trebuie înțeleasă această (frază)?

Ce alt mod mai adecvat au (pentru a desemna) unitatea? În tot cazul, dacă Domnul L-a pus la botez pe Duhul alături de Sine și de Tatăl, să nu ni se mai impute nouă că am făcut aceasta. Pentru că noi nu gîndim și nu spunem ceva deosebit. Dacă acolo (Duhul) este pus pe aceeași treaptă cu Tatăl și cu Fiul, nimeni să nu fie atît de nerușinat încît să susțină altceva și să nu ne mai acuze dacă urmăm Scripturilor.

Dar, pregătirea războiului împotriva noastră s-a terminat și gîndul tuturor este îndreptat spre noi, iar limbile bîrfitorilor aruncă aici săgețile lor cu mai multă violență decît (au aruncat) atunci cu pietre în Ștefan ucigașii lui Hristos. Dar să nu uităm că noi sîntem doar pretext pentru război și că ei țintesc mai sus. Împotriva noastră, chipurile, pregătesc mașinațiile și cursele și se îndeamnă reciproc să dea mînă de ajutor, — pe măsura experienței și puterii pe care o are fiecare. În realitate, însă, credința este cea atacată, iar scopul comun al tuturor dușmanilor învățăturii celei sănătoase este de a clătina temelia dreptei credințe și de a distruge temelia ei și tradiția apostolică. De aceea, ca niște pretinși debitori recunoscători, invocă dovezile scoase din Scripturi și resping mărturia nescrisă a părinților ca fără vreo valoare. Dar noi nu vom lăsa să fie ciuntit adevărul, nici nu vom trăda,

163. *Fapte* V, 29.
164. *Matei* XXVIII, 19.

din lașitate, alianța cu el. Prin urmare, dacă Domnul a lăsat ca adevăr necesar pentru mîntuire așezarea pe aceeași treaptă a Sfîntului Duh cu Tatăl, iar aceștia, nefiind de aceeași părere, (încearcă) să smulgă pe (Duhul), să-L separe și să-L transpună în ordinea firii slujitoare (a îngerilor), nu înseamnă că dau mai multă importanță blasfemiei lor decît poruncii Stăpînului?

(Col. 113). Ei bine, lăsînd la o parte cearta, să cercetăm împreună (piesele) pe care le avem la îndemînă.

Cum am devenit creștini? Prin credință, ar putea spune fiecare. În ce fel ne mîntuim? De bună seamă, renăscîndu-ne prin harul botezului. Altfel, de unde? Deci, după ce am cunoscut mîntuirea prin Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, să părăsim învățătura pe care am primit-o?

Vrednic de mari suspine ar fi faptul dacă acum ne-am afla mai departe de mîntuire decît atunci cînd am crezut, dacă pe cele pe care atunci le-am acceptat, acum le negăm. Egală este paguba fie că moare cineva fără să fie botezat, fie că acceptă ceva care lipsește din tradiție. Cel ce nu păstrează tot timpul și nu-și înconjoară toată viața ca de o fortificație sigură de mărturisirea pe care am depus-o la intrarea în Biserică, —atunci cînd abandonînd idolii a venit la Dumnezeu cel viu —, acela se înstrăinează de promisiunile făcute lui Dumnezeu, contrazicîndu-și propria iscălitură pe care a depus-o la botez, cînd a mărturisit credința. Dacă botezul înseamnă începutul vieții mele, iar prima dintre zile este aceea a renașterii, este clar că cuvîntul cel mai de preț dintre toate este cel rostit (la primirea) harului înfierii. Tradiția, deci, care m-a condus la lumină și mi-a dăruit cunoașterea lui Dumnezeu, — prin care am fost arătat fiu al lui Dumnezeu eu, cel care, din cauza păcatului, îi eram cîndva dușman —, pe aceasta s-o trădez înșelat de probabilitățile lor? Îmi doresc să merg la Domnul cu această mărturisire, iar pe aceștia îi îndemn să păstreze credința nealterată (pînă) în ziua (arătării) lui Hristos, să țină pe Duhul nedespărțit de Tatăl și de Fiul, să mențină în mărturisirea credinței și în doxologie învățătura (subscrisă) la botez.

XI

Cei ce neagă pe Duhul sînt apostați

Cui (au fost adresate) vaiurile? Cui (îi este rezervată) întristarea? Cui, încercarea și întunericul? Cui, condamnarea veșnică? Nu apostaților? Nu celor care s-au lepădat de credința ortodoxă? Și care este dovada lepădării? Nu este faptul că au negat propriile mărturisiri? Ce au mărturisit și cînd? Că cred în Tatăl și în Fiul și în Sfîntul Duh cînd, — lepădîndu-se de diavol și de îngerii săi —, au spus

acel cuvînt mîntuitor. Deci ce nume potrivit a fost dat acestora de către fiii luminii? Nu sînt ei numiţi călcători de lege pentru că au trădat alianţele (pe care le-au încheiat în vederea) mîntuirii lor?

(Col. 116) Deci, cum să numesc pe cel ce neagă pe Dumnezeu? Cum (să-l numesc) pe cel ce neagă pe Hristos? Cum, altfel, decît călcător de lege? Iar celui care a negat pe Duhul ce nume vrei să-i pun? Nu (merită) acelaşi nume, ca unul care a încălcat (alianţele) încheiate cu Dumnezeu?

Prin urmare, dacă mărturisirea credinţei în Duhul ne aduce fericirea rezervată dreptcredincioşilor, iar tăgăduirea ei atrage condamnarea pentru impietate, nu este îngrozitor faptul să-L tăgăduim acum, cînd n-avem a ne teme de foc, sabie, cruce, biciuiri, roată, instrumente de tortură, ci pentru că am fost amăgiţi de sofismele luptătorilor împotriva Duhului? Asigur pe oricare om care mărturiseşte pe Hristos, însă tăgăduieşte pe Dumnezeu, că Hristos nu-i va folosi la nimic; (asigur) pe cel care invocă pe Dumnezeu, iar pe Fiul îl tăgăduieşte, că zadarnică este credinţa lui; (asigur) pe cel care lasă la o parte pe Duhul, că va fi zadarnică credinţa lui în Tatăl şi în Fiul şi că nu poate s-o aibă pe aceasta dacă lipseşte (credinţa) în Duhul. Pentru că cel care nu crede în Fiul nu crede nici în Tatăl. «Pentru că nu poate să spună (cineva) că Iisus este Domnul, decît în Duhul Sfînt» [165]. Şi «pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată, afară de (Fiul) Unul-Născut, Care se află în sînurile Tatălui (şi pe Care) nouă ni L-a descoperit» [166]. Acesta [167] nu este capabil (să aducă) nici cult adevărat. Pentru că nu este posibil să adore (cineva) pe Fiul decît numai în Duhul Sfînt, nici nu este posibil să invoce pe Tatăl decît numai în Duhul înfierii.

XII

Către cei care zic că este suficient să se boteze cineva numai (în numele) Domnului

Pe nimeni să nu-l amăgească faptul că Apostolul (Pavel), referindu-se la botez, omite adesea numele Tatălui şi al Sfîntului Duh, şi de aceea să nu creadă că invocarea numelor este fără importanţă. El zice: «Cîţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi îmbrăcat» [168] şi «Cîţi în Hristos v-aţi botezat, în moartea Lui v-aţi botezat» [169] pentru că mărturisirea lui Hristos echivalează cu mărturisirea întregii (Sfinte

165. *I Cor.* XII, 3.
166. *Ioan* I, 18.
167. Cel ce neagă pe Duhul.
168. *Gal.* III, 27.
169. *Rom.* VI, 2.

Treimi); (această mărturisire) indică şi pe Dumnezeu, Care a uns, şi pe Fiul, Care a fost uns, (dar) şi pe Duhul, Care este ungerea, după cum am fost învăţaţi de Petru în Faptele (Apostolilor): «Pe Iisus din Nazaret pe Care Dumnezeu L-a uns cu Duhul Sfînt» [170].

(Col. 117). De Isaia: «Duhul Domnului, cu care m-a uns (a venit) peste mine» [171]. Şi de psalmist: «De aceea, Te-a uns pe Tine, Dumnezeule, Dumnezeul Tău, cu untdelemnul bucuriei mai mult decît pe părtaşii Tăi» [172]. Uneori însă (Apostolul Pavel vorbind) despre botez, aminteşte doar numele Duhului. «Toţi ne-am botezat, zice, în Duhul şi am devenit un trup» [173]. Acelaşi sens îl are şi afirmaţia: «Voi aţi fost botezaţi în Duhul Sfînt» [174]. Şi aceasta: «El vă va boteza în Duhul Sfînt» [175]. Cu toate acestea, nu poate susţine cineva că acel botez la care a fost invocat numai numele Duhului este desăvîrşit. Pentru că trebuie să rămînă totdeauna intactă tradiţia care s-a dat odată cu harul de viaţă făcător. Cel care a răscumpărat din stricăciune viaţa noastră ne-a dat puterea renaşterii, (putere) cuprinsă în mister, care aduce sufletelor mîntuirea. Astfel, faptul de a îndepărta ceva sau de a adăuga ceva echivalează cu pierderea vieţii veşnice. Prin urmare, dacă la botez separarea Duhului de Tatăl şi de Fiul este periculoasă pentru cel ce execută botezul şi vătămătoare pentru cel care-l primeşte, cum vom fi noi în siguranţă separînd pe Duhul de Tatăl şi de Fiul? Credinţa şi botezul sînt două condiţii ale mîntuirii şi sînt legate, de nedespărţit, una de alta. Pe de o parte, credinţa se desăvîrşeşte prin botez; iar pe de altă parte, botezul se întemeiază pe credinţă; ambele sînt depline (prin invocarea) aceloraşi nume. Pentru că după cum credem în Tatăl şi în Fiul şi în Sfîntul Duh, la fel ne şi botezăm în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh. Mărturisirea precede credinţa, care duce la mîntuire, însă botezul, cel ce pecetluieşte asentimentul nostru, îl urmează de aproape.

XIII

Explicarea motivului pentru care îngerii sînt puşi de către Pavel alături de Tatăl şi de Fiul

Dar există şi alte (fiinţe), zic (adversarii noştri), care, deşi connumărate cu Tatăl şi cu Fiul, nu sînt slăvite împreună (cu Ei). De exemplu, Apostolul a amintit pe îngeri atunci cînd, conjurînd pe Ti-

170. *Fapte* X, 38.
171. *Isaia* LXI, 1; *Luca* IV, 18.
172. *Ps.* XLIV, 9.
173. *I Cor.* XII, 3.
174. *Fapte* I, 5.
175. *Luca* III, 16.

motei a zis: «Te conjur înaintea lui Dumnezeu (Tatăl) și a lui Iisus Hristos și a îngerilor Lui aleși» [176]. Pe aceștia nici nu-i osebim de restul creației și nici nu acceptăm să fie connumărați împreună cu Tatăl și cu Fiul. Eu, deși (socotesc) că raționamentul nu merită răspuns, dat fiind că absurditatea lui poate fi constatată de oricine, voi spune numai că înaintea unui judecător indulgent și blînd, — gata să accepte ca îndreptățite argumentele celor acuzați —, poate să prezinte cineva ca martor pe confratele său de robie. Însă faptul de a fi făcut cineva liber din rob, faptul de a fi numit fiu al lui Dumnezeu și de a fi adus din moarte la viață, de nimeni altul nu se poate (realiza), afară de Cel care prin fire se află în intimitatea lui Dumnezeu și robiei nu este supus.

(Col. 120). Căci cum va putea cel străin (de Dumnezeu) să aducă pe alții în intimitatea lui Dumnezeu? Și cum va elibera (pe altul) cel ce însuși se află sub jugul robiei? Prin urmare, nu are același sens amintirea Duhului și a îngerilor; pe cînd Duhul (este amintit) ca Stăpîn al vieții, îngerii (sînt amintiți) ca protectori ai celor ca și ei robi, ca martori credincioși ai adevărului. Pentru că sfinții obișnuiesc să comunice poruncile lui Dumnezeu în prezența martorilor, așa cum rezultă din îndemnul lui Pavel către Timotei: «Cele pe care le-ai primit de la mine, în prezența multor martori, pe acestea încredințează-le la oameni credincioși» [177]. El cheamă acum ca martori pe îngeri pentru că știe că îngerii se vor afla alături de judecător, cînd va veni întru slava Tatălui ca să judece lumea cu dreptate, așa cum spune (Evanghelistul): «Pe cel care Îl va mărturisi înaintea oamenilor, Fiul Omului îl va mărturisi înaintea îngerilor lui Dumnezeu» [178]. Și Pavel în alt loc: «Cînd se va arăta Domnul din cer (venind) cu îngerii» [179]. Pentru acest motiv, încă de aici, cheamă îngerii ca martori, ca să-și pregătească dovezi incontestabile pentru marele județ. Și nu numai el (Pavel), ci toți, în general, cărora li s-a încredințat misiunea de predicatori, nu încetează nici un moment să recurgă la martori. Ei invocă (drept martori) chiar și cerul și pămîntul [180] pentru că orice faptă se săvîrșește înlăuntrul lor și, de aceea, la examinarea faptelor (acestea) vor fi alături de cei judecați. «Căci va chema cerul și pămîntul ca să judece poporul Său», zice (Psalmistul) [181]. «Iau ca martori înaintea voastră cerul și pămîntul» [182], zice Moise, trebuind să transmită poporului

176. *I Tim.* V, 21.
177. *II Tim.* II, 2.
178. *Luca* XII, 8—9.
179. *II Tes.* I, 7.
180. Prin cer înțelege de obicei puterile spirituale. În cazul de față, prin cer și pămînt înțelege spațiul în care omul își petrece viața.
181. *Ps.* XLIX, 5.
182. *Deut.* IV, 26.

poruncile (lui Dumnezeu). Şi atunci cînd spune cîntarea, (zice) : «Ia aminte, cerule, şi voi grăi. Ascultă, pămîntule, cuvintele gurii mele!» [183]. (Zice) Isaia: «Ascultă, cerule, şi pleacă urechea ta, pămîntule» [184]. Ieremia vorbeşte chiar despre o încremenire a cerului la auzul cuvintelor nelegiuite ale poporului: «Cerul s-a mirat de aceasta şi s-a înfiorat încă şi mai mult, pentru că poporul Meu a săvîrşit două păcate îngrozitoare» [185]. Şi Apostolul, pentru că ştia că îngerii au fost puşi ca pedagogi şi guvernatori ai oamenilor, i-a invocat ca martori. Cît priveşte pe Isus (fiul) lui Navi, el a luat ca martor al cuvintelor sale o piatră. Cîndva a fost luată de Iacob, ca martor (al cuvintelor sale), o grămadă de pietre [186]. El zice: «Piatra (pe care o înalţ) între voi astăzi, va fi mărturie,

(Col. 121). pînă la sfîrşitul zilelor, ori de cîte ori veţi minţi pe Domnul Dumnezeul nostru» [187]. Credea, probabil, că datorită puterii lui Dumnezeu şi pietrele vor grăi împotriva călcătorilor de lege, dacă nu, în mod sigur conştiinţa fiecăruia va fi şocată de avertisment. Prin urmare, aceştia cărora li s-a încredinţat mîntuirea sufletelor, oricare ar fi ei, pregătesc dovezi pe care să le prezinte mai tîrziu. Cît priveşte pe Duhul, El a fost pus pe aceeaşi treaptă cu Dumnezeu, nu dintr-o necesitate trecătoare, ci datorită comuniunii Sale fireşti (cu Dumnezeu): N-a fost impus (aci) de noi, (aci) a fost aşezat de Domnul.

XIV

Răspuns la obiecţiunea (că Duhul nu trebuie pus pe aceeaşi treaptă cu celelalte două persoane ale Sfintei Treimi), pentru că (se spune că) unii (oameni) au fost botezaţi «în (numele) lui Moise» şi au crezut în El. În acelaşi timp se vorbeşte despre reprezentările tipice [188].

Însă, zic ei, nici faptul că ne botezăm «în [189] (numele) Duhului Sfînt» nu justifică faptul de a-L pune pe aceeaşi treaptă cu Dumnezeu. Pentru

183. *Deut.* XXXII, 1.
184. *Isaia* I, 2.
185. *Ier.* II, 12—13.
186. *Fac.* XXXI, 47.
187. *Isus Navi* XXIV, 27.
188. Sf. Vasile vorbeşte despre «typi» (τύποι). «Tipii» sînt persoane şi evenimente din Vechiul Testament care au prefigurat persoane şi evenimente din Noul Testament. Aşa de exemplu, despre Adam se spune că este «typ» al lui Hristos; trecerea prin Marea Roşie este «typ» al botezului. Şarpele confecţionat din aramă de către Moise, la porunca lui Dumnezeu, pentru a se uita la el cei muşcaţi de şerpii veninoşi în pustiu, pentru a se însănătoşi (*Num.* XXI, 6—9), a fost «typ» al răstignirii Mîntuitorului. O astfel de interpretare tipică a dat acestui episod însuşi Mîntuitorul în convorbirea cu Nicodim. El a zis: «precum Moise a ridicat şarpele în pustiu, la fel se cade să fie ridicat (pe cruce) Fiul Omului» (*Ioan* 3, 14).
189. De data aceasta vorbeşte despre prepoziţia εἰς.

că unii au fost botezați în (numele) lui Moise, «în nor» și «în mare» [190]. De asemenea, se spune că s-a crezut în oameni. «Că a crezut poporul în Dumnezeu și în Moise, sluga Sa» [191]. Atunci, zice (adversarul), de ce, (pornind) de la credință și de la botez, preamărești într-atîta pe Duhul Sfînt și Îl pui mai presus de creație, cînd este atestat faptul că credința și botezul s-au făcut și în (numele) oamenilor? Deci, ce vom zice? (Vom zice) că credința în Duhul (are aceeași importanță) ca și credința în Tatăl și în Fiul; asemeni și botezul. Pe cînd credința în Moise și (botezul) în nor (au avut sensul) de umbră și tip.

Întrucît cele divine se anunță prin (lucruri) mici și omenești, (nu înseamnă) că natura lor, pe care deseori typii au prezentat-o acoperită de umbră, este neglijabilă. Pentru că typul le descoperă pe cele așteptate și arată voalat viitorul, imitînd adevărul. Astfel, Adam este typ al (lui Adam) cel viitor [192], piatra (reprezintă) tipic pe Hristos [193] și apa (care a izvorît din piatră) este typul puterii de viață făcătoare a Cuvîntului. «Căci, zice, dacă însetează cineva, să vină la Mine și să bea» [194]. Mana este typul pîinii celei vii, care s-a coborît din cer [195], iar șarpele spînzurat pe stîlp este tipul patimii mîntuitoare care s-a săvîrșit pe cruce; de aceea, (toți) cîți priveau

(Col. 122) către el (cu credință) erau salvați [196]. Încă și cele referitoare la ieșirea lui Israil au fost istorisite pentru că sînt typ al mîntuirii prin botez. Întîii născuți ai israeliților au fost salvați, ca și trupurile celor care se botează, pentru că celor însemnați cu sîngele (mielului) li s-a dat har. Sîngele mielului era typ al sîngelui lui Hristos, iar întîii născuți erau typ al primului (om) creat; — fiindcă acesta, în virtutea succesiunii, există în mod necesar în noi, perpetuîndu-se pînă la sfîrșit. De aceea, în Adam toți murim [197] și moartea a stăpînit pînă la plinirea legii și pînă la venirea lui Hristos. Întîii născuți au fost păstrați de către Dumnezeu pentru a nu fi atinși de către exterminator, ca semn că noi, cei aduși la viață prin Hristos, nu vom mai muri în Adam. Marea și norul au condus atunci la credință, iar prin impresia (pe care o provocau) în același timp preînchipuiau harul care avea să vină. «Cine este înțelept să priceapă toate acestea» [198].

---

190. *I Cor.* X, 2.
191. *Ieș.* XIV, 31.
192. *Rom.* V, 14.
193. *I Cor.* X, 4.
194. *Ioan* VII, 37.
195. *Deut.* VIII, 3.
196. *Num.* XXI, 3.
197. *I Cor.* XV, 22.
198. *Ps.* CVI, 43; *Osea* XIV, 10.

Cum a preînchipuit marea botezul? Prin faptul că a separat (pe israeliţi) de faraon, după cum baia aceasta (separă) de tirania diavolului. Aceea ucidea în (valurile) ei pe duşman, în această (baie) este ucisă duşmănia noastră, cea către Dumnezeu. Din aceea, poporul (Israel) a ieşit nevătămat; din apa (botezului) noi ne ridicăm ca înviaţi din morţi, mîntuiţi prin harul celui care ne-a chemat. Cît despre nor, el era o umbră a darului Duhului, (dar) care stinge flacăra patimilor, prin omorîrea mădularelor.

Adică ce? Dacă s-au botezat (aceia) în chip tainic în Moise, pentru aceasta harul botezului este neînsemnat? În felul acesta nici unul dintre elementele credinţei noastre nu poate fi măreţ, dacă depreciem datorită typilor ceea ce este măreţ în fiecare (dintre ele). Nici iubirea lui Dumnezeu faţă de oameni, faptul că pe Fiul Său Unul-Născut L-a dat pentru mîntuirea noastră nu este un gest mare şi supranatural, pentru că nici Avraam nu şi-a cruţat fiul. Nici patima Domnului nu este strălucită, pentru că în locul lui Isaac, un berbec era typul ofrandei sacrificiale. Nici coborîrea la iad nu este un fapt extraordinar, îndată ce Iona timp de trei zile şi tot atîtea nopţi a realizat mai dinainte typul morţii. La fel face şi în legătură cu botezul, cel care compară adevărul cu umbra, cu typul celor desemnate prin el şi încearcă (invocînd pe Moise şi marea), să denigreze întreaga iconomie. Ce fel de iertare a păcatelor şi ce fel de reînnoire a vieţii (a avut loc) în mare?

(Col. 125). Ce harismă spirituală (s-a primit) prin Moise? Ce omorîre a morţii (a avut loc) acolo? Aceia n-au murit împreună cu Hristos şi de aceea nici n-au înviat împreună cu El [199]. Nu purtau în ei chipul Celui ceresc [200], nici moartea lui Iisus în trupul (lor). Nu s-au dezbrăcat de omul cel vechi şi nu s-au îmbrăcat în omul cel nou, reînnoit spre cunoştinţă după chipul Celui care l-a creat. Deci, de ce compari botezurile, care au comun doar denumirea, pe cînd deosebirea dintre ele este atît de mare, pe cît este (deosebirea) dintre vis şi realitate şi (aceea dintre) umbră şi imagine şi (obiectele) existente în realitate?

Dar şi credinţa în Moise nu infirmă credinţa în Duhul, ci, mai degrabă, afirmă credinţa în Dumnezeul tuturor. «Pentru că, zice (Scriptura), a crezut poporul în Dumnezeu şi în Moise, sluga Sa» [201]. Prin urmare, (aghiograful) a raportat (credinţa poporului) la Dumnezeu şi nu la Duhul şi (Moise) a prefigurat pe Hristos şi nu pe Duhul. Pentru că,

199. *Rom.* VI, 8.
200. *I Cor.* XV, 49.
201. *Ieş.* XIV, 31.

în slujba legii fiind, a preînchipuit pe Mijlocitorul dintre Dumnezeu și oameni [202]. N-a preînchipuit Moise pe Duhul, pentru faptul că a fost mijlocitor între Dumnezeu și popor. Pentru că legea s-a dat prin îngeri, în mîna mijlocitorului, la dorința poporului care zicea : «Vorbește-ne tu și să nu ne vorbească Dumnezeu» [203]. Prin urmare, credința în el prefigurează (credința) în Domnul, Mijlocitorul între Dumnezeu și oameni, Cel care a zis : «Dacă ați fi crezut în Moise, ați fi crezut și în Mine» [204]. Oare, pentru faptul că a fost preînchipuită prin (credința) în Moise, credința în Domnul este un lucru mic ? Nu, nici dacă s-a botezat cineva (crezînd) în Moise, (nu este un motiv) să minimalizăm harul (primit) la botez de la Duhul Sfînt. În plus, am de spus că se obișnuiește în Scriptură să se desemneze prin Moise Legea, ca în afirmația : «Au pe Moise și pe profeți» [205]. De aceea, referindu-se la botezul legii (vechi), s-a zis că (Israil) s-a botezat în Moise. Pentru ce, deci, aceștia, care, sprijinindu-se pe umbră și pe typi și minimalizînd (în felul acesta) adevărul, socotesc de disprețuit speranța și darul bogat al lui Dumnezeu și Mîntuitorului nostru, Cel care reînnoiește tinerețea noastră ca a vulturului ? Faptul de a ignora marea taină a mîntuirii noastre (denotă) într-adevăr minte de copil, de copil care are nevoie de lapte, pentru că în baza unui principiu pedagogic, înainte de a ne exersa în dreapta credință și înainte de a ajunge la desăvîrșire, (era normal să) ni se dea elementele pe care le putem pricepe mai ușor, pe măsura cunoștinței (noastre). În felul acesta Guvernatorul vieții noastre ne conduce progresiv către marea lumină a adevărului, întocmai cum (progresiv sînt obișnuiți cu lumina) ochii ținuți la întuneric.

(Col. 128). Din grija față de slăbiciunea noastră și în virtutea nepătrunsei Sale înțelepciuni a făcut să vedem mai întîi umbrele corpurilor, pentru ca, obișnuindu-ne, să vedem soarele mai întîi (reflectîndu-se) în apă, să nu fim orbiți la vederea luminii celei adevărate. Exact în același fel și Legea, care este umbra celor viitoare [206] și prefigurările profeților care fac aluzie la adevăr, au fost concepute pentru a exercita ochii duhovnicești, pentru ca în felul acesta să se facă ușor trecerea la înțelepciunea ascunsă în mister. Aceasta, deci, în legătură cu typii. Nu este posibil să stăruim mai mult (asupra acestui aspect), fiindcă în felul acesta, paranteza ar deveni mai mare decît ideea capitolului.

202. *I Tim*. II, 5.
203. *Ieș*. XX, 19.
204. *Ioan* V, 46.
205. *Luca* XVI, 29
206. *Evr*. X, 1.

XV

Răspuns la obiecțiunea posibilă : «Că și în apă ne botezăm». În același timp se vorbește despre botez

Ce să mai adăugăm la acestea ? Pentru că sînt buni să formuleze (argumente) destructive. «Și în apă ne botezăm, (zic ei), și de bună seamă că nu vom da mai multă cinste apei decît celorlalte creaturi, nici nu-i vom da cinstea pe care o dăm Tatălui și Fiului». De genul acesta sînt argumentele lor, (argumente) care se potrivesc (cu mintea) unor oameni mînioși, care, datorită faptului că li s-a întunecat rațiunea de patimă, nu cruță nimic pentru a se război cu cel care i-a supărat. Noi, însă, nu vom ezita să vorbim și despre acestea. Pentru că, dacă nu știu ceva, îi vom învăța, iar dacă vor să săvîrșească răul, nu le vom permite. Dar (să revenim) la problema discutată puțin mai sus.

Iconomia lui Dumnezeu și Mîntuitorului nostru în vederea mîntuirii neamului omenesc constă în ridicarea (acestuia) din căderea (adusă de păcat) și readucerea lui din înstrăinarea adusă de neascultare, în (starea) de intimitate cu Dumnezeu. Pentru aceasta s-a întrupat Hristos, (a dus) viață smerită, (a suferit) patimi, cruce, înmormîntare și înviere, pentru ca, imitîndu-L, omul mîntuit să recapete acea veche înfiere. Prin urmare, pentru desăvîrșirea vieții (spirituale), este necesară imitarea lui Hristos nu numai prin blîndețe, smerenie și mărinimie, ci și prin moarte,

(Col. 129), după cum spune Pavel, imitatorul lui Hristos : «M-am asemănat cu El prin moarte (cu speranța) că voi ajunge la învierea din morți» [207].

Cum, însă, imităm moartea Sa ? Prin faptul că ne îngropăm împreună cu El prin botez [208]. Și cum ne îngropăm ? Și care este folosul imitării ? În primul rînd, este necesar să întrerupem felul de viață precedent. Acest lucru, însă, este imposibil dacă nu ne naștem de sus, după spusa Domnului. Pentru că renașterea, după cum spune și numele, este începutul celei de a doua vieți. Prin urmare, înainte de a începe cea de a doua (viață) se cuvine să punem capăt celei precedente. Căci, după cum — în cazul celor care se întrec (pe stadion în proba de) cursă dublă — între cele două curse are loc o încetinire oarecare și o oprire, la fel și în cazul schimbării celor (două moduri) de viață intervine moartea, punînd capăt (faptelor) celor precedente și începutul celor ce urmează. Și cum ne coborîm la iad ? Imitînd prin botez îngroparea lui Hristos, pentru că trupurile celor care se botează sînt ca îngropate în apă. Prin

207. *Filip.* III, 10—11.
208. *Rom.* VI, 4—5.

urmare, la botez (are loc) simbolic lepădarea de faptele trupului, după spusa Apostolului, care zice : «Ați fost tăiați împrejur cu o tăiere nefăcută de mînă, (care constă) în dezbrăcarea de trupul păcatului ; cu tăierea împrejur a lui Hristos, întrucît v-ați îngropat împreună cu El în botez» [209]. Botezul este ca un medicament care curățește sufletul de murdăria pe care a contractat-o cugetînd la cele ale trupului, așa cum s-a scris : «Spăla-mă-vei și mai alb decît zăpada voi fi» [210]. De aceea, nu ne îmbăiem în felul iudeilor, după fiecare întinare, ci cunoaștem un singur botez mîntuitor. Pentru că una este moartea (suferită de Fiul lui Dumnezeu) pentru (mîntuirea) lumii și una este învierea din morți, al cărei typ este botezul. De aceea, Domnul, Iconomul vieții noastre, ne-a lăsat ca testament botezul, care este typ al morții și al vieții. Chipul morții este apa (care ne acoperă), iar arvuna vieții ne-o dă Duhul. Socotesc că prin aceasta s-a clarificat problema dezbătută : de ce apa a fost legată de Duhul. Pentru că botezul are de realizat două scopuri : pe de o parte să suprime trupul păcatului [211] — pentru a nu mai face roade vrednice de moarte —, pe de altă parte să trăiască în (atmosfera) Duhului și să facă roade sfinte [212]. Apa redă imaginea morții (prin faptul) că primește (în ea) trupul ca într-un mormînt, iar Duhul trimite puterea de viață făcătoare, care ne reînnoiește sufletele, (aducîndu-le) din starea de moarte produsă de păcat, la viața cea dintru început. Aceasta, deci, înseamnă a se naște cineva de sus, din apă și Duh ; prin apă moare pentru păcat, (Col. 132) iar prin Duhul se renaște la o viață nouă. Prin trei afundări și tot atîtea invocări se săvîrșește marea taină a botezului ; în felul acesta se preînchipuie moartea, iar sufletele celor care se botează se luminează cu cunoașterea lui Dumnezeu. Încît, dacă în apă există vreun har, acesta nu se datorește firii apei, ci prezenței Duhului. Pentru că botezul nu are ca scop îndepărtarea murdăriei trupești, ci consacrarea unei conștiințe curate lui Dumnezeu. Pregătindu-ne, deci, pentru înviere, Domnul impune ca mod de viață pe cel evanghelic și ne îndeamnă la blîndețe, răbdare, curăție, cumpătare, încît pe acele (virtuți) care în acel veac se împlinesc în mod firesc, noi să le realizăm (în acest veac în mod) deliberat. Dacă, însă, cineva, mîniat, ar zice că (viața propusă de) Evanghelie prefigurează viața de după înviere, mi se pare că nu greșește. Să revenim, însă, la tema noastră.

Prin intermediul Duhului Sfînt (are loc) restabilirea în paradis, ridicarea în împărăția cerurilor, redobîndirea înfierii, îndrăzneala de a numi pe Dumnezeu-Tatăl nostru, împărtășirea de harul lui Hristos, vie-

209. *Col.* II, 11—12.
210. *Ps.* L, 9.
211. *Rom.* VI, 6.
212. *Rom.* V, 22.

ţuirea ca fii ai luminii, părtăşia la slava veşnică şi, într-un cuvînt, împărtăşirea de toate binecuvîntările în acest veac şi în cel viitor. Astfel, bunurile promise nouă, din care, prin credinţă, aşteptăm să ne înfruptăm, le vedem ca în oglindă, ca deja prezente [213]. Şi dacă arvuna este atît de mare, cît de mare va fi plata, şi dacă pîrga este atît de mare, cît de mare va fi rodul întreg al (secerişului) ?

Deosebirea dintre (botezul care dă) harul Duhului şi (simplul) botez în apă este cunoscută şi de acolo că pe cînd Ioan a botezat cu apă spre pocăinţă, Domnul nostru Iisus Hristos (a botezat) cu Duhul Sfînt. Pentru că, zice (Ioan) : «Eu vă botez cu apă spre pocăinţă, însă Cel ce vine după mine este mai tare decît mine şi încălţămintele Lui nu sînt vrednic să le ţin ; Acesta vă va boteza cu Duhul Sfînt şi cu foc» [214]. Prin botezul focului, (Ioan înţelege) încercarea de la judecată. Aşa spune şi Apostolul : «Focul va cerca (şi va arăta) cum este lucrarea fiecăruia». Şi iarăşi : «Căci ziua (aceea) o va arăta descoperind-o prin foc» [215]. Deja unii, în luptele (susţinute) pentru dreapta credinţă, întrucît au suportat moartea pentru Hristos, cu adevărat şi nu prin imitare, n-au avut nevoie, pentru a se mîntui, de simbolismul apei. Pentru că au fost botezaţi în sîngele propriu. Spun (toate acestea) nu pentru a minimaliza (valoarea) botezului în apă, ci pentru a combate raţionamentele celor care se ridică împotriva Duhului, adică pe cei care

(Col. 133) amestecă pe cele ce nu sînt de amestecat şi pun pe acelaşi plan pe cele ce nu se compară.

XVI

Duhul este nedespărţit de Tatăl şi de Fiul din orice punct de vedere, atît la crearea lumii spirituale, cît şi la mîntuirea oamenilor şi la judecata viitoare

Să revenim, deci, la tema de la început : în ce fel Duhul este întru toate nedespărţit şi absolut nimic nu-L separă de Tatăl şi de Fiul. Scriind corintenilor, la locul (în care vorbeşte) despre harisma glosolaliei, (Apostolul Pavel) zice : «Dacă toţi profeţiţi şi intră vreun necredincios sau vreun neiniţiat, (acela) este dat pe faţă de către toţi, este cercetat de toţi şi cele ascunse ale inimii lui devin cunoscute şi aşa, căzînd cu faţa la pămînt, se va închina lui Dumnezeu şi va spune că Dumnezeu cu adevărat este cu voi» [216]. Deci, dacă (pornind) de la profeţie — care se

213. *I Petru* III, 21.
214. *Matei* III, 11.
215. *I Cor.* III, 13.
216. *I Cor.* XIV, 24—25.

exercită ca har al Duhului — recunoaşte cineva că în profeţi se află Dumnezeu, să ia aminte aceştia, ce loc atribuie Duhului Sfînt. Care dintre cele două alternative este mai justă? Să-L considerăm Dumnezeu sau creatură? Dar, replica lui Petru adresată lui Safira: «De ce v-aţi sfătuit să ispitiţi pe Duhul Sfînt? Nu aţi minţit oamenilor, ci lui Dumnezeu» [217], oare nu arată că păcatele (săvîrşite) împotriva Duhului Sfînt sînt considerate ca păcate (săvîrşite) împotriva lui Dumnezeu? De aci poţi afla că Duhul participă la orice acţiune a Tatălui şi a Fiului. Cînd Dumnezeu împarte darurile iar Domnul slujirile, Duhul este de faţă, hotărînd distribuirea harismelor, aşa cum crede de cuviinţă, după vrednicia fiecăruia. Pentru că zice: «Există diferite harisme, dar acelaşi Duh (în toate). Şi slujiri diferite, dar acelaşi Domn (care le împarte), şi diferite lucrări, dar acelaşi Dumnezeu care lucrează totul în toţi» [218]. Pe toate acestea le operează «unul şi acelaşi Duh, împărţind fiecăruia, după cum voieşte» [219]. Desigur, pentru că Apostolul a amintit aici mai întîi de Duhul, în rîndul al doilea de Fiul şi în rîndul al treilea de Dumnezeu şi Tatăl, nu trebuie să-şi închipuie cineva că ordinea s-a inversat. Pentru că, pentru acest fel de a vorbi, Apostolul s-a inspirat din relaţiile dintre noi. Atunci cînd primim daruri, întîlnim mai întîi pe cel ce le distribuie, apoi ne ducem cu gîndul la cel ce ne-a trimis (darul) şi în cele din urmă ne ridicăm cu gîndul la sursa şi cauza bunurilor.

(Col. 136). Ai putea deduce unitatea (de fiinţă şi acţiune) dintre Duhul, Tatăl şi Fiul şi de la creaţie. Puterile curate şi spirituale sînt numite sfinte şi sînt (cu adevărat) sfinte pentru că au obţinut sfinţenia de la harul care li s-a dat de către Duhul. S-a trecut sub tăcere modul în care au fost create puterile cereşti; cel ce a redactat crearea lumii ne-a descoperit numai că Creatorul (s-a adresat) lor [220]. Tu, însă, care ai putere, (pornind) de la cele văzute, să ajungi cu mintea la cele nevăzute, măreşte pe Creatorul, Care pe toate le-a făcut, fie ele văzute, fie nevăzute, fie începătorii, fie puteri, fie tronuri, fie domnii [221] şi oricare alte firi raţionale, care nu sînt enumerate (aici). Socoteşte drept cauză primordială a existenţei acestora pe Tatăl, cauză creatoare pe Fiul şi desăvîrşitoare pe Duhul. Prin urmare, duhurile slujitoare există prin voia Tatălui, au fost aduse la existenţă prin lucrarea Fiului şi s-au desăvîrşit prin prezenţa Duhului. Iar desăvîrşirea îngerilor înseamnă sfinţenie şi

217. *Fapte* V, 9, 4.
218. I Cor. XII, 4—6.
219. *I Cor.* XII, 11.
220. Din această frază nu rezultă cu claritate cele propuse în propoziţiunea precedentă (unitatea de fiinţă şi acţiune între cele trei persoane).
221. *Col.* I, 16.

rămînere în sfințenie [222]. Nimeni să nu-și închipuie că (sînt obligat) să zic fie că sînt trei principii [223], fie că accept că lucrarea Fiului este nedesăvîrșită. Pentru că Principiul celor ce există este unul, Care creează prin Fiul și desăvîrșește prin Duhul. Lucrarea Tatălui — Care lucrează totul în toate — nu este nedesăvîrșită, nici lucrarea Fiului nu prezintă lipsuri, dacă nu se desăvîrșesc de Duhul. Pentru că Tatăl putea să creeze numai prin voință, lipsindu-se de (concursul) Fiului; însă a voit (să creeze) prin Fiul. Nici Fiul n-ar fi avut nevoie de colaborator, dacă acționa asemenea Tatălui, însă El a voit să desăvîrșească prin Duhul. «Cerurile s-au făcut, (zice Psalmistul), cu Cuvîntul Domnului și toate puterile cerești, cu suflarea gurii Lui» [224]. Cuvîntul nu trebuie înțeles ca o anume vibrare a aerului, emis prin organele vocale, nici Duhul ca o suflare a gurii, provenită din căile respiratorii, ci Cuvîntul trebuie înțeles ca existînd de la început cu Dumnezeu (Tatăl), El însuși fiind Dumnezeu, iar Duhul gurii lui Dumnezeu (trebuie) înțeles ca fiind «Duhul adevărului, Care de la Tatăl purcede» [225]. Așadar, să înțelegi că există trei (persoane): Domnul care poruncește, Cuvîntul care creează și Duhul care întărește. Iar «întărire» ce altceva ar putea să însemne, dacă nu desăvîrșirea în sfințenie, nestrămutarea și stăruința în bine? Sfințenia nu (se capătă) fără (ajutorul) Duhului. Puterile îngerești nu sînt prin firea lor sfinte,

(Col. 137) — altfel nu s-ar deosebi întru nimic de Sfîntul Duh; lor li s-a dat sfințenia de la Duhul, pe măsura vredniciei. După cum cauterul este conceput ca făcînd una cu focul — altceva fiind materia (din care este alcătuit) și altceva fiind focul —, la fel și în cazul puterilor îngerești: esența lor este duh aerian, dacă există (o asemenea esență), sau foc imaterial, conform textului Scripturii: «Cel ce face pe îngerii Săi duhuri și pe slugile Sale pară de foc» [226]; de aceea se și află într-un loc și se fac văzute, înfățișîndu-se celor vrednici cu corpurile proprii, pe cînd sfințenia este ceva exterior naturii lor și le-o aduce comuniunea cu Duhul. Păstrează starea (la care au ajuns) prin stăruința în bine, (pentru că deși) au libertate de alegere, nu se îndepărtează niciodată de adevăratul bine. Încît, dacă suprimi cu mintea pe Duhul, s-au destrămat cetele îngerilor, ierarhiile arhanghelilor au dispărut, confuzia s-a aşter-

222. Un studiu în legătură cu sfințirea îngerilor de către Duhul, în concepția Sf. Vasile a scris A. Heisig, *Der Heilige Geist und die Heilligung der Engel in der Pneumatologie des Basilius von Caesarea*, în rev. «Zeitschrift für Katholische Theologie», 87 (1965), 257—308.

223. Zice că există trei «ipostase inițiale», nu în sens subordinaționist, ci în sensul că Tatăl este principiul din care Fiul și Sfîntul Duh își au existența.

224. *Ps.* XXXII, 6.

225. *Ioan* XV, 26.

226. *Luca* I, 26.

nut peste tot, viața lor (devine) fărădelege, dezordonată și fără sens. Căci cum (pot) să spună îngerii: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu»[227], nefiind întăriți de Duhul? «Pentru că nimeni nu poate să spună că Iisus este Domn, decît numai în Duhul Sfînt și nimeni, în Duhul lui Dumnezeu vorbind, nu anatematizează pe Iisus»[228]. Acest lucru ar face ca duhurile să poată deveni rele și potrivnice (lui Dumnezeu); căderea primilor îngeri dovedește spusa că puterile nevăzute au libertate de a alege între virtute și răutate și de aceea au nevoie de ajutorul Duhului. Eu zic că și Gavriil n-a putut să prezică în alt chip pe cele viitoare[229], decît datorită harismei profeției (dată lui) de Duhul. Pentru că profeția este una dintre harismele pe care le distribuie Duhul. De cine a fost învățat (Gavriil), căruia i s-a poruncit să descopere lui (Daniil) — omul iubit de Dumnezeu — tainele viziunii[230], dacă nu de Duhul Sfînt? Descoperirea tainelor revine îndeosebi Duhului, așa cum zice Scriptura: «Dumnezeu ne-a descoperit nouă prin Duhul»[231]. Cum ar putea petrece viață fericită tronurile și domniile, începătoriile și puterile, dacă nu ar vedea continuu fața Tatălui din ceruri? Însă această contemplare nu (se realizează) fără (ajutorul) Duhului. Căci, după cum în timpul nopții, dacă îndepărtezi lumina din casă ochii orbesc, puterile devin inerte, lucrurile de valoare sînt de nerecunoscut, iar aurul și argintul, din necunoștință, sînt călcate în picioare,

(Col. 140) — la fel și în cazul celor raționale: este imposibil să dăinuiască acea viață după lege fără (ajutorul) Duhului. Ordinea în cazarmă nu se poate păstra cînd comandantul lipsește, nici armonia în cor în lipsa dirijorului. Cum ar putea zice serafimii: «Sfînt, Sfînt, Sfînt»[232] dacă n-ar fi fost învățați de Duhul de cîte ori se cade să rostească această doxologie? Prin urmare, fie că toți îngerii Îl laudă pe Dumnezeu, fie că Îl laudă toate puterile Lui, (fac acest lucru) cu concursul Duhului. Dacă mii și mii de îngeri se află de față și zeci de mii de slujitori săvîrșesc ireproșabil slujba lor, (fac aceasta) cu puterea Duhului. Este imposibil a fi menținută, fără purtarea de grijă a Duhului, toată această armonie de negrăit și mai presus de ceruri (atît) în slujba lui Dumnezeu, cît și între puterile cele mai presus de ceruri. Duhul este de față la crearea (îngerilor) — care nu se desăvîrșesc prin progres (moral), ci sînt desăvîrșiți chiar de la creare — și oferă harul Său în vederea constituirii desăvîrșirii ființei lor.

227. *Luca* II, 14.
228. *I Cor.* XII, 3.
229. *Luca* I, 26.
230. *Dan.* X, 10.
231. *I Cor.* II, 10.
232. *Isaia* VI, 3.

Cine neagă că acțiunile întreprinse de Marele Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, izvorîte din bunătatea lui Dumnezeu, în vederea mîntuirii omului, s-au împlinit prin harul Duhului? Fie că cercetezi pe cele din trecut: binecuvîntările patriarhilor, ajutorul dat prin lege, typurile, profețiile, bravurile în războaie, minunile drepților, fie că cercetezi dispozițiile referitoare la întruparea Domnului, (toate au fost realizate prin Duhul). În primul rînd a fost prezent în însuși trupul Domnului, fiindu-I ungere și însoțitor inseparabil, conform spuselor Scripturii: «Peste Cel care vei vedea pe Duhul coborînd și rămînînd peste El, Acesta este Fiul Meu Cel iubit» [233]. Și: «Pe Iisus cel din Nazaret, pe Care L-a uns Dumnezeu cu Duhul Sfînt» [234]. Apoi, orice lucrare (a Fiului) se săvîrșea în prezența Duhului. Duhul era de față chiar și cînd (Iisus) a fost ispitit de diavol. «Căci, zice (Scriptura), Iisus a fost condus de Duhul în pustiu, pentru a fi ispitit» [235]. Și cînd a săvîrșit minuni (Duhul) era de față. «Pentru că, zice, dacă Eu scot demonii cu Duhul lui Dumnezeu...» [236]. Nu L-a părăsit nici după ce a înviat din morți. Pentru că, în lucrarea de reînnoire a omului, de a-i reda harul — pe care (îl primise) din suflarea lui Dumnezeu, dar îl pierduse — Domnul, suflînd peste ucenici, a zis: «Luați Duh Sfînt. Cărora veți ierta păcatele,

(Col. 141) vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute» [237]. Organizarea Bisericii nu se săvîrșește, în mod evident și incontestabil, prin Duhul? «Pentru că Acesta, zice (Scriptura), a dat Bisericii în primul rînd apostoli, în al doilea rînd profeți, în al treilea rînd pe cei cu darul minunilor, apoi pe cei cu darul tămăduirilor, al cîrmuitorilor, binefăcătorilor și cu darul (vorbirii în diferite) limbi» [238]. Această ordine a fost stabilită după darurile Duhului.

Dacă cercetează cineva cu atenție va găsi că și la vremea așteptatei celei de a doua veniri a Domnului din cer Duhul Sfînt nu va lipsi, așa cum socotesc unii. Din contră, va fi de față și în ziua arătării (Domnului), cînd fericitul și singurul Suveran va judeca lumea cu dreptate. Cine n-a auzit de bunurile pe care le-a pregătit Dumnezeu pentru cei vrednici, încît să nu știe că coroana drepților, care se va da fiecăruia mai bogată și mai strălucitoare — după actele de virtute săvîrșite — este harul Duhului? Pentru că la Tatăl, în atmosfera strălucitoare a (vieții) sfinților,

233. *Ioan* I, 33; *Luca* III, 22.
234. *Fapte* X, 38.
235. *Matei* IV, 1.
236. *Matei* XII, 28.
237. *Ioan* XX, 22—23.
238. *I Cor.* XII, 28.

«multe lăcaşuri sînt»[239], adică diferite vrednicii. «După cum o stea se deosebeşte în strălucire de o altă stea», la fel (se va întîmpla) şi la învierea morţilor[240]. Prin urmare, cei pecetluiţi de Duhul Sfînt[241] pentru ziua izbăvirii, care au păstrat intactă pîrga Duhului pe care au primit-o, aceştia sînt cei care vor auzi: «Bine, slugă bună şi credincioasă, peste puţine ai fost credincioasă, peste multe te voi pune»[242]. Cît despre cei care au întristat pe Duhul Sfînt cu răutatea faptelor lor[243], şi despre cei care n-au fructificat darul primit, de la ei se va lua harul primit şi se va da altora, sau, după cum spune unul dintre evanghelişti, «vor fi tăiaţi în două»[244], înţelegîndu-se prin tăiere în două înstrăinarea în întregime de Duhul. Pentru că nici trupul nu se împarte, încît o parte să fie predată iadului, iar alta nu; acest lucru ar fi o poveste care nu cadrează cu un judecător drept care, pe cînd trupul întreg a păcătuit, îl pedepseşte doar jumătate; nici sufletul nu se taie în două, dat fiind că în întregime posedă cugetul păcătos şi în întregime colaborează cu trupul la săvîrşirea răului. Tăierea în două înseamnă, după cum am spus, veşnică înstrăinare a sufletului de Duhul. Pentru că acum, deşi nu se amestecă cu cei nevrednici, se pare totuşi că se află în cei care au fost o dată pecetluiţi şi aşteaptă întoarcerea şi mîntuirea lor, însă atunci se va îndepărta în întregime de sufletul celor care au pîngărit harul Său.

(Col. 144). De aceea, (s-a zis) că «nu poate să laude cineva pe Dumnezeu în iad, nici să-şi amintească de Dumnezeu după moarte»[245], fiindcă nu are ajutorul Duhului. Deci, cum este posibil să gîndească cineva că judecata (viitoare) se va săvîrşi fără (asistenţa) Sfîntului Duh, cînd Scriptura spune că El este premiul drepţilor, iar condamnarea păcătoşilor va consta în faptul că li se va lua şi ceea ce li se pare că au de la El? Însă, cea mai mare dovadă a unităţii Duhului cu Tatăl şi cu Fiul (este spusa Scripturii), că se află în acel raport cu Dumnezeu în care se află duhul nostru cu (fiinţa) fiecăruia dintre noi. «Căci, cine dintre oameni ştie cele (ascunse) ale omului, dacă nu duhul din el? La fel şi cele (ascunse) ale lui Dumnezeu nimeni nu le-a cunoscut, afară de Duhul din El»[246]. Acestea sînt suficiente în această problemă.

---

239. *Ioan* XIV, 2.
240. *I Cor.* XV, 41—42.
241. *Efes.* I, 13—14.
242. *Matei* XXV, 21.
243. Este vorba despre cei care au recăzut în păcat după primirea botezului şi n-au făcut pocăinţa necesară.
244. *Matei* XXIV, 51.
245. *Ps.* VI, 6.
246. *I Cor.* II, 11.

XVII

Către cei care zic că Duhul Sfînt nu trebuie connumărat cu Tatăl și cu Fiul, ci subnumărat (Lor). În același timp se aduc argumente pentru connumărarea (Duhului) cu Tatăl și cu Fiul

Nu este lesne de înțeles ce numesc ei subnumărare și în ce sens folosesc acest termen, însă toată lumea știe că termenul a fost preluat din cugetarea profană. Să cercetăm dacă are vreo tangență cu cele de față. Deci, zic aceștia, pricepuți în cele zadarnice, că unele noțiuni sînt generale și au sens foarte larg, altele au sens specific și altele au sens și mai restrîns. De exemplu, noțiune generală este (cuvîntul) fire : prin ea se exprimă toate firile în mod egal, cele însuflețite și cele neînsuflețite. (Cuvîntul) «animal» este o noțiune specifică și prin ea se exprimă mai puține entități decît prin prima. Cu sens și mai restrîns decît noțiunea «animal» este noțiunea «om» și decît aceasta cea de «bărbat», apoi cea care privește pe fiecare individ în parte, ca Petru, Pavel sau Ioan.

Deci, nu cumva ei înțeleg subnumărarea ca pe o împărțire a noțiunii generale în entități mai mici? Nu pot să cred că au ajuns la atîta nesăbuire, încît să-și închipuie că Dumnezeul universului este o noțiune generală fără existență (reală) și ipostas, pe care o concepem doar cu mintea, care se divide în noțiuni cu sens mai restrîns, iar această subdiviziune să fie numită subnumărare. Nici nebunii n-ar putea susține așa ceva. Pentru că, pe lîngă faptul că arată lipsă de evlavie, se opun propriei lor intenții. Pentru că cele care se subdivid au aceeași esență cu cele din care au provenit. Însă, dată fiind marea lor nebunie, se pare că nu avem

(Col. 145) argumente s-o combatem și astfel, cu nebunia lor, mi se pare că ceva cîștigă. Așa după cum corpurilor moi nu li se pot aplica lovituri puternice, pentru că nu opun rezistență, în același fel nu pot fi combătute cu putere argumentele unor nesăbuiți. Ar trebui, deci, să trecem sub tăcere impietatea lor îngrozitoare, însă iubirea față de frați și perversitatea adversarilor nu ne lasă liniștiți.

Ce susțin ei? Ascultați cuvintele fanfaronadei lor : «Noi susținem că trebuie connumărate cele de aceeași cinste și subnumărate cele inferioare». Și ce înseamnă afirmația pe care o faceți? Fiindcă nu înțeleg neobișnuita voastră înțelepciune. Care din două : aurul trebuie connumărat aurului, iar plumbul, datorită faptului că este un material mai ieftin, nu trebuie connumărat, ci subnumărat aurului? Atribuiți atîta putere numărului, încît să ridice valoarea lucrurilor fără de preț, iar valoarea celor prețioase s-o coboare? Pentru că, de bună seamă, și pe aur

Il veți subnumăra pietrelor prețioase, iar pietrele mai mici și mai puțin strălucitoare, la rîndul lor, le veți subnumăra celor mai mari și mai strălucitoare. Dar, la ce te poți aștepta să spună (acești oameni), care nu fac nimic altceva decît să spună și să audă ciudățenii? Să fie numărați, deci, cu stoicii și epicureii, contabilii impietății! Pentru că, ce fel de subnumărare a lucrurilor de mai puțin preț poate exista față de cele prețioase? Cum va fi subnumărat obolul de aramă stativului de aur? «Nu zicem, afirmă ei, să se compare două monezi (diferite), ci două monezi de același fel». Deci, care dintre ele va fi subnumărată celeilalte îndată ce sînt din același material? Dacă numeri pe fiecare în parte, prin faptul că le numeri la fel, le socotești de aceeași valoare, iar dacă le unești numărîndu-le împreună, iarăși le faci egale. Dacă (moneda) care a fost numărată ca a doua va fi (socotită) ca enumerată, stă la îndemîna celui ce numără să înceapă numărătoarea de la (moneda de) aramă. Dar să lăsăm combaterea ignoranței lor și să ne întoarcem la cele care edifică credința.

Prin urmare, susțineți că Fiul (trebuie) să fie subnumărat Tatălui și Duhul Fiului, sau limitați subnumărarea doar la Duhul? Pentru că, dacă și pe Fiul Il subnumărați, iarăși reînnoiți acea impietate (arianismul), (învățăturile eronate ca) deosebirea de esență (dintre Tatăl și Fiul), inferioritatea Fiului (față de Tatăl), nașterea nu din veșnicie (a Fiului) și, într-un cuvînt, toate blasfemiile (emise) la adresa (Fiului) Unuia Născut. Nu am intenția să răspund acum acestor (impietăți),

(Col. 148) mai ales că ele au fost combătute, după puterile noastre, de către noi [247]. Însă, dacă socotesc că numai Duhul (trebuie) subnumărat, să afle că Duhul este invocat împreună cu Fiul în același fel în care Fiul este invocat împreună cu Tatăl. Pentru că numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh ni s-a dat în același chip. Relația în care Fiul se află față de Tatăl este aceeași cu relația Duhului față de Fiul, conform cuvîntului spus la botez. Iar dacă Duhul este pus pe același plan cu Fiul și Fiul pe același plan cu Tatăl, este clar că și Duhul este pus pe același plan cu Tatăl. Ce posibilitate mai rămîne să susțină cineva că unul (trebuie) connumărat, iar altul subnumărat, îndată ce numele sînt puse pe același plan? Într-un cuvînt, ce lucru, fiind numărat, s-a îndepărtat de natura sa? Nu cumva cele pe care le numărăm nu rămîn cum erau la început și nu cumva numărul nu se folosește ca semn destinat să facă cunoscută pluralitatea subiectelor? Pentru că, pe unele dintre corpuri le numărăm, pe altele le măsurăm, iar pe altele le cîntărim; pe cele a căror natură este difuză le măsurăm pentru a le percepe, pe cele distincte le numărăm — afară de cele prea mici, pe care de asemeni le măsurăm

247. Înțelege cele Trei cuvinte îndreptate împotriva lui Eunomiu.

—, iar pe cele grele le cîntărim. Pentru că am conceput semne pentru cunoașterea unei cantități, nu înseamnă că am și schimbat natura celor pe care le desemnează. După cum pe cele pe care le cîntărim (să zicem așa) nu le subcîntărim pe unele altora, chiar dacă un (obiect) este de aur, iar altul este de cositor, nu subnumărăm lucrurile măsurabile, la fel nu trebuie să le subnumărăm pe cele numărabile. Or, dacă nimic dintre acestea nu primește să fie submăsurat cum susțin ei că Duhul trebuie să fie subnumărat? Numai cei atinși de maladii păgîne socotesc că cele inferioare după demnitate sau esență trebuie să fie subnumărate.

XVIII

Cum se păstrează credința într-un singur Dumnezeu, mărturisind trei ipostase. În același timp sînt combătuți cei care susțin că Duhul (trebuie) subnumărat

Transmițînd (învățătura) despre Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, Domnul nu s-a folosit de numere. El n-a zis: (Să botezați) în primul rînd (în numele Tatălui), în al doilea rînd (în numele Fiului) și în al treilea rînd (în numele Sfîntului Duh), nici în numele a unu, doi sau trei (Dumnezei), ci ne-a făcut cunoscută credința care duce la mîntuire (folosindu-se) de nume sfinte. Pentru că credința este aceea care ne mîntuiește, iar numărul a fost conceput ca semn care ne face cunoscută totalitatea persoanelor.

(Col. 149). Însă aceștia, care de pretutindeni își îngrămădesc pagube, se folosesc împotriva credinței chiar și de puterea numărului. Pe cînd nimic dintre celelalte nu se schimbă prin adăugarea numărului, ei se tem să se folosească de număr (cînd vorbesc) despre Dumnezeu, ca nu cumva prin intermediul lui să se întreacă măsura cinstei datorate Paracletului. Dar, o preaînțelepților, cele de necuprins sînt mai presus de orice număr; evreii demult exprimau prin anumite semne numele cel de negrăit al lui Dumnezeu și prin această (faptă) arătau că Dumnezeu este mai presus de orice (cuvînt). Însă, dacă trebuie să și numărăm, (se cuvine a fi atenți) ca nu cumva prin aceasta să păcătuim împotriva adevărului. De aceea, ori cinstim prin tăcere pe cele de negrăit, ori enumerăm cu pietate pe cele sfinte. Unul este Dumnezeu și Tatăl și Unul este Fiul Unul-Născut și Unul este Duhul Sfînt. Pe fiecare dintre persoane o enunțăm separat; și dacă trebuie să le connumărăm, să nu ajungem de la o (concepție) greșită despre numărare la o concepție politeistă (despre Dumnezeu).

Pentru că noi nu numărăm (persoanele Sfintei Treimi) în sensul că plecînd de la unitate ajungem la pluralitate, pentru că nu zicem unu, doi și trei, nici primul, al doilea și al treilea. «Căci Eu sînt Dumnezeu primul și ultimul» [248]. De al doilea Dumnezeu n-am auzit pînă azi. Prin urmare, adorînd pe Dumnezeu din Dumnezeu, mărturisim specificul ipostaselor și rămînem la credința într-un singur Dumnezeu; considerăm că în Dumnezeu-Tatăl și în Dumnezeu-Fiul există același chip, care reflectă imuabilitatea divinității. Fiul există în Tatăl și Tatăl în Fiul, pentru că Acesta este la fel ca și Acela, iar Acela ca și Acesta, și în felul acesta cei doi sînt una, încît privite după specificul persoanelor, sînt una și una, însă după identitatea firii, cele două sînt una. Cum, deci, dacă există unul și unul, nu există doi Dumnezei? Pentru (motivul) că și chipului regelui se zice rege, dar nu (avem) doi regi. Nici puterea nu se scindează, nici slava nu se împarte. Și după cum autoritatea care ne stăpînește este una, (și nu mai multe), la fel și slava dată nouă este una, și nu mai multe, pentru că cinstea dată chipului trece asupra prototipului. Deci, ceea ce aici prin imitare este chipul, aceasta este acolo, după fire, Fiul. Și după cum în cele realizate de tehnică asemănarea rezidă în formă, la fel și în natura divină și simplă, unitatea rezidă în participarea la divinitate. Unul este și Duhul Sfînt, enunțat de asemeni separat,

(Col. 152) dar unit cu Tatăl cel unic prin Fiul cel unic, Care completează prea Sfînta și fericita Treime. Intimitatea Sa cu Tatăl și Fiul o vădește foarte clar faptul că n-a fost rînduit printre creaturi, ci aparte, pentru că El nu este o (creatură) dintre cele mai multe, ci unul (creator). După cum Tatăl este Unul și Fiul este Unul, la fel și Duhul Sfînt Unul este. Prin urmare, atît de departe se găsește față de natura creată, pe cît de departe se află Cel ce este unic față de creaturile cele ce sînt multe (la număr); este atît de unit cu Tatăl și Fiul, pe cît de unită este celula de celulă.

Și nu se vede numai de aici că participă la firea (lui Dumnezeu), ci și din faptul că se spune (despre El) că este «din Dumnezeu»; nu după cum provin de la Dumnezeu toate (creaturile), ci provine din Dumnezeu (ca Dumnezeu), nu prin naștere ca Fiul, ci ca suflare a gurii Sale. Desigur, gura (nu trebuie înțeleasă) ca mădular (al lui Dumnezeu), nici Duhul, ca o suflare ce se risipește, ci gura (trebuie înțeleasă) într-un chip vrednic de Dumnezeu și Duhul ca ființă vie, dătătoare de sfințenie. În felul acesta se exprimă intimitatea (cu celelalte persoane) și se

248. *Isaia* XLIV, 6.

păstrează insondabil modul provenienței (Sale)[249]. (Duhul) se mai zice și Duh al lui Hristos, pentru că este legat ființial de El. «Dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acesta nu este al lui Hristos»[250]. De aceea, numai El Îl mărește pe Domnul după vrednicie. Pentru că, zice (Domnul) : «El, (Duhul), Mă va slăvi»[251], nu, după cum creatura, ci ca Duh al Adevărului, făcînd să strălucească adevărul, și ca Duh al înțelepciunii, descoperind în măreția Sa pe Hristos, Puterea și Înțelepciunea lui Dumnezeu. Îl slăvește apoi ca Mîngîietor, făcînd cunoscută în El bunătatea Paracletului care L-a trimis[252] și în vrednicia Sa (făcînd să strălucească) strălucirea Celui din Care a provenit.

Prin urmare, (există două feluri de slavă) : cea naturală (care ține de natura lucrurilor), așa cum lumina este slava soarelui ; și cea din afară, cea voit dată în cunoștință de cauză celor vrednici. (Cea din urmă), la rîndu-i, este de două feluri, pentru că zice (profetul) : «fiul slăvește pe tatăl său și robul pe domnul său»[253]. Slava adusă de rob este slava adusă (lui Dumnezeu) de creație, pe cînd — să zic așa — cea familială este adusă de Duhul. Fiindcă, după cum (Domnul) a zis despre Sine : «Eu Te-am mărit pe pămînt, lucrul pe care Mi l-ai dat să-l fac, l-am săvîrșit»[254], la fel a zis și despre Mîngîietor : «Acela Mă va slăvi și din al Meu va lua și vă va face cunoscut»[255]. Și după cum Fiul este slăvit de Tatăl, Care zice : «Te-am slăvit și iarăși Te voi slăvi»[256], la fel este slăvit și Duhul,

(Col. 153) în virtutea comuniunii (Sale) cu Tatăl și cu Fiul și a mărturiei Fiului Unuia-Născut, Care zice : «Orice păcat și blasfemie se va ierta vouă, oamenilor, dar blasfemia (împotriva) Duhului nu se va ierta (vouă)»[257].

Pe cînd, ajutați de o putere iluminatoare, contemplăm frumusețea lui Dumnezeu Celui nevăzut și de la Acesta ne ridicăm (cu ochii minții) la spectacolul răpitor al arhetipului, Duhul cunoașterii este undeva de

249. Singurul aspect al pnevmatologiei, pe care Sf. Vasile ni-l discută, este purcederea. Considerînd purcederea un mister, a cărei vagă asemănare este suflarea gurii, el continuă tradiția alexandrină. Vezi : Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola I către Serapion*, P. G., 26, 565 c — 580 b ; *Epistola a IV-a către Serapion*, P. G. 26, 641—645 ; Sf. Grigorie de Nazianz, *Discursul 31*, P. G. 36, 141 ab ; Didim cel Orb, *Despre Treime* 2, 1, P. G. 39, 438 c.

250. *Rom.* VIII, 2.

251. *Ioan* XVI, 14.

252. Sf. Vasile îl numește și pe Mîntuitorul Iisus Hristos Paraclet, avînd în vedere textul de la *Ioan* XIV, 16 : «Și Eu voi ruga pe Tatăl și alt Paraclet vă va trimite».

253. *Mal.* I, 6.

254. *Ioan* XVII, 4.

255. *Ioan* XVI, 14.

256. *Ioan* XII, 28.

257. *Matei* XII, 31.

față. El dă celor ce iubesc adevărul puterea de a contempla chipul, nu le arată din afară chipul, ci îi conduce să-l cunoască prin (intermediul vieții) în El. De aceea, după cum «nimeni nu cunoaște pe Tatăl afară numai de Fiul» [258], la fel «nimeni nu poate să numească pe Iisus Domn decît în Duhul» [259]. Pentru că nu s-a zis «prin Duhul», ci «în Duhul». «Duh este Dumnezeu și cei ce I se închină în duh și adevăr trebuie să I se închine» [260]. S-a scris: «Întru lumina Ta vom vedea lumină» [261], adică în iluminarea Duhului (vom vedea) «Lumina cea adevărată, care luminează pe tot omul care vine în lume» [262]. Astfel, «în El» se descoperă slava Unuia-Născut și se face cunoscut Dumnezeu.

Prin urmare, drumul cunoașterii lui Dumnezeu pornește de la Duhul cel unul, (trece) prin Fiul cel unul (și ajunge) la Tatăl cel unul. Și invers, bunătatea, sfințenia și demnitatea împărătească (pornesc) de la Tatăl, (trec) prin Fiul cel unul și ajung la Duhul. În felul acesta sînt recunoscute persoanele, iar doctrina pioasă, referitoare la unicitatea lui Dumnezeu, nu este atinsă. Aceștia care introduc subnumărarea prin faptul că zic primul, al doilea și al treilea, se știe că introduc în doctrina fără prihană a creștinilor rătăcirea politeistă. Pentru că la nimic altceva nu conduce nelegiuirea subnumărării, decît la mărturisirea unui prim, unui al doilea și unui al treilea Dumnezeu. Pentru noi este suficientă relația între persoane stabilită de Domnul, pe care cel ce o tulbură greșește la fel ca și necredincioșii. (Socotim) deci, că s-a vorbit destul (în legătură cu faptul) că întru nimic nu este atinsă comuniunea după fire (a persoanelor) prin faptul subnumărării. Dar să revenim la certărețul și înfumuratul (eretic) și să acceptăm că (lucrul) care vine al doilea după ceva se subnumără. Să vedem ce rezultă din (acest) raționament. «Primul om, zice Apostolul, (fiind făcut) din pămînt, era pămîntesc; al doilea om, Domnul, era din cer» [263]. Iar în alt loc se spune: «Mai întîi (apare) ceea ce este psihic și după aceea ceea ce este duhovnicesc; ceea ce este duhovnicesc urmează după ceea ce este psihic» [264]. Deci, dacă cel de-al doilea se subnumără celui dintîi iar cel subnumărat este inferior celui față de care se subnumără, atunci, după voi, omul duhovnicesc este inferior celui psihic și cel ceresc este inferior celui pămîntesc.

---

258. *Matei* XI, 27.
259. *I Cor.* XII, 3.
260. *Ioan* IV, 24.
261. *Ps.* XXXV, 10.
262. *Ioan* I, 9.
263. *I Cor.* XV, 47.
264. *I Cor.* XV, 46.

XIX

Către cei care zic că Duhul nu trebuie slăvit

«Fie, zice (adversarul), dar nu se cuvine (să aducem) slavă Duhului și să-L preamărim în cîntări de laudă». De unde, deci, am putea să scoatem dovezi în legătură cu vrednicia Duhului — Care întrece orice minte — dacă comuniunea (Lui) cu Tatăl și cu Fiul n-a fost luată în considerație de către aceștia, în acest sens? De bună seamă, ne putem face o idee în legătură cu măreția Duhului și în legătură cu neîntrecuta Lui putere luînd aminte la semnificația numelor, la măreția lucrărilor și la binefacerile Lui față de noi și față de întreaga lume. Este numit Duh (ca și Tatăl și Fiul) în textele: «Duh este Dumnezeu» [265] și «Hristos, Domnul, este Duhul vieții noastre» [266]. Este numit «Sfînt» și este sfînt, după cum sfînt este Tatăl și sfînt este Fiul. Dacă pentru creație sfințenia este ceva adăugat din afară, pentru Duhul sfințenia este un apanaj al firii Sale. El nu este sfințit, ci sfințitor. Este numit bun, pentru că bun fiind Tatăl, bun este Cel născut din El. Bunătatea este esența Sa. Este denumit Cel fără ocolișuri, ca și Domnul Dumnezeu [267], pentru că adevărul și dreptatea este în Sine și nu se înclină într-o parte sau alta, în virtutea neschimbabilității firii Sale. Este numit Paraclet ca și Fiul Unul-Născut; El însuși spune: «Voi ruga pe Tatăl Meu și alt Paraclet vă va trimite» [268]. Prin urmare, Duhul are nume comune cu Tatăl și Fiul în virtutea participării la aceeași fire. Altfel, cărui fapt (se datoresc acestea)? A fost numit apoi Duh stăpînitor, Duh al adevărului și al înțelepciunii. «Duh divin este Cel care M-a creat» [269]. «Pe Veseleel, zice, l-a umplut Dumnezeu cu Duh divin de înțelepciune, de pricepere și de știință» [270]. Deci, acestea sînt numele Duhului, mari și suprafirești și nu cuprind nici o exagerare.

Iar lucrările Lui care sînt? Mărimea lor este imposibil de redat, iar mulțimea lor este imensă. Cum este posibil să înțelegem pe cele ce sînt dincolo de timp? Care erau lucrările Lui mai înainte de crearea lumii raționale? Cîte sînt binefacerile Sale față de creație? Care va fi puterea Sa în veacurile care urmează? A existat, a preexistat și a coexistat cu Tatăl și cu Fiul mai înainte de veci, încît, chiar dacă vei concepe ceva (ca existînd) dincolo de timp, vei găsi că este posterior Duhului.

265. *Ioan* IV, 24.
266. *Plîngerile lui Ieremia* IV, 20.
267. *Ps.* CXL, 16.
268. *Ioan* XIV, 16.
269. *Iov* XXXIII, 4.
270. *Ieș.* XXXI, 3.

(Col. 157). Şi dacă te gîndeşti la creaţie, (vei vedea atunci) că puterile cerurilor (îngerii) de Duhul au fost întărite; prin întărire se înţelege statornicia în practicarea binelui. Prin urmare, intimitatea cu Dumnezeu, indiferenţa faţă de rău şi rămînerea în permanenţă în fericire (s-au dat) puterilor îngereşti de către Duhul. Avea să vină Hristos, Duhul i-a luat-o înainte. Are loc întruparea, Duhul este nedespărţit. S-au săvîrşit minuni, (s-au acordat) harismele vindecărilor, (toate s-au făcut) prin Duhul Sfînt. Demonii au fost alungaţi în (numele) Duhului lui Dumnezeu. Cînd diavolul a fost certat, Duhul era de faţă. Izbăvirea de păcate (s-a făcut) prin harul Duhului. Căci «v-aţi spălat şi v-aţi sfinţit în numele Domnului nostru Iisus Hristos şi în Duhul Sfînt» [271]. Apropierea de Dumnezeu (s-a făcut) prin Duhul, căci: «a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre care strigă: Ava, (adică Tată)» [272]. Înviere din morţi (se va săvîrşi) prin lucrarea Duhului. «Căci, (zice Psalmistul), vei trimite Duhul Tău şi se vor zidi şi vei înnoi faţa pămîntului» [273]. Dacă înţelege cineva zidirea ca pe o reînsufleţire a celor ce s-au descompus, oare nu este mare lucrarea Duhului, Care se îngrijeşte de viaţa noastră de după înviere şi adaptează sufletele noastre la acea viaţă spirituală? Iar dacă se zice zidire, aducerea celor de-aici, care căzuseră în păcat, la o stare mai bună, pentru că aşa obişnuieşte să o numească Scriptura prin Pavel, cînd zice: «Dacă cineva (trăieşte) în Hristos, este o zidire nouă» [274], oare această reînnoire şi trecerea de la viaţa pămîntească la cea cerească operată în noi de Duhul nu ne conduce sufletele la o mare admiraţie (faţă de El)? De care din aceste două (variante) să ne temem? Să nu-I atribuim o cinste mai mare decît I se cuvine sau mai degrabă să nu ne formăm o concepţie umilitoare despre El, chiar dacă ni se pare că-I atribuim cele mai înalte calităţi pe care le-a conceput mintea omenească? Acestea zice Domnul: «Coboară-te şi mergi cu ei fără şovăire, fiindcă Eu i-am trimis» [275]. Sînt cuvinte folosite cu sensul de «Acestea zice Duhul Sfînt». Nu cumva sînt acestea cuvintele unui umilit şi înfricoşat? «Osebiţi-mi pe Saul şi pe Barnaba pentru lucrul la care i-am chemat» [276]. Nu cumva aşa vorbeşte robul? Şi Isaia (zice): «Domnul m-a trimis şi Duhul Său». În legătură cu afirmaţia: «a coborît Duhul (trimis) de Domnul

(Col. 160) şi i-a condus» [277], să nu consideri iarăşi faptul de a conduce ca pe o slujbă umilitoare, pentru că Scriptura asigură că acest

---

271. *I Cor.* VI, 11.
272. *Gal.* IV, 6.
273. *Ps.* XIII, 30.
274. *II Cor.* V, 17.
275. *Fapte* X, 20.
276. *Fapte* XIII, 2.
277. *Isaia* XLVIII, 26; LXIII, 14.

(fapt) este lucrul lui Dumnezeu. «Ai condus, zice, ca pe oi pe poporul tău» [278]. Şi : «Cel ce ai condus pe Iosif ca pe o oaie» [279]. Şi : «i-a condus (doar) cu speranţa şi nu s-au temut» [280]. Astfel, cînd auzi că «(atunci) cînd va veni Mîngîietorul, Acela vă va aminti şi vă va conduce la tot adevărul» [281], să înţelegi acţiunea de a conduce după cum ai fost învăţat şi să nu-i alterezi sensul.

«Dar, zice (adversarul), se roagă (lui Dumnezeu) pentru noi» [282], încît, pe cît de inferior este cel ce se roagă faţă de binefăcătorul său, tot pe atît este şi Duhul faţă de Dumnezeu, după vrednicie. Dar tu n-ai auzit şi despre (Fiul) Unul-Născut că şade de-a dreapta lui Dumnezeu şi se roagă pentru noi ? [283] «Nu întristaţi pe Duhul Sfînt» [284]. Ascultaţi ce zice Ştefan, primul dintre martiri, pe cînd mustră poporul de neascultare şi nesupunere : «Voi totdeauna staţi împotriva Duhului Sfînt» [285]. Şi Isaia : «Au mîniat pe Duhul Sfînt şi le-a devenit duşman» [286]. Şi în alt loc (al Scripturii) : «Casa lui Iacob a mîniat pe Duhul Domnului» [287]. Las în seama cititorilor să aprecieze dacă aceste (cuvinte) sugerează (sau) nu o putere suverană. Cînd auzim (toate) acestea ce trebuie să socotim : că (Duhul) este instrument şi supus, de aceeaşi cinste cu creaturile şi rob ca şi noi, sau că trebuie socotit de către dreptcredincioşi drept foarte mare greşeală chiar şi faptul de a spune această blasfemie ? Numeşti pe Duhul rob ?». Dar robul, zice Domnul, nu ştie ce face domnul său [288], pe cînd «Duhul cunoaşte pe cele ale lui Dumnezeu, după cum cunoaşte duhul omului, pe cele din om» [289].

XX

Către cei care zic că Duhul (nu trebuie aşezat) nici în rîndul robilor, nici în rîndul stăpînilor, ci în rîndul celor liberi

«(Duhul), zic ei, nu este nici rob, nici stăpîn, ci liber». O, ce nesimţire, ce îndrăzneală (vădesc) cei ce afirmă acestea ! Ce să deplîng mai întîi, prostia sau blasfemia ? Ei calcă în picioare dogmele teologiei (folosindu-se) de exemple (scoase din realităţile) omeneşti şi încearcă să

278. *Ps.* LXXVI, 21.
279. *Ps.* LXXIX.
280. *Ps.* LXXVII, 53.
281. *Ioan* XIV, 26; XVI, 13
282. *Rom.* VIII, 26.
283. *Rom.* VIII, 34.
284. *Efes.* IV, 30.
285. *Fapte.* VII, 51.
286. *Isaia* LXIII, 10.
287. *Mih.* II, 7.
288. *Ioan* XV, 15.
289. *I Cor.* II, 11.

aplice naturii divine (însuşiri după) obiceiul de aici — unde demnităţile sînt diferite — fără să se gîndească că între oameni nimeni nu este rob din fire. Pentru că, fie au fost duşi în robie cu forţa,

(Col. 161) ca prizonieri, fie au fost robiţi datorită sărăciei, ca egiptenii de către Faraon, fie au ajuns robi ca urmare a unei dispoziţii a părinţilor, (în virtutea căreia) copiii răi au fost condamnaţi să slujească celor cuminţi şi buni. Această (hotărîre) ar numi-o un judecător drept al faptelor nu condamnare, ci binefacere, întrucît, pentru cel lipsit de minte şi pentru cel ce nu are în sine pe stăpînul firesc (al actelor sale), este mai de folos să devină proprietatea altuia ; pentru că fiind condus de raţiunea celui ce-l stăpîneşte, este asemenea unui car luat în seamă de vizitiu şi asemenea unei corăbii care are cîrmaci la cîrmă. Pentru acest motiv Iacob, prin binecuvîntarea tatălui (său a devenit) stăpîn al lui Esau, pentru ca fiul cel neînţelept să primească, chiar şi împotriva voinţei sale, binefacerile celui înţelept, (să fie condus), pentru că mintea proprie nu-i este conducător [290]. «Şi Canaan, copilul, a fost sortit să fie slugă fraţilor săi» [291]. (A devenit rob) pentru că n-a fost învăţat virtutea, dat fiindcă tatăl său Ham a fost fără minte. În felul acesta au ajuns unii sclavi. Liberi sînt cei care au evitat sărăcia, războiul şi cei ce n-au avut nevoie de tutela altora. Încît, chiar dacă unul se zice stăpîn, iar altul slugă, (noi) toţi, datorită cinstei egale cu care am fost înzestraţi şi faptului că sîntem posesiuni ale celui ce ne-a creat, sîntem tovarăşi de robie. Acolo (în cer) ce poţi să sustragi robiei ? Toate se pleacă lui Dumnezeu şi Îi dau ca unui stăpîn cinstea cuvenită şi slava ce Îi revine Creatorului. «Fiul slăveşte pe tatăl său şi robul pe stăpînul său» [292]. Dintre acestea două, Dumnezeu pretinde neapărat una. «Pentru că zice, dacă Eu sînt Tată, unde este slava Mea ? Şi dacă sînt Domn, unde este frica Mea ?» [293]. Desigur, viaţa ar fi mai nenorocită decît toate (celelalte), dacă nu s-ar afla sub supravegherea Stăpînului. Deci, pe cine numeşti liber ? Pe cel ce nu este condus, dar nici nu este capabil să stăpînească pe altul ? Printre creaturi nu există o asemenea fiinţă, iar a gîndi cineva aşa ceva în legătură cu Duhul, este — de bună seamă — o impietate. Prin urmare, dacă a fost creat, trebuie socotit asemenea creaturilor. «Pentru că, zice (Psalmistul), toate (creaturile) sînt slujitoare Ţie» [294], iar dacă este mai presus de cele create, este părtaş la domnie.

---

290. *Fac.* XXVII, 29—40.
291. *Fac.* IX, 25—27.
292. *Mal.* I, 6.
293. *Mal.* I, 6.
294. *Ps.* CXVIII, 91.

XXI

Mărturii (scoase) din Scriptură (din care rezultă că) Duhul este numit Domn

(Col. 164). Şi de ce trebuie să ne luptăm cu (argumente) de ordin inferior şi să obţinem victoria prin cuvînt, cînd putem să demonstrăm că strălucirea slavei (Duhului) este mai presus de orice cuvînt, invocînd (argumente) de ordin superior ? Desigur, dacă ne vom referi la cele ce ne-a învăţat Scriptura, fiecare dintre adversarii Duhului va vocifera cu violenţă şi astupîndu-şi urechile va apuca pietre şi ceea ce va găsi la îndemînă şi va arunca asupra noastră. Însă nu trebuie preferată adevărului siguranţa personală. La Apostolul (Pavel) vom găsi (această urare) : «Domnul să îndrepteze inimile voastre spre dragostea lui Dumnezeu şi să vă întărească să suportaţi necazuri pentru Hristos» [295].

Cine este Domnul care conduce la iubirea lui Dumnezeu şi la răbdarea necazurilor pentru Hristos ? Să răspundă cei ce fac din Duhul un rob. Pentru că dacă s-ar fi referit la Dumnezeu-Tatăl, de bună seamă că ar fi zis : Domnul să vă conducă la iubirea Sa. Iar dacă s-ar fi referit la Fiul (ar fi zis) : Să vă conducă la răbdarea Lui. Să cerceteze, deci, ce altă persoană este vrednică a fi cinstită cu numele de Domnul. Asemeni acestuia se află altundeva textul : «Domnul să vă facă să creşteţi tot mai mult în dragoste unii faţă de alţii, cum (facem) şi noi faţă de voi, să vă întărească inimile neprihănite în sfinţenie, înaintea lui Dumnezeu şi Tatăl nostru, la venirea Domnului nostru Iisus Hristos împreună cu toţi sfinţii Săi» [296]. Cărui Domn se roagă să întărească inimile credincioşilor din Tesalonic, încît să se prezinte ei curaţi şi sfinţi înaintea lui Dumnezeu şi Tatăl nostru la venirea Domnului ? Să ne răspundă aceştia, care pun pe Duhul pe aceeaşi treaptă cu îngerii, care sînt trimişi să împlinească diferite slujbe. Însă nu au (ce să răspundă). De aceea, să asculte şi alt text în care Duhul este numit în mod clar «Domn». «Iar Domnul, zice (Apostolul), este Duh», şi în continuare : «Ca de la Duhul, ca de la Domnul» [297]. Şi pentru a nu lăsa nici un pretext de contradicţie, voi cita cuvîntul însuşi al Apostolului : «Pentru că pînă astăzi aceeaşi mahramă rămîne neridicată cînd se citeşte Vechiul Testament, şi numai în Hristos este dată la o parte. Cînd însă (cineva) se întoarce la Domnul,

(Col. 165) mahrama este dată la o parte (pentru el). Iar Domnul este Duhul» [298]. Ce sens are aceasta ? Că cel ce stăruie asupra sensului obiş-

295. *II Tes.* III, 5.
296. *I Tes.* III, 12—13.
297. *II Cor.* III, 17—18.
298. *II Cor.* III, 14 şi 16—17.

nuit al literei (Vechiului Testament) și se ocupă de dispozițiile juridice, se aseamănă unui (om) care și-a acoperit inima cu un văl. Suferă aceasta pentru că nu știe că odată cu venirea lui Hristos observarea ad-litteram a legii a fost abrogată, că tipurile au devenit adevăr. Lămpile pălesc în prezența soarelui; la fel și legea încetează și profețiile amuțesc cînd se arată Adevărul. Cel care a reușit să pătrundă adîncul sensului legii și, îndepărtînd ca pe un văl obscuritatea ei, să ajungă la cele tainice, a imitat pe Moise — care, pe cînd vorbea cu Dumnezeu, își scotea mahrama [299] — și a trecut de la literă la Duh. Astfel mahramei de pe fața lui Moise îi corespunde obscuritatea prescripțiilor legii, iar întoarcerii la Domnul (îi corespunde) contemplarea duhovnicească. Deci, acela care, pe cînd citește legea, nu se oprește la literă și vine către Domnul (aici Domnul este numit Duh), devine asemenea lui Moise, care avea fața slăvită de cînd i S-a arătat Dumnezeu. Căci după cum (lucrurile) aflate în preajma culorilor strălucitoare se colorează și ele de la coloritul care le scaldă, la fel și cel care privește cu ochii curați către Duhul — datorită slavei Aceluia — se transformă devenind mai luminos, pentru că adevărul Duhului îi luminează inima ca o lumină. Aceasta înseamnă spusa «este transformat de slava Duhului (care devine) slava sa proprie» [300]. (Această slavă) nu este puțină, ci este pe măsura posibilităților celui luminat de Duhul. Nu te rușinezi, omule, de Apostolul care zice că templul lui Dumnezeu sînteți și Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi ?» [301]. Oare a fost cinstită vreodată locuința robului cu numele de templu ? Nu cumva cugetă ceea ce nu se cuvine cei ce socotesc Scriptura ca inspirată de Dumnezeu, pentru că a fost compusă sub inspirația Sfîntului Duh ?

XXII

Dovadă a comuniunii după fire a Duhului cu Tatăl și cu Fiul (scoasă) din faptul că este la fel de greu (ca și Aceștia) de contemplat

Superioritatea firii Duhului iese în evidență nu numai din faptul că are aceleași denumiri și este părtaș la acțiunile Tatălui și ale Fiului, ci și din faptul că este la fel de greu de contemplat. Pentru că, cele ce Domnul spune despre Tatăl și despre Fiul, ca fiind mai presus de mintea omenească, aceleași zice și despre Duhul. «Părinte drepte, lumea nu Te-a cunoscut» [302]. Aici prin (cuvîntul) «lume» nu înțelege universul alcătuit din cer și pămînt, ci viețuitoarele acestea trecătoare, care sînt su-

---

299. *Ieș.* XXXIV, 34.
300. *II Cor.* III, 18.
301. *I Cor.* III, 16.
302. *Ioan* XVII, 21.

puse la nesfîrşite transformări. Vorbind despre Sine, (Domnul) zice: «Încă puţin şi lumea nu Mă va mai vedea, însă voi Mă vedeţi» [303]. Aici iarăşi numeşte «lume» pe cei care sînt ataşaţi vieţii materiale şi trupeşti, pe cei care acceptă adevărul numai (dacă îl văd) cu ochii (lor trupeşti). Aceştia, datorită necredinţei în înviere, nu aveau să vadă cu ochii inimii pe Domnul nostru. Exact aceleaşi (lucruri) a spus şi despre Duhul: «Duhul adevărului, zice, pe care lumea nu-L poate primi, pentru că nu-L vede, nici nu-L cunoaşte. Voi însă Îl cunoaşteţi pentru că rămîne la voi» [304].

Omul trupesc, fiindcă nu are cugetul exersat cu contemplarea sau, mai degrabă pentru că este afundat ca în noroi în cugetări trupeşti, nu poate să privească spre lumina spirituală a adevărului. De aceea, «lumea», adică oamenii robiţi pornirilor trupeşti, nu primesc harul Duhului, după cum ochiul bolnav (nu suportă) raza soarelui. Însă ucenicilor — de curăţenia vieţii cărora Domnul însuşi dă mărturie — le recunoaşte deja de acum capacitatea de a contempla pe Duhul. «Pentru că, zice, voi deja sînteţi curaţi din cauza cuvîntului pe care vi l-am vorbit» [305]. «De aceea, lumea nu-L poate primi (pe Duhul) pentru că nu-L vede. Voi, însă, Îl cunoaşteţi, pentru că locuieşte întru voi» [306]. Acelaşi lucru zice şi Isaia: «Cel ce a întărit pămîntul şi cele de pe el, Cel ce dă suflare poporului (ce trăieşte) pe el şi pe Duhul celor ce Îl dispreţuiesc» [307]. Pentru că cei care trec peste cele pămînteşti şi se ridică deasupra lor au fost socotiţi vrednici de darul Sfîntului Duh. Prin urmare, cum trebuie să-L socotim şi cum să-L cinstim după cuviinţă pe Cel pe Care lumea nu-L încape şi numai sfinţii Îl contemplă, datorită curăţiei inimii lor?

XXIII

A enumera atributele Duhului înseamnă a-L slăvi

Se crede că fiecare dintre îngeri [308] se află într-un anume loc. Pentru că îngerul care s-a prezentat lui Corneliu nu era în acelaşi timp şi lîngă Filip [309], nici cel ce se întreţinea cu Zaharia la jertfelnic [310] nu se afla în acelaşi timp în cer, la locul său. Din contră, despre Duhul se crede că a lucrat simultan în Avacum şi în Daniil

303. *Ioan* XIV, 19.
304. *Ioan* XIV, 17.
305. *Ioan* XV, 3.
306. *Ioan* XIV, 17.
307. *Isaia* XLII, 5.
308. În cazul de faţă prin «celellate puteri» înţelege pe îngeri.
309. *Fapte* VIII, 26; X, 3.
310. *Luca* I, 11.

(Col. 169) pe cînd se afla în Babilon [311], că a fost alături de Ieremia la cascadă [312] și cu Iezechiel la (rîul) Chobar [313]. «Pentru că Duhul Domnului a umplut lumea» [314] (zice înțeleptul Solomon), iar psalmistul exclamă: «Unde să mă ascund de Duhul Tău și de fața Ta unde să fug ?» [315]. Și profetul (adaugă): «Pentru că Eu sînt cu voi, zice Domnul, și Duhul Meu S-a sălășluit în mijlocul vostru» [316]. Deci, pe Cel ce este pretutindeni și împreună cu Dumnezeu, de ce natură se cuvine a-L socoti ? (De natura Celui care) cuprinde toate sau (de natura celui care este) limitat la anumite locuri, așa cum am văzut că este (natura) îngerilor ? Cine ar putea să spună (aceasta) ? Prin urmare, pe Cel divin după fire, necuprins după mărime și puternic în lucrări, să nu-L preamărim ? Să nu-L slăvim ? Eu socotesc că a-L slăvi nu înseamnă nimic altceva decît a enumera atributele Lui minunate. Încît, dacă ne vor porunci să nu amintim de bunurile primite de la El, în tot cazul, expunerea atributelor Lui echivalează cu cea mai mare slavă.

Pentru că nici pe Dumnezeu, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, nici pe Fiul Său Unul-Născut nu putem altfel să-L slăvim, decît numai enumerîndu-Le, după puterea noastră, faptele minunate.

XXIV

Prin compararea cu creaturile cărora li se aduce slavă se combate nesăbuirea celor ce nu slăvesc pe Duhul

Apoi, orice om este încununat cu slavă și cu cinste [317], iar slavă, cinste și pace se promite oricui face binele [318]. Există și o slavă aparte a lui Israil: «A lor, zice (Apostolul) este înfierea, slava și închinarea» [319]. Psalmistul vorbește și despre o slavă a sa (cînd afirmă): «Cînd slava mea îți va cînta» [320] și: «Ridică-te slava mea» [321]. După Apostolul (Pavel) există o slavă a soarelui, a lunii și a stelelor [322], iar (darea legii care s-a făcut) slujitoare a condamnării (a avut loc) în slavă [323]. Deci, atîtea (fi-

311. *Dan.* XIV, 33.
312. *Ier.* XX, 2.
313. *Iez.* I, 1.
314. *Înț. Sol.* I, 7.
315. *Ps.* XLVIII, 7.
316. *Agheu* II, 4—5.
317. *Ps.* VIII, 6.
318. *Rom.* II, 10.
319. *Rom.* IX, 4.
320. *Ps.* XXIX, 13.
321. *Ps.* XVII, 2.
322. *I Cor.* XV, 41.
323. *II Cor.* III, 8.

inţe şi lucruri) fiind slăvite, tu vrei ca dintre toate numai Duhul să nu fie slăvit, cînd (Apostolul) zice că slujirea Duhului se face în slavă? Pentru ce Duhul nu este vrednic a fi slăvit,

(Col. 172) cînd, după Psalmist, mare este slava dreptului? [324] Nu ţi se pare că prin aceste cuvinte te afli în situaţia de a atrage asupră-ţi păcatul care nu se iartă?[325] Dacă omul, care se mîntuieşte prin faptele dreptăţii, slăveşte încă şi pe cei care se tem de Domnul, cu atît mai mult nu trebuie să lipsim pe Duhul de slava ce I se cuvine. «Fie slăvit, zic (adversarii), dar nu împreună cu Tatăl şi cu Fiul». Şi ce raţiune are faptul de a imagina alt loc pentru Duhul, îndată ce au părăsit pe cel rînduit de Domnul şi să-L lipsim de părtăşia la slavă pe Cel care pretutindeni este unit cu divinitatea: la mărturisirea credinţei, la botezul izbăvirii, la săvîrşirea minunilor, locuind în sfinţi şi (împărţind) harismele celor ce I se supun?

Pentru că absolut nici un dar nu ajunge la creaturi fără (ajutorul) Duhului, şi nici măcar un cuvînt nu sînt în stare să spună (Apostolii) cînd se apără (în procesul care li se face) pentru Hristos, dacă nu sînt întăriţi de Duhul, după cum am fost învăţaţi în Evanghelie de Domnul şi Mîntuitorul nostru [326]. Nu ştiu dacă cineva (dintre cei care sînt) părtaşi ai Duhului Sfînt va fi de acord să trecem cu vederea toate acestea şi uitînd părtăşia întru toate a (Duhului), să-L separăm de Tatăl şi de Fiul. Deci, unde să-L rînduim? Împreună cu creaturile? Dar, întreaga creatură (zice Scriptura) este sclavă, pe cînd Duhul eliberează. «Pentru că unde este Duhul Domnului acolo este libertatea» [327]. Deşi aş putea aduce multe (argumente) pentru a demonstra că nu se cuvine a număra pe Duhul Sfînt printre creaturi, voi amîna pentru altă dată această discuţie. Pentru că, dacă am aduce propriile noastre argumente şi am combate (argumentele) invocate de adversari — după cum importanţa problemei o impune — va fi nevoie (să ţinem) discursuri lungi, şi extensiunea cărţii ar obosi pe cititori. De aceea, lăsînd această problemă (pentru o abordare ulterioară), să revenim la cele de care ne preocupăm.

Să examinăm pe fiecare în parte. (Duhul) este bun din fire, după cum şi Tatăl este bun şi Fiul este bun. Creatura, din contră, participă la bunătate, alegînd binele. (Duhul) cunoaşte adîncurile lui Dumnezeu [328], pe cînd creatura cunoaşte pe cele de negrăit prin mijlocirea Du-

324. *Ps.* XX, 6.
325. *Matei* XII, 31.
326. *Matei* X, 19—20; *Luca* XII, 11—12.
327. *II* Cor. III, 17.
328. *I* Cor. II, 10.

hului. (Duhul) este creator al vieții, împreună cu Dumnezeu (Tatăl), Cel care pe toate le însuflețește, și cu Fiul, Care dă viață. «Căci, zice (Apostolul), Cel ce a înviat pe Hristos din morți va însufleți și trupurile noastre muritoare,

(Col. 173) prin Duhul Său, Care locuiește în voi» [329]. Iar (Domnul) zice : «Oile Mele ascultă glasul Meu și Eu le dau viață veșnică» [330]. Dar și Duhul face viu, zice (în altă parte) [331]. Și (Pavel) zice din nou : «Duhul este viața spre îndreptarea (voastră)» [332]. Și Domnul mărturisește că «Duhul este Cel care face viu și că trupul nu folosește la nimic» [333]. Deci, (avînd în vedere toate acestea), cum o să socotim pe Duhul străin de puterea care dă viață și să-L rînduim între creaturile care au nevoie de viață ? Cine este atît de răutăcios, cine este atît de lipsit de darul ceresc și de necunoscător al cuvintelor lui Dumnezeu, cine este atît de lipsit de speranțele veșnice încît să pună pe aceeași treaptă pe Duhul cu creatura și să-L despartă de divinitate ?

«Nouă, zice (adversarul), ni se dă Duhul de către Dumnezeu, ca dar. Or, de bună seamă, darului nu i se dau aceleași onoruri ca Aceluia care a făcut darul». Într-adevăr, Duhul este dar al lui Dumnezeu, însă este dar care dă viață. «Pentru că, zice (Apostolul), legea Duhului vieții ne-a eliberat» [334]. Și este dar care dă putere : «Pentru că (zice Mîntuitorul), veți lua putere cînd va veni Duhul Sfînt peste voi» [335]. Oare, pentru acest (motiv) trebuie disprețuit ? N-a dăruit Dumnezeu și pe Fiul Său ? (El, zice Apostolul Pavel), Care n-a crutat nici pe Fiul Său, ci L-a dăruit pentru noi toți, nu ne va dărui împreună cu El toate (bunurile) ?» [336]. Și în alt loc : «pentru ca să cunoaștem cele dăruite nouă de Dumnezeu» [337], înțelegînd prin aceasta taina întrupării. Nu au întrecut cei ce susțin acestea chiar și nerecunoștința iudeilor, luînd marea bunătate (a lui Dumnezeu) drept motiv de blasfemie ? Ei disprețuiesc pe Duhul care ne dă îndrăzneală să numim pe Dumnezeu Tatăl nostru. Pentru că, de aceea a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre care strigă : Ava, adică Tată [338], pentru ca să devină glas al Duhului, glas al celor care L-au primit.

---

329. *Rom.* VIII, 11.
330. *Ioan* X, 27—28.
331. *Ioan* VI, 63.
332. *Rom.* VIII, 10
333. *Ioan* VI, 63.
334. *Rom.* VIII, 2.
335. *Fapte* I, 8.
336. *Rom.* VIII, 32
337. *I Cor.* II, 12.
338. *Gal.* IV, 6.

XXV

Scriptura folosește prepoziția[339] ἐν *(în) locul prepoziției* σὺν *(împreună). În același timp (se demonstrează) că conjuncția* καὶ *(și) are și sensul prepoziției* σὺν *(împreună)*

Cum se face, zice (adversarul), că Scriptura nu zice nicăieri că Duhul este slăvit împreună cu Tatăl și cu Fiul, ci, evitînd cu grijă să spună «împreună cu Duhul», a preferat pretutindeni, ca mai adecvată în doxologii, expresia «în el»? Eu însumi nu aș zice că prepoziția (ἐν) «în» prezintă un sens care cinstește mai puțin; din contră, dacă este înțeleasă corect, ridică mintea la înălțime foarte mare. De altfel, am remarcat că este adesea folosită (în Scriptură) în locul prepoziției (σὺν) «împreună». Ca în (textul): «Voi intra în casa Ta «în» olocauste» [340],

(Col. 176) în loc de «împreună» cu olocauste. «Și i-a scos în argint și în aur» [341], adică împreună cu argint și cu aur. Și textul: «Nu vei ieși «în» puterile noastre» [342], în loc de «împreună cu» puterile noastre și mii de asemenea (texte). Însă, cu deosebită plăcere (aș vrea) să aflu de la noua înțelepciune, în ce fel de doxologie a compus apostolul cu prepoziția (ἐν) «în» după regula pe care aceștia acum o formulează ca (venind) din Scriptură. Pentru că nicăieri n-am aflat zicîndu-se: «Ție (Tatălui) se cuvine cinstea și mărirea prin Fiul Tău Unul-Născut, în Duhul Sfînt», (formulă) care le este mai familiară, să zic așa, decît însăși respirația. Pe fiecare dintre aceste (prepoziții) o putem găsi separat, dar nu pot fi arătate (toate) nicăieri în această ordine. Dacă (adversarii) arată minuțiozitate în (cercetarea documentelor) scrise, să arate de unde au luat (ceea ce susțin). Iar dacă acceptă un obicei, nici pe noi să nu ne împiedice (să facem același lucru).

Noi folosim ambele expresii pentru că ambele sînt folosite de către credincioși. Sîntem convinși că prin ambele expresii se aduce aceeași slavă Duhului, iar cei care denaturează adevărul sînt aduși la tăcere mai degrabă prin acest cuvînt (înțeleg prepoziția (σὺν), căreia aceștia acum i se împotrivesc), luat în locul conjuncției (καὶ) «și». Pentru că este egal a zice: «Pavel și Silvan și Timotei» [343] și «Pavel, împreună cu Silvan și cu Timotei», întrucît legătura numelor la fel se realizează prin ambele expresii. Deci, dacă Domnul a zis: «Pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfîntul Duh», iar eu aș zice: «Pe Tatăl și pe Fiul, împreună cu Sfîn-

---

339. Pentru termenii conjuncție, prepoziție și particulă folosește fără prea mult discernămînt corespondenții din limba greacă: συλλαβή, ῥῆμα, ἔκφρασις, ῥῆσις.
340. *Ps.* LXV, 13.
341. *Ps.* XIV, 37.
342. *Ps.* XLIII, 10.
343. *I Tes.* I, 1.

tul Duh», (aceasta înseamnă) că am spus altceva, în ceea ce privește puterea? Pentru legarea numelor cu conjuncția «și» (avem) multe mărturii. «Căci, zice (Pavel), harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu și împărtășirea Sfîntului Duh» [344]. Și în altă parte: «Vă rog prin Domnul nostru Iisus Hristos și prin dragostea Duhului» [345]. Deci, dacă în locul (conjuncției) «și» ne-am folosit de prepoziția (σὺν) «împreună», ce diferență am făcut? Eu nu văd (deosebirea), afară numai dacă cineva, (urmînd legilor) reci ale gramaticii, preferă conjuncția ca termen care sugerează o unitate mai strînsă și respinge prepoziția, ca neavînd aceeași putere. Dar, dacă ar trebui să dăm seama de acestea, poate că nu am avea nevoie de un discurs prea lung pentru a ne apăra.

(Col. 177). Aceștia, însă, nu vorbesc (cu adevărat) despre vorbe, nici despre sensul acesteia sau al acelei expresii, ci despre lucruri care se deosebesc foarte mult ca putere și ca realitate. Din această cauză, și pentru faptul că credincioșii folosesc fără discernămînt aceste vorbe, aceștia încearcă să impună pe unele, iar pe altele să le îndepărteze din Biserică. Eu, însă, deși cu cele cîte am spus am arătat folosul (prepoziției) (σὺν), voi arăta și motivul pentru care părinții noștri, încă de timpuriu, au folosit această prepoziție. Pentru că, în afară de faptul că prepoziția (σὺν) răstoarnă cu aceeași putere ca și conjuncția (καὶ) rătăcirea lui Sabelie [345a], stabilește ca și aceea deosebirea persoanelor, cum este cazul în textele: «Eu și Tatăl vom veni» [346] și «Eu și Tatăl una sîntem» [347]; pe deasupra atestă fără tăgadă comuniunea veșnică și unitatea fără sfîrșit (a persoanelor). Pentru că, cel ce zice că Fiul este «împreună cu Tatăl», a exprimat (două lucruri): deosebirea ipostaselor și comuniunea lor. Acest lucru îl poate vedea cineva și în (relațiile) omenești. Conjuncția (καὶ) indică, oarecum, și comuniunea. De exemplu: «Pavel și Timotei au navigat către Macedonia, iar Tihic și Onisim au fost trimiși la Colose». Din aceste (afirmații) reiese că au săvîrșit același lucru. Însă, dacă auzim că au navigat împreună și au fost trimiși împreună, sîntem informați că ei au împlinit în colaborare acțiunea. În felul acesta este nimicit Sabelie și odată cu el ereticii diametral opuși (lui). Înțeleg pe cei care, prin intervale de timp, separă pe Fiul și pe Sfîntul Duh de Tatăl. Prepoziția (σὺν) se deosebește de prepoziția (ἐν) prin faptul că pe cînd prepoziția (σὺν) indică relația de comuniune dintre cei care se află

---

344. *II Cor.* XIII, 13.
345. *Rom.* XV, 30.
345 a. Voind să salveze cu orice preț realitatea și unitatea persoanelor Sfintei Treimi, Sabelie a căzut în greșeala de a afirma că unul este Dumnezeu, care S-a manifestat în decursul timpului, mai întîi ca Tată, apoi ca Fiu, apoi ca Duh Sfînt. El ținea unitatea firii, însă desființa Treimea ipostaselor.
346. *Ioan* XIV, 23.
347. *Ioan* X, 30.

în comuniune, ca de exemplu, relația în care se află cei care navighează împreună, locuiesc împreună sau (într-un cuvînt) săvîrșesc ceva în comun, prepoziția (ἐν) indică relația dintre (oameni) și obiectul în care se află atunci cînd s-a săvîrșit ceva. Cînd auzim că «navighează» și «locuiesc» ne și gîndim la corabie și la casă. În limbajul obișnuit, aceasta este deosebirea dintre aceste (prepoziții), dar ea poate fi găsită ca și mai mare de către cei sîrguincioși. Eu însă nu am timp să mă ocup de particule. Deci, fiindcă s-a demonstrat că prepoziția (σὺν) redă foarte semnificativ ideea de unitate, încheiați cu ea legămînt, dacă voiți, și încetați războiul implacabil și penibil (dus) împotriva ei. Însă, cu toate că prepoziția are un sens atît de semnificativ, dacă

(Col. 180) place cuiva să lege numele și să-L slăvească pe Domnul folosind conjuncția (καὶ) după exemplul celor relatate în Evanghelia referitoare la botez : «Pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfîntul Duh», fie și așa nimeni nu va face obiecții. Acestea fiind zise, dacă vi se pare (necesar), hai să depunem (armele). Dar, (ți-ai găsit) ; ar prefera să li se taie limba decît să accepte această expresie. Prin urmare, aceasta este chestiunea care a dat naștere războiului penibil și implacabil (dus) împotriva noastră. Ei zic : să aducem mărire lui Dumnezeu «în Duhul Sfînt», iar nu «și Duhului» ; apoi, din tot sufletul, atribuie (prepoziției) (ἐν) sens care umilește pe Duhul. De aceea, nu este fără importanță să vorbesc mai pe larg despre aceasta. Cunoscînd (argumentele) noastre, sînt sigur că vor respinge (prepoziția) ca trădătoare, ca pe una care trece în tabăra celor care aduc slavă Duhului.

XXVI

Diversele sensuri ale prepoziției (ἐν) *sînt aplicabile și Duhului*

Cînd am cercetat problema am ajuns la concluzia că, deși prepoziția ἐν este mică și simplă, are multe și diverse sensuri. Cîte sensuri se dau prepoziției ἐν tot atîtea se folosesc și în legătură cu Duhul. Se spune că forma este «în materie», puterea «în» cel ce o primește și obiceiul «în» cel care îl are, și multe altele. Întrucît Sfîntul Duh este puterea care desăvîrșește ființele raționale, are rolul de «formă». Pentru că acela care nu mai trăiește după trup, ci, condus de Duhul lui Dumnezeu, devine al lui Dumnezeu și se face asemenea chipului Fiului lui Dumnezeu, se numește duhovnicesc. Și ceea ce este la ochiul sănătos puterea de a vedea, același lucru este lucrarea Duhului în sufletul curat. De aceea, Pavel urează efesenilor ca ochii lor să fie luminați cu Duhul înțelepciunii [348]. Și ceea ce este meseria pentru cel ce a deprins-o,

348. *Efes.* I, 17—18.

același lucru este și harul Duhului pentru cel ce l-a primit: este totdeauna prezent în el, chiar dacă nu lucrează continuu. După cum meseria este deținută virtual de meseriaș, (chiar dacă n-o practică) și devine realitate atunci cînd se acționează după legile ei, la fel și Duhul: există totdeauna în cei vrednici, însă lucrează doar la nevoie (făcîndu-și vizibilă prezența) prin profeții, vindecări sau alte lucrări minunate. În felul în care sănătatea și căldura rezidă în trup, în același fel Duhul rezidă în suflet; nu rămîne în cei care — datorită instabilității caracterului lor — resping cu ușurință harul pe care l-au primit, (în cei care) se aseamănă lui Saul

(Col. 181) și celor 70 de bătrîni ai fiilor lui Israil, în afară de Eldad și Medad — pentru că dintre toți numai în aceștia se pare că a rămas Duhul — și, într-un cuvînt (nu rămîne) în oricare se aseamănă acestora prin preferințe. Și, după cum cuvîntul se află în suflet, sub formă de gînd și este exprimat cu (ajutorul) limbii, sub aceeași formă se află și Duhul Sfînt (în noi) cînd strigă în inimile noastre — de acord cu duhul nostru — «Ava, Părinte» [349], cînd vorbește în locul nostru — așa cum s-a spus — că: «Nu sînteți voi cei care vorbiți, ci Duhul Tatălui este Cel care vorbește prin voi» [350]. Apoi, Duhul este conceput ca totalitate (care însumează) părțile, în momentul împărțirii harismelor. Pentru că (noi) toți sîntem mădulare, unii altora, însă «avem harisme diferite, după harul lui Dumnezeu cel dat nouă» [351]. De aceea, «Nu poate ochiul să zică mîinii: n-am nevoie de tine, nici capul picioarelor: n-am nevoie de voi» [352]. Toate membrele alcătuiesc împreună trupul lui Hristos, în unitatea Duhului și își trimit reciproc folosul (obținut) din harisme. Pentru că Dumnezeu a pus mădularele în trup, pe fiecare dintre ele cum a voit. Membrele se îngrijesc de binele comun, dat fiind că între ele există simpatie, în virtutea unității lor spirituale. De aceea: «dacă suferă un mădular, suferă toate mădularele; iar dacă este slăvit un mădular, se bucură toate mădularele» [353]. Și după cum părțile se unesc într-un tot, la fel și noi ca persoane sîntem uniți în Duhul; pentru că noi toți, ca un singur trup, am fost botezați într-un singur Duh.

Deși curios, nu este mai puțin adevărat că Duhul este numit adesea «loc» al celor care se sfințesc. Se va arăta, însă, că nici acest fel (de a vorbi) nu înjosește pe Duhul, ci din contră, Îl cinstește. Pentru că deseori Scriptura — pentru mai multă claritate — desemnează noțiuni de ordin spiritual prin nume de lucruri. Am remarcat că Psalmistul

349. *Rom.* VIII, 15.
350. *Matei* X, 20.
351. *Rom.* XII, 5—6; *I Cor.* XII, 4—11.
352. *I Cor.* XII, 12.
353. *I Cor.* XII, 26.

zice despre Dumnezeu : «Fii mie apărător, Dumnezeule, şi loc de scăpare ca să mă mîntuieşti» [354], iar despre Duhul zice (Scriptura) : «Iată loc lîngă mine şi stai pe piatră» [355]. (Prin cuvîntul) «loc» ce altceva se înţelege dacă nu contemplarea în Duhul, (stare) în care aflîndu-se Moise, a putut să vadă pe Dumnezeu, Care i se înfăţişa în măsura în care putea fi cunoscut ? Acesta este locul propriu pentru o veritabilă adorare. Zice (Scriptura) : «Ia seama să nu aduci olocaustele tale în orice loc, ci în locul pe care îl va alege Domnul Dumnezeul tău» [356]. Care este deci olocaustul spiritual ? Este jertfa de laudă (adusă lui Dumnezeu) [357]. În care

(Col. 184) (alt) loc o aducem ? În «locul» Duhului, aşa cum spune Domnul : «Adevăraţii închinători se vor închina Tatălui în Duh şi adevăr» [358]. Pe acest loc văzîndu-l Iacob, a zis : «Domnul se află în acest loc» [359]. Duhul este cu adevărat locul sfinţilor. Iar sfinţii sînt locul potrivit pentru Duhul, pentru că se oferă ca locuinţă lui Dumnezeu şi devin templul Lui.

(De exemplu) : După cum Pavel vorbeşte «în» Hristos (cînd zice) : «Înaintea lui Dumnezeu, în Hristos vorbim» [360] şi Hristos (vorbeşte) prin Pavel, aşa cum Însuşi indirect afirmă : «Ori căutaţi dovada că Hristos vorbeşte prin mine ?» [361], la fel (Apostolul) vorbeşte «în» Duhul despre taine, iar Duhul la rîndul Său vorbeşte prin el [362].

Despre creaturi se spune de mai multe ori şi în mai multe chipuri că au pe Duhul în ele ; însă (vorbind) despre Tatăl şi despre Fiul, este mai cucernic a zice că (Duhul) «coexistă» cu ei, şi nu că «este în» ei. Într-adevăr, despre harul (primit) de la El, (har) care locuieşte în cei vrednici şi lucrează (prin ei) cele ale Duhului, bine se spune că se află în cei care îl primesc. Însă, atunci cînd vorbim despre existenţa cea mai înainte de veci şi despre vieţuirea fără încetare cu Fiul şi cu Tatăl, se cuvine (a folosi) verbe care exprimă unitatea Lor din veci. Or, despre (fiinţe) care există împreună, nedespărţite unele de altele, se spune la propriu că coexistă. Zicem, de exemplu, despre căldură, că există în fierul înroşit, (dar şi că) coexistă cu focul. (Zicem) despre sănătate că există în trup, iar despre viaţă că coexistă cu sufletul. Astfel, acolo unde unitatea este proprie (lucrurilor şi fiinţelor), naturală şi de

354. *Ps.* XXX, 2.
355. *Ieş.* XXXIII, 21.
356. *Deut.* XII, 13—14.
357. *Ps.* XLIX, 14.
358. *Ioan* IV, 21.
359. *Fac.* XXVIII, 16.
360. *II Cor.* II, 17.
361. *II Cor.* XIII, 3.
362. *I Cor.* XIV, 2 şi XIV, 11.

nedespărțit, se folosește mai corect prefixul σὺν (con), pentru că sugerează ideea de unire inseparabilă. Însă acolo unde harul Duhului poate să vină, dar să și dispară, pe bună dreptate se folosește verbul «a exista în», chiar dacă harul rămîne uneori fără încetare în cei care l-au primit, datorită statornicei lor înclinații către bine. Încît, atunci cînd avem în vedere slava personală a Duhului, Îl considerăm cu Tatăl și cu Fiul, iar cînd ne referim la harul care lucrează în cei care l-au primit, zicem că Duhul este în noi. Și doxologia pe care o aducem «în Duhul» nu dă mărturie despre slava Lui, ci despre slăbiciunile noastre ; (prin aceasta) arătăm că singuri nu sîntem capabili nici laudă să aducem, că puterea noastră vine de la Duhul Sfînt, de către Care fiind întăriți, aducem mulțumirile noastre lui Dumnezeu pentru binefacerile pe care le-am primit. (Fiecare dintre noi) primește ajutorul Duhului, unul mai mult, altul mai puțin, — pe măsura curățirii de răutate — pentru a aduce jertfe de laudă lui Dumnezeu. Iată, deci, un fel

(Col. 185) de a aduce slavă, cu cucernicie, «în Duhul», deși este foarte greu să afirme cineva că are în sine pe Duhul lui Dumnezeu și că aduce slavă, fiind înțelepțit de harul Său. Cu toate acestea, Pavel folosește expresia : «Socotesc că și eu am pe Duhul lui Dumnezeu» [363] și în alt loc (zice) : «Depozitul cel bun păstrează-l cu ajutorul Duhului Sfînt care locuiește în noi» [364]. Și despre Daniil (s-a zis) că : «Duhul lui Dumnezeu era în el» [365]. (Acest lucru se poate spune despre) oricine se aseamănă acelor (oameni) după virtute.

Al doilea sens, corect și acesta, este că după cum în Fiul vedem pe Tatăl, la fel în Duhul (vedem) pe Fiul. Închinarea în Duh luminează mintea noastră. Acest lucru îl deducem din cele ce a spus (Iisus) samarinencei [366]. Aceasta, amăgită de obiceiul locului, (credea) că adorarea se cuvine a se face într-un anumit loc ; Domnul a învățat-o că închinarea trebuie să se facă în Duh și adevăr, înțelegînd că El este adevărul. Adorînd pe Fiul, adorăm pe Cel ce este chipul lui Dumnezeu și Tatăl ; adorînd pe Duhul adorăm pe Cel ce arată în Sine divinitatea Domnului. De aceea și în adorare Duhul Sfînt este nedespărțit de Tatăl și de Fiul. Și dacă te afli în afara harului Duhului, nici nu vei adora cu adevărat ; iar dacă te miști înlăuntrul Lui, cu nici un fel nu-L vei separa de Dumnezeu. Pentru că este imposibil să vadă cineva chipul lui Dumnezeu cel nevăzut, fără iluminarea Duhului. Prin iluminarea Duhului vedem strălucirea slavei lui Dumnezeu, adică pe Fiul, iar de la Fiul ne ridicăm cu mintea la Tatăl, a Cărui imagine și pecete este Fiul.

---

363. *I Cor.* VII, 40.
364. *II Tim.* I, 14.
365. *Dan.* V, 11.
366. *Ioan* IV, 24.

XXVII

Cum a început a se folosi prepoziția σὺν (con) și care este sensul ei. În același timp (se vorbește) și despre legile nescrise ale Bisericii.

«Deci, pentru ce, zic ei, pe cînd prepoziția ἐν (în) se potrivește îndeosebi Duhului și este în stare (să exprime) toate sensurile pe care le poate avea, ați introdus această prepoziție nouă și ziceți (σὺν) «împreună cu Duhul», și nu «în Duhul Sfînt?». Folosiți un limbaj care nu este nici necesar, nici aprobat de Biserici. Că prepoziția «în» nu este atribuită (în Sfînta Scriptură) exclusiv Duhului Sfînt și că este atribuită în mod egal și Tatălui și Fiului, s-a spus mai înainte [367]. Socotesc că s-a vorbit suficient și despre faptul că nu numai nu împuținează ceva din slava Duhului, ci (din contră) ridică mintea celor ce nu sînt în întregime pervertiți, la cea mai mare înălțime.

(Col. 188). Rămîne să spunem cum a început (să se folosească) prepoziția σὺν (împreună), care sînt sensurile ei și că nu contravine celor relatate în Scriptură.

Dintre dogmele păstrate în Biserică, pe unele le avem din învățătura scrisă, iar pe altele le-am primit din tradiția apostolilor. Ambele (forme de transmitere) au aceeași putere pentru credință. Și oricine are o inițiere cît de mică în chestiunile bisericești nu va ridica obiecții (împotriva acestei afirmații). Fiindcă, dacă am încerca să lăsăm la o parte obiceiurile (care n-au temei) scris, ca și cînd n-ar avea mare însemnătate, am greși, păgubind Evanghelia în cele esențiale. De exemplu, ca să amintesc de primul și cel mai obișnuit: ce temei scris au cei care speră în numele Domnului nostru Iisus Hristos să se însemneze cu semnul crucii? Din ce scriere am învățat să ne întoarcem spre răsărit în timpul rugăciunii? Care dintre sfinți ne-a lăsat în scris cuvintele epiclezei, (care se rostesc) în timpul sfințirii pîinii (sfintei) Euharistii și al potirului binecuvîntării? Nu ne mulțumim cu acele (cuvinte), pe care le amintește Apostolul sau Evanghelia (și de aceea) înainte și după Euharistie zicem și altele, pentru că știm din învățătura nescrisă că au mare putere în săvîrșirea tainei. În virtutea căror scrieri binecuvîntăm apa botezului, untdelemnul ungerii și pe cel care se botează? Nu în virtutea tradiției (transmise) în mod tainic? În care scriere avem temei pentru ungerea cu untdelemn? Obiceiul de a afunda de trei ori pe omul (care se botează) de unde îl avem? Și celelalte obiceiuri legate de botez, cum este lepădarea de satan și de îngerii lui, în care scriere (își au temeiul)? Nu (provin toate acestea) din învățătura părinților noștri păstrată în taină,

---

367. *Capitolul* XV.

(Col. 189) care bine au știut că prin tăcere se păstrează caracterul sacru al tainelor? De altfel, cum era posibil să fie exprimat în scris sensul acelora pe care nici să le vadă nu este permis celor neinițiați? Oare ce a voit marele Moise cînd a dispus să nu fie accesibile tuturor toate (încăperile) templului? [368] Celor întinați nu le-a permis să intre nici măcar în curțile templului. Acceptînd pe cei curați în primele curți, numai pe leviți i-a socotit vrednici să aducă jertfe lui Dumnezeu [369]. Și după ce a rînduit că sacrificiile, olocaustele și oricare altă slujbă să fie făcută de preoți, numai unuia dintre ei a permis să intre în sanctuar [370], și nici acestuia totdeauna, ci într-o zi a anului și la o anumită oră, pentru ca înmărmurit de unicitatea și neobișnuința (priveliștei) să contemple cu frică Sfînta Sfintelor [371]. Moise, în înțelepciunea sa, știa bine că ușor disprețuiește cineva ceea ce este obișnuit și accesibil, pe cînd ceea ce este depărtat și (constituie) o raritate este considerat în mod natural foarte însemnat. În același fel, apostolii și părinții, care au rînduit de la început cele ale Bisericii, au păstrat în taină și în tăcere caracterul sacru al tainelor. Altfel, încetează să fie taină ceea ce cu ușurință poate fi aflat de oricine. Un fel de tăcere este obscuritatea de care se servește Scriptura, prin care îngreuiază înțelegerea dogmelor în folosul cititorilor. Pentru acest motiv, pe cînd (noi) toți privim spre răsărit în timpul rugăciunilor, puțini sînt aceia care știu că (în felul acesta)

(Col. 192) căutăm spre vechea patrie, spre paradisul pe care l-a sădit Dumnezeu în Eden, (care se afla) la răsărit [372]. Facem rugăciuni stînd în picioare, în zi de duminică, dar nu cunoaștem toți motivul. (Facem aceasta) nu numai pentru a ne reaminti prin această poziție, în ziua învierii, de harul care ni s-a dat — de faptul că am înviat împreună cu Hristos și că trebuie să privim către cele de sus — ci și pentru că (această zi) pare să fie chipul veacului viitor. De aceea, deși este începutul zilelor (săptămînii), nu a fost numită de Moise prima, ci una. «Pentru că, zice (Scriptura), s-a făcut seară și s-a făcut dimineață (și a avut loc) o zi» [373], ca și cum aceeași zi avea să aibă loc de mai multe ori. Această zi este una și în același timp a opta și (simbolizează) pe acea cu adevărat una și a opta zi, la care s-a referit Psalmistul în unele suprascrieri ale psalmilor [374]; este starea care se va arăta după

368. *Num.* IV, 20.
369. *Num.* XVIII, 21—22.
370. *Ieș.* XXX, 10.
371. *Lev.* XVI, 2.
372. *Fac.* II, 8.
373. *Fac.* I, 5.
374. *Ps.* VI și XI.

acest timp, ziua cea fără de sfîrşit, care nu cunoaşte seară nici a doua zi, acel veac netrecător şi fără sfîrşit. Prin urmare, Biserica îşi învaţă fiii să se roage în această zi stînd în picioare, pentru ca prin continua reamintire a vieţii celei fără de sfîrşit, să nu neglijeze (să-şi procure) merindele (necesare) în vederea mutării (la altă viaţă). Viaţa viitoare, despre care credem că va avea loc în veacul viitor, este simbolizată de toată (perioada) Cincizecimii. Căci acea zi una şi prima, înmulţită de şapte ori cu şapte, alcătuieşte perioada de şapte săptămîni sfinte ale Penticostarului. Începînd cu Duminica, se reia acel ciclu de 50 de ori, sfîrşind cu Duminica. În felul acesta (această perioadă) se aseamănă veşniciei, care, ca într-o mişcare ciclică, începe de la un punct şi la acelaşi punct ajunge. Biserica ne-a învăţat că în această perioadă să facem rugăciuni stînd în picioare, pentru ca să ne ridicăm cu mintea de la cele prezente la cele viitoare. După fiecare îngenunchere ne ridicăm pentru a arăta că datorită păcatului am căzut la pămînt, însă datorită iubirii de oameni a Celui care ne-a creat, am fost chemaţi în cer.

(Col. 193). Nu-mi va ajunge o zi ca să vorbesc despre învăţăturile nescrise ale Bisericii. Dar le las pe celelalte [375]. Prin urmare, cînd există atîtea (învăţături) nescrise, care au atîta însemnătate pentru credinţă [376], nu ne vor permite (să folosim) un cuvînt care ne-a venit de la Părinţi, pe care noi l-am găsit menţinîndu-se în virtutea unui obicei quasi-natural, în Bisericile care păstrează dreapta credinţă, (un cuvînt) a cărui raţiune nu este mică şi nu puţin contribuie la întărirea credinţei?

S-a spus, deci, care este însemnătatea fiecăreia (dintre cele două) expresii. Se va spune acum în ce se potrivesc şi în ce diferă între ele. (Deosebirea) nu merge pînă la contrazicere şi fiecare dintre ele contribuie, după specificul propriu, la întărirea credinţei. Prepoziţia ἐν se foloseşte îndeosebi cînd se exprimă relaţia dintre Duh şi noi, iar prepoziţia σὺν, cînd se exprimă comuniunea Duhului cu Dumnezeu. De aceea, ne folosim de ambele expresii : de una, pentru a sublinia valoarea Duhului, de alta, pentru a afirma că harul Său (lucrează) în noi. Astfel, aducem slavă lui Dumnezeu «în Duhul» şi «împreună» cu Duhul. Expresia nu ne aparţine ; ea este împrumutată din învăţătura Domnului, care (pentru noi) este regulă după care toate celelalte se reglementează. Am socotit necesar că acela care este connumărat la botez trebuie connumărat şi în credinţă. Din mărturisirea de credinţă (făcută la botez) am făcut, oarecum, începutul şi mama doxologiei. Ce să facem ? Să ne înveţe acum să nu (mai) botezăm după cum am pomenit, să nu

375. Urmează un text confuz.

376. Noţiunea : «Credinţă» este redată prin cuvintele «taina pietăţii».

credem după cum am mărturisit la botez sau să nu slăvim după cum am crezut. Dar nu încetează de a spune, într-o parte şi-n alta,

(Col. 196) că slăvirea celor două persoane ale Sfintei Treimi «împreună cu Duhul» este fără temei şi nescripturistică şi cîte (altele) asemenea. Deja s-a spus că acelaşi lucru este a zice : Slavă Tatălui şi Fiului şi Sfîntului Duh şi (a zice) : Slavă Tatălui şi Fiului împreună cu Sfîntul Duh. Desigur, nimeni nu poate să şteargă conjuncţia «şi», care provine din însăşi gura Domnului, însă nimic nu ne împiedică să acceptăm prepoziţia care o echivalează, în legătură cu care am arătat în cele precedente în ce se deosebeşte şi în ce se aseamănă cu conjuncţia. Cuvîntul nostru este adeverit şi de apostolul, care foloseşte fără deosebire pe fiecare dintre expresii. Uneori zice : «În numele Domnului» [377], alteori, «Adunîndu-vă voi şi duhul meu împreună cu puterea Domnului Iisus» [378], socotind (că nu intervine) nici o diferenţiere de sens cînd pentru legarea între ele a substantivelor se foloseşte conjuncţia sau prepoziţia.

XXVIII

Adversarii refuză (să spună) despre Duhul ceea ce Scriptura spune despre oameni, anume că vor împărăţi împreună cu Hristos

Să vedem dacă vom afla vreo justificare la părinţii noştri în legătură cu folosirea acestei (particule). Pentru că, mai mult decît noi se află sub învinuire cei care au inaugurat acest fel de a vorbi. Scriind corintenilor, Pavel zice : «Pe cînd voi eraţi morţi în păcat şi în netăiere împrejur, Dumnezeu v-a înviat, împreună cu Hristos» [379]. Prin urmare, pe cînd Dumnezeu a hărăzit la tot poporul şi Bisericii (întregi) viaţa «împreună cu Hristos», Duhului (să nu I se acorde) convieţuirea «împreună» cu Hristos ? Nu este absurd să spunem că sfinţii sînt «împreună cu Hristos» — pentru că Pavel zice că plecînd din trup merge la Domnul [380] şi că după moarte este «împreună cu Hristos» [381] —, iar aceştia să nu atribuie Duhului existenţa împreună cu Hristos nici cîtă se atribuie oamenilor ? Pavel se numeşte pe sine colaborator al lui Dumnezeu în lucrarea sa de răspîndire a Evangheliei, iar dacă numim colaborator pe Duhul Sfînt, prin care Evanghelia rodeşte în toată zidirea de sub cer, sîntem acuzaţi de impietate ? (Ei) cred că viaţa celor care au nădăjduit în Domnul a fost tăinuită în Dumnezeu, «împreună cu Hristos», iar cînd Se va arăta Hristos, viaţa noastră, atunci şi aceştia se

---

377. *I Cor.* VI, 11.
378. *I Cor.* V, 4.
379. *Col.* II, 13.
380. *II Cor.* V, 8.
381. *Filip.* I, 23.

vor arăta cu El în slavă[382], însă pe Duhul vieții, pe Cel care ne-a eliberat de sub legea păcatului[383], nu-L socotesc vrednic a fi împreună cu Hristos, nici

(Col. 197) în viața aceasta (în care trăim cu El) în mod tainic, nici la arătarea slavei, de care noi așteptăm să se bucure sfinții. Noi sîntem moștenitori ai lui Dumnezeu, împreună cu Hristos, iar pe Duhul Îl dezmoștenim și Îl excludem de la comuniunea cu Dumnezeu și cu Hristosul Său? Pe cînd Duhul «dă mărturie, împreună cu duhul nostru, că sîntem fii ai lui Dumnezeu»[384], noi nu mărturisim în legătură cu comuniunea lui cu Dumnezeu nici ceea ce am aflat de la Domnul. Culmea rătăcirii, noi sperăm că prin credința în Hristos cea în Duhul vom învia împreună cu Hristos și vom ședea împreună cu El în ceruri — după ce trupul nostru umil va fi transformat din psihic în duhovnicesc[385] —, iar despre Duhul nu zicem că va fi slăvit, nici că va sta împreună cu Hristos. Și nu acordăm (nici unul dintre favoruri) de care credem a ne învrednici — conform promisiunii nemincinoase a Domnului — Duhului, socotind că întrec vrednicia Lui. Tu speri ca după ce vei fi răpit în nori în întîmpinarea Domnului să fii întotdeauna cu El, însă negi că Duhul va fi împreună cu Hristos?

Mi-este rușine să adaug și pe celelalte: că aștepți să fii slăvit împreună cu Hristos — «pentru că dacă pătimim împreună cu El, vom fi și slăviți împreună cu El»[386] —, dar nu slăvești împreună cu Hristos pe Duhul sfințeniei, ca și cînd n-ar fi vrednic nici măcar de aceleași onoruri pe care le primești tu. Speri, pe de o parte, să te împărtășești împreună cu Hristos, iar pe de altă parte insulți pe Duhul, rezervîndu-I rangul robului. Spun toate acestea nu pentru a arăta ce slavă Îi datorăm Duhului, ci pentru a-i mustra pe cei care nu-I dau slava cuvenită și nu-L fac părtaș de aceeași slavă cu Tatăl și cu Fiul. Cine poate să treacă cu vederea toate acestea fără să suspine? Chiar și pentru un copil este clar că situația aceasta este un preludiu pentru dispariția credinței, de care am fost preveniți[387]. Cele incontestabile sînt puse la îndoială. Credem în Duhul, iar în mărturisirile noastre de credință Îi declarăm război. Ne botezăm (în numele Duhului), apoi Îl combatem. Îl invocăm ca pe un autor al vieții, apoi Îl disprețuim ca pe un tovarăș de sclavie. Am fost învățați (să-L punem pe același plan) cu Tatăl și cu Fiul, dar Îl necinstim ca pe o creatură. (Acești oameni), care nu

382. *Col.* III, 3—4.
383. *Rom.* VIII, 2.
384. *Rom.* VIII, 16.
385. *Filip.* III, 26; *I Cor.* XV, 40.
386. *Rom.* VIII, 17.
387. *Luca* XVIII, 18.

știu ce trebuie să ceară în rugăciuni [388], dacă sînt puși în situația să vorbească despre Duhul,

(Col. 200) se și socotesc în stare de aceasta și, în felul acesta, umilesc pe Cel ce este mai presus de minte. Ar trebui să deplîngem slăbiciunea noastră, faptul că nu putem să exprimăm în cuvinte mulțumirea pentru binefacerile primite. Pentru că (Duhul) depășește orice minte și arată neputincioasă logica (umană), care nu poate reda nici cea mai mică parte a vredniciei Sale, după cuvîntul (cărții) intitulată Înțelepciunea : «Înălțați-L, zice, cît puteți, El este și mai sus ; înmulțiți-vă pentru a-L lăuda ; nu vă lăsați. (Cu toate acestea), la El nu veți putea ajunge» [389]. Desigur, vouă (vă revin) responsabilități înfricoșătoare pentru astfel de cuvinte, vouă care ați auzit de la Dumnezeu — Care nu minte — că blasfemia împotriva Duhului Sfînt este de neiertat [390].

XXIX

Enumerarea (oamenilor) iluștri ai Bisericii, care au folosit în scrierile lor particula σὺν (împreună)

În legătură cu afirmația că slăvirea (celor două persoane) «împreună cu Duhul» este nescripturistică și neatestată în operele Sfinților Părinți, spunem acestea : dacă nimic din cele ce nu au bază scripturistică (nu este acceptat), nici această (părere) să nu fie acceptată, iar dacă multe dintre obiceiuri [391] au prins la noi, fără a avea temei în Scriptură, cu acestea să fie acceptat și acest (mod de a slăvi). De altfel, socotesc că faptul de a stărui cineva în tradițiile nescrise este apostolic. «Vă laud — zice Apostolul — pentru că totdeauna vă aduceți aminte de mine și țineți tradițiile așa cum vi le-am predat» [392]. Și aceasta : «Țineți tradițiile pe care le-ați primit fie prin cuvînt, fie prin epistolă» [393]. Una dintre aceste tradiții este și cea prezentă. Pe aceasta, cei care au formulat-o la început au predat-o, iar cu timpul folosirea ei s-a lățit, și ea s-a înrădăcinat în Biserici. Oare, dacă — întocmai ca la tribunal — din lipsă de dovezi scrise, v-am aduce o mulțime de martori, nu ne veți da dreptate ? Eu așa socotesc, pentru că : «orice cuvînt adeverit de doi sau trei martori este adevărat» [394]. Dacă vom arăta că

---

388. *Rom.* VIII, 26.
389. *Înț. Is. Sirah* XLIII, 34—35.
390. *Matei* XII, 31 ; *Marcu* III, 29 ; *Luca* XII, 10.
391. În limbajul clasic desemnau ceremoniile misteriilor de la Eleusis. Prin acest cuvînt Sf. Vasile înțelege ritualul Sfintei Liturghii, al tainelor etc.
392. *I Cor.* XI, 2.
393. *II Tes.* II, 15.
394. *Deut.* XIX, 15 ; *Matei* XVIII, 16.

timpul precedent pledează în favoarea noastră, nu vă va părea cuminte să vă convingeți că nu trebuie să ne faceți acest proces? Pentru că învățăturile cele mai vechi au mai multe șanse a fi adevărate, vechimea le face mai venerabile, întocmai ca vîrsta înaintată pe bătrîni. Deci, vă voi enumera pe apărătorii expresiei — între aceștia, deși nu este amintit, socotiți și timpul — pentru că expresia n-a fost lansată de noi. De unde (vine)? Cu adevărat noi sîntem (numai) de ieri, după cuvîntul lui Iov [395], în comparație cu această expresie, care există de un timp atît de îndelungat. Eu însumi, dacă trebuie

(Col. 201) să amintesc și propria mea (mărturie), păstrez acest termen ca pe o moștenire părintească. L-am preluat de la un bărbat care a petrecut mult timp în slujba lui Dumnezeu, care m-a botezat și m-a promovat în serviciul Bisericii [396]. Căutînd singur (să aflu) care dintre bărbații fericiți care de mult (s-au stins) a folosit acești termeni, controversați acum, am găsit că mulți, pe care faptul că au trăit cu mult înainte îi face demni de crezare, iar conștiinciozitatea lor nu se aseamănă (celei a oamenilor) de acum. Dintre aceștia, unii (au folosit) prepoziția, alții conjuncția, pentru a lega (numele persoanelor Sfintei Treimi) în doxologie. N-au socotit că instituie prin aceasta vreo deosebire în sensul corect al bunei credințe.

Renumitul Irineu, Clement Romanul, Dionisie Romanul și Dionisie Alexandrinul, lucru curios, în a doua epistolă adresată omonimului său, intitulată «Combatere și apărare», termină așa (voi insera înseși cuvintele bărbatului): «Și noi, zice, de acord cu toți aceștia, luînd de la presbiterii de dinaintea noastră model și regulă, (de credință), într-un glas cu ei aducem mulțumiri și încheiem epistola cu doxologia: «Lui Dumnezeu-Tatăl și Fiului, Domnului nostru Iisus Hristos, împreună cu Duhul Sfînt fie slava și stăpînirea în vecii vecilor. Amin» [397]. Nimeni nu poate să susțină că aceste cuvinte sînt un fals. Dacă ar fi zis: «în Duhul» (așa cum susțin adversarii), n-ar fi trebuit să stăruie atît de mult că a preluat această (formulă) ca model și regulă (de credință) pentru că expresia era obișnuită, pe cînd prepoziția σὺν avea nevoie de apărare. Același, pe la mijlocul epistolei, zice așa la adresa sabelienilor: «Dacă prin faptul că ipostasele sînt trei, ei zic că (în acest fel) le separăm, ele sînt trei chiar dacă ei nu voiesc; altfel, să suprime complet Sfînta Treime» [398]. Și iarăși: «De aceea, după unitatea prea sfîntă vine Treimea» [399]. Dar și Clement (a spus aceasta) într-un mod mai ar-

395. *Iov* VIII, 9.
396. Dianios al Cezareei.
397. *Clausula totius operis* (fragm.), 6, P.L. V, 128 B.
398. *Circa medius operis* (fragm.), 16, P.L. V, 128 A.
399. *Ac rursum* (fragm.), 16, P.L. V, 128 B.

haic : «Viu, zice, este Dumnezeu şi Domnul Iisus Hristos şi Duhul cel Sfînt» [400]. Să ascultăm cum aminteşte de Duhul Sfînt în lucrarea sa îndreptată împotriva ereziilor Irineu, care a trăit aproape de vremurile apostolice : «Pe cei neînfrînaţi, zice, şi pe cei lăsaţi pradă poftelor lor, pe cei care n-au nici un

(Col. 204) fior al Sfîntului Duh, pe bună dreptate apostolul îi numeşte «trupeşti» [401]. Şi în alt loc zice : «Apostolul a exclamat că trupul nu poate să moştenească împărăţia cerurilor, pentru a nu ne înstrăina de Sfîntul Duh şi a nu pierde împărăţia cerurilor» [402]. Acelora care socotesc pe Eusebiu al Cezareei demn de crezare pentru multa lui experienţă, noi le arătăm că foloseşte aceiaşi termeni în «Nedumeririle» sale în legătură cu poligamia celor de demult. El îşi începe lucrarea aşa : «Noi am numit pe Dumnezeu Sfînt, iluminator al profeţilor, prin Mîntuitorul nostru Iisus Hristos împreună cu Sfîntul Duh» [403].

Încă şi pe Origen în multe dintre discursurile sale la psalmi, l-am găsit aducînd slavă (Tatălui şi Fiului) «împreună cu Duhul Sfînt», deşi nu are totdeauna păreri sănătoase despre Duhul. În multe locuri şi el, emoţionat de puterea obişnuinţei, s-a exprimat cu respect la adresa Duhului. Acesta, în a şasea carte, mi se pare, a «Comentariilor la Evanghelia după Ioan», a declarat deschis că Duhul trebuie adorat. El a scris, cuvînt după cuvînt, cele ce urmează : «Că baia în apă simbolizează purificarea sufletului de toată murdăria (provocată) de răutate. Odată cu aceasta (botezul) devine principiu şi izvor al harismelor pentru cel care, odată cu invocarea, recunoaşte divinitatea Treimii celei adorate» [404]. Şi iarăşi, în «Comentariile la epistola către romani», zice : «Puterile sfinte înţeleg (taina) Unuia-Născut şi a divinităţii Duhului Sfînt» [405]. Astfel, cred, forţa tradiţiei a împins deseori pe bărbaţi să contravină propriilor afirmaţii. Dar nici (Iuliu) Africanul, istoriograful, n-a ignorat o astfel de doxologie. (Acest lucru) se vede din a cincea carte intitulată «Prescurtarea timpurilor» în care spune : «Căci noi, care ştim însemnătatea acelor cuvinte şi nu ignorăm harul (primit) prin credinţă, mulţumim Tatălui, Celui care ne-a dăruit nouă, alor Săi, pe Mîntuitorul tuturor şi pe Domnul nostru Iisus Hristos, Căruia (se cuvine) slava şi mărirea împreună cu Sfîntul Duh în veci» [406]. Se poate să nu fie crezute celelalte (mărturii). Dacă sînt falsuri, răutatea cu greu poate fi desco-

400. *De Spiritu Sancto* (fragm.), P.L. 1, 457 D.
401. *I Cor.* III, 3 ; Irineu, *Combatere*, V, 8, 2 ; P.G. VII, 1142.
402. *Combatere*, V, 9, 3 ; P.G. VII, 1145—1146 A.
403. Este vorba despre o lucrare pierdută a lui Eusebiu de Cezareea.
404. P.G. XIV, 949, nota subliniară 83.
405. *Comentar la Romani* 6, 17 ; P.G. XIV, 257 A.
406. P.G. X, 93 A.

perită, pentru că deosebirea constă într-o silabă. Cele pe care le-am expus pe larg scapă de această uneltire.

(Col. 205). Însă faptul care altădată, probabil, ar fi fost fără importanță a fi amintit, îl voi invoca acum ca argument valoros pentru vechimea lui, eu, cel acuzat de inovație. Părinții noștri au crezut că nu este bine să primească în tăcere lumina de seară, ci să mulțumească lui Dumnezeu îndată ce apare. Cine este părintele acelor cuvinte ale mulțumirii de seară, nu putem spune. Poporul rostește (în acest imn) vechea formulă și nimeni n-a crezut vreodată că greșesc cei care zic: «Lăudăm pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfîntul Duh, Dumnezeu» [407]. Cine cunoaște imnul lui Antinogen, pe care, întocmai unui cuvînt de adio, l-a lăsat ucenicilor săi, pe cînd mergea la moarte, moarte care avea să fie prin foc, știe ce credeau martirii despre Duhul. Acestea ajung.

Dar pe Grigorie cel Mare [408] și cuvîntările lui unde să-l punem? Oare nu cu apostolii și cu profeții? El a fost un bărbat care a umblat în același Duh ca și aceia, a călcat pe urmele sfinților și a împlinit cu exactitate în toată viața sa morala evanghelică. Eu zic că am fi nedrepți dacă nu am enumera acel suflet printre cei care se află aproape de Dumnezeu, pe el, care a strălucit în Biserica lui Dumnezeu ca o făclie. El avea o putere extraordinară împotriva demonilor, datorită asistenței Duhului și primise un așa dar al cuvîntului, pentru a aduce neamurile la credință, încît găsind numai 17 creștini (în orașul Constantinopol), a condus tot poporul de la sat și oraș la cunoașterea lui Dumnezeu. Acela a schimbat cursurile apelor — poruncindu-le în numele cel mare al lui Hristos — și a secat un lac, care era motiv de ceartă pentru frații lacomi. Prezicerile sale (referitoare) la cele viitoare erau de așa natură că nu erau cu nimic mai prejos decît cele ale profeților. S-ar lungi mult cuvîntul dacă am relata minunile (acestui) bărbat, care, pentru abundența harismelor cu care era dăruit, era numit de înșiși dușmanii Bisericii, al doilea Moise. Astfel, în tot ceea ce zicea și făcea,

(Col. 208) — prin harul (care i se dăruise) — strălucea o lumină, semn al puterii cerești, care îl însoțea în mod nevăzut. Încă și acum, mare este admirația localnicilor pentru el, iar amintirea lui, neîntunecată de timp, este proaspătă și mereu vie în Biserici. Nici o faptă, nici un cuvînt, nici o formulă nu s-a adăugat Bisericii în afară de cele lăsate de el. Pentru acest motiv, multe dintre cele săvîrșite de el par să fie incomplete pentru că se săvîrșesc într-un mod care cadra cu situația de demult. Cei care au condus prin succesiune Bisericile au refuzat să adauge (vreo formulă) inventată după el. Or, una dintre (formulele)

407. Este vorba despre imnul «Lumină lină».
408. Este vorba despre Grigorie al Neocezareeii făcătorul de minuni (213—270).

lui Grigorie este doxologia acum controversată, transmisă de la el şi păstrată în Biserică. Nu este nevoie de mare oboseală să se deplaseze cineva şi să se informeze despre aceasta. Discursurile pe care le-a lăsat arată că Firmilian al nostru (a avut) aceeaşi credinţă. Şi renumitul Meletie — spun cei care i-au fost apropiaţi — este de aceeaşi părere [409]. Dar, de ce să vorbim de trecut? Şi acum, în răsărit, singurul mijloc pentru creştini de a recunoaşte pe cei de bună credinţă este acest cuvînt, de care se folosesc ca de un criteriu. După cum am fost informat de (un om) din Mesopotamia, cunoscător al limbii (locuitorilor) de acolo şi bărbat cu judecata sănătoasă, nu este posibil să formuleze altfel doxologia în limba locului; chiar dacă ar vrea (să o formuleze altfel nu pot) şi sînt obligaţi să o formuleze folosind expresia (conjuncţia) καὶ sau alţi termeni echivalenţi cu aceasta, conform unui vechi obicei. Şi (noi), capadocienii, la fel spunem în limba populară, pentru că Duhul a prevăzut încă de la împărţirea limbilor folosul (acestui) cuvînt [410]. Aproape întreg apusul, de la Iliric pînă la frontierele imperiului, susţine acest termen.

Deci, pentru ce eu sînt învinuit ca inovator de expresii noi, cînd autori şi apărători ai termenului sînt neamuri întregi, oraşe, un obicei foarte vechi şi bărbaţi — stîlpi ai Bisericii — care strălucesc prin puterea şi cunoaşterea (pe care le-a hărăzit-o) Duhul? Pentru acest motiv s-a pus în mişcare împotriva noastră această masă de războinici. Toate oraşele şi satele sînt pline de calomnii la adresa noastră. Desigur, (toate) acestea aduc tristeţe şi durere celor care caută pacea. Dar, pentru că mari sînt recompensele celor care îndură suferinţe pentru credinţă [411], ascută-se sabia şi toporul, foc mai puternic decît cel din Babilon să fie aprins [412] şi orice instrument de tortură să fie pus în mişcare

(Col. 209) împotriva noastră. Pentru mine nimic nu este mai înfricoşător decît faptul de a nu se teme cineva de ameninţările pe care Domnul le-a rostit împotriva celor care defaimă pe Duhul. Deci, cele cîte s-au spus (constituie) pentru oamenii recunoscători (de harul primit) o dovadă că acceptăm termenul atît de iubit şi de familiar sfinţilor, adeverit de un obicei atît de îndelungat — care îşi are începutul pe vremea cînd a început predica Evangheliei — şi, ceea ce este mai important, cu sens (plin) de pietate şi sfinţenie. În vederea marelui judeţ, ce apărare ne-am pregătit? (Apărarea noastră) constă în faptul că la slăvirea Duhului ne-a împins în primul rînd cinstea (dată Lui) de Domnul, care L-a pus pe aceeaşi treaptă cu Sine şi cu Tatăl (prin cuvintele)

409. Meletie, episcop de Antiohia (361—381).
410. Aluzie la Facere XI, 1—9.
411. *Evr.* X, 35—36.
412. *Dan.* III.

de la botez [413], apoi faptul că El a condus pe fiecare dintre noi la cunoaşterea lui Dumnezeu, prin aceeaşi mistagogie şi, mai presus de orice, frica de ameninţările (Domnului), ameninţări care îndepărtează din mintea noastră orice gînd umilitor. Însă adversarii ce vor spune ? Ce apărare (care să-i absolve de păcatul) defăimării vor aduce aceia care n-au respectat nici onorurile (aduse Duhului) de Domnul, nici nu s-au temut de ameninţările Sale ? Dar ei sînt încă în măsură să-şi hotărască soarta şi să se pocăiască. Cît despre mine, doresc ca bunul Dumnezeu să ne dăruiască pacea Sa, care să domnească în inimile tuturor, încît aceştia, care se înfierbîntă împotriva noastră şi s-au rînduit în front puternic, să fie reţinuţi de Duhul blîndeţii şi al iubirii. Iar dacă s-au înrăit cu totul şi nu este posibil să se liniştească, atunci fie ca (Dumnezeu) să ne dea îndelungă răbdare pentru a suporta (atacurile) lor. Pentru cei ce sînt condamnaţi la moarte [414] nu este dureros a suferi pentru credinţă ; insuportabil este faptul de a nu te fi luptat pentru ea. Pentru luptători nu este atît de neplăcut faptul de a fi răniţi în luptă, cît acela de a nu fi admişi să se lupte [415]. Sau, nu cumva, acesta este timpul tăcerii cel prezis de înţeleptul Solomon ? [416]. Pentru că, într-adevăr, (este de prisos) să strigi în vînt cînd o furtună aşa de violentă a cuprins viaţa. Din cauza ei cugetarea tuturor celor ce au primit cuvîntul (evangheliei) a fost tulburată — întocmai cum ochiul (este jenat) de praf —, urechile tuturor vuiesc de reproşuri grele şi nemaiauzite ; toate se clatină şi sînt în pericol să cadă.

XXX

Expunere a situaţiei Bisericii

Deci, cu ce vom asemui situaţia prezentă ?

(Col. 212) Seamănă, într-adevăr, unui război naval, izbucnit între marinari războinici, din cauza unor vechi fricţiuni ; imaginează-ţi, deci, acest tablou : flota (părţilor beligerante) porneşte din ambele părţi la atac cu mult elan. Apropiindu-se corăbiile una de alta, mînia ajunge la culme şi (bărbaţii) încep lupta. Presupune, dacă vrei, că în acelaşi timp corăbiile sînt zdruncinate de o furtună violentă şi că o întunecime densă, provocată de nori, învăluie totul, încît să nu se mai poată face deosebire între prieteni şi duşmani, iar semnele lor distinctive nu mai pot fi recunoscute din cauza confuziei (generale). Să mai adăugăm tabloului, pentru a-l face mai viu, o mare agitată, o ploaie torenţială

413. *Matei* XXVII, 19.
414. *II Cor.* I, 9.
415. Este vorba despre luptele sportive.
416. *Ecl.* III, 7.

și valuri ridicate de furtună. Apoi, un vînt puternic, suflînd din toate părțile, către același punct și vasele ciocnindu-se (între ele). (În această situație), închipuie-ți că unii dintre luptători trădează, trecînd în cursul luptei în tabăra dușmană, alții încearcă să conducă vasele purtate de vînturi, împotriva atacanților, iar alții (cuprinși) de revolta pe care le-a inspirat-o invidia față de superiori și de dorința de a fi fiecare stăpîn, se ucid reciproc. Adaugă acestora un zgomot confuz (provocat) de vînturile care șuieră, de ciocnirea corăbiilor, de valurile care fierb și de țipetele luptătorilor, care proferă tot felul de cuvinte din cauza celor ce suferă, încît să nu se audă nici vocea comandantului, nici a cîrmaciului și peste tot să se aștearnă o dezordine și o confuzie înfricoșătoare, multe greșeli comițîndu-se din cauza disperării. Adaugă acestora și o extraordinară boală a doxomaniei, încît, deși corabia se scufundă, cearta pentru întîietate să mai preocupe încă pe pasageri.

Treci acum de la imagine la prototipul însuși al răutății. Fracțiunea ariană, separîndu-se de Biserica lui Dumnezeu, nu părea mai de mult a fi singura grupare dușmană? Ei bine, după o lungă și penibilă dispută, s-a pornit război deschis împotriva noastră, iar odată pornit, războiul s-a lățit și a luat forme multiple, trezind în toți suspiciune și ură neîmpăcată. Această agitație a Bisericilor nu este mai rea decît orice furtună pe mare?

(Col. 213). În timpul ei, orice limită pusă de părinți este depășită și dogmele sînt clătinate. (În această dispută) se cutremură și se dărîmă toate. Căzînd unii asupra altora, sîntem doborîți unii de alții. Chiar dacă dușmanul nu ajunge să te lovească, însoțitorul (tău) te rănește. Chiar dacă (dușmanul) cade lovit, tovarășul (tău) de arme intervine. Sîntem în comuniune unii cu alții, atîta timp cît urîm împreună pe dușmani. Dar, îndată ce dușmanii sînt îndepărtați, ne și privim unii pe alții ca dușmani. Apoi, cine ar putea să enumere mulțimea naufragiilor? Unii se scufundă din (cauza) atacului dușmanilor, alții din (cauza) complotului secret al aliaților, alții din (cauza) lipsei de experiență a conducătorilor. Biserici întregi au pierit lovindu-se de momelile ereticilor ca de niște stînci și mulți au naufragiat de la credință, pentru că preluînd frînele (Bisericii) n-au înțeles să urmeze pe Mîntuitorul pînă la patimă. Tulburările pe care le provoacă conducătorii acestei lumi nu tulbură popoarele mai puternic decît orice furtună?

Într-adevăr, un întuneric apăsător și sumbru s-a așternut peste Biserici, pentru că luminătorii lumii, pe care Dumnezeu i-a pus să lumineze sufletele oamenilor, au fost îndepărtați. Și pe cînd ne temem că totul va fi distrus, pofta de ceartă îi face (pe sectari) să nu perceapă acest pericol. Pentru că dau mai multă importanță nemulțumirii per-

sonale decît (faptului că poate izbucni) un război general; dorința de a stăpîni peste adversari este pusă înaintea folosului obștesc; satisfacerea imediată a egoismului este preferată recompenselor care se vor da mai tîrziu. De aceea, toți, fără excepție, fiecare cum poate, ridică mîini ucigașe împotriva aproapelui. Țipetele celor care se luptă între ei, împreună cu un vuiet nedeslușit, (provocat) de amestecul zgomotelor neîntrerupte, au umplut deja aproape toată Biserica, ducînd la exagerări și la alterarea dreptei credințe. Pentru că unii, confundînd persoanele (ajung) la iudaism, iar alții susținînd că firile (spirituală și materială) se dușmănesc, sînt conduși spre păgînism. Nici Scriptura, de Dumnezeu inspirată, nu ajunge să-i împace, nici tradițiile apostolilor. Una este condiția pentru a le cîștiga prietenia: să li se vorbească măgulitor. O nepotrivire de păreri este de ajuns (a constitui) motiv pentru dușmani. Asemănarea în greșeală le dă încrederea pentru participarea la rebeliune mai mult decît orice fel de legămînt. Teolog este oricine (vorbește despre Dumnezeu), chiar dacă are sufletul întinat de nenumărate păcate. De aceea, inovatorii au foarte mulți partizani. De aceea, (persoane) de sine hirotonite,

(Col. 216) urmărind prin orice mijloc (posturile mari), își împart conducerea Bisericilor, ignorînd iconomia Duhului Sfînt. Și, pe cînd instituțiile evanghelice sînt în întregime răvășite, se observă o nedescrisă alergare după putere; fiecare dintre cei care vor să ajungă la cîrmă își dă silința să iasă în evidență. Datorită acestei iubiri de stăpînire, o anarhie înfricoșătoare domnește și între popoare. Recomandările conducătorilor sînt cu totul nefolositoare și fără rezultat, pentru că fiecare socotește că nu mai este obligat să dea ascultare cuiva, că fiecare crede că este chemat să conducă pe alții.

De aceea, am considerat că este mai folositor a tăcea decît a vorbi, pentru că nu poate să se audă cuvîntul omului prin astfel de zgomote. Pentru că, dacă sînt adevărate cuvintele Eclesiastului că «în liniște se aud cuvintele înțelepților» [417], este departe de a fi oportun ca în prezenta situație să vorbim despre acestea. Îmi amintesc apoi și acel cuvînt profetic: «Cel înțelept va tăcea în acel timp, pentru că timpul este rău» [418]. Și este rău, într-adevăr, acest timp, pentru că unii pun piedici, alții sar împrejurul celui căzut, alții aplaudă și nu este cel ce întinde mîna din compasiune celui care a îngenuncheat, deși după legea veche este condamnabil și cel ce trece (indiferent) pe lîngă animalul dușmanului, căzut sub povară [419]. Acum nu mai au valoare astfel (de principii). Din

417. *Ecl.* IX, 17.
418. *Amos* V, 13.
419. *Ieș.* XXIII, 5.

ce cauză? Pentru că iubirea s-a răcit peste tot şi buna înţelegere a dispărut, iar armoniei i se ignorează chiar numele. Au dispărut admonestările, făcute din iubire, nicăieri nu există inimă creştină, nicăieri (nu se varsă) lacrimă de compătimire. Nu vine nimeni în ajutorul celui slab în credinţă şi atîta ură s-a aprins între cei de acelaşi neam, încît fiecare se bucură mai mult de nenorocirile aproapelui decît de succesele proprii. Şi, după cum în epidemiile de ciumă aceleaşi (necazuri) suferă şi cei care respectă cu toată străşnicia regimul alimentar, pentru că se contaminează prin contacul cu cei infectaţi de boală, la fel şi acum (noi) toţi sîntem purtaţi ca de o ciumă, de duhul de ceartă care ne-a cuprins sufletele de zelul celor răi. De aceea, pe cînd judecători neiertători şi cruzi stau (să judece) pe cei ce greşesc, judecători nedrepţi şi răuvoitori stau să judece faptele celor buni. După cît se pare, atît (de mult) s-a sălăşluit răul în noi, încît am devenit mai fără de minte decît animalele; pentru că dacă acelea fac împreună cu cele de aceeaşi rasă o turmă, noi purtăm războiul cel mai nenorocit împotriva alor noştri.

(Col. 217). Deci, pentru toate acestea trebuie să tac, însă iubirea m-a atras de partea cealaltă, ea care nu caută folosul personal şi pretinde (omului) să învingă orice greutate (impusă) de timp şi de împrejurări. Apoi, tinerii (aruncaţi în foc) în Babilon ne-au învăţat că, chiar dacă nimeni nu există de partea bunei credinţe, se cuvine să ne facem datoria. Ei, din mijlocul flăcării, lăudau pe Dumnezeu fără a lua în seamă mulţimea celor care dispreţuiau adevărul — şi trei fiind, se sprijineau reciproc. De aceea, nici pe noi nu ne-a înfricoşat mulţimea duşmanilor, ci, punîndu-ne nădejdea în ajutorul Duhului, am predicat adevărul cu toată îndrăzneala. De altfel, ar fi cel mai rău lucru dintre toate ca, pe cînd cei care defaimă pe Duhul să-şi ia curajul a înfrunta dreapta credinţă cu atîta uşurinţă, noi, cei ce avem un astfel de apărător, să ne temem a sluji învăţătura pe care am primit-o de la părinţi pe calea tradiţiei.

Dispoziţia noastră (în a expune adevărurile de credinţă) a fost animată de flacăra iubirii tale neprefăcute şi de calmul caracterului tău, care garantează că nu vor fi făcute cunoscute multora cele scrise; nu pentru că acestea nu trebuie să fie cunoscute, ci pentru ca mărgăritarele să nu fie aruncate înaintea porcilor.

Acestea am avut de spus în legătură cu această temă. Dacă ţi se pare că sînt de ajuns, să punem aici capăt discuţiilor. Dacă ţi se pare că lipseşte ceva, n-am să mă supăr dacă te vei deda cu sîrg cercetării şi prin întrebări, fără duh de ceartă, vei completa ceea ce trebuie cunoscut. Domnul va da, fie prin mine, fie prin alţii, împlinirea celor ce lipsesc, prin cunoaşterea pe care o dă Duhul celor vrednici de darurile Sale.

SFÎNTUL VASILE CEL MARE

Scrisori

TRADUCERE, STUDIU INTRODUCTIV, COMENTARII ȘI INDICI
PREOT PROF. T. BODOGAE

STUDIU INTRODUCTIV

Înainte de a fi avut tratate dogmatice, expuneri istorice ori colecții de predici, Biserica creștină a avut o literatură de gen epistolar. Din cele 27 de cărți ale Noului Testament 21 sînt epistole. Prin ele slujitorii altarelor și mirenii înșiși își desfășurau activitatea ori își exprimau părerile, luminînd pe semenii lor asupra tuturor problemelor ivite în decursul timpului. În condițiile de atunci diaconița Febe, căreia Sfîntul Pavel îi încredințase în Corint înmînarea Epistolei către Romani[1] *îndeplinea aceeași muncă de epistolat, muncă pe care peste 120 de ani o vor îndeplini «robii lui Hristos», prietenii martirilor din Lyon și Vienne, cînd vor «întări pe frații lor» din Asia și Frigia cu istorisirea în chip de epistolă a suferințelor lor mucenicești*[2]*. Tot gen epistolar a îmbrăcat și în secolul III literatura de felul «Exortației la martiriu», pe care marele dascăl Origen o trimitea în anul 235 unor clerici*[3]*.*

Desigur, la redactarea acestor lucrări autorii lor nu vor fi avut la dispoziție prea mult timp nici în portul Chenchrea, în veacul I, și nici în Alexandria veacului al IV-lea, unde Sfîntul Atanasie se grăbea să încheie, tot sub formă de epistolă, «Viața Sfîntului Antonie», cînd «se apropia vremea plutitului»[4]*, iar din exilul său nici Sfîntul Ioan Gură de Aur nu va fi avut nici el prea mult timp să șlefuiască stilul minunatelor sale «Scrisori către Olimpia»*[5]*. În ce privește viața creștinilor din părțile Dunării se știe ce importanță deosebită prezintă știrile epistolare în legătură cu moartea martirică a Sfîntului Sava cel înecat în Buzău, despre care vom reproduce și noi cîteva mărturii documentare în cele ce urmează.*

---

1. *Rom.* 16, 1.

2. Textul ei în *Actele martirice* traduse de pr. prof. I. Rămureanu, în «P. S. B.» 11, București, 1982, p. 61—72.

3. Tradusă de pr. prof. C. Galeriu în «P. S. B.» 8, pag. 351—395. A se vedea și lucrarea lui Pierre Nautin: *Lettres et écrivains chrétiens des II-e et III-e siècles*, Paris, 1961.

4. Text în colecția Migne 26, 835, iar în românește de Ștefan Bezdechi: *Bucăți alese din opera Sfîntului Atanasie cel Mare, patriarhul Alexandriei*, Cluj, 1925, p. 18.

5. St. Jean Chrysostome, *Lettres à Olympia*, ed. A. M. Malingrey, «Sources chrétiennes» vol. 103, Paris, 1964.

Cu excepţia lui Isidor Pelusiotul[6], *şi a lui Nil Sinaitul de la nici un alt scriitor bisericesc nu ni s-au păstrat atîtea epistole ca de la Sfîntul Vasile cel Mare, pe care le prezentăm acum în traducere românească. Şi cu toate că viaţa lui s-a frînt înainte de a fi împlinit nici măcar 50 de ani, aşa cum «Istoria bisericească» a lui Eusebiu de Cezareea ne-a păstrat aproape întreagă memoria primelor trei veacuri creştine, aşa putem spune că cele 366 (resp. 368) de epistole păstrate sub numele Sfîntului Vasile n-au pereche în toată literatura creştină prin mulţimea şi varietatea informaţiilor privitoare la viaţa bisericească în general, la controversele dogmatice, morale, ascetice, canonice, dar şi literare şi culturale din acel timp. Personalitatea lui uriaşă a fost primul factor care a contribuit la formarea aproape a unui cult la adresa lui. Fraţii săi Grigorie şi Petru îl numesc «cel mare» şi «sfînt» încă fiind în viaţă*[7]. *Retorul Libaniu recunoştea că în redactarea scrisorilor Vasile se arăta adeseori biruitor*[8]. *Împăratul Valens şi miniştrii lui au trebuit să dea înapoi atunci cînd l-au ameninţat cu exilul*[9], *în aceeaşi situaţie punîndu-se şi guvernatorii, cînd au îndrăznit să-i ceară socoteala în ce scop ridică aşezăminte filantropice*[10].

Dar ceea ce a contribuit şi mai mult la creşterea prestigiului deosebit al Sfîntului Vasile pe tărîmul literaturii epistolare a fost admiraţia marelui său prieten Grigorie de Nazianz, care a şi dispus să se multiplice textul scrisorilor sale şi să fie prezentate ca «model al genului», încît nu va trece poate un veac de la moartea sa şi un număr însemnat din colecţia epistolelor *sale vor fi deja strînse în volum, care se va îmbogăţi cu timpul.*

Desigur, că, în vederea acestui scop, s-a vorbit, nu fără temei, de o reală influenţă a epistolografiei greceşti din epoca sofisticii tîrzii asupra scriitorilor capadocieni. Semnificativă este în această privinţă epistola 51 a Sfîntului Grigorie de Nazianz adresată unui nepot al său, Nicobul, în care, imitînd principiile retoricii unui Gorgias din dialogurile lui Platon, recomanda un scris cu fraze cît mai concise, cît mai clare şi compuse cît mai fermecător şi mai elegant. Căci, zicea el, «cea mai bună şi mai reuşită epistolă e cea care va putea convinge în acelaşi timp atît pe omul simplu, cît şi pe cel cult, fără să mai fie nevoie de comentarii. Frumuseţea frazei nu o dau nici ornamentul şi nici încărcătura podoabei, ci

---

6. Numărul scrisorilor păstrate de la Isidor Pelusiotul († 440) depăşeşte cifra de 2000. M. Balanos: Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιότης, Atena, 1922, p. 17. Ale Sfîntului Nil Sinaitul trec peste 1050. Cayre : *Patrologie*, ed. III, Paris, 1938, vol. I, p. 496.
7. Gregorii Nysseni, *Opera*, vol. VIII, 2 : *Epistulae*, ed. G. Pasquali, Leiden, 1959, p. 45—46 ; 85 ; 88—89 ; 91.
8. Epist. 338 (în acest volum) etc.
9. Grig. Naz., *Oratio*, 43.
10. Epist. 94 (în acest volum).

felul în care folosești o sentință, o zicală, o glumă chiar, dar să le știi doza în așa fel încît să nu abuzezi afectînd prin grosolănie, prin risipă de vorbe ori prin aluzii prea provocatoare. Cea mai mare frumusețe constă în aceea de a nu te lăuda cu ea» [11].

Or în privința aceasta Sfîntul Vasile s-a dovedit un maestru al genului. Însuși Grigorie, care a fost un poet și un scriitor genial, va declara într-o altă epistolă: «Totdeauna am pus pe Vasile deasupra mea, cu toate că el gîndea că lucrurile ar sta invers. Din respect față de adevăr totdeauna am pus scrisorile lui înainte, abia pe locul al doilea lăsînd să urmeze ale mele. Doresc să fim mereu puși unul lîngă altul fără să mă dau pe mine drept pildă de cumpătare și de condescență [12].

În feul acesta, ca prim inițiator al colecției trebuie socotit Sfîntul Grigorie de Nazianz, același care ne-a salvat și copierea și multiplicarea textului «Filocaliei» (întocmită de Sfinții Vasile și Grigorie după operele lui Origen), atunci cînd a cerut episcopului Teodor din Tiana să înnoiască textul acestei lucrări care «se deteriorase» [13]. *De altfel cititorul atent va putea surprinde și din textul mai multor epistole diferite cazuri cînd însuși Sfîntul Vasile a folosit tahigrafi pentru copierea și răspîndirea unora din scrierile sale, dar și cazuri cînd colaboratorii mai apropiați (așa cum a fost Amfilohiu de Iconium) i-au sugerat compunerea unora din aceste scrieri (inclusiv din epistole), ba au fost cazuri cînd însuși Sfîntul Vasile a trimis spre consultare sau «recenzare» unele din epistolele sale.*

La început, colecția întocmită de Nicobul a cuprins, cum era și firesc, epistolele trimise de Vasile lui Grigorie de Nazianz, precum și ale unor rudenii ale sale. Dar e tot așa de posibil ca să se fi încadrat aici și o serie întreagă din epistolele nesemnate, așa cum putem vedea destule din cele cuprinse între numerele 291—360. Desigur, va fi jucat un rol deosebit în creșterea colecției și contactul pe care Sfîntul Vasile îl va fi avut cu retorul Libaniu, probabil și cu Iulian Apostatul. În chipul acesta unii cercetători sînt de părere că încă nu va fi trecut un veac de la moartea ierarhului și colecția va fi și ajuns aproape de completare. La nici 50 de ani după moartea Sfîntului Vasile, îl auzim pe Isidor Pelusiotul exprimîndu-se despre el cu respect, numindu-l «inspirat de Dumnezeu» [14]. *Cei mai cunoscuți codici care conțin epistolele marelui ierarh datează din sec. X—XII. Aceștia conțin între 200—300 epistole, deci majoritatea absolută a epistolelor cunoscute azi* [15].

11. Migne P. G. 37, 105.
12. Migne P. G. 37, 109.
13. Origen, *Scrieri alese*, vol. II, trad. T. Bodogae, în «P.S.B.», 7, 299.
14. Isidor, *Epistole* I, 61. Citat după M. Balanos, *op. cit.*, p. 50.
15. *Athous Vatopedi 72, Patmiacus 57, Barrocianus 121 și Marcianus 61.*

Să dăm şi cîteva mostre de exprimare elegantă şi concisă de care a dat dovadă arhiepiscopul Capadochiei, care explică pe deplin faima epistolelor sale.

Drept exemplu de concizie, lui Olimpiu, un bogătaş din Neocezareea, vechi prieten al ierarhului, dar cam leneş la scris, îi adesează un scurt bilet în care-i spune în iarna lui 363—364 : «După cum toate produsele îşi au un anotimp al lor : florile primăvara, grînele vara şi poamele toamna, tot aşa un produs al iernii pot fi scrisorile» [16]. *Altuia îi trimite rîndurile următoare : «Dacă există un semn că eşti în viaţă, acela e cuvîntul. Cum s-ar putea crede că mai eşti pe pămînt dacă tu nu vorbeşti nicicînd ? Pune capăt tăcerii, scrie-mi şi arată că mai eşti în viaţă»* [17].

Sau altcuiva : «Să ştii că-mi eşti drag, iată ţi-o spun şi în scris. Că tu mă urăşti, am înţeles-o din faptul că mă treci sub tăcere. Scrie măcar de acum înainte, iar pe cei care te iubesc, iubeşte-i şi tu cu un condei, cu cerneală şi cu o foiţă de hîrtie» [18].

Alte modele de claritate :

Unui episcop : «Dacă nu eşti invitat, te plîngi ; dacă eşti invitat, nu răspunzi la chemare. Ceea ce s-a întîmplat acum, a doua oară, dovedeşte că de prima oară te-ai servit doar de un pretext ireal. În realitate n-ai fi venit nici dacă ai fi fost invitat. Drept aceea, răspunde acum pe loc invitaţiei pe care ţi-o fac şi nu fi iarăşi absurd, căci ştii că o acuzaţie nouă dă tărie dublă celei vechi, făcînd-o şi mai neîntemeiată. Mereu îţi cer să mă asculţi şi pe mine ; dacă pe mine nu mă poţi vedea, ar fi cu dreptate să nu treci cu vederea măcar pe sfinţii martiri, căci tocmai pentru slujba de pomenire a lor ai fost pus pe listă. Arată-ţi, dar, bunăvoinţa atît faţă de unii din noi, cît şi faţă de ceilalţi ; dar dacă nici acest lucru nu-ţi convine, atunci fii binevoitor măcar pentru cei mai venerabili, adică faţă de martiri» [19].

Iată şi o scrisoare plină de delicateţe şi eleganţă, prin care tînărul ascet Vasile ceartă pe la anul 360 pe acelaşi Olimpiu, care-i mai făcea donaţii în bani şi în alimente : «Ce-ai de gînd, minunate prietene ? De ce vrei să-mi alungi din casă pe iubita-mi sărăcie, mama supremei filozofii ? Cred că dacă ar avea grai ţi-ar intenta un adevărat proces de expulzare, spunîndu-ţi : «Iată, eu aşa mi-am ales dinainte să convieţuiesc cu Vasile pentru că el admiră nu numai pe Zenon filozoful, care

16. Epist. 13.
17. Epist. 332.
18. Epist. 330.
19. Epist. 282. Sfîntul Vasile căuta să popularizeze cultul unor martiri care au pătimit chinuri şi moarte cu vreo 10 ani înainte, pe vremea lui Iulian Apostatul.

după ce a pierdut totul într-un naufragiu n-a scos din gură nici un cuvînt greu, ci doar a exclamat: «Bravo, destinule, văd că tu mă faci să îmbrac mantaua sărăcăcioasă a filozofului!», ci şi pe ucenicul său Cleant, care noaptea săpa fîntîni pentru cîţiva bănuţi, din care să poată trăi, dar şi ca să-şi plătească ziua lecţiile de filozofie. Şi tot aşa nu înceta deloc să admire pe Diogene pentru faptul că făcea orice numai să nu pretindă de la viaţă mai mult decît dă natura, încît într-o zi a aruncat din mînă cupa de lut, căci învăţase de la un copil că tot aşa de bine se poate bea şi cînd te pleci să-ţi iei apă în căuşul palmelor. Iată, dar, ce mustrări şi înfruntări ţi-ar putea face sora mea, sărăcia, cu care mă obişnuisem în casă şi pe care ai alungat-o acum prin bucatele cu care m-ai încărcat tu. Şi ţi-aş mai putea spune vorbe şi mai grele: dacă te mai prind pe aici am să-ţi dovedesc că traiul ce l-ai pus pînă acum pe mine seamănă cu luxul sicilienilor şi cu plăcerile sibariţilor italieni» [20].

Desigur, nu toate epistolele sînt scrise cu aceeaşi cochetărie. Multe din ele sînt adevărate tratate cu conţinut istoric, ascetic, moral, dogmatic sau canonic. În afară de ordinea cronologică, în care ni le-au prezentat călugării maurini în secolul XVIII, ordine care a rămas în mare aceeaşi pînă azi, s-a încercat de către editorii şi traducătorii în greaca modernă [20 bis] şi o clasare a epistolelor după conţinutul lor. E adevărat că această grupare nu e uşor de întocmit şi nici deplin eficientă, întrucît multe din epistole conţin material diferit. Totuşi, pentru a ne da seama în general de cuprinsul celor 366 de epistole pe care le prezentăm, e bine să încercăm şi noi o grupare similară.

Pentru mediul familial şi în general despre relaţiile cu rudeniile sale Vasile nu ne-a lăsat, din păcate, informaţii prea bogate. Vom aminti totuşi că în cele patru epistole mari cu numerele 204, 207, 210 şi 223 se descrie între altele foarte pe scurt atmosfera religioasă în care a crescut ierarhul şi influenţa binefăcătoare, pe care a exercitat-o asupra lui Sfînta Macrina cea Bătrînă. Mai amintim apoi, alte trei epistole, care ne înfăţişează un anumit aspect privitor la raporturile Sfîntului Vasile cu unele din rudeniile sale. E vorba de întreita «fraudă» comisă de Grigorie (viitorul episcop de Nyssa) pentru a împăca pe fratele său ajuns de curînd arhiepiscop la Cezareea cu bătrînul lor unchi, numit tot Grigorie, care-şi avea scaunul de episcop undeva nu departe de metropola Capadochiei. Nu ştim care a fost motivul supărării dintre ei, poate invidia sau lipsa de condescenţă faţă de noul lor superior ori

20. Epist. 4.

20 bis. În colecţia «Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας: Μ. Βασιλειου Ἔργα», 3 volume, îngrijite de o echipă de cercetători sub conducerea prof. P. Hristu şi St. Sakkos, Tesalonic, 1972—1973.

poate şi o lipsă de tact din partea proaspătului arhiepiscop. Oricum, între episcopii sufragani se va fi simţit o opoziţie oarecare faţă de Vasile, mai ales după ce se dusese zvonul că prin presiunile prefectului Modestos din anii 371—372 se auzise că Sfîntul Vasile va fi exilat. În această situaţie «naivul» frate (Grigorie) plăsmuieşte în trei rînduri cîte o scrisoare ca venind din partea unchiului şi cerînd împăcarea lor. Ne putem închipui reacţia Sfîntului Vasile. «Cum să atribui numai naivităţii tale asemenea fapte ?» îi scrie el. «Înşelăciunea a fost descoperită abia în clipa cînd episcopul însuşi mi-a spus cu gura lui că nu el a scris-o. Ce fel de minte slabă poate fi aceea care după prima şi a doua greşeală, îi dă drumul tot necontrolat şi la a treia ?». După «săpuneala» aceasta, Sfîntul totuşi răspunde, încheind scrisoarea adresată fratelui Grigorie [21], că se duce bucuros la întîlnire cu unchiul, căruia (după ruperea gheţei), îi scrie două scrisori [22] de condescendenţă de la superior la inferior, exprimîndu-şi bucuria împăcării («dacă păcatele mele sînt cauza celor întîmplate, fie ca din clipa aceasta să înceteze amărăciunea mea») ; iar în cealaltă epistolă după ce «de curînd» l-a cercetat, îl roagă «să aibă grijă de el» ca o rudă apropiată ce este.

Despre relaţii cu prietenul Grigorie de Nazianz *ne vorbesc patru epistole : 2, 7, 14 şi 71. Cronologic se pare că cea dintîi a fost redactată cea de sub numărul 14, în care îi aduce aminte prietenului de făgăduinţa făcută încă îndată după întoarcerea de la Atena că i se va alătura în viaţa de retragere de pe valea Irisului. Celebră este în această epistolă [23] descrierea locului unde s-a gîndit să-şi găsească «aşezarea pentru toată viaţa» [24]. În altă epistolă [25], scrisă credem în preajma hirotonirii, Sfîntul Vasile cerea prietenului său să se «dedice cu totul apărării adevărului creştin». Era vremea cînd el lucra la redactarea tratatului «Contra lui Eunomiu», prima sa scriere. Cea mai extinsă dintre epistolele adresate lui Grigorie este cea de sub numărul 2, care e o adevărată pravilă sau îndreptar spiritual al monahului, care caută să practice «filosofia înaltă» a slujirii integrale a lui Dumnezeu şi a omului. Cu epistola 71 redactată în anul 371 încep să se desprindă deja marile frămîntări de ordin spiritual şi administrativ în care ierarhul nostru cere şi mai energic prietenului să nu dea ascultare bătrînului episcop din Sebasta Armeniei, Eustaţiu, care fusese şi pentru Vasile unul din organizatorii monahismului în Asia Mică, dar care alunecase acum spre orientări ariene, şi-i spune «lasă pe oamenii aceştia în treaba lor şi vino să lucrăm împreună*

21. Epist. 58.
22. Epist. 59 şi 60.
23. Epist. 14.
24. Epistola era scrisă prin anul 360, cînd nu era încă nici preot.
25. Epist. 7.

în lupta care ne așteaptă». Era epoca celei mai înfocate persecuții regizate de regimul împăratului Valens, care nu s-a rușinat să încarce pe o corabie pe 80 de episcopi care apărau linia crezului ortodox de la Niceea și să-i înece în mare [26]*. Erau anii cînd pentru a frînge curajul marelui ierarh din Cezareea Capadochiei, care n-a vrut să se plece noilor curente, i s-a dezmembrat în două arhiepiscopia ca să-i slăbească autoritatea, așa cum ne istorisesc multe din epistolele Sfîntului Vasile.*

Un mare număr de epistole au conținut amical, de recomandare și de intervenție. *A fost una din trăsăturile fundamentale ale caracterului său de mare păstor al Bisericii, un om de acțiune prin excelență* [27]*, aceasta o dovedește felul în care a știut să vorbească oamenilor și cum s-a priceput să-i atragă spre inițiative bune și mari. Așa cum a știut folosi ca puțini alții și moștenirea culturii clasice, așa întîlnim în epistolele sale pagini neîntrecute în care, ca și în așezămintele sale filantropice, știa să vină în ajutor unor nedreptățiți sau unor nevoiași, fără să jignească pe unii și fără să lingușească pe alții.*

Iată, de pildă, ce scria unui guvernator al Capadochiei ! [28]

«Cînd ți-am primit epistola am încercat un sentiment straniu : în clipa în care am pus mîna pe ea aveam senzația că primesc un comunicat oficial și în timp ce desfăceam sigiliul de ceară ca să citesc m-a apucat o teamă ca și cum m-aș fi așteptat la o sentință de osîndire, așa cum primeau spartanii în vremea veche». «După ce am citit textul scrisorii am început să rîd de-a binelea, nu numai pentru că nu-mi trimiteai nimic periculos, dar și pentru că am început să-ți compar scrisoarea cu a unui al doilea Demostene», după care i-a cerut să ia măsuri împotriva unor răufăcători care au comis furturi pe o moșie a familiei din satul Annisa.

«De ce nu scrii ?» (întreabă în altă epistolă pe sofistul Leonțiu, fost coleg de școală) [29]*, căci se știe doar că «un sofist n-are alt lucru decît să scrie ? Mai mult, pretextînd că ți-e lene să pui mîna să scrii, nu ți se va cere nici să scrii pentru că un altul îți poate lua locul la masa de scris. Nu va fi atunci nevoie nici de limba ta, pentru că atunci cînd ea nu vorbește, va face acest lucru careva din cei apropiați ai tăi. Iar dacă nimeni din ei nu-i de față, atunci poți sta de vorbă cu tine însuți, dar în orice caz nu vei tăcea, căci ești doar în același timp și sofist și attic, după cum nici privighetorile nu mai tac din clipa în care primăvara le*

26. Socrate, *Istoria bisericească*, IV, 16.
27. Epist. 74—76. P. Alland, *Basile de Cezarée*, în «Dictionnaire de Théologie Catholique» II, 444—445.
28. Epist. 3.
29. Epist. 20.

tot îndeamnă să cînte». «Dar acum să vorbesc despre altceva. Ţi-am trimis o lucrare scrisă de mine împotriva lui Eunomiu. Ai putea-o socoti drept încercare copilărească, ori ceva mai serios decît aşa, — vei judeca singur». Semnalează-mi ce observi în ea, «căci mai ales prin aceea se deosebesc prietenii de linguşitori: unul vorbeşte numai ce ştie că place, pe cînd celălalt nu ezită să spună şi cuvinte care supără».

Felicitînd altădată pe un înalt dregător, cu ocazia intrării lui în slujbă, Sfîntul Vasile cere să fie scutit de dări un bătrîn care-şi pierduse singurul fecior, rămînînd acum cu grija de a hrăni şi pe nepotul său în vîrstă de abia cîţiva ani[30]*. Se ştie că listele de dări se revizuiau destul de des în Imperiul Bizantin. «Presupun, zice ierarhul, că nu acest mic prunc va ajunge să facă parte din senatorii care vor propune stingerea dărilor ori vor plăti solda militarilor şi nici nu va fi nevoie ca tocmai perii albi ai acestui nenorocit moşneag să fie din nou necinstiţi» (prin astfel de măsuri nedrepte).*

Către prefectul Modestos, cel care-l ameninţase în anul 371 cu exilul, Sfîntul Vasile adresează în anul următor următoarele rînduri[31]*: «dacă chiar mărinimia Ta mi-a îngăduit să-ţi scriu, atunci te rog să acorzi în duhul adevăratei iubiri de oameni izbăvirea acestei regiuni agricole nenorocite, reducînd la o cotă acceptabilă obligaţiile pe care le au pentru întreţinerea armatei locuitorii din regiunea de graniţă a munţilor Taurus».*

Sau un alt fragment[32]*: «Aş vrea să întreb pe cei care mereu sîcîie urechile Tale loiale: ce greşim noi faţă de cei mai mari dacă ne administrăm noi bisericile? Aducem vreun prejudiciu cuiva cînd ridicăm Dumnezeului nostru cîte un locaş de rugăciuni sau cînd ridicăm spitale şi aziluri pentru străinii sau pentru bolnavii care trec pe aici? Sau cînd facem locuinţe pentru infirmieri, pentru medici, adăposturi pentru animalele de povară, atelierele pentru muncitori şi tot ceea ce mintea omenească a putut născoci pentru menţinerea unei vieţi onorabile?».*

Alteori intervine să fie redus numărul prea mare de cai sechestraţi pentru muncile publice[33]*.*

Prin cîteva rînduri, Sfîntul Vasile exprimă mulţumiri unei văduve mai înstărite pentru că i-a împrumutat catîrii, folosiţi probabil la lucrările aşezămintelor filantropice[34]*. Patrologul J. Quasten a constatat că*

30. Epist. 84.
31. Epist. 110.
32. Epist. 94, către Ilie, guvernatorul Capadochiei.
33. Epist. 303.
34. Epist. 296.

din cele 366 epistole 72 sînt amicale, iar 66 de recomandare, deci un număr apreciabil[35].

Un număr de 18 epistole sînt de consolare, de îmbărbătare[36]. *Şi cuvîntul de consolare se îndreaptă nu numai în cazuri de pierdere fizică sau deces al unui soţ (de pildă cazul cu pierderea soţiei lui Nectarie, viitorul arhiepiscop de Constantinopol, ep. 4), sau a unui copil, ci şi de pierdere a unui păstor dintr-o comunitate oarecare. Aşa avem cazurile relatate de epistolele 28 şi 29, cu ocazia morţii episcopului Musonios din Neocezareea, respectiv Vasile de Ancira, apoi de epistola 62 pentru episcopia de Parnasos, dar avem şi de îmbărbătare şi chemare caldă spre unitate şi simţire ortodoxă, aşa cum a făcut-o în epistolele 101, 134, 140, 238, în care deplînge lipsa de unitate sufletească în comunităţi fruntaşe ca Alexandria (unde Sfîntul Atanasie murise la 2 mai 373), ca Antiohia, unde schisma dura de aproape 40 de ani, Neocezareea şi Nicopole, unde spiritul de rivalitate şi partid a adus multă amărăciune în sufletul marelui ierarh, care, cu toată sănătatea lui şubrezită, căuta să adune, să mîngîie, să ridice moralul tuturora.*

Nu i-au scăpat acestui neîntrecut păstor atenţii şi de genul celei amintite în epistola 206 în care mîngîie pe episcopul Elpidiu, care-şi pierduse un nepot, dar nici fapte ca acelea din epistolele 256—257, în care caută să mîngîie pe nişte călugări prigoniţi de arieni.

Fără îndoială că cea mai importantă categorie de epistole sînt cele cu conţinut istoric-documentar *în care trebuie să încadrăm numeroasele scrisori trimise Sfîntului Eusebiu de Samosata, confidentul său cel mai apropiat, căruia îi adresează nu mai puţin de 22 epistole, apoi lui Meletie de Antiohia căruia îi adresează şase epistole, Amfilohiu de Iconium, poate cel mai apropiat colaborator nu numai pe tărîm strict bisericesc, dar şi pe cel literar, către care ni s-au păstrat 17 epistole, Sfîntului Atanasie al Alexandriei, căruia i-a scris de 6 ori, Diodor din Tars cu 2 epistole, Epifanie de Cipru cu o epistolă, Asholiu de Tesalonic şi împreună cu el credincioşii de la Dunăre, cărora le-a scris patru epistole, spre a nu uita multele epistole în legătură cu episcopii şi credincioşii din Armenia Mică şi Pont, locul unde şi-a petrecut el copilăria, faţă de care se simţea foarte apropiat, dar cu care a şi avut multe frămîntări şi amărăciuni chiar din partea unor vechi colaboratori ai săi, cum a fost*

35. Quasten, *Initiation aux Pères de l'Eglise*, vol. III, Paris, 1963, p. 320. Cele amicale sînt: 1, 3, 4, 7, 12—14, 17, 19—21, 27, 56—58, 63—64, 95, 118, 123—124, 132—135, 145, 149, 150—158, 162—165, 168, 172—176, 181, 184—186, 192—196, 198, 200—201, 208—210, 232, 241, 252, 254—255, 259, 267—268, 271, 278, 282, 284, 285, 320, 332—334. Cele de recomandare şi de intervenţie: 3, 15, 31—37, 72—78, 83—88, 96, 104, 108—112, 137, 142—144, 177—180, 271, 273—276, 279—281, 303—319.

36. *Num.* 5, 6, 28—29, 62, 101, 107, 139—140, 206, 227, 238, 256—257, 269, 300—302.

Eusebiu de Sebasta și chiar rudenia sa episcopul Atarvios de Neocezareea, în sfîrșit cei mai depărtați ca distanță și care s-au arătat din păcate destul de reci și de distanți: episcopii din Italia și Galia, cărora le-a cerut (în 7 epistole) concursul pentru a face față asalturilor ariene și mai ales a lichida schisma din Antiohia care dura de atîtea decenii din păcate și din vina lor, căci n-au susținut pe episcopul local (Meletie), ci pe un episcop apusean (Paulin). Cititorul e rugat să citească și să recitească aceste emoționante apeluri pentru revenirea la unitate și pace în Biserici, la care chiar și cînd scria unor simpli soldați[37]*, studenți*[38]*, cunoscuți, dintre ei mari dregători, cum era comitele Terențiu*[39]*, marele medic Eustațiu*[40]*, dar și călugări și călugărițe*[41]*, văduve*[42]*, agenți fiscali*[43]*, tuturora Sfîntul Vasile căuta să le presare în inimă, într-un veac în care discuțiile teologice ajunseseră o adevărată pasiune, evlavie adevărată, pentru că, după cum zice într-una din epistole, în loc să se rămînă la «teologie», care trebuie să însemneze preamărirea lui Dumnezeu, s-a transformat într-o «tehnologie»*[44]*. Se știe că nefiind stabilit încă, prin sinod, înțelesul clar al termenilor «usia» și «ipostasis», acum cînd episcopul Apolinarie de Laodiceea insinua denaturarea doctrinei hristologice, care va frămînta mai tîrziu întreg Răsăritul creștin, iar rătăcirea lui Eunomiu și a lui Macedoniu nu vedeau în Duhul Sfînt mai mult decît o făptură a lui Dumnezeu, strădania impresionantă a marelui Vasile, care în bunătatea lui preconiza reprimirea în comuniunea Bisericii chiar și a arienilor, care nu înțelegeau toate implicațiile lui «omousios» doar să declare că primesc formula niceeană, va reuși totuși să pregătească atmosfera de la sinodul II ecumenic deși atunci el nu va mai fi în viață.*

Vor răsuna neuitate cuvintele prin care se deplîngea situația nenorocită în care ajunsese Biserica: «năpasta rătăcirii ariene nu se reduce acum doar la două-trei biserici, ci-și întinde pustiirile ei de la granițele Iliriei și pînă la Tebaida Egiptului. Trufia oamenilor, care nu mai cunosc frica de Dumnezeu, urcă în primele rînduri. Demnitatea preoțească a dispărut, lipsesc păstorii care să îndrume cu înțelepciune turma lui Hristos, în vreme ce vînătorii de măriri folosesc banii bolnavilor... sub masca luptei pentru ortodoxie, mulți își ascund dușmăniile personale... În multe locuri mirenii fug sau sînt fugăriți din biserici și, printre suspine

---

37. Epist. 106.
38. Epist. 276, 300.
39. Epist. 99, 105, 214.
40. Epist. 151, 189.
41. Epist. 44—46, 52, 123, 154, 173, 295 etc.
42. Epist. 10, 107, 174, 283 etc.
43. Epist. 88, 142, 284, 285, 299, 312—313.
44. Epist. 90, 2.

și lacrimi, înalță afară, pe cîmp, sau în pustietăți, mîinile întrebătoare către Dumnezeu» [45].

În astfel de vremuri de restriște, Sfîntul Vasile caută și găsește prilejuri să întărească credința preoților din comunitățile rămase fără păstor, de multe ori chiar și a mirenilor înșiși, îmbărbătîndu-i cu înflăcărare că ziua biruinței nu va întîrzia. Așa se aude cuvîntul din Nord pînă în orașele de lîngă Mare [46]*, în Samosata, Berea, Chalchida și Edesa Siriei* [47]*, în Coloneea, Nicopole, Satala și alte orașe din Armenia Mică și din Pont. «Conjur pe orice om temător de Dumnezeu și care așteaptă judecata lui Dumnezeu să nu se lase dus de învățături străine», zicea el într-o epistolă adresată celor din Sozopole* [48]*. «Nu vă înecați la mal, mai sînt doar cîteva zile pînă cînd toate se vor îndepărta»* [49]*, spunea el în alt loc.*

Pentru noi, românii, în afară de «Scrisoarea Bisericii din Gotia către Biserica din Capadochia», care vestea Marelui Vasile modul cum a pătimit Sfîntul Sava de la Buzău, rămîn tot atît de mult grăitoare cele patru epistole [50] *care au în vedere stările de lucruri din Biserica străromână și prin care Sfîntul spunea: «Cînd am văzut pe atlet (= Sfîntul Sava), am fericit pe îndrumătorul lui, pentru că a pregătit pe mulți a lupta pentru credință»* [51]*, căci, mai adaugă el, «m-am îmbogățit sufletește gustînd cu bucurie cele scrise despre un martir luptător în pămînt barbar»* [52] *peste Dunăre.*

Ar trebui să stăruim prea mult subliniind în chip deosebit importanța epistolelor la adîncirea concepției lui moral-ascetice, *la precizarea crezului său* dogmatic *ori la îndrumările lui hotărîtoare pe tărîm* liturgic și canonic.

Cum spunea și în altă parte [53] *«omul nu-i animal monastic». Chiar dacă a călătorit peste mări și țări* [54]*, trăsătura fundamentală a crezului său ascetic se apropie totuși mai mult de monahismul sirian decît de cel egiptean, al lui Pahomie. Mărturisește el însuși acest lucru atunci cînd*

---

45. Epist. 92, 2.
46. Epist. 203.
47. Epist. 219—222, 224.
48. Epist. 261, 3.
49. Epist. 243.
50. Epist. 154, 155, 164, 165.
51. Epist. 164.
52. Epist. 165.
53. Migne, P.L., 31, 917.
54. Epist. 204, 6.

recunoaşte în Eustaţiu de Sebasta pe primul său îndrumător [55]. Chiar şi în tratatul său «Către tineri» Sfîntul Vasile preconiza o teologie a ascezei. De aceea, pe bună dreptate, s-a afirmat [56] că Epistolele 2 şi 22 cu multele lor citate biblice sînt minunate încercări de fundamentare biblică a vederilor lui ascetice. Tot aşa ne învaţă şi alte epistole [57]. În schimb, faţă de exagerările lui Eustaţiu de Sebasta, care vedea în monahism o viaţă dusă numai în retragere eremitică şi în rugăciune (masalianism), Sfîntul Vasile recomandă munca şi rugăciunea, departe de linia anahoretică şi legată mai mult de viaţa socială [58].

Pentru viaţa liturgică de mare însemnătate sînt cele relatate îndeosebi în două din epistolele sale, în care se descrie rînduiala celor şapte laude şi a cîntării alternative, aşa cum se obişnuia într-o formă destul de avansată pentru veacul al patrulea [59].

S-au bucurat de o apreciere rar întîlnită în istoria vieţii duhovniceşti: rînduielile canonice stabilite de Sfîntul Vasile nu numai în cele trei «epistole canonice» [60], care cuprind sub forma celor 92 canoane normele pedagogice şi educative care au intrat în legislaţia Bisericii Răsăritene, bucurîndu-se de o apreciere neîntrecută şi intrate ca atare şi în viaţa spirituală a popoarelor ortodoxe [61], ci şi multe alte epistole care prevăd norme morale şi de drept de o rară disciplină. Merită subliniat între altele principiul ca epitimia sau canonul să nu se dea după cantitate, ci după intenţia penitentului [62]. La fel se apreciază concepţia sa superioară despre post [63]. Patrologul J. Quasten enumeră nu mai puţin de 41 de epistole conţinînd îndrumări canonice şi moral-ascetice [64].

---

55. Epist. 223, 2.
56. J. Gribomont, *Le monachisme au IV-e siècle*, în «Studia Patristica», II.
57. Epist. 181, 116—117, 229.
58. A se vedea J. Gribomont, *Saint Basile*, în «Théologie et la vie monastique», Paris, 1961, p. 109—110.
59. Epist. 204, 207.
60. Epist. 188, 199 şi 217.
61. Ralli-Potli, *Sintagma sfintelor şi dumnezeieştilor canoane*, vol. I, Atena, 1852 (în l. greacă), *Îndreptarea Legii*, ediţia Academiei R.S.R., Bucureşti, 1962. Pitra, *Juris eccles. Graecorum historia et monumenta I*, Roma, 1864. N. Milaş, *Canoanele Bisericii Ortodoxe II*, 2 p. 39—149; K. Bones, *Cele trei epistole canonice ale Sfîntului Vasile cel Mare*, în «Byz. Zeitschrift», 1951, p. 62—78. I. Ivan, *Opera canonică a Sfîntului Vasile cel Mare şi importanţa ei pentru unitatea Bisericii creştine*, în vol. «Sfîntul Vasile cel Mare», Bucureşti, 1980, p. 355—377.
62. Epist. 240.
63. A se vedea can. 20.
64. Epist. 2, 10—11, 14, 18, 22—26, 49—65, 83, 85, 97, 106, 112, 115, 116, 173, 174, 182—183, 219, 220—222, 246, 249, 251, 277, 291—299, 366.

În canonul 84 se spune la un moment dat: «Temîndu-ne de dreapta judecată și avînd mereu înaintea ochilor ziua cea înfricoșată a răsplătirii Domnului, noi nu vrem să pierim deodată cu cei ce trăiesc în păcate, drept aceea să-i îndrumăm pe toți cei încredințați nouă... sîrguindu-ne să ne mîntuim sufletele», un adevăr pe care-l repetă foarte adeseori în epistolele sale, care ne oferă astfel cel mai bogat material atît pentru cunoașterea vieții lui, cît și a multor aspecte din viața spirituală a vremii.

Dintre cele peste 20 de epistole cu conținut dogmatic, — *deși elemente de acest soi întîlnim în mult mai multe din ele*[65] —, *amintim cîteva pasaje mai semnificative.*

Epistola 9, datînd din vremea retragerii la Annisa (anul 361—362), e adresată unui vechi cunoscut cu numele Maxim Filosoful, căruia îi face o expunere a felului în care s-a răspîndit erezia antitrinitară și anume din pricina neputinței episcopului Dionisie cel Mare al Alexandriei (258—268) de a combate erezia lui Sabelios, care spunea că în Sfînta Treime nu ar fi trei persoane, ci ar fi numai una, care odată ar apărea ca Tată, (= Creatorul), altă dată ca Fiu (= Mîntuitorul), iar altă dată Duh Sfînt (= Sfințitorul). Vrînd să combată acest antitrinitarism modalist, Dionisie a trecut în extrema cealaltă, făcînd, zice Sfîntul Vasile, «ca un grădinar care vrînd să îndrepteze un pom tînăr crescut strîmb îl răsucește silit încît trece tocmai în sens contrar», făcînd aluzie, desigur, la antitrinitarismul monarhic al lui Pavel de Samosata, care confunda ființa cu persoanele.

Epistola 52 e adresată unor călugărițe care nu erau nici ele în clar cu deosebirea între ființă și persoane, de aceea li se dau lămuriri în legătură cu termenul «deoființă», insistînd și asupra divinității Duhului Sfînt după formula urmată și în tratatul «Despre Duhul Sfînt», că noi «trebuie să credem după cum ne-am botezat și să ne botezăm după cum credem», afirmînd prin aceasta egalitatea ființială a celor trei persoane treimice.

Epistola 105 adresată fiicelor comitelui Terențiu, care erau diaconițe rîvnitoare în apărarea credinței, vorbește cam tot de aceleași probleme.

Despre dumnezeirea Duhului Sfînt ne vorbește Sfîntul Vasile în multe alte locuri, accentuînd îndeosebi faptul că dacă n-ar fi în El pu-

---

65. Între ele amintim în chip deosebit cele de sub nr. 8 și 38, deși unii le atribuie fratelui său Grigorie.

tere dumnezeiască nu s-ar putea explica în general creșterea și dezvoltarea Bisericii în lume [66].

O importanță deosebită prezintă epistola 125, care este o mărturisire de credință semnată de mai mulți episcopi, între ei și de Eustațiu de Sebasta, vechi admirator al lui Arie și foarte nestatornic în ale credinței, între altele susținînd că Duhul Sfînt ar fi numai făptură, nu Dumnezeu.

Dar cele mai importante sînt cele 4 epistole adresate Sfîntului Amfilohiu de Iconium [67], *în care Sfîntul Vasile răspunde la o serie întreagă de întrebări de ordin apologetic, moral și dogmatic. Astfel: despre puterea de cunoaștere a rațiunii omenești, despre ființa și energiile divine, despre ființă și ipostas, despre cunoaștere și credință, despre destin și Providență, despre egalitatea ființială a persoanelor divine.*

Din atenția deosebită pe care o purta monahilor *Sfîntul Vasile trimite asceților de sub îndrumarea sa* [68] *o lungă scrisoare în care le atrage atenția să nu se încreadă în calomniile care circulau la adresa lui, e drept și din pricină că nu propovăduiau corect credința despre deoființimea Fiului și a Duhului Sfînt cu Tatăl, dar poate și mai mult din pricina intrigilor și a intereselor personale, încît au încercat să introducă și doi spioni printre călugării din așezămîntul Sfîntului Vasile, care apoi au fost demascați ca fiind o acțiune nedemnă a episcopului Eustațiu.*

O altă înscenare nedemnă a acestui Eustațiu este învinuirea adusă Sfîntului Vasile că ar întreține relații cu Apolinarie și ar susține chiar învățături ale acestuia, întrucît ar exista și unele dovezi scrise pe care Eustațiu le-a și multiplicat, răspîndindu-le printre cei prezenți la întruniri! Amărît peste măsură, marele ierarh răspunde mai întîi într-o lungă epistolă adresată direct lui [69], *dar în același timp plîngîndu-se de «lipsa de bună credință» și de duplicitatea acestui om, revine în multe din epistole asupra acestor «relații» care ar fi existat între el și Apolinarie. Mai tîrziu, Sfîntul Vasile a cerut să se aducă de față dovada originală a scrisorii, care de fapt era numai o copie falsificată. În al doilea rînd, el recunoaște că a scris acelui om înainte cu 20—25 de ani, dar numai o scrisoare conținînd simple salutări, fără să fi susținut vreodată*

66. Epist. 113—114.
67. Epist. 233—236.
68. Epist. 226.
69. Epist. 223. Istoricul Socrate (*Ist. bis.* I, 3, 14) afirmă că unii spun că Eustație ar fi autorul *Asceticon*-ului lui Vasile. N-am putut avea la îndemînă studiile lui J. Gribomont, *Histoire du texte des Ascètiques de Saint Basile*, Louvain, 1953.

vreuna din «învățăturile stricate» ale acestui eretic. Dar înscenarea se vede că a avut un ecou destul de puternic între contemporani, încît mulți dintre corespondenți, episcopi, călugări, preoți ori simpli laici îl întreabă [70]. Iată ce declară el în scrisoarea către preotul Genethlios: «Niciodată pînă acum nu m-a chemat nimeni vreme de atîția ani să mă judece că aș fi susținut așa ceva. N-am scris, nu aprob astfel de rătăciri (ca ale lui Apolinarie) și le anatematizez chiar, pentru că el confundă ipostasele ca și Sabelios» [71].

În general, cum am mai amintit, Sfîntul Vasile a luat asupra sa, începînd cu anul morții Sfîntului Atanasie (2 mai 373), rolul de conducător al apărătorilor crezului ortodox stabilit la Niceea, încercînd să adune într-un front unic toate grupările separate ale Bisericii. Din păcate, reacțiunea atingea etapa maximă de prigoană. Grigorie de Nyssa, fratele Sfîntului Vasile, urma să fie și el arestat [72]. Unul din vechii apărători ai crezului niceean Marcel de Ancira a greșit, îmbrățișînd păreri apropiate de ale lui Sabelios și Apolinarie. Epistolele 243 și 263 descriu ultimele încercări disperate ale Sfîntului Vasile către papa Damasus și către episcopii apuseni pentru a-i veni într-ajutor. Sinodul de la Cizic din anul 376 agravase și mai mult situația. Noroc cu precipitarea evenimentelor, care au adus și moartea lui Valens, în anul 378, și care va însemna rechemarea din exil a tuturor episcopilor în frunte cu Eusebiu de Samosata, căruia Sfîntul Vasile i-a asigurat și acolo, în Tracia, unde fusese surghiunit, trimiterea regulată a corespondenței [73].

Peste toate amărăciunile nu trebuie să uităm opera caritativă, *sprijinită cu tot entuziasmul de Sfîntul Vasile. Scrisorile 27 și 31 ne informează despre activitatea lui în timpul foametei din anul 368. Într-o epistolă el invită pe Sfîntul Amfilohiu de Iconium să-i viziteze azilul de săraci [74], iar din alte epistole [75] aflăm că și la țară horepiscopii săi (episcopii de la țară) organizaseră astfel de așezăminte de binefacere [76]. Astfel de lucrări îl ajutau pe sfînt să-și uite accentele de mizantropie [77] sau de susceptibilitate exagerată de care dădea uneori dovadă, poate din pri-*

70. Epist. 129, 131, 224, 244, 263, 265.
71. Epist. 224.
72. Epist. 100, 225, 237.
73. Epist. 141, 223, 239, 268.
74. Epist. 175.
75. Epist. 162, 163, 164.
76. Epist. 53, 54.
77. Epist. 244.

cina sănătăţii lui greu încercate, dar desigur şi din cauza nimicniciei contemporanilor.

De altfel va rămîne pentru de-a pururea strădania sa pilduitoare de ajutorare, de apărare şi de ocrotire a intereselor tuturor celor ce-l solicitau. În această categorie se grupează cele mai multe din epistolele sale, pe care cititorul ar fi bine să le aibă sub ochi în mod deosebit spre a înţelege mai uşor de ce acest sfînt ierarh a primit încă de pe cînd era în trup supranumele de «cel Mare». De aceea găsim potrivit de a înşira [78] chiar şi numai cu numărul aceste epistole: 15, 32—33, 35—37, 73, 83—85, 88, 96, 104, 107—111, 142—143, 147—149, 177—180, 273—276, 280—281, 284—299, 303, 305—309, 311—313, 315—319.

Nu vom avea deplin rotunjită personalitatea Sfîntului Vasile dacă nu vom lua în atentă considerare munca sa de disciplinare a clerului şi în general de îmbunătăţire a moralităţii tuturor credincioşilor încredinţaţi lui spre păstorire. Clasice au rămas cuvintele lui prin care combate simonia: «Mi s-a umplut sufletul de durere aflînd acest lucru care nu părea de crezut. Dacă după ce va primi scrisoarea mea va mai săvîrşi vreunul asemenea fapte, acela va trebui să fie îndepărtat de la altar, căutîndu-şi loc altundeva» [79].

Ne putem închipui cum vor fi sunat în urechile multora cuvinte ca acestea: «Mult mă întristează faptul că de acum canoanele Părinţilor au ajuns să fie trecute cu vederea», scrie el horepiscopilor. «Să curăţiţi în întregime Biserica, scoţînd din sînul ei pe cei nevrednici, iar în viitor să nu primiţi decît pe cei vrednici» [80].

Cam atît am crezut necesar să spicuim din mulţimea epistolelor sale spre a înţelege de ce au zis mulţi din cei care i-au apreciat scrisul că epistolele formează «fără îndoială partea cea mai importantă a activităţii literare a Sfîntului Vasile» [81].

Pentru că, în fond, în ciuda «neîndrăznelii şi timidităţii tipice» [82] de care vorbeşte într-o scrisoare, oricît de mult s-ar scrie despre viaţa şi opera acestui om, totuşi ai impresia că n-ai spus destul şi că mereu rămîn şi altele care ar trebui spuse.

Despre limba epistolelor Sfîntului Vasile s-a scris cu elogii. Cu toate că se întîlnesc în scrisul său şi unele expresii forţate, unele din ele cuprinzînd expresii compuse din 2—4 cuvinte [83] sau unele provincialisme,

78. Y. Courtonne, *op. cit.*, I, XI—XII.
79. Epist. 53.
80. Epist. 54.
81. M. Balanos, *Patrologia*, Atena, 1930, p. 301.
82. Epist. 48.
83. A se vedea, de pildă, în epistolele 40 şi 365 cîteva specimene de acest soi.

totuşi «dintre toate operele corespondenţa sa a fost cea mai îngrijită şi prin urmare şi cea mai citită» [84].

Pe lîngă laudele pe care i le-au adus dintre contemporani Sfîntul Grigorie de Nazianz şi marele retor Libaniu, amintim cele spuse de patriarhul Fotie [85] *: «în toate scrierile sale Vasile e excelent : abil în mînuirea stilului curat, clar şi just, cu un cuvînt demn de tribuna şi de catedra cea mai clasică. Atunci cînd e vorba de ordinea şi de curăţia gîndurilor, el străluceşte în primul rînd, nimeni nu-l întrece : vrea să convingă, e plăcut, sclipitor, stilul e curgător, spontan. În aşa măsură convinge stilul. De aceea cine ar lua ca model predicile sau scrisorile lui, unul ca acela, în caz că nu-i de tot ignorant, n-ar mai avea nevoie nici de Demostene, nici de Platon». Ceea ce-i mai important decît totul, cum însuşi declara, el nu scria ca să afişeze, ci ca să zidească sufleteşte* [86].

Nu-i de mirare că un polihistor ca Erasmus de Rotterdam îl socotea cel mai mare cuvîntător al antichităţii creştine [87], *iar un Cassiodor găsea în scrisul lui cea mai reuşită încercare de reînviere a stilului antic atticizant* [88]. *Un contemporan de al nostru subliniază şi el că «taina scrisului lui a constat tocmai în faptul că a îmbrăcat adevărul veşnic al creştinătăţii în haina frumoasă a limbajului clasic»* [89]. *Şi totuşi hotărîrea unanimă a creştinătăţii, care a ridicat pe vremea lui Alexie Comnenul (1081—1118) la treaptă de cinstire şi de sfinţenie deosebită vrednicia Sfinţilor «Trei Ierarhi», a fost faptul că în ce-l privea pe el şi-a pus «toată puterea pentru reclădirea Bisericii lui Dumnezeu», cum mărturisea adeseori în epistolele sale.*

E drept că în colecţia scrisorilor sale sînt unele care au fost atribuite altor scriitori. Totuşi noi am tradus întreaga colecţie de 366 epistole, aşa cum se află ele în ediţia Migne şi în cea publicată de Yves Courtonne, semnalînd, desigur, în locul respectiv care dintre epistole au fost socotite neautentice sau apocrife. Iată, după o publicaţie recentă [90],

---

84. A. Pueck, *Histoire de la littérature grecque chrétienne*, Paris, III (Par, 1930).

85. Fotie, *Biblioteca*, cod 141 şi 143, Migne, P. L., 103, 310, 420—421.

86. Epist. 135. Dacă există şi destule pagini cu perioade lungi de fraze retorice, în schimb nu i se poate tăgădui sinceritatea şi buna credinţă.

87. În pref. ed. din Basel a scrierilor sale.

88. *Institutiones*, Migne, P. L., 70, 1110.

89. St. Papadopulos, *Mersul gîndirii teologice a Sf. Vasile*, în «Mitrop. Ardealului», 1979.

90. P. F. Fedwick, *A Commentary of Gregory of Nyssa on the 38-th Letter of Basil of Caesareea*, în «Orientalia Christiana Periodica», Roma, 1978, pag. 32. Acest autor numără 368 de epistole atribuite Sfîntului Vasile, între ele aflîndu-se şi una scrisă pe papirus.

Întrucît nu-i uşor să deduci unde se foloseau în epistole formele pluralului de politeţe şi cel maiestativ am căutat o formulă intermediară, mai apropiată cititorului de azi. Altfel era greu să alegi între trei astfel de termeni folosiţi într-o singură epistolă (cf. ep. 143).

lista acestor epistole : 8, 10, 16, 39—45 ; 47, 50, 81, 166—167, 169—171, 189, 197, 2 ; 321 ; 347—360, 365—368 şi probabil 46.

Mulţumind Bunului Dumnezeu pentru bucuria de a putea prezenta cititorilor noştri cuvîntul atît de ziditor al scrierilor marelui ierarh din Cezareea Capadochiei, rog din toată inima pe acest mare sfînt să-mi fie împreună rugător către Cel de Sus pentru eventualele neajunsuri ale unei lucrări atît de grele, iar Preafericitului nostru Patriarh Teoctist îi adresez cu acest prilej întregul meu omagiu de gratitudine pentru posibilitatea de a putea evoca în limbajul lui duhul de mare îndrumător şi de mare dascăl al celui care a fost Sfîntul Vasile cel Mare.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Ediţii

1. *Veneţia* 1499, sub îngrijirea cunoscutului umanist Aldo Manutius (se publicau doar 44 epistole, între ele şi cele 22 din corespondenţa cu Libaniu).

2. *Hagenau* (Alsacia) 1528, editor Vincent Obsopocus (cuprinde 59 epistole şi 59 ale Sf. Grig. Naz.).

3. *Basel,* 1552 (reeditate Veneţia 1536 şi aceeaşi Basel 1551) îngrijită de Ieronim Frobenius şi cu prefaţă de Erasmus de Roterdam (cuprindea 99 epistole).

4. *Paris* 1618 (reed. 1638), îngrijită de Frontou le Duc şi Cl. Morel, cuprindea 214 epistole cunoscute anterior sub numele Sf. Vasile şi Grig. de Nazianz, la care se adaugă alte 214 ale Sf. Vasile. Textul epistolelor a fost confruntat şi cu cîteva variante manuscrise. În 1679 apare la Paris sub îngrijirea lui Fr. Combefis o ediţie şi mai îngrijită.

5. *Paris* 1729—1730 sub îngrijirea călugărilor benedictini din ordinul Sf. Maur *(maurini)* J. Garnier şi Pr. Maran, care publică de altfel întreagă opera Sfîntului Vasile în trei volume (corespondenţa se află în volumul III). Textul a fost controlat după 9 variante manuscrise şi constituie o operă într-adevăr meritorie. Au fost publicate 365 de epistole în text paralel grec-latin şi cu multe note critice. Pînă astăzi a rămas în mare parte neschimbată cronologia epistolelor în trei mari grupe :

1) înainte de episcopat (1—46).

2) din timpul episcopatului (47—291).

3) cu dată necunoscută şi unele dubioase (292—366).

Ediţia maurină a fost reeditată numai cu text latin la Veneţia, 1750—1751, la Bergamo în 1793 şi la Paris 1835—1840. Cu text grec-latin a mai fost reeditată ediţia maurină în 1839 la Paris de L. de Sinner, iar în 1857 de colecţia Migne, *Patrologia graeca*, vol. 32, col. 219—1114, care a mai sporit cu una numărul epistolelor (366).

6. *În veacul nostru* s-a exprimat adeseori dorinţa de a se reedita o ediţie critică a epistolelor Sfîntului Vasile. S-a realizat acest lucru prin reeditarea unora dintre epistole, iar pentru toată colecţia notăm trei ediţii :

a) Yves Courtonne, *Saint Basile, Lettres*, 3 volume, Paris, 1957, 1961, 1966.

b) R. Y. Deferrari-Mc. Gurie, *Saint Basil, the Letters*, 4 volume Londra — Cambridge (Mass.), 1950—1953.

c) Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας: M. Βασιλείου, Ἔργα I—III, ed. P. Hristu—St. Sakkos, V. Psevtoga și T. Zisis, Tesalonic, 1972—1973 (cu traducere paralelă în greaca modernă).

Traduceri

1. Germane: *Basilius, sämtliche Werke*, Kempten, 1838—1842.

Basilius, sämtliche Werke, ausgewählte Briefe (97) hrg. V. Gröne, Kempten, 1881.

Bibliothek der Kirchenväter, 46, 4: A. Stegman, Kempten, 1925. W. D. Hauschield, Stuttgart, 1973.

2. Engleze: B. Jackson, A. *Select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*, ed. P. Scheff and H. Wace, Buffalo and New York, 1866—1900. Reeditată în «Grand Rapids», 1952, etc. ser. 2, vol. 8 (1895), p. 109—327; R. Deferrari, *op. cit.*, A. C. Way, în «The Fathers of the Church», ed. R. J. Deferrari, New York, 1947, 13 (1951), 28 (1955).

3. Franceze: Yves Courtonne, *Lettres*, 3 vol., Paris, 1957—1966.

Studii*

Amand, Dom David, *Essai d'une histoire critique des éditions générales grecques et greco-latines de St. Basile*, Louvain, 1940—1946.

Balanos, M. S., *Patrologia*, Atena, 1930 (în l. greacă).

Bardenhewer, O., *Geschichte der altkirchlicher Literatur*, vol. III, Freiburg, 1923.

Bessières M., *La tradition manuscrite de la correspondance de St. Basile*, Oxford, 1923.

Bodogae, T., *Corespondența Sfîntului Vasile cel Mare și strădania sa pentru unitatea Bisericii creștine*, în volumul «Sfîntul Vasile cel Mare», închinare la 1600 de ani de la săvîrșirea sa, 1980.

Bonis, K., *Cele trei epistole canonice ale Sf. Vasile către Amfilohiu*, în «Byzantinische Zeitschrift», 1951, München, p. 62—78 (în l. greacă).

Cavallin, A., *Studien zu den Briefen des hl. Basilius*, Lund, 1944.

Coman, I. Gh., *Patrologia*, București, 1956.

Courtonne, Y., *Saint Basile et l'Héllenisme*, Paris, 1934.

Dräseke, J., *Apolinarius von Laodiceea*, Leipzig, 1892.

Ernst. V., *Basilius des Grossen Verkehr mit den Occidentalen*, în «Zeitschrift für Kirchengeschichte», 10/1896, p. 626—664.

Fialon, E., *Étude historique et littéraire sur St. Basile*, Paris, 1869.

Gribomont, J., *Le monachisme au IV-e siècle en Asie Mineure de Gangres au messalinisme*, în «Studia Patristica», II, Berlin, 1957.

Hristou, P., *Vasile cel Mare, Epistole*, în seria «Părinții greci ai Bisericii», vol. 1—3, Tesalonic, 1972—1973 (în l. greacă).

Laube, A., *De litterarum Libanii et Basilii commercio*, Breslau, 1913.

Loofs, F., *Eustatius von Sebaste und die Chronologie der Basiliusbriefe*, Halle, 1898.

---

* N-avem pretenția de a prezenta o informație bibliografică completă. În comentariile fiecărei epistole am mai indicat deseori unele date bibliografice necesare. Aici amintim doar cîteva scrieri mai cunoscute. A se vedea și bibliografia mai bogată la volumul prim al «Scrierilor» Sfîntului Vasile.

Maas, P., *Der Briefwechsel zwischen Basilius und Libanius*, în «Sitzungsberichte der preuss. Akademie d.W., Phil. hist. Klausse», Berlin, 1912.

Martin, V., *Essai sur les lettres de St. Basile le Grand*, Nantes, 1865.

Melcher, R., *Der achte Brief des Basilius ein Werk des Evagrius Ponticus*, Münster, i. W., 1923.

Quasten, J., *Initiation aux Pères de l'Eglise*, III, Paris, 1963.

Rudberg, S. Y., *Études sur la tradition manuscrite de St. Basile*, Upsala, 1953.

Seeck, O., *Die Briefe Libanius zeitlich geordnet*, în «T. U.», 30 (Leipzig, 1906), p. 30—34; 468—471.

Sfîntul Vasile cel Mare, închinare la 1600 de ani de la săvîrşirea sa, Bucureşti, 1980 (cu 20 de studii diferite).

Sfîntul Vasile, Arhiepiscopul Cezareii Capadochiei (329—379), traducere de Iosif, Mitropolit Primat, Bucureşti, 1898.

Truecker, B., *Politische und sozial-geschichtliche Studien zu den Basiliusbriefen*, Bonn, 1961.

Völker, H., *Basilius, Epistel 366 und Clemens Alexandrinus*, în rev. «Vigiliae christianae», Leiden, 1953, p. 23—26.

I

SCRISORI DATÎND ÎNAINTE DE EPISCOPAT

EPISTOLA 1

Către Eustațiu Filozoful[1]

Scrisă prin anul 356

Îmi pierdusem deja nădejdea din pricina nedreptăților sorții, datorită cărora a apărut mereu cîte o piedică în calea întîlnirii noastre, dar, într-un chip minunat, tu mi-ai redat entuziasmul și m-ai mîngîiat prin scrisoarea trimisă. Ajunsesem aproape să mă întreb dacă nu cumva e drept ceea ce spun adeseori cei mai mulți oameni, că există o necesitate și un destin care dirijează treburile noastre, atît cele mărunte, cît și cele mai importante, și că noi oamenii nu sîntem stăpîni pe nimic. Or, în caz că lucrurile nu stau chiar așa, atunci nu cumva un noroc oarecare rînduiește parcă toată viața omului? Vei înțelege mai bine și rostul acestor gînduri, cînd vei afla pricinile care m-au adus aici.

Părăsisem Atena disprețuind stările de lucruri de acolo din pricina renumelui ce-l aveai ca filozof. Am trecut în grabă, prin orașul așezat pe malurile Helespontului[2], așa cum nici un Odiseu n-a făcut-o ca să scape de cîntecele fermecate ale sirenelor[3]. Și Asia Mică mi-a stîrnit multă admirație, eram însă grăbit s-ajung în metropola acestei provincii[4]. Deîndată ce am ajuns acasă te-am căutat ca pe tot ce aveam mai de preț, dar nu te-am putut găsi, pentru că mi s-au ivit multe și variate piedici. Căci se vede c-a fost un destin necruțător să mă îmbolnăvesc, iar din pri-

1. Filozof păgîn admirat de Sf. Vasile atît de mult, încît chiar și după întoarcerea sa din călătoriile pe la locașurile mînăstirești din Orient, dorea să-l revadă. J. Gribomont (*Eustațiu de Sebasta și călătoriile tînărului Vasile din Cezareea*, în «Revue d'hist. ecclés., 1959) identifică pe acest Eustațiu cu viitorul episcop de Sebasta, cu care va avea destule conflicte, dar cu care se va împăca pînă la urmă. De la el a luat unele sugestii în privința vieții monahale, dar a și combătut orientarea îngustă și potrivnică societății acestuia.

2. Constantinopol.

3. *Odiseea*, M 158.

4. Cezareea Capadochiei.

cina aceasta să stau departe de tine, și astfel să nu pot veni împreună cu tine, cînd a fost vorba să pleci prin Orient, iar cînd, în sfîrșit, după nenumărate oboseli, am ajuns în Siria, s-a întîmplat să nu mă pot întîlni cu filozoful meu, care plecase între timp în Egipt. Și iarăși am fost nevoit să pornesc la drum, de astădată spre Egipt, cum zice poetul [5], «un drum lung și greu», dar nici aici n-am găsit pe cine căutam.

Atît de nefericit mă simțeam în dorința mea, încît îmi venea ori să apuc drumul spre Persia și să mă afund în căutarea ta cît mai departe cu putință «prin ținuturile barbarilor» (căci de bună seamă că și pînă acolo ajunseseși, atît de mare era răutatea diavolului) ori, dacă nu, să rămîn aici, în țara lui Alexandru, ceea ce s-a și întîmplat. De altfel se pare că dacă aș fi renunțat să te caut, așa cum se ține mielul credincios de păstorul lui, tu te-ai fi încumetat să treci pînă și dincolo de pădurea Nyssei din India [6], iar dacă s-ar fi găsit pe pămînt vreun colț mai îndepărtat, tu te-ai fi rătăcit și pînă acolo ? [7] Dar de ce atîtea vorbe ?

Ca să încheiem, acum cînd și tu trăiești în aceeași țară cu mine, se vede că nu mi-a fost dat să mă reîntîlnesc cu tine, fiind împiedicat de îndelungate suferințe. Și dacă și de acum înainte aceste boli vor fi tot atît de grele, atunci nici măcar iarna nu voi putea să reîntîlnesc pe înțelepciunea Ta. Nu sînt oare toate acestea niște isprăvi ale destinului, cum te'exprimai tu însuți ? Nu sînt ele un fel de fatalitate ? Astfel de nepotriviri n-au întrecut oare pînă și legendele poeților privitoare la Tantal ? [8]. Dar, cum spuneam mai adineauri, acum mă simt mai bine datorită epistolei Tale și de acum nici nu mai stărui în vechile mele păreri. Eu spun că trebuie să fim recunoscători lui Dumnezeu atunci cînd ne face părtași la bunătățile Sale, dar nu trebuie să ne supărăm nici cînd El nu ni le dăruiește îndată. Așa și noi, în caz că îngăduie să ne reîntîlnim unul cu altul, să vedem în acest lucru Binele cel mai mare [9], precum și plăcerea cea mai aleasă, dar dacă El amînă reîntîlnirea noastră, atunci să suferim această durere cu blîndețe și răbdare pentru că fără îndoială că El rînduiește treburile mult mai bine decît am putea s-o facem noi înșine.

---

5. *Odiseea*, D 483.

6. Oraș, în Pakistanul de azi, socotit de cei vechi patria lui Dionisos.

7. Ficțiune literară folosită de Sf. Vasile spre a arăta dorul său după viața monahală.

8. După mitologia greacă, rege al Frigiei, osîndit la foame și sete veșnică pentru vina de a-și fi servit propriul său fiu la un ospăț, dat zeilor.

9. Frumoasă încheiere cu referire la Binele cel mai mare după ce a început amintind de credința în destin. Regret că n-am putut avea la îndemînă studiul lui J. Gribomont, *Eustathe le Philosophe et les voyages du jeune Basile de Césarée*, în «Rev. d'hist. eccl.», 1959, p. 115—124.

EPISTOLA 2
Către prietenul Grigorie (de Nazianz) [1]
(din timpul retragerii 360—361)

I

Ţi-am recunoscut scrisoarea aşa cum recunoşti îndată pe copiii prietenilor, a căror înfăţişare seamănă leit cu aceea a părinţilor lor. Într-adevăr, ţine de felul tău tipic de judecată afirmaţia făcută înainte de a şti ceva despre modul în care vieţuim şi sîntem organizaţi aici, anume că frumuseţea acestui peisaj [2] n-ar putea fi un imbold serios, în stare să-ţi provoace o astfel de stare sufletească, încît să doreşti să vii aici cu noi. Se vede că în socotelile tale toate cele pămînteşti sînt nimic în comparaţie cu fericirea făgăduită de Evanghelie.

Mi-e ruşine oarecum şi mie să descriu cu amănuntul ceea ce fac ziua şi noaptea în aceste locuri retrase. E drept că am părăsit viaţa de oraş, socotind-o prilej pentru tot felul de răutăţi. Dar pe mine însumi n-am reuşit încă să mă depăşesc. Dimpotrivă, am ajuns asemenea celor ce călătoresc pe mare, care, din pricina neobişnuinţei în ale navigaţiei, devin neliniştiţi, simţind că-i apucă răul de mare, sînt prost dispuşi din pricina legănării corăbiei, văzîndu-se zguduiţi cînd dintr-o parte cînd din alta, iar atunci cînd urcă într-o barcă ori într-o luntre îi apucă răul şi ameţeala, pentru că greaţa şi crizele de ficat i-au însoţit peste tot.

Cam printr-o astfel de stare sufletească trec şi eu, întrucît pretutindeni port încă încuibate în mine patimi, care continuu mă tulbură, aşa că din toată această schimnicie şi retragere în singurătate încă n-am dobîndit aproape nimic deosebit [3].

În orice caz, din cîte ar trebui să facem şi prin care ne-am putea învrednici să păşim pe urmele Celui Care ne-a arătat calea mîntuirii, atunci cînd ne-a zis «Oricine vrea să vină după Mine, acela să se lepede de sine, să-şi ia crucea sa şi să-Mi urmeze Mie» [4], cele mai importante sînt următoarele.

II

Mai întîi sîntem datori să ne păstrăm *liniştea cugetului*, care e ca un ochi. După cum ochiul, care se roteşte încontinuu, cînd într-o parte,

---

1. Poate tocmai fiindcă se deosebeau profund în temperament şi atitudini, cei doi mari părinţi s-au iubit şi s-au întregit, iar pînă la urmă au format un cuplu ideal, nu numai pe băncile universităţii din Atena, ci şi mai tîrziu, în viaţă.
2. Annisi, actuala Sunisa, la marginea Neo-Cezareii, la 8—10 stadii de satul Ibora, pe malul rîului Iris.
3. Sincer şi modest, Sfîntul Vasile vrea să cîştige pe Grigorie şi printr-o susţinută ironie.
4. *Matei* 16, 24.

cînd într-alta, odată în sus, altădată în jos, nu e în stare să vadă limpede ce se află în fața lui, ci trebuie mai întîi să-și fixeze privirea spre obiectul pe care vrem să-l cercetăm, tot așa nici mintea omului nu-i în stare să vadă limpede adevărul atunci cînd ea este asaltată de nesfîrșite griji lumești. Pe cel care încă nu-i unit prin legătura căsătoriei [5] îl tulbură adeseori furia patimilor, pofte greu de potolit și tot felul de dorințe trupești primejdioase, pe cîtă vreme pe cel care trăiește în legătură familială îl iau în primire alte soiuri de griji; dacă n-are copii, le va duce dorul; dacă are, îl neliniștesc grijile pentru creșterea lor, pentru supravegherea soției, pentru gospodărirea familiei, pentru controlul asupra slugilor, pierderile la contracte, certurile cu vecinii, neplăcerile de la tribunale; frica de faliment în comerț; munca pînă la extenuare în agricultură.

Fiecare zi posomorăște sufletul cu cîte o supărare nouă, pe cînd nopțile, care preiau îngrijorările zilelor, amăgesc și mai mult cugetele cu nălucirile lor. Față de toate acestea există numai o singură scăpare: să te desparți cu totul de grijile lumești. Dar despărțirea de lume nu înseamnă pur și simplu plecare trupească din mijlocul ei, ci rupere sufletească de poftele trupești în așa măsură, încît să nu simți dorul de a trăi în oraș, de a avea casă, avere, prieteni, proprietate personală, mijloace proprii de trai, pofta de a face comerț, de a apărea la întruniri publice, de a nu te mai dori după învățături omenești, în schimb să fii gata să primești în inimă îndrumări izvorîte din învățătura dumnezeiască. Și o astfel de pregătire a inimii însemnează tocmai dezvățul de obișnuințele rele, care puseseră pînă atunci stăpînire pe ea. Nici pe tăblița de ceară nu poți scrie dacă n-ai șters de pe ea ceea ce a fost scris acolo înainte, dar nici în suflet nu se pot întipări învățăturile dumnezeiești dacă nu s-au scos din el mai întîi prejudecățile obișnuinței. De aceea, în vederea acestui scop, retragerea noastră aici, în singurătate, ne este de cel mai mare folos, pentru că potolește patimile, dînd prilej minții să le stîrpească cu totul din suflet. Căci, după cum fiarele îmblînzite sînt ușor de stăpînit dacă le arătăm iubire, tot așa și dorințele puternice, cum sînt poftele, mîniile, temerile și mîhnirile, aceste rele care înveninează sufletul, pot fi potolite prin viață trăită în liniște, în loc să le ațîțăm, să le aprindem mai tare prin tulburare neîncetată, și astfel le biruim mai ușor prin puterea minții. Cu o condiție: să fie locul măcar așa cum este

5. Desigur, Sfîntul Vasile nu condamnă căsătoria. Aici se are în vedere ruperea de «duhul lumii», care într-un fel e normativă pentru toți creștinii, nu numai pentru monahi.

al nostru de aici, rupt de orice contact cu lumea, încît asceza continuă să nu fie întreruptă prin nimic exterior [6].

Deprinderea evlaviei hrănește sufletul cu gînduri cerești. Și ce lucru poate fi mai fericit decît să imiți, aici pe pămînt, cetele îngerilor, care mînecă la rugăciune încă din revărsatul zorilor și preamăresc pe Făcătorul lumii în laude și în cîntece, iar după ce soarele a ajuns să strălucească pornesc la muncă însoțind astfel pe om pretutindeni în rugăciuni, punînd în muncă imnuri de laudă, așa cum ai da gust mîncărurilor atunci cînd pui în ele sare și mirodenii? Căci mîngîierea imnurilor ne revarsă în suflet într-adevăr o stare de adîncă seninătate și voioșie.

Așadar liniștea este începutul curățirii [7]. Cînd ai liniște sufletească atunci nici limba nu mai discută despre lucruri omenești, nici ochii nu se mai răsucesc să surprindă culorile frumoase ori simetria organismelor trupești, după cum nici auzul nu tulbură puterea sufletului prin ascultarea cîntecelor compuse anume ca să placă, sau prin vorbe ale oamenilor ușuratici sau înfumurați, lucruri care se știe că au putere deosebită de a slăbănogi trezvia sufletească. Căci mintea care nu se împrăștie și n-o ia razna prin simțuri spre lucruri omenești se întoarce acasă și se ridică prin puterile sale ca să cugete la cele dumnezeiești. Și cu cît e mai pătrunsă și mai luminată de acea frumusețe, cu atîta își uită parcă și de cele trecătoare și nu mai dă prea mult pe hrană, nici nu se îngrijorează de îmbrăcăminte, ci, liberă de griji pămîntești, își îndreaptă întreaga rîvnă spre dobîndirea bunătăților celor veșnice, nevoindu-se numai după înțelepciune și bărbăție, după dreptate și cumpătare [8], precum și după celelalte virtuți care izvorăsc din acestea și care dau apoi putința creștinului să-și îndeplinească toate datoriile vieții.

III

Dar calea de căpetenie pentru descoperirea adevărului mîntuitor este *cercetarea Sfintelor Scripturi*, pentru că în ele ni s-au transmis atît poruncile privitoare la faptele noastre, cît și viețile fericiților bărbați, care stau în fața noastră, vrednice de a fi imitate ca niște icoane vii

6. În fond, sfîntul Vasile nu predica fuga de lume, de societate, ci în primul rînd ancorarea în activism. Cf. R. Truecker, *Politische u. sozialgeschichtliche Studien zu der Basiliusbriefen* (Diss. Frankfurt, 1960), Bonn, 1961. Dem. Savramis, *Theologie und Gesellschaft*, München, 1971.

7. Ἡσυχία — revenirea în sine (ἐπάνειμι εἰ σεαυτὸν) vor fi doi piloni de bază în spiritualitatea răsăriteană vreme de peste 1000 de ani, culminînd cu isihasmul.

8. E vorba de virtuțile cardinale, cf. P. S. Timotei Lugojanul, *Spiritualitatea sfîntului Vasile*, în volumul «Sfîntul Vasile cel Mare», București, 1980, p. 105 ș.u.

ale vieţuirii în Dumnezeu. Şi astfel, în orice parte simte fiecare creştin că-i lipseşte ceva, aici îşi află, ca într-o farmacie de obşte, leacul potrivit pentru boala lui, bineînţeles dacă va fi hotărît să-şi urmeze modelul.

De pildă, dacă îndrăgeşte cineva fecioria, citeşte adeseori istoria lui Iosif [9], învăţînd din faptele lui cum să se păstreze curat, şi anume nu numai să se înfrîneze de la plăcerile trupeşti, ci şi cum să stăruiască mai mult în virtute. Bărbăţia o poate învăţa de la Iov, care nu numai cînd viaţa i s-a schimbat cu totul, încît într-o clipită din bogat a ajuns sărac şi din tată a mulţi copii să nu mai aibă nici unul, a rămas neclintit, păstrîndu-şi tot timpul neîncovoiată credinţa sufletului său, ci n-a cîrtit de mînie nici atunci cînd prietenii veniţi să-l mîngîie l-au luat în rîs şi i-au sporit prin aceasta şi mai mult durerea. Şi iarăşi, dacă chibzuieşte cineva cum ar fi cu putinţă ca în acelaşi timp să fie şi blînd şi mărinimos, încît şi de mînie să se folosească prin blîndeţe ca de o unealtă împotriva răutăţii oamenilor, atunci va afla pe David curajos în faptele lui războinice, dar blînd şi stăpînit în răspunsurile faţă de duşmani. Tot aşa a fost şi Moise, care cu grea mînie şi-a ridicat întreaga lui statură împotriva tuturor celor care au păcătuit faţă de Dumnezeu, dar cînd a fost vorba de învinuirile care i s-au adus, el a răbdat toate cu seninătate sufletească. Şi peste tot, aşa cum pictorii, care zugrăvesc icoanele după model, îşi îndreaptă încontinuu privirile spre original, ca să-i poată prinde aidoma trăsăturile, tot aşa şi cel ce vrea să se desăvîrşească în toate felurile trebuie să privească la vieţile acestor sfinţi ca la nişte icoane vii şi lucrătoare şi să-şi însuşească bunătăţile lor, urmîndu-le întocmai.

IV

Dar şi *rugăciunile*, care însoţesc citirile biblice, fac sufletul mai întinerit şi mai îmbunătăţit, pe măsură ce acesta se simte mai plin de dorul după Dumnezeu. Căci rugăciunea cu adevărat bună este aceea care face să se înfiripeze în suflet o concepţie clară despre Dumnezeu, iar sălăşluirea lui Dumnezeu în noi constă tocmai în a avea pe Dumnezeu temeinicit în gînd. Numai atunci devenim temple ale Duhului, cînd gîndirea statornică la El nu se mai lasă întreruptă de grijile pămînteşti şi cînd cugetul nu se lasă tulburat de patimi trecătoare. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu lasă totul de-o parte şi se retrage în el, alungînd orice patimă care-l aţîţă spre necumpătare şi săvîrşind fapte care duc la virtute.

9. Istoria lui Iosif, aşa cum ne-o descriu imnele şi sinaxarul Săptămînii Patimilor e foarte apropiată de cugetarea Sf. Vasile.

V

Şi mai întîi de toate trebuie să ne străduim să nu folosim cuvintele în chip neînţelept, să nu punem întrebări în chip arţăgos, nici să răspundem necuviincios, să nu întrerupem pe om cînd acesta povesteşte ceva folositor, nici să nu intervenim forţat peste alţii; cu un cuvînt, să păstrăm *măsură* atît la vorbe, cît şi la ascultare. Să nu ne fie ruşine să ne mai cultivăm, dar nici să nu ţinem învăţătura numai pentru noi, fiind invidioşi cînd şi alţii ar vrea să înveţe, asemănîndu-ne cu femeile desfrînate, care prezintă pe copiii altora ca şi cum ar fi ai lor, ci să recunoaştem deschis cine este părintele cuvintelor respective. Să alegem şi o intonaţie naturală în vorbire, care să nu pună în situaţie neplăcută pe cel mai slab de ureche, dar nici să nu-l supere prin grăire prea tare, să ne examinăm mai întîi în noi înşine ce avem de spus şi abia după aceea să ne exprimăm. Să nu fim morocănoşi în discuţii, ci atrăgători în vorbire, dar să nu căutăm să folosim un anume grai uşuratic, ci să păstrăm farmecul poveţelor binevoitoare. Chiar şi cînd sîntem siliţi să mustrăm, de fiecare dată să ne ferim de a fi grosolani, pentru că numai dacă ai dat dovadă mai întîi tu însuţi că eşti modest şi smerit, numai atunci te vei putea apropia uşor de cel care are nevoie de îndreptare. Căci adeseori ne este de folos acest fel de pedepsire întrebuinţat de proorocul care atunci cînd a greşit n-a pronunţat el însuşi sentinţa la condamnare [10], ci a făcut apel la o altă persoană, pe care a făcut-o ca judecător al propriului său păcat, pronunţînd dinainte pedeapsa care ar fi căzut pe el, ca să nu-l mai poată acuza acum cineva care l-ar fi confundat.

VI

Unui suflet smerit şi retras îi stă bine o privire serioasă şi îndreptată numai spre pămînt, o *ţinută* mai puţin pretenţioasă, o frizură nu prea îngrijită, o îmbrăcăminte mai ponosită, încît ceea ce se vede la cei ce ţin doliu să apară la noi ca ceva nesilit. Rasa să fie strînsă uşor cu o centură pe corp, brîul să nu stea deasupra coapselor, pentru a nu asemăna pe călugăr femeilor, dar nici să nu fie prea liber încît haina să apară încreţită, căci aceasta ar fi semn de moleşire. Nici umbletul să nu fie prea tărăgănat, ca şi cum ar da dovadă de slăbănogire a sufletului, dar nici să nu fie prea grăbit sau prea pompos, ceea ce ar trăda o răscolitoare agitaţie lăuntrică. Rostul îmbrăcămintei este unul singur, acela

10. *II Regi* 12, 1—14.

de a acoperi trupul după necesitate, atît iarna cît și vara, dar la haine nu trebuie căutate nici culori înflorite, nici țesături fine și moi, pentru că dacă ar umbla cineva neapărat după haine și culori deschise ar da pe față dorul după înfrumusețare, ca femeile care, de dragul modei, își boiesc obrajii și părul cu sulemeneală străină. Dar și grosimea țesăturii trebuie să fie de așa fel încît să nu trebuiască să mai fie luată peste ea încă o a doua îmbrăcăminte pentru a ține mai cald celui ce o poartă. În același timp și încălțămintea trebuie să fie din material ieftin, dar lucrată în așa fel încît să corespundă întru totul necesității.

Desigur, dacă în privința îmbrăcămintei se cade să ne mărginim la strictul necesar, tot astfel și cînd e vorba de hrană, e de ajuns pentru întreținere pîinea, iar pentru sete, apa, pe lîngă care se va adăuga consumarea diferitelor legume pentru menținerea vigorii trupești, în măsura în care sînt necesare. La masă nu trebuie să se vadă că mîncăm cu lăcomie, ci să păstrăm tot timpul stăpînire de sine, seninătate și cumpătare în toate, nelăsînd nici atunci cugetul să rătăcească departe de Dumnezeu, ci și din prilejul gustării alimentelor și din felul în care e alcătuit organismul, pe care îl hrănim, să facem prilej de preamărire a lui Dumnezeu, întrucît pînă și din multele soiuri de bucate lăsate pentru întreținerea trupului omenesc se poate vedea că ele au fost lăsate de Ziditorul tuturor lucrurilor. Înainte de a ne așeza la masă, se cade să înălțăm sufletul către Dumnezeu rugîndu-L să ne învrednicească de darurile Lui atît în prezent, cît și pentru cele ce ne rezervă pentru viitor. După prînz trebuie să ridicăm iarăși cugetele spre Dumnezeu spre a-I mulțumi pentru toate darurile primite și spre a-I implora bunătatea pentru cele pe care ni le-a făgăduit. Trebuie să se rînduiască pentru masă o anumită oră, aceeași în fiecare zi, din 24 ore ale zilei; numai această oră să fie închinată grijii de trup, pe cînd pe celelalte ascetul să le dăruiască nevoințelor duhovnicești.

Somnurile să fie și ele ușoare și scurte, în consonanță cu hrana mai ușoară care s-a consumat, ba vor exista și întreruperi, din cînd în cînd, pentru a se ocupa sufletul cu marile probleme ale mîntuirii. Pentru că lăsarea în grija unui somn greu, atunci cînd toate mădularele sînt istovite de oboseală și cînd ușor pot cădea pradă nălucirilor celor mai nebunatice, duce pe cei adormiți în felul acesta la moarte zilnică. Ceea ce este răsăritul soarelui pentru ceilalți oameni, aceea este miezul nopții pentru cei se nevoiesc în evlavie, căci atunci acea liniște nocturnă odihnește sufletul în chip deosebit, pentru că atunci nici ochii, nici urechile

nu transmit în inimă audiții primejdioase, ci cugetul întreg comunică numai cu Dumnezeu, iar îmbunătățindu-se pe sine prin aducerea aminte de păcatele săvîrșite și fixîndu-și reguli pentru ocolirea răului, cere de la Dumnezeu ajutor pentru ducerea la îndeplinire a hotărîrilor luate [11].

EPISTOLA 3

Către Candidian [1]

Scrisă pe la anul 360

Cînd ți-am primit epistola am încercat un sentiment straniu : în clipa în care am pus mîna pe ea am avut senzația că primesc un comunicat oficial, iar în timp ce desfăceam sigiliul de ceară, ca să citesc, m-a apucat o teamă ca și cum ar fi trebuit să mă aștept la o sentință de osîndire [2], așa cum primeau spartanii în vremea veche. După ce am dat însă la o parte pielea din jurul sulului și am citit textul scrisorii pînă la capăt, am început să rîd de-a binelea, nu numai pentru că nu-mi trimiteai nimic periculos, dar și pentru că am început să-ți compar scrisoarea cu a unui al doilea Demostene. Căci acel mare orator, cu toate că organiza o adevărată orchestră de dansatori și flautiști, totuși nu mai voia să fie numit Demostene, ci doar un dirijor oarecare [3]. Or, în calitatea Ta de guvernator, Tu conduci pe mai multe zeci de mii de supuși decît orchestra aceluia. Și iată nu mi-ai scris sub formă de poruncă, ci într-un mod cu totul familiar, dar, în același timp, n-ai uitat deloc nici de rîvna pentru bunele exprimări ca un fel de Platon [4] care, în «Republica» lui, cere ca și atunci cînd treburile sînt amenințate de furtună și de grindină, să ne păstrăm sufletul liniștit și adăpostit ca după un zid de

---

11. S. Y. Rudberg a studiat *(Etudes sur la tradition manuscrite de saint Basile*, Upsala, 1953) această epistolă pe baza a 123 de variante manuscrise, socotind-o ca una din cele mai complete scrieri ale sale în privința concepției lui ascetice și morale. Parțial, această epistolă e cuprinsă și în «Vechile rînduieli ale vieții monahale», (după ediția rusă a episcopului Teofan, apărută la Moscova în 1892), editura mănăstirii Dobrușa, 1929, pag. 243—248.

1. Candidian era guvernator al Capadochiei. Ca atare a cunoscut și pe Sf. Grigorie de Nazianz (Migne, *P.G.* 37, 36—41).

2. Σκυτάλη era inițial «un băț de o anumită grosime, care servea spartanilor să asigure secretul unor mesaje publice, ca sentințele sau ordinele trimise de efori generalilor plecați în expediție. Acesta putea fi citit numai după ce era înfășurat pe un băț de aceeași dimensiune. Cuvîntul «scital» a ajuns să însemne însuși mesajul trimis». *(Enciclopedia civilizației grecești*, în românește de Ioana și Sorin Stati, București, 1970, p. 482—483).

3. Horegul, ὁ χορηγός, era dirijorul, care conducea și instruia pe cheltuială proprie corul, care însoțea sub forma unei «opinii publice» desfășurarea unei acțiuni teatrale. *Enciclop. civiliz. gr.* p. 281.

4. Platon, *Republica*, partea III-a, 496 D. (Ed. Noica-Creția, p. 291—293).

întărire, nelăsîndu-l pradă nici unei patimi, cel puţin atît cît ne stă fiecăruia în putere. Astfel de isprăvi sînt cele mai mari şi mai minunate pentru oamenii capabili, deşi dacă le judeci după viaţa pe care o duc, ele nu sînt în sine ceva chiar atît de ieşit din comun. Acum însă ascultă un caz cu adevărat extraordinar, care era să dea peste mine.

Un om de nimic, din cei care trăiesc pe moşia noastră de la Annisa, după ce a auzit că ne-a murit omul de serviciu, fără să spună că ar fi avut vreun contract şi fără să fi venit să mă caute, dar şi fără să se fi plîns pentru ceva de mine, fără să-mi fi cerut ceva din ceea ce şi aşa aveam de gînd să-i fac parte — şi fără să mă fi ameninţat că-şi face dreptate dacă nu i s-ar fi dat nimic, — la un moment dat însoţindu-se cu încă vreo cîţiva, tot aşa de nebunatici ca el, a atacat casa şi a început să snopească în bătăi pe femeile care purtau grijă acolo de gospodăria noastră şi, după ce au forţat intrările, au luat tot ce au găsit, însuşindu-şi nu numai ce credea el că ar constitui partea lui, ci a îndemnat şi pe ceilalţi să fure şi ei tot ce voiau. Faţă de toate acestea, ca să nu fim lăsaţi în ultimul hal de părăsire şi pentru ca să nu apărem în faţa tuturor că am ajuns pradă oricui, dovedeşte-ţi, Te rog, interesul ce ni l-ai arătat totdeauna în toate împrejurările. Numai atunci cred că am putea scăpa de griji dacă am fi luaţi sub energica Ta purtare de grijă. Am fi mulţumiţi dacă numitului i s-ar da o pedeapsă, şi anume să fie arestat de autorităţile comunale şi să fie osîndit şi trimis pentru o vreme oarecare în temniţă. Asta n-ar constitui numai o mică satisfacţie pentru cîte am pătimit, ci ar constitui şi un fel de învăţătură pentru viitor.

EPISTOLA 4

Către Olimpiu [1]

Scrisă între anii 360—361

Ce-ai de gînd, minunate prietene? De ce-mi alungi din casă pe iubita-mi sărăcie, mama supremei filozofii? Cred că dacă ar avea grai ţi-ar intenta un adevărat proces cu expulzare nedreaptă, spunîndu-ţi: «Iată eu aşa mi-am ales dinainte să convieţuiesc împreună cu Vasile, pentru că el admiră nu numai pe Zenon Filozoful [2], care după ce a pierdut totul într-un naufragiu, n-a scos din gură nici un cuvînt greu, ci

1. Olimpiu era om înstărit, care trimitea donaţii în bani şi alimente pentru a sprijini «experienţa asceţilor», a tinerilor Vasile şi Grigorie. Vasile îl dojeneşte blînd.

2. Naufragiul lui Zenon (336—263 î.d.Hr.), întemeietorul stoicismului, pare a fi fost un fapt real, zice comentatorul lui. Diogene Laertios, *Despre vieţile şi doctrinele filosofilor*, trad. Balmus, comentarii Ar. Frenkian, Bucureşti, 1963, pag. 330 şi 657.

a exclamat doar: «Bravo destinule, văd că tu mă faci să îmbrac mantaua sărăcăcioasă a filozofului!» [3], ci și pe ucenicul său Cleant, care noaptea săpa fîntîni pentru cîțiva bănuți, din care să poată și trăi, dar și să-și plătească ziua lecțiile de filozofie [4]. Și tot așa nu înceta deloc să admire pe Diogene [5], pentru faptul că făcea orice numai să nu pretindă de la viață mai mult decît îi dădea natura, încît a aruncat din mînă cupa de lut, căci învățase de la un copil că tot așa de bine se poate bea și atunci cînd te pleci să-ți iei apă în căușul palmelor».

Iată, dar, ce fel de mustrări și de înfruntări ți-ar putea face sora mea, sărăcia, cu care mă obișnuisem în casă și pe care ai alungat-o acum prin bucatele cu care m-ai încărcat tu. Și ți-aș mai putea spune vorbe și mai grele: «Dacă te mai prind pe-aici am să-ți dovedesc că traiul ce l-ai dus pînă acum seamănă cu luxul sicilienilor și cu plăcerile sibariților italieni [6]. Și pentru aceasta să știi că am să mă răzbun cum numai eu știu!»

Cam atîta despre sărăcia mea. Încolo, m-am bucurat auzind că ai început deja să faci un tratament. Doresc să-și facă efectul, căci, în fond, ceea ce ar prinde mai bine sufletului tău curat ar fi tocmai un organism pentru care nu ar trebui să-ți mai faci nici o îngrijorare.

EPISTOLA 5

Scrisoare de mîngîiere adresată lui Nectarie

Scrisă pe la 359

N-au trecut nici trei zile de cînd am auzit despre nenorocirea ireparabilă care a dat peste tine, dar am stat încă la îndoială, pentru că cel care mi-a transmis această știre tristă nu-mi putea da amănunte despre felul cum s-au întîmplat lucrurile, iar pentru că nu eram dispus să admit ceea ce nici n-aș fi crezut că poate fi adevărat, am așteptat pînă ce am primit o epistolă de la episcopul locului, care mi-a confirmat în-

3. Τριβώνιον era mantaua groasă (mai scurtă decît ἱμάτιον). Era haina tipică a lui Socrate și a filozofilor. Cf. Benseler—Schenkl, *Griech.-deutsch. Vörterbuch*, Leipzig-Berlin, 1911 s.v.

4. Despre Cleante, săpătorul de fîntîni, D. Laertios, *art. cit.*, VII, V, p. 373 și despre felul cum a băut Diogene apă, *ibid.* p. 304.

5. Filozof cinic, contemporan cu Alexandru Macedon.

6. Orașul Siberis a fost întemeiat în sec. VIII î.d.Hr. pe țărmul vestic al golfului Tarent de niște coloniști greci. Din pricina fertilității solului cetățenii orașului trăiau în lux și desfrîu, cf. *Enciclop. civiliz. gr.*, 504.

1. Admirator al Sf. Vasile, Nectarie pare a fi una și aceeași persoană cu viitorul arhiepiscop al Constantinopolului (381—397). P. Hristu, *art. cit.*, III, p. 442—443.

grozitoarea veste. Ce nevoie ar mai fi să-ţi spun cît de mult m-a îndurerat şi cîte lacrimi am vărsat pentru asta? Căci într-adevăr, cine ar putea avea aşa o inimă de piatră ca să-şi iasă din fire în aşa măsură încît să treacă peste astfel de lovituri cu indiferenţă, ori să treacă prin astfel de împrejurări cu totală nepăsare? Moştenitorul unei case strălucite, reazemul familiei, nădejdea patriei, vlăstarul unor părinţi evlavioşi, care a fost rodul atîtor rugăciuni, a plecat, fiind răpit din braţele tatălui său, în floarea vîrstei sale. Ce inimă, de-ar fi ea tare ca diamantul, n-ar înmuia-o de tot? Drept aceea, nu-i de mirare că această pierdere m-a atins în chipul cel mai profund şi pe mine, care m-am apropiat de tine din toată inima încă de la început atît de mult, încît bucuriile şi durerile tale erau şi bucuriile şi durerile mele. Pe cît se părea pînă acum că prea puţin te-au încercat necazurile, acum dintr-o dată, prin pizma diavolului, ţi-a dispărut toată tragerea de inimă şi toată voioşia din casă, iar în locul lor am băgat de seamă că toate s-au îmbrăcat în negru. De aceea, chiar dacă am vrea să plîngem pentru cele întîmplate şi să lăcrimăm, tot nu ne-ar ajunge viaţa întreagă, ba nici dacă toţi cunoscuţii noştri ar plînge împreună cu noi, tot n-ar fi în stare să egaleze cu tristeţea lor această suferinţă. Şi chiar valurile rîurilor de s-ar transforma în lacrimi, nici ele n-ar putea să plîngă îndeajuns durerea pe care am încercat-o [2].

Dar dacă am vrea acum să punem în lumină darul pe care Dumnezeu ni l-a pus în inimi, adică acea judecată înţeleaptă, care e în stare să păstreze în sufletele noastre măsura adevărată, atît în clipele de fericire, cît şi în cele de întristare, ea ne va aduce mereu aminte de cîte am văzut şi de cîte am auzit, vom înţelege că această viaţă e mai mult durere şi neputinţă. Cu toate acestea, cei ce credem în Hristos nu trebuie să ne întristăm pentru cei ce mor, ca şi cei ce n-au nădejdea în înviere [3], căci numai prin răbdare îndelungă vom dobîndi mari cununi de mărire în preajma Celui Care s-a luptat şi se luptă încă împreună cu noi, încît numai dacă vom îngădui acestui cuget lăuntric să ne şoptească fără încetare acest adevăr al nostru, poate că numai atunci vom putea afla o alinare cît de mică.

Drept aceea, Te rog ca pe un bun luptător ce eşti să primeşti cu cuget împăcat şi cu tărie această lovitură grea şi să nu îngenunchezi, lăsîndu-te copleşit de întristare, lăsîndu-ţi sufletul năpădit de ea. Să fii convins că, chiar dacă motivele celor rînduite de Dumnezeu nu le

2. Procedeu literar folosit adeseori de scriitorii capadochieni adăpaţi la şcolile culturii greco-romane, hiperbola sau folosirea de expresii exagerate spre a impresiona, e adeseori întîlnită mai ales în «Pasiunile epice ale aghiografiei din sec. IV». N. Delehaye, *Les passions des martyrs et les genres littéraires*, Paris, 1921, p. 237 ş.u.

3. *I Tes.* 4, 13.

pricepem, totuşi răsplăţile care ni se rînduiesc de către Cel Înţelept, Care ne iubeşte, le vom gusta odată şi odată, chiar dacă pînă atunci vom avea şi de răbdat multe dureri. Pentru că El ştie ce şi cum să rînduiască fiecăruia din ceea ce-i este de folos şi pentru că ne rînduieşte dincolo de moarte răsplăţi mai mari decît cele pe care le-am avea aici. Căci, într-adevăr, există unele cauze neînţelese de noi oamenii ; de ce anume unii pleacă de aici mai devreme, pe cînd alţii sînt lăsaţi să se chinuie timp mai îndelungat în această viaţă fără de dureri ? De aceea pentru toate trebuie să preamărim iubirea Lui de oameni şi să nu ne pierdem nădejdea, aducîndu-ne aminte de acea adîncă şi vestită vorbă rostită de marele luptător care a fost Iov, cînd a văzut la o cină cum i s-au prăpădit cei zece copii şi cînd a zis : «Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvîntat» [4]. Să săvîrşim şi în viaţa noastră această minune. Poate că aceasta-i şi plata Dreptului Judecător pentru cei care se fac vrednici de astfel de isprăvi. Să zici, dar : «N-am pierdut pe fiul nostru, ci l-am dăruit Celui ce ni l-a dat. Viaţa lui nu s-a nimicit, ci a fost schimbată cu una mai bună. Nu l-a astupat glia pe dragul nostru băiat, ci l-a primit cerul în lăcaşurile lui. Să mai avem puţină răbdare şi ne vom regăsi iarăşi cu cel dorit. Nu-i prea lungă vremea despărţirii, pentru că în viaţa aceasta toţi sîntem pe drum şi toţi ne grăbim spre sălaşul nostru al fiecăruia, pe care unul l-a apreciat mai devreme, altul e acuma pe drum, iar un altul se grăbeşte şi el, dar pînă la sfîrşit toţi vom ajunge în el. Şi chiar dacă el şi-a isprăvit drumul mai repede, aşteaptă acelaşi sălaş» [5].

Numai de ne-am asemăna şi noi cu acest fiu al nostru în curăţenia virtuţii, încît să ne învrednicim şi noi de o odihnă atît de fericită pe cît de nevinovată e şi viaţa pruncilor care petrec cu Hristos !

EPISTOLA 6

Către soţia lui Nectarie

Scrisă între anii 360—364

I

Mă gîndisem să nu rup tăcerea în faţa decenţei Tale, socotind că, întocmai ca la un ochi inflamat, cea mai uşoară atingere provoacă iritare, tot aşa şi în sufletul lovit de adîncă mîhnire, cuvîntul, oricît ar încerca el să aducă vreo mîngîiere, s-ar putea ca oricum să provoace tulburare cînd intervine în astfel de clipe zbuciumate. Dar pentru că mi-am

4. *Iov*, 1, 21. Acelaşi citat şi în epist. nr. 2.
5. Plutarh, *Eticele* 113 C.

dat seama că e vorba de o femeie creştină [1], educată în cele sfinte încă de multă vreme, şi care a trecut prin multe în viaţă, n-am crezut c-ar fi bine să lipsesc de la datoria mea. Ştiu ce-i în sufletul mamelor şi, mai ales cînd mi-aduc aminte de purtările dumitale bune şi blînde faţă de toată lumea, îmi închipui cît de mare trebuie să fie suferinţa pentru pierderea recentă. Ai pierdut un fiu pe care-l fericeau toate mamele cît timp a trăit, fiu cum şi-ar fi dorit să fie şi copiii lor, iar cînd el a murit au plîns cu toatele, ca şi cînd şi-ar fi îngropat propriul lor copil. Moartea lui a rănit inima a două patrii, a noastră, a celor din Capadochia, şi a celor din Cilicia [2]. Deodată cu el s-a şi stins un neam mare şi vestit, s-a prăbuşit parcă cu temelie cu tot.

O! Ce fatală ispravă ai făcut, diavole [3], ce groaznică nenorocire ai adus! O! tu pămîntule! ce te-a făcut să îngădui o astfel de pătimire? Cred că şi soarele s-ar fi îngrozit, dacă ar fi avut simţire, de o aşa privelişte tristă. Şi ce-ar putea spune cel care ar exprima durerile, pe care deznădejdea unui astfel de suflet ar încerca s-o spună?

II

Dar, după cum am învăţat din Evanghelie, nimic din cîte se întîmplă nu-i să nu fi fost cuprins în purtarea de grijă a Providenţei, pentru că nici o vrabie nu piere fără ştirea Tatălui ceresc [4], încît tot ce se întîmplă e după voia Celui Ce ne-a păzit. Căci voii lui Dumnezeu cine-i poate sta împotrivă? Să privim, dar, cu înţelegere tot ce se întîmplă, pentru că dacă ne-am ridica împotriva celor rînduite de sus n-am aduce nici o îndreptare celor întîmplate, iar pe deasupra ne mai pierdem şi pe noi înşine. Să nu ne ridicăm, dar, împotriva dreptei judecăţi a lui Dumnezeu, pentru că sîntem cu mult mai neştiutori decît ca să controlăm judecăţile cele negrăite ale Lui. Acum ai bunul prilej de a lua ca pildă de răbdare soarta mucenicilor. Mama Macabeilor a ştiut de moartea celor şapte fii ai ei [5], dar n-a plîns, nici n-a vărsat sînge nedemn, ci prin rugăciunile ei de mulţumire către Dumnezeu, în ceasul în care i-a văzut desfăcîndu-se de legăturile trupului prin foc, prin sabie şi prin chinuri cumplite, a ajuns bine plăcută lui Dumnezeu, iar în faţa oamenilor a rămas neuitată. Mare e suferinţa, mărturisesc şi eu, dar mari sînt şi răsplăţile pe care le dobîndesc de la Domnul cei ce le suferă.

---

1. Deşi tonul acestei epistole intitulate «cea de mîngîiere» diferă de al celei anterioare, totuşi e cald, impresionant. P. Hristu, *(art. cit.* II, 349) crede că soţia lui Nectarie ar fi fost originară din Cezareea şi că Sf. Vasile va fi cunoscut pe ambii soţi de la Constantinopol, unde Nectarie ar fi fost retor.
2. Patria lui Nectarie.
3. *Fac.* 2, 17.
4. *Matei* 10, 29.
5. *II Mac.* 7, 1, 20.

Din clipa în care ai ajuns mamă şi ţi-ai văzut copilul şi I-ai mulţumit lui Dumnezeu, cred că n-ai uitat totuşi că el e muritor şi că ai adus pe lume tot un muritor. Iar în cazul acesta, ce-ţi pare aşa de straniu că a încetat din viaţă un muritor ? Vei zice : m-a întristat că acest lucru s-a întîmplat prea devreme. Pare necunoscut ceea ce nu-i binevenit şi asta pentru că nu ştim să distingem ceea ce e în folosul sufletelor noastre şi nici nu putem să hotărîm termene fixe în viaţa omenească. Aruncă-ţi ochii pretutindeni în jur, unde locuieşti, şi vei înţelege că toate cele văzute sînt muritoare, că toate sînt supuse stricăciunii. Priveşte cerul de deasupra Ta : odată şi odată şi el va dispărea. Uită-te la soare : nici el nu va rămîne în veci. Toate stelele, toate vietăţile uscatului şi ale mărilor, toate minunăţiile de pe lume, pămîntul însuşi, toate sînt pieritoare, de la o vreme nici una nu va mai exista. Cugetarea la toate acestea să aducă aşadar o mîngîiere pentru tot ce s-a întîmplat la voi ! Nu măsura durerea în ea însăşi, pentru că atunci îţi va părea cu neputinţă de îndurat, ci doar dacă o pui în cîntar alături de toate celelalte lucruri omeneşti, abia atunci vei găsi şi în ea vreo mîngîiere şi, mai presus de toate acestea, ţi-aş spune un lucru şi mai important : cruţă întristarea soţului tău, mîngîiaţi-vă unul pe altul ! Nu îngreuia peste măsură suferinţa, măcinîndu-te la nesfîrşit în tînguire ! În genere nu cred că există motiv care să ne poată mîngîia deplin, dar tot aşa cred că la o întristare cum este cea de faţă ne trebuie şi rugăciune.

Doresc, deci, ca Însuşi Domnul apropiindu-Se de inima Ta să-ţi aprindă cu putere negrăită o lumină în suflet spre gînduri mai bune şi spre a regăsi din lăuntrul tău izvoarele mîngîierii.

EPISTOLA 7

Către prietenul său Grigorie (de Nazianz)

Scrisă între anii 360—363

N-am uitat niciodată, mai ales cînd scriam unui om luminat ca tine [1], că pînă şi cea mai precisă definiţie e mult mai neputincioasă decît

1. La ezitarea repetată a Sfîntului Grigorie Teologul de a se hotărî într-un fel sau altul, arareori a formulat Sfîntul Vasile argumente mai hotărîtoare ca în această scurtă epistolă. Era epoca în care îşi arăta influenţa sa primejdioasă erezia lui Eunomie, care voia să refacă întreg sistemul argumentărilor ariene în denaturarea învăţăturii despre deofiinţimea persoanelor Sfintei Treimi. Dacă şi aşa — zice Sf. Vasile — omul nu poate cunoaşte adîncul tainelor, din pricina sărăciei cuvintelor, atunci măcar puţinul cît îl putem face, să-l facem. Aşa s-a născut prima lucrare a Sf. Vasile, tratatul *Contra lui Eunomie*, pe care-l va completa apoi fratele său, Sf. Grigorie de Nyssa. Ştia el, Sf. Vasile, de ce era nevoie să mobilizeze gîndirea şi condeiul neîntrecut al prietenului său : «îţi pun la inimă, aşa cum te-am rugat şi altădată, să te dedici cu totul apărării adevărului creştin». Şi ştim cît de salvatoare vor fi cele cinci cuvîntări teologice ale Sfîntului Grigorie de Nazianz.

gîndirea celui ce vorbește și decît curiozitatea celui ce cugetă. Aceasta pentru că, în mod firesc, cuvîntul nu poate fi în stare să redea toată adîncimea ideilor. Și atunci, dacă puterea noastră de gîndire e slabă, iar și mai neajutorată decît ea e puterea de exprimare a limbii, oare la ce altceva va trebui să ne așteptăm de pe urma spuselor noastre, decît la scuza că sîntem prea săraci în cuvinte? Desigur, însă, că acest lucru n-ar putea constitui o pricină pentru care să ne putem opri vreodată de a mai cerceta și întreba, căci ar fi o adevărată trădare dacă nu ne-am sili să punem la îndemîna tuturor celor ce iubesc pe Dumnezeu răspunsurile teologice cele mai potrivite. Dar fie că aceste îndrumări sînt destul de clare, fie că mai au nevoie de lămuriri, ele mai pot fi totuși îmbunătățite, atunci cînd împrejurările o cer. Deocamdată îți pun la inimă, așa cum te-am mai rugat și altădată: să te dedici cu totul apărării adevărului creștin și, cu avîntul pe care Dumnezeu ți l-a sădit în cuget, să ajuți la consolidarea poziției corecte a învățăturii, căci nu trebuie să ne mărginim doar la aceste obiective, fără a mai nădăjdui spre nimic altceva, căci fiind și așa cu mult mai slabi decît s-ar crede, mai multă primejdie aducem învățăturii creștine prin slăbiciunea cuvîntului nostru, decît adăugînd mult prea puțina noastră vigoare pentru apărarea adevărului.

EPISTOLA 8

Către locuitorii din Cezareea, pentru a-și justifica retragerea [1]

I

M-am întrebat adeseori cu ce v-am putut supăra și cum v-ați putut lăsa biruiți de smerenia mea, un om atît de mic și de neînsemnat, care poate că n-are nimic plăcut, în sfîrșit, de ce m-ați îndemnat, făcînd amintire de patria mea și de prietenie, ca și cum v-ați fi silit în dragoste părintească să mă aduceți la voi, pe mine, un transfug oarecare. Cît mă privește, eu recunosc că sînt un transfug, fapt pe care nu l-aș putea tăgădui, dar pricina o veți afla îndată dacă vreți. Am rămas atunci foarte mirat de un lucru neprevăzut, asemeni celor rămași încremeniți pe neașteptate de niște zvonuri neașteptate, așa încît nu mi-am mai

1. Epistola de față e cuprinsă numai în codicele *Parisinus Supp. gr. 1020* din sec. XI. Adresanții nu pot fi locuitorii Cezareii. Nici stilul nu pare a fi al Sfîntului Vasile. De aceea mulți cercetători o atribuie lui Evagrie Ponticul. R. Melcher, *Der achte Brief des Basilius ein Werk des Evagrius Ponticus*, Münster, 1923. Totuși îndeosebi pasajele privind apărarea divinității Duhului Sfînt sînt tratate în mod similar și în alte epistole ale Sf. Vasile.

putut stăpîni gîndurile şi am luat-o la sănătoasa, adăpostindu-mă undeva departe de voi, dar de la o vreme parcă mi s-a furişat în suflet un dor după învăţăturile cele dumnezeieşti şi după filozofia lor. Căci mă întrebam : cum mi-aş putea stăpîni păcatul care sălăşluieşte în mine ? cum mi-aş putea cîştiga şi eu un Laban [2] care să mă ocrotească de prigoana lui Esau [2] şi să mă deprindă în cea mai înaltă filozofie ? Dar întrucît, cu ajutorul lui Dumnezeu, mi-am atins pe cît a fost cu putinţă acest scop, prin faptul că am găsit acest «vas ales» [4] şi această fîntînă adîncă, vreau să spun pe Grigorie [5], gura lui Dumnezeu, mai lăsaţi-mi puţină vreme, vă cer şi vă rog, nu pentru că aş fi îndrăgit viaţa de prin oraşe, (căci nu uit că prin asemenea obişnuinţe prinde în cursă cel rău pe oameni), ci pentru că mă gîndesc că întîlnirea cu cei sfinţi este de cel mai mare folos. Din vorbirea, cît de modestă, despre sfintele învăţături şi din ascultarea lor cît mai deasă ne putem obişnui cît mai mult cu contemplarea, de care nu ştiu cum m-aş putea lipsi. După părerea mea iată cum stau lucrurile :

II

Dar, o ! dumnezeieştii mei şi prea iubiţii mei, păziţi-vă de păstorii filistenilor [6], ca nu cumva fără să băgaţi de seamă să vă astupe izvoarele şi să vă tulbure curăţia cunoştinţelor privitoare la credinţă ! Iată ce pun ei mereu la inimă : să nu luminaţi cu ajutorul dumnezeieştilor Scripturi sufletele cele plăpînde şi să nu strîmbaţi adevărul cu ajutorul înţelepciunii din afară ! Cel care introduce în credinţa noastră noţiuni de felul lui «nenăscut» şi «născut» [7] şi care învaţă dogmatizînd că Cel din veci a fost o vreme cînd El nu exista, ca Acela care există prin firea Lui şi e mereu Tată, că Duhul Sfînt nu-i veşnic [8], unul ca acela nu-i oare un fel de filistean ? Eu iubesc prea mult oile Patriarhului vostru [9], pentru ca să bea din apa curată ce ţîşneşte spre viaţa de veci [10] şi să nu-şi atragă asupra lor vestirea proorocului : «Pe Mine, Izvorul apei celei vii, M-au părăsit şi şi-au săpat fîntîni sparte, care nu pot ţine apă» [11], atunci cînd trebuiau să recunoască cum că Tatăl e Dumnezeu, Fiul e Dumnezeu şi Duhul Sfînt e Dumnezeu, după cum ne-au

2. Unchiul lui Iacob.
3. Acest frate al lui Iacob îl urmărea pe acesta pentru că reuşise să-i ia dreptul de întîi născut.
4. *Fapte* 9, 15.
5. Grigorie de Nazianz.
6. Popor duşman al evreilor.
7. Temă frecventă în scrierile Sf. Vasile, mai ales în tratatul *Contra lui Eunomie*.
8. Teme curente în lupta anti-ariană .
9. Aluzie la Hristos, Păstorul cel bun (*Ioan* 10, 11).
10. *Ioan* 4, 19 ; *Ier*. 2, 13.
11. *Ier*. 2, 13.

învăţat dumnezeieştile cuvinte şi cei care au scos din ele cea mai înaltă înţelepciune. Iar celor care ne aruncă în faţă învinuirea că ne-am închinat la trei dumnezei să li se spună aşa: noi recunoaştem numai un singur Dumnezeu, dar pe El nu-L înţelegem numeric, ci după fire. Într-adevăr, tot ceea ce se spune despre unul ca număr, acela nu-i nimic în realitate şi nici simplu de la natură, pe cînd Dumnezeu e recunoscut de toţi ca simplu şi necompus. Aşadar, Dumnezeu nu-i unul ca număr. Iar ceea ce spun, aşa este. Spun, de pildă, că lumea este numericeşte numai una, dar nu una prin fire, după cum nici simplă nu este, într-un fel cel puţin. Într-adevăr, noi o împărţim după elementele care o compun, în fier, apă, aer şi pămînt. La rîndul său şi despre om se spune că-i unul numericeşte. Căci zicem adeseori «un om». Dar, într-un anumit fel, acest om nu-i ceva simplu, întrucît e format din trup şi din suflet. Tot aşa şi despre înger vom spune că-i unul ca număr, dar prin firea lui el nu-i nici unul şi nici simplu, întrucît ne reprezentăm ipostasul îngerului ca fiind o fiinţă însoţită de sfinţenie.

Or, dacă nimic din ceea ce este unul ca număr, nu-i unul prin fire, şi dacă ceea ce este unul prin fire şi simplu nu-i unul ca număr, şi dacă zicem că Dumnezeu e unul prin fire, atunci cum ne pot ei atribui numărul pe cîtă vreme noi îl excludem cu totul din această fericită şi spirituală natură? Într-adevăr, numărul ţine de cantitate şi cantitatea e adaos la firea corporală. Or noi am crezut dintotdeauna că Domnul este Creatorul trupurilor. Tocmai de aceea orice număr designează lucruri a căror soartă este să aibă o fire materială şi delimitată; faptul că ceva este unic e o caracteristică a substanţei simple şi de neînţeles. Aşadar, cel care admite că Fiul lui Dumnezeu sau Duhul Sfînt sînt număr ori creatură, unul ca acela introduce în ei, fără să vrea, o fire materială şi delimitată. Şi numesc «delimitată» nu numai firea cuprinsă într-un anumit spaţiu, ci şi pe cea înţeleasă de preştiinţa Celui care trebuia să-l aducă pe om din nimic la viaţă, lucru care poate fi uşor de înţeles chiar şi prin ştiinţă. Deci orice fiinţă sfîntă, care are o fire delimitată şi are o sfinţenie dobîndită, poate fi bănuită că ar putea înclina spre rău. Însă Fiul şi Duhul Sfînt sînt Ei Înşişi izvor de sfinţenie, prin care orice făptură cugetătoare se poate sfinţi pe măsura virtuţii sale [12].

III

Or, potrivit învăţăturii celei drepte, noi nu spunem nici că Fiul se aseamănă cu Tatăl [13], nici că nu se aseamănă, căci atît primul cît şi cel

---

12. A se vedea A. Grillmeier, *Le Christ dans la tradition chrétienne*, Paris, 1965, p. 330 şi urm.

13. Se cunosc variantele ereziei ariene: omiusieni, omei, anomei. A se vedea *Istoria bisericească universală*, I, p. 234 şi urm.

de-al doilea din aceşti termeni sînt deopotrivă de imposibili. Într-adevăr noţiunile «asemănător» ori «neasemănător» se atribuie unor calităţi. Recunoscînd identitatea naturii, noi admitem deofiinţimea, şi pentru Dumnezeire nu admitem ideea de compus pentru că Cel Care, după fiinţă, este Dumnezeu şi Tată, a născut pe Cel Care, după fiinţă, este Dumnezeu şi Fiu. Acest fapt este cel care ne îngăduie să evidenţiem consubstanţialitatea sau deofiinţimea. Într-adevăr, Cel Care, potrivit substanţei sau fiinţei Sale, este Dumnezeu, Acela este deofiinţă cu Cel Care, după fiinţă, este Dumnezeu, întrucît şi omul e numit uneori dumnezeu, de pildă: «Eu am zis: Dumnezei sînteţi» [14]. Chiar şi demonul este numit dumnezeu, de pildă: «căci toţi dumnezeii neamurilor sînt idoli» [15]. Însă aceia sînt numiţi aşa printr-un favor, pe cînd aceştia, printr-o minciună. Singur Dumnezeu este Dumnezeu după fiinţă sau după substanţă. Iar cînd spun «singur» subliniez tocmai fiinţa lui Dumnezeu, substanţa cea sfîntă şi necreată. Într-adevăr cuvîntul «singur» se mai foloseşte şi în legătură cu un om oarecare şi în legătură cu firea luată în chip absolut şi în general. Despre un om oarecare, cum am spune, de pildă, despre Pavel, care «a fost răpit singur pînă la al treilea cer şi a auzit cuvinte de nespus, pe care nu-i slobod omului a le grăi» [16]. Despre fire în general, aşa cum a spus Pavel: «Omul ca iarba» [17]. Aici nu se are în vedere un anume om, ci firea omenească în general. Căci, într-adevăr, orice om e trecător şi muritor. Tot aşa credem că au fost rostite tot în legătură cu firea: «Cel Care Singur are nemurirea» [18] şi «Unuia înţeleptului Dumnezeu» [19] sau «Nimenea nu este bun decît unul Dumnezeu». Într-adevăr, cuvîntul «singur» denotă acelaşi lucru ca şi «eu singur» [20]. Şi «El singur este Cel ce întinde cerurile» [21]. La fel «să te temi de Domnul Dumnezeul tău şi numai Lui să-I slujeşti» [22] şi «nu este Dumnezeu în afară de Mine» [23]. Cuvintele «unul» şi «singur» sînt spuse de Dumnezeu în Scriptură nu pentru a-L deosebi de Fiul ori de Duhul Sfînt, ci împotriva celor care nu sînt dumnezei şi care nu sînt numiţi aşa decît în chip mincinos. De pildă: «şi au lepădat de la ei pe dumnezeii cei străini şi au început să slujească numai Domnului» [24]. Şi «au îndepărtat fiii lui Israel baalii şi astartele şi au început să slu-

14. *Ps.* 81, 6.
15. *Ps.* 95, 5.
16. *II Cor.* 12, 2—4.
17. *Ps.* 102, 15.
18. *I Tim.* 6, 16.
19. *Rom.* 16, 27.
20. *Luca* 18, 19.
21. *Iov* 9, 8.
22. *Deut.* 6, 13.
23. *Deut.* 30, 2.
24. *Jud.* 10, 16.

jească numai Domnului» [25]. Şi iarăşi, Pavel: «căci deşi sînt unii numiţi dumnezei, fie în aer, fie pe pămînt, totuşi pentru noi este un singur Dumnezeu, Tatăl, din Care sînt toate, prin Care sînt toate» [26].

Dar noi ne întrebăm aici de ce, după ce a zis «un singur Dumnezeu», nu s-a mulţumit cu acest cuvînt (noi am spus că expresia «singur» şi cuvîntul «unul» atunci cînd e vorba de Dumnezeu, arată natura) şi de ce a adăugat cuvîntul «Tatăl», specificînd şi «Hristos»? Eu bănuiesc că Pavel, vasul alegerii, a crezut că nu era destul să vestească numai că Fiul este Dumnezeu şi Duhul Sfînt este Dumnezeu, ceea ce a arătat prin expresia «un Dumnezeu», dacă nu arăta prin adaosul «Tatăl de la Care vin toate», dacă n-ar fi designat prin menţiunea Domnului, Cuvîntul, Cel prin Care sînt toate şi dacă prin adaosul «Iisus Hristos» n-ar fi descoperit întruparea, dacă n-ar fi pus sub ochi patima şi dacă n-ar fi arătat cu claritate înfierea. Or expresiile «Iisus Hristos» ne descoperă tocmai astfel de idei. De aceea, înainte de patimă, Domnul a refuzat ca să fie anunţat ca Iisus Hristos şi obligă pe ucenici să nu spună nimănui că El este tocmai Iisus Hristos [27]. Într-adevăr, după ce şi-a împlinit misiunea, adică după învierea din morţi şi după înălţarea la ceruri, abia atunci i s-a propus să dea ucenicilor încredinţarea că El este cu adevărat Iisus Hristos. Acesta-i înţelesul pasajului următor: «să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat şi pe Hristos pe Care L-ai trimis» [28]. Şi tot aşa de la acelaşi apostol: «credeţi în Dumnezeu, credeţi şi în Mine» [29]. Pretutindeni cugetul nostru e asigurat prin Duhul Sfînt, ca nu cumva mergînd spre o realitate, să ne îndepărtăm de cealaltă, ca dedicîndu-ne teologiei să nu dispreţuim planul dumnezeiesc al mîntuirii şi pentru ca, în neîncrederea noastră, să nu ajungem la nelegiuire.

IV

Cuvintele Dumnezeieştii Scripturi, pe care duşmanii le mînuiesc, deformîndu-le după cugetul lor propriu, şi pe care ni le pun în circă spre pierderea măririi Fiului Cel Unul-Născut, să le examinăm în acelaşi fel şi, după putinţele noastre, să le explicăm înţelesul. Şi mai întîi să ne legăm de expresia «Eu viez pentru Tatăl» [30]. «Într-adevăr acest cuvînt e una din săgeţile trimise spre cer de cei care se slujesc de ea

25. *I Regi* 7, 4.
26. *I Cor.* 8, 5—6.
27. *Matei* 16, 20.
28. *Ioan*, 17, 3.
29. *Ioan* 14, 1.
30. *Ioan* 6, 57.

într-un chip nevrednic. Dar aici textul nu are în vedere viața de dinainte de veci, după cum cred eu (dintre toate ființele care sînt vii din pricina altcuiva, nimeni nu poate fi viu prin el însuși, după cum cel care a fost încălzit de altul nu poate fi el căldura însăși; or Domnul nostru a zis: «Eu sînt viața»)[31], ci această viață care s-a petrecut în trup și în acest timp pe care L-a trăit din pricina Tatălui. Într-adevăr prin voința Lui a venit să Se sălășluiască în viața oamenilor; și n-a zis: «Eu am trăit din cauza Tatălui», ci «Eu trăiesc din cauza Tatălui», cu specificarea că acțiunea se petrece la timpul prezent. S-ar putea părea că ar vrea să vorbească și despre viața pe care o trăiește Hristos avînd în sine cuvîntul lui Dumnezeu.

Iar că acest lucru vrea să ni-l spună, vom arăta în cele ce urmează. «Și cel ce Mă mănîncă pe Mine va trăi prin Mine»[32]. Într-adevăr noi mîncăm Trupul Său și bem Sîngele Său făcîndu-ne participanți (prin întrupare și viață sensibilă) ai Cuvîntului și ai Înțelepciunii. El a numit «trup» și «sînge» toată petrecerea Lui tainică și a descoperit învățătura alcătuită din cunoștințe practice, firește și teologice, care hrănește în același timp sufletul, pregătindu-l încă de pe acum la contemplarea realității. Probabil că acest lucru îl descoperă textul.

V

Dar iarăși «Tatăl este mai mare decît Mine»[33]. Făpturile cele nerecunoscătoare, neamurile diavolului, s-au servit și de acest text. Or, eu cred cu tărie că chiar aceste cuvinte arată că Fiul e deoființă cu Tatăl. Într-adevăr comparațiile știu că se fac din capul locului, între lucruri de aceeași natură. Zicem, de pildă, despre un înger că e mai mare decît alt înger, un om mai drept decît alt om, o pasăre mai rapidă decît altă pasăre. Dacă, deci, comparațiile se fac între lucruri din aceeași specie și dacă prin comparație Tatăl a fost mai mare decît Fiul, atunci Fiul e deoființă cu Tatăl.

Dar poate că mai e și altă idee ascunsă în acest text. Ce mirare ar fi dacă s-ar recunoaște că Tatăl e mai mare decît El, din moment ce El e Fiu și S-a făcut trup, întrucît a fost văzut inferior îngerilor ca mărire și oamenilor ca înfățișare? «Micșoratu-L-ai, spune Scriptura, pe Dînsul cu puțin față de îngeri»[34]. Și iarăși: «pe Cel ce, scurtă vreme, a fost pus mai prejos de îngeri»[35]. Și apoi «și L-am văzut pe El și n-avea

31. *Ioan* 11, 25.
32. *Ioan* 6, 57.
33. *Ioan* 14, 28
34. *Ps.* 8, 6.
35. *Evr.* 2, 9.

nici chip, nici frumusețe chipul Lui necinstit și mai sfîrșit decît al tuturor oamenilor» [36]. El a răbdat toate înjosirile din pricina marii Lui bunătăți față de lucrarea Sa, pentru ca să găsească oaia pierdută și s-o mîntuiască, să însănătoșeze și să mîntuiască pe omul coborît de la Ierusalim la Ierihon și care din pricina aceasta a căzut între tîlhari [37]. Nu cumva ereticul Îl va învinui și în legătură cu leagănul, prin care atunci cînd încă nu se slujea de puterea minții era hrănit de Cuvîntul și-L va osîndi oare din cauza sărăciei pentru că Fiul teslarului n-a avut nici măcar bucuria să aibă un pat? Acesta-i motivul că Fiul e mai mic decît Tatăl! El a murit pentru tine ca să te mîntuiască din pierzania morții și să te facă să ai parte de o viață cerească. Aceasta-i ca și cum ai învinui pe un doctor pentru că se apleacă spre suferințele bolnavilor luînd parte la mirosul greu al bolii, spre a vindeca pe cei încercați de suferințe.

VI

Din pricina ta El nu cunoaște nici ceasul și nici ziua judecății și totuși nimic nu scapă adevăratei Înțelepciuni, căci toate au fost făcute prin Ea. De altfel niciodată n-a fost om care să știe tot ce a făcut. Numai că El rînduiește în felul acesta lucrurile, din pricina neputincioșiei tale, pentru ca aceia care au greșit să nu cadă în deznădejde din pricina scurtimii sorocului, ca și cum n-ar mai rămîne timp pentru căință și pentru ca și cei care duc luptă grea împotriva puterii dușmane să nu plece de la locul lor din pricina lungimii timpului. De altfel nu-i cruță nici pe unii, nici pe alții prin ignoranța sa prefăcută: pentru unii prescurtează sorocul din cauza luptei lui viteze, pe cînd altuia îi rezervă un prilej de pocăință din pricina păcatelor lui. Oricum, după ce S-a socotit în Evanghelii cu cei care nu știu [38], din cauza — cum am zis — a slăbiciunii numărului mare, în Faptele Apostolilor, ca și cum El ar sta de vorbă cu cei desăvîrșiți, zice făcînd excepție cu El însuși: «nu este al vostru a ști anii sau vremile pe care Tatăl le-a pus în stăpînirea Sa» [39]. Așadar să admitem că aceste vorbe, pe temeiul atacului de mai înainte, ar fi fost un răspuns cam prea scurt. De aceea trebuie cercetată cea mai înaltă însemnare a acestui text și bătut la poarta științei ca să văd în ce chip aș putea trezi pe stăpînul casei, care să dea pîini duhovnicești celor care le cer, pentru că pe prieteni și pe frați ne grăbim să-i ospătăm.

36. *Isaia* 53, 2—3 (ed. 1914).
37. *Luca* 10, 30—34.
38. *Marcu* 13, 32.
39. *Fapte* 1, 7.

VII

Sfinţii ucenici ai Mîntuitorului după ce au ajuns pînă dincolo de contemplare, atîta cît e ea cu putinţă la oameni, şi după ce au fost curăţiţi prin cuvîntul lui Hristos, urmăresc sfîrşitul şi sînt nerăbdători să cunoască fericirea din urmă, ceea ce Însuşi Domnul nostru a spus, că nici îngerii şi nici El nu ştiu. El numeşte «zi» înţelegerea deplină şi exactă a planurilor lui Dumnezeu, iar «ceas» numeşte contemplarea a ceea ce este singur şi unic, a cărui ştiinţă o atribuie numai singur Tatălui. Presupun deci că Dumnezeu aceea a zis că ştie ce, de fapt, există, şi aceea nu ştie, ce nici nu există. Într-adevăr, Dumnezeu a zis că dreptatea şi înţelepciunea o cunoaşte, pentru că, prin natura Sa, El este însuşi dreptatea şi înţelepciunea, în schimb spune că nu cunoaşte nedreptatea şi răutatea, căci El, Dumnezeu Cel Care ne-a creat nu este nici nedreptate şi nici răutate. Dacă, deci, se spune despre Dumnezeu că ştie despre Sine că este ceea ce de fapt este, precum şi că nu ştie ceea ce nu este, şi dacă Domnul nostru nu este — potrivit ideii de întrupare şi unui învăţămînt cît de sumar — ultimul bine ce s-ar putea dori, atunci Domnul nostru nu cunoaşte sfîrşitul şi nici fericirea cea mai de pe urmă. Căci se spune : «nici îngerii nu ştiu» [40], adică nici contemplarea care este în ei, nici temeiurile slujirii lor nu sînt ultimul bine ce s-ar putea dori. Într-adevăr, cunoaşterea acestor lucruri este grosolană în comparaţie cu cea faţă către faţă. «Singur Tatăl ştie», ni se spune, pentru că El e sfîrşitul şi extrema dorinţă. Cînd nu mai cunoaştem pe Dumnezeu ca prin oglindă ori în ghicitură [41], ci cînd ne vom împărtaşi din El direct şi fără intermediar, atunci şi noi vom ajunge la ultima ţintă. Dar Domnul nostru încă este sfîrşitul şi extrema fericire potrivit conceptului despre Cuvînt. Căci ce zice Evanghelia ? «Şi Eu îl voi învia în ziua cea de apoi» [42].

El numeşte «înviere» trecerea de la cunoaşterea materială la cea nematerială, iar «ziua cea de apoi», cunoaşterea după care nu mai este alta. Atunci cugetul nostru e îmboldit şi ridicat la o înălţime fericită, cînd contemplează singura şi unica fericire a Cuvîntului. Însă întrucît cugetarea noastră, care se îngroşase prin lipirea ei de pămînt, care-i amestecată cu noroi şi neputincioasă de a se stabili pe o cunoaştere directă, din această pricină, fiind dusă parcă de mînă de frumuseţile înrudite ale trupului său, se orientează după lucrările Creatorului şi de acum învaţă să sesizeze cauzele după efecte pentru ca — fiind de acum crescut puţin cît de puţin — să aibă cîndva puterea de a se apropia

40. *Marcu* 13, 32.
41. *I Cor.* 13, 12.
42. *Ioan* 6, 40.

direct chiar de Dumnezeire. Cred că în acest înțeles a fost rostit acel cuvînt «Tatăl mai mare decît Mine este»[43] precum și «nu este al Meu a da, ci se va da cărora s-a pregătit de către Tatăl Meu»[44]. Într-adevăr și aici avem o mutare pe care Hristos o face din împărăția Lui spre Cel Care e Dumnezeu și Tată pentru că e pîrgă, iar nu sfîrșit, după o învățătură mai sumară, cum am spus și mai înainte, și care a fost spusă ca din partea noastră, iar nu ca din partea Fiului lui Dumnezeu însuși. Și ca să dovedească cum că așa stau lucrurile, la întrebarea apostolilor din Fapte «Doamne, oare în acest timp vei așeza Tu, la loc, împărăția lui Israel?», le răspunde: «nu este al vostru a ști anii sau vremurile pe care Tatăl le-a pus întru stăpînirea Sa»[45], cu alte cuvinte nu celor care s-au legat de trup și de sînge le e dată cunoașterea unei astfel de împărății. O astfel de contemplare Tatăl a pus-o în stăpînirea Sa proprie, prin «Stăpînire» înțelegînd pe cei aflați sub puterea Lui, iar «proprii» pe cei în care necunoașterea lucrurilor inferioare n-are nici o parte. Cît despre «anii și vremurile» să nu ți le închipui prea sensibil, ci ca pe niște intervale de cunoaștere aduse de soarele cel înțelegător.

Dar trebuie să ducem pînă la capăt această rugăciune a Stăpînului. Căci în realitate Iisus este Cel Care s-a rugat: «dă-le și lor să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în Noi să fie una»[46]. Întrucît Dumnezeu este unul, dacă vine în fiecare, atunci face din toți unul singur, atunci numărul piere prin sosirea unității. În cît mă privește, m-am apropiat de acest text ca un al doilea Esau. Da, dacă cineva poate vorbi mai bine sau dacă poate să răspundă mai creștinește la o astfel de întrebare, să spună și să răspundă, și Domnul îl va răsplăti în locul meu. Eu nu știu ce-i invidia, pentru că nu prin dorința de rivalitate, nici prin mărire deșartă am venit la acest examen al cuvintelor inspirate, ci din dorința de a fi folositor fraților, pentru ca să nu dăm impresia că vasele de pămînt, care cuprind comoara lui Dumnezeu, ar fi căzut pe mîna unor oameni cu inima de piatră, niște netăiați împrejur, care se într-armează doar cu o înțelepciune nebună.

VIII

Mai mult, potrivit Pildelor înțeleptului Solomon, cuvîntul a luat început după cum stă scris: «Domnul M-a zidit la începutul lucrărilor Lui»[47]. Mai e numit început al căilor evanghelice, care ne duc spre împărăția cerurilor, nu prin niște creaturi după ființă, ci face drum

43. *Ioan* 14, 28.
44. *Matei* 20, 23.
45. *Fapte* 1, 6—7.
46. *Ioan* 17, 21.
47. *Pilde* 8, 22.

după planul dumnezeiesc, căci cuvintele «a fi fost făcut» sau «a fi fost creat» au același înțeles. El a fost menit să fie cale, ușă, păstor, înger, oaie, mare preot și apostol: toate aceste numiri sînt date după o anumită considerație sau după alta. Și ce ar mai putea spune ereticul în legătură cu Dumnezeul Cel nesupus și care «S-a făcut păcat pentru noi»? Căci într-adevăr așa scrie: «iar cînd toate vor fi supuse Lui, atunci și Fiul însuși se va supune Celui ce I-a supus Lui toate» [48]. Nu te temi de Dumnezeu, omule, că din pricina ta El e numit «nesupus»? Își însușește supunerea și din opoziția față de virtute e numit El însuși nesupus. Tot în acest înțeles a grăit într-o zi, pe cînd era prigonit: «Saule, Saule, pentru ce Mă prigonești?» [49] pe vremea cînd acesta alerga spre Damasc cu gîndul să ducă legați pe ucenicii lui Hristos. Ba se mai numește și gol, dacă vreunul dintre frați e gol: «gol am fost și M-ați îmbrăcat» [50]. Cînd cineva e în temniță, Se socoate El însuși întemnițat, căci El S-a încărcat cu neputințele noastre și a purtat slăbiciunile noastre. Iar una din aceste slăbiciuni este neascultarea: și pe ea a luat-o asupra Lui. De aceea greutățile care s-au ivit, Mîntuitorul Și le însușește, ia asupra Lui suferințele noastre în virtutea acestei comunități prin care petrece cu noi.

IX

Dar și vorbele «Fiul nu poate să facă nimic de la Sine» [51] dușmanii Domnului le iau ca să încurce mințile celor care îi ascultă. După părerea mea și acest text ne dă să înțelegem tocmai faptul că Fiul este de aceeași Ființă cu Tatăl. Și de fapt, dacă fiecare făptură cugetătoare poate face ceva prin ea însăși pentru că are libertatea să se decidă pentru mai rău ori pentru mai bine, pe cînd Fiul nu poate face așa ceva, înseamnează că El nu-i făptură. Or dacă nu-i făptură, urmează că-i deoființă cu Tatăl. Mai mult, nici o făptură nu poate face tot ce vrea. Or Fiul a făcut tot ce a vrut în cer și pe pămînt, așadar Fiul nu-i o făptură. Și mai mult, toate făpturile ori sînt alcătuite cu ajutorul contrariilor, ori sînt în stare să primească aceste contrarii. Or, Fiul e dreptatea însăși și e nematerial. Deci Fiul nu-i o creatură, iar dacă nu-i una dintre acelea, atunci e deoființă cu Tatăl.

X

Acest examen al textelor propuse, pe care l-am făcut, este destul cînd luăm în considerare puterile noastre. Ca să nu mai întîrziem, să

48. *I Cor.* 15, 28.
49. *Fapte* 9, 4.
50. *Matei* 25, 36.
51. *Ioan* 5, 29.

ne întoarcem cuvîntul spre cei care se împotrivesc Duhului Sfînt, ca să mișcorăm în ei orice gînd trufaș care se ridică împotriva cunoașterii lui Dumnezeu. Tu zici că Duhul Sfînt e o creatură. Dar orice creatură e roabă a Creatorului ei. Scriptura spune: «toate sînt slujitoare Ție» [52]. Iar dacă e roabă, ea are și o sfințenie cîștigată și tot ce are o sfințenie cîștigată și tot cel ce are o sfințenie cîștigată e susceptibil de o înclinare spre rău. Or Duhul Sfînt care e sfînt prin ființa Lui e numit «izvor de sfințenie». Așadar, El nu-i o creatură, căci era deoființă cu Dumnezeu. Și spune-mi cum poți tu numi rob pe Cel Care prin Botez te scapă din robie? Căci zice Scriptura: «Legea duhului vieții în Hristos Iisus m-a eliberat de legea păcatului» [53]. De aceea tu nu vei mai îndrăzni să zici că Ființa Lui e supusă schimbării, dacă te uiți la natura puterii potrivnice, care a căzut ca un fulger din cer și a căzut de la viața cea adevărată pentru că avusese numai o sfințenie cîștigată, așa încît schimbarea a venit de la sine, ca un semn rău. De aceea atunci cînd s-a prăbușit din unitate și și-a pierdut vrednicia de înger ființa lui s-a schimbat în diavol, pentru că se stinsese și starea lui primordială și fericită și se aprinsese în el această putere vrăjmașă.

Iar dacă mai zice că Duhul Sfînt e creatură, prin aceasta vrea să ne dea să înțelegem că firea Lui e mărginită. Dar atunci cum ar mai sta în picioare acest cuvînt: «Duhul lui Dumnezeu umple lumea» [54] și altul «Unde mă voi duce de la Duhul Tău și de la fața Ta unde voi fugi?» [55] Dar se pare că el nici nu mai recunoaște ceea ce e simplu după firea sa. Or, dacă Duhul Sfînt nu-i simplu, atunci e alcătuit din ființă și din sfințenie. Cea ce se prezintă în felul acesta aceea e compus. Și atunci cine va fi atît de nebun să spună că Duhul Sfînt e compus și nu e deoființă cu Tatăl și cu Fiul tocmai din pricina acestei simplități?

XI

Dacă în acest cuvînt ni se cere să ne îndreptăm, să înaintăm spre probleme mai importante și să ni se ceară să le discutăm, atunci să privim de acum cît se poate mai mult spre puterea dumnezeiască a Duhului Sfînt. În Sfînta Scriptură am aflat trei creațiuni anumite: una și cea dintîi e aducerea din neființă la ființă; a doua e schimbarea din mai rău în mai bine, iar a treia este învierea din morți. Or, în aceste creațiuni mereu vei afla pe Duhul Sfînt colaborator al Tatălui și al Fiului. Ce zice David despre ceruri, cînd acestea au fost chemate la viață? «Cu cuvîntul Domnului cerurile s-au întărit și cu duhul gurii Lui toată pu-

52. *Ps.* 118, 91.
53. *Rom.* 8, 2.
54. *Înț. Sol.* 1, 7.
55. *Ps.* 138. 7.

terea lor» [56]. Iar omul se ştie că a fost creat din nou prin Botez: «dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă» [57]. Şi: «mergînd învăţaţi toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh» [58]. Vezi, aşadar, că şi aici Duhul Sfînt e de faţă împreună cu Tatăl şi cu Fiul.

Şi ce vei mai spune despre învierea din morţi, odată ce noi vom fi dispărut şi ne vom fi întors în pămîntul din care am fost luaţi? Căci «pămînt» sîntem numiţi şi în el vom merge, întrucît «va trimite Duhul Său şi se vor zidi şi va înnoi faţa pămîntului» [59]. Iar ceea ce Pavel a numit înviere, David a numit înnoire. Să ascultăm din nou pe cel care a fost răpit pînă la al treilea cer. Ce zice el? «Voi sînteţi templu al Duhului Sfînt, Care este în voi» [60]. Însă orice templu este templu al lui Dumnezeu, iar dacă noi sîntem templu al Duhului Sfînt, urmează că Duhul Sfînt este Dumnezeu. Într-adevăr, «Ziditorul a toate este Dumnezeu» [61]. Or, dacă sîntem templu al Duhului Sfînt pe motivul că Lui ne închinăm şi sălăşluieşte în noi, vom recunoaşte că El e Dumnezeu. «Domnului Dumnezeului tău să te închini şi Lui singur să-I slujeşti» [62]. Iar dacă nu admitem cuvîntul «Dumnezeu», atunci să ne înveţe ce vrea să însemneze acest cuvînt. El s-a numit Dumnezeu tocmai pentru că El a aşezat şi pentru că vede de toate lucrurile. Or, dacă e numit Dumnezeu pentru că a aşezat şi priveşte spre toate lucrurile şi dacă Duhul cunoaşte tot ce este de la Dumnezeu, după cum şi duhul care este în noi, cunoaşte ce e al nostru, atunci Duhul Sfînt e Dumnezeu. Mai mult, dacă «Sabia Duhului este cuvîntul lui Dumnezeu» [63], atunci urmează că Duhul Sfînt este Dumnezeu. Într-adevăr, sabia se ţine de Cel după care e numit şi cuvîntul. Iar dacă e numit şi «dreapta Tatălui», «dreapta Domnului m-a înălţat, dreapta Domnului a făcut putere» [64] şi «Mîna Ta cea dreaptă, Doamne, pe vrăjmaşi i-a sfărîmat» [65] şi dacă Duhul Sfînt e degetul lui Dumnezeu, potrivit cuvîntului: «iar dacă Eu cu degetul lui Dumnezeu scot pe demoni» [66] sau, ceea ce scrie în altă Evanghelie, «Eu cu Duhul lui Dumnezeu scot pe demoni» [67], atunci Duhul Sfînt este de aceeaşi fiinţă cu Tatăl şi cu Fiul.

56. *Ps.* 32, 6.
57. *II Cor.* 5, 17.
58. *Matei* 28, 19.
59. *Ps.* 103, 31.
60. *I Cor.* 6, 19.
61. *Evr.* 3, 4.
62. *Matei* 4, 10.
63. *Efes.* 6, 17.
64. *Ps.* 117, 16.
65. *Ieş.* 15, 6.
66. *Luca* 11, 20.
67. *Matei* 12, 28.

EPISTOLA 9

Către Maxim Filozoful

361/362

I

Într-adevăr cuvintele sînt un fel de icoane ale sufletului. Aşa te-am recunoscut şi pe tine, cu ajutorul scrisorii, recunoscînd, cum se spune, leul după ghiare [1], şi m-am bucurat cînd am aflat că nu te arăţi cu lenevie faţă de «cel dintîi şi cel mai mare din bunuri : iubirea faţă de Dumnezeu şi iubirea faţă de aproapele» [2]. Ca semn al celei de-a doua, socot prietenia ce mi-o arăţi, iar pentru cea dintîi, rîvna pe care o ai pentru dobîndirea cunoştinţei celei dumnezeieşti. Că totul se cuprinde în aceste două feluri de iubiri e un lucru cunoscut de orice ucenic al lui Hristos.

II

Scrierile lui Dionisie [3], pe care le cauţi, au ajuns pînă la noi şi încă în număr mare ; în schimb, acum nu le am la dispoziţie, de aceea n-am putut să ţi le trimit. Cît despre mine, iată ce cred despre ele : nu toate scrierile acestui bărbat sînt de admirat, iar unele sînt de-a dreptul de condamnat. Această nelegiuire care se răspîndeşte acum pretutindeni, cu alte cuvinte cea a neasemănării, este, după cît pot şti, cea dintîi care a pus în oameni seminţele acestei faimoase nelegiuiri a anomeilor. Iar pricina răspîndirii ei cred că nu stă atît în rătăcirea cugetării, cît mai ales în dorinţa hotărîtă cu care Dionisie a vrut să combată pe Sabeliu [4]. Pe el l-aş compara cu un grădinar care vrea să îndrepte un pom tînăr crescut strîmb şi pe care-l răsuceşte în mod silit în partea opusă, dar răsucindu-l prea tare, pomul se îndepărtează de creşterea lui firească şi creşte în sens contrar. Cam aşa ceva cred că s-a întîmplat şi cu acest om : în lupta sa necruţătoare, pe care a dus-o împotriva libianului Sabeliu, Dionisie s-a dus fără voie în răul opus tocmai din dorul exagerat de a-l cinsti mai mult. I-ar fi fost destul să arate că Tatăl şi Fiul nu sînt o singură persoană şi în felul acesta ar fi cîştigat biruinţa împotriva blasfemiatorului ; dar acest om, vrînd să cîştige o biruinţă şi

1. Lucian de Samosata, *Hermotim* sau *Despre secte,* 34.
2. *Matei* 22, 38.
3. Elev al lui Origen, Dionisie cel Mare a fost arhiepiscop al Alexandriei între anii 248—264.
4. Sabeliu, eretic antitrinitar notoriu, care confunda persoanele Treimii.

mai strălucitoare şi mai deplină, nu admite numai o deosebire între ipostase, ci şi o diferenţă de substanţă, de grade în putere şi o inegalitate de mărire. Şi astfel, în urma acestei greşeli, el a ajuns să schimbe un rău cu alt rău, îndepărtîndu-se de justeţea credinţei. Şi tot din pricina aceasta el se contrazice adeseori în scrierile sale : o dată înlătură termenul «deofiinţă», din pricina celui care-l folosise în chip greşit, ca să arate că nu acceptă trei ipostase, altă dată îl admite, atunci cînd scrie omonimului [5] său, luîndu-i apărarea. Mai mult, chiar şi cînd e vorba de Duhul Sfînt, el a evitat expresiile care se potrivesc foarte puţin unui om care trăieşte după Duh şi prin care a privat Divinitatea de o cinstire care I se cuvine, coborînd-O întru cîtva şi punînd-O în rîndul fãpturilor create şi menite doar slujirii. Acesta-i aşadar omul.

III

Cît despre mine, dacă ar trebui să-mi spun şi eu părerea, accept expresia «asemănător ca fiinţă» dacă se pun înaintea lor şi cuvintele «cu totul», dacă e înţeleasă ca «de o fiinţă», desigur în înţelesul sănătos al acestei expresii «de o fiinţă». Aşa au cugetat şi Părinţii de la Niceea atunci cînd, numind pe Fiul Cel Unul-Născut «Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat» şi recunoscîndu-I şi alte însuşiri de acest fel, la urmă I-au adăugat şi expresia «de o fiinţă». După cum nu-i cu putinţă ca cineva să-şi închipuie c-ar exista vreo deosebire între lumină şi lumină, între adevăr şi adevăr, tot aşa nu se poate concepe deosebire între fiinţa Celui Unul-Născut şi între cea a Tatălui, din Care S-a născut. Dacă înţelege cineva lucrurile în acest fel, atunci şi eu accept expresia aşa cum am spus. Dar dacă nu înţelege să lege cuvîntul «cu totul» de «asemănător ca fiinţă», cum au procedat şi cei din Constantinopol [6], atunci mă îndoiesc asupra acestei expresii, întrucît socot că prin ea se micşorează mărirea care trebuie recunoscută Fiului Cel Unul-Născut. Şi de fapt noi obişnuim să întrebuinţăm adeseori termenul «asemănător» chiar şi pentru imaginile mai puţin clare şi mai îndepărtate de originalele lor. Or eu folosesc cuvîntul «de o fiinţă» tocmai pentru că prin el nu se mai poate ajunge la vreun înţeles bănuitor sau înşelător. Dar de ce nu vrei să ne faci o vizită Tu însuţi, dragul meu, pentru ca să stăm de vorbă personal despre aceste lucruri şi să nu lăsăm pe seama unor litere neînsufleţite lucruri de o valoare atît

5. Dionisie al Romei (258—268), care încă scrisese împotriva lui Sabeliu.

6. E vorba de sinodul din 360 condus de partida omeilor, care susţineau doar o «asemănare» generală a persoanelor treimice.

de mare, cu atît mai mult cu cît nici nu m-am hotărît să fac cunoscute în public aceste păreri ale mele? Dar să nu-mi spui și Tu ceea ce i-a spus și Diogene lui Alexandru cel Mare [7], că adică tot atît de departe e drumul de la Tine pînă aici, cît și de aici pînă la Tine! Pentru că din pricina suferinței puțin lipsește ca să nu fiu ținut mereu în același loc, ca și cum aș fi un copac ținut de rădăcinile lui, ca să nu mai spun și aceea că socot că trăirea retrasă este una din cele mai mari binefaceri. În schimb tu, după cît mi se spune, ești sănătos, și ca unul care ai ajuns să fii și un fel de cetățean al lumii întregi, dreptatea ar impune ca Tu să vii aici, așa cum te-ai duce tocmai în țara ta. Și dacă într-adevăr un om activ ca tine e familiarizat cu popoarele și cu orașele, unde-ți arăți prin pilda proprie faptele care îndeamnă la virtute, în schimb pentru contemplare și pentru lucrări duhovnicești, prin care ne legăm de Dumnezeu, gîndește cît de prețios ajutor ne este liniștea! Or în retragerea noastră, noi cultivăm tocmai această bogată și nesfîrșită liniște [8], desigur în unire cu Cel care ne-a hărăzit-o, cu Dumnezeu. Și dacă trebuie neapărat să ne arătăm cît mai respectuoși față de cei mai mari și să fim disprețuiți ca unii care sîntem aplecați pînă la pămînt, scrie-ne cel puțin Tu și alte scrisori, că prin aceasta ne faci și mai mare bucurie.

EPISTOLA 10

Unei Văduve

Scrisă în timpul retragerii

Iată ce șiretlic folosesc cei care vor să prindă porumbei: după ce au prins unul, îl îmblînzesc pînă într-atîta, încît pasărea vine și se așază în palma omului și se hrănește de acolo. Atunci i se ung aripile cu ulei bine mirositor și apoi i se dă drumul să zboare liber spre stolul celorlalți porumbei. Buna mireasmă a acestui ulei face întreg acest stol sălbatic proprietate a stăpînului porumbelului celui îmblînzit, întrucît se lasă și ele atrase de cel care miroase bine și astfel intră și ele în colivie.

De ce credeți că mi-am început scrisoarea tocmai cu acestă istorioară? Pentru că prinzînd pe fiul tău Dionisie, cel numit altădată Diomide [1], și ungîndu-i cu parfum dumnezeiesc aripile sufletului lui l-am

7. Diogene Laertios, *Viața*.

8. P. Hristu, *(op. cit.*, III, 376) identifică credem, greșit, pe acest Maxim Filozoful cu Maxim Cinicul, prieten al Sf. Vasile și al Sf. Grigorie Teologul, dar care a jucat un rol funest în viața Sf. Ioan Hrisostomul.

1. Cunoscut erou din ciclul troian, rege în Argos.

trimis cuvioșiei Tale, pentru ca și Tu să-ți iei zborul și să ajungi la cuibul pe care l-a pregătit cel despre care ți-am vorbit. Dacă voi ajunge să văd aceste lucruri atîta vreme cît mai sînt încă în viață, dacă-mi va fi dat să Te văd pe cuvioșia Ta înălțată într-o viață și mai îmbunătățită, atunci aș rămîne profund îndatorat Bunului Dumnezeu pentru astfel de binefaceri [2].

EPISTOLA 11

Fără adresă, unui prieten

Scrisă în retragere

După ce am petrecut cu darul lui Dumnezeu ziua cea sfîntă, împreună cu fiii noștri, și am prăznuit o adevărată sărbătoare închinată Domnului, în semn de copleșitoare dragoste față de El, i-am trimis mai departe, deplin sănătoși — Ilustrității Tale, rugînd pe Iubitorul de oameni Dumnezeu, să le hărăzească un înger de pace, ocrotitor și însoțitor de drum și să Te găsească deplin sănătos și într-o stare de pace desăvîrșită, așa încît ori unde Te vei afla, slujind Domnului și aducîndu-I mulțumiri, să ne bucuri cîtă vreme vom mai fi în lumea aceasta prin cele ce ne vor fi date să le auzim despre Tine.

Și dacă Bunul Dumnezeu îți va ajuta să scapi cît mai repede de îngrijorările prin care treci acum, Te rog să nu socotești altceva mai prețios decît petrecerea Ta la noi. Pentru că nu cred că vei găsi oameni care să-ți arate atîta dragoste și atîta prețuire ca noi. Drept aceea în timpul cît durează această despărțire învrednicește-ne de mîngîierea scrisorilor Tale la orice prilej care ți se ivește [1].

---

2. O altă ficțiune literară, prin care autorul știa și să mîngîie și să sugereze cu finețe retragerea spre monahism sau spre opera de caritate.

Editorul epistolelor Sfîntului Grigorie de Nyssa, G. Pasquali *(Gregorii Nysseni Epistulae*, editio altera, în colecția «Gregorii Nysseni», Opera, vol. VIII, pars II, Leiden, 1959) *observă că același text este întîlnit și în epistola 21 a Sf.* Grigorie de Nyssa, adresată lui Avlavios, de aceea contestă paternitatea Sfîntului Vasile asupra acestei epistole (p. LXVIII—LXX și pag. 73). Avlavios pare a fi fost sofist (Gr. Naz. *Epist. 233)*, hirotonit mai tîrziu episcop de Niceea. Varianta din Grigorie de Nyssa are Diogene în loc de Dionisie. A se vedea și I. Opelt *(Die duftgesalbte Taube als Lockvogel*, în «Jahrbuch für Antike und Christentum», Münster, W. 1958, p. 109—111), care tăgăduiește și el paternitatea Sfîntului Vasile asupra acestei epistole.

1. *Încă un model de atragere discretă spre strădaniile călugărești. Sf.* Vasile a găzduit la mînăstire pentru cîteva zile pe fiii unui prieten (în scrisoare îi numește «fiii noștri»), iar acum invită pe tatăl lor să treacă pe la mînăstire. P. von der Muehll, *(Basilius u. der letzte Brief Epikurs*, în «Museum Helveticum», 1955, 47—49) află că începutul epist. 11 amintește pe Epicur.

EPISTOLA 12

Către Olimpiu [1]
(362—364)

Scrisă între anii 362—364

Dacă pînă nu demult abia-mi scriai cîte ceva, acum văd că nu mai scrii deloc, căci zgîrcenia ta la scris pare a face aşa de mare progres, încît cu timpul pare a se transforma într-un mutism deplin. Întoarce-te mai bine la obiceiurile dinainte şi nu-ţi voi mai reproşa nici dacă-mi scrii laconic, cum făceau spartanii. Dimpotrivă, oricît de scurte ar fi scrisorile ce-mi vei trimite, ele vor fi mărturia unei mari afecţiuni, pe care o voi preţui în mod deosebit, numai să-mi scrii.

EPISTOLA 13

Către Olimpiu

Scrisă în vremea retragerii la Annisa, prin a. 361

După cum toate produsele îşi au un anotimp al lor : florile primăvara, grînele vara şi poamele toamna, tot aşa un fel de produs al iernii pot fi scrisorile [1].

EPISTOLA 14

Către prietenul Grigorie (de Nazianz)

Scrisă în anul 360

I

Fratele meu Grigorie îmi scrisese de multă vreme că vrea să mă viziteze [1], adăugînd că şi tu ai fi luat aceeaşi hotărîre, dar ştiindu-te greu de convins, ca unul care deseori m-am înşelat şi fiind, pe drept şi peste măsură de ocupat, n-am mai putut să te aştept, căci a trebuit să mă duc în Pont, unde, într-o bună zi, dacă Dumnezeu va vrea-o, voi pune capăt drumeţiilor mele. Căci după ce cu mare greutate a trebuit să re-

1. Acelaşi Olimpiu, care copleşise altădată pe Sf. Vasile cu daruri (*Epist.* 4), era acum ocupat peste măsură cu agricultura. El îi va rămîne ataşat sufleteşte şi mai tîrziu, interesîndu-se mereu de activitatea Sfîntului (cf. *Epist. 131, 211*), care, cu o deosebită atenţie, ştia să-l ţină apropiat de sufletul lui.

1. Epistola nr. 13 este poate cea mai scurtă din cîte ne-a lăsat Sfîntul Vasile.

1. E vorba de Grigorie de Nyssa.

nunț la deșartele speranțe pe care mi le pusesem în tine, sau, ca să precizez și mai mult, după ce am renunțat la visuri (căci am admis pe cel care a spus că speranțele sînt visuri ale oamenilor treji), am plecat în Pont, ca să-mi fac o așezare potrivită pentru toată viața[2]. Acolo mi-a arătat Dumnezeu un loc care se potrivește cu felul meu de viață, ajungînd astfel să văd în realitate în fața ochilor mei ceea ce de multe ori mă obișnuisem să plănuiesc în gînd în clipele de răgaz și de odihnă.

II

Există acolo un munte înalt, acoperit de o pădure deasă și udat în partea nordică de ape răcoroase și limpezi. La poalele lui se întinde o cîmpie lină, adăpată continuu de apele care se preling din munte. O pădure, care a crescut parcă de la sine jur împrejurul acestei cîmpii, bogată în arbori variați și de toate speciile, înconjură cîmpia ca un zid. Nici insula nimfei Calipso, pe care Homer o lăuda[3], parcă mai mult decît pe celelalte, pentru frumusețea ei, nu se poate compara cu acest loc. Dar puțin lipsește acestui loc ca să fie cu adevărat ca o insulă, pentru că din toate părțile este mărginit. Căci de-o parte și de alta se cască două prăpăstii adînci, iar în față un torent mare de apă țîșnește dintr-o stîncă, formînd apoi el însuși un zid continuu și greu de trecut. Muntele se întinde de-a lungul celei de-a patra laturi, împreunîndu-se cu alte două prăpăstii prin niște stînci masive în formă de semilună, neîngăduind astfel trecerea nici din spate. Există, așadar, o singură intrare, acolo unde ne-am făcut sălașul. Propriu-zis, locuința noastră e în spate, într-un alt defileu de care se sprijină coama principală a unui masiv muntos, de unde poți avea în față toată întinderea cîmpiei și de unde poți vedea chiar și valurile rîulețului care o înconjoară. Cred că nici priveliștea fermecătoare pe care ți-ar oferi-o fluviul Strymon[4], cînd îl privești pe la Amfipolis, nu te încîntă mai mult decît aceasta, căci prin cursul lui leneș, Strymonul se bălțuiește, ajungînd chiar să nu mai semene cu un fluviu, pe cînd acest rîu al nostru, avînd curgerea cea mai rapidă din cîte cunosc, se rostogolește ca un sălbatic din pricina stîncilor care-l gîtuiesc, încît, la un moment dat, se aruncă furtunos într-o

---

2. Dezamăgit că și episcopul Dianios al Cezareii Capadochiei semnase o formulă ariană, Sfîntul Vasile (care între timp fusese hirotonit diacon) se retrage la Annisa, în Pont. Aici făgăduiseră cei doi Grigorie (de Nyssa și de Nazianz) că vor veni și ei. Fostul coleg de la Atena îi declarase în scris (*Epist.* 53 Migne, *P. G.* 37, 102) că va îmbrățișa aceeași viață de retragere mînăstirească. Dar el tot amîna acest pas. Uneori propunea (ep. 98) ca loc de retragere o prăpastie de lîngă Nazianz. Sf. Vasile descria cu entuziasm regiunea Annisei. Fragmentar, descrierea e cuprinsă și în *Vechile rînduieli ale vieții monahale*, Mănăstirea Dobrușa, 1929, p. 242.

3. Homer, *Odiseea*, I, 51.

4. Strymon (= Struma) izvorăște din masivul Vitoșa de lîngă Sofia și se varsă în golful Orfani din Marea Egee.

adîncă bulboană, fapt care nu numai că produce o priveliște excepțional de plăcută atît pentru mine cît și pentru orice privitor, dar în același timp și satură din destul pe toți din jur prin mulțimea nesfîrșită de pești care se adună în vîltorile lui.

Să-ți mai pomenesc și de văzduhul înmiresmat al ținutului și de aerul răcoros de pe valea rîului? Sînt destui care rămîn fermecați de mulțimea florilor ori de ciripitul încîntător al păsărelelor. Eu însă n-am vreme să mă gîndesc la așa ceva. Admirația cea mai mare, pe care aș putea-o aduce locurilor acestora, este aceea că fiind în stare să ofere tot felul de bunuri folositoare vieții, locurile acestea ne dau roadele cele mai plăcute din cîte pot exista, și anume: liniștea, aceasta nu numai pentru că aici ești departe de zgomotul orașelor, ci mai ales pentru că ele nu lasă pe nici un călător să treacă pe aici, în afară de cei care vin și ne ajută la vînat. Căci să nu uit! în afară de alte bunătăți, ținutul acesta este și foarte bogat în animale sălbatice, nu atît în lupi sau urși — Doamne ferește! — cît mai ales în cirezi întregi de cerbi și căprioare, sau iepuri, care-și află aici din destul hrana, și tot felul de alte asemenea animale [5].

Înțelegi, dar, în ce primejdie ar fi căzut prostul de mine, dacă aș fi acceptat să schimb acest loc cu Tiberina, care-i una din văgăunile și prăpăstiile [6] cele mai adînci ale lumii.

Să nu iei în nume de rău că abia apuc să ajung în acele minunate ținuturi ale Pontului! După ce a aflat insulele Echinadelor Ionice nici Alcmeon nu și-a mai continuat drumețiile [7].

EPISTOLA 15

Către Arcadie, Comitele vistieriei împărătești [1]

Scrisă în anul 360

Dîndu-mi prilej de a scrie Ilustrității Tale, m-am bucurat de un serviciu mai mare decît cel pe care l-au primit cetățenii metropolei noastre.

---

5. Știm și din *Viața sfintei Macrina* (trad. T. Bodogae, Sibiu, 1947, p. 18—21) că hrana cîștigată aici se făcea (ca și pe vremea bunicilor lor) prin vînătoare.

6. Acolo, lîngă Arianz, pe proprietatea lui, invitase Sf. Grigorie de Nazianz pe Vasile, spre a trăi în retragere.

7. Alcmeon din Argos a fost urmărit de furii pentru că a omorît pe tatăl său la îndemnul mamei sale, după cum ne spune tragedia *Cei șapte contra Tebei*.

1. «Începînd de la Constantin cel Mare, conducerea sectorului financiar al împărăției bizantine era în mîna așa numitului «comes rerum privatarum» (aceasta bineînțeles raportat la procesul de centralizare crescîndă a puterii împăratului, G. Ostrogosski, *Geschichte des byz. Staates*, München, 1963, *art. cit.*, p. 31). În felul acesta înțelegem tonul curtenitor al acestei epistole.

Căci bunătatea Ta, de pe urma căreia ei au primit de la mine această scrisoare, le-a fost evidenţiată încă înainte ca eu să Vă fi scris, datorită blîndeţei cu care ne-aţi obişnuit şi pe care firea a sădit-o în atitudinea Ilustrităţii Tale faţă de toţi.

Cît despre mine, eu am socotit a fi de cel mai mare folos prilejul de a putea saluta în Tine o cinste nemaiîntîlnită, de aceea rugăm pe Bunul Dumnezeu să înaintezi cît mai mult în a le fi pe plac, ca strălucirea care te înconjoară să sporească şi să crească în aşa fel, încît şi noi să rămînem fermecaţi de ea şi să gustăm şi noi din bucuria celor miluiţi. În sfîrşit, să primim cîndva pe cei care ţi-au înmînat scrisoarea, preamărind şi ei alături de toţi oamenii bunătatea Ta, fără să uităm vreodată că mijlocirea mea pe lîngă cinstea Ta nemaivăzută nu le-a fost nici lor fără folos.

EPISTOLA 16

Împotriva ereticului Eunomiu [1]

Cel care afirmă că cunoaşterea lucrurilor e posibilă, va fi urmat oricum o anumită cale pentru a-şi îndruma cugetarea spre cunoaşterea acestor realităţi, şi numai după ce se va fi deprins să pătrundă în adîncime toate lucrurile de mică importanţă, abia atunci se va fi putut ridica pînă la această imaginaţie comprehensivă care e mai presus decît orice judecată.

Să spună, deci, cel care se laudă că a priceput ştiinţa ultimelor realităţi, să ne explice cum e alcătuită fiinţa celei mai mici dintre vieţuitoarele pe care le vedem cu ochiul liber, să ne spună, aşadar, cum e alcătuită fiinţa unei furnici, dacă viaţa ei se menţine prin răsuflare şi prin respirare, dacă trupşorul său e divizat prin oase, dacă pe ramificaţiile ei sînt fixaţi nervi şi ligamente, dacă poziţia nervilor e dictată de un înveliş de muşchi şi de glande; dacă măduva se întinde împreună cu articulaţiile spatelui începînd din creştetul capului şi pînă la coadă; dacă prin învelişul membranei nervoase dă ea putere motrică membranelor care se mişcă; dacă există şi în furnică ficat, iar deasupra lui un vas cu bilă; dacă există rinichi şi inimă, artere, vene, pieliţe, pereţi; dacă e animal ori dacă are peri, dacă merge pe un singur picior ori dacă are picioare în formă de degete; cît timp trăieşte şi în ce chip se înmulţeşte, cît timp durează gestaţia puiului, de ce nu toate furnicile

1. Aici n-avem propriu-zis o epistolă, ci e capitolul X din tratatul Sf. Grigorie de Nyssa *Contra lui Eunomie*, Migne, P.G. XIV, 828. Nu se ştie cum a putut intra acest capitol al Sf. Grigorie între manuscrisele cuprinzînd textul epistolelor Sf. Vasile.

umblă pe jos şi nu toate au aripi, de ce unele fac parte din vieţuitoarele care umblă pe jos, pe cînd altele zboară prin văzduh. Cel care se laudă că ar cunoaşte toate să ne explice mai întîi firea furnicii şi abia după aceea să discute despre natura puterii dumnezeieşti, care depăşeşte orice înţelegere. Dar dacă tu n-ai înţeles nici măcar alcătuirea unei biete furnici, cum te poţi lăuda că poţi cuprinde în mintea ta puterea cea neînţeleasă a lui Dumnezeu?

EPISTOLA 17

Către Origen [1]

Scrisă între anii 361—363

Chiar numai auzindu-ţi cuvintele, retore Origen, mă farmeci, iar cînd îţi citesc şi scrisul, trezeşti în sufletul meu bucurii şi mai vii. Multe mulţumiri trebuie să aduc Bunului Dumnezeu, Care n-a îngăduit să se întunece adevărul creştin în urma trădării venite oarecum chiar din cercurile cele mai înalte ale Imperiului, şi Care, prin mijlocirea scrierilor tale, a apărat deplin învăţătura cea adevărată. Aceia într-adevăr, ca nişte cucute, nişte măselariţe, ori ca alte buruieni otrăvitoare, după ce au înflorit, în scurtă vreme, se vor veşteji, pe cînd Ţie drept răsplată pentru cuvîntul rostit îţi va hărăzi Domnul ca numele Lui să înflorească şi să rămînă tot timpul proaspăt. Drept aceea să rînduiască Dumnezeu fericire deplină casei Tale şi să reverse binecuvîntarea Lui asupra copiilor copiilor Tăi! Iar pentru aceşti prunci, strălucitoare mostre ale bunătăţii Tale, care mi-au făcut totdeauna multă plăcere şi pe care i-am îmbrăţişat cu drag, mă voi ruga ca Domnul să reverse asupra lor tot ceea ce părintele lor însuşi cere în rugăciunile lui.

EPISTOLA 18

Către Macarie şi Ioan [1]

Scrisă sub Iulian (361—363)

Pentru ţărani truda plugăriei nu-i ceva nou, după cum nici pentru marinari furtuna nu-i ceva neaşteptat, tot aşa nici pentru negustori su-

1. Retor şi prieten cu Sf. Vasile, acest Origen a apărat în scris pe creştini, îmbărbătîndu-i pe vremea lui Iulian Apostatul. Pentru aceasta Sfîntul Vasile îl felicită şi-i binecuvîntă strădaniile.

1. Nu ştim din altă parte cine au fost aceste două persoane. Unii cred că au făcut parte dintre monahi. Un lucru este sigur, ei au fost prigoniţi pe vremea împăratului Iulian Apostatul pentru credinţa lor. Sf. Vasile îi încurajează în credinţa lor.

dorile verii nu-s ceva nemaiîntîlnit și desigur nici pentru cei ce au ales să trăiască în chip evlavios, tristețea clipei de față nu-i ceva neprețuit. La fiecare din îndeletnicirile arătate se întîlnește o oboseală specifică și cunoscută: nimeni nu-și alege vreuna din aceste îndeletniciri numai de dragul ei, ci pentru ca să se desfăteze astfel de binefacerile așteptate. Nădejdile care țin și mențin în alcătuirea lor toată viața omului îl încurajează pe acesta împotriva greutăților din fiecare etapă. Desigur că există și oameni care se obosesc numai pentru soarta roadelor pămîntului și care s-au văzut cu totul înșelați în nădejdile lor; unii ca aceștia n-au cunoscut cu adevărat plăcerea decît în închipuire. Căci tocmai cei care au văzut faptele corespunzînd așteptării lor au avut nevoie apoi de o nouă nădejde, pentru că cea dintîi s-a scurs și s-a mistuit repede.

De aceea numai cei care au răbdat oboseala de dragul pietății și al credinței, numai lor minciuna n-a putut să le nimicească nădejdile, iar sfîrșitul nu le-a întinat strădaniile pentru că, sigură și statornică, împărăția cerurilor numai pe ei i-a primit.

Drept aceea nu vă lăsați tulburați de calomnii mincinoase, nici nu vă speriați de amenințările puternicilor zilei! Rîsetele și batjocurile casnicilor voștri să nu vă întristeze, cu atît mai puțin osîndele aduse de oameni, care dau să se înțeleagă că se îngrijorează de voi ori se prefac, încurajîndu-vă atîta vreme cît învățătura adevărului va fi apărată de noi.

Dreapta judecată să biruie și să roage pe Învățătorul credinței, Domnul nostru Iisus Hristos, ca să ne stea într-ajutor! Îndurată de dragul Lui, suferința e o plăcere, iar moartea un cîștig [2].

EPISTOLA 19

Către Prietenul Grigorie [1]

Scrisă cam prin anul 365

Alaltăieri-ți-am primit epistola și ți-am recunoscut-o îndată, nu atît după caracterele ei grafice, cît mai ales după stilul în care a fost redactată. Ai scris doar cîteva cuvinte, dar ele spun mult. Nu ți-am răspuns de îndată pentru că plecasem de acasă, iar cel care mi-o adusese abia a ajuns s-o predea cuiva din colaboratorii mei și repede a și șters-o. Acum însă rog pe fratele Petru [2] să-ți transmită felicitările mele, pe de-o

2. *Filip.* 1, 21.
1. de Nazianz.
2. Viitorul episcop de Sebasta.

parte, pentru că ți-ai făcut datoria de a-mi trimite salutări, iar pe de alta, pentru că mi-ai dat ocazia să-ți scriu și eu o a doua scrisoare. De bună seamă că redactarea unor astfel de scrisori laconice, cum sînt cele care-mi vin de la tine, nu produce prea mare oboseală la citit[3].

EPISTOLA 20

Către sofistul Leonțiu

Scrisă la sfîrșitul anului 364 și începutul anului 365

E drept că și eu îți scriu rar, dar scrisorile Tale sînt mult mai rare decît ale mele, și aceasta se întîmplă aproape totdeauna cînd vin la noi mulți din oamenii de pe la Voi. Dacă ai încredința fiecăruia din aceștia cîte o scrisoare, nimic nu m-ar împiedica să am senzația că mă aflu cu Tine și că Te-aș surprinde cu mine, atît de continuu este numărul celor sosiți de la voi la noi. Și atunci, de ce nu scrii? Se știe doar că un sofist[1] n-are alt lucru decît să scrie. Mai mult, pretextînd că ți-e lene să pui mîna la scris, nu ți se va cere nici să scrii, pentru că un altul îți poate lua locul la masa de scris. Nu va fi atunci nevoie nici de limba Ta, pentru că atunci cînd ea nu vorbește, va face acest lucru careva din cei apropiați ai tăi. Iar dacă nimeni din ei nu-i de față, atunci poți sta de vorbă cu tine însuți, dar în nici un caz nu vei tăcea, căci ești doar în același timp și sofist și atic[2], după cum nici privighetorile nu mai tac, din clipa în care primăvara le tot îndeamnă să cînte.

Pentru mine multiplele ocupații în care mă aflu ar putea servi ca un fel de scuze pentru întîrzierile scrisorilor, iar pentru că am pierdut eleganța stilului, în urma desei întrebuințări a limbajului popular, e fi-

---

3. Se poate observa dojana fină față de «datoria» cu greu împlinită de prietenul de la care se aștepta, desigur, nu numai la scrisoare, ci să vină personal alături de el, la Annisa, în retragerea duhovnicească, așa cum promisese.

1. Cuvîntul «sofist» n-a avut la început nimic peiorativ, dimpotrivă, el se atribuia unui om priceput, în special unui profesor de filozofie ori de retorică. Sofiștii au apărut către mijlocul secolului V î.d.Hr. Înainte tinerii primeau doar o învățătură elementară de la un grămătic (scris, citit și socotit), apoi de la un paidotrib (care era un fel de profesor de gimnastică) și de la un horeg (care preda muzica). Sofiștii au fost, așa-zicînd, primii profesori de învățămînt superior. Ei plecau mereu în turnee, de unde aduceau idei noi, dar și cîștigau mult. Cf. *Enciclopedia civ. grec.*, p. 519. N. Balcă, *Istoria filozofiei antice*, vol. I, București, 1982, p. 82 ș.u.

În epistola 21 i se spune Leonțiu, altă dată e numit Iulian, desigur o confuzie a copiștilor. Deși de acum Sf. Vasile era preot, totuși el găsește o adevărată plăcere să folosească limbajul retorilor și al sofiștilor, dar nu în sensul că s-ar fi «uitat peste umăr la alții» (cum ni se spune în *Viața Sf. Macrina*, p. 17), dar totuși cu sentimentul unui om superior (*Epist.* 223). Cît despre curierii atît de deși — de care se amintește la începutul epistolei — se știe că altădată ei lipseau cu totul ori erau greu de găsit.

2. Caracteristicile aticismului erau: delicatețea, măsura, eleganța, puritatea stilului. Sfîntul Vasile le avea pe toate, cum se va vedea din textul lor. Cf. *Epist.* 337—338.

resc să nu îndrăznesc să mă adresez unui sofist ca tine, care, dacă aude ceva nevrednic de înțelepciunea lui, se tulbură și nu rabdă.

E adevărat că, în ce Te privește, Tu folosești orice ocazie spre a-ți face auzit glasul în public, pentru că, din cîte cunosc, nimeni nu vorbește o grecească atît de aleasă ca tine. Încît n-ar fi nici o scuză pentru tine dacă taci.

Dar să vorbim despre altceva.

Ți-am trimis lucrarea scrisă de mine contra lui Eunomiu. Ai putea-o socoti drept încercare copilărească, ori ceva mai serios decît așa, — te las să judeci singur. Căci dacă în ce te privește Tu n-ai nevoie să mai fii îndoctrinat, sper cel puțin să-ți folosească drept armă potrivită împotriva certăreților pe care-i vei întîlni. Și spun asta nu ca și cum m-aș încrede prea mult în lucrarea mea, ci pentru că știu bine că ești dibaci și capabil să te orientezi repede în astfel de probleme dacă ai la îndemînă cîteva puncte de mînecare. Dacă-ți vor părea mai nereușite decît te-ai fi așteptat în vreun punct oarecare, să nu stai la îndoială să mi le semnalezi. Căci mai ales prin aceea se deosebește prietenul de lingușitor : unul vorbește numai ce știe că place, pe cînd celălalt nu ezită să spună și cuvinte care supără.

EPISTOLA 21

Către sofistul Leonțiu

Scrisă pe la 364—365

Se pare că bunul Iulian vrea să tragă un profit din starea generală a lucrurilor, exploatînd situația în scopurile sale proprii. I s-au adus pînă acum reclamații și a fost osîndit cu tărie, dar mai ales în zilele noastre toți îl copleșesc cu acuzații. Astăzi, însă, nu-i vorba atît de restanțe în contribuții, cît mai ales de scrisori. Propriu-zis, nu prea știu eu cum a ajuns el debitor, pentru că el totdeauna trimitea și primea. Dar se pare că și la Tine a ajuns în deosebită cinste acea faimoasă «împătrită pedeapsă» (pentru cei restanțieri la impozite). De fapt nici pitagoreicii [1] înșiși n-au cinstit atît de mult numărul «împătrit» pe cît îl cinstesc azi colectorii de impozite. Cred totuși că ar fi fost mai firesc ca, în calitate de sofist și înzestrat cu un atît de mare talent oratoric, să fi

1. La pitagorei multiplii cifrei «patru» constituiau ceva sfînt. Diog. Laerțiu o.c. VIII 7, p. 397—398. Dar nu trebuie uitați nici zapciii care încasau dările, cerînd adeseori plata împătrită a dărilor. Se folosea în acest scop chiar și teroarea, cum relatează pe la anii 300 scriitorul creștin Lactanțiu. Autorul mustră astfel cu delicatețe pe prieten.

fost şi Tu pus la sechestru de mine, pentru a-mi plăti «împătrit» cu scrisorile tale. Să nu crezi cumva că aş fi supărat scriindu-ţi aşa. Mi-ai face chiar bucurie criticîndu-mă, pentru că sînt sigur că între oamenii buni tot ce se lucrează produce plăcere, aşa că pînă şi supărările şi mîniile sînt un fel de distracţie. De multe ori eşti mai bucuros văzînd pe cineva supărîndu-se decît să stai pe lîngă altul care te copleşeşte numai cu complimente. Aşa că, să nu încetezi vreodată de a face reproşuri! Scrisorile, iată cine vor fi acuzatorii noştri, şi nici un cuvînt nu-mi poate fi mai preţios şi nici nu-mi poate face mai multă plăcere.

EPISTOLA 22

Despre desăvîrşirea vieţii călugăreşti [1]

Scrisă în anul 364

I

Din multele lucruri pe care ni le arată Scriptura cea inspirată ca trebuind îndeplinite de cei hotărîţi a bineplăcea lui Dumnezeu am socotit că e nevoie acum să însemnez într-o scurtă listă numai pe acelea care au fost semnalate deocamdată între voi, iar mărturia pentru fiecare problemă fiind uşor de găsit, voi lăsa s-o descopere cei obişnuiţi cu citirea Scripturii şi care vor putea apoi s-o amintească şi altora. Iată-le :

că creştinul trebuie să cugete lucruri vrednice de chemarea cerească şi să ducă viaţă «vrednică de Evanghelia lui Hristos» [2];

că nu-i voie ca creştinul să aibă mintea împrăştiată şi nici să se lase atras de vreun lucru departe de amintirea lui Hristos, de vrerile şi de judecăţile Lui;

că, întrucît e superior întru toate celor care s-au îndreptăţit după lege, creştinul n-are voie nici să jure [3] şi nici să mintă;

că nu trebuie să defaime nici să hulească [4], nici să bată, nici să se răzbune, nici să răsplătească răul cu rău [5] şi nici să se mînie [6];

---

1. La data cînd scria aceste rînduri Sfîntul Vasile era preot în Cezareea. Aici se cuprind pe scurt principiile generale ale marelui ierarh în legătură cu organizarea vieţii călugăreşti, despre care a tratat mai amănunţit în *Regulele pe scurt* şi *pe larg*. N-am putut avea la îndemînă studiul lui I. Lazzati, *Aristotele perduto*, Milan, 1938. În parte, epistola 22 e reprodusă şi în volumul *Vechile rînduieli ale vieţii monahale*, p. 258—262.

2. *Filip.* 1, 29; *Luca* 12, 29.

3. *Matei* 5, 34.

4. *Tit* 3, 2; *I Tim.* 1, 13; *II Tim.* 2, 24.

5. *Rom.* 12, 19; 17.

6. *Matei* 5, 22.

că trebuie să fie răbdător [7], orice ar fi să pătimească, şi să certe în chip cuviincios pe cel care îl nedreptăţeşte [8], nu însă din dorinţa de răzbunare, ci ca să îndrepteze pe fratele său după porunca Domnului [9];

că nu trebuie să spună nimic împotriva unui frate absent, cu scopul de a-l defăima, lucru care în fond e calomnie chiar dacă sînt adevărate cele spuse [10];

că trebuie să ne întoarcem cu dezgust de la cel care vorbeşte cu răutate despre un frate [11];

că nu trebuie să grăieşti lucruri uşuratice [12];

că nu trebuie să rîzi, nici să-ţi placă să se spună glume [13];

că nu se cade să spui deşertăciuni îngăduind vorbăria goală, care nu foloseşte nimic nici celor care ascultă [14], nici trebuinţelor zilnice ale omului, dar nu sînt plăcute nici lui Dumnezeu. Chiar şi cei ce lucrează, să se îngrijească pe cît se poate să lucreze în linişte, spunînd vorbe bune celor care au ajuns să le fie încredinţaţi, să folosească cu bună rînduială învăţătura de zidire a credinţei, ca nu cumva să se supere Duhul Sfînt al lui Dumnezeu [15].

că nu trebuie ca cineva, care vine în urma altora, să-şi ia curajul să se apropie de unul dintre fraţi sau să-i vorbească, înainte ca aceia care au fost însărcinaţi să vegheze la buna orînduială să cerceteze cum îi place lui Dumnezeu spre folosul obştesc al tuturora;

nu trebuie să ne robim vinului [16] şi nici să fim pofticioşi după mîncăruri cu carne [17], pe scurt spus să nu căutăm plăcere nici în mîncare şi nici în băutură, căci cel ce se luptă duhovniceşte este cumpătat în toate.

Din cîte ne-au fost date fiecăruia spre folosul nostru nimeni n-ar trebui să socoată că ar fi ceva al lui propriu [18] şi nici să-l depoziteze, în schimb trebuie s-avem grijă de toate, ca nimic să nu se dispreţuiască din ceea ce se va fi putut arunca sau pune de o parte, fiind atenţi şi convinşi că e avutul lui Dumnezeu.

---

7. *Iacov* 5, 8.
8. *Tit* 2, 15.
9. *Matei* 18, 15.
10. *II* Cor. 12, 20; *I Petru* 2, 1.
11. *I Petru* 3, 16—17; *Iacov* 4, 11.
12. *Efes.* 5, 4.
13. *Luca* 6, 21; *Iacov* 4, 9.
14. *Efes.* 4, 29.
15. *Efes.* 4, 30; *I Tim.* 1, 4.
16. *Tit* 2, 3.
17. *Rom.* 14, 21.
18. *Fapte* 4, 32.

Nimeni nu are voie să se facă stăpîn pe sine însuşi, ci în aşa fel să cugete şi să lucreze, ca şi cum am fi fost predaţi de Dumnezeu în robie fraţilor de aceeaşi credinţă [19] şi, în general, fiecare să rămînă în rîndul cetei lui [20].

II

Nu trebuie să murmurăm [21] şi nici să oftăm pentru că ne-ar lipsi cele necesare, dar nu trebuie nici să ne plîngem că ne oboseşte munca, pentru că în fiecare caz judecata o fac cei încredinţaţi cu autoritatea corespunzătoare.

Nu se cade să se audă strigăte, nici să ai vreo atitudine ori vreun gest în care să se resimtă pornirea sau distracţia unui cuget, care nu mai are conştiinţa deplină că Dumnezeu e de faţă [22].

Intonarea glasului nu trebuie să se facă mai mult decît e nevoie.

Nu trebuie să răspundem ori să-i facem cuiva ceva în ciudă ori cu dispreţ, ci în orice împrejurare să se arate altora măsură şi respect [23].

Nu trebuie să se facă semn cu ochiul în chip viclean, nici nu trebuie avută altă atitudine sau gest care ar putea întrista ori batjocori pe frate [24].

Nu trebuie să cauţi să te îmbraci numaidecît cu haine mai frumoase ori să umbli numai în încălţăminte frumoasă, aşa ceva denotă uşurătate [25].

Nu trebuie să cheltuieşti mai mult decît e necesar, nici să faci lux, aşa ceva înseamnă abuz.

Nu trebuie să umbli după onoruri ori s-aştepţi să ţi se dea întîietate [26].

Fiecare trebuie să cinstească pe altul mai mult decît pe sine însuşi [27].

N-ai voie să fii nesupus [28].

N-ai voie să mănînci dacă nu munceşti [29], ci chiar şi cînd eşti ocupat cu una din lucrările a cărei execuţie ai vrea să fie desăvîrşită, şi în astfel de cazuri trebuie, pentru mărirea lui Hristos, să te sforţezi să lucrezi după puterile tale [30].

---

19. *I Cor.* 9, 19.
20. *I Cor.* 15, 23.
21. *I Cor.* 10, 10.
22. *Efes.* 4, 31.
23. *Rom.* 12, 10; *I Petru* 2, 17.
24. *Rom.* 14, 10.
25. În general, Sfîntul Vasile recomandă simplitate în traiul monahilor. A se vedea epistola 2.
26. *Marcu*, 9, 35.
27. *Filip.* 2, 3.
28. *Tit* 1, 10.
29. *II Tes.* 3, 10.
30. *I Tes.* 4, 11.

Fiecare trebuie să-şi isprăvească lucrarea sa cu înţelegere şi siguranţă aşa cum au aprobat-o mai marii săi, chiar şi cînd e vorba de mîncare ori de băutură, cu convingerea că totul trebuie făcut pentru mărirea lui Dumnezeu [31].

Nu trebuie să treci de la un lucru la altul fără aprobarea celor puşi de regulament în problemele respective, afară de cazul cînd ai fost chemat neapărat pe neaşteptate de o nevoie oarecare în faţa ajutorului cuiva căruia îi lipsesc puterile.

Fiecare e dator să stea la locul unde a fost rînduit, fără să treacă peste graniţele lui, dacă ar vrea să înceapă lucruri care nu i-au fost încredinţate, afară doar de cazul că cei cărora li s-a încredinţat această grijă socot că cineva ar putea avea nevoie de ajutor.

Nimeni nu are voie să fie aflat că umblă dintr-un atelier într-altul.

Nimeni n-are voie să facă ceva din duh de gelozie sau de rivalitate.

III

Nu trebuie să invidiezi buna faimă a altuia [32], nici să te bucuri de metehnele altcuiva.

În dragostea de Hristos trebuie să ne mîhnim şi să ne întristăm de neajunsurile fratelui, precum şi să ne bucurăm de izbînzile lui [33].

Nu trebuie să rămînem nepăsători faţă de cei care greşesc [34] şi nici să-i aprobăm tăcînd.

Cînd cerţi pe cineva fă-o cu toată dragostea [35], mînat fiind de teama faţă de Dumnezeu şi cu gîndul de a schimba pe cel care a greşit [36].

În caz că cineva e acuzat nu-i voie ca de faţă fiind acuzatul sau alţii să contrazică acuzatorul, ci, dacă unuia i s-ar părea că acuza e nedreaptă, acela să se adreseze în particular acuzatorului şi să-l convingă ori să se lase convins.

Trebuie ca fiecare, pe cît îl ajută puterile, să potolească pe cel care are ceva împotriva lui.

Nu trebuie să porţi ură pe cel care ţi-a greşit şi care vrea să se pocăiască, ci să-l ierţi din inimă [37].

---

31. *I Cor.* 10, 31.
32. *I Cor.* 13, 6.
33. *I Cor.* 12, 26
34. *I Tim.* 5, 20.
35. *II Tim.* 4, 2.
36. *Iacov* 5, 20.
37. *II Cor.* 2, 7.

Trebuie ca acela care zice că se căiește de păcat nu numai să fie pătruns de remușcări față de ceea ce a greșit, ci și să facă fapte vrednice de pocăință [38].

Dacă cel care a fost pedepsit pentru primele greșeli și a fost socotit vrednic de iertare greșește din nou, acela își pregătește o judecată de mînie mai grea decît cea dintîi [39].

Trebuie ca omul care și după prima și după a doua pedeapsă stăruie în păcatul său, să fie semnalat superiorului său; în caz că observă că se rușinează s-audă de mustrările mai multora. Dacă nici așa nu vrea să se îndepărteze, să fie scos ca o sminteală și să fie socotit «ca un păgîn și vameș» [40] pentru siguranța celor care observă cu rîvnă ascultarea, potrivit celor scrise: «cînd cad aceia, drepții se umplu de frică» [41]. Dar pe un astfel de om trebuie să-l și deplîngem, întrucît e un mădular rupt din trupul nostru.

Nu trebuie ca soarele să apună peste mînia fratelui [42], ca nu cumva să vină noaptea și să ne despartă pe unul de altul și să fie acest lucru pentru ziua judecății o acuză de neînlăturat.

Nu trebuie să așteptăm un anumit prilej ca să ne îndreptăm, pentru că nu sîntem siguri pe ziua de mîine [43], întrucît mulți din cei care-și făcuseră astfel de planuri n-au mai trăit pînă a doua zi.

Nu trebuie să te lași înșelat de ghiftuirea pîntecului din care provin vedenii de noapte.

Nu trebuie să ne apucăm de vreun lucru de care nu sîntem în stare și nici să trecem marginile necesarului, după cum spune Apostolul: «avînd hrană și îmbrăcăminte, cu acestea vom fi îndestulați» [44], pentru că belșugul care depășește strictul necesar seamănă a lăcomie, iar lăcomia e ca un fel de închinare la idoli [45].

Nu trebuie să fim iubitori de arginți și nici să strîngem ca să cumpărăm lucruri nefolositoare și de care n-avem nevoie [46].

Cel care vrea să se apropie de Dumnezeu trebuie să îmbrățișeze sărăcia sub toate aspectele ei și să aibă gîndul ațintit spre frica de Dumnezeu după spusa Scripturii: «străpunge cu frica Ta trupul meu, că de judecățile Tale m-am temut» [47].

---

38. *Luca* 3, 8.
39. *I Cor.* 10, 26.
40. *Matei* 18, 16—17.
41. *Pilde* 29, 16 (ed. 1914).
42. *Efes.* 4, 26.
43. *Matei* 24, 44; *Luca* 12, 40.
44. *I Tim.* 6, 8.
45. *Col.* 3, 5.
46. *Marcu* 10, 23; *Luca* 18, 24.
47. *Ps.* 118, 120.

Să vă dea Dumnezeu să primiți cele spuse cu deplină convingere și să arătați pentru slava lui Dumnezeu roade vrednice de Duh cu buna voință a lui Dumnezeu și cu ajutorul Domnului nostru Iisus Hristos. Amin [48].

EPISTOLA 23

Recomandări unui călugăr [1]

Scrisă în timp ce era numai preot în Cesareea

Un om oarecare osîndind — cum zice el — deșertăciunea vieții acesteia, convins că plăcerile veacului își găsesc încă de aici de pe pămînt pieirea, întrucît ele nu pregătesc decît o hrană a focului veșnic și că de altfel și trecerea lor este repede, a venit să mă caute, vrînd să se despartă de această viață nefericită și vrednică de plîns, să se lase de plăcerile cărnii și să intre de acum înainte în calea care duce la locașurile Domnului. Dacă s-a lăsat condus în chip firesc de dorința după o viețuire cu adevărat fericită și dacă a dobîndit în sufletul său dragostea cea bună și de laudă, iubind pe Dumnezeu «din toată inima, cu toată puterea și din tot cugetul» [2], atunci mai trebuie să i se arate din partea cuvioșiei Tale și greutățile și asprimile «căii celei strîmte și înguste» [3] și să se întărească el însuși în nădejdea bunătăților pe care nu le vede acum, ci pe care făgăduințele Domnului le țin pe seama celor care vor fi vrednici de ele.

Drept aceea, scriindu-ți aceste rînduri, rog incomparabila Ta desăvîrșire, cea în Hristos, ca ea să prindă forme și în acel om, aducîndu-i-se la îndeplinire ruperea de viața lumească, dacă se poate fără să faci pomenire de mine, ci numai din dorul ca să fie bine plăcut Domnului și să-și însușească elementele de bază ale credinței, așa cum au fost ele hotărîte de Sfinții Părinți și cum au fost alcătuite și în scris. Mai departe, să i se pună în fața ochilor tot ce se ține de aspra disciplină ascetică și așa să fie îndrumat în viață, apoi să ia asupră-și și legămîntul că va îndura greutățile luptei pentru credință și că va duce bucuros jugul blînd al Domnului [4] și, în sfîrșit, că va viețui după pilda Celui Care

48. După cum se vede, epistola de față e o fundamentare scripturistică a pregătirii ascetice și călugărești preconizate de Sfîntul Vasile. Nu poți admira destul curăția sufletească și dăruirea totală, pe care le recomandă cu atîta căldură Sfîntul Vasile celor dornici după desăvîșire.

1. Deși în adresă e vorba de un anumit călugăr, scrisoarea de față e un apel pentru toți călugării din Pont, și cuprinde sfaturi pentru cei care vor să devină călugări.

2. *Luca* 10, 27.

3. *Matei* 7, 13.

4. *Matei* 11, 29.

«bogat fiind, a sărăcit pentru noi»[5] luînd asupră-şi trup şi avîntîndu-se potrivit ţintei pe care o urmărea spre răsplata chemării de sus, ca să dobîndească bunaplăcere a Domnului.

Eu l-am amînat pentru mai tîrziu, cu toată rîvna pe care o are de a lua aici cununa dragostei celei după Dumnezeu, întrucît doream ca împreună cu Cuvioşia Ta să-l ungem în vederea unor astfel de lupte şi să-i dăm ca dascăl pe unul dintre voi, tocmai pe cel pe care l-ar fi cerut el, ca să-l deprindă deplin şi ca să facem din el, după dorinţa lui vie şi fericită, un luptător încercat, în stare să rănească şi să culce la pămînt pe căpetenia întunericului şi, împreună cu el, şi pe duhurile răutăţii, cu care avem de luptat, după cum ne spune Apostolul[6]. Cu alte cuvinte, ceea ce voisem să fac cu tine, dragostea ta în Hristos s-o aducă la îndeplinire şi fără mine[7].

EPISTOLA 24

Către Atanasie, tatăl episcopului Atanasie

Scrisă în anul 368

Ca viaţa omului să scape de calomnii, e unul din lucrurile cele mai grele, să nu spun din cele mai imposibile; eu cel puţin sînt convins de acest lucru şi cred că nici bunătatea Ta nu se îndoieşte de acest adevăr. Dar ca să nu-ţi pese deloc nici de cei care cern prin sită măruntă lucrurile şi nici de cei care, ca să ne facă necazuri, pîndesc orice greşeală a noastră, aşa ceva e cu putinţă mai ales celor care-şi duc viaţa cu înţelepciune şi al căror scop este numai trăirea virtuoasă.

Cît despre mine, să nu mă crezi atît de uşuratic şi de credul, încît aş admite fără control observaţiile răutăcioase ale primului venit[1]. Căci mi-aduc aminte de porunca sfîntă, care ne cere să nu luăm aminte la orice zvon deşert[2]. Şi cu toate acestea, chiar şi Tu, care practici oratória[3], spui că cele ce se văd sînt semne ale celor nevăzute. Or, iată care e modesta mea părere. (Să nu te superi din pricina aceasta, întrucît şi eu mă exprim ca un dascăl, pentru că tocmai «pe cele slabe şi nebune

5. *II Cor.* 8, 9.
6. *Efes.* 6, 12.
7. Epistola e reprodusă şi în *Vechile rînduieli ale vieţii monahale*, ed. cit., p. 255—256. Se vede că Sfîntul Vasile nu primea prea uşor pe oricine în monahism.

1. Bătrînul Atanasie, tatăl episcopului de Ancira, auzind că Sf. Vasile ştie de unele calomnii în legătură cu felul cum şi-a educat el copiii, cere sfîntului să-i spună de unde ştie acest lucru. Sfîntul Vasile îi răspunde asigurîndu-l că nu Timotei horepiscopul ar fi cel care i-a spus aşa ceva. În fond, nu vorbele contează, ci faptele, zice Sfîntul.
2. *Ieş.* 23, 1.
3. Bătrînul Atanasie fusese retor, poate cunoscut cu Sfîntul Vasile din vremea studiilor.

ale lumii»[4] le-a ales Dumnezeu și de ele se slujește, ca să facă parte de mîntuire celor ce o caută). Așadar ceea ce spun și ceea ce sfătuiesc aceasta e : să fim cu grijă în tot ce grăim și tot ce facem trebuie săvîrșit cu atenție pentru ca, după porunca apostolească, să nu dăm nici o sminteală[5] întru nimic. Căci eu cred, într-adevăr, că un bărbat a asudat mult pînă a ajuns să cunoască învățăturile creștine, încît să trezească vîlvă asupra mulțimilor și orașelor, căutînd să ajungă în virtute pe strămoși, încît viața lui să fie dată ca pildă de virtute.

De aceea îndrumările pe care vrei să le dai acum fiilor tăi nu trebuie să le prezinți în cuvinte, căci e multă vreme de cînd îi înveți, întrucît ești doar tatăl lor, așa încît nu trebuie să ai față de ei numai atenția firească, pe care o arată și viețuitoarele necuvîntătoare față de puii lor, după cum ai spus-o tu însuți și după cum o știm din experiență, ci ești dator să le arăți o dragoste și mai fierbinte, printr-o sforțare de voință liberă, cu atît mai mult cu cît îți vezi dotați copiii cu niște calități care-i fac vrednici de rugăciunile părinților. De altfel nu-i nevoie să încerci să mă convingi despre acest lucru : ajunge mărturia faptelor. Totuși nu va fi nepotrivit s-o punem și pe aceasta în interesul adevărului : nu fratele Timotei horepiscopul e cel care mi-a transmis aceste zvonuri, căci nici din grai viu și nici din ceea ce mi-a scris nu se vede să fi purtat astfel de povești lungi sau scurte despre tine și care să semene a fi calomnioase. De aceea dacă nu tăgăduiesc că aș fi auzit spunîndu-se ceva în acest sens, atunci pot spune cel puțin că nu Timotei este cel care a scornit împotriva Ta aceste calomnii. În orice caz, cînd le vom auzi, dacă nu facem altceva, vom face măcar ceea ce a făcut Alexandru (cel Mare, n.tr.) : vom ține una din cele două urechi astupate pentru cel pe care-l calomniază[6].

EPISTOLA 25

Către Atanasie, episcopul Ancirei

Scrisă în anul 368

I

Cîțiva din cei care au venit de la Ancira ne-au spus — și sînt mulți aceștia, încît nu-i ușor nici să-i număr, în orice caz toți sînt de aceeași părere — că Tu, prea iubite frate, (nu știu cum s-o spun mai puțin grav) vorbești despre mine în cuvinte nu prea de laudă și nu în modul cuviin-

4. *I Cor* 1, 27.
5. *II Cor* 6, 3.
6. Plutarh, *Viețile paralele; Viața lui Alexandru* 42, 2 în trad. rom. vol. III, 401.

cios în care ne obişnuisem[1]. Oricum, te informez că pe mine nu mă mai impresionează deloc purtările oamenilor, oricît de neaşteptată ar fi schimbarea oricărora dintre ei, pentru că am învăţat de multă vreme să cunosc slăbiciunea firii omeneşti şi nestatornicia ei. De aceea nu dau prea mult pe faptul că între noi au intervenit, într-un fel sau altul, unele neajunsuri, şi în locul stimei, de care mă bucuram pînă acum, mi se adresează batjocuri şi jigniri. Dar ceea ce din prima clipă mi-a părut straniu şi monstruos a fost faptul că tocmai Tu eşti cel care te-ai pornit atît de cumplit împotriva mea, încît nu numai că te-ai umplut de ură şi de mînie, ci încă mă şi ameninţi, după cum m-au informat cîţiva din cei care te-au auzit!

Ca să-ţi spun drept am rîs din toată inima cînd am auzit de ameninţările tale. Aş fi, într-adevăr, prea copilăros dacă m-aş teme de astfel de sperieturi. Dar ceea ce mi s-a părut îngrozitor şi vrednic de toată îngrijorarea e faptul că integritatea ta morală, de care credeam că va fi şi pentru alţii un reazim în credinţă, iar pentru Biserică o mîngîiere, care va rodi ca o sămînţă a unei vechi şi adevărate iubiri (cum am cunoscut-o), a ajuns în ultima vreme să decadă atît de jos, încît la Tine calomniile lansate de orice trecător trag mai greu la cîntar decît o îndelungată şi verificată prietenie, cum a fost cea pe care o aveam noi doi. Or acum văd că fără nici un temei te laşi pradă celor mai grele bănuieli şi absurdităţi. Ce zic de bănuieli? Cine poartă mînie şi e în stare să ameninţe, cum mi se pare c-o faci Tu, acela dă dovadă de ură pornită din convingere clară şi incontestabilă.

II

Dar, cum am mai spus-o, să punem vina pe vremurile grele de azi. Căci ce oboseală ar fi fost, minunatule, dacă ceea ce ai fi vrut să discuţi numai cu mine ai fi spus-o într-o epistolă sau chiar să mă fi chemat pînă la tine? Şi dacă, într-adevăr, ai vrut să-ţi exprimi o părere proprie, iar mînia ta, greu de potolit, nu mai suferea amînare, atunci puteai face uz, ca ajutor al gîndurilor tale, de trimiterea pînă la mine a unuia din cei mai devotaţi şi mai discreţi prieteni pe care îi ai. Acum însă căruia dintre cei care m-au vizitat, indiferent cu ce probleme, nu i-ai împuiat urechile cu învinuirea că eu aş scrie şi aş născoci fel de fel de lucruri respingătoare? Pentru că chiar cei care repetă cuvînt cu cuvînt din spusele tale mărturisesc că acesta ţi-e limbajul.

1. Fiu al unui episcop cu acelaşi nume (despre care s-a vorbit în epistola nr. 24), acest Atanasie acuza pe Sf. Vasile de lipsă de ortodoxie, motiv pentru care acesta-i cere socoteală, mustrîndu-l. Nu se ştie precis de ce acuza Atanasie pe Sf. Vasile. Probabil pentru că recomanda primirea în comuniune a arienilor care doreau să revină la ortodoxia niceeană. Cf. *Ep.* 204.

Pe mine însă, cu toate că m-a chinuit mult atitudinea aceasta, nimic nu mă poate scoate din nedumerirea creată. Ba am ajuns pînă acolo să cred următoarele : nu întîmplător un eretic oarecare, ca să semneze prin înşelăciune numele meu pe vreo operă a lui, ţi-a pătat ortodoxia şi te-a îndemnat să afirmi acel cuvînt ? Pentru că, de bună seamă, nu vei putea îndrăzni să spui că acea expresie jignitoare ai luat-o din scrierea mea îndreptată împotriva celor ce au avut curajul să spună că Fiul lui Dumnezeu n-are nici o asemănare fiinţială cu Dumnezeu-Tatăl [2], precum şi împotriva acelora care hulesc pe Duhul Sfînt, spunînd că e făptură sau creatură. De aceea, ca unul care a dus înainte mari şi grele lupte pentru apărarea dreptei credinţe, m-ai scoate din încurcătură dacă mi-ai comunica, fără rezervă, care a fost motivul care te-a îndemnat să porţi atîta mînie pe mine ?

EPISTOLA 26

Către Cezarie, fratele lui Grigorie (de Nazianz) [1]

Scrisă în anul 368

Se cuvine să mulţumim lui Dumnezeu, Care şi-a arătat minunile şi prin tine, pentru că te-a izbăvit de o astfel de moarte, spre bucuria atît a patriei, cît şi a noastră. Prin urmare, ceea ce rămîne de învăţat aici este să nu ne arătăm nemulţumitori şi nevrednici de această binefacere atît de mare, ci, dimpotrivă, trebuie ca, pe cît putem, să vestim tainele lui Dumnezeu şi să-I preamărim iubirea de oameni, pe care am cunoscut-o, pe care să ne-o exprimăm nu numai cu cuvinte, ci fiecare din noi să se convingă aşa ca şi tine acum, cînd vedem că Dumnezeu este cel ce săvîrşeşte minuni prin noi.

Te îndemnăm, dar, ca de acum încolo să serveşti şi mai mult lui Dumnezeu, sporindu-ţi într-una respectul faţă de El şi înaintînd astfel în desăvîrşire, încît să ajungi iconom înţelept [2] al vieţii, pe care ne-a

2. Adeseori revine Sf. Vasile asupra acestei probleme. Tratatul *Contra lui Eunomiu* a fost scris încă prin anii, 364—365.

1. Cezarie, fratele Sf. Grigorie de Nazianz, făcuse studii temeinice de medicină în Alexandria, ajungînd medic al împăraţilor Constanţiu şi Iulian Apostatul. Pe vremea lui Valens a fost numit trezorier imperial în Niceea. Aici l-a surprins cutremurul din 10 oct. 368, care i-a distrus parte din agonisita lui. Văzînd în salvarea sa un gest al Providenţei, el s-a retras din serviciu, rămînînd «doctor fără de arginţi». A primit botezul în Nazianz, unde moare la începutul lui ian. 369. Înainte de a muri a lăsat prin testament toată averea săracilor. În afară de cuvintele de mîngîiere adresate de Sfîntul Vasile în această epistolă şi în cea cu nr. 32, ştiri mai bogate despre el se păstrează de la fratele său, care i-a compus şi un panegiric.

2. *Matei* 25, 14—23.

încredințat-o bunătatea lui Dumnezeu. Pentru că dacă tuturora ni s-a dat poruncă să ne înfățișăm pe noi lui Dumnezeu ca înviați din morți [3], cu atît mai mult s-a dat acelora care s-au ridicat de la porțile morții. Și această poruncă se poate împlini, cred eu, dacă ne vom hotărî să avem totdeauna același cuget pe care l-am avut în timpul primejdiei.

Pentru că o astfel de împrejurare [4] ne-a convins și mai mult de deșertăciunea vieții omenești și de faptul că nimic din cele omenești nu sînt statornice sau durabile, întrucît se schimbă foarte ușor. Fără nici o îndoială că și în mine s-a produs o oarecare părere de rău pentru cele ce s-au întîmplat, și am făgăduit de repetate ori că dacă voi fi salvat voi sluji lui Dumnezeu și voi fi cît mai atent la mine însumi. Or dacă, într-adevăr, primejdia iminentă a morții mi-a provocat astfel de gînduri, cred că din clipa aceea și în sufletul tău se vor fi iscat astfel de socoteli, căci sîntem făcuți răspunzători pentru plata datoriei obligatorii.

Acestea mi-am luat îndrăzneală să le amintesc desăvîrșirii Tale, ca să exprim bucuria că te-ai împărtășit de darul lui Dumnezeu, pe de altă parte, ca o grijă pentru viitor. Stă la dispoziția Ta să primești cu bucurie și cu plăcere cuvintele mele, cum obișnuiai să faci cînd discutam împreună față către față.

EPISTOLA 27

Către Eusebiu, Episcopul Samosatelor [1]

Scrisă în anul 368

Cînd cu ajutorul lui Dumnezeu și al rugăciunilor Tale păream că mă refac puțin, după boală și după ce-mi adunasem toate forțele să mă înzdrăvenesc, iată că a dat iarna peste mine, închizîndu-mă în casă și obligîndu-mă să rămîn pe loc. Dar chiar dacă iarna ar fi mai ușoară de

3. *Rom.* 6, 13.
4. Aluzie la primejdia cutremurului din care a scăpat.

1. Eusebiu de Samosata (sau Arsamosata) fusese cunoscut de Sf. Vasile încă de prin anii 358—359, cînd ajunsese și în părțile Siriei, ca să se documenteze în legătură cu organizarea vieții mînăstirești. Se pare că Eusebiu l-ar fi și ajutat pe sfînt să urce pe scaunul Cezareii (Cf. ep. 47). Cei peste 200 km, care despărțeau reședințele lor, nu l-au oprit a păstra cele mai strînse legături și mai tîrziu, așa încît, cu excepția epistolelor trimise lui Amfilohie de Iconium, cele mai multe epistole păstrate de la Sf. Vasile sînt cele adresate lui Eusebiu, care a fost ca un fel de duhovnic al Sf. Vasile. Om de o ortodoxie neclintită, Eusebiu a avut parte și de un exil de 4 ani (între anii 374—378) în Tracia, iar după moartea împăratului Valens, cînd s-a întors din exil, Eusebiu a murit, fiind omorît de niște fanatici. Epistola de față, redactată în anul 368, descrie asprimea iernii anatoliene, dar ne lasă să înțelegem că, fiind ocupat peste măsură cu seceta urmată de foamete (cînd a făcut minuni de ajutorare a celor înfometați), n-a putut să-l cerceteze.

îndurat decît de obicei, totuşi a fost destulă ca să-mi ia orice posibilitate nu numai de a mai călători pe toată durata ei, ci şi de a risca să scot măcar nasul afară din cameră. Totuşi pentru mine bucuria de a mă învrednici să stau în relaţii de corespondenţă cu Prea Sfinţia Ta e un mare avantaj, şi asta îmi dă putere încă de pe acum prin nădejdea răspunsurilor pe care mi le vei da. Dacă vremea ne-ar lăsa, dacă viaţa ne-ar hărăzi încă puţin timp liber şi foametea nu m-ar împiedica să plec la drum, prin rugăciunile Tale repede aş împlini ceea ce dorim amîndoi şi, întîlnindu-te, la căminul nostru, vom putea atunci savura cu răgaz din marile comori ale înţelepciunii Tale.

EPISTOLA 28

Cuvînt de mîngîiere adresat Bisericii din Neocezareea [1]

Scrisă în anul 368

I

Cele întîmplate la voi cereau desigur să fiu şi eu acolo, atît pentru a arăta împreună cu voi ultima cinstire răposatului episcop Musonios, cel atît de drag vouă, cît şi pentru a exprima regretul pentru pierderea lui în împrejurări atît de apăsătoare şi pentru a lua împreună cu voi hotărîrile necesare. Dar întrucît multe sînt cele care au împiedicat întîlnirea noastră, a rămas să luăm legătură prin scris, pentru a face faţă stării de azi a lucrurilor.

Desigur că n-aş putea cuprinde într-o singură epistolă minunatele calităţi ale răposatului, a cărui pierdere ireparabilă a dat peste noi, iar pe de altă parte, nu găsesc momentul potrivit să înşir multele lui realizări, întrucît acum sufletele noastre sînt copleşite de durere. Căci care din faptele lui au putut fi de valoare atît de mică încît să o fi scăpat din memorie sau care să fi putut fi trecută cu vederea? Nu le putem numi pe toate şi deodată, iar dacă am aminti pe cîteva numai, am greşi faţă de adevăr.

A plecat dintre noi un om [2] care şi-a întrecut în chip izbitor contemporanii prin toate bunele sale însuşiri: bastion al patriei, podoabă

1. Pe lîngă *Viaţa sfintei Macrina*, scrisă de Sf. Grigorie de Nyssa, impresionante evocări despre Neocezareea şi Annisa ne dă Sfîntul Vasile în marile sale epistole 204, 207, 208, 210, 223. În epistola de faţă el mîngîie pe credincioşii din Neocezareea pentru pierderea vrednicului episcop Musonios.

2. Sf. Vasile compară pe Musonios cu Sf. Grigorie Taumaturgul, a cărui influenţă asupra Armeniei şi Pontului a fost hotărîtoare.

a Bisericilor, «stîlp și întărire a adevărului» [3], temei al credinței în Hristos, siguranță pentru ai săi, luptător neînfricat împotriva dușmanilor, paznic al așezămintelor părintești, dușman al inovațiilor, exprimînd prin înfățișarea sa vechiul chip al Bisericii și modelînd, parcă după o icoană sfîntă, vechea rînduială a Bisericii în așa măsură încît cei care au trăit cu el să creadă că au trăit împreună cu părinții de mai bine de acum 200 de ani, care străluceau pe atunci ca niște luceferi. Astfel, acest om n-a suferit nici dacă ar fi venit de la el și nici de la alții vreo născocire nouă în problemele credinței, ci, după cuvîntul binecuvîntat al lui Moise, a știut să scoată din adîncul inimii sale comoara cea mai bună, înfățișîndu-ne «vechiul ca nou și noul ca vechi» [4].

În întrunirile cu cei de aceeași chemare nu s-a socotit vrednic de locul cel dintîi după vîrstă, în schimb îi întrecea pe toți prin bătrînețea înțelepciunii sale, unde cu toții apreciau că el era pe locul cel dintîi. Nimeni nu va pune în discuție la ce folosea această comportare a lui, dacă va arunca privirile spre voi. Căci, într-adevăr, voi sînteți singurii din cîți cunosc sau dintre foarte puținii care, în mijlocul unei astfel de furtuni și al unui astfel de uragan, ați dus viață liniștită tocmai datorită direcției sănătoase date de acest înțelept cîrmaci. Voi n-ați fost atinși nici de amețeala furtunilor eretice, în stare să aducă ușor catastrofa și naufragierea sufletelor care ușor își pierd cumpătul. Și dă, Doamne, ca acești creștini să nu fie niciodată atinși, căci Tu ai fost Cel ce ai dat de mult robului tău Grigorie (Taumaturgul, n.tr.), cel care de la început a pus bazele acestei Biserici, darul unei liniști atît de îndelungate! Și aceasta să nu vă părăsească nici în vremurile de astăzi și să nu plîngeți ori să lăsați pradă durerii această tradiție, dînd astfel prilej dușmanilor, care vă pîndesc, să-și împlinească scopul. Iar dacă sîntem oricum nevoiți acum să plîngem — fapt pe care nu-l recomand, pentru ca să nu ne asemănăm prin aceasta celor ce n-au nădejde [5] —, dacă credeți de bine, atunci adunîndu-vă parcă într-un cor funebru, sub bagheta noului vostru conducător [6], plîngeți fără bocete, armonios, împreună cu el, cele întîmplate.

II

Cu toate că omul pe care-l deplîngem n-a ajuns pînă la adînci bătrîneți, totuși dacă se are în vedere timpul în care a condus Biserica

3. *I Tim.* 3, 15.
4. *Lev.* 26, 10.
5. *I. Tes.* 4, 13.
6. Să fi bănuit sfîntul că în loc să fie ales un urmaș vrednic de premergătorul său, va fi ales tocmai un bătrîn înăcrit și înrăit, Atarvie, care, deși rudă cu Sf. Vasile, totuși va face jocul arienilor?

voastră, atunci el n-a avut viață chiar atît de scurtă. Cu trupul n-a cultivat decît relații strict necesare, pentru a arăta cît e de mare puterea lui sufletească în mijlocul suferințelor. Poate că-mi veți da dreptate că pentru el timpul va aduce cu sine un spor de simpatie și un adaos de iubire, în loc să fie prilej de scîrbă, și veți simți astfel și mai mult golul lăsat, convingîndu-vă înșivă, cu cît veți gusta mai mult din binefacerile pe care le-a lăsat el, că pentru oamenii credincioși pînă și umbra unui simplu muritor își are vrednicia ei.

Și ar fi de dorit ca să fie chiar mulți dintre voi care nutresc această părere, căci eu nu spun că trebuie să disprețuim pe *om*, ci vă dau sfat chiar să deplîngeți pe răposat, dar după cuviință. Așa încît din tot ceea ce s-ar putea spune despre doliul omenesc, nimic nu-mi scapă. Doar că acum nu trebuie să mai auzim limba care asurzește urechile ca un ocean; în schimb adîncurile inimii, pe care nimeni nu le putuse înțelege pînă atunci, zboară și se pierd ca un vis, în măsura cel puțin în care această inimă s-ar adresa exclusiv oamenilor trupești [7]. Cine a fost în stare ca el să prevadă viitorul? Cine a avut un caracter atît de statornic și de ferm ca el, în stare să pătrundă în același timp lucrurile mai repede decît fulgerul?

Sărmană cetate, Neocezareea, care de atîtea ori ai fost încercată de tot felul de calamități [8], dar care niciodată n-ai fost ca acum atît de păgubită pînă în măduvă! Acum ți s-a veștejit cea mai falnică podoabă: Biserica a amuțit, adunările sînt în doliu, sfîntul sinedriu își deplînge căpetenia, tainicele cuvinte ale Scripturii își așteaptă exegetul, copiii pe părintele lor, bătrînii pe cel de o vîrstă cu ei, marii dregători pe conducătorul lor, poporul pe întîistătătorul, cei nevoiași pe hrănitorul lor; toți îl cheamă cu cele mai dragi nume și fiecare-și exprimă în durerea proprie regretul lui personal.

Dar cum de se lasă răpit cuvîntul meu de duioșia lacrimilor? Oare n-ar fi mai bine să ne înțelegem și să ne recîștigăm stăpînirea de sine? Să nu privim mai bine spre Părintele nostru al tuturora, Care după ce a îngăduit fiecăruia dintre sfinții Săi să-și slujească propria generație, i-a rechemat la Sine pe fiecare la timpul potrivit? Acum ar fi momentul să vă aduceți aminte de vorbele pe care vi le adresa, cînd în cadrul slujbelor nu înceta să vă facă atenți [9]: «păziți-vă de cîini! Păziți-vă de lucrătorii cei răi, căci sînt mulți cîini». Și ce zic cîini? mai mult decît

7. Se observă aici o oarecare incoerență în gîndirea autorului, cf. Y. Courtonne, *a.c.* I, p. 68.
8. Neocezarea fusese distrusă în anul 344 de un cutremur.
9. *Filip.* 3, 2; *Fapte* 20, 29.

atît sînt «lupi răpitori», care-și ascund viclenia sub blană de oaie, sfîșiind turma lui Hristos de pretutindeni. Să ne ferim, dar, de ei, punîndu-ne sub paza unui păstor treaz! E de datoria voastră să vă cereți acum un păstor bun, ferindu-vă inimile curate de orice ceartă și de orice pizmă. E lucrarea Domnului să vi-l rînduie, El Care, începînd de la Grigorie, marele ocrotitor al Bisericii voastre, și pînă la răposatul Musonios, v-a rînduit pe toți păstorii, unul după altul, așa cum ai pune în ordine una lîngă alta pietrele prețioase, ca pe un dar minunat al prea frumoasei Sale Biserici. De aceea să nu ne pierdem nădejdea că nu vom mai primi păstori! Domnul Își cunoaște pe ai Săi și ne poate da pe unii la care nici nu ne așteptam.

III

Voiam de mult să pun capăt cuvîntului meu, dar durerea inimii nu mi-a îngăduit-o. Vă conjur, deci, în numele Părinților, al dreptei credințe și în numele răposatului, să vă înălțați sufletește. Fiecare să facă din ceea ce-i strădanie generală problema sa personală și să fie încredințat că participă el cel dintîi la succesul ori la eșecul de obște. Nu faceți cum fac mulți din cei ce lasă în seama vecinului grija de interesele comunității, pentru ca pe urmă, din pricină că n-a dat aproape nici o însemnătate lucrurilor importante, să ajungeți, fără nici o îndoială, uneltele propriei voastre nenorociri din pricina neglijenței voastre.

Primiți, dar, cu drag sfaturi, fie c-o faceți din simpatie că vă vin de la un vecin, fie din comuniune de sentimente față de oameni care au aceleași cuvinte, fie — și în acest caz e cel mai adevărat — pentru că vor să asculte de legea dragostei și să se ferească de primejdia tăcerii și a nepăsării. S-aveți convingerea că sînteți mîndria noastră, așa cum și noi sîntem lauda voastră la ziua Domnului, încît după ce veți primi pe noul vostru păstor, ori să fim și noi mai strîns uniți cu voi, prin legătura dragostei, ori dacă nu, atunci să știți că mergem spre dezbinare totală. Să dea Dumnezeu să nu se întîmple așa ceva și cu ajutorul Lui cred că nu se va întîmpla, iar cu aceasta n-aș vrea să mai spun nici un cuvînt nesocotit.

În schimb vreau să știți că chiar dacă din pricina unor anumite idei preconcepute n-am ajuns, cum mi-a confirmat-o el însuși, să colaborez mai strîns cu răposatul la pacificarea Bisericilor, totuși iau martor pe Dumnezeu și pe cei care au trecut prin aceleași încercări ca mine, că niciodată n-am uitat să mă pun de acord cu răposatul în problemele de doctrină și să-l chem totdeauna părtaș la lupte împotriva ereticilor.

EPISTOLA 29

Către Biserica din Ancira

Scrisă în anul 368, încep. anului 369

Uluirea provocată de tristă veste a nenorocirii întîmplate [1] m-a silit să păstrez tăcere multă vreme. După ce mi-am mai revenit întrucîtva din mutismul pe care l-am îndurat, asemeni celor ale căror urechi au fost zdruncinate de o puternică descărcare de trăznet, mă văd silit acum să gem din pricina celor întîmplate și să vă trimit, printre lacrimi, această epistolă nu ca să vă consolez — căci ce cuvinte ar putea vindeca asemenea unui doctor o durere atît de mare? — ci ca să vă arăt, pe această cale, în măsura în care pot, cît de mult mi-a îndurerat inima această întîmplare. Aș avea nevoie acum de tînguirea unui Ieremia și a altora dintre acei fericiți bărbați, care au dat glas plînsului cu prilejul unor astfel de nenorociri. A căzut un om care într-adevăr s-a dovedit «stîlp și temelie adevărului» [2], sau mai bine spus, el însuși a fost răpit de la noi, mutîndu-se la viața cea prea fericită. În schimb, nu mică este primejdia de a vedea căzînd deodată cu el un mare număr [3], acum cînd acest sprijin le-a fost luat, și astfel urîciunile sufletești ale unora din ei să se facă văzute. Închisă e acum gura care grăise îndrăzneț și drept și de pe a căror buze au zburat multe valuri de cuvinte cu har pentru zidirea sufletească a fraților. Plecat-au sfaturile unei minți care viețuia cu adevărat în Dumnezeu.

Oh! de cîte ori (învinuindu-mă pe mine însumi) mi-a venit în minte să mă supăr pe acest om pentru că, fiind stăpînit în întregime de dorul de a pleca dintre noi și de «a fi cu Hristos» [4], a dorit «mai curînd să rămînă în trup» de dragul nostru! Cui îi vom mai încredința de acum grijile Bisericii? Pe cine să luăm părtaș la supărări, pe cine părtaș la bucurii? Oh! singurătate cu adevărat înfricoșătoare și tristă! Cît de mult ne asemănăm cu pelicanul din pustie! [5] Dar de bună seamă că membrii Bisericii, care fuseseră pînă acum uniți între ei într-o singură simțire și într-o comuniune strînsă sub îndrumarea acelui conducător ca și cum ar fi fost doar un singur suflet, sînt păziți și pe mai departe statornic prin legătura păcii, trăind toți în aceeași atmosferă duhovni-

---

1. Moartea episcopului lor, Atanasie, care a avut loc în anul 368.
2. *I Tim.* 3, 15.
3. Deși fusese ales de o partidă de semiarieni, în sinodul din Constantinopol ținut în a. 360, totuși Atanasie a ținut eparhia în unitate și Sf. Vasile îl respecta. În epistola sa marele ierarh îi mîngîie, cerîndu-le să rămînă uniți. A se vedea și epistolele 24—25.
4. *Filip.* 1, 23.
5. *Ps.* 101, 5.

cească, aşa încît, cu ajutorul lui Dumnezeu, ei vor fi mereu păziţi ca să rămînă nezguduite şi hotărîte faptele acelui suflet sfînt, fapte şi hotărîri pe care le săvîrşise pentru Bisericile lui Dumnezeu. E de la sine înţeles că nu-i mică nici lupta care trebuie dusă pentru a împiedica unele certuri şi neînţelegeri, cum au fost cele ivite cu prilejul alegerii celui răposat, şi astfel să se zădărnicească tot ce s-a ridicat cu atîta trudă.

EPISTOLA 30

Către Eusebiu, Episcopul Samosatelor

Scrisă în anul 368/369

Dacă aş fi descris pe rînd, una după alta, toate cauzele care m-au reţinut aici pînă acum, oricît de mult aş scrie cuvioşiei Tale, ar fi trebuit să compun istorii nesfîrşite şi lungi. Las deoparte îmbolnăvirile care s-au ţinut lanţ, asprimea iernilor, precum şi presiunea ocupaţiilor, pentru că toate acestea sînt lucruri cunoscute şi pentru că au fost aduse la cunoştinţă încă de mai înainte Desăvîrşirii Tale [1]. Acuma însă, mi-am pierdut şi acea ultimă mîngîiere pe care am mai avut-o în viaţă, pe mama, şi încă din pricina păcatelor mele. Şi să nu-mi iei în rîs faptul că mă plîng, încă la vîrsta mea, c-am rămas orfan, şi să mă ierţi că n-am puterea să îndur uşor despărţirea de un suflet, ca şi care cu greu aş găsi altul, căci nu văd altul cu care să se poată asemăna [2].

Acum iar a dat boala peste mine, iar m-am întins în pat, simţindu-mă ca şi cînd aş avea ultima putere şi aşteptîndu-mi parcă în orice clipă sfîrşitul inevitabil.

Situaţia Bisericilor este şi ea cam aşa cum se simte organismul meu, şi nu văd de nicăieri vreo nădejde de mai bine, întrucît treburile merg tot mai prost. Nu de mult Neocezareea şi Ancira au hotărît şi au reuşit să-şi pună urmaşi după episcopii plecaţi (din viaţă, n.tr.) [3]. Pînă în clipa de faţă Bisericile lor stau liniştite. E adevărat că nici cei care au complotat n-au reuşit pînă acum să facă vreo greutate pe potriva cugetului şi a răutăţii lor, fapt pe care eu îl atribui intervenţiilor Tale în folosul Bisericilor. De aceea nici să nu oboseşti rugîndu-te şi mijlocind pentru Biserici ajutorul lui Dumnezeu. Transmiteţi calde salutări celor ce s-au învrednicit să slujească împreună cu Cuvioşia Ta.

1. A se vedea epistola 27, prima pe care Sf. Vasile o trimisese lui Eusebiu.
2. Scriind această epistolă plină de emoţie Sf. Vasile avea 40 de ani.
3. Musoniu şi Atanasie, despre care ni se vorbeşte în epistolele 28 şi 29.

EPISTOLA 31

Către Episcopul Evsevona

Scrisă în anul 368

Foametea încă nu s-a sfîrşit şi de aceea rămînerea mea în oraş e necesară atît la împărţirea proviziilor, cît şi pentru mîngîierea celor sinistraţi [1]. Pentru aceea n-aş putea să stau mai mult într-ajutor respectabilului frate Ipatie, pe care nu întîmplător obişnuiesc să-l numesc «frate», ci din pricina rudeniei fireşti care există între noi, întrucît sîntem din acelaşi sînge.

De unde provine cauza neputinţei lui nu poate fi necunoscut vredniciei Tale. Mă întristează însă faptul că pentru el s-a exclus orice nădejde de uşurare întrucît cei care au darul medicinii nu permit aplicarea, în cazul lui, a unui tratament obişnuit. De aceea face apel iarăşi la ajutorul propriilor voastre rugăciuni. Te rugăm, aşadar, să-i arăţi ocrotirea obişnuită, atît pe temeiul dragostei pe care o ai faţă de cei suferinzi, cît şi pe temeiul mijlocirii mele proprii pentru el. Dacă se poate mai cheamă lîngă Tine şi alţi fraţi evlavioşi, în aşa fel încît toate aceste rugăciuni să se săvîrşească în faţa Ta, iar dacă acest lucru nu se poate, atunci fă-mi plăcerea şi împărtăşeşte această dorinţă, măcar în scris, fraţilor de care am pomenit.

EPISTOLA 32

Către Magistratul Sofronie [1]

Scrisă în anul 369

I

Are şi el parte de binefacerile timpului în care trăim, prea iubitul nostru frate în Hristos, episcopul Grigorie [2]. Suferă întru adevăr şi el

1. Întrucît foametea din anul 368 nu se sfîrşise încă, Sfîntul Vasile se scuză că nu poate pleca din oraş să cerceteze pe clericul Ipatie, care-i este chiar rudă de sînge. În schimb, înţelegînd că boala lui Ipatie lasă puţine şanse de vindecare, Sfîntul Vasile recomandă asistenţă duhovnicească prin rugăciuni, la care e bine să fie chemaţi şi alţi credincioşi.

1. Sofronie, destinatarul acestei epistole, era un fost coleg de şcoală al Sfinţilor Vasile şi Grigorie, de aceea nu ne mirăm că adresate celui dintîi ni s-au păstrat 6 epistole, iar celuilalt 4 (epistolele : nr. 21, 29, 37 şi 39). Notăm că era originar din Cezareea Capadochiei. Nu ştim cîtă vreme şi-a putut menţine postul de prefect al capitalei (corespunzător celui de «praefectus Urbi» de la Roma), creat doar în anul 359; cf. L. Bréhier, *Les Institutions byzantines,* Paris, 1970, p. 86. După cum ştim din epist. 26, Cezarie, fratele Sf. Grigorie de Nazianz, lăsase prin testament toată averea pentru săraci. Acum apar «creditori» prea mulţi. Se cere intervenţia lui Sofronie, atît din partea Sf. Grigorie (epist. 29), cît şi a Sf. Vasile.

2. Pe atunci Grigorie de Nazianz nu fusese încă hirotonisit episcop. Aici pare a fi intervenit vreun copist atribuindu-i pe nedrept acest titlu.

ca şi toţi ceilalţi, injurii venite una după alta ca din senin. Oameni care nu se tem de Dumnezeu şi care mai sînt poate în acelaşi timp şi mînaţi de patimi mari, îl năpăstuiesc spunînd, chipurile, că atît timp cît a fost în viaţă, doctorul Chezarie ar fi luat bani de la ei.

Pentru Grigorie nu-i mare lucru pierderea banilor, pentru că a învăţat de multă vreme să-i dispreţuiască, ci îl supără altceva! Grigorie şi tatăl său (episcopul de Nazianz, n.tr.) n-au ajuns să ia decît foarte puţine din lucrurile mortului, pentru că ele încăpuseră pe mîinile oamenilor lui de serviciu şi a unora a căror purtare nu se deosebeşte de cea a unor slugi. Atît unii cît şi ceilalţi şi-au împărţit între ei tot ce a fost mai de valoare, nemailăsînd adevăraţilor moştenitori decît foarte puţine lucruri. Aceştia, convinşi că puţinul ce le-a rămas nu mai era îngreuiat de nici o ipotecă, au împărţit repede totul la săraci, atît pentru că aşa credeau ei, cît şi pentru că aceasta fusese şi dorinţa răposatului, întrucît în clipa în care îşi dăduse sfîrşitul Cezarie [3] scrisese: «vreau ca tot ce rămîne după mine să fie împărţit la săraci», lucru pe care executorii testamentului l-au şi făcut. Numai că acum se află de o parte sărăcia călugărului creştin, iar de cealaltă, afacerea bănească a negustorului.

În această situaţie m-am gîndit să prezint problema înaintea distinsei Tale bunăvoinţe, pentru ca să cinsteşti pe acest om, pe care-l cunoşti de atîta vreme, şi ca să preamăreşti pe Dumnezeu Cel Ce primeşte de bune toate cîte se fac de către robii Lui, dar preamărindu-ne în acest fel şi pe noi înşine, care ne numărăm între prietenii tăi.

Te rog, dar, să spui şi comitelui Tezaurului [4] cele ce trebuie scrise despre Grigorie, iar pe de altă parte, găseşte în marea Ta înţelepciune un mijloc de a-l scăpa de aceşti indivizi obraznici şi de aceste încurcături insuportabile.

II

Mai întîi, nu există nimeni din cei ce-l cunosc pe Grigorie, care să-l bănuiască în stare de acea necinste şi să creadă că de dragul banilor el s-ar preta la asemenea lucruri [5]. De aici şi posibilitatea de a proba cinstea lui. El e în stare să dăruiască bucuros statului tot ce a mai rămas din bunurile fratelui său Cezarie, mai întîi, pentru ca acestea să se păstreze mai sigur, iar în al doilea rînd, pentru ca avocatul Tezaurului să trateze cu reclamanţii şi să le ceară dovezi, întrucît aceşti oameni ai noştri sînt incapabili de asemenea tîrguri murdare. E uşor

---

3. El a murit la începutul anului 369.
4. Echivalent cu Ministrul de Finanţe.
5. Fire de poet, intelectual fin şi cu viaţă de sfînt, Grigorie era cu totul străin de orice combinaţii băneşti, cu atît mai puţin de afaceri dubioase.

pentru înțelepciunea Ta să te convingi că în măsura în care a fost posibil, nimeni nu a plecat fără să fi primit din ce a cerut, dar pe de altă parte, fiecare a luat din ce a vrut, ba cei mai mulți regretau că n-au cerut mai mult de la început. Așa se și explică înmulțirea calomniatorilor; luîndu-se unul după altul, fiecare din ei veneau cu noi și noi pretenții, acuzîndu-se că n-au luat destul.

Drept aceea, rugăm pe Serenitatea Ta să pui capăt acestor uneltiri, să le zăgăzuiești, cum se zăgăzuiește un torent, și să curmi desfășurarea răului. Știi singur cum să rezolvi problema, fără să aștepți să te învățăm noi, căci necunoscînd aproape nimic din experiența vieții, habar n-avem cum ar fi cu cale să fim scoși din cauză. Să ne fii așadar și sfetnic și patron, găsind singur, cu înțelepciunea Ta, și modul salvării [6].

EPISTOLA 33

Către Aburgios [1]

Scrisă în anul 369

Cine e în stare ca tine să prețuiască o veche prietenie, să respecte virtutea și să se întristeze dimpreună cu cei aflați în suferință? Drept aceea, întrucît prea iubitul nostru frate întru Hristos, episcopul Grigorie (de Nazianz), a dat peste niște încurcături de nesuferit și cu totul contrare caracterului lui, am crezut că cel mai bun lucru este să apelăm la patronajul Tău și să găsim la Tine o cale să scăpăm din necazuri. Într-adevăr, e o insuportabilă nenorocire să trebuiască să se trateze negustorește cu un om care din fire și prin dispoziții e cu totul străin de așa ceva, și să vrei să ceri bani de la el, sărac cum e, să-l tîrăști prin tribunale și să cauți să cîștigi acolo, pentru el, bunăvoința opiniei publice, după ce el de mult se decisese să-și petreacă toată viața în liniștea mînăstirii. Așadar fie că crezi că e mai bine să vorbești cu comitele Trezoriei (ministrul de finanțe, n.tr.), fie că preferi să te adresezi altora, noi lăsăm problema în seama înțelepciunii Tale.

---

6. Se știe că Grigorie de Nazianz a intervenit atît la Sofronie, cît și la alți demnitari pentru rezolvarea acestor probleme (*Epist. 24*).

1. Aburgios, strateg al Bizanțului, era got de origine, iar mama lui, capadochiană. Și lui i s-a adresat Sf. Vasile în repetate rînduri, între altele și în rezolvarea încurcăturilor legate de moștenirea lăsată de Chesarie (*Epist.* 32). Tot lui îi mai sînt adresate și epistolele nr. 75, 147, 198 și 304. Uneori el avea misiunea de a aproviziona armata, alteori pe cea de a trata cu triburi străine (cf. P. Hristu, *a.c.*, II, 231).

EPISTOLA 34

Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă în anul 369 ori la începutul lui 370

Cum aş putea să nu vorbesc despre situaţia prezentă a Bisericii, iar dacă nu pot îndura aşa ceva, atunci cum aş putea găsi temeiuri sigure care să explice evenimentele, încît glasul meu să nu semene numai cu o tînguire, ci de-a dreptul cu un bocet, care să constituie pe deplin o mărturie despre gravitatea situaţiei? Ne-a părăsit şi Tarsul [1]. Şi ceea ce-i mai grav nu-i numai atîta, cu toate că şi aceasta e ceva de nesuportat; există ceva şi mai rău decît aceasta, şi anume faptul că un oraş atît de mare, cu o poziţie atît de favorabilă, încît prin Tars se face legătura atît cu cei din Isauria, cît şi cu capadochienii şi cu sirienii, a fost dat pieirii ca urmare a nebuniei unuia sau a doi oameni, în timp ce Tu te afli acum în lipsuri, stai de vorbă şi vă uitaţi unul la altul. De aceea socot că cel mai bun mijloc ar fi să ne însuşim metoda doctorilor (vezi la cîte exemple ne duc suferinţele care dau peste noi). Doctorii, cînd văd că mărimea suferinţei devine insuportabilă, recurg la potolirea durerilor prin medicamente. De aceea să ne rugăm şi noi ca să aflăm vreun calmant şi pentru sufletele noastre, ca să nu ne apuce dureri de nesuferit.

Dar oricum, cu toate că ne aflăm într-o astfel de mizerie, avem totuşi o mîngîiere, aceea de a ridica privirile spre blîndeţea şi bunătatea Ta şi să potolim astfel tristeţea sufletului prin privirea şi amintirea Ta [2]. Căci aşa cum se întîmplă cu ochii: atunci cînd vreodată privim obiecte foarte strălucitoare, ochii se odihnesc dacă se întorc din nou spre culoarea albastră sau verde; tot aşa şi în sufletele noastre amintirea blîndeţii şi a ordinii e ca un fel de atingere plăcută, care îndepărtează orice senzaţie dureroasă, mai ales cînd ţinem seamă că Tu ţi-ai făcut toată datoria cîtă era de aşteptat de la tine. Prin faptele Tale ai dovedit, pe de-o parte, că nu s-a pierdut nimic din pricina ta, dacă judecăm bine lucrurile, iar pe de altă parte, ţi-ai cîştigat de la Dumnezeu o mare răsplată prin rîvna Ta spre bine.

---

1. După moartea episcopului Silvan, credincioşii din Tarsul Ciliciei n-au reuşit să se menţină unitari, aşa încît arienii profită şi reuşesc să aleagă pe un candidat de-al lor. Totuşi mulţi credincioşi din Tars vor păstra legătură cu Sf. Vasile. A se vedea, între altele, *epistolele* 113, 114, 244 etc.

2. Cînd scria aceste rînduri, Sf. Vasile era numai preot. Prietenia lui cu Eusebiu a durat toată viaţa. Se ştie că Eusebiu a fost pentru Sf. Vasile nu numai confidentul cel mai bun, ci şi omul care va sfîrşi ca martir pentru statornicia sa de caracter. A se vedea *epist.* 48, 95, 98, 100, 127, 145, 162, 198, dar mai ales 237, 239 şi 268.

Fie ca Domnul să te țină pentru noi și pentru Bisericile Lui, spre binele vieții și spre îndreptarea noastră și să mă învrednicești iarăși de favorul de a te reîntîlni.

EPISTOLA 35

Fără adresă, pentru Leonțiu [1]

Înainte de episcopat

Ți-am scris în legătură cu multe probleme care mă interesau, dar să știi că-ți voi scrie și despre mai multe. Nu-i cu putință să nu mai existe oameni săraci, dar nu-i cu putință nici ca să refuzăm să-i ajutăm. Și totuși nu există om care să-mi fie mai apropiat, nici care să fie mai în stare să mă consoleze prin toate favorurile, cum este prea stimatul frate Leonțiu. Folosește-te de casa lui ca și cum m-ai găsi în ea pe mine însumi, desigur nu în această sărăcie în care mă aflu acum cu Dumnezeu, ci căpătuit cu o oarecare îndestulare și cu moșii la țară. Se vede, într-adevăr, că Tu nu m-ai sărăci, ci mi-ai păstra neatinse averile de acum sau mi-ai spori și mai mult îndestularea. Acest lucru te rugăm să-l faci la casa de care vorbesc, cea a omului acestuia. Răsplata pentru toate aceste fapte bune va fi cea pe care o dau de obicei : o rugăciune adresată lui Dumnezeu Cel sfînt pentru oboseala pe care ți-o dai, omule desăvîrșit, care preîntîmpini cererile oamenilor ajunși în lipsuri.

EPISTOLA 36

Fără adresă, pentru cerere de ajutor

Înainte de episcopat

Preotul din acest sat e cunoscut cred, de multă vreme Ilustrității Tale, pentru că a crescut deodată cu mine [1]. Ce ar trebui, dar, să spun mai mult, ca să-ți trezesc bunătatea și să ajungi să-i fii binevoitor și să-i vii într-ajutor în greutățile pe care le are ? Dacă-i drept că mă iubești, după cum știu într-adevăr că mă iubești, e sigur că vei dovedi atîta înțelegere ca să ușurezi din toată puterea pe cei pe care îi socot

1. Fost coleg de studii din vremea tinereții, așa cum ne arată și epistolele nr. 20—21, Leonțiu era acum creștin, dar practica retorica mai departe. Într-un stil plin de curtoazie, Sf. Vasile îi cere să vină într-ajutor unui oarecare tînăr, care se vede că avea neplăceri cu impozitele.

1. O nouă cerere de intervenție adresată unui înalt demnitar financiar. De astă dată e vorba de familia doicii care a alăptat chiar pe Sf. Vasile și căreia i-au fost impuse impozite prea mari

ca și cum ar fi vorba de mine însumi. Și ce cer în fond? Să rămînă acest preot cu vechea impunere de impozit. Într-adevăr, el nu se dă înapoi de la nici o oboseală ca să ne stea într-ajutor și să ne îngăduie să trăim, pentru că, după cum știi, noi n-avem nici o avere personală și ne mulțumim doar cu ofrande de-ale prietenilor și ale rudelor noastre. Socoate casa acestui frate ca și cum ar fi casa mea sau mai curînd a Ta, iar pentru binefacerea ce i-o vei arăta Dumnezeu îți va da Ție, casei tale și întregii tale familii, să-ți păstrezi toate înlesnirile Lui. Să știi că țin foarte mult ca acest om să nu sufere nici o păgubire nici măcar din pricina acestei echivalențe (a impozitului? n. tr.).

EPISTOLA 37

Fără adresă. Pentru un fost coleg de școală [1]

Înainte de episcopat

Să știi că nu mă prea încîntă mulțimea scrisorilor! Silit și pentru că nu mai pot îndura stingherirea celor care mă caută mereu, îmi vine uneori să strig. Cu toate acestea scriu, neputîndu-mi închipui alt mod de a mă scăpa de ei decît acela de a le preda scrisori pe care le cer cu fiecare prilej. De aceea mi-e teamă că fiind mulți curieri, nu cumva fratele acesta să fie socotit doar un oarecine. Mărturisesc că în țara mea am mulți prieteni și rude și că din pricina acestei chemări, în care ne-a așezat Dumnezeu, am fost pus în rîndul părinților. Dar acesta fiind singurul fiu al doicii care m-a hrănit și pe mine, Te rog ca acea casă, în care am fost crescut, să rămînă scutită de dări, pentru ca nu cumva prezența Ta, care de altfel s-a dovedit binefăcătoare pentru toți, să fie pentru el o pricină de supărare. Și pentru că și acum sînt hrănit tot în aceeași casă, pentru că n-am nici o altă avere personală, ci mă mulțumesc cu mici daruri de la cei care-mi sînt dragi, îți cer să cruți această casă în care am fost crescut, pentru ca în felul acesta să aibă și ei din ce trăi. Pentru aceasta să dea Dumnezeu să Te învrednicești de odihna cea veșnică! Vreau totodată ca vrednicia Ta să cunoască cel mai curat adevăr: cei mai mulți dintre robii acestui om au venit la noi, acesta e prețul cu care părinții au plătit-o pe doica mea. Și acest preț nu-i un simplu dar, ci-i un uzufruct viager. De aceea dacă s-ar întîmpla vreun necaz, s-ar putea ca ei să fie trimiși înapoi, și atunci eu însumi voi fi supus pe altă cale la impozite și la executori.

1. Probabil că-i vorba de preotul Dorotei, despre care probabil că s-a vorbit și în epistola 36, și care era singurul fiu al doicii care alăptase pe Sf. Vasile. Intervenția privește scutire de impozite.

EPISTOLA 38

Către fratele Grigorie, despre deosebirea dintre ființă și ipostas [1]

Scrisă prin anii 369—370

I

Întrucît în dogmele noastre tainice mulți nu fac nici o deosebire între ființă, care e comună, și între ideea despre ipostase sau persoane, care sînt diferite, din pricină că le confundă una cu cealaltă, gîndindu-se c-ar fi indiferent dacă spui ființă ori persoană (de unde se și întîmplă că unii din cei care admit astfel de lucruri, fără să le cerceteze, vorbesc de un singur ipostas, atunci cînd vorbesc de o singură ființă, și invers, pe temeiul aceleiași aprobări, cei care acceptă cele trei ipostase cugetă că au drept și ei să vorbească de împărțirea ființei după același număr), în urma acestui fapt pentru ca să nu ți se întîmple același lucru, am făcut pentru tine un scurt extras rezumativ al problemei. Iată, spre a le explica în cîteva cuvinte, care e înțelesul acestor termeni :

II

Dintre toate numirile întrebuințate numeric pentru mai multe lucruri diferite, unele au o însemnare întrucîtva mai generală, de pildă cuvîntul «om». Cel care a folosit-o, arătînd cu ajutorul acestui cuvînt ființa comună, prin acest cuvînt el n-a deosebit de ceilalți pe un om anumit, cel care ar fi recunoscut propriu-zis prin această numire. Căci într-adevăr Petru nu-i mai «om» decît Andrei, decît Ioan ori decît Iacob. Deci ceea ce s-a specificat în mod generic, referindu-se la toate ființele

1. Editorii maurini observă că această epistolă apare în toți codicii manuscriși care cuprind epistolele Sfîntului Vasile. Ei își întemeiază părerile lor și pe faptul că epistola a fost citată și de actele sinodului IV ecumenic (Mansi, *Conc. Coll.* 7, 464). Bardenhewer crede însă că această citare se referă la epist. 125. Mai nou însă au apărut o serie de studii care neagă paternitatea Sf. Vasile, atribuind-o fratelui său, Grigorie, între altele pe motivul că termenii οὐσία și ὑπόστασις au fost utilizați mai ales de Sf. Grigorie (A. Cavallin, *Studien zu den Briefen des hl. Basilius*, Lund, 1944, iar mai recent R. Hübner, *Gregor v. Nyssa als Verfasser der sog. Epist. 38 des Basilius*, în «Epektasis», J. Daniélou, Paris, 1971, pag. 462—490). Cercetătorii sînt împărțiți. Harnack susține uneori pe Vasile, alteori pe Grigorie ca autor. Se știe că terminologia dogmatică nu era încă stabilită definitiv. Dar faptic, Sf. Vasile, susține și în epist. 214, 3—4 idei similare cu cele de aici, folosind în loc de ὑποστάσις termenul πρόσωπα pentru cele trei persoane treimice. Oricum ar sta lucrurile, «epistola 38 e capitală pentru toată analiza teologică a capadochienilor», zice A. Grillmeier, *Le Christ dans la tradition chrétienne*, Paris, 1973, p. 331. Chiar dacă epistola vorbește adeseori de «comunitatea de substanță» în loc de «ființă», totuși ea e clar opusă «proprietăților deosebitoare», deci persoanelor sau, cu alte cuvinte, «ipostasul este suma însușirilor specifice fiecărei persoane», dovadă că prin această epistolă s-a adus o serioasă contribuție la precizarea dogmei hristologice.

clasate sub acest nume, trebuie să se împartă într-o subdiviziune care ne ajută să cunoaștem nu pe «om» în general, ci special pe Petru sau pe Ioan. În același timp, celelalte numiri au o valoare demonstrativă mai deosebită, datorită căreia nu comunitatea naturii se are în vedere în ceea ce s-a specificat, ci o însușire deosebitoare a unui obiect oarecare, însușire pe care dacă o judecăm în ea însăși, n-are nimic comun cu ceea ce-i de aceeași natură, de pildă cu Pavel ori cu Timotei. O astfel de numire nu se mai raportează la comunitatea de natură, ci deosebind de semnificația colectivă o noțiune clară a unor anumite obiecte definite, o prezintă cu ajutorul numelor. Cînd, așadar, doi oameni sau chiar mai mulți sînt luați împreună, de pildă Pavel, Silvan și Timotei, și căutăm o definiție a ființei umane, atunci nu vom mai da o definiție specială pentru Pavel, alta pentru Silvan și alta pentru Timotei, ci termenii care ne vor ajuta să identificăm pe Pavel se vor potrivi și pentru ceilalți, care sînt între ei de aceeași ființă [2], pentru că sînt specificați prin aceeași definiție a substanței. În schimb, după ce ne-am lămurit asupra însușirilor comune, voi căuta să iau în considerare însușirile specifice, prin care se deosebește unul de celălalt, definiția potrivită pentru a cunoaște un lucru, oricare ar fi el, nu se va mai potrivi deplin cu cea dată de oricare alta, chiar dacă se întîmplă ca să aibă cu ea cîteva puncte comune [3].

III

Susținem așadar următorul lucru : ceea ce-i specificat într-un chip propriu e arătat prin cuvîntul «ipostas». Într-adevăr, cînd spui «om» îți intră în ureche — prin specificarea nedefinită a acestui cuvînt — o idee cam împrăștiată, astfel încît dacă natura e indicată cu ajutorul acestei numiri, ceea ce se subînțelege și care-i indicat propriu-zis prin numele său nu-i specificat. Dimpotrivă, cînd spui Pavel, atunci arăți tocmai ființa indicată prin acest nume. Acesta-i ipostasul : nu noțiunea nedefinită a substanței, care nu găsește nici o stabilitate în urma comunității lucrului specificat, ci acea noțiune care delimitează și definește ceea ce-i comun și nehotărît într-un anume obiect determinat cu ajutorul însușirilor sale proprii. E un procedeu asemănător cu cel pe care Scriptura obișnuiește să-l întrebuințeze în multe locuri, în special în istoria lui Iov. Întrucît ea trebuia să descrie suferințele lui, a amintit mai întîi ceea ce avea comun și cu ceilalți, și a zis «om» ; apoi

2. În text : ὁμοούσιοι.

3. Cu aceste ultime cuvinte autorul pregătește pe cititor asupra miezului temei tratate : pe de o parte, ființa comună tuturor celor trei persoane trinitare, iar pe de altă parte, persoana sau ipostasul fiecăreia.

îndată l-a deosebit prin ceea ce avea specific, adăugînd cuvîntul «oarecare» [4]. Descrierea substanței sale, care în ochii Scripturii nu avea nici un folos pentru scopul propus în istorisirea sa, l-a trecut cu vederea, pe cînd pe acest cuvînt «oarecare» îl caracterizează cu ajutorul unor semne particulare, arătînd locul, însușirile caracterului și tot ce s-a putut aduna din afară și care trebuia să deosebească acest personaj și să-l depărteze de însemnarea comună, pentru ca descrierea celui despre care ne informa istoria să fie clară în toate privințele grație numelui, locului, însușirilor sufletești proprii, precum și însușirilor exterioare pe care le putem lega de persoana respectivă. Dacă ea ne-ar fi dat o definiție a substanței sau a ființei nu s-ar fi făcut nici o specificare despre ceea ce s-a spus privitor la persoană. Ar fi fost vorba de aceeași definiție și pentru Baldad de Sanchita, Sofar din Mineea și ceilalți de care se face pomenire.

Așadar principiul deosebirii, pe care ai recunoscut-o, în cazul nostru, dintre ființă și ipostas, dacă-l transpui ca să-l aplici la dogmele divine nu te vei înșela. Tot ce gîndirea ta îți poate sugera în legătură cu modul de existență al Tatălui (și e cu neputință ca mintea să se bazeze pe vreo idee subordonată din cauza convingerii pe care o avem că această existență e mai presus decît orice cugetare) vei putea s-o cugeți atît despre Fiul, cît și despre Duhul Sfînt. Într-adevăr noțiunea de «necreat» și de «neînțeles» e unică și-i aceeași atît pentru Tatăl și pentru Fiul, cît și pentru Duhul Sfînt, pentru că nu-i adevărat că unul ar fi mai de neînțeles și mai necreat și că altul ar fi mai puțin. Și întrucît în Sfînta Treime deosebirea dintre persoane se face ținînd seama de notele proprii ale fiecăreia din ele, tot așa stau lucrurile și cînd considerăm ceea ce e comun tuturor celor trei persoane, de pildă cînd vorbesc de o ființă necreată sau care e mai presus de orice înțelegere, sau orice altceva asemănător nu o vom concepe global pentru ca să deosebim ceea ce-i particular; vom căuta numai semnele care ne vor îngădui să distingem clar și fără confuzie noțiunea despre fiecare persoană de cea a persoanelor considerate global.

IV

Iată și modul în care mi se pare potrivit să căutăm principiul acestei deosebiri. Tot ce primim ca bun din partea puterii dumnezeiești zicem că-i lucrarea acestui har care lucrează totul în toți, cum zice apostolul: «și toate acestea le lucrează unul și același Duh, împărțind fiecăruia deosebit, după cum voiește» [5].

---

4. *Iov* 1, 1: «Era odată un om pe care-l chema Iov».
5. *I Cor.* 12, 11.

Întrebîndu-ne dacă bunurile care urmează a fi împărtăşite celor vrednici provin numai de la Duhul Sfînt, sîntem îndemnaţi în acelaşi timp de Sfînta Scriptură să credem că autorul şi cauza împărţirii bunurilor pe care Duhul le lucrează în noi este numai Dumnezeu Fiul cel Unul-Născut. Căci «toate prin El s-au făcut» [6] şi «prin El sînt aşezate toate» [7], după cum ne-a învăţat însăşi Sfînta Scriptură. Şi iarăşi, ori de cîte ori ne ridicăm pînă la această idee, duşi fiind de mîna unui inspirat de sus, înţelegem că toate lucrurile au fost aduse la viaţă din nimic, dar că ele nu de fiecare dată vin de la aceeaşi putere fără început, ci mai presus de toate există o Putere care subzistă fără să fi fost născută vreodată, fiind fără început şi Care-i cauza cauzei a tot ce există. Căci într-adevăr, din Tatăl se naşte Fiul, prin Care au fost făcute toate şi de Care e subînţeles inseparabil şi Duhul Sfînt, căci nu poţi ajunge să te gîndeşti la Fiul fără să fi fost mai întîi luminat de Duhul. Deci întrucît Duhul Sfînt, din Care izvorăşte asupra creaţiei orice împărţire de bunuri, e în strînsă legătură pe de o parte cu Fiul, cu Care Îl şi concepem în chip imediat, dar pe de altă parte e strîns legat şi de Tatăl (Care e cauza Lui, căci din El purcede) judecînd-o după ipostas, însuşirea proprie a Duhului Îl situează în urma Fiului şi împreună cu Fiul, dar fiinţa Şi-a luat-o prin purcedere de la Tatăl. Căci Fiul e Cel care face cunoscut şi pe Duhul Cel purcezător din Tatăl, ca unul Care fiind singur născut în chip unic a ieşit strălucind ca o lumină din Lumina cea nenăscută [8], aşa încît potrivit acestei însuşiri distinctive El nu se confundă nici cu Tatăl, nici cu Duhul Sfînt, ci se recunoaşte singur după însuşirea de care am vorbit.

Cît despre Dumnezeu Cel peste toate [9], singurul Care are ca semn distinctiv şi întrucîtva privilegiat al ipostasului Său pe acela de a fi Tată şi de a nu subzista prin efectul nici unei cauze şi ca atare, datorită acestei însuşiri, este şi El cunoscut într-un chip cu totul deosebit. Din pricina aceasta, în comunitatea de substanţă declarăm că nu se împacă şi nu se transmit semnele distinctive care se întîlnesc în Sfînta Treime şi prin care se încheagă particularitatea persoanelor care ne-au fost transmise în credinţă : fiecare persoană e înţeleasă în chip diferit, datorită semnelor distinctive particulare, în aşa fel încît cu ajutorul acestor însuşiri, de care am amintit, se poate descoperi ceea ce separă ipostasele între ele. Pentru faptul că Dumnezeirea e nesfîrşită, neînţeleasă, necreată, nemărginită de nimic şi pentru toate atributele de acelaşi fel,

6. *Ioan* 1, 3.
7. *Col.* 1, 17.
8. «Lumină din Lumină», cum se spusese la Sinodul I ecumenic.
9. Expresie des întîlnită şi la Origen.

nu există nici o diferență între ființa cea dătătoare de viață (mă gîndesc la cea a Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfînt), ci putem considera că între ele există un fel de comunitate continuă și indivizibilă. Iar observațiile care ne ajută să înțelegem măreția uneia sau alteia dintre persoanele pe care credința le admite în Sfînta Treime ne vor îngădui să mai observăm că nu-i nici o deosebire pentru Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt atunci cînd căutăm să-I vedem mărirea [10], fără ca să existe între Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt nici un interval unde cugetul ar înainta în gol. Într-adevăr nu-i nimic care să se introducă între cele trei persoane, nici altceva care ar subzista alături de ființa dumnezeiască și care să se poată împărți în chip intim prin interpunerea vreunui element străin, nici vreun interval fără consistență care să producă o absență în armonia intimă a substanței divine și care să strice armonia prin intercalarea vidului. Ci cînd ne gîndim la Tatăl, atunci Îl concepem în El însuși, cuprinzînd în același timp și pe Fiul prin reflexie, iar cînd Îl concepem pe Acesta, atunci nu ne despărțim nici de Duhul Sfînt, ci în chip logic și deodată, potrivit ființei, ți-o reprezinți în ea însăși, concepută în așa fel încît să fie numai una credința în cele trei persoane. Cînd zicem doar Duhul, prin această mărturisire înțelegem în același timp pe Cel al cărui Duh este. Și fiindcă Acesta e Duhul lui Hristos, El vine de la Dumnezeu, cum zice Pavel [11] : căci după cum atunci cînd prinzi una din marginile unui stejar, automat tragi și pe cealaltă, tot așa cînd tragi Duh, cum zice proorocul [12], prin El tragi în același timp și pe Fiul, și pe Tatăl. Dacă înțelegi cu adevărat pe Fiul, Îl vei vedea din amîndouă părțile, El va aduce, pe de-o parte, pe Tatăl și din cealaltă pe Duhul Său propriu. Într-adevăr, Cel Care e mereu în Tatăl, Acela nu va putea fi rupt de Tatăl și nu va fi niciodată despărțit de Duhul Său, Care lucrează totul în toți. Și tot așa, dacă primești pe Tatăl, prin puterea Lui primești în același timp și pe Fiul și pe Duhul, pentru că nu-i cu putință în nici un fel să-ți închipui o întrerupere sau o împărțire în așa fel încît Fiul să fie cugetat fără Tatăl sau ca Duhul să fie despărțit de Fiul, ci concepi în același timp în Ei o comunitate și o deosebire negrăită și cumva neînțeleasă, fără ca deosebirea ipostaselor să rupă continuitatea ființei, fără ca această comunitate de substanță să elimine particularitatea semnelor distinctive. Și să nu te miri dacă zicem că Același e în același timp și unit și despărțit, căci de fapt concepem, ca într-o ghicitură, un fel de despărțire unită și o unire des-

10. După cum se poate observa și din alte epistole, Sfîntul Vasile folosește expresii și imagini originale, plastice și pline de nuanțe.
11. *Rom.* 8, 9.
12. *Ps.* 118, 13 (ed. 1914).

părțită. Dacă nu ascultăm această cuvîntare în duh de dispută ori în scop de calomnie, atunci se poate găsi ceva similar chiar și în obiectele noastre sensibile.

V

Primește cuvintele mele ca pe o pildă și ca pe o umbră [13] a realității, nu ca realitatea însăși a lucrurilor, căci nu-i posibil să vezi adaptîndu-se perfect, ceea ce am amintit în aceste exemple, la scopul pentru care s-au folosit ele. Cum vom putea spune, dar, că ceea ce este în același timp și despărțit și împreunat poate fi dedus din analogia lucrurilor care aparțin simțurilor noastre? Desigur că ai contemplat, uneori, primăvara strălucirea curcubeului, acel arc de pe cer, pe care limbajul zilnic l-a numit iris. Cunoscătorii în materie spun că el se formează de fiecare dată cînd o anumită umiditate s-a unit și s-a amestecat cu aerul, cînd puterea vîntului strînge și schimbă în ploaie umezeala din văzduh, care se îngroașă și se face ca un nor. Iată cum se spune că se face curcubeul. Cînd razele soarelui au pătruns oblic în partea îndesată și opacă a norilor care acoperă văzduhul și după ce au imprimat direct cercul lor într-un nor oarecare, atunci se întîmplă ca lumina să se întoarcă așa zicînd și să revină spre ea însăși, pentru că strălucirea lui se reflectă din partea umedă și strălucitoare pe fața opusă.

Întrucît stihiile firii sînt prezente în vibrațiile luminoase ale razelor solare în așa-fel încît căzînd pe o suprafață netedă ele se reflectă acolo, iar, pe de altă parte, figura pe care o descriu este rotundă, imprimîndu-se prin mijlocirea acelor raze pe partea umedă și netedă a văzduhului, urmează că și văzduhul învecinat cu norul e cuprins de lucirea luminoasă după formarea cercului solar [14]. Or, în sinea ei, această lucire e în același timp și continuă și împărțită, căci avînd într-un fel multe culori și multe aspecte, ea se amestecă cu ea însăși în chip nevăzut prin florile variate ale culorii ei, răpind ochilor, fără ca să observe nimeni, întîlnirea unora cu altele, a părților a căror culoare e diferită, în așa fel încît n-ai putea descoperi vreo regiune intermediară între albastru și roșu, cea care amestecă prin ea însăși și care desparte diversitatea acestor culori sau cea care se află între roșu și purpuriu sau între această culoare și cea gălbuie a chihlimbarului. Lucirile multicolore și variate ale acestor raze, cînd le vezi clipind de departe, răpesc ochilor posibilitatea de a distinge modul cum s-au unit unele cu altele, așa încît nu te lasă să spui pînă unde merge roșul sau verdele din

13. *Evr.* 10, 1.

14. Nu putem acuza pe Sfîntul Vasile pentru descrierea nu tocmai științifică a modului cum se produce curcubeul.

curcubeu şi de unde încep să nu mai fie aceste culori pe care le vezi în această luminaţie înflorită şi strălucitoare.

După cum, dar, în pilda noastră deosebim clar diferenţele culorilor fără însă să se poată sesiza cu simţurile unde se desparte una de alta, tot aşa ai putea privi, prin analogie, şi dogmele creştine, pe de o parte, însuşirile ipostaselor, întocmai ca oricare din florile care apar în curcubeu, strălucesc în fiecare din persoanele pe care credinţa le admite în Sfînta Treime ; pe de altă parte, cît priveşte felul în care ni se prezintă fiinţa, nu poţi face nici o deosebire între ele, în schimb în comunitatea de substanţă însuşirile distinctive strălucesc în fiecare persoană. Potrivit pildei amintite, şi acolo unde fiinţa care răspîndeşte acea strălucire multicoloră era numai una : cea reflectată de razele solare, dar floarea care se vedea avea mai multe aspecte. Aşadar, chiar şi prin creaţie, mintea ne învaţă să nu ne lăsăm tulburaţi fără motiv de judecăţile asupra dogmei, atunci cînd — aplecaţi asupra acestei probleme dificile — sîntem duşi de vîrtej înaintea asentimentului ce trebuie dat ideilor pe care le exprimăm. După cum pentru obiectele văzute de ochii noştri experienţa s-a dovedit totdeauna mai bună decît explicarea raţională a cauzelor, tot aşa şi pentru dogmele care ne depăşesc, credinţa e mai bună decît perceperea prin raţionamente, atunci cînd învaţă atît despre ceea ce-i separat într-o persoană, cît şi atunci cînd vorbim despre ceva unit în aceeaşi fiinţă. Întrucît, dar, am vorbit pe de o parte de ceva comun în Sfînta Treime, iar pe de altă parte, şi de ceva care e specific sau particular, mintea ne spune că ceea ce-i comun se referă la fiinţă, pe cînd ipostasul sau persoana e semnul propriu a ceea ce-i specific sau particular [15].

VI

Dar s-ar putea crede că învăţătura pe care am expus-o în legătură cu ipostasul sau persoana nu s-ar împăca cu ceea ce cugeta apostolul, atunci cînd scria despre Fiul că e «strălucirea slavei şi chipul fiinţei lui Dumnezeu» [16]. Or, dacă am învăţat că ipostasul e suma însuşirilor specifice fiecărei persoane şi dacă admitem că în Tatăl există ceva care e socotit în chip particular şi prin care e recunoscut numai El singur, tot aşa avem aceeaşi credinţă şi cînd vorbim despre Fiul cel Unul-Născut, atunci de ce în acest pasaj numele ipostasului e atribuit de Scriptură numai Tatălui şi de ce zice ea că Fiul este chipul

15. Formulare clară : fiinţa e ceea ce-i comun în Sfînta Treime, ipostasul e ceea ce-i particular sau specific persoanelor Sfintei Treimi.

16. *Evr.* 1, 3. Aici Sf. Vasile construieşte o argumentare fără sens, întrucît în Epist. către Evrei e vorba nu de persoana Tatălui, ci de fiinţa divinităţii.

Fiinţei Sale caracterizat prin semne specifice, iar nu prin cele ale Tatălui ? Dacă ipostasul este semnul particular al fiecărei persoane şi dacă admitem că proprietatea specifică Tatălui este naşterea pe cînd Fiul este descris prin proprietăţile specifice ale Tatălui, atunci nu mai rămîne Tatălui ca însuşire principală decît să se spună despre El că-i nenăscut desigur dacă existenţa Fiului Cel Unul-Născut s-a caracterizat tocmai prin însuşirea specifică a Tatălui.

VII

Or nu, eu spun că vorbirea apostolului vizează aici un alt scop, şi tocmai pentru că apostolul îşi fixase privirea asupra acestuia, de aceea s-a servit de aceste cuvinte : «strălucirea slavei şi chip al fiinţei». Dacă-ţi faci din acest scop o idee exactă, atunci nu vei întîlni nimic potrivnic la cele ce am zis, ci vei vedea că vorbirea lui a fost condusă de un gînd cu totul deosebit. Cuvîntul apostolului nu s-a făcut ca să deosebeşti persoanele unele de altele prin notele lor specifice, ci pentru ca să înţelegi realitatea ca pe o continuitate, şi intimitatea legăturilor Fiului cu Tatăl. Aşa cum n-a spus : «El, Care fiind mărirea Tatălui» (dar totuşi e Adevărul) şi a lăsat deoparte acest lucru, fiind un lucru admis, tot aşa vrînd să ne înveţe să nu ne gîndim la o altă formă de mărire pentru Tatăl şi alta pentru Fiul, el a definit mărirea Fiului Cel Unul-Născut ca strălucire a măririi Tatălui însuşi şi îndeamnă cugetarea să împreune pe Fiul cu Tatăl după pilda luminii. Într-adevăr, după cum strălucirea vine de la flacără fără ca lucrarea ei să se producă în urma flăcării, ci flacăra luceşte în acelaşi timp în care străluceşte şi lumina, tot aşa vrea şi apostolul ca Fiul să fie conceput ca venind din Tatăl fără ca vreo întindere sau vreun interval să despartă pe Cel Unul-Născut de existenţa Tatălui, vrînd astfel ca deodată cu cauza să fie conceput şi Cel Care provine din ea.

În acelaşi fel, ca şi cum ar interpreta cugetarea de adineaori, el mai adaugă : «şi chipul fiinţei» şi cu ajutorul exemplelor scoase din trupuri, el ne duce de mînă şi la cunoaşterea lucrurilor nevăzute. Într-adevăr, trupul se cuprinde cumva şi în chip, dar altul este înţelesul chipului şi altul cel al trupului, iar definiţia ce s-ar da uneia din aceste două cuvinte nu s-ar potrivi cu cea a celeilalte ; totuşi, cu toate că mintea poate face deosebire între chip şi între trup, fiinţa nu admite această deosebire, ci le concepe împreună, unul cu altul. Aşa crede apostolul că ar trebui să cugetăm. Cu toate că doctrina credinţei învaţă că deosebirea dintre ipostase e clară şi distinctă, totuşi ea nu ne arată că Fiul Cel Unul-Născut ar fi mai puţin unit cu Tatăl şi prin cuvintele rostite constituie un trup împreună cu El şi aceasta nu pentru că Cel

Unul-Născut n-ar fi El însuşi ipostas aparte, ci pentru că nu admite nici un intermediar în unirea Lui cu Tatăl. Iată cum, dacă privim atent cu ochii sufletului caracterul Fiului Cel Unul-Născut, ajungem şi la înţelegerea ipostasului Tatălui, nu că însuşirile avute în vedere s-ar schimba ori s-ar contopi ca şi cum am presupune fie în Tatăl calitatea de născut, fie în Fiul pe cea de nenăscut, pentru că nu-i posibil dacă îi despărţim pe unul de celălalt s-o concepi singură şi prin ea însăşi însuşirea care rămîne. De fapt, e cu neputinţă ca pronunţînd numele Fiului să nu ajungi să înţelegi şi pe Tatăl, căci prin relaţie această numire desemnează în acelaşi timp şi pe Tatăl.

VIII

Aşadar, întrucît «Cel ce a văzut pe Fiul vede şi pe Tatăl» [17], cum zice Mîntuitorul în Evanghelie, pentru acest motiv apostolul zice că Fiul Cel Unul-Născut este chipul fiinţei Tatălui. Iar ca să se facă şi mai uşor de înţeles acest gînd, voi mai lua şi alte expresii ale apostolului, în care ne spune că El e «chipul lui Dumnezeu Celui nevăzut» [18] şi tot aşa şi chipul bunătăţii Lui, nu pentru că chipul e diferit de modelul Lui, atunci cînd avem în vedere caracterul Lui nevăzut ori atotbun, ci pentru ca să se dovedească cum că El este acelaşi lucru ca şi modelul, chiar dacă El este altceva. Nici nu ni s-ar fi păstrat noţiunea chipului dacă el n-ar cuprinde în el şi asemănarea expresă şi neschimbabilă. Deci dacă înţelegem frumuseţea chipului ajungem în acelaşi timp şi la înţelegerea modelului, iar dacă concepem raţional cam ce poate fi făptura Fiului, atunci implicit deducem şi pecetea fiinţei paterne : prin Acela Îl vedem pe Acesta. Aceasta nu-i ca şi cum am vedea în chipul conturat calitatea de nenăscut a Tatălui (în realitate aceasta ar fi exact acelaşi lucru, nu ceva diferit), ci ai recunoaşte Bunătatea nenăscută în Bunătatea născută. După cum, adică, uitîndu-se cineva într-o oglindă curată ar vedea reflectîndu-se în ea contururile acelei fiinţe şi ar recunoaşte astfel chipul celui reprezentat acolo, tot astfel dacă cunoaştem pe Fiul recunoaştem în inima Lui şi pecetea persoanei paterne prin cunoaşterea Fiului. Într-adevăr, tot ce aparţine Tatălui le putem vedea oglindite în Fiul, întrucît Fiul rămîne întreg în Tatăl, şi în acelaşi timp El are pe Tatăl întreg în Sine însuşi [19]. De aceea ipostasul Fiului e într-un fel făptura şi înfăţişarea care ar permite recunoaşterea Tatălui, iar ipostasul Tatălui e recunoscut sub forma Fiului, deşi atributele pe care le ştim în Ei rămîn spre deosebirea netă a ipostasurilor.

17. *Ioan* 14, 9.
18. *Ioan* 1, 15.
19. *Ioan* 14, 11.

EPISTOLA 39

Iulian către Vasile [1]

Proverbul spune : «Tu nu vei declara război», la care eu aş adăuga aceste cuvinte din comedie : «O ! ce vestitor al unor cuvinte de aur !». Ei bine, arată-te prin fapte şi grăbeşte-te să vii la mine, căci vei veni aşa cum merge un prieten la alt prieten. Ocupaţiile obşteşti şi nesfîrşite ale conducerii par — e adevărat — povară pentru cei care şi le îndeplinesc ca pe un lucru de puţină importanţă, dar pentru cei care le înţeleg aşa cum se cuvine sînt convins că ele îşi au rostul lor bine judecat şi în stare de a aduce cele mai bune rezultate. De aceea îmi pot lua un răgaz ca să mă pot şi odihni, dar fără să neglijez nimic din datoriile mele. Legăturile pe care le avem unii cu alţii nu-s însoţite de prefăcătorii specifice curţilor împărăteşti, de care cred că te-ai izbit şi tu destul pînă acum, şi care pun în laudele pe care le inspiră o ură atît de mare cum n-ai dori-o nici celor mai răi duşmani, ci — întrucît cu înţelegerea cuvenită ne mai îndreptăm unii altora greşelile şi ne mai aruncăm cîte o dojană de fiecare dată cînd trebuie —, nu arătăm unii altora mai puţină dragoste decît ţin laolaltă prietenii cei mai uniţi. Pe această cale, lăsînd la o parte invidia, pot munci serios chiar şi în vremea concediului, după cum şi cînd am revenit la muncă pot ocoli oboseala, dar şi să dorm fără teamă, întrucît e lucru firesc că odată trezit, eu nu-s mai treaz pentru mine decît pentru toţi ceilalţi.

Poate că-ţi par vorbe goale şi fleacuri cele cu care te-am obosit sub imperiul unui sentiment uşuratic (mă aprob pe mine însumi ca un al doilea Astidamas), dar toate acestea le-am scris numai ca să te conving că prezenţa ta va fi folositoare pentru noi, pentru că va fi aceea a unui om iscusit, care nu va lăsa să piardă ceva din această ocazie favorabilă. Grăbeşte-te, dar, cum ţi-am spus, ca să te poţi folosi şi de trăsura imperială. După ce vei fi petrecut cu mine atîta vreme cît îţi va plăcea, vei merge escortat, în mod cuviincios, de oamenii mei acolo unde vei voi.

EPISTOLA 40

Iulian către Vasile

Numai ca să-ţi dovedesc seninătatea şi bunătatea sădite în mine încă din copilărie, am adus pînă acum în puterea mea pe toţi care lo-

---

1. Nici unul dintre cercetătorii serioşi nu socot autentică această epistolă. De altfel în nici unul din codicii care cuprind epistolele Sfîntului Vasile ea nu e cuprinsă. Textul a fost reprodus după colecţia Migne. Persoana căreia îi este adresată această epistolă nu este Sfîntul Vasile cel Mare.

cuiesc sub soare. Iată, dar, că toate neamurile barbare pînă la țărmurile Oceanului au venit să-mi aducă daruri. Și tot așa și sagadarii [1], pe care i-a hrănit ținutul Dunării, acești oameni cu diferite înfățișări frumoase (:) cu forme pure, dar care n-au aspect omenesc, ci au un exterior sălbatic, pînă și ei se rostogolesc la picioarele mele și-mi făgăduiesc că vor face tot ce va fi pe placul domniei mele [2]. Și nu mă mulțumesc numai cu atîta, ci trebuie să ajung cît mai repede și în Persia, să înfrîng și pe Sapor, acel nepot al lui Darius, silindu-l să-mi plătească bir, iar deodată cu ei va trebui să pustiesc și ținuturile inzilor și ale saracenilor, obligîndu-i să mă recunoască stăpîn și să-mi plătească și ei tribut. Iar Tu, cu înțelepciunea Ta te ții că ai întrecut și puterea lor, căci de cînd ai spus că te-ai îmbrăcat în evlavie, ți-ai luat obrăznicia să răspîndești zvonul că eu m-am făcut nevrednic de Imperiul Roman. Te faci că nu știi? Doar e lucru cunoscut că eu sînt urmașul prea puternicului împărat Constans.

Dar cu toate că asemenea lucruri mi-au fost spuse despre tine, totuși nu mă depărtez nici acum de sentimentele de prietenie față de tine, acelea pe care tu și cu mine, încă de pe atunci cînd eram tineri, le-am împărtășit unul față de celălalt. Și iată că acum în blîndețea sufletului meu îți poruncesc ca să-mi trimiți 1000 de livre de aur, cu ocazia trecerii mele prin Cezareea, întrucît sînt nevoit să plec pentru războiul cu perșii.

Așadar, despre aurul de care am vorbit să faci socoteala, pune suma pe cîntar și trimite-mi-o prin unul din credincioșii tăi cei mai apropiați, firește după ce vei fi sigilat sacii cu inelul tău. Deci, deși sîntem în întîrziere, va veni o zi cu mai multă blîndețe pentru Tine în urma sumelor trimise, căci sînt gata să nimicesc cu totul capitala împărăției [3], răsturnînd operele de artă ridicate acolo, zidind în acel loc temple și altare și silind pe locuitorii ei să dea ascultare împăratului romanilor și să nu se mai ridice altele.

---

1. Poate sadagerii, trib barbar din Sciția Minor, de care pomenește Iordanes, *Fontes Historiae Daco-Romanae*, II, 429.

2. Nici un cercetător nu a admis autenticitatea epistolei acesteia și a celei următoare. Ele figurează totuși în multe din manuscrisele care cuprind epistolele Sf. Vasile, probabil ca «exerciții de școală» ale unor copiști care au vrut să pună în lumină atît aspectul religios al celor doi reprezentanți tipici ai creștinismului și păgînismului, dar și ai modelului de scris epistolar antic. De fapt ambele epistole sînt lipsite cu totul de valoare literară. Dar ceea ce repugnă mai mult sînt nepotrivirile și contradicțiile interne ale epistolelor. O dată se vorbește de «obrăznicia» Sf. Vasile, altă dată de «bunătatea» lui Iulian. Și apoi suma imensă de aur, de unde s-o dea Vasile?

3. În text orașul Cezarului.

EPISTOLA 41

Vasile către Iulian

I

De astă dată sînt mici isprăvile soartei şi cu totul deplorabile faptele de vitejie pe care le-ai dus nu împotriva mea, ci împotriva ta însuţi. Încît mă priveşte, mă cutremur ori de cîte ori mă gîndesc cum ai îmbrăcat purpura împărătească şi cum capul tău cel necinstit se împodobeşte cu coroană, podoabă care, nefiind însoţită de bunătate, schimbă chemarea împărătească nu în onoare, ci în necinste [1].

De altfel nimeni n-a judecat vreodată lucrurile în mod mai ridicol decît o faci Tu : după ce te-ai ridicat şi ai ajuns la cea mai înaltă demnitate, unde diavolii, care dispreţuiesc şi urăsc binele, te-au dus la atîta nesăbuinţă, încît să te crezi superior nu numai oricăror făpturi, te semeţeşti acum să te ridici chiar şi împotriva lui Dumnezeu, ba mai ai acum curajul să înfrunţi şi Biserica, maica noastră, a tuturor, prin aceea că-mi pui în vedere, mie celui mai neînsemnat dintre oameni, să-ţi trimit nu mai puţin de 1000 de livre de aur. Povara acestui aur, oricît de grea ar fi ea, nu mi-a încremenit însă cugetul, ci m-a făcut doar să vărs lacrimi amare pentru pierderea ta [2]. Mă gîndeam într-adevăr la timpul cînd învăţăm amîndoi literatura frumoasă şi cum parcurgeam împreună Scriptura cea inspirată de Dumnezeu [3] : pe atunci nimic nu-ţi scăpa, dar azi nu mai ai nici o măsură, pentru că o mîndrie bolnăvicioasă a pus stăpînire pe Tine. Ştiai bine că niciodată eu n-am suferit de pofta nesătulă după bogăţii, şi iată că azi îmi ceri să-ţi trimit 1000 de livre de aur ! Poate vei binevoi să mă cruţi, prea bunule, pentru că eu atîtea rezerve de hrană am, încît dacă am sta să le consumăm, atunci nici nouă nu ne ajung. La noi măiestria bucătarilor nu mai are de lucru, cuţitul lor n-a mai dat prin carne de mult. Cele mai bune bucate sînt la noi ciorbele cu zarzavaturi alternate cu o pîine foarte ordinară şi cu cîteva înghiţituri de vin slab, pentru ca nu cumva, speriate de lăcomie, simţurile să se pună în lucrare într-o dorinţă de nepotolit [4].

---

1. Cu atît mai puţin se pot împăca insultele grosolane din această epistolă cu măsura şi eleganţa, de care ştim că dădea totdeauna dovadă Sf. Vasile.
2. Un răspuns demn de cugetarea Sfîntului Vasile.
3. Să fi fost doar un simplu artificiu literar pentru a încurca mai mult conştiinţa Apostatului, ori vor fi parcurs cei doi într-adevăr împreună şi citirea Scripturilor Sfinte pe cînd se aflau în Atena ? Nu se poate şti.
4. Despre austeritatea recomandată de Sfîntul Vasile în cercurile monahale de la Annisa a se vedea aici şi mai sus, *Epist. 22*.

II

Lausus, vestitul Tău tribun, cel pe care soarta l-a rînduit să se pună în slujba unor lucrări serioase, mi-a făcut cunoscut că o femeie oarecare a pătruns la Luminăţia Ta pentru că-şi pierduse un fiu care a murit otrăvit cu carne de peşte, fapt pentru care Tu ai dat un decret ca să nu mai existe peşti nicăieri, iar unde se vor mai găsi, să fie nimiciţi toţi, iar în felul acesta n-ar mai fi rămas în viaţă decît cei folosiţi la «lupta» împotriva fiarelor răufăcătoare. Acest decret chiar dacă l-ai dat pe dreptate, mi-a părut lucru ciudat. Într-adevăr se ştie că un asemenea gest provoacă rîsul : Tu încerci să vindeci cu nişte leacuri neînsemnate cele mai grele dureri care pot provoca răni. Pentru că ai îndrăznit să înfrunţi pe Dumnezeu, în zadar te arăţi că porţi grijă de văduve şi de orfani [5]. Gestul cel dintîi e nebun şi primejdios, cel de al doilea denotă pe un om milos şi cuminte. Dacă mie îmi vine greu să dau lecţii şi să mă împotrivesc unui împărat, pentru că eu sînt doar un simplu particular, cu atît mai greu va fi pentru Tine cînd vei ajunge să dai socoteală înaintea lui Dumnezeu. Căci pe cine ai putea găsi ca mijlocitor între Dumnezeu şi om ? Ceea ce ai citit, se vede că n-ai înţeles, căci dacă ai fi înţeles, desigur că n-ai fi condamnat [6].

EPISTOLA 42

Către Hilon, ucenicul său [1]

Scrisă înainte de episcopat

I

Am să mă fac pentru tine, adevăratul meu frate, pricinuitor al lucrării de mîntuire, dacă vei primi cu bucurie sfat de la mine pentru ceea ce ţi se cuvine să faci, cu deosebire pentru cele la care însuţi m-ai

5. Ce rost are aici episodul cu peştii ? Pentru promovarea sănătăţii publice ameninţate de un caz de intoxicare era oare potrivit să se evoce pretenţia împăratului cu cele 1000 livre de aur ? O oarecare noimă are, desigur, punerea în cîntar a celor două teze, a împăratului şi a Sfîntului Vasile, dar problema e stufos prezentată. Desigur scrisoarea e apocrifă.

6. Aluzie la decizia lui Iulian : «am citit şi am condamnat», cu care osîndea orice rînduială creştină.

1. Dintre manuscrisele care cuprind epistolele Sfîntului Vasile această scrisoare s-a păstrat numai în codicele *Parisimus* 967 din sec. XIV, pe care benedictinii maurini nu-l cunoşteau atunci cînd au publicat textul care a fost reprodus şi în colecţia Migne. Unii cercetători o atribuie Sf. Nil de Ancira (sec. V). Aşa Migne, *P.G.* 29 LIV. C. Holl, *Amphilochius von Ikonium*, Tübingen, 1904, p. 14. În româneşte epistola a circulat adeseori. Aşa în «*Vasile cel Mare şi Grigorie Bogoslavul : Cuvinte*», Bucureşti, 1826, p. 110—112, apoi *Vechile rînduieli ale vieţii monahale*. Mănăstirea Dobruşa, 1929, p. 263—270.

rugat să te sfătuiesc. Căci pentru a se încumeta să purceadă la viață singuratică mulți vor fi îndrăznit, dar poate că puțini sînt cei care s-au și nevoit s-o ducă la îndeplinire așa cum se cuvine. Oricum, pentru ca să ajungi la o astfel de îndeplinire nu-i destul numai s-o fi plănuit, ci abia sfîrșitul îți poate da deplin cîștigul nevoințelor. De aceea nu-i de așteptat nici un folos de la cei ce nu se grăbesc spre ținta rînduită, care mărginesc doar la început toată viețuirea monahicească, dar ce este mai de rîs, este faptul că ei leapădă chiar hotărîrea luată, lucru pentru care necreștinii îi învinuiesc de lipsă de bărbăție și de statornicie [2]. Despre unii ca aceștia zice Domnul : «Cine dintre voi vrînd să zidească un turn nu stă mai întîi și-și face socoteala cheltuielii, cu ce să-l isprăvească ? Ca nu cumva punîndu-i temelia și neputînd să-l termine, toți cei care vor vedea să înceapă a-l lua în rîs, zicînd : Acest om a început să zidească, dar n-a putut isprăvi» [3].

Drept aceea după un astfel de început se cade să urmeze și sîrguința de a înainta în bine. Pavel, acel prea viteaz luptător, nevrînd ca noi să rămînem doar la faptele noastre bune din trecut, ci ca în fiecare zi să înaintăm cu spor în drumul nostru spre bine, zice : «uitînd ceea ce sînt în urma mea și tinzînd la cele dinainte, alerg la țintă, la răsplata dumnezeeștii chemări de sus» [4].

Așa este toată viața omenească : ea nu se îndestulează cu cele trecute, ci se hrănește mai puțin din trecut, cît mai ales din viitor [5]. Căci ce folosește omului sațiul pe care pîntecul lui l-a cunoscut ieri, dacă astăzi, flămînzind din nou, nu găsește hrană pentru a se sătura ?

Tot așa nici sufletul n-are nici un folos după fapta bună de ieri dacă în ziua de azi el s-a lăsat de lucrarea dreptății. Căci zice Scriptura : «Cum te voi afla, așa te voi judeca» [6].

II

Deșartă este, dar, osteneala celui drept și neosîndit ca și obiceiul păcătosului, dacă după ele urmează o schimbare : pentru acela, dacă se trece de la mai bine la mai rău, pentru acesta, de la mai rău spre mai bine. Putem asculta acest adevăr și de la Iezechiil, care ne învață ca și cum ar fi de față Însuși Domnul, cînd zice : «chiar și dreptul dacă

2. E firească zeflemeaua cu care păgînii priveau această «omorîre a mădularelor care sînt pe pămînt», Col. 3, 5, pe care o preconizau monahii.
3. *Luca* 24, 28—30.
4. *Filip.* 3, 13—14.
5. În fond, oricare creștin (nu numai călugărul) va fi judecat după starea sufletească din clipa morții, dovadă că tîlharul de pe cruce a putut fi primit în rai în ultimul ceas al vieții. *Luca* 23, 43.
6. *Luca* 19, 22.

se va abate de la calea sa şi se va purta cu nedreptate; toate faptele lui bune nu se vor pomeni şi pentru nelegiuirea sa, pe care a făcut-o, va muri în păcat» [7]. Acelaşi lucru îl spune şi pentru păcătos: «cel nelegiuit dacă se întoarce de la nelegiuirea sa şi face judecată şi dreptate, îşi întoarce sufletul său la viaţă» [8]. Unde au rămas atîtea osteneli ale lui Moise, sluga Domnului, cînd împotrivirea sa de o clipă [9] l-a oprit de la intrarea în pămîntul făgăduinţei? Ce s-a ales de mergerea lui Ghehazi la Eliseu [10], cînd din pricina iubirii de argint şi-a atras asupră-şi lepra? Ce folos a avut Solomon din atîta noian de înţelepciune [11] şi ce a cîştigat din aceea că şi-a îndreptat întîi cugetul spre Dumnezeu, dacă mai tîrziu patima lui nebunească după femei [12] l-a făcut să cadă în idolatrie? Dar nici pe dreptul David rătăcirea cea de o clipă nu l-a lăsat neosîndit din pricina greşelii lui faţă de femeia lui Urie [13]. Pentru cel care vrea să ducă o viaţă după Dumnezeu ar fi destul să pomenim căderea lui Iuda de la bine la rău: după ce atîţia ani a fost ucenic al lui Hristos, el a vîndut pe un preţ de nimic pe Domnul, iar pentru aceasta şi-a agonisit spînzurare. Aşadar acest lucru să-ţi fie ţie bine cunoscut, frate, că nu cel care începe bine este desăvîrşit, ci cel care sfîrşeşte bine, acesta este bine încredinţat şi plăcut înaintea lui Dumnezeu. De aceea, frate, «nu da somn ochilor tăi, nici dormitare genelor tale, ca să te mîntuieşti ca o căprioară din cursa vînătorului şi ca o pasăre din laţul lui» [14]. Gîndeşte-te, dar, că ai să treci printre curse şi să umbli pe vîrful unui zid înalt, de unde nu fără primejdie poate cădea oricine. Aşadar nu te avînta prea devreme spre culmile nevoinţei, nu te încrede orbeşte în tine însuţi, pentru ca nefiind încă destul de iscusit, să nu cazi de la înălţimea nevoinţei. Că mai bine este să înaintezi în bine puţin cîte puţin [15]. Să te lepezi, dar, încetul cu încetul, de plăcerile vieţii, stîrpind din tine orice obişnuinţă rea, pentru ca nu cumva răscolindu-ţi toate plăcerile vieţii deodată, să atragi asupră-ţi mulţime de ispite. Ci după ce vei fi biruit de tot plăcerea unei patimi, să te poţi întrarma împotriva alteia şi astfel cu timpul vei birui toate plăcerile. Căci numele plăcerii este unul singur, însă lucrările ei sînt diferite şi de multe feluri.

---

7. *Iez.* 18, 24.
8. *Iez.* 18, 27.
9. *Num.* 20, 3.
10. *IV Regi* 5, 21—27.
11. *III Regi* 4, 29.
12. *III Regi* 11, 1.
13. *II Regi* 11, 24.
14. *Pilde* 6, 4—5; *Ps.* 131, 4—5.
15. Dacă «şi geniul e o îndelungă răbdare», cum se spune adeseori, procesul înaintării în virtute este o «epectază» continuă (Grigorie de Nyssa, *«Viaţa lui Moise»* şi *«Omilia 6 la Cîntarea Cîntărilor»*).

De aceea, frate, să fii mai întîi răbdător la orice ispite. Căci prin cîte feluri de ispite nu-i încercat cel credincios: pagube lumești, învinuiri, minciuni, nesupuneri, clevetiri, prigoniri? Prin acestea și prin altele de felul lor e pus la încercare cel credincios.

În al doilea rînd să petreci în liniște, înfrînat la vorbă, neîndărătnic, neiubitor de mărire deșartă; nu le răstălmăci pe toate, ci iubește credincioșia; nu fi vorbă lungă, ci treaz și scurt la cuvînt, gata oricînd a învăța tu de la alții, iar nu de a învăța tu pe alții. Nu umbla după știri din viața lumească, pentru că din așa ceva nu vei avea nici un folos, după cum spune psalmistul: [16] «să nu grăiască gura mea lucruri omenești». Căci cel căruia-i place să grăiască bucuros despre treburile oamenilor păcătoși, acela repede trezește în sine pofte spre plăceri. Mai curînd fii dornic să cunoști viața oamenilor drepți, căci aceasta îți va fi de mare folos.

Să nu dorești să te arăți în lume înconjurînd satele și casele oamenilor [17], ci ocolește astfel de prilejuri ca pe niște curse ale sufletelor. Iar dacă cineva, pentru multă evlavie, te-ar pofti să intri în casa lui, unul ca acesta să învețe a urma credința sutașului, care atunci cînd Iisus se silea spre el pentru vindecare, Îl oprea, zicînd: «Doamne, nu sînt vrednic să intri sub acoperămîntul meu, ci zi numai cu cuvîntul și se va vindeca sluga mea». Iar cînd Domnul a zis: «Du-te, fie ție după cum ai crezut», sluga lui s-a vindecat în ceasul acela» [18].

Dar aceasta să-ți fie știut, frate, că nu prin venirea lui Hristos, ci prin credința celui ce a știut s-a vindecat bolnavul de dureri. Tot așa și acum: dacă te rogi din locul în care te afli și dacă bolnavul crede că prin rugăciunile tale va fi ajutat, i se vor împlini toate după dorința lui.

III

Mai mult decît pe Domnul să nu iubești pe semenii și pe casnicii tăi, după cum este scris: [19] «Cel ce iubește pe tata sau pe mama sau pe frați mai mult decît pe Mine nu este vrednic de Mine». Și ce crezi că vrea să spună porunca Domnului? Nimic altceva decît ceea ce s-a zis în alt loc: «cel ce nu-și poartă crucea sa și nu vine după Mine nu

16. *Ps.* 16, 4.

17. Poate că în felul în care pune drept țintă a vieții monahale fuga de lume să poată găsi un argument serios împotriva autenticității acestei epistole, căci Sfîntul Vasile chiar dacă vorbește de o dăruire totală în monahism (cf. *ep.* 2, 7, 22 etc.), totuși el vede «cetățenia» călugărului nu în pustie, ci aproape de comuniunea cu oamenii. Desigur și el este împotriva celor vagabonzi — «girovagilor». Milas, *Canoanele*, I, 2, comentar la can. 4 al Sin. IV ecum.

18. *Matei* 8, 8; 13.

19. *Matei* 10, 37.

poate să fie ucenicul Meu» [20]. Dacă față de rudele tale după trup tu ai murit împreună cu Hristos, de ce mai vrei să petreci iarăși împreună cu dînsele? Și dacă ceea ce tu ai stricat de dragul lui Hristos vrei să le zidești din nou pentru rudeniile tale, călcător de lege te faci. De aceea să nu te retragi din locul tău de dragul rudelor tale, căci dacă vei părăsi acest loc s-ar putea să te retragi și tu din viața pe care o duci [21].

Nu dori după locuri cu lume multă, nici nu îndrăgi satele sau orașele, ci iubește singurătatea, rămîi de-a pururea în tine însuți [22], nu lăsa mintea să se împrăștie, rugăciunea și cîntarea de psalmi să-ți fie preocuparea neîncetată. Nu uita nici citirile, în primul rînd cele din Noul Testament, pentru că din Vechiul Testament adeseori ne putem vătăma, nu pentru că s-ar afla acolo scrieri vătămătoare, ci pentru că judecata celor care s-ar putea rătăci este neputincioasă. «Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos spre învățătură» [23]. Toate pîinile sînt hrănitoare, dar pentru cei bolnavi ele pot fi păgubitoare, de aceea nici în Vechiul Testament nu se cuprinde nimic spurcat, dar dacă totuși cineva crede că acolo s-ar găsi ceva necurat, acela să nu uite că doar după mintea lui se poate vorbi de necurăție acolo. «Toate să le încercați, țineți ce este bun. Feriți-vă de orice înfățișare a răului» [24], căci «toate îmi sînt îngăduite, dar nu toate îmi sînt de folos» [25].

Să nu fii, așadar, pentru cei ce te întîlnesc prilej de poticnire, ci să fii vesel, iubitor de frați, plăcut, smerit la minte, să nu calci porunca de a fi primitor de străini prin aceea că le gătești bucate scumpe, ci îndestulează-te cu cît se găsește, neluînd de la nimeni mai mult decît cele de trebuință fără să iei nimic pentru viața călugărească, dar mai vîrtos fugi de aur, ca de un vrăjmaș al sufletului, tată al păcatului și slujitor al diavolului. Nu cumva vrînd să ajuți pe săraci să te faci vinovat și iubitor de avuții, iar dacă cineva îți va aduce bani pentru săraci și dacă cunoști cine sînt cei mai lipsiți, atunci sfătuiește pe cel care a adus banii să se ducă el însuși să-i dea nevoiașilor, ca nu cumva primind tu banii să-ți pîngărești cugetul [26].

---

20. *Luca* 14, 27.
21. *Luca* 9, 59—62.
22. Nu împrăștierea, ci rămînerea în sine e una din virtuțile cele mai îndrăgite de monahii răsăriteni, începînd de la Ioan Casian și Evagrie Ponticul pînă la Simeon Noul Teolog și Grigorie Palama (Viller-Rohner, *Aszese u. Mystik in der Väterzeit*, Freiburg, B. 1939, p. 122 ș.u.
23. *II Tim.* 3, 16.
24. *I Tes.* 5, 21.
25. *I Cor.* 6, 12.
26. Părinții veacului IV osîndesc aspru arghirofilia și mai ales pe cămătari. Așa se face că Sfinții Vasile, cei doi Grigorie (de Nazianz și de Nyssa) ca și Ioan Gură de Aur ne-au dat cele mai avîntate cuvîntări despre aceste probleme. Idealul întîlnit la toți este comuniunea perfectă din epoca apostolică; *Fapte* 2, 44—46 și 4, 34—35.

IV

Fugi de plăceri, iubeşte înfrînarea, deprinde-ţi trupul cu osteneli, iar sufletul obişnuieşte-l să se împotrivească ispitelor. Socotind că despărţirea sufletului de trup aduce izbăvirea de toate relele, aşteaptă desfătarea bunătăţilor celor veşnice, de care s-au împărtăşit toţi sfinţii. Cumpănind acestea tot timpul, pune în faţa nălucirii diavoleşti cugetul cel temător de Dumnezeu, lăsînd acestuia dreptul ca la lăsarea cîntarului el să tragă mai mult. Şi cu deosebire cînd un gînd viclean se va răzvrăti în tine, zicînd: «Ce folos ai tu că-ţi petreci viaţa în aceste locuri retrase? Ce dobîndă ai că te-ai depărtat de împreună-vieţuirea cu oamenii? Au nu ştii că aceia care au fost aşezaţi de Dumnezeu ca episcopi ai Bisericilor lui Dumnezeu, trăiesc de obicei împreună cu oamenii şi săvîrşesc neîncetat întrunirile şi prăznuirile cele duhovniceşti [27], de la care cei ce sînt de faţă trag mare folos? Căci acolo se dezvăluie tainele pildelor pe care le istorisesc învăţăturile apostolice, tîlcuirea poveţelor evanghelice, învăţarea ştiinţei dumnezeieşti, întîlnirile cu fraţii duhovniceşti, care, îngăduindu-le să le vadă faţa, aduc mare folos celor cu care se întîlnesc. Iar tu te-ai înstrăinat de bunătăţi atît de mari rămînînd aici şi sălbăticindu-te ca fiarele. Doar vezi ce singurătate mare şi ce pustiire aproape neomenească e aici! Nu găseşti aici nici o brumă de învăţămînt, eşti despărţit de ceilalţi fraţi, în cuget e o mare nepăsare pentru ţinerea poruncii lui Dumnezeu».

Deci, cînd acest gînd viclean, răzvrătindu-se în tine, vrea să te abată din cale cu aceste momeli şi cu altele asemenea lor, atunci în gîndul cel bun să pui în faţa acestora iscusinţa adevărată şi să zici: «Pentru că-mi spui ce bine e în lume, tocmai de aceea m-am mutat aici, pentru că m-am judecat pe sine-mi că sînt nevrednic de acele bunătăţi ale lumii. Că într-adevăr în lume sînt amestecate cele rele cu cele bune, dar mai mult covîrşesc cele rele. Mergînd eu într-o zi la întîlnirile cele duhovniceşti abia am găsit pe un frate, care părea că e temător de Dumnezeu, dar care în firea lui era stăpînit de diavolul, şi am auzit de la el cuvinte fermecătoare şi alcătuite meşteşugit, parcă anume ca să înşele pe cei pe care îi vedea. După el am mai întîlnit o sumedenie de furi, de tîlhari şi de asupritori; am văzut şi chipul schimonosit al celor ce se îmbătaseră şi sîngerările celor care au avut de suferit. Am văzut

27. Ce păcat că nu ni se descrie modul în care se desfăşurau aceste întruniri! A se observa însă şi insinuările ispititorului!

apoi și frumusețea femeilor, care mi-a pus la încercare curăția. E drept că de desfrînare am scăpat, dar în cugetul inimii totuși mi-am întinat fecioria. Am auzit și multe învățături bune și folositoare sufletului, însă la nici unul din dascăli n-am găsit fapta bună care să se fi potrivit cu cuvintele lor. După aceea am auzit nenumărate cîntece îmbrăcate în versuri dezmierdătoare. Așa am auzit alăuta răsunînd plăcut, baterea din palme a celor ce jucau, glasurile celor ce spuneau pozne, în sfîrșit, am auzit multe prostii și năzbîtii precum și strigătele unei mulțimi întregi. Am văzut lacrimile celor jefuiți, durerile celor ce erau duși în robie, plînsetele celor dați la cazne. Toate acestea le-am văzut și iată nu era o adunare duhovnicească, ci era o mare înviforată și răzvrătită de furtuna care amenința să-i acopere pe toți cu valurile ei».

«Spune-mi atunci, o gînd rău și duh al dezmierdărilor trecătoare și al măririi deșarte, ce folos am eu să văd și să aud toate acestea, dacă nu pot s-ajut pe nimeni din cei asupriți, nici să apăr pe cei slabi sau să îndrept pe cei greșiți, ci mai curînd pot să-mi gătesc mie însumi pieirea? Că după cum puțină apă curată se împrăștie și e prăfuită de vînt, tot așa și faptele bune, pe care credem că le săvîrșim în viața aceasta, se pierd în noianul faptelor rele [28]. Că la veselie și la bucurii pînă și cîntecele celor ce petrec în lume se înfig în noi ca niște bolduri, ca să întunece curăția cîntărilor de psalmi, iar vaetele și țipetele celor ce li se face strîmbătate vin tot de la cei din neamul lor, parcă anume ca să pună la încercare răbdarea săracilor.

V

Atunci ce cîștig eu din viața aceasta dacă îmi tulbur numai sufletul? Iată de ce mă mut la munți ca o pasăre, cum spune psalmistul «ca o pasăre m-am izbăvit de cursa vînătorilor» [29]. Iată dar, «socoteala mea sucită», de ce petrec eu în pustia în care a petrecut și Domnul. Aici e stejarul din Mamvri [30], aici scara ce duce la cer și cetele îngerilor care s-au arătat lui Iacob [31]. Aici e pustia în care poporul curățindu-se a căpătat Legea [32], și astfel intrînd în pămîntul făgăduinței a văzut pe Domnul. Aici e Muntele Carmilului, pe care sălășluindu-se Ilie s-a fă-

28. Multe lucruri neplăcute se întîlneau în veacul IV și cu ocazia pelerinajelor, după cum ne informează cunoscuta epistolă a II-a a Sfîntului Grigorie de Nyssa. (*Epistulae*, ed. I. Pasquali, Leiden, 1959, p. 13—19).

29. *Ps.* 123, 7.

30. *Fac.* 18, 1—33.

31. *Fac.* 28, 12.

32. *Ieș.* 19, 1—25.

cut plăcut Domnului [33]. Aici e valea în care ducîndu-se Ezdra a găsit, după porunca Domnului, cărțile cele însuflate de Dumnezeu [34]. Aici este pustia în care, hrănindu-se cu lăcuste, fericitul Ioan a propovăduit oamenilor pocăința [35]. Aici este Muntele Măslinilor, pe care S-a suit Hristot ca să Se roage și ne-a învățat și pe noi să ne rugăm [36]. Aici aflăm pe Hristos cel iubitor de pustie. Căci zice : «unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu sînt și Eu în mijlocul lor» [37]. Aici e calea cea strîmtă și îngustă care duce la viață [38]. Aici sînt dascălii și proorocii care «au rătăcit prin pustie și în munți și în peșteri și în crăpăturile pămîntului» [39]. Aici sînt apostolii și evangheliștii și viața călugărilor încetățeniți în pustie [40].

«Iată, dar, ce am primit eu de bună voie, ca să dobîndesc cele făgăduite mucenicilor lui Hristos și tuturor celorlalți sfinți, ca și eu să pot zice în chip nemincinos : «pentru cuvintele buzelor Tale eu am păzit căi aspre» [41]. Că știu că iubitorul de Dumnezeu Avraam a ascultat glasul lui Dumnezeu și s-a mutat în pustie, știu de Isaac cel asuprit, de patriarhul Iacob cel care mult a pribegit, de Iosif cel neprihănit și vîndut, de cei trei tineri păzitori ai curăției, care s-au luptat împotriva focului, de Daniil, cel aruncat în groapa leilor, de îndrăznețul la vorbă Ieremia, care a fost osîndit și aruncat într-o groapă cu noroi, de Isaia, văzătorul tainelor celor ascunse care a fost tăiat cu fierăstrăul, de Israel, care a fost dus în robie, de Ioan, cel care a înfruntat preacurvia și a fost tăiat de sabie, precum și de mucenicii lui Hristos, cei care au fost uciși [42].

«Și pentru ce să mai lungesc cuvîntul, cînd și Însuși Mîntuitorul S-a răstignit pentru noi, pentru ca prin moartea Lui să ne dea viață și pentru ca pe toți să-i îndemne și să-i atragă la răbdare ? Către El mă grăbesc și către Tatăl și către Duhul Sfînt. Pentru aceasta mă ne-

---

33. *III Regi* 18, 42.
34. *I Ezdra* 10, 3.
35. *Marcu* 1, 6.
36. *Luca* 22, 39—40.
37. *Matei* 18, 20.
38. *Matei* 7, 13.
39. *Evr.* 11, 38.
40. Ca și arhidiaconul Ștefan (*Fapte* 6—7) dar cu referire mai ales la iubitorii de singurătate, autorul acestei epistole face o amănunțită istorisire a poporului evreu de la Avraam pînă la Hristos.
41. *Ps.* 16, 4.
42. Fireşte atît cei aleşi ai Domnului cît și cei ce au ales slujirea călugărească nu pot uita că ea e jertfă și suferință. *Matei* 23, 34.

voiesc ca să mă fac plăcut Lui, ca unul care mă socotesc nevrednic de bunătăţile lumii. De altfel nici eu nu sînt pentru lume, nici lumea pentru mine».

Acestea, aşadar, socotindu-le în sine-ţi, împlineşte-le cu silinţă precum ţi s-au spus, luptă-te pentru adevăr pînă la moarte, căci şi despre Hristos s-a zis: «ascultător făcîndu-Se pînă la moarte»[43]. Dar şi apostolul zice: «luaţi seama, fraţilor, să nu fie cumva, la vreunul din voi, o inimă vicleană a necredinţei, ca să vă depărteze de la Dumnezeul cel viu»[44]. Ci îndemnaţi-vă şi zidiţi-vă unul pe altul pînă ce putem să zicem: «astăzi», căci cuvîntul acesta, «astăzi»[45] însemnează tot timpul vieţii noastre. Deci, dacă aşa vei petrece, frate, şi pe tine te vei mîntui şi pe noi ne vei bucura şi pe Domnul în veci de veci Îl vei slăvi. Amin.

EPISTOLA 43

Mustrare către tineri[1]

Înainte de episcopat

Ca unul care duci viaţă singuratică şi ca om credincios şi iubitor de evlavie, deprinde-te odată şi bagă-ţi în urechi rînduielile evanghelice, strunirea deplină a trupului, smerenia cugetului, curăţia gîndirii, stingerea mîniei! Oricît vei fi de copleşit de treburi, fă-ţi şi mai multă vreme pentru Domnul; chiar dacă te-a jefuit cineva, nu-l purta prin judecăţi; de te urăşte cineva, tu răspunde-i cu iubire; dacă eşti prigonit, rabdă; dacă eşti defăimat, roagă-te; fii mort păcatului, răstigneşte-te împreună cu Hristos; aruncă-ţi toată povara grijilor pe spatele Mîntuitorului, pentru ca să te afli şi tu printre miile de îngeri, adunările celor întîi născuţi[2], tronurile apostolilor, scaunele de cinste ale proorocilor, toiegele patriarhilor, cununile mucenicilor, laudele drepţilor. Să doreşti şi tu să te numeri împreună cu cei drepţi, în Hristos Iisus, Domnul nostru. Lui fie mărirea în vecii vecilor. Amin.

---

43. *Filip.* 2, 8.
44. *Evr.* 3, 12.
45. *I Tes.* 5, 11; *Evr.* 3, 12—13.
1. Fragmentul acesta nu-i întîlnit în nici un manuscris care cuprinde epistolele Sfîntului Vasile. El a fost strîns de călugării maurini în ediţia pe care o reproduce şi colecţia Migne. Autenticitatea ei e discutabilă. În orice caz, ea nu-i propriu-zis epistolă, ci pare mai curînd o omilie trunchiată. Probabil a fost vorba de mai mulţi «tineri»; or aici se foloseşte mereu singularul.
2. «întîi născuţii», adică creştinii. Expresia «adunările celor întîi născuţi» o întîlnim în *Epistola către Evrei* 12, 22—23.

EPISTOLA 44

Către un călugăr care a căzut [1]

I

Nu-ţi trimitem salutări, pentru că nu se cuvine să saluţi pe cei nelegiuiţi. Păstrez încă o îndoială şi nu-mi intră la inimă o astfel de monstruozitate, o faptă atît de urîtă, o fărădelege atît de mare, pe care ai făcut-o, dacă peste tot a fost cu putinţă o astfel de faptă cum o ştim de acum cu toţii. Mă întreb, într-adevăr, cum s-a putut călca în picioare o înţelepciune atît de mare, cum a putut fi uitată o rînduială atît de exactă, cum te-a putut cuprinde o orbire atît de neaşteptată, încît, fără să te mai gîndeşti la nimic, ţi-ai putut pierde cumpătul într-un chip atît de cumplit? Căci nu mai încape nici o îndoială că ţi-ai aruncat sufletul într-o adevărată prăpastie şi, după cum îi auzi pe toţi cei ce vorbesc de această nelegiuire, tu te-ai pus parcă în fruntea tuturor. Ai lăsat de o parte credinţa, ai uitat de lupta cea bună. Nu-ţi poţi închipui ce supărare mare mi-ai făcut! Ce preot nu se va plînge auzind o astfel de veste? Ce slujitor al Bisericii nu se va bate în piept de durere? Care dintre mireni nu se va întrista? Ce schimnic nu se va tîngui? S-ar putea ca chiar şi soarele să se întunece din pricina căderii tale, căci pînă şi tăriile cerului s-au zguduit auzind cum ai ajuns de te-ai pierdut. Chiar şi pietrele nesimţitoare au plîns din pricina nebuniei tale, poate că şi duşmanii au vărsat lacrimi din pricina nelegiuirii tale, care a întrecut orice măsură. O! ce grea împietrire! O! ce cruzime înspăimîntătoare! Nu ţi-e frică nici de Dumnezeu şi n-ai nici ruşine de oameni, nu ţi-a păsat de prietenie, te-ai înecat dintr-o dată, te-ai dezgolit dintr-o dată. Şi acum iată-mă din nou supărat din pricina ta, nenorocitule! Tu, care spuneai la toţi că te sileşti să prinzi împărăţia [2] (cerurilor, n.tr.), iată acum ai căzut din această împărăţie! Tu, care voiai să inspiri tuturora frica de care vorbeşte învăţătura creştină, iată că nu ai dat dovadă de această frică nici măcar pînă în faţa ochilor tăi! Tu, care te lăudai cu sărăcia, te-ai făcut acum de ruşine săvîrşind jaf! Tu, care vorbeai în cuvîntările tale despre pedeapsa lui Dumnezeu, ţi-ai atras însuţi o astfel de pedeapsă! Cum să mă mai plîng din pricina ta? Cum voi putea să îndur această supărare ce mi-ai fă-

1. Textul acestei epistole s-a păstrat numai în doi codici greceşti: *Parisimus gr. 967* din sec. XIV şi *Parisimus Suppl. gr. 1021* din sec. XIII. Recent el a fost comparat cu cel redat de călugării maurini şi care a fost apoi tipărit şi în colecţia Migne. Unii cercetători se pronunţă împotriva autenticităţii lui. Astfel, A. Cavallin, *Studien zu den Briefen des hl. Bas.*, Lund, 1944.

2. *Matei* 11, 12.

cut? Nu ştii cum a căzut luceafărul cel ce se scoală de dimineaţă [3] şi care a fost aruncat la pămînt? Tuturor oamenilor le vor ţiui amîndouă urechile cînd vor auzi de această ispravă a ta. Cum a fost cu putinţă ca nazarineanul [4] cel mai strălucitor decît aurul să se facă mai negru decît funinginea? Cum a fost cu putinţă ca neamul cel de cinste al Sionului să ajungă un vas netrebnic [5] şi de necinste? Cel pe care-l pomeneau Sfintele Scripturi fiind cîntat în toate glasurile şi-a văzut azi cum îi piere pomenirea cu răsunet mare. Cel care avea o minte ageră a pierit repede. Cel care avea o cugetare cuprinzătoare a săvîrşit un păcat cu multe ascunzişuri. Într-adevăr, cei care îşi dădeau seama că se ajutorează cu învăţăturile tale au suferit o mare pagubă prin pierderea ta. Cei care ciuleau urechile să-ţi asculte predicile şi le-au astupat acum cînd a venit zvonul despre pierderea ta. Cît despre mine, nu mă mai opresc din plîns, faţa mi s-a posomorît, m-au părăsit toate puterile, în loc de pîine parcă mănînc cenuşă şi punîndu-mi un sac pe răni nu mai prididesc adresîndu-ţi laude sau mai bine zis alcătuindu-ţi cuvînt de înmormîntare, fără să cer nici să mă mîngîie cineva, nici să mă uşureze, pentru că mîngîierea mi-a ocolit privirea ochilor şi pentru că pe ei nu poţi pune nici bandaj, nici legături. Aceasta-mi este rana cea dureroasă. De unde-mi va veni vindecarea?

II

Drept aceea, dacă ţi-a mai rămas vreo nădejde de mîntuire, dacă te mai gîndeşti cît de puţin la Dumnezeu, dacă te mai doreşti cît de cît după bunurile ce vor să vină, dacă mai păstrezi ceva din frica de pedepse care îi aşteaptă pe cei nepocăiţi, atunci întoarce-te din nou la viaţa de înfrînări, înalţă-ţi privirile spre cer, revino în sine-ţi, scutură-ţi amorţeala simţurilor, lasă-te de patimi, scutură-te de ameţeala care te-a cuprins, ridică-te împotriva celui care te-a doborît [6]. Adună-ţi toate puterile şi ridică-te de jos. Adu-ţi aminte de Păstorul cel bun, Care te va însoţi şi te va ridica. Şi de te-ar ţine cel rău de amîndouă mîinile sau chiar de te-ar prinde şi de urechi, tu saltă-te şi fugi din preajma celui ce te-a rănit. Adu-ţi aminte de ceea ce stă scris: [7] «au doară cel ce cade nu se mai scoală? sau cel ce se abate nu se întoarce? Or, cel ce a fost bătut iată că poate fi îngrijit, cel atacat de fiare le poate îmblînzi, cel care mărturiseşte nu-i respins. Într-adevăr.

3. *Isaia* 14, 12.
4. Ucenicul lui Hristos sau creştinul.
5. *Plîng. Ier.* 4, 2; *II Tim.* 2, 20.
6. Împotriva diavolului.
7. *Ier.* 8, 4 (ediţia 1914).

«Domnul nu vrea moartea păcătosului, ci să se întoarcă şi să fie viu» [8]. Nu fi nepăsător la gîndul că ai căzut şi că de acuma ai rămas în prăpastia relelor. A venit vremea să te ridici, ai avut destulă vreme şi de îndelungă răbdare, e vremea să te vindeci, vremea să te îndrepţi. Ai alunecat? Trezeşte-te! Ai păcătuit? Uşurează-te! Nu mai umbla pe calea păcătoşilor [9], ci sari afară din ea! După ce te vei fi întors şi-ţi vei fi plîns păcatele, atunci vei fi mîntuit, căci sănătatea ne-o dă truda, iar mîntuirea, sudorile [10].

Să bagi de seamă ca vrînd să-ţi ţii legămîntul încheiat cu alţi oameni să nu calci legămintele faţă de Dumnezeu, pe care tu ţi le-ai luat de faţă fiind mulţi martori. Nu sta, dar, la îndoială ca, din pricina unor socoteli omeneşti, să uiţi să vii la mine. Eu îmi voi primi mortul, îl voi jeli, îl voi îngriji, voi plînge cu amar pentru loviturile suferite de fiica neamului meu [11]. Toţi te vor primi, toţi vor fi alături de tine în suferinţele tale. Nu te lăsa abătut, adu-ţi aminte de zilele de altădată. Există mîntuire, există îndreptare. Ai încredere, nu deznădăjdui. Nu există lege care să osîndească la moarte, ci o iertare care amînă pedepsirea, care aşteaptă îndreptarea. Uşile nu s-au închis încă, mirele aşteaptă [12], nu păcatul e stăpîn. Începe lupta din nou, nu mai sta la îndoială, fie-ţi milă de tine însuţi şi de noi toţi în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia fie mărirea şi puterea acum şi în vecii vecilor. Amin [13].

EPISTOLA 45

Către un călugăr care a căzut [1]

Data scrierii necunoscută

I

O teamă îndoită a cuprins cutele cugetului meu din pricina simţămintelor pe care le nutresc faţă de tine. În primul rînd mă cople-

8. *Iez.* 18, 32.
9. *Ps.* 1, 1.
10. Idee centrală în viaţa duhovnicească a monahismului răsăritean. Macarie Egipteanul, *Omilii duhovniceşti*, 5, trad. rom. C. Iordăchescu, ed. II. Chişinău, 1932, p. 32 ş.u.
11. *Ier.* 11, 1.
12. *Matei* 25, 1—12.
13. Nici stilul, nici încheierea nu sînt cele obişnuite în epistolele Sfîntului Vasile. Poate nici uşurinţa cu care e reprimit păcătosul.
1. Textul acestei epistole a fost tradus şi în româneşte şi a circulat şi prin mînăstirile noastre. A se vedea codicele manuscris nr. 1552 f. 139—140 de pe la finele sec. XVIII, «a Sfîntului Vasile trimitere pentru un călugăr căzut». Nu se ştie unde va fi trăit şi ce va fi greşit acest monah. Sfîntul Vasile va fi adunat în sufletul său destule experienţe, în călătoriile de informare prin Orient, înainte de a înfiinţa aşezămintele sale călugăreşti. Dar experienţa sa a crescut mereu şi în timpul pastoraţiei.

şeşte o stare de scîrbă lipsită de milă, care mă duce pînă la răutate; în al doilea rînd, dimpotrivă, dacă aş vrea să privesc lucrurile mai cu milă, starea aceasta m-ar sili să mă schimb în chip nedrept pînă a mă arăta prea îngăduitor faţă de păcat. Aşa se face că pe cînd mă pregăteam să compun epistola aceasta am ajuns ca, pe de-o parte, în urma unor anumite considerente, să-mi fac mai sprintenă mîna care-mi fusese amorţită pînă atunci; pe de altă parte, faţa care-mi era nedumerită în urma încurcăturii în care tu m-ai pus, n-am avut puterea s-o schimb deloc: atît de tare mă copleşise ruşinea, din pricina greşelii tale, încît trăsăturile gurii mi s-au slăbănogit dintr-o dată, iar buzele au început să tremure.

Vai! Ce să scriu sau ce să gîndesc, cînd stau crucit şi îmi aduc aminte că prima parte a vieţii tale era stăpînită de atîta mîndrie şi cînd bogăţia curgea gîrlă tîrîndu-se cu falä în jurul tău? Mă cutremur! Pe atunci roiau în urma ta o mulţime de linguşitori, era voluptatea cu plăcerile ei scurte, însoţite de primejdii evidente şi de nedreptăţi acoperite! O dată temeri inspirate de slujbaşii tribunalelor aruncau în vînt idei de mîntuire, altă dată zgomotul afacerilor publice îţi tulbura căminul şi nenorocirile care se ţineau lanţ te opreau să te adresezi spre Cel Care era singurul în stare să te ajute; cu timpul, încet-încet, ai început să-ţi dai seama că Mîntuitorul era Cel Care, în folosul tău, te punea la încercare, speriindu-te cu cîte-o suferinţă, dar Care te scăpa şi te ocrotea pe tine, care, de altfel, te bucurai de El în ceasuri de linişte, aşa încît de la un timp ai început să-ţi schimbi purtarea şi să trăieşti mai înţelept, dispreţuind belşugul plin de primejdii şi de nesocotiri ale casei tale, pînă chiar a soţiei tale [2].

Întors în întregime spre cer ai început de acum să străbaţi satele şi oraşele întocmai ca un străin şi ca un călător, te-ai grăbit s-ajungi şi la Ierusalim, unde eu însumi, rămas împreună cu tine, te-am felicitat pentru aceste isprăvi vrednice de un atlet, cînd, postind săptămîni în şir, stăteai de vorbă cu Dumnezeu, ferindu-te (tocmai ca să te poţi retrage) de la contactul cu prea multă lume, aşa încît prin linişte şi singurătate ai scăpat de zgomotul oraşelor. Fără milă îţi înţepai trupul acoperindu-l cu un sac aspru, cu o cingătoare zgrunţuroasă îţi strîngeai rinichii şi astfel cu răbdare îţi striveai oasele. Folosind hrană tot mai puţină, coastele ţi s-au înmuiat, spre şira spinării, n-ai vrut să te mai încingi nici măcar cu o panglicuţă moale şi, strîngîndu-ţi pîntecele ca

2. Avem aici iarăşi un pasaj caracteristic scrisului Sfîntului Vasile, care adeseori leagă laolaltă, fără conjuncţie, cîte două sau trei fraze. Pe de altă parte, ca sub patrafir, de unde la început aveai impresia că ni se prezintă ca şi în prima parte a epistolei nr. 44 o viaţă condamnabilă, în cele următoare se insistă asupra unui aspect cu totul de altă natură. E impresionantă această mortificare.

într-o ventuză, te sforțai să te lipești de regiunile rinichilor; apoi golindu-ți carnea de toată grăsimea ei ai zvîntat curajos canalele așezate sub stomac, iar prin abstinențe, strîngîndu-ți stomacul în aceste îndoituri, ai făcut din regiunile costale o ieșitură care acoperea părțile buricului. În chipul acesta, reducînd la minimum întreg organismul, dădeai slavă lui Dumnezeu, mîngîindu-ți barba udată de rîuri de lacrimi.

Dar la ce-mi folosește să înșir toate amănuntele acestea? Adu-ți aminte cîte guri sfinte ai atras spre tine pentru cîte o sărutare, cîte trupuri sfințite ai îmbrățișat, cîți oameni ți-au strîns mîinile cu căldură pentru că le vedeau curate, iar ca să te cinstească, mulți slujitori ai Domnului au alergat să-ți îmbrățișeze genunchii.

II

Și cu ce scop amintesc toate acestea? O acuză de adulter zvonită din mulțime a zburat mai repede decît săgeata și mi-a rănit auzul înfigîndu-și cu putere acul ei ascuțit tocmai în inima mea. Ce uneltire atît de meșteșugită a celui rău te-a putut duce la o cădere atît de nenorocită? Ce mreajă întortocheată a diavolului te-a putut cuprinde, punînd dintr-o dată cap multelor tale îndeletniciri? Pînă unde nu se dusese vestea despre lucrările tale? Și ar fi oare lucru drept să nu dai crezare acestor zvonuri? Și cum s-ar putea ca ceea ce e evident să nu lase totuși să acceptăm ca vrednic de crezare ceea ce pînă atunci rămăsese ascuns; dacă-i adevărat că tu ai închis în jurăminte înfricoșătoare sufletele care-și găsiseră scăpare la Dumnezeu, cîtă vreme se știe că ceea ce-i mai mult decît «da» sau «nu» [3] a fost atribuit numai diavolului? Și astfel, drept chezășie te-ai folosit de un jurămînt fals [4] și în același timp prin necinstea pe care ai adus-o și vieții sihăstrești ai făcut să se răsfrîngă rușinea pînă la apostoli și la Mîntuitorul însuși! Ai făcut de rîs mîndria fecioriei, ți-ai bătut joc de votul cumpătării. Noi înșine ne-am transformat într-un teatru de prizonieri: iudeii și păgînii rîd în comediile lor de noi. Ai împărțit cinstea călugărilor în două cete: pe cei mai conștiincioși i-a dus la spaimă și la lașitate, făcîndu-i să se mai și mire de puterea diavolului; din cei căldicei tu ai făcut oameni care se iau la întrecere cu desfrînații. Ai nimicit pe cît ți-a stat în putere mîndria lui Hristos, Care a zis: «Îndrăzniți, Eu am biruit lumea». Pentru patria ta tu ai umplut pînă sus vasul necinstei. Ai îm-

---

3. *Matei* 5, 37.
4. Se miră și editorul acestei epistole cum de nu dă Sfîntul Vasile precizări mai clare în legătură cu natura jurămîntului făcut de călugăr față de celelalte suflete: Y. Courtonne, *op. cit.*, I, p. 114.

plinit într-adevăr ceea ce se spune în cartea Pildelor : «ca un cerb rănit cu săgeata la ficat» [5].

Şi ce-i de făcut acum ? Fortăreaţa principală a vieţii n-a căzut cu atîta, frate ; leacurile care pot însănătoşi din nou nu şi-au pierdut puterea, n-a fost zăvorîtă încă cetatea de adăpost. De aceea nu te situa mai jos decît toate răutăţile, nu te duce cu gîndul pînă la a te face ucigaş ! Domnul ştie cum să ridice pe cei care au căzut. Nu fugi departe, ci întoarce-te iar spre mine. Reia-ţi din nou lucrările din tinereţe şi nimiceşte prin fapte virtuoase voluptatea cea lipicioasă care se tîrăşte pe jos. Îndreaptă-ţi privirile spre ziua sfîrşitului, cea atît de apropiată de viaţa noastră, înţelege cum au ajuns de acum fiii lui Israel şi păgînii să fie duşi spre închinarea ce se cuvine lui Dumnezeu şi nu te îndepărta cu totul de Mîntuitorul lumii. Nu te lăsa să ţi se potrivească această hotărîre înfricoşătoare : «Nu vă cunosc pe voi» [6].

EPISTOLA 46

Către o fecioară care a căzut [1]

Data scrierii nu e cunoscută

I

E vremea să strigăm şi noi, ca şi proorocul, şi să zicem : «Cine va da capului meu apă şi ochilor mei izvoare de lacrimi, ca să plîng ziua şi noaptea pe cei loviţi ai fiicei poporului meu ?» [2]. Cu toate că o tăcere adîncă le înăbuşă, cu toate că au adormit, năucite pentru totdeauna de o lovitură îngrozitoare, şi deşi rana lor mortală le-a eliminat de acum pînă şi sentimentul răului în care au dat, totuşi noi nu trebuie să lăsăm să treacă fără lacrimi o cădere atît de nenorocită. Dacă Ie-

---

5. *Pilde* 7, 23 (după ediţia din 1914).

6. *Luca* 13, 27. Bunătatea lui Dumnezeu şi nădejdea creştină biruiesc pînă la sfîrşit. Desigur că tocmai acest adevăr va fi atras conştiinţele multora asupra acestui caz de întoarcere a unui suflet la Dumnezeu. Ca unul care ne-a lăsat aproape 100 de canoane privind pocăinţa, Sfîntul Vasile ne-a dat şi aici o descriere impresionantă privitoare la problematica pastoraţiei creştine de totdeauna.

1. Epistola aceasta ni s-a păstrat în doi codici *Mediceus* 4 şi 14 din Florenţa din sec. XI şi *Coislianus* 237 din Paris din sec. XI, care cuprind aproape toate epistolele Sfîntului Vasile. După ce epistola anterioară ne-a descris soarta unui «călugăr care a căzut», aici ni se prezintă soarta unei fecioare căzute în păcat şi a cărei reprimire în rîndul credincioşilor, ca un profund duhovnic ce era, Sfîntul Vasile o descrie într-un limbaj de o rară pătrundere psihologică şi cu un retorism impresionant. Pentru autenticitatea ei vorbeşte şi faptul că încă în primii ani ai sec. V Rufin a tradus-o în latineşte, Migne, *P.L.* 31, 1785—1790.

2. *Ier.* 9, 1.

remia socotea vrednici de nesfîrşite plînsete pe cei ale căror trupuri fuseseră rănite în luptă, ce s-ar putea spune despre o atît de mare nenorocire sufletească? «Răniţii tăi, ne spune Scriptura, nu sînt răniţi de sabie şi n-au murit în luptă»[3]. Boldul morţii adevărate şi căderea gravă, pe acestea le deplîng şi săgeţile aprinse ale diavolului care au pîrjolit în chip sălbatic atît sufletul, cît şi trupul. Desigur că legile lui Dumnezeu[4] ar provoca mari plînsete dacă ar vedea pe pămînt o astfel de fărădelege, întrucît ele au oprit mereu săvîrşirea ei, atunci cînd strigau: «să nu doreşti femeia aproapelui tău»[5] ca şi repetarea ei de către Evanghelie: «oricine se uită la femeie, poftind-o, a şi săvîrşit adulter cu ea în inima lui»[6].

Oh, cît se întristează aceste legi cînd văd cum însăşi mireasa Stăpînului săvîrşeşte adulter fără nici o teamă! Nici măcar în cugetele sfinţilor nu mai găseşti pe careva care să nu ofteze; Finees cel rîvnitor[7], pentru că nu-i era îngăduit să ia în mîini arma, a trebuit ca pentru desfrînarea la care s-a dedat să sufere pedeapsă trupească; în schimb Ioan Botezătorul, pentru că nu a putut ocoli porunca dată de sus, ci a trebuit — ca şi altădată în pustie — să alerge să ocărască pe cel care călca legea şi, deşi ştia că va trebui să sufere, a ales mai curînd pedeapsa capitală decît să nu vorbească cu toată îndrăzneala. Acest lucru e cu atît mai adevărat cînd e vorba de cei drepţi. Căci ca şi în cazul fericitului Abel, care, deşi mort cum este, parcă tot mai vorbeşte încă, tot aşa şi azi strigă şi vociferează un Ioan mai mare decît cel de altădată în legătură cu Irodiada: «nu ţi se cuvine s-o ai de soţie»[8]. Dar, chiar dacă, potrivit necesităţii fireşti, trupul lui Ioan ar fi trebuit să accepte limita fixată de Dumnezeu, chiar şi dacă limba lui ar fi tăcut, «cuvîntul lui Dumnezeu totuşi nu se leagă»[9]. Dacă acest om şi-a păstrat vorbirea lui îndrăzneaţă pînă la moarte, întrucît vedea nesocotită căsătoria unui soţ de robie[10], care ar fi fost simţămintele cînd ar fi văzut o astfel de necinstire adusă locaşului sfînt al Stăpînului?

---

3. *Isaia* 22, 2.
4. Y. Courtonne, (*op. cit.*, I, 116) vede aici o personificare sau prosopopee a legilor ca la Platon (*Criton*, ed. C. Noica, I, 79), desigur în locul legilor figurînd Hristos.
5. *Deut.* 5, 21.
6. *Matei* 5, 28.
7. *Num.* 25, 6—8; *I Regi* 2, 25.
8. *Matei* 14, 4.
9. *II Tim.* 2, 9.
10. În înţelesul de rob al lui Hristos, gîndindu-ne că dacă creştinismul n-a putut aduce prin lege desfiinţarea sclaviei, el a făcut-o pe altă cale, mult mai eficientă.

II

Dar tu, tu ai călcat în picioare jugul acestei dumnezeiești comuniuni și ai fugit din cămara curată a Împăratului Celui adevărat [11], căzînd cu rușine în acest necinstit și nelegiuit desfrîu, iar pentru că nu mai știi cum să scapi din această mistuitoare învinuire și pentru că nu ai alt mijloc de scăpare și altă dibăcie ca să-ți ascunzi păcatul tău îngrozitor, tu pășești totuși cutezătoare. Și deoarece ca și orice nelegiuit căzut în adînci răutăți, care se zbate să se arate nepăsător, tăgăduiești pînă și legămîntul încheiat cu Mirele ceresc, strigînd că nu ești fecioară și că n-ai făcut niciodată o astfel de făgăduință, iată îți aduc aminte că nenumărate sînt zăloagele feciorieі pe care tu le-ai primit, numeroase sînt și cele pe care tu însăți le-ai arătat. Adu-ți aminte [12] de frumoasa mărturisire pe care ai făcut-o înaintea lui Dumnezeu, în fața îngerilor și a oamenilor! Adu-ți aminte de distinsa mulțime a celor prezenți, de sfințitele cete ale fecioarelor, de întîlnirea Stăpînului cu Biserica cea sfîntă a credincioșilor. Adu-ți aminte și de bătrîna ta bunică în Hristos, a cărei virtute, abia ieșită din tinerețe, ajunsese la cel mai înalt grad, de mama ta care se lua la întrecere cu ea întru Domnul și care, prin munci întrucîtva străine și neobișnuite, se silea să înlăture puterea obișnuinței; tot așa și de sora ta, care le imita și ea în așa măsură încît să le întreacă în multe lucrări, încît, datorită întîietății feciorieі, întrecea și cele mai frumoase fapte ale bunicilor, care, atît prin cuvintele ei, cît și prin viața ei, fără să se teamă de oboseală, te chema la aceleași lupte, pentru sora ei, gîndea ea.

Adu-ți aminte de toate acestea, de ceata îngerilor care însoțea pe Domnul, de viața duhovnicească în trup și de cetățenia cerească de pe pămînt. Adu-ți aminte de zilele liniștite, de nopțile luminate, de cîntările sfinte, de psalmodiile armonioase, de sfintele rugăciuni, de somnul liniștit, de mesele cumpătate, de mersul tău feciorelnic [13]. Unde este ținuta serioasă pe care o aveai, unde e acea curăție a moravurilor, acea îmbrăcăminte simplă, care se potrivea atît de bine unei fecioare, acea frumoasă și pudică roșeață și acea nobilă paliditate, acea floare a abstinenței și a vegherii care strălucea cu mai mult farmec decît cele mai frumoase culori? De cîte ori nu vei fi vărsat tu lacrimi cînd te rugai să-ți păstreze fecioria nepătată? Cîte scrisori n-ai

---

11. Și în Vechiul Testament «poporul ales» era privit adeseori ca fiind logodnica lui Iehova. Despre personificarea din Cîntarea Cîntărilor nu mai vorbim.

12. Încep aici aceleași perioade obișnuite în scrisul Sfîntului Vasile. Repetarea: «adu-ți aminte» duce pe cititor mai întîi în trecut, pentru a face apoi comparație cu prezentul apăsător. Sînt pasaje cu adevărat emoționante.

13. Idee similară și în epist. 204.

scris tu sfinților, cerîndu-le să se roage pentru tine, nu ca să ajungi la o căsătorie omenească, și cu atît mai puțin la această josnică desfrînare, ci ca să nu te mai desparți de Domnul Iisus? Cîte daruri n-ai primit tu de la Mire? Ce să mai vorbesc de onorurile pe care, tot din pricina Lui, ți le-au hărăzit sfinții Lui? viața dusă împreună cu fecioarele? ieșirile împreună cu ele? salutări din partea fecioarelor? laudele adresate feciorіei tale? binecuvîntările feciorești? scrisori scrise unei fecioare oarecare? Dar pentru că ai primit cea mai mică adiere de vînt, care lucrează acum în fiii neascultării [14], tu te-ai lepădat de tot, iar acest bine prețios, pe care trebuia să-l păstrezi cu orice preț, iată acum l-ai schimbat pe ceva plăcut și de scurtă durată, care-ți unge pentru moment gîtlejul cu o plăcere, pe care mai tîrziu o vei afla mai amară decît fierea.

III

În fața unei astfel de nenorociri, cine n-ar spune plîngînd: «Cum a ajuns ca o desfrînată cetatea cea credincioasă» [15] a Sionului? Cum nu va spune Însuși Domnul unuia din cei care umblă acum cu duhul lui Ieremia [16]: «ați auzit ce lucruri peste măsură de uricioase a făcut fecioara lui Israel?». «Și te voi logodi pe tine mie întru dreptate și întru judecată și întru milă și întru îndurări», cum i-am făgăduit prin proorocul Osea [17]. Dar ea s-a îndrăgostit de niște străini și, pe cînd încă trăiam eu, soțul ei, ea se comportă ca o adulteră și nu se teme să se dea altui bărbat. Și ce ar spune cel care conducea pe cea logodită, dumnezeiescul și fericitul Pavel, atît cel vechi, cît și cel nou [18], datorită învățăturii căruia ai lăsat și tu casa părintească pentru ca să te unești cu Domnul? Oare n-ar spune oricare din ei în urma unei nenorociri atît de mari: «frica de care m-am temut a venit asupra mea și de ce m-am speriat, aceea m-a întîmpinat» [19] și «Eu te-am logodit unui simplu bărbat, ca să te înfățișez lui Hristos fecioară neprihănită?». [20] Mereu mă temeam că într-un fel sau altul, așa cum a amăgit șarpele pe Eva, prin viclenia lui, să nu ți se spurce într-o zi și cugetele tale [21]. Iată de ce mă sileam prin nenumărate sforțări să stăpînesc tulburările patimilor tale și prin nenumărate griji și vegheri să păzesc mireasa Domnului. Mereu îți descriam cu amănunte viața femeii nemăritate și-ți explicam că singură

14. *Efes.* 2, 2.
15. *Isaia* 1, 21.
16. *Ier.* 18, 12.
17. *Osea* 2, 19—20.
18. Să fie o aluzie la Pavel eremitul pe care-l compară cu Pavel apostolul?
19. *Iov* 3, 25.
20. *II Cor.* 11, 2.
21. *II Cor.* 11, 3.

ea, femeia nemăritată, poate purta grijă de lucrurile Stăpînului, ca să fie sfîntă cu trupul și cu duhul[22], îți arătam vrednicia fecioriei și, numindu-te templu al lui Dumnezeu, îți dădeam parcă aripi ridicîndu-te spre Iisus prin focul dorinței; în sfîrșit, prin teama de primejdie, îți veneam într-ajutor ca să te împiedic să cazi, zicînd «de va strica cineva templul lui Dumnezeu, îl va strica Dumnezeu pe el»[23].

Mai adăugam și siguranța rugăciunilor în nădejdea că trupul tău, sufletul tău și mintea ta ar putea fi încă păstrate neatinse și nepîngărite în vederea venirii Domnului nostru Iisus Hristos. Dar nu, în zadar m-am obosit: acest rău pentru tine și amar pentru mine a fost sfîrșitul tuturor acestor dulci strădanii, așa încît n-am avut încotro și a trebuit să plîng tocmai din pricina celei pentru care ar fi trebuit să mă bucur.

Iată, așadar, că te-ai lăsat amăgită de șarpe mai cumplit decît Eva. Și nu numai cugetul ți s-a întunecat, ci și trupul ți s-a tulburat. Ceea ce-l face pe acest trup să tremure, chiar dacă aș ezita s-o spun și dacă nu pot tăcea (parcă mi s-a aprins un foc în oase, slăbesc din toate și nu mă pot ține pe picioare), e faptul că ai luat mădularele lui Hristos ca să faci din ele mădulare ale unei desfrînate[24]. Aici e răul cel mare și care întrece orice comparație. El a adus în viața oamenilor o cutezanță neobișnuită: «Treceți în ostroavele Hetimului și vedeți, și în Chidar trimiteți și socotiți foarte și vedeți de s-au făcut unele ca acestea. De și-au schimbat vreun popor dumnezeii săi, deși aceia nu sînt dumnezei»[25]. Or, fecioara și-a schimbat mărirea pe o rușine. Cerul a rămas încremenit, iar pămîntul a fost cuprins de un cutremur și mai înfricoșat. Nu mai poți sta la îndoială, ca să nu zici împreună cu Domnul: «două lucruri rele a făcut poporul Meu: M-a părăsit pe Mine, Mirele cel adevărat și sfînt al sufletelor curate, și s-a dat în mîna unui desfrînat nelegiuit și nedrept, care strică și trup și suflet. Așa s-a despărțit și ea de Dumnezeu Mîntuitorul ei, făcînd mădularele ei roabe ale necurăției și fărădelegii»[26]. Pe Mine M-a uitat și s-a dus la iubitul ei[27].

IV

Mai bine ar fi fost pentru el ca moara învîrtită de un măgar să-i fi fost pusă lui de gît și să-l fi aruncat în mare decît să smintească pe o fecioară a Stăpînului[28]. Ce rob nerușinat ar ajunge pînă la atîta nebu-

22. *I Cor.* 7, 34.
23. *I Cor.* 3, 17.
24. *I Cor.* 6, 15.
25. *Ier.* 2, 10—11 (ed. 1914).
26. *Ier.* 2, 13; *Rom.* 6, 19 (citație liberă).
27. *Osea* 2, 13.
28. *Matei* 18, 6; *Luca* 17, 2.

nic, încît să se urce pe patul stăpînului său ? Ce tîlhar s-ar lăsa dus de o prostie atît de mare, încît să pună mîna pe darurile aduse lui Dumnezeu, nu a unor obiecte neînsuflețite, ci de niște trupuri vii în care sălășluiește un suflet făcut după chipul lui Dumnezeu ? De cine s-a mai auzit altădată spunîndu-se ca tocmai în mijlocul unui oraș și în plină amiază să fi avut îndrăzneala să deseneze formele unor porci necurați pe chipul unui împărat ? Dacă cineva necinstește căsătoria unui bărbat ar putea fi omorît fără milă în prezența a doi-trei martori. Cu o pedeapsă oare de cîte ori mai mare crezi că va fi judecat cel care va fi călcat la picioarele Fiului lui Dumnezeu pîngărindu-I mireasa, care se unise cu El prin făgăduințe [29], batjocorind duhul fecioriei ? Numai că ea a fost cea care l-a dorit, zice el, nu fără voia ei m-am atins de ea. Fiind lipsită de rușine, cea desfrînată s-a înnebunit după frumusețea lui Iosif, însă nebunia unei nerușinate n-a putut birui virtutea acestui bărbat nevinovat și, cu toate că a pus mîinile pe el, totuși nu l-a putut sili la nelegiuire. — Or, în cazul acesteia ea a fost cea care l-a hotărît, pentru că nu mai era fecioară, și dacă el n-ar fi vrut, ea totuși s-ar fi pîngărit cu altul. — Mai trebuia, zice Scriptura, ca Fiul Omului să fie vîndut, dar vai acelui om prin care este vîndut ; sminteala trebuie să vină, dar vai omului aceluia prin care vine sminteala [30].

V

Și atunci «oare cel ce cade nu se mai scoală, iar cel ce rătăcește drumul nu se mai întoarce ?» [31]. De ce s-a îndepărtat fecioara într-un chip atît de nerușinat, ea care auzise pe Hristos, Mirele ei, zicînd prin gura lui Ieremia : «După ce a făcut toate acestea i-am zis : întoarce-te la Mine ! dar nu s-a întors» [32]. «Au doară nu mai este balsam în Galaad ? Au doară nu mai este acolo doctor ? De ce, dar, nu se vindecă fiica poporului Meu ?» [33]. Desigur că în Sfînta Scriptură vei mai găsi mult ajutor împotriva răului tău, multe leacuri care să ducă de la pieire la mulțumire ; tainele care înconjoară moartea și învierea, cuvintele despre judecata cea înfricoșătoare și pedepsele veșnice, învățăturile despre pocăință și despre iertarea păcatelor, tot atîtea pilde despre îndreptare ; drahma, oaia, fiul care și-a mîncat averile cu femeile desfrînate, care era pierdut și s-a aflat, mort și a înviat [34].

29. *Evr.* 10, 28—29.
30. *Marcu* 14, 21 ; *Matei* 18, 7.
31. *Ier.* 8, 4.
32. *Ier.* 3, 7.
33. *Ier.* 8, 22.
34. *Luca* 15, 4—7 ; 9—10 ; 11—32.

Să folosim aceste pilde ca ajutor împotriva răului nostru şi prin ele să ne vindecăm şi sufletul. Închipuie-ţi judecata din urmă, căci tu nu vei fi singura care vei trăi veşnic : groaza, înăbuşirea, ceasul morţii, sentinţa dumnezeiască gata să se pronunţe, îngerii care aleargă, sufletul în tot mediul acesta tulburat îngrozitor, măcinat tot timpul de biciul unei conştiinţe a păcatului şi care se întoarce cu jale spre lucrurile de pe pămînt şi cu necesitatea neînduplecată a acestui drum lung [35]. Închipuie-ţi în cugetul tău icoana ultimului deznodămînt al vieţii universale, cînd Fiul lui Dumnezeu va veni întru mărire cu sfinţii Săi îngeri, căci «va veni şi nu va tăcea» [36], iar cînd va veni, va veni să judece viii şi morţii, să dea fiecăruia după faptele lui ; cînd trîmbiţa de pe celălalt tărîm va scoate un sunet puternic şi îngrozitor şi va trezi pe cei ce dorm de la începutul veacurilor ; o vor lua înainte cei ce au făcut binele, pentru învierea vieţii, iar cei ce au făcut rele, spre învierea osîndirii [37]. Adu-ţi aminte de vedenia dumnezeiască a lui Daniel, cum ne înfăţişează el judecata : «am privit, zice el, pînă cînd au fost aşezate scaune şi S-a aşezat Cel vechi de zile ; Îmbrăcămintea Lui era albă ca zăpada, iar părul capului Său, curat ca lîna ; tronul Său, flăcări de foc, roţile Lui, foc arzător, un rîu de foc se vărsa şi ieşea din el : mii de mii Îi slujeau şi miriade de miriade stăteau înaintea Lui ! Judecătorul S-a aşezat, iar cărţile au fost deschise» [38]. Binele ca şi răul, ceea ce-i vădit ca şi ceea ce-i ascuns, faptele ca şi gîndurile şi cărţile, toate se descoperă dintr-o dată cu claritate ca să se audă de toţi, îngeri şi oameni. În această descoperire ce se alege de cei care au trăit în răutăţi ? Unde se va ascunde acest suflet care se va arăta, într-o clipită, plin de ruşine privirilor atîtor spectatori ? Cu ce fel de trup vei suferi aceste nesfîrşite lovituri de bici, acolo unde e un foc ce nu se stinge, un vierme răzbunător, care nu moare, prăpăstii adînci, întunecate şi înfricoşătoare, plînsete amare, urlete de durere nemaiauzite, gemete şi scrîşniri de dinţi, iar relele nu mai au sfîrşit ? De acestea nu te poţi mîntui nici după moarte şi nu există nici o născocire sau vicleşug care să ajute pe cineva să scape de aceste nemiloase pedepse.

VI

Şi totuşi acum e posibilă o fugă. Şi cîtă vreme e posibilă, s-o descoperim, din căderea noastră, şi să nu ne pierdem orice nădejde despre noi

35. Descrierea fricii prin care trece în ceasul morţii celei păcătoase precum şi a înfricoşătoarei judecăţi constituie una din paginile cele mai emoţionante ale scrisului Sfîntului Vasile.

36. *Ps*. 49, 3.

37. *Ioan* 5, 29.

38. *Daniel*, 7, 9—10.

din clipa în care știm cum să ne ferim de răutăți. Iisus Hristos a venit în lume tocmai ca să mîntuiască pe cei păcătoși : «Veniți să ne închinăm și să cădem în genunchi înaintea Lui și să plîngem înaintea Domnului» [39]. Căci cînd ne cheamă la întoarcere, cuvîntul strigă, bubuie. O cale a mîntuirii totuși există dacă o dorim. Moartea și-a înghițit prada, pentru că ea a fost cea mai tare, dar, să știi bine, Dumnezeu a șters toate lacrimile de pe fața tuturor celor ce se pocăiesc. Domnul este credincios întru toate cuvintele Sale. El nu minte atunci cînd zice : «De vor fi păcatele voastre cum e cîrmîzul, ca zăpada le voi albi, și de vor fi ca purpura, ca lîna albă le voi face» [40]. Marele Doctor al sufletelor e gata să vindece și răul tău. Cuvintele Lui ne-au spus-o gura Lui, izvor de dulceață și de mîntuire, atunci cînd a zis : «nu cei sănătoși au nevoie de doctor, ci cei bolnavi, că n-am venit să chem pe cei drepți, ci pe cei păcătoși la pocăință» [41]. Mîntuitorul vrea să te curățească de rana ta cea dureroasă și să arate lumina după întuneric. Păstorul cel bun te caută, după ce a lăsat oile care nu se rătăciseră. Dacă tu te redai pe tine ție-ți, El nu va mai sta la îndoială și acest Prieten al oamenilor [42] nu se va da înapoi de a te lua pe umerii Lui, fericit că a găsit oaia cea pierdută. Tatăl stă și așteaptă întoarcerea ta din rătăcire. Vino numai, iar pe cînd încă vei fi departe, El va alerga și se va arunca pe grumajii tăi și, cu o strîngere prietenească, va îmbrățișa ceea ce căința curățase deja ! El va îmbrăca în haina dintîi un suflet care s-a dezbrăcat de omul cel vechi și de faptele lui, va pune un inel în mîinile care se spălaseră de sîngele morții și va încălța picioarele care se întorceau acum de pe calea cea rea de dragul chemării la Evanghelia păcii. Va înștiința pe ai Săi, îngeri și oameni, că aceasta e ziua bucuriei și a veseliei, prăznuind în tot felul mîntuirea ta. Căci zice : «Adevărat zic vouă : va fi mai multă bucurie pentru un păcătos care se întoarce» [43]. Iar dacă vreunul din cei care se cred în picioare se va plînge că te-a primit prea repede, acest bun Păstor va răspunde în locul tău și va zice : «trebuie însă să ne bucurăm și să ne veselim pentru că această fiică a mea moartă a fost și a înviat, pierdută a fost și s-a aflat» [44].

---

39. *Ps.* 94, 6.
40. *Isaia* 1, 18.
41. *Matei* 9, 12—13.
42. De reținut cum știe Sfîntul Vasile să arate apropierea lui Dumnezeu față de om. Nu degeaba el este între cei mai umaniști părinți ai Bisericii. Filantropia subliniată de el rar și-a găsit o exprimare mai deplină și mai înălțătoare ca în rugăciunea pe care ne-a lăsat-o în Liturghia sa în timpul Axionului.
43. *Luca* 15, 7.
44. *Luca* 15, 32.

II

SCRISORI DIN TIMPUL EPISCOPATULUI

EPISTOLA 47

Către prietenul Grigorie [1]

«Cine-mi va da mie aripi ca de porumbel?» [2] sau cum s-ar putea înnoi bătrînețea mea, ca să pot trece peste întinderea care mă desparte de Tine, prea iubite, ca să-mi astîmpăr dorul și să istorisesc supărările sufletului și să regăsesc prin Tine o mîngîiere oarecare în necazurile mele? Într-adevăr, după moartea fericitului episcop Eusebiu o mare teamă m-a copleșit. Cei care pîndeau altădată Biserica metropolei noastre și voiau s-o umple de neghinele eretice nu voiau ei oare să prindă acum un prilej de a smulge prin învățăturile lor tulburătoare credința care fusese semănată cu multă oboseală în sufletele oamenilor și să destrame unitatea acestei Biserici? Tocmai acest lucru l-au făcut în multe Biserici [3]. Or, cînd au sosit scrisorile clerului, care ne rugau să nu trecem peste voia lor tocmai într-o clipă atît de grea, am privit în jurul meu și mi-am adus aminte de dragostea Ta, de credința Ta dreaptă și de rîvna pe care ai depus-o totdeauna pentru Biserică. Iată de ce am trimis pe prea iubitul Eustație, diaconul nostru, să facă apel la înțelepciunea Ta, pentru ca la toate însărcinările grele pe care le-a împlinit în folosul Bisericilor să mai adauge și pe cea de azi: să-mi liniștească bătrînețea întîlnindu-se cu ea și să învioreze credința dreptei Biserici, dîndu-i împreună cu mine (dacă, bineînțeles, voi fi socotit vrednic să particip și eu la această acțiune sănătoasă) un păstor după voia Domnului [4]; care să fie în stare să îndrepteze poporul său. Eu am în fața ochilor un bărbat,

---

1. Potrivit părerii călugărilor maurini, care au editat epistolele Sfîntului Vasile, autorul epistolei acesteia e Grigorie de Nazianz senior, care cere episcopului Eusebiu de Samosata să sprijine candidatura Sfîntului Vasile la scaunul episcopal din Cezareea Capadochiei.

2. *Ps.* 54, 7.

3. E vorba de arieni, care încercaseră să pună și în Cezareea un episcop arian, așa cum făcuseră în aproape toate celelalte centre mai importante.

4. Acest păstor e tocmai Sfîntul Vasile, care avea pe atunci 40 de ani. Cel care vorbea de bătrînețe era tatăl Sfîntului Grigorie de Nazianz.

care nu-i necunoscut nici Prea Sfinției Tale : dacă sîntem socotiți vrednici de a-L dobîndi, vom fi cîștigat o mare siguranță în fața lui Dumnezeu și vom săvîrși cea mai mare binefacere pentru poporul care ne-a chemat. Dar, Te rog de o mie de ori, lasă la o parte orice șovăială.

EPISTOLA 48

Către Eusebiu, Episcop de Samosata

Scrisă în anul 370 (371)

Abia am reușit să aflu un curier care să meargă în direcția Sfinției Tale, întrucît aici oamenii se înspăimîntă de iarnă atît de mult, încît nu îndrăznesc nici măcar să-și scoată nasul din camera lor. De fapt atît de mult ne-au înecat ninsorile în iarna aceasta, încît după două luni parcă abia azi ne-am trezit din culcușurile noastre, atît de adînc ne-am vîrît în sălașurile noastre [1]. În orice caz, să mă ierți, căci cunoști și neîndrăzneala mea tipică, și mișcarea greoaie a capadochienilor, pentru că nu ți-am scris mai devreme și n-am adus la cunoștința vredniciei Tale noutățile privitoare la situația Bisericii din Antiohia, care s-a mucegăit și a degerat de tot, spre a nu-ți mai spune și altele, despre care cred că vei fi auzit de mult, cum e firesc [2]. Întrucît însă nu cred că va fi un lucru obositor pentru Tine nici dacă ți-aș spune lucruri cunoscute, ți-am trimis epistolele pe care le-a adus curierul meu. Atît despre aceasta.

Cei din Constantinopol au de multă vreme ca episcop pe Demofil [3], după cum îți vor fi comunicat verbal curierii noștri și după cum sigur va fi aflat Cuvioșia Ta. Ceva urme de ortodoxie și de evlavie se zvonesc despre el, așa am înțeles de la toți care vin de pe acolo, așa încît chiar și părțile dezbinate ale Bisericii din capitală se vor reuni și (sperăm că, n.tr.), unii din episcopii vecini vor primi unirea.

Ai mei [4] nu s-au arătat a fi peste așteptări, pentru că într-una din vizitele pe care mi-au făcut-o după plecarea ta au spus și au făcut multe lucruri urîte. Ce mai calea-valea, pînă la urmă au plecat asigurîndu-mă că s-au despărțit de mine. Acum, numai singur Dumnezeu știe dacă situația s-ar mai putea îmbunătăți și dacă răutățile vor mai înceta.

---

1. Vestită era asprimea iernilor capadochiene. Sf. Vasile face adeseori aceste constatări.

2. Episcopul Meletie de Antiohia revenise de curînd din cel de-al doilea surghiun.

3. Arian moderat, urcat în anul 370 de împăratul Valens, fără voia poporului, pe scaunul patriarhal din Constantinopol, Demofil va fi depus în anul 380 de împăratul Teodosie cel Mare pentru că nu acceptase crezul niceian.

4. O mică partidă de semi-arieni din Capadochia, pe care Sf. Vasile a știut totuși să-i țină la respect. După cum reiese din această epistolă (și din altele), Sf. Vasile căuta cu rîvnă readucerea la comuniune a arienilor moderați.

Restul Bisericii, cu ajutorul lui Dumnezeu, se ține bine și se roagă deodată cu venirea primăverii să Te vadă din nou pe meleagurile noastre și să se reîntinerească prin buna Ta propovădanie. Cît privește starea organismului meu, ea nu-i mai bună decît m-a obișnuit să fie.

EPISTOLA 49

Către episcopul Arcadie [1]

Scrisă în anul 370

Am mulțumit Dumnezeului celui sfînt că am primit epistola Cuvioșiei Tale, și mă rog și eu să fiu vrednic de nădejdea pe care v-o puneți în mine. Pentru cinstea pe care mi-o arătați în numele lui Iisus Hristos, doresc și eu ca pentru această cinste să luați răsplată. Îndeosebi îmi exprim mulțumirea pentru că, angajîndu-vă să dați dovadă de adevărat creștin, ridicați casă în cinstea numelui lui Hristos, pentru că într-adevăr «ați iubit buna cuviință a casei Domnului» [2], cum spune Scriptura. Astfel v-ați pregătit sălaș ceresc gătit spre odihnă pe seama celor ce iubesc numele lui Hristos.

Dacă voi putea să descopăr moaște ale martirilor, atunci mă voi bucura, întrucît doresc și eu să contribui la rîvna Cuvioșiei Tale, pentru că dacă «întru pomenire veșnică va fi dreptul» [3], atunci poate că și eu voi fi părtaș pomenirii celei bune, care dorim să Vi se dăruiască de la Bunul Dumnezeu.

EPISTOLA 50

Către episcopul Inochentie [1]

(Scrisă la începutul episcopatului)

În cine s-ar cădea să se încreadă cei fricoși și cine ar putea trezi pe cei somnoroși, dacă nu în Tine, care ești o întrupare a credincioșiei față de Dumnezeu, ca unul care mi-ai dat o nouă dovadă de desăvîr-

---

1. Nu se știe unde-și avea scaunul acest episcop, căruia îi mulțumește pentru urările făcute cu ocazia alegerii întru episcop, promițîndu-i totodată că-i va comunica dacă a aflat moaște de martiri.
2. *Ps.* 25, 8.
3. *Ps.* 111, 6.

1. Nu cunoaștem pe cine și unde păstorea acest episcop. Să fie una și aceeași persoană cu cea din epistola 81 și care cerea să i se asigure o bună succesiune la scaunul episcopal? În epistola de față se amintește totuși că Inochentie scrisese înainte ierarhului nostru, pentru care-i mulțumește acum.

J. Wittig (*Studien zur Gesch. des Papsts Innozenz I und der Papstwahlen des 5. Jht.* «Thol. Quartalschrift Tüb. 1902, 388—439), crede că epist. 50 și 81 au fost scrise de Sf. Ioan Hrisostom papii Inochentie I (401—417).

șire în toate și care ai primit să te cobori pînă la smerenia mea, ca un adevărat ucenic al Celui Care a spus : «Eu sînt în mijlocul vostru» [2], nu ca un oaspete, ci «ca unul ce slujește ?». Ai binevoit să-mi dai din bucuria Ta duhovnicească, să-mi întărești sufletul cu o prețioasă scrisoare, și, ca să zicem așa, să strîngi în brațele măririi Tale micimea mea de copil. Roagă-te, dar, — cer acest lucru de la buna Ta inimă — să mă învrednicesc a gusta din ajutorul unui om mare ca Tine și să primesc grai și înțelepciune, ca să îndrăznesc să răspund unui om ca Tine, care ești condus de Duhul Sfînt, iar întrucît am înțeles că ești prietenul Lui și că Tu Îl preamărești într-adevăr, sînt adînc mulțumitor pentru dragostea Ta statornică și nezguduită față de Dumnezeu. Mă rog dar ca partea mea să fie alături de închinătorii cei adevărați, printre care sînt convins că se află și desăvîrșirea Ta : Cer acest lucru marelui și adevăratului Episcop, care a umplut toată lumea cu minunile Lui, Domnului.

EPISTOLA 51

Către episcopul Bosforiu

[Scrisă în anul 370 (?)]

Cît crezi că m-am tulburat sufletește cînd am auzit de calomnia cu care mă învinuiau unii din cei care nu se tem de Judecătorul, Care «va pierde pe toți cei ce grăiesc minciuni ?» [1]. Aproape întreaga noapte n-am putut închide ochii, după spusele iubirii Tale, într-atîta mi-a atins tristețe inima. De fapt, zice Solomon, «mîndria înjosește pe om» [2] și nimeni nu-i atît de nesimțit să nu-l doară sufletul și să nu se plece pînă la pămînt cînd aude din guri ușuratice minciuni și bîrfeli. Iar toate trebuie să le trecem cu vederea și să așteptăm, lăsînd răzbunarea în grija lui Dumnezeu, Care nu ne va trece cu vederea, întrucît «cine grăiește de rău pe cel sărac mînie pe Cel ce l-a făcut pe el» [3].

De altfel cei care scornesc astfel de blasfemii urîte împotriva mea nu-ți fac impresia c-ar mai crede în Dumnezeu, Care a spus că va trebui să dăm seama în ziua judecății pînă și de orice cuvînt deșert pe care-l rostim [4]. Spune-mi, dar, am vorbit eu vreodată de rău pe fericitul episcop Dianios ? [5] Căci așa sînt învinuit. Unde și cînd ? Cine mai

2. *Luca*, 22, 27.
1. *Ps.* 5, 7.
2. *Pilde* 29, 23. Sf. Vasile adeseori se plînge de calomniile colegilor.
3. *Pilde* 14, 32.
4. *Matei* 12, 36.
5. Episcop al Cezareii Capadociei, care a botezat pe Sf. Vasile. El a murit în anul 362. După el a urmat Dionisie, antecesorul Sfîntului Vasile.

era de față acolo? În ce împrejurări? Verbal sau și în scris? Luîndu-mă după altul ori încumetîndu-mă însumi la o astfel de îndrăzneală? Vai! cu cîtă nerușinare și cu cîtă ușurătate vorbesc acești oameni! Cît de mult calcă ei în picioare judecățile lui Dumnezeu! Afară dacă nu cumva — adăugînd după închipuirea lor și această tragedie — voi fi fost cumva nebun și atunci nu voi fi știut nici ce grăiesc. Or, după cîte îmi pot da seama, nu știu să fi făcut ori să fi spus așa ceva, și nici nu aveam de gînd s-o fac. În schimb, ceea ce știu sigur e faptul că încă din vîrsta copilăriei am nutrit dragoste față de el și mă uitam la el ca la un om minunat, cu înfățișare venerabilă, generos și evlavios în comportare. După ce am ajuns la vîrsta discreției, l-am cunoscut și după calitățile lui psihice și am avut bucuria de a-i cunoaște și anturajul, observîndu-i și nevinovăția și noblețea manierelor, precum și celelalte însușiri pozitive ale unui om, cum sînt bunătatea, mărinimia și blîndețea, chiar jovialitatea și calmul împreunate cu condescendență și seriozitate: după toate aceste virtuți, pe care le-am cunoscut la el, eu îl număram între cei mai aleși și mai virtuoși oameni.

II

Dar spre sfîrșitul vieții — nu voi ascunde adevărul — m-am îndurerat nespus de mult, împreună cu alți compatrioți de ai mei, temători de Dumnezeu, pentru că a subscris mărturisirea de credință cerută de cei din Constantinopol, conduși de episcopul Gheorghe [6]. Apoi ca unul care privea cu blîndețe și cu îngăduință pe toți, ca un părinte îndurător ce era, căzut într-o boală din care va și muri, m-a chemat într-o bună zi și mi-a spus: «mi-e martor Dumnezeu că deși am consimțit, semnînd textul din Constantinopol, dar nicicum nu m-am gîndit să aduc vreo știrbire credinței expuse de Sfinții Părinți de la Niceea și că nici acum n-am pe inimă altceva decît ceea ce s-a statornicit de la început, și mă rog, mai ales, să nu fiu scos din ceata acelor fericiți episcopi ai celor 318, care au vestit întregii lumi învățătura cea adevărată». Și m-a rugat să înlătur orice îndoială, să refacem comuniunea și să punem capăt supărării.

Acestea au fost legăturile mele cu el. Dacă spune cineva că m-aș fi făcut vinovat față de el defăimîndu-l, să n-o spună slugarnic și pe ascuns, ci să aducă lucrurile la iveală, avînd curajul să mă învinuiască deschis [7].

---

6. Gheorghe Capadochianul a fost pus cu sila de împăratul Constantin arhiepiscop în Alexandria. Aici e vorba de formularul semi-arian de la Rimini (359), care anula credința niceană, dar despre care Dianios nu-și dăduse seama că ar cuprinde o erezie, de aceea s-a căit, așa cum ne va spune aici însuși Sf. Vasile.

7. Desigur, cei care-l acuzaseră pe Sf. Vasile de defăimarea binefăcătorului său au făcut acest gest din invidie.

EPISTOLA 52

Unor călugărițe

Scrisă la începutul episcopatului

I

Pe cît m-a întristat mai înainte o veste dureroasă care a ajuns la urechile mele, pe atît de mult m-a bucurat episcopul prea iubit al lui Dumnezeu, fratele Bosforius [1], cu cele mai bune știri pe care mi le-a dat despre cuvioșiile voastre. El mi-a spus că, har Domnului, toate aceste zvonuri erau doar scornituri ale unor oameni care nu cunoșteau bine adevărul în legătură cu voi. A mai spus, apoi, că a descoperit chiar și între voi niște calomnii îndreptate tot împotriva mea și care sînt atît de nelegiuite cum numai aceia le pot spune care nu se gîndesc că vor da socoteală înaintea Judecătorului la ziua dreptei răsplătiri chiar și pentru fiecare vorbă spusă în deșert.

Dar am adus mulțumiri Domnului pentru că n-am vrut să mă supăr de o știre tot atît de vătămătoare, de astă dată, la adresa voastră [2], care desigur că a fost pusă la cale tot de calomnia unor oameni, dar că apoi v-ați schimbat și voi părerile nedrepte, pe care le aveați despre mine, în urma asigurărilor pe care vi le-a dat însuși acest frate al vostru. Căci atunci cînd și-a exprimat înaintea voastră părerile, el a arătat că și ale mele erau la fel.

Într-adevăr, felul în care se crede e același, atît la voi, cît și la noi, și aceasta pentru că sîntem moștenitorii acelorași Părinți, care au vestit odinioară, la Niceea, marea învățătură a crezului creștin. Dar dacă din dogmele acestea nici una nu pune greutăți în calea înțelegerii, în schimb cuvîntul «de o ființă» a fost rău primit de către unii, și mai sînt și azi din aceia care nu vor să-l primească. Pentru aceasta, pe bună dreptate, i-ai putea și osîndi, dar i-ai putea judeca și cu îngăduință. Pentru că a nu urma pe Sfinții Părinți și a nu acorda graiului lor mai multă autoritate decît îți spune propria ta părere, e o atitudine vrednică de condamnat, întrucît e plină de înfumurare; dar și a socoti acest cuvînt ca suspect numai pentru că a fost respins de alții, o astfel de atitudine s-ar părea că te scoate întrucîtva din învinuirea precedentă. E drept că episcopii care s-au întrunit să judece pe Pavel de Samo-

1. Episcop de Colonea, despre care s-a vorbit în epistola 51.

2. Atît din epistola 51, cît și din cea de față, reiese că Sf. Vasile nu avea o părere prea bună despre ținuta morală și teologică a călugărițelor. Trecînd peste unele cuvinte calomnioase la adresa sa, de care se făcuseră vinovate călugărițele, Sfîntul le explică adevăratul înțeles al cuvîntului «de o ființă».

sata [3] au atacat această expresie socotind-o neclară. Ei ziceau că termenul «de o ființă» ne duce cu gîndul în același timp atît la ființă, cît și la ceea ce provine din ființă, așa încît, odată împărțită, ființa dă numirea «de o ființă» și celor în care a fost împărțită. O asemenea concepție poate avea o noimă într-o oarecare măsură atunci cînd vorbim de bronz și de monedele confecționate din bronz, dar în Dumnezeu-Tatăl și în Dumnezeu-Fiul substanța sau ființa nu-i mai bătrînă decît Ei înșiși, așa încît persoanele divine nu pot fi socotite una mai mare decît cealaltă, căci ar fi mai mult decît nelegiuire să cugeți sau să spui despre Dumnezeu așa ceva.

Într-adevăr, ce ar putea fi mai vechi sau mai bătrîn decît Cel nenăscut? Printr-o astfel de blasfemie nimicești însăși credința în Tatăl și în Fiul, căci sînt frați cei care-și iau începutul dintr-o singură ființă.

II

Și întrucît existau și atunci [4] unii care ziceau că Fiul a fost adus din neființă la ființă, pentru a elimina această impietate, Părinții au adăugat termenul «de o ființă». Într-adevăr, unirea Fiului cu Tatăl e veșnică și continuă. Chiar și cuvintele anterioare arată că aceasta era credința acestor oameni. După ce au spus «Lumină din Lumină» și după ce au mărturisit că Fiul e «născut, iar nu făcut» din substanța ori din ființa Tatălui, ei au adăugat la aceste declarații cuvîntul «de o ființă», vrînd să arate prin aceasta că explicarea care s-ar da cuvîntului «Lumină» pentru Tatăl s-ar potrivi și Fiului. Căci între o lumină adevărată și altă lumină adevărată nu există nici o deosebire. De aceea, întrucît Tatăl e o lumină fără început, iar Fiul e o lumină născută, cu alte cuvinte, întrucît și unul e lumină și celălalt e lumină, Părinții anume au spus «de o ființă» pentru ca să se vadă că și unul și celălalt se bucură de aceeași demnitate a firii, și nu s-a spus «de o ființă», ca să se arate că cele două persoane sînt între ele ca frații, cum au gîndit unii, ci deoarece cauza și ceea ce își ia începutul din ea, sînt de aceeași fire, cu alte cuvinte sînt «de o ființă».

III

Același termen corectează și rătăcirea lui Sabelie [5], întrucît aceasta desființează identitatea ipostasului și introduce și noțiunea de persoană

3. Eretic antitrinitar, osîndit în mai multe sinoade între 264—270, pentru că, în rătăcirea lui, el susținea că Fiul și Duhul Sfînt nu sînt persoane dumnezeiești, ci niște creaturi ale Tatălui.

4. În vremea Sinodului de la Niceea.

5. Eretic antitrinitar modalist (sec. III), care tăgăduia existența personală a Fiului și a Duhului Sfînt. Pentru el, Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt sînt moduri diferite ale uneia și aceleiași persoane, care, acționînd, acționează o dată ca Creator (= Tatăl), altă dată ca Mîntuitor (= Fiul) și altă dată ca Sfințitor (= Duhul Sfînt).

complexă. Căci deofiinţimea nu-i ceva ce se referă la sine însuşi, ci e o raportare a unei realităţi către altă realitate. Prin urmare el precizează bine şi după cuviinţă deosebirea dintre ipostase şi evidenţiază neschimbabilitatea firii. Cînd învăţăm deci că Fiul este din fiinţa Tatălui, şi anume că e născut, iar nu făcut, atunci nu trebuie să ne ducem cu gîndul la nişte înţelesuri trupeşti ale fenomenelor naturale. Căci fiinţa Tatălui nu a fost împărţită, aşa încît de la Tatăl să treacă să ajungă şi la Fiul, şi nici nu se naşte printr-un fel de scurgere sau prin producere, aşa cum se întîmplă cu pomii care rodesc, ci chipul naşterii dumnezeieşti nu se poate explica şi nici înţelege de cugetarea omenească. E un semn de cugetare nedemnă şi senzuală să asemeni lucrurile veşnice cu cele stricăcioase şi trecătoare şi să crezi că Dumnezeu se naşte aşa cum se nasc fiinţele trupeşti, cîtă vreme în vederea dreptei credinţe trebuie să cugetăm cu totul altfel, gîndindu-ne că numai fiinţele muritoare se comportă aşa, pe cînd în cazul lui Dumnezeu, Cel nemuritor, lucrurile stau cu totul altfel. Aşadar, nici nu trebuie să tăgăduim naşterea dumnezeiască, dar cînd contemplăm pe Dumnezeu nu trebuie nici să ne întinăm cugetul cu noţiuni materiale.

IV

În acelaşi timp şi Duhul Sfînt e socotit a fi de aceeaşi mărire şi cinste alături de Tatăl şi de Fiul, pentru că şi El întrece orice făptură, fiind rînduit de Domnul, aşa cum am fost învăţaţi de Evanghelia Lui, unde se spune: «Mergînd botezaţi în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh» [6]. De aceea, cine pune pe Duhul înaintea Fiului, ori cine crede că El e mai bătrîn decît Tatăl, un astfel de om se împotriveşte poruncii date de Dumnezeu şi se îndepărtează de credinţa cea sănătoasă, întrucît nu respectă felul de cinstire pe care l-a primit, ci scorneşte el însuşi un grai nou, ca să fie pe placul oamenilor. Căci dacă socotim că Duhul e superior lui Dumnezeu, atunci El nu mai e de la Dumnezeu, în timp ce în Scriptură se vorbeşte de «Duhul cel de la Dumnezeu» [7]. Or, dacă El este «de la Dumnezeu», atunci cum ar putea fi El mai bătrîn decît Cel de la Care Şi-a primit fiinţa ? Şi ce nebunie mai poate fi şi aceea, cînd nefiind decît un singur «nenăscut», să spună că e altă fiinţă superioară Celui nenăscut ? Or Duhul Sfînt nu-i nici înaintea Fiului cel Unul-Născut, întrucît nu există nici un mijlocitor între Fiul şi între Tatăl. Pe de altă parte, dacă Duhul nu-i «de la Dumnezeu» şi dacă a venit prin Hristos, atunci El nici nu există din capul locului. De aceea, această înnoire privitoare la rangul Lui, înseamnează, nici mai

6. *Matei* 28, 19.
7. *I Cor.* 2, 12.

mult, nici mai puțin, decît nimicirea existenței Sale însăși, o tăgăduire a întregii noastre credințe. Așadar, e un lucru cu totul nelegiuit și să cobori pe Duhul Sfînt pînă la măsura făpturii, dar greșit este și să-L pui mai presus decît Fiul ori mai prejos decît Tatăl, atît ca timp, cît și ca rang [8].

Acestea sînt, în legătură cu ceea ce m-am gîndit să spun, lămuririle pe care cuvioșiile voastre le doreau, iar dacă Domnul ne va ajuta să ne întîlnim cîndva, atunci voi putea spune mai multe, ori voi afla poate și de la voi vreo informație în plus, la problemele care ne preocupă [9].

EPISTOLA 53

Către horepiscopi [1]

Scrisă la începutul episcopatului

I

Ciudată e împrejurarea care m-a făcut să vă scriu, fie și numai pentru că a dat naștere la bănuieli și vorbării dar, îndeosebi, pentru că mi-a umplut sufletul de durere, întrucît pînă acum așa ceva nici nu părea de crezut! De aceea tot ce vă scriu în această privință să fie socotit ca un leac pentru cel care-și dă seama că a greșit, ca o măsură preventivă pentru cel care n-a greșit și ca un protest pentru cel nepăsător, de care de altfel n-aș dori să se găsească nici unul dintre voi.

În fond despre ce credeți că vă vorbesc? Se zvonește că unii dintre voi primesc bani de la cei hirotoniți, ascunzînd acest lucru sub masca evlaviei [2]. Și acesta e un rău și mai mare, căci cînd săvîrșești un rău

---

8. Ca și în tratatul *Despre Duhul Sfînt* Sfîntul Vasile a adus o contribuție majoră la formularea învățăturii despre divinitatea celei de a treia persoane din Sfînta Treime, tocmai prin formula simplă de a crede precum ne botezăm și de a ne boteza așa cum credem.

9. Fără să jignească, Sfîntul Vasile ține să precizeze cu o ironie fină eventualele «noi informații» dogmatice pe care i le-ar putea sugera aceste călugărițe.

1. Despre horepiscopi ne vorbesc can. 13 Ancira, 8 și 10 Antiohia, 15 Neocezareea. Dar și can. 2, sin. IV ec., can. 14 sin. VII ec. După N. Milaș (*Dreptul bis. Oriental*, București, 1915, p. 326). La început puteau și hirotoni preoți la țară, cu timpul supravegheau numai pe parohii de la țară, neputînd hirotoni. Pe urmă, simpli loctiitori, apoi au dispărut cu totul. Milaș, *Canoanele*, II, 1, p. 17.

2. Primirea banilor pentru împărtășirea celor sfinte, în primul rînd a hirotoniei, a fost stigmatizată pentru prima oară de Sfinții Apostoli, cînd au combătut pe Simon Magul, care voia să cumpere cu bani darul lui Dumnezeu. De aici numele «simonie», după numele lui. Simonia a mai fost condamnată de can. 29 apost., de can. 2 al sin. Calcedon, de can. 90 al Sfîntului Vasile etc. Sfîntul Vasile combate și el acest păcat. Notăm că în sec. IV nici horepiscopii (arhiereii de la țară) și nici cei de la oraș n-aveau salariu.

căruia te silești să-i dai înfățișarea de bine sau de vrednicie, atunci îți atragi o pedeapsă dublă : faci ceva ce nu se cade, iar ca să desăvîrșești așa ceva ai, cum s-ar spune, drept complice, binele. Dacă așa stau lucrurile, să nu se mai întîmple de acum încolo astfel de fapte, iar păcătosul să se îndrepteze, căci celui ce primește răsplata trebuie să-i spui ceea ce Apostolii au spus celui care voia să dea bani ca să-și cumpere participare la Duhul Sfînt : «Banii tăi să fie cu tine spre pierzare» ! [3]. Într-adevăr, e mai ușor păcatul celui care vrea să cumpere din ignoranță darul lui Dumnezeu, decît păcatul celui care-l vinde. Căci există și vindere, iar dacă tu vinzi ceea ce ai primit ca dar, vei fi lipsit de iertare, ca și cum te-ai fi vîndut pe tine însuți lui Satan.

Prin simonie tu introduci mica ta negustorie în lucrurile duhovnicești și în Biserică, în care am primit în gaj Trupul și Sîngele lui Hristos. Iar acestea n-ar trebui să se întîmple ! Am să vă spun și de ce șiretenie se folosesc acești oameni : ei își închipuie că nu păcătuiesc pentru că nu primesc arginții înainte de a primi taina hirotoniei, pe care n-o primesc decît mai tîrziu. Or, a «primi» înseamnează tot a primi, oricînd ar avea loc această primire.

II

Vă rog deci să vă lipsiți de acest venit sau mai curînd de acest drum care duce la iad și să nu vă întinați mîinile cu astfel de cîștiguri, pentru ca să vă puteți învrednici de a săvîrși Sfintele Taine. Iertați-mă, pentru că la început nu credeam, dar după aceea am crezut că trebuie să ameninț. Dacă după ce va primi scrisoarea mea va săvîrși vreunul asemenea fapte, acela va trebui să fie îndepărtat de la altarele de aici și să-și caute alt loc unde să cumpere și să vîndă darul lui Dumnezeu. Căci noi și Bisericile lui Dumnezeu n-avem asemenea obiceiuri. Numai din cauza lăcomiei se produc astfel de lucruri. Or lăcomia este rădăcina tuturor relelor și se cheamă «închinare la idoli» [4].

Pentru cîțiva arginți să nu prețuiți idolii mai mult decît pe Hristos ! Nu mai urmați pilda lui Iuda, trădînd din nou, pentru cîțiva arginți, pe Cel Care S-a răstignit o singură dată pentru noi, pentru că atît cîmpiile, cît și mîinile celor care primesc astfel de roade, se vor numi Hacheldama [5].

---

3. *Fapte* 8, 20.
4. *Col.* 3, 5.
5. *Matei* 27, 8 : preț de sînge, cu care Iuda și-a agonisit osînda. Scrisoarea 53 a circulat și în românește prin mînăstiri. Așa în volumul Sfîntului Ioan Gură de Aur : *Cuvinte*, București, 1829, p. 133—135 (B.R.V. II, 1074 ; 1121) etc.

EPISTOLA 54

Către horepiscopi

Scrisă la începutul episcopatului

Foarte mult mă întristează faptul că deja de acum canoanele Părinților au ajuns să fie trecute cu vederea, iar orice bună rînduială și disciplină să fie alungate din Biserici, ba mi-e teamă că, încetul pe încetul, nepăsarea își va face drum și treburile Bisericii vor ajunge într-o totală zăpăceală.

Potrivit unei tradiții încetățenite de mult, nimeni nu putea ajunge slujitor al Bisericii decît după o foarte amănunțită cercetare. Întreaga lor viață era aspru controlată, dacă nu cumva erau clevetitori, bețivi, certăreți, dacă își înfrînau patimile tinereților, încît să poată ajunge la o viață de cît mai multă sfințenie, fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu [1].

Rezultatul acestei cercetări, pe care o făceau preoții și diaconii care locuiau în apropierea candidaților [2], îl raportau horepiscopilor care, după ce luau și avizul unor martori de încredere, îl comunicau episcopului, după care, în sfîrșit, treceau pe slujitor în rîndul celor vrednici de preoție.

Acum văd că întîi și întîi ați trecut peste noi și, fără măcar să consimțiți să fiu și eu înștiințat, v-ați luat asupra voastră toată răspunderea. După aceea, în urma neglijenței în această problemă, ați dat voie preoților și diaconilor să introducă în Biserică pe toți nevrednicii pe care-i doreau ei, fără să le mai controleze viața, mînați doar de un sentiment pe care-l explică înrudirea sau alt motiv de simpatie [3]. De aceea cu toate că poți număra în fiecare tîrg mulți slujitori, totuși nu-i nici unul din ei să fie vrednic să se apropie de altar, după cum recunoașteți voi înși-vă, așa încît vă lipsesc și oamenii din care să puteți alege pe cei mai buni.

Deci, deoarece văd că răul a ajuns de nevindecat, mai ales pentru că cei mai mulți, de teama de a nu fi înrolați ca soldați, se înghesuie să intre în preoție, m-am hotărît din nou să cer neapărat reintroducerea canoanelor Părinților, și vă poruncesc să-mi trimiteți lista slujitorilor din fiecare sat, indicînd pentru fiecare de cine a fost îndrumat și care le este viața. Dar să aveți și la voi această listă, ca să se poată face comparația între acestea și între cele pe care mi le-ați trimis, așa încît să

---

1. *Evr.* 12, 14.
2. Aici se are în vedere clerul inferior, îndeosebi citeții și ipodiaconii.
3. Om al disciplinei, Sf. Vasile nu putea tolera scăderea nivelului moral al slujitorilor Bisericii.

nu fie îngăduit nimănui să înscrie, în chip necorect, pe cine nu se cade. Prin urmare, după primul an al indicționului[4], dacă există de aceia care au fost introduși de preoți după prima promovare, aceia să fie scoși afară, în rîndul mirenilor. Cercetarea situației lor să fie în întregime refăcută de noi, și dacă sînt vrednici, votul vostru să-i admită. Curățiți în întregime Biserica, scoțînd din sînul ei pe cei nevrednici, iar în viitor cercetați pe cei care sînt vrednici și numai pe ei să-i primiți. Dar nu-i înscrieți înainte de a-mi fi relatat sau să luați la cunoștință că va fi socotit laic cel care va fi admis fără avizul meu[5].

EPISTOLA 55

Preotului Grigorie[1]

Scrisă la începutul episcopatului

Ți-am citit scrisoarea cu toată răbdarea și m-am mirat de ce, în loc să-ți aperi cauza prin fapte, scurt și ușor, ai ales mai bine o atitudine de condamnat, încercînd să vindeci, prin cuvîntări lungi, niște rele de nevindecat. Nu eu am fost cel dintîi și singurul care să hotărăsc, Grigorie, că femeile n-au voie să conviețuiască sub același acoperămînt cu bărbații. Citește canonul aprobat de Sfinții noștri Părinți la Sinodul din Niceea, care oprește hotărît ca episcopii să ducă viață comună cu femeile[2]. De aceea, dacă cineva care a făcut legămînt că va duce viață virtuoasă, iar în schimb el trăiește ca și oamenii căsătoriți, acela ne dă să înțelegem că, dacă urmărește cinstea care cuprinde în sine și fecioria, totuși nu se ferește de a viețui în necinste.

Ar trebui dar, cu atît mai ușor, să asculți de cererea mea și să te rupi de orice plăcere trupească. Nu cred, într-adevăr, ca un bărbat de 70 de ani să locuiască în chip pătimaș cu o femeie, iar dacă am hotărît ceea ce am hotărît, aceasta nu-i pentru că s-ar fi săvîrșit într-adevăr

---

4. Indicționul era o perioadă de 15 ani, introdusă pentru prima oară, în Imperiul Bizantin, la 3 sept. 312, de către Constantin cel Mare, iar pe linie bisericească, pentru durata păstoririi Sfîntului Vasile, primul an începea la data de 1 sept. 372 și se încheia la 31 aug. 374.

5. Nu degeaba spunea despre Sfîntul Vasile un teolog de acum cîteva decenii, că el a fost în primul rînd un bărbat cu harul conducerii, al disciplinei (P. Allard, *Basile,* «Dict. de Théol. cath. 2, 445).

1. Altă meteahnă, din vremea aceea, a unor clerici era cohabitarea cu femei sub același acoperămînt (feminae subintroductae), lucruri care provocau sminteală în rîndurile credincioșilor. Preotul Grigorie a protestat, spunînd că a menținut femeia numai pentru ca să-l îngrijească la bătrînețe. (El avea 70 de ani, după unele manuscrise, doar 65 de ani). Totuși, Sf. Vasile a cerut îndepărtarea femeii.

2. Can. 3 de la Niceea, reluat și de canoanele 5 trulan și 22—23 de la sin. VII ecumenic.

vreo faptă ruşinoasă, ci pentru că am învăţat de la Apostoli să nu dăm fratelui prilej de poticnire sau de sminteală [3].

Ştim că dacă unii se poartă într-un chip ireproşabil într-o astfel de împrejurare, alţii în schimb vor găsi şi într-o astfel de purtare prilej de păcat. Iată de ce am hotărît, potrivit poruncii date de Sfinţii Părinţi, să te desparţi de această femeiuşcă.

Şi atunci de ce mai învinuieşti pe horepiscop şi mai pomeneşti şi de o veche duşmănie? De ce îmi bagi de vină că urechile mele ar fi puse numai s-asculte calomnii în loc să te învinuieşti însuţi că nu poţi îndura să te lipseşti de tovărăşia acestei femei? Alungă-o de la tine şi trimite-o la mînăstire! Locul ei să fie la un loc cu fecioarele şi lasă-te slujit de bărbaţi «pentru ca din pricina voastră numele lui Dumnezeu să nu fie hulit între neamuri» [4]. Cîtă vreme, însă, te încăpăţînezi să nu faci aşa, oricîte mii de lucruri ai putea scrie, ele nu-ţi vor ajuta la nimic: vei muri în munci şi vei da seama înaintea Domnului despre nepăsarea ta. Iar dacă fără să te fi îndreptat vei persista să mai slujeşti la altar, vei fi afurisit de tot poporul, iar cei care te vor acoperi vor fi excomunicaţi de întreagă Biserica.

EPISTOLA 56

Lui Pergamios [1]

Epistolă scrisă la începutul episcopatului

Din fire sînt înclinat să uit şi la aceasta se mai adaugă şi o mulţime de treburi care se răsfrîng şi asupra firii mele bolnăvicioase. De aceea, cu toate că nu-mi aduc aminte să fi primit de la Domnia Ta vreo scrisoare, sînt convins totuşi că mi-ai scris, fapt pentru care nu cred că ai fi putut spune minciuni. Dar dacă atunci n-am răspuns, nu eu voi fi fost de vină, ci cel care nu mi-a cerut să-i răspund. Acum însă pleacă de la mine această scrisoare care cuprinde şi o scuză pentru trecut, dar, în acelaşi timp, ea transmite şi un prilej pentru o a doua epistolă. Drept aceea şi cînd îmi vei scrie, să nu ai sentimentul că ai început un nou curs de scrisori, ci că te plăteşti de ceea ce eşti dator pentru scrisoarea de faţă. Pentru că, cu toate că epistola mea ar fi un răspuns la o scrisoare anterioară, întrucît ea întrece măsura cu mult mai mult decît dublă, va sluji totuşi ca răspuns şi la cea dintîi scrisoare.

3. *Rom.* 14, 13.
4. *Rom.* 2, 24.
1. Prin subtilităţi sofistice, dar elegant combinate, Sfîntul Vasile scrie probabil unui fost coleg de şcoală, îndemnîndu-l prieteneşte la corespondenţă regulată.

Vezi la ce sofisticări ne silește lenea? Dar tu, Excelență, să nu mai formulezi în fraze scurte acuzații mari, față de care nu există altele mai rele, întrucît uitarea prietenilor și disprețul bazat pe putere le întrece pe toate celelalte la un loc. Într-adevăr, dacă nu ne iubim unii pe alții, cu toată porunca Mîntuitorului, noi nu mai avem altă însușire după care ne-ar cunoaște cineva [2], iar dacă sîntem plini de înfumurare, de cugetare deșartă și de trufie, atunci mintea ni se întunecă și nu mai scăpăm de sub osînda diavolului. De aceea, dacă te-ai folosit de acele cuvinte, întrucît aveai astfel de păreri despre mine, roagă-te să mă las de răutatea pe care ai băgat-o de seamă în purtările mele, iar dacă limba Ta a ajuns, poate fără să-și fi dat seama, la astfel de cuvinte, să ne mîngîiem unul pe celălalt și să rugăm bunătatea Ta să aducă mărturia faptelor.

Și să știi bine acest lucru : necazul de acum mi-a slujit drept prilej pentru a ne face mai smeriți. Oricum, numai atunci te voi uita cînd nu vom mai vrea să ne cunoaștem. De aceea să nu lași vreodată ca ocupațiile Tale să devină prilej de suferință și de obișnuință rea.

EPISTOLA 57

Către Meletie, episcopul Antiohiei [1]

Scrisă în toamna anului 371

Dacă Cuvioșia Ta ar putea să-și dea seama cam cît de mare e bucuria ce-mi face ori de cîte ori îmi scrii, atunci sigur că n-ai lăsa să treacă nici un prilej să nu-mi trimiți vreo epistolă, ba le vei și provoca, înțelegînd astfel de prilejuri, întrucît știi ce răsplată pregătește Atotbunul Dumnezeu pentru astfel de cazuri de întărire sufletească a celor întristați. Aici toate sînt pline de suferințe, așa încît singurul refugiu din astfel de nepăsări este gîndul la Prea Cuvioșia Ta, pe care contactul cu epistolele Tale, pline de multă înțelepciune și har, îl fac totuși vioi. De aceea, ori de cîte ori pun mîna pe o epistolă de a Ta, mă uit

---

2. *Ioan* 13, 35.

1. În calitatea lui de arhiepiscop, Vasile primea și trimitea scrisori tuturor, chiar și celor care nu se bucurau că le-a venit un superior tînăr. Dar el ținea contact cu aproape toți ierarhii timpului, fie din Răsărit, fie din Apus. Întrucît schisma din Antiohia dura de aproape 30 de ani, e lucru firesc ca legăturile Sf. Vasile cu acest scaun să fie din cele mai statornice. Aceasta e prima epistolă adresată epicopului Meletie, care petrecea în exil în ținuturile muntoase ale Armeniei Mici, deci oarecum în apropiere de provincia Pont, unde a copilărit Sf. Vasile.

mai întîi cît e de lungă : ea-mi este cu atît mai dragă cu cît trece peste mărimea obişnuită a epistolelor. Apoi, pe măsură ce încep să o citesc mă bucur de fiecare cuvînt pe care-l întîlnesc ; în schimb, cu cît mă apropii de sfîrşitul ei, mă întristez. Iată cîtă desfătare gust chiar şi numai din cititul epistolelor Tale ! Şi aceasta pentru că bunătatea care se desprinde din inima Ta e mereu prisositoare.

Iar dacă mă voi învrednici, prin rugăciunile Tale, ca atîta vreme cît voi trăi pe pămînt să ne şi întîlnim vreodată faţă către faţă, ca să iau prin viu grai hrană folositoare din învăţăturile Tale, atît pentru viaţa aceasta, cît şi pentru cea viitoare, acest lucru îl voi preţui ca pe cel mai mare dintre bunuri şi-l voi socoti ca semn al bunăvoinţei lui Dumnezeu faţă de mine. Şi am şi realiza această dorinţă dacă ne-am comporta între noi ca fraţi adevăraţi şi iubitori.

Şi ca să nu mai consemnez şi în scris aceste propuneri, iată le-am spus verbal fratelui Teofrast, ca să le relateze el cu de-amănuntul Cuvioşiei Tale.

EPISTOLA 58

Către fratele Grigorie (de Nyssa)

Scrisă în anul 371

Oare în ce chip să mă bat cu tine prin scrisori ? Cum să le atribui numai naivităţii tale ? Spune-mi, cine cade de trei ori una după alta în aceleaşi curse ? Cine cade de trei ori în aceeaşi plasă ? Nici o fiinţă lipsită de minte nu poate face aşa ceva ! Tu ai compus o primă scrisoare şi tu singur mi-ai prezentat-o ca şi cum ea ar fi fost scrisă de prea veneratul episcop, unchiul nostru comun [1], inducîndu-mă astfel în eroare pentru motive pe care eu nu le înţeleg. Am primit-o, totuşi, ca pe o scrisoare a episcopului, deşi adusă de tine. De altfel, de ce n-aş fi primit-o ? Am arătat-o mai multora dintre prietenii mei, fiind copleşit de bucurie, şi mulţumeam pentru asta lui Dumnezeu. Înşelăciunea a fost descoperită abia în clipa cînd episcopul însuşi mi-a spus cu gura lui că nu el a scris-o, fapt care ne-a făcut pe amîndoi să ne înroşim de ruşine. Aş fi preferat să se deschidă atunci pămîntul şi să mă înghită, aşa acoperit de necinstea minciunii şi de necinstea înşelăciunii.

Mai tîrziu mi s-a adus şi a doua scrisoare trimisă, chipurile, de acelaşi episcop, de astădată prin intermediul slujitorului tău Asterios.

---

1. Cu numele tot Grigorie.

Dar nici aceasta n-o trimisese unchiul, pentru că el însuşi a protestat în fața Prea Sfințitului Antim [2], cum mi-a confirmat-o el însuşi.

După aceea a sosit şi a treia scrisoare pe care mi-a adus-o un al treilea, Adamantios.

Cum ar trebui privite scrisorile trimise de tine şi de ai tăi? Aş fi dorit să am inimă de piatră, ca să nu-mi mai amintesc nici de cele trecute, dar nici să simt prezentul, pentru ca, cu ochii în pămînt, să îndur toate loviturile ca un dobitoc. Ce fel de minte slabă poate fi aceea care, după prima şi după a doua greşeală, îi dă drumul tot necontrolat şi la a treia?

Dacă am scris aşa, am făcut-o cu scopul de a te mustra pentru naivitatea ta [3], care, după cum judec eu, se va fi potrivit poate cu creştinii simpli din alte împrejurări, dar în timpurile de față nicidecum; de aceea, cel puțin pe viitor, să te fereşti de a mai face aşa ceva, iar pe mine să mă cruți pentru că trebuie să ți-o spun deschis — în astfel de corespondențe faci impresia unui slujitor, care nu-i vrednic de nici o încredere. Aşadar, oricine ar fi fost autorii scrisorilor, fiecăruia li s-a răspuns după cuviință.

Deci, fie că m-ai pus tu din nou la încercare, fie că ai primit de fiecare dată epistola de la episcop şi mi-ai trimis-o, răspunsul îl ai acum. In orice caz, tu ar trebui să ai alte preocupări în vremurile acestea, pentru că tu eşti fratele meu, care nu poate uita legăturile fireşti dintre noi şi care nu poți vedea în mine un duşman: într-adevăr, noi am intrat într-o viață care ne macină trupul şi ne chinuie sufletul în aşa măsură încît întrece puterile noastre. Şi pentru că şi tu ai intrat în acelaşi fel de luptă, va trebui de aici înainte să-mi stai şi tu într-ajutor şi să participi altfel la problemele noastre bisericeşti [4]. Scriptura spune doar că «In nenorociri prietenul ți-e ca un frate» [5].

Iar dacă într-adevăr prea sfinții episcopi acceptă o întrevedere cu mine, atunci să-mi fixeze un loc şi un timp precis şi să-mi trimită oameni care să mă invite. Dar după cum nu evit să merg să mă întîlnesc cu unchiul nostru, tot aşa dacă invitația nu se face după procedura cuvenită, nu voi accepta să merg.

---

2. Episcop de Tiana, un om foarte ambițios, care va cauza multe supărări Sfîntului Vasile. A se vedea de pildă epistola nr. 121.

3. Naivitatea stratagemei Sfîntului Grigorie a ajutat totuşi la împăcarea unchiului său cu fratele Vasile, cum reiese din următoarele două epistole.

4. Se ştie că în acelaşi an (371) au fost hirotoniți, oarecum cu sila, cei doi Grigorie (de Nyssa şi de Nazianz) ca să stea şi mai mult în ajutor Sfîntului Vasile in lupta împotriva arienilor.

5. *Pilde* 17, 17.

EPISTOLA 59

Către unchiul Grigorie

Scrisă cam în anul 371

«Am tăcut, dar oare veşnic voi tot tăcea şi voi răbda» [1] şi pe mai departe să se întărească împotriva mea pedeapsa insuportabilă a tăcerii, fără ca eu să scriu şi dumneata să mi te adresezi? Întrucît am stăruit pînă acuma în această întunecată hotărîre, cred că mi se potrivesc şi mie de acum cuvintele proorocului: «Răbdat-am ca femeia care aşteaptă să nască» [2]. Tot timpul am dorit ori întîlnire, ori discuţie, dar se vede că, din pricina păcatelor mele, de nimic nu m-am învrednicit. Într-adevăr, nu-mi pot închipui care să fie pricina întîmplărilor la care sîntem martori, decît că rămîn convins să ispăşesc vechile păcate izvorîte din despărţirea de dragostea Ta. Şi dacă pot folosi acest cuvînt «despărţire», cînd vorbesc de tine, în înţelesul în care e cu putinţă să te desparţi de cineva ca de un prim venit, atunci cu atît mai mult doare acest cuvînt cînd mă gîndesc la noi, căci Tu mi-ai fost de la început ca un al doilea tată.

Dar acum păcatul, care mă acoperă ca un nor gros, m-a făcut să nu mai înţeleg din toate acestea nimic, pentru că ţinînd seama că, în afară de supărarea pe care ne-o facem unul altuia, noi nu cîştigăm de aici nimic, atunci cum să nu atribui stările de faţă propriilor mele slăbiciuni? Şi dacă păcatele mele sînt cauza celor întîmplate, fie ca din clipa aceasta să înceteze amărăciunea mea; şi dacă în această privinţă s-a urzit şi un complot, atunci iată că el şi-a dat roadele din plin faţă de ce s-a plănuit, căci nu de scurtă durată [3] a fost această pierdere. De aceea fiindcă nu mai puteam răbda, iată că am ridicat eu cel dintîi glasul, rugîndu-te să-ţi aduci aminte şi de mine şi de Tine, Tu care, mai mult decît o rudenie oarecare, tot timpul mi-ai fost ca un protector şi care iubeşte de acum acest oraş oarecum şi pentru mine, în loc să te înstrăinezi de el din pricina mea.

II

Or, «dacă este vreo mîngîiere în Hristos, de este vreo părtăşie a duhului, dacă e vreo voire bună a dragostei, atunci împlineşte-mi rugămintea» [4]: pune capăt întristării şi dă-mi de acum încolo temei de bucu-

---

1. *Isaia* 42, 14.
2. *Isaia* 42, 14.
3. P. Hristu (*op. cit.*, I, 93) crede că supărarea dintre unchi şi nepot va fi durat doar cîteva luni. În schimb, cu alt unchi, Atarvios, episcop în Neocezareea, relaţiile vor rămîne aprinse toată viaţa, oricîtă strădanie va depune Sfîntul Vasile. (Cf. *ep.* 204, 207, 210. Pînă la urmă acest bătrîn înrăit va trece la erezia sabeliană).
4. *Filip.* 2, 1—2.

rie, îndrumîndu-ne Tu însuți pe toți, iar nu mergînd pe urmele altuia care a greșit! Pentru că prin nimic nu se manifestă adevărata fire a omului atît de mult ca prin strădaniile lui de pace și de blîndețe. S-ar cădea, dar, ca prin calitățile pe care le ai să atragi și pe alții spre tine însuți și să îngădui să vină în juru-ți toți cei ce vor să le dai din bunătatea firii Tale un fel de miros de bună mireasmă. Căci chiar dacă și acum se mai simte o oarecare împotrivire, nu peste mult se vor vedea și roadele păcii. Dar atîta vreme cît, din pricina dezbinării dintre noi, vor avea loc defăimări, de bună seamă că bănuielile vor crește și se vor înmulți fără încetare.

De aceea, dacă nu-i frumos ca ceilalți să mă ignoreze, atunci cu atît mai puțin frăția Ta. Și dacă greșim într-o privință oarecare, ne putem îndrepta dacă ne vom fi atras reciproc atenția. Dar așa ceva nu-i cu putință pînă nu ne întîlnim. În schimb, dacă nu am făcut nici un rău, atunci de ce sînt încă urgisit? Iată ce aș spune pentru a mă apăra.

III

Căci ce anume ar putea spune despre ele însele Bisericile care n-au nici ele nici un cîștig de pe urma dezbinărilor noastre, mai bine să nu vorbim. Eu nu întrebuințez acest limbaj ca să mîhnesc și mai mult, ci ca să pun capăt mîhnirii. Dar inteligenței Tale nu numai că nu ți-a trecut nimic neobservat, ci ai putea afla în cuget posibilitatea de a spune altora lucruri și mai mari și mai deosebite decît ne-am putea noi închipui, pentru că ai prevăzut pierderile acestea care au căzut pentru Biserici și știu că te întristezi mai mult decît noi, ca unul care ai fost învățat de Domnul să nu disprețuiești nici măcar lucrurile cele mai mărunte. Or, astăzi pericolul nu se mărginește numai la un om sau la doi, ci orașe și popoare întregi au ajuns să pătimească de pe urma supărărilor dintre oameni. Ce este nevoie să popularizăm zvonul că aș fi surghiunit dincolo de granițele țării? [5] Ar fi mai bine să dai dovadă de mărinimie și să lași pe seama altuia pofta de ceartă, ba, dacă s-ar putea, să le-o scoți chiar din suflet și să te ridici însuși deasupra oricăror supărări. Răzbunarea e o însușire a oricărui om ajuns la mînie, dar ca să ajungi să-ți înfrînezi și mînia proprie, așa ceva ține numai de Tine și de cei care ți se aseamănă prin virtute. Numai aceea n-aș spune-o, anume că cel ce se supără pe mine, acela aruncă mînia asupra unui om care nu ne-a făcut nici un rău.

---

5. Între altele, unchiul și cei din jurul lui popularizaseră zvonul că — în amenințările prefectului Modestos — Vasile e surghiunit peste graniță. (!)

Aşadar, fie prin prezenţa Ta fizică, fie prin scrisoare, prin invitaţia de a te vedea aici sau în orice fel vei voi-o, mîngîie-mi sufletul. Dorinţa mea este să te arăţi în Biserică, pentru ca să mă uşurezi şi pe mine şi poporul prin predicile Tale înălţătoare. Dacă aşa ceva e cu putinţă, atunci cu atît mai bine ; iar dacă hotărăşti altceva, voi primi şi aceasta numai să-mi faci bucuria să mă încunoştiinţezi ce ai hotărît.

EPISTOLA 60

Către unchiul Grigorie

Scrisă în anul 371

Şi pînă acum era o plăcere cînd îmi vedeam fratele. De ce ar fi altfel, din moment ce e fratele meu, şi încă ce frate ? Acum de curînd, cînd m-a cercetat, m-am bucurat tot aşa de mult, fără să-mi fi scăzut afecţiunea faţă de el. O ! de nu s-ar mai întîmpla niciodată să ajung să-mi uit de rude şi să mă lupt cu cei apropiaţi ai mei ! În schimb, în suferinţele mele trupeşti, pe lîngă care se adaugă şi destule dureri sufleteşti, am privit ca o mîngîiere prezenţa acestui om, iar scrisoarea, pe care mi-a adus-o din partea Prea Sfinţiei Tale, m-a umplut de bucurie [1]. Căci de mult timp doream să vină numai şi numai pentru că nu voiam să se mărească şi mai mult istoria întunecată a vrajbei dintre două rude apropiate, vrajbă urzită spre bucuria vrăjmaşilor noştri, spre supărarea prietenilor şi mai ales a lui Dumnezeu, în timp ce Domnul ne-a cerut să ne iubim între noi, ca semn că sîntem ucenicii Lui [2]. De aceea, răspunzîndu-ţi, mă simt îndatorat să te rog să înalţi rugăciuni pentru noi, iar pe viitor să porţi grijă de mine ca de o rudă apropiată ce-ţi sînt.

Cît despre evenimentele care se petrec acum şi pe care din pricina neştiinţei mele nu le pot înţelege, m-am hotărît să socot ca adevărat cam ceea ce vei binevoi să-mi înfăţişezi.

Dar ar trebui să rînduim să ne întîlnim într-un loc anumit şi la o dată precisă, pentru a rîndui şi restul problemelor. Aşa încît dacă vei vrea într-adevăr să cobori pînă la nevrednicia mea să-mi împărtăşeşti vreo vorbă în acest sens, fie numai mie, fie şi în prezenţa altora, voi asculta, pentru că m-am hotărît, odată pentru totdeauna, să te servesc

1. *Epistola* nr. 60 confirmă primirea unui răspuns de împăcare din partea unchiului. Sf. Vasile recunoaşte totodată că a fost prea dur faţă de fratele lui. În alte două epistole (nr. 170, 171), nu va mai vorbi despre «naivitatea», ci despre «nevinovăţia» Sfîntului Grigorie.

2. *Ioan* 13, 35.

cu dragoste şi să fac în toate privinţele ceea ce îmi vei scrie, spre mărirea lui Dumnezeu.

Cît despre Prea Cucernicul fratele meu, eu n-am vrut să-l silesc să-mi spună nimic prin viu grai, pentru că pînă în clipa aceea vorba lui n-a fost confirmată de faptă [3].

EPISTOLA 61

Către Atanasie, episcopul Alexandriei

Scrisă în anul 371

Am citit epistola Cuvioşiei Tale, în care exprimi supărarea pentru atitudinea acestui bărbat fatal, guvernatorul Libiei [1]. Şi am deplîns chiar şi patria noastră, care e mama şi educatoarea unor astfel de nenorociri, dar am deplîns şi vecina noastră Libia, care gustă şi ea din relele noastre deosebite, ca una căreia i-a fost hărăzit acum un bărbat cu suflet de fiară, care se traduce prin cruzime şi desfrînare. Aşa era şi înţelepciunea despre care se spune la Ecclesiast: «vai ţie, cetate, al cărei împărat este tînăr — şi ceea ce e şi mai rău — boierii tăi nu mănîncă de seara» [2], ci se întind la desfrîu pînă spre amiază, atacînd nebuneşte şi pe soţiile altora mai grosolan decît dobitoacele. Pe un astfel de om îl aşteaptă biciul dreptului judecător, ca să-l măsoare cu aceeaşi măsură cu care a asuprit el pe sfinţii Lui.

Din epistola Cuvioşiei Tale s-a făcut cunoscut şi în Biserica noastră că toţi va trebui să ne ferim de acel om şi să nu avem comun cu el nici foc, nici apă şi nici adăpost, dacă o osîndă comună şi unanimă ar mai putea fi de vreun folos unor oameni atît de bolnavi sufleteşte. Ca să se vadă caracterul lui nelegiuit e destul să se citească în toate ţinuturile epistola Ta. În orice caz eu nu mă voi lăsa să nu le-o arăt tuturora, atît rudelor, cît şi străinilor. Oricum, chiar dacă pedepsele nu-l ating curînd, ca pe Faraon, cîndva, mai tîrziu, tot îi va veni o grea şi dureroasă pedeapsă.

---

3. Aluzie la stratagema «falselor» scrisori.

1. Aceasta e prima dintre scrisorile trimise «Părintelui Ortodoxiei», Sfîntului Atanasie cel Mare, pe care Sfîntul Vasile voia să-l cîştige pentru planul lui general de combatere a arianismului. Din epistolă se desprinde curajul deosebit al Sf. Vasile, demn de modul în care va înfrunta pe prefectul Modestos. Tonul şi mai îndrăzneţ al scrisorii provine şi din faptul că guvernatorul Libiei, care se dovedeşte a fi şi el un aprig sprijinitor al arienilor, era de origine tocmai din Capadochia.

2. *Eccl.* 10, 16 (ed. 1914).

EPISTOLA 62

Către Biserica din Parnassos

Scrisă în anul 371

Urmînd vechiului obicei, care s-a încetățenit în urma unei îndelungate aplicări, și dovedindu-vă dragoste întru Dumnezeu, pe care v-o aducem ca pe o dovadă de rod al Duhului, cercetăm pe Cuvioșiile Voastre, cu această scrisoare, luînd parte cu voi împreună la mîhnirea care v-a lovit și în îngrijorarea pentru lucrurile care vă stau în față.

Cît despre cele care Vă mîhnesc, zicem numai atîta că e un prilej de a lua seama la poruncile Apostolului și «să nu vă întristăm, ca și cei ce n-au nădejde» [1], dar nici să nu arătăm nesimțire pentru tot ce se întîmplă, ci, dimpotrivă, și noi să luăm parte la pierderea care s-a abătut asupră-ne, să nu ne clătinăm din pricina tristeții, ci să fericim pe păstor pentru sfîrșitul pe care l-a avut, părăsind viața la bătrînețe înaintată și plecînd să se odihnească în cea mai înaltă cinste pe care o poate da Dumnezeu.

Încolo, n-avem decît să vă sfătuim că se cade ca, lăsînd la o parte orice întristare, să dobîndiți stăpînire de sine și să luați asupra Voastră grija de treburile Bisericii, încît Bunul Dumnezeu să poarte de grijă de turma Lui și să vă dea păstor după dorința Lui, ca să Vă pască cu înțelepciune [2].

EPISTOLA 63

Către guvernatorul Neocezareei [1]

Scrisă în anul 371

«Pe bărbatul înțelept, dacă ar locui într-o țară îndepărtată și chiar dacă ochii mei nu l-ar vedea niciodată, tot prieten l-aș socoti», așa spunea tragedianul Euripide. Iată de ce, dacă zicem că sîntem prieteni și cunoscuți unul cu altul, cu toate că încă nu știu să ne fi întîlnit față către față, pentru a mă fi bucurat să cunosc pe un dregător de atît de

1. *I Tes.* 4, 13.

2. Așezat pe malul rîului Halis, orașul Parnassos (din eparhia Capadochiei) și-a pierdut păstorul, pentru care Sf. Vasile îi mîngîie, îndrumîndu-i să fie cu grijă să-și aleagă un episcop ortodox, opunîndu-se arienilor care fac presiuni ca să-și pună unul de al lor. Bănuielile ierarhului s-au împlinit în persoana lui Ipsis, care, după scurt timp, în a. 373 a fost detronat tot de arieni, fiind înlocuit cu Ecdicos.

1. Fără să lingușească, dar cu multă eleganță la scris, precum și cu multă condescendență față de mai-marii zilei, Sf. Vasile prezintă în epistola aceasta un model al genului. Reprezentînd drept motto un vers din Euripide (*Fragmente*, ed. Nauck, nr. 902), în legătură cu prietenul care, chiar dacă e departe (la Neocezareea), tot prieten rămîne, ierarhul nostru felicită pe noul guvernator cu ocazia instalării lui.

mare prestigiu, Te rog să nu socoți aceste cuvinte ale mele drept lingușire. Avem oricum ca mijlocitor al prieteniei noastre renumele, care proclamă cu glas tare vredniciile Domniei Tale înaintea tuturor oamenilor. Oricum, după ce am ajuns să cunosc pe prea vrednicul Elpidios [2], aveam credința că Te cunosc tot așa de bine și pe Dumneata și mă simt cucerit cu totul, ca și cînd Te-aș fi vizitat de multe ori și ca și cînd o lungă experiență a vieții m-ar fi ajutat să-ți cunosc de mult calitățile excepționale pe care le ai. Omul amintit — Elpidios — n-a încetat să-ți descrie, una cîte una, calitățile cu care ești împodobit : mărinimia sufletului, distincția sentimentelor, blîndețea manierelor, experiența vieții, judecata pătrunzătoare, seriozitatea gîndirii, voioșia temperată, puterea cuvîntului și toate pe care le-a enumerat cînd a stat de vorbă cu mine, dar pe care eu nu le pot înșira fără să lungesc peste măsură textul epistolei. Oricum, am putea oare să nu avem drag un astfel de om ? Cum m-aș putea opri să nu-mi arăt prin strigăte de bucurie emoția sufletului meu ? Primește, dar, prea onorate domn, salutul ce ți se înfățișează ca o expresie a unei prietenii adevărate și sincere, căci felul meu de a fi e departe de orice lingușire slugarnică. Înscrie numele meu între prieteni, iar prin scrisori mai dese fă-mă să-ți cunosc și ființa, mîngîindu-mă chiar și pentru că nu Te avem față către față.

EPISTOLA 64

Către Hesichios [1]

Scrisă în anul 371

Multe erau, încă de la început, cele care mă legau de vrednicia Ta, îndeosebi dragostea noastră comună față de învățătura care a fost răspîndită în mai multe locuri de către cei care o știu din experiență, precum și vechea noastră prietenie cu acel minunat bărbat care este Terențiu. Dar cînd a sosit cel care este în toate privințele cel mai bun și care-i cel mai vrednic de titlul de prieten, prea cinstitul frate Elpidios, și cînd a descris amănunțit toate calitățile Tale nobile (pentru că în-

2. Fost guvernator în Neocezareea, Elpidios a fost transferat ca asesor al lui Theraios în capitala Capadochiei.

1. Hesihios, fost coleg de școală al *Sfîntului Vasile*, ajuns acum mare dregător împărătesc, era atît de mult apreciat chiar și de o rudă a împăratului (comitele Terențiu, adesecori pomenit în aceste scrisori (ep. 99, 105, 214, 215, 216) și de guvernatorul adjunct al Capadochiei, Elpidios (ep. 63, 78, 231), încît e invitat să cultive corespondență prietenească. E într-adevăr uimitor ce tact și cîtă deschidere sufletească a dovedit acest ierarh pînă și în cercurile cele mai neașteptate ale societății contemporane lui.

tr-adevăr e şi cel mai capabil de a deosebi virtutea omului şi s-o caracterizeze prin cuvinte), el a aprins în mine o dorinţă atît de mare faţă de Domnia Ta, încît îmi exprim dorinţa de a Te vedea cîndva în vechiul nostru cămin, pentru ca să ne desfătăm de calităţile Tale, nu numai prin auzite, ci şi prin cunoaştere personală.

EPISTOLA 65

Către Atarvios [1]

anul 371

Care va fi sfîrşitul tăcerii, dacă eu, provocîndu-mă, la vechimea vîrstei, aştept să începi Tu cel dintîi cu salutările, pe cînd dragostea Ta doreşte să stăruie şi mai multă vreme într-o decizie păgubitoare de a nu intra în comuniune ?

Încît mă priveşte, socotind că atunci cînd e vorba de iubire o înfrîngere valorează cît o biruinţă, mărturisesc că în această luptă a Ta eu recunosc că ai dreptate să crezi că m-ai biruit, aşa încît încep să scriu eu cel dintîi, pentru că ştiu că «dragostea toate le nădăjduieşte, toate le rabdă», «nu caută ale sale» şi pentru aceasta «niciodată nu cade» [2]. Căci cel ce se pleacă din dragoste înaintea aproapelui, acela nu e deloc de dispreţuit. Aşa încît şi Tu, arătînd de acum înainte prima roadă a Duhului : iubirea, să înlături tonul posomorît al oamenilor mînioşi, pe care-l arăţi faţă de mine, prin tăcerea Ta, şi să-ţi sădeşti în inimă veselie şi pace faţă de fraţii tăi de aceeaşi credinţă, precum şi silinţă şi grijă pentru buna păstrare a Bisericilor Domnului. Căci trebuie ştiut că dacă nu preluăm asupra noastră lupta pentru Biserici, la fel cu cea pe care o au cei care se împotrivesc învăţăturii ortodoxe, ca să-i doborîm şi să-i nimicim cu totul pe vrăjmaşi, nici o piedică nu va mai sta în calea pieirii adevărului după ce acesta va fi biruit de cei răi. De aceea, să ne angajăm şi noi să-i osîndim cumva, întrucît nici noi n-am arătat o grijă sporită pentru unirea Bisericilor cu toată silinţa şi neîntîrzierea, pentru buna înţelegere dintre noi şi pentru împăcarea voinţelor fiecărora.

Te rog, aşadar, să-ţi îndepărtezi din suflet orice gînd că n-ar mai fi nevoie să mai păstrăm comuniune cu alţii.

---

1. Această ciudată persoană, Atarvios, episcop al Neocezareii, era rudenie cu Sf. Vasile, dar va face mult sînge rău marelui arhiepiscop, care voia să împace pe ortodocşi cu arienii (A se vedea epistolele 59 şi 60). În realitate Atarvios se va arăta duşmănos pînă la capăt (vezi epistolele 204, 207, 210 etc.). Oricîtă bunăvoinţă îi arăta nepotul, unchiul nu voia să cedeze.

2. *I Cor.* 13, 5; 7; 8.

Ca să te rupă pe Tine însuţi de legătura cu fraţii nu-i o însuşire a omului care trăieşte după principiul dragostei şi care zice că împlineşte porunca lui Hristos. Buna Ta intenţie să nu uite şi aceea că nenorocirea războiului ne dă tîrcoale şi-şi va putea face uneori apariţia şi la noi, dacă împreună cu alţii nu ne vom împotrivi atacurilor lui şi nu vom găsi şi noi oameni care să ia parte la durerea noastră, pentru că în vremea veseliei noastre ne-am adus şi noi partea de contribuţie la ajutorarea celor nedreptăţiţi.

EPISTOLA 66

Către Atanasie, episcop al Alexandriei

Scrisă în anul 371

I

Nu cred că există cineva, pe care să-l doară atît de mult ca pe Cuvioşia Ta situaţia plină de tulburări în care se află Biserica creştină, pentru că, făcînd comparaţie între ceea ce a fost altădată şi ceea ce este acum, singură Frăţia Ta poţi aprecia cît e de profundă schimbarea care s-a produs, aşa încît să poţi trage concluzia că dacă lucrurile se vor înrăutăţi şi mai mult, atunci în scurtă vreme nimic nu va mai putea opri Biserica să se transforme în aşezămînt cu totul străin de chemarea ei [1]. Am stat adeseori şi m-am gîndit aşa : Dacă mie mi se pare că treburile merg atît de mizerabil, oare ce fel de păreri îşi va fi făcut unul care cunoaşte din proprie experienţă buna rînduială de altădată şi armonia dintre Biserici în privinţa problemelor de credinţă ?

Şi fiindcă tocmai Prea Sfinţia Ta a fost atins în chipul cel mai greu de loviturile acestea, cred că şi partea cea mai mare de ajutor pentru îmbunătăţirea situaţiei Bisericii tot de la înţelepciunea Ta trebuie s-o aşteptăm.

---

1. Se ştie că în sinodul ţinut în Alexandria în anul 362 s-a stabilit o formulă de împăcare între episcopii creştini, în sensul formulei «o fiinţă în trei ipostaze» şi că, chiar dacă nu se recunoaşte formal expresia «de o fiinţă», e primit în comuniune oricine acceptă divinitatea lui Hristos. Tot aşa se ştie că la început episcopul Meletie al Antiohiei semnase o formulă semiariană, dar că pe urmă a revenit la credinţa niceană. Din păcate, între timp, în Antiohia s-a creat o schismă care va dura de peste 30 de ani. A fost o mare durere faptul că Sf. Atanasie, marele campion al ortodoxiei, intervenind în problema Antiohiei n-a reuşit să obţină nici un rezultat. Sf. Vasile preia şi el ştafeta de la Sf. Atanasie căutînd să ajute la lichidarea schismei antiohiene. Era firesc să spună că cel mai greu e faptul că s-au dezbinat ierarhii Bisericii. Epistolele 66—69 au mai fost traduse şi de Pr. N. Petrescu (Mitropolia Banatului, 1979, p. 636—642).

În ce mă privește, după cîte mă ajută puterea minții de a înțelege lucrurile, eu am ajuns de multă vreme la concluzia că pentru Bisericile noastre singura scăpare ar fi dacă și episcopii apuseni [2] ar fi de aceeași părere cu noi. Dacă ar arăta măcar atîta înțelegere față de altarele noastre cîtă au dovedit-o măcar cîtorva din cei ce au răspîndit învățături eretice în Apus, cred că ne-ar fi de mare folos tuturora, în primul rînd, pentru că cei de la cîrma statului țin seama de părerile celor mulți, iar în al doilea rînd, că mulțimile ne vor urma în acest caz fără ezitare.

Și cine oare ar fi mai potrivit să ducă la îndeplinire acest lucru dacă nu înțelepciunea Prea Sfinției Tale ? Cine altul ar putea pătrunde lucrurile mai adînc și să ne spună ce ar fi de făcut ? Cine ar fi mai destoinic să pună lucrurile în acțiune ? A mai arătat cineva înțelegere atît de mare față de durerile fraților ? Cine-i mai respectat în întreg Apusul decît căruntețele Prea Sfinției Tale ? Mai lasă încă o dată drept moștenire nouă celor muritori amintirea nobilului suflet pe care-l ai, Prea Sfințite ! Împodobește cu încă una din miile de lupte, pe care le-ai dat pentru apărarea dreptei credințe ! Trimite la episcopii apuseni cîțiva delegați încercați din Biserica Prea Sfinției Tale, descrie-le stările apăsătoare de la noi, propune-le vreo cale de scăpare, fii un nou Samuil pentru mîntuirea Bisericilor creștine, împărtășește soarta popoarelor năpăstuite, oferă-le condiții demne de pacificare, imploră harul lui Dumnezeu, doar, doar, se va îndura să trimită Bisericii un semn de pace. Știu că scrisorile mele nu pot fi în stare să-ți dea ultimul sfat pentru o cauză atît de măreață. Dar, pe de altă parte, mai știu că nici nu ai nevoie de altcineva care să te îmbărbăteze, după cum nici luptătorii cei mai curajoși nu așteaptă aplauzele copiilor. Căci nu ne gîndim să dăm lecții unui neștiutor, ci vrem doar să-ți împintenim rîvna ca să pui lucrurile în mișcare.

II

De altfel, și în celelalte probleme ale Orientului îți va fi de mare folos să colaborezi cu mai mulți, iar în această privință va trebui să aștepți pe cei din Apus. Dar în primul rînd e limpede că reglementarea situației din Biserica Antiohiei atîrnă tot de puterea de evlavie a Prea Sfinției Tale : în măsura în care vei reuși să tratezi pe unii cu îngăduință, iar pe alții să-i îndemni la liniște, în aceeași măsură vei reuși ca pînă la urmă să readuci prin bună înțelegere vigoarea de altă dată a Bisericii. Căci știi mai bine decît oricare altul că, după pilda celor mai înțelepți doctori, cînd e vorba de a aduce vindecarea, atunci trebuie să începi

2. Planul Sf. Vasile țintea într-acolo ca prin mijlocirea Sf. Atanasie să se recunoască în Antiohia, ca episcop canonic, Meletie, eliminîndu-se Paulin care era recunoscut de apuseni.

mai întîi de la mădularele de primă importanță. Or, dintre Bisericile lumii, care alta ar fi mai însemnată decît cea a Antiohiei? Îndată ce în această biserică se va fi reintrodus buna înțelegere, nimic nu va mai putea împiedica Biserica, odată ce capul ei s-a însănătoșit, să ajungă la însănătoșirea întregului ei trup. Numai că, într-adevăr, metehnele din Biserica Antiohiei au nevoie de toată înțelepciunea și înțelegerea evanghelică a Prea Sfinției Tale, pentru că ea-i dezbinată nu numai din pricina ereticilor, ci e măcinată și de alte grupări creștine [3]. Iar reunificarea acestor partide și strîngerea lor din nou într-un corp compact o poate face numai Acela care prin puterea Lui neînțeleasă poate face să crească din nou nervi și carne chiar și pe niște oase uscate [4]. Într-adevăr, mari lucruri săvîrșește Dumnezeu prin cei care sînt vrednici de El.

Nădăjduim, așadar, că și aici rezolvarea unor probleme atît de grele cade tot în sarcina genialității Tale, liniștind poporul tulburat și alungînd dihonia dezbinării dintre ei prin aducerea tuturor la dragoste frățească și prin reîntronarea disciplinei bisericești.

EPISTOLA 67

Către Atanasie, episcopul Alexandriei

Scrisă în anul 371

În scrisoarea trecută am crezut că-i suficient dacă spun Prea Sfinției Tale că toată acea parte din poporul Antiohiei, care a păstrat încă învățătura ortodoxă, trebuie să fie îndrumată la unire și înțelegere, urmînd astfel ca toți cei care au fost pînă acum despărțiți să caute să se unească laolaltă și să recunoască de singur conducător pe prea iubitul nostru episcop Meletie [1]. În acest scop, întrucît și diaconul nostru Dorotei [2] — care fusese utilizat în acest sens atît ca sol către apuseni, cît și către Meletie — mi-a cerut să-mi expun și eu cît mai deschis punctul meu de vedere în această problemă; am socotit necesar să subliniez că în întreg Răsăritul [3], Meletie este persoana cea mai bine văzută, cu

---

3. În toate cele șase epistole adresate Sfîntului Atanasie (nr. 61, 66, 67, 69, 80, 82) ca și în alte două (nr. 132 și 266) trimise urmașilor Sfîntului Atanasie, care închidea ochii la 3 mai 373, Sfîntul Vasile urmărise același scop: de a obține unanimitatea episcopilor răsăriteni și apuseni pentru rezolvarea schismei antiohiene.

4. *Iez.* 37, 8.

1. În epistola 66 Sfîntul Vasile a precizat planul de lucru al punerii de acord a episcopilor răsăriteni și apuseni, în legătură cu schisma Antiohiei.

2. Din epistola 66 reiese că presbiterul Dorotei s-a înfățișat înaintea Sfîntului Atanasie și i-a cerut să vină la Antiohia să acționeze în acest sens. Dorotei era antiohian și a făcut servicii de legătură atît cu Atanasie, cît și cu papa Damasus.

3. Adică Asia Mică, Siria și Palestina.

care mă aflu în comuniune şi doresc în tot chipul să-l văd conducînd treburile Bisericii lui Dumnezeu din Antiohia, pentru că este ireproşabil în credinţă [4], iar în conduita lui morală nimeni nu i se poate asemăna. De aceea putem spune că el este de fapt un fel de întîistătător al întregului trup al Bisericii, pe cînd celelalte grupări sînt doar nişte mădulare rupte din acest trup.

De aceea e nevoie şi, în acelaşi timp, de dorit, în toate privinţele, să unim în jurul acestui bărbat pe toţi ceilalţi, aşa cum pîraiele mici se adună în rîuri mari. Pentru celelalte tabere, să se procedeze cu tactul necesar pentru ca să poată fi cîştigaţi şi ei, şi astfel să se înfrăţească tot poporul în chipul în care va găsi de folos înţelepciunea Ta în urma cunoscutei experienţe şi rîvne de care ai dat de atîtea ori dovadă.

Desigur nu va scăpa neîntrecutei Tale înţelepciuni nici faptul că şi apusenii de aceeaşi credinţă acceptă aceleaşi păreri, după cum mărturiseşte şi epistola pe care ne-a adus-o fericitul Silvan [5].

EPISTOLA 68

Către Meletie, episcopul Antiohiei

anul 371

Am voit, pînă acum, să reţin pe lîngă mine pe preaevlaviosul frate Dorotei, subdiaconul, pentru ca trimiţîndu-l abia după ce vom fi isprăvit lucrarea noastră, să facem cunoscut prin el, în amănunţime, Cuvioşiei Tale rezultatul lucrărilor. Întrucît le-am tot amînat de pe o zi pe alta, s-a pierdut multă vreme iar acum nemaiavînd altă ieşire din încurcătură, mi-a venit o idee despre ce anume ar fi de făcut şi am trimis pe numitul bărbat să caute pe Cuvioşia Ta şi să-ţi raporteze verbal totul, prezentînd şi părerea mea, aşa încît dacă ideile noastre vor părea folositoare, să se pună repede în lucrare de Cuvioşia Ta [1].

Vorbind cît mai pe scurt, la noi s-a încetăţenit părerea ca fratele Dorotei să meargă pînă la Roma, ca să îndemne pe unii din Italia să ne viziteze, venind pe mare, aceasta ca să nu se întîlnească cu cei care eventual i-ar fi putut împiedica. Pentru că am înţeles că cei puternici

4. Duşmanii lui au contestat ortodoxia lui Meletie.

5. Din păcate nu s-a fructificat acest gînd de a fi recunoscut Meletie titular, şi Paulin să rămînă doar *onorific. Apusenii au susţinut mereu pe Paulin.*

1. Rezolvarea schismei din Antiohia a fost unul din planurile cele mai statornice ale activităţii marelui ierarh capadochian. Se gîndea la convocarea unui sinod general, ori măcar la aducerea la unison, prin corespondenţă, a părerilor celor mai importanţi ierarhi contemporani. Acest plan reiese clar din această epistolă. Tot pentru acest plan s-a adresat el şi Sfîntului Atanasie de Alexandria, Sfîntului Eusebiu de Samosata, episcopilor apuseni, inclusiv papei din Roma.

de pe lîngă Curtea împărătească nu vor şi nu pot să cîştige interesul împăratului pentru cei exilaţi [2], ci socot că ar fi un cîştig să nu vină aceştia, ca nu cumva să se producă ceva mai rău pentru Biserici. Dacă, aşadar, părerea aceasta pare a fi socotită folositoare şi de înţelepciuciunea Ta, V-aş ruga să întocmiţi epistole şi să redactaţi memorii în legătură cu care probleme şi cu cine anume să discute. Iar ca să aibă valoare epistolele să introduceţi oricum şi numele aderenţilor voştri, chiar dacă aceştia nu sînt de faţă.

Aici aceste lucruri nu sînt încă sigure, pentru că a venit şi un oarecare Evipios, dar acesta încă nu şi-a dat pe faţă părerile. În orice caz ameninţă cu întrunirea aderenţilor atît din Tetrapolia Armeniei, cît şi din Cilicia [3].

EPISTOLA 69

Către Atanasie, episcopul Alexandriei

Scrisă în toamna anului 371

I

Părerea pe care o am de multă vreme despre Prea Sfinţia Ta se confirmă cu fiecare zi, ba pot spune că prestigiul ei creşte tot mai mult, după cum o dovedesc ultimele fapte. Căci în vreme ce majoritatea episcopilor se mulţumesc să poarte de grijă doar de problemele lor, Prea Sfinţia Ta nu Te declari mulţumit numai cu atîta, ci porţi grijă şi de toate celelalte Biserici, îndeosebi de cele pentru care Te-a încredinţat Bunul Dumnezeu. Căci iată, nu pierzi nici o ocazie de a discuta, de a îndemna, de a trimite scrisori care să aducă noi propuneri. Aşa se face că am primit şi noi deunăzi pe Prea Cucernicul frate Petru, trimis de obştea clerului de la Voi, ale cărui planuri le-am aflat de bune, ca unele care ţintesc — potrivit îndrumărilor ce le-ai dat — la împăcarea grupărilor contrare.

Întrucît aş vrea să vin şi eu cu unele propuneri privitoare la această acţiune, am crezut că cel mai potrivit lucru ar fi ca toate Bisericile să recurgă la sfaturile înţelepte ale Prea Sfinţiei Tale şi să fii conducătorul nostru al tuturor, sfetnic şi îndrumător la toate. În acest înţeles am trimis, iată a treia oară, la Prea Sfinţia Ta pe fratele Dorotei [1], diacon, provenit din Biserica Prea Sfinţitului Meletie, căci e om

2. Împăratul Valens (364—378), pătimaş arian, nu aproba eliberarea episcopilor ortodocşi exilaţi.

3. Planul acestora era să contracareze iniţiativele Sf. Vasile.

1. Scrisă în continuare cu epistola 67, Sfîntul Vasile ţine să precizeze că preotul Dorotei a fost trimis de trei ori pînă acum, rugîndu-l pe Sf. Atanasie să mijlocească pe lîngă episcopii apuseni pentru ridicarea schismei din Antiohia.

plin de rîvnă sfîntă pentru dreapta credință și plin de dorința de a vedea iarăși pacea în Bisericile noastre, pentru ca, urmînd sfaturile Prea Sfinției Tale, (pe care singur ești în stare să le dai, atît în virtutea vîrstei, cît și a bogatei experiențe și a darului de conducere primit de la Duhul Sfînt în măsură mai mare decît oricare altul) să se pună în aplicare planul comun de acțiune.

Sînt convins că-l vei primi pe acest sol cu bucurie și-l vei vedea cu dragoste, întărindu-l cu puterea rugăciunilor Tale și prevăzîndu-l cu scrisori de drum, ba poate îi vei da și cîțiva însoțitori dibaci, care să-l călăuzească pe drumuri sigure. Am mai găsit de cuviință, totodată, să înștiințăm și pe episcopul Romei, ca să acorde atenție cauzei noastre și să-și exprime și punctul său de vedere, trimițîndu-ne, în acest sens, și o delegație cu o hotărîre generală sinodală, cu alte cuvinte să ia el în mîini problema și să aleagă oamenii în stare să suporte greutățile drumului, distinși în blîndețe și în statornicie de caracter, spre a putea îndrepta pe aceia dintre ai noștri care s-au rătăcit. Dar totodată ei vor trebui să aibă atîta dibăcie la cuvînt și atîta putere de convingere cît și întreg dosarul celor discutate la sinodul semiarian de la Rimini [2], pentru ca să se poată anula ceea ce s-a făcut acolo prin silă. Bine ar fi ca acei delegați să călătorească pe mare, fără ca să facă zgomot și fără ca să prindă de veste dușmanii păcii.

II

Cîțiva dintre episcopii fruntași de la noi cer un lucru de folos, anume ca apusenii să osîndească și ei erezia lui Marcel (de Ancira, n.tr.) [3], ca primejdioasă, stricătoare și străină de credința cea sănătoasă. Pînă acum, în toate scrisorile pe care le trimit, ei au blestemat doar numele urgisitului Arie, pe care nu s-au obosit să-l scoată din Biserici, pe cînd împotriva lui Marcel (care afișează o erezie tocmai contrară, hulind însăși existența divină, a «unuia născut Fiul lui Dumnezeu «și folosind greșit expresia «Cuvîntul»), se pare că apusenii n-au exprimat încă nici o critică.

Într-adevăr Marcel crede că sub titlul de «Cel Unul-Născut» s-a dat nume Cuvîntului, Care a venit în lume ca o necesitate «la plinirea vremii», dar Care apoi S-a întors din nou în locașurile de

2. La Sinodul din Rimini din anul 359 au luat parte numai episcopi ortodocși din Apus. Dar fiindcă n-au putut fi de față marii susținători ai crezului nicean, pe care împăratul Constanțiu îi surghiunise, cînd delegații Bisericilor orientale au ajuns la Constantinopol au fost forțați să accepte deciziile partidei semiariene așa cum au fost ele formulate la sinodul din Nike (în Tracia). Presiunile împăratului au silit pe ceilalți participanți de la Rimini să semneze și ei formula semi-ariană.

3. Se știe că Marcel de Ancira a fost la început un mare admirator al crezului din Niceea. Mai tîrziu el a căzut în rătăcirea extremă, sabeliană, ca și ucenicul său Fotin de Sirmium.

unde ieşise, aceasta pentru că «El n-a existat nici înainte de ieşirea din fiinţa Tatălui şi nu există nici după reîntoarcerea Lui acolo. O dovadă despre această învăţătură nebună sînt cărţile pe care le-a lăsat şi din care se păstrează cîteva şi la noi. Pe faţă se pare, însă, că Marcel n-a fost osîndit, cu toate că persistă vina că l-au primit în comuniunea Bisericii, poate pentru că la început nu cunoşteau starea de fapt a lucrurilor. Situaţia de azi cere, însă, ca apusenii să treacă şi pe Marcel la locul cuvenit[4], pentru ca cei nevinovaţi, care n-au prilejul, dar care vor să poată trece de partea Prea Sfinţiei Tale şi care şovăiesc în credinţă, să vadă limpede cu toţii că, de acum încolo, îi recunoaştem ca fiind de o credinţă cu noi, căci nu luptăm orbecăind ca noaptea, cînd nu se pot deosebi prietenii de duşmani. Vă rugăm, aşadar, să trimiteţi pe diaconul amintit cu prima ocazie, pentru ca măcar anul viitor să se realizeze măcar o parte din ceea ce dorim.

Lucrul pe care-l cunoşti, fără ca să ţi-l mai spunem, şi de care Te rugăm să te îngrijeşti este acesta : cînd, cu vrerea lui Dumnezeu, vor veni delegaţii din Apus să nu îngădui să se mai continue dezbinarea Bisericii, ci să aduni laolaltă, pe toate căile, pe toţi cei de o credinţă, pentru ca să nu se fărâmiţeze şi mai mult poporul nostru cel credincios. Căci trebuie să privim fără ezitare ca totul să treacă pe planul al doilea faţă de ţinta pacificării, prima grijă trebuind s-o avem faţă de Biserica din Antiohia, a cărei grupare ortodoxă să nu slăbească şi mai tare, dezbinîndu-se şi pe motive personale. Te rog, dar, să porţi de grijă de toate acestea şi să pui toţi factorii în mişcare pentru ca, pînă la sfîrşit, să se întroneze iarăşi pacea în Biserici.

EPISTOLA 70

Fără adresă, despre un sinod[1]

Scrisă în anul 371

Înnoirea legilor dragostei şi ale păcii de altădată propovăduite de Sf. Părinţi, acest dar ceresc şi mîntuitor, pe care ni l-a lăsat Hristos, dar care s-a veştejit în ultimul timp, iată un lucru pe atît de necesar şi folositor despre care ştim bine că va plăcea şi inimii Tale atît de iubitoare de Hristos.

---

4. În duplicitatea cu care s-au arătat şi prin amestecul necanonic în Antiohia (unde au hirotonit pe Paulin în locul Sf. Meletie), iată acum o altă duplicitate a episcopului Romei şi a celor apuseni : faptul că deşi eretic, Marcel de Ancira era socotit de ei ca ortodox.

1. Deşi în manuscris epistola n-are destinatar, totuşi locul precum şi conţinutul legat de persoana lui Atanasie şi de ideea de a mijloci prin intermediul episcopilor apuseni pentru clarificarea schismei din Antiohia, ne duc cu gîndul spre papa Damasus, căruia i s-a cerut şi în epist. 69 convocarea unui sinod în acest sens.

Într-adevăr, ce-ar fi mai plăcut decît să vezi uniţi în acelaşi trup al lui Hristos oamenii pe care-i despart atît de mari distanţe geografice, care, însă, colaborează între ei în înţelegere prin lucrarea dragostei? Prea Cinstite Părinte, aproape întreg Orientul (şi prin Orient înţeleg ţinuturile din Egipt pînă în Iliric), e bîntuit şi zguduit de o puternică furtună din pricina ereziei semănate altădată de acel duşman al adevărului, care a fost Arie, dar care iarăşi se ridică acum fără ruşine din rădăcinile lui amare şi produce nişte roade catastrofale. De acum erezia a ajuns să domine, pentru că din aproape toate eparhiile reprezentanţii de seamă ai dreptei credinţe au fost alungaţi din Biserici prin denunţuri şi ameninţări, iar la putere au ajuns acum cei care terorizează conştiinţele creştinilor de rînd. Singura scăpare din aceste nenorociri o vedem în vizita binevoitoare a Prea Sfinţiei Tale.

Totdeauna în trecut ne-a mîngîiat dragostea Voastră deosebită şi sufletele noastre s-au reconfortat pentru o vreme prin ştirea plină de bucurie că ne veţi vizita. Dar în clipa cînd am pierdut această speranţă, nemaiavînd răbdare, am ajuns la ideea de a Vă cere, prin această scrisoare, să ne veniţi în ajutor şi să trimiteţi încoace pe unii din cei care au aceleaşi vederi ca şi noi, fie pentru ca să împace pe cei dezbinaţi, fie ca să readucă la împăcare Bisericile lui Dumnezeu, fie cel puţin a identifica mai precis pe autorii tulburărilor, pentru ca pe viitor să ştiţi şi Voi cu cine e bine să staţi în comuniune.

Încolo, noi nu cerem absolut nimic nou, ci numai ceea ce era obişnuit şi la fericiţii iubitori de Dumnezeu de altădată, cît şi la Voi. Căci ştim din tradiţie, informîndu-ne de la părinţii pe care i-am întrebat atît oral, cît şi prin scrisoarea care se păstrează încă la noi, că Dionisie, acest prea fericit episcop, care se distingea la Voi prin dreapta credinţă şi prin alte virtuţi, ţinea contact prin scrisori cu Biserica Cezareei [2], mîngîia prin scrisori pe părinţii noştri şi trimitea oameni să răscumpere cu bani pe fraţii noştri [3] ajunşi în robie. Or acum împrejurările sînt şi mai grele şi mai întunecate, aşa că ne cer o înţelegere şi mai mare. În fond, noi nu deplîngem distrugerea unor construcţii pămînteşti, ci căderea în robie a Bisericilor. Nu mai e vorba de o robie trupească, ci ceea ce vedem zilnic împlinindu-se de cei ce luptă pentru biruinţa ereziei e o adevărată robire a sufletelor. De aceea dacă nu Vă veţi ridica încă de acum ca să ne veniţi într-ajutor, în scurtă vreme nu veţi mai afla pe nimeni cui să-i întindeţi mîna, pentru că toţi vor ajunge să fie dominaţi de eretici.

---

2. Dionisie, episcopul Romei, a păstorit între anii 258—268. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, VII, 25.
3. E vorba de pustiirile făcute de goţi şi de sciţi. Sozomen, *Ist. bis.*, II, 6.

EPISTOLA 71

Către Prietenul Grigorie (de Nazianz)

Scrisă în anul 371

I

Am primit scrisorile Cuvioşiei Tale prin intermediul prea cucernicului frate Elinios, care mi-a istorisit cu de-amănuntul şi sincer tot ce mi-ai dat să înţeleg şi cred că nu-i greu să ghiceşti starea sufletească ce m-a cuprins auzind de toate acestea [1]. Dar, întrucît dragostea ce-ţi port o socot a fi ceva mult mai mare decît orice supărare, am primit tot ce mi s-a adus la cunoştinţă în modul în care se cuvenea să mă rog Bunului Dumnezeu, ca nici în restul zilelor şi ceasurilor vieţii mele să nu-mi scadă preţuirea pe care ţi-o păstram şi pînă acum, întrucît nu ştiu să-ţi fi greşit cu nimic, nici puţin, nici mai mult.

Iar dacă unul sau altul se va fi mîndrit cu aceea că abia de curînd a început să ţină rînduielile vieţii creştine, venirea lui alăturea de mine i-ar aduce o mărire oarecare, închipuindu-şi lucruri pe care nu le-a putut auzi şi tălmăcind fapte pe care nu le-a înţeles, lucru care nu-i de mirare. Dimpotrivă e de mirare şi straniu lucru că-i dau ascultare pînă şi cei mai de încredere dintre voi, fraţilor, şi, după cît se pare, nu numai că ascultă astfel de lucruri, ci încep [2] să le şi urmeze. Dacă un astfel de om a ajuns să fie luat drept dascăl, iar eu sînt jertfa bătăii de joc, însemnează că vremile tulburi prin care trecem ne-au învăţat să le întîmpinăm toate cu răbdare. Căci din pricina păcatelor noastre ne-am obişnuit de multă vreme cu ticăloşii mai rele şi decît aceasta. Dar dacă eu n-am adus pînă acum nici o mărturie în legătură cu concepţia mea despre Dumnezeu [3], atunci n-o să răspund nimic nici de astă dată. Pentru că pe cei pe care nu i-a putut convinge atitudinea mea de atîta amar de vreme, cum ar putea-o face oare o scurtă scrisoare de-a mea? Căci purtarea mea de atîta vreme e destulă mărturie, pe cînd cele spuse de calomniatorii mei nu trebuie privite decît ca flecăreli. Oricum, însă,

---

1. Cînd scria această epistolă Sf. Vasile era pus la grea încercare. Provincia Capadochia era scindată în două şi sprijinirea episcopilor arieni se făcea pe faţă. El însuşi era ameninţat cu exilul şi cu confiscarea avutului.

2. Nu ni se dă numele. Se pare că cel vizat e Eustaţiu de Sebasta.

3. Pare a fi o aluzie la învăţătura despre divinitatea Duhului Sfînt, pe care o tăgăduiau macedonienii. Sfîntul Vasile se exprimase despre ea în chip «iconomicos», cerînd să se adopte formula uzitată la Botez. E drept că în lucrarea sa *Despre Duhul Sfînt*, Sf. Vasile nu foloseşte expresia «de o fiinţă», dar în două locuri din tratatul *Contra lui Eunomiu* (III, 4; III, 5) el foloseşte atributul «divin».

dacă am îngăduit gurilor neînfrînate și inimilor nesimțite să spună ce vor și am plecat cu plăcere urechile să le ascultăm, atunci nu numai noi am fi cei care ne-am potrivi lor, ci și alții s-ar lua după noi [4].

II

Pricina acestor lucruri stă în ceea ce de multă vreme te-am prevenit. Acum sînt dezamăgit și tac pentru ca să nu fac tulburare și mai mare. Pentru că dacă noi am fi trăit împreună în spiritul vechii înțelegeri și în conformitate cu răspunderea pe care ne-am asumat-o față de sfînta Biserică, atunci n-am fi dat nici un prilej pentru astfel de bîrfeli.

Iar Tu dacă crezi, lasă-i pe oamenii aceștia în treaba lor și fă-mi plăcerea și vino să lucrăm împreună în lupta care ne așteaptă spre a face de rușine pe dușmanul care s-a întrarmat împotriva noastră. Chiar și numai arătîndu-te, le vei stăvili acestora avîntul și vei împrăștia pe cei care s-au legat să răstoarne liniștea împărăției, căci din darul pe care ți l-a dat Dumnezeu, le vei arăta că Tu ești conducătorul luptătorilor noștri [5], închizînd orice gură nelegiuită care grăiește fărădelege împotriva lui Dumnezeu. Dacă acest lucru se va întîmpla, atunci fapele vor arăta cine te va urma pe drumul cel bun și cine ezită și trădează, în chip viclean, învățătura cea adevărată. Iar dacă interesele Bisericii sînt trădate, atunci puțin mă interesează să mai conving prin vorbe pe oamenii care mă prețuiesc atît cît ar putea prețui cei ce n-au învățat niciodată să se măsoare cu ei înșiși.

De altfel, cu ajutorul lui Dumnezeu, în scurtă vreme, calomniile vor fi date pe față prin mărturia faptelor, din clipa în care simt că vom avea să suferim încercări și mai grele [6] pentru cuvîntul adevărului. Iar dacă acest lucru nu va avea loc, atunci tot vom ajunge să fim alungați din Biserică și din patrie. Dacă nimic din toate acestea nu se va întîmpla, atunci judecata lui Hristos nu este departe. De aceea dacă dorești să ne întîlnim în interesul Bisericilor, sînt gata să-ți ies întru întîmpinare pînă acolo unde dorești, iar dacă ceri să combat calomniile, apoi la așa ceva n-am vreme să răspund.

---

4. Acuzele ar putea să se refere și la Sf. Grigorie.

5. Îl vor fi durut pe Sf. Vasile cuvintele de refuz rostite de Sf. Grigorie cu ocazia hirotonirii «silnice» pentru Sasima «n-am să iau armura» (epist. 48, Migne, P.G. 37, 100), totuși insistența Sf. Vasile își va da roadele, mai tîrziu.

6. Presimțire avută de Sf. Vasile în lgătură cu amenințările lui Modestos. Totuși trebuie observat că nici împăratul n-a îndrăznit să meargă prea departe în legătură cu soarta Sfîntului Vasile.

EPISTOLA 72

Către Hesichios [1]

Scrisă în anul 371

Cunosc dragostea pe care o ai față de mine și rîvna de a face bine. De aceea, trebuind să liniștesc pe prea doritul meu fiu Calistene, m-am gîndit că dacă ți-aș împărtăși și Ție grijile mele, mi-aș duce și eu mai ușor la îndeplinire treburile mele. Acest om a ajuns la supărare cu prea învățatul Eustochios și supărarea lui pare că a venit pe bună dreptate. Învinovățește pe slugile acestui Eustochios că s-au purtat cu el cu prea mare obrăznicie și chiar nebunește. Îi cerem drept aceea să pună capăt supărării, să înceteze cearta și să ierte, mulțumindu-se cu frica pe care a produs-o asupra acestor nesocotiți și chiar și asupra stăpînilor.

În felul acesta va cîștiga două lucruri: față de oameni un nume bun, iar față de Dumnezeu se va face bine plăcut. Chiar și Tu dacă ai ceva legături prietenești cu acest om care-i acesta, iar celor pe care-i cunoști în oraș, în stare să-l aducă la tăcere, împărtășește-le și lor această grijă a mea, spunîndu-le că și colaborarea mea îmi va face mare bucurie.

Trimite înapoi pe diacon după ce-și va fi îndeplinit lucrarea pentru care a fost trimis. Cînd oamenii se refugiază la mine mă copleșește rușinea că nu le voi putea fi întru nimic de folos.

EPISTOLA 73

Către Calistene [1]

Scrisă în anul 371

I

Am dat slavă lui Dumnezeu cînd am avut norocul să citesc scrisoarea vredniciei Tale, mai întîi pentru că mi-a venit o salutare din partea unui bărbat care ține să mă cinstească (și eu dau mare importanță legăturilor cu personalitățile cele mai de vază), iar în al doilea rînd, pentru frumoasele amintiri care ne leagă pe unul de celălalt. Și

1. Scrisoare tipică de împăciuire. Hesichios ne este cunoscut și din epistola 64. A se vedea și ep. 73.

1. E vorba de împăciuirea amintită în ep. 72. Slugile lui Eustochios se vede că s-au ridicat cu injurii împotriva lui Calistene. Scena se va fi petrecut pe șoseaua din apropiere de Sasima. Oamenii trebuiau pedepsiți, pentru că nu mai voiau să continue lucrul. Se pare că și Calistene va fi avut vină în calitatea lui de antreprenor sau constructor de șantier. În aceste împrejurări se face apel la bunele oficii ale Sfîntului Vasile, care căuta să convingă pe Calistene să-i ierte.

drept semn al acestor amintiri e însăşi scrisoarea primită. Abia am luat-o în mînă că i-am şi înţeles sensul, de aceea am admirat chipul în care, după părerea tuturor, îmi inspirai un respect pe care nu-l arătam decît părinţilor. Faptul că un om aprins de mînie şi pornit să se răzbune faţă de cei care s-au ridicat împotriva lui, ajunge să renunţe aproape cu totul la măsuri drastice, numai ca să mă facă pe mine arbitru al acestui diferend, iată ce mi-a dat prilejul să mă bucur de comportarea lui ca a unui adevărat fiu duhovnicesc. În faţa mea, în faţa unui asemenea gest nu îmi rămîne altceva de făcut decît să te felicit şi să-ţi urez numai bine.

Dea Domnul să fii cel mai îndrăgit de prieteni, cel mai de temut de duşmani, cinstit de toţi, încît şi cei care şi-au uitat cum să se comporte faţă de Tine, cunoscîndu-ţi bunătatea, să regrete că au greşit faţă de un om ca Tine.

II

Dar întrucît ai poruncit ca slugile să fie aduse la locul unde se dovediseră neascultători faţă de tine, am pretenţia să ştiu ce scop îşi propune aici bunătatea Ta. Dacă te vei prezenta şi Tu însuţi în persoană şi dacă vei dicta însuţi pedeapsa pentru ceea ce au îndrăznit ei să facă, desigur că ei se vor prezenta. Pentru că ce altceva ar putea face dacă aşa ai judecat? Dar în acest caz nu ştiu ce mulţumire am avea din partea Ta, dacă nici atîta putere n-avem ca să scutim pe aceşti oameni de la pedeapsă. Iar dacă vei fi reţinut de alte treburi la şantierele şoselelor şi nu vei putea veni personal, cine va fi acolo ca să primească pe oameni? Şi cine e vorba să pronunţe pedeapsa în locul Tău? Dacă peste tot ai hotărît ca ei să se prezinte în faţa Ta, porunceşte ca ei să fie duşi pînă la Sasima [2] şi acolo să-ţi arăţi blîndeţea sufletului şi mărinimia.

Întrucît, aşadar, îţi arăţi încă o dată puterea ta asupra oamenilor care te-au provocat şi, după ce vei fi arătat prin aceasta că demnitatea nu trebuie să fie dispreţuită, lasă-i teferi, cum te-am rugat în scrisoarea trecută, făcîndu-mi şi mie o bucurie, iar Tu luînd de la Dumnezeu răsplata pentru cîte faci.

III

Spun acest lucru nu pentru că aşa trebuie să se aranjeze lucrurile, ci pentru că rămîn îndatorat şi supus în faţa mîniei Tale. Nu cumva o parte din furia Ta să nu se mistuie şi, după cum la ochii care suferă de

2. Sasima, cea atît de dispreţuită de Sfîntul Grigorie de Nazianz, era destul de departe de Cezareea. Faptul e semnificativ pentru prestigiul de care se bucura Sfîntul Vasile pînă şi într-un ţinut atît de îndepărtat.

inflamație par dureroase pînă și leacurile cele mai ușoare, tot așa și cuvîntul meu s-ar putea mai curînd să te tulbure, decît să te potolească. Or tocmai rezolvarea cea mai cinstită e singura care ți-ar putea aduce și cea mai mare faimă și care ar fi îndeajuns pentru prieteni și pentru cei de o vîrstă cu noi [3], aceasta fiind și răzbunarea cea mai potrivită. În orice caz, chiar dacă te-ai jurat să-i pedepsești după lege, nici pedeapsa pe care am da-o noi n-ar fi cu nimic mai puțin onorabilă decît legile care se aplică în viața oamenilor. Ei ar putea deci fi pedepsiți aici după legile noastre, unde și tu ai încă nădejde de mîntuire, scăpînd astfel de necesitatea de care te-a legat jurămîntul și dîndu-le o pedeapsă în proporție cu faptele lor.

Dar văd că scrisoarea mea iarăși se lungește. Străduindu-mă din toate puterile ca să te conving, nu mă pot da înapoi trecînd cu vederea una din ideile care-mi trec prin minte, de teama ca nu cumva pedeapsa să fie fără rezultat, pentru că nu te-aș fi lămurit deplin. Dar Tu, cel mai cinstit dintre oameni, adevărată doică a Bisericii, întărește-mi nădejdile pe care le-am pus în Tine, convinge-i pe toți de blîndețea și de bunătatea Ta. Scrie și soldatului să plece de la mine [4] îndată, căci pînă acum n-a scăpat nici un prilej de a mă supăra și înjura, pentru că mai curînd nu vrea să te supere pe tine, decît să mă aibă pe mine bine, rudenie și adevărați prieteni.

EPISTOLA 74

Către Martinian

Scrisă în anul 371

I

Cît aș da să ne putem întîlni cîndva și să fim împreună cîtva timp, să mă desfătez de toate calitățile de care dai dovadă! Dacă e un mare semn de cultură pentru cineva, să fi văzut multe orașe și să fi cunoscut modul de cugetare al multor oameni, cred că acela ar fi și mai repede răsplătit de o astfel de plăcere dacă ar ajunge să poată sta de vorbă cu un om ca tine [1]. Căci ce lucru ar fi mai mare : să vezi pe rînd unul după

3. Eustochios, Calistene și poate și Sf. Vasile nu mai erau, se vede, atît de tineri. Ei se cunoșteau mai demult.

4. Să fi avut Calistene o pază militară pe durata lucrărilor de șantier? Posibil.

1. Profesor de retorică, cunoscut de Sf. Vasile, probabil, încă din tinerețe, Martinian se bucura de mare trecere în cercurile conducătoare ale capitalei Imperiului Bizantin, cum deducem din aluziile la scrierile homerice și din pierderea prestigiului Cezareii ca oraș al culturii. În această epistolă i se cere să oprească dezmembrarea provinciei Capadochiei. Același obiect îl au și următoarele două epistole (nr. 75—76).

altul, mulți oameni [2], ori să vezi numai pe unul, dar care a adunat în el experiența lumii întregi? Mai mult, aș putea spune chiar că din cunoașterea binelui și din descoperirea pe scurt și fără de răutate a virtuții obținem mai repede mărturii de superioritate, fie că e vorba de o faptă bună, de un cuvînt demn de ținut minte sau de rînduieli politice concepute de oameni mai dotați decît alții. Or, toate acestea se află ca într-un depozit în comoara sufletului Tău. Așa încît aș dori să te ascult nu numai un singur an, ca Alcinoas [3] pe Ulise, ci o viață întreagă, chiar dacă ea nu mi-e prea fericită.

Dar, în definitiv, de ce scriu acum, cînd trebuia să mă aflu lîngă Tine? Pentru că Patria mea întristată mă constrînge să merg după ea. Căci nu cred, Prea Bunule, că nu știi cît a avut ea de suferit: ca pe un nou Penteu al Tebei [4] menadele furioase sau demonii înșiși au sfîșiat-o în bucăți. O dezbină și o ciopîrțesc ca niște doctori slabi, care îmbolnăvesc și mai rău bolnavul prin ignoranța lor. Iar pentru că suferă de pe urma acestor dezbinări, Patria trebuie tratată ca un bolnav. Concetățenii mă tot presează, prin scrisori, să mă întorc repede, nu ca și cum ar crede că în felul acesta le-aș ușura singurătatea, ci ca să nu fiu acuzat de dezertare de la datorie. Căci știi că cei aflați în suferință ușor înclină spre speranță, dar sînt și ușurei la defăimare, osîndind ceea ce nu li s-a putut împlini.

II

De fapt tocmai pentru acest motiv aș vrea să Te întîlnesc și să-mi spun părerea, mai bine-zis, să Te rog să găsești vreo soluție îndrăzneață și vrednică de inteligența Ta, să nu rămîi nepăsător față de patria noastră atît de îngenunchiată azi, ci să Te arăți la Curte și să le spui deschis să nu creadă că au două provincii în loc de una. Într-adevăr ei n-au adăugat dintr-o altă țară teritoriu ca să facă o nouă provincie, ci au făcut ca omul care are un cal sau un bou, pe care îi taie în două, crezînd că astfel are doi cai sau doi boi, căci acum nu numai că n-are doi, ci a nimicit și singura vietate pe care o avea. Spune, dar, dregătorilor celor mari, să nu «înmulțească» și imperiul în felul acesta, pentru că puterea nu constă în număr, ci în fapte. Căci credem că unii fac acest lucru poate din necunoașterea adevărului, alții pentru a nu cădea asupră-le cu vorbe grele, iar alții, pentru că nu le pasă; cu un cuvînt toți privesc fără atenție la ceea ce se întîmplă. Dacă ai putea intra la împărat ar fi cel mai bine și mai indicat. Dacă însă acest lucru ți-ar fi peste mînă, fie

2. *Odiseea*, T. 3.
3. Rege al Feacilor, Homer, *Odiseea* VI, 12.
4. Rege al Tebei dat de Dionisos pe mîna menadelor sau a bacantelor furioase care l-au sfîșiat de viu. (*Enciclop. civil. gr.*, p. 342).

că n-ar fi potrivit momentul sau ar fi la mijloc vîrsta, care, cum zici Tu, adesea însoţeşte lenevia, atunci să nu-ţi fie greu măcar să scrii.

Iar dacă Te vei hotărî să fii patriei în ajutor, prin scris, atunci să fii atent mai întîi să nu laşi la o parte nimic din ceea ce-ţi stă în putere, iar prin aceea că ţi-e milă de Patrie vei aduce mare mîngîiere şi celor apăsaţi. O, dacă ai putea să fii de faţă ca să poţi vedea cu ochii proprii situaţia tragică a patriei ! Atunci te-ar impresiona măcar aparenţa clară şi ai scoate şi tu vreo vorbă, care s-ar potrivi atît cu nobleţea Ta, cît şi cu dărîmarea oraşului. Nu dezminţi încrederea ce mi-am pus-o în intervenţie ! De ce n-avem un Simonide sau pe un alt poet, care să se priceapă să deplîngă dezolarea în toată gravitatea ei ? Ce zic de Simonide ? De Eshile trebuia să vorbesc sau de altul [5], care să reuşească să descrie cu tărie şi să deplîngă toată nenorocirea noastră.

III

Căci acele întruniri, cuvîntări şi discuţii ale oamenilor celebri din agoraua noastră, şi tot ceea ce a făcut altă dată vestit oraşul nostru, ne-au părăsit. De acum tot mai rar se vor putea vedea plimbîndu-se prin oraş vreun om cult sau mare orator, aşa cum era cazul altădată la Atena, unde nu apăreau cetăţeni certaţi cu omenia sau cu mîinile necurate. În locul lor a intrat ignoranţa ca la sciţi sau la masageţi [6]. Nu se mai aude azi decît un singur strigăt, acela al agenţilor de dări [7], precum şi al celor biciuiţi de ei. Porticele halelor redau acum şi de-o parte şi de alta ecoul lor lugubru, oftînd parcă de tristeţea vremurilor de azi.

Gimnaziile închise şi nopţile neiluminate nu ne îngăduie să ne mai gîndim la altceva decît la frica de viaţă. Căci nu-i mic pericolul ca îndată după retragerea de pe străzi a dregătorilor, totul să se prăbuşească, parcă ar fi un cutremur general. Ce cuvîntare ar fi în stare să descrie această nenorocire ? Unii au pornit-o la fugă, o parte din consilieri (şi nu cei mai slabi) au preferat exilul pe viaţă decît să meargă la Podanda. Cînd vorbesc de Podanda mă gîndesc la o localitate pe care lacedemonienii o numesc Keades [8], sau la o prăpastie a naturii, cum poate ai mai

---

5. Simonide din Keos, mort pe la anul 468 î.d.Hr., a fost unul din marii poeţi lirici.
Despre Eshile († 455 î.d.Hr.), unul din cei mai mari poeţi tragici ai grecilor, nu găsim necesar să mai vorbim aici.

6. Popoare nomade din sudul Rusiei, vestite mai mult prin vitejie, decît prin cultură (*Enciclop. civil. gr.*, p. 482).

7. Aspect tipic al fiscalismului bizantin apăsător. Se pare că tocmai el a dus la scindarea în două a Capadochiei.

8. Keades era temniţa sau prăpastia subterană unde erau aruncaţi criminalii (Plutarh, *Vieţile paralele*, *Agesilau* 19, trad. N. Barbu, Bucureşti, 1969, vol. IV, pag. 200).

văzut undeva în lume, o localitate de iad caronian [9], iscodită vrînd-nevrînd pentru a designa aceste paragini, care exală un aer nesănătos. Gîndeşte-te oricum la ceva asemănător pentru Podanda. O treime din slujbaşi fug acum cu femeile şi cu copiii. O a doua treime sînt duşi spre Podanda [10] ca nişte arestaţi, pe cînd cei mai mulţi din ei, foşti fruntaşi ai oraşului, oferă prietenilor lor o privelişte de plîns, împlinind dorinţa duşmanilor, ca şi cum ar fi dat peste noi un blestem greu. Desigur, cea de a treia parte a rămas pe loc, dar nenorociţii aceştia incapabili de a suporta plecarea colegilor lor şi convinşi în acelaşi timp că sînt prea slabi pentru a putea face faţă necesităţilor, au ajuns pînă la a refuza chiar să mai trăiască.

Această situaţie Te rog să o faci cunoscută tuturora prin grai viu şi cu legitima francheţe pe care ţi-o îmbie viaţa. Avertizează-i că dacă lucrurile nu se vor schimba, nu vor mai avea pe nimeni cui să le dovedească umanitatea. Vei fi astfel util binelui comun sau vei face măcar ca Solon care, neputînd apăra libertatea concetăţenilor, pentru că cetăţuia era deja ocupată, a luat armura şi s-a aşezat în faţa porţii ca să arate prin atitudinea lui că nu aprobă ceea ce s-a întîmplat [11].

Totuşi e ceva ce ştim sigur (chiar dacă aceasta nu-i şi părerea Ta), că pentru bunăvoinţa şi cuminţenia Ta vei primi cele mai mari laude cînd se va vedea că lucrurile s-au petrecut aşa cum le-ai prezis.

EPISTOLA 75

Către Aburgios

Scrisă în anul 371

Oricît de multe ar fi calităţile, care înalţă caracterul Tău peste al altora, nici una dintre ele nu-i atît de deosebită ca iubirea pe care o ai faţă de Patrie sau de locul unde te-ai născut. Să ştii că prin ea îţi plăteşti datoria faţă de cea care te-a făcut să fii atît de mare [1], încît faima Ta a ajuns să fie cunoscută de toată lumea. Dar Patria care te-a născut şi te-a crescut [2] a ajuns azi într-o stare atît de deplorabilă, ca în vechile povestiri, încît nici unul din cei care au cunoscut-o altă dată foarte bine şi care ar veni acum în ea n-ar mai recunoaşte-o, atît de pe neaşteptate s-a schimbat într-o pustietate. Dintre slujbaşii publici mulţi au fost în-

9. A se vedea şi epist. 14. Charon era luntraşul care trecea pe morţi în infern.
10. Prima capitală a noii provincii Capadochia secunda a fost Podanda. Ulterior, ea s-a mutat la Tiana.
11. Plutarh, *Vieţile paralele, viaţa lui Solon*, 42.
1. Pentru omul antic «Patria» era locul unde au trăit părinţii (τὰ πάτρια).
2. Ἡ οἰκουμένη — toată lumea locuită.

depărtaţi încă de mai înainte, iar acum de curînd aproape toţi au fost duşi într-un sat cu numele Podanda (un fel de mama zmeului). Despărţiţi între ei prin această transferare, cei ce au rămas pe loc au căzut într-un fel de deznădejde extremă, într-o descurajare atît de mare, încît de-acum oraşul nu mai are decît cîţiva locuitori şi ţinutul întreg a devenit un fel de singurătate îngrozitoare [3]. Spectacol lamentabil pentru prietenii noştri, dar care a ajuns multă bucurie şi voie bună pentru duşmani, care de multă vreme unelteau la căderea noastră.

Cine să ne mai întindă acum o mînă de ajutor? Cine să mai verse, dar, vreo lacrimă de durere, dacă nu inima Ta blîndă, Tu care împărtăşeşti pînă şi suferinţele unui oraş străin, ca să nu mai vorbim de ale celui [4] în care te-ai născut? Aşadar, dacă mai poţi face ceva, arat-o acum pentru noi, în necazul care ne apasă! Ai doar de la Dumnezeu mare trecere în faţa celor mari: Nici o clipă nu Te-a uitat, ci Ţi-a dat multe dovezi de bunăvoinţă. E nevoie doar să te hotărăşti să pui la inimă toată grija pentru noi şi să faci uz de toată autoritatea, pe care o ai, spre a veni în ajutorul concetăţenilor Tăi.

EPISTOLA 76

Către Sofronie Magistrul

Scrisă în anul 371

Mărimea nenorocirilor care s-au abătut dintr-odată asupra Patriei noastre m-ar fi obligat să mă înfăţişez eu însumi la Curtea împărătească pentru ca să istorisesc în faţa Excelenţei Tale şi a altora, care au o influenţă deosebită în treburile politice, tristeţea care a pus stăpînire peste oraşul nostru. Întrucît însă greaua mea suferinţă trupească şi grijile Bisericilor mă ţin pe loc, mă grăbesc să fac cunoscute prin scris plîngerile mele înaintea mărinimiei Tale. Mărturisesc că nici o corabie, ameninţată

---

3. Lumea veche nu cunoştea libertatea individuală. Dacă erai într-un serviciu statul nu te întreba de interese familiale. Ca individ, nu puteai alege decît ascultarea (Y. Courtonne, *St. Basile, Lettres I*, p. 176). Deşi Sf. Vasile nu spune cine a făcut scindarea, se ştie că acest lucru l-a decis împăratul Valens.

4. Precizare clară privind locul de naştere şi deci «patriotismul» lui Aburgios.

1. Sofronie Magistrul era unul din cei mai înalţi dregători împărăteşti (magister officiorum) căruia îi era încredinţată toată administraţia imperiului (G. Ostrogorski *op. cit.*, p. 39), dar şi unul din cei mai apropiaţi ai Sf. Vasile (ep. 76, 96, 177, 180, 192, 272).

În scrisoarea aceasta se cere să intervină împotriva scindării în două a provinciei Capadochiei.

în mijlocul mării de vînturi năpraznice, n-a dispărut vreodată atît de neaşteptat, nici un oraş nimicit de cutremur şi înghiţit sub ape n-a ajuns să-şi piardă urma atît de deplorabil, cum s-a întîmplat cu această pierdere subită în care a dat oraşul nostru, înghiţit de această nouă orînduire de stat. Din tot ce am avut înainte a rămas acum doar o poveste. Dregătorii obşteşti au plecat, întreagă mulţimea locuitorilor, descurajaţi de fuga autorităţilor superioare, părăsesc oraşul ca să rătăcească pe la ţară. Nu mai găseşti nimic pe piaţă. Oraşul care mai înainte se fălea cu bărbaţii lui învăţaţi şi cu multe altele, care fac să înflorească oraşele, în care oamenii trăiau fără frică, a ajuns acum o privelişte de plîns.

Singura mîngîiere în aceste nenorociri, cum se întîmplă în astfel de cazuri, ar fi să ne plîngem necazurile în faţa Excelenţei Tale şi să Te rugăm, dacă ţi-e cu putinţă, să dai o mînă de ajutor oraşului care a îngenunchiat. Chipul în care ai putea interveni în aceste necazuri nu sînt eu în măsură să ţi-l arăt, dar numai de Tine depinde să ne poţi veni în ajutor datorită înţelegerii Tale, folosindu-te de ceea ce vei găsi de cuviinţă, prin puterea pe care Dumnezeu ţi-a dăruit-o.

EPISTOLA 77

Fără adresă, în legătură cu Terasios [1]

Scrisă în anul 371

Iată una din binefacerile de care m-a învrednicit marea dregătorie a bunului Terasios : e vorba de prezenţa continuă a Luminăţiei Tale la noi. Dar am pierdut această binefacere deodată cu pierderea lui. Întrucît cele ce ne-au fost dăruite de el sînt vii şi statornice în suflete, datorită reciprocităţii amintirilor, cu toate că sîntem despărţiţi, ne scriem adeseori şi comunicăm unul altuia ceea ce socotim că-i de trebuinţă, mai ales cînd iarna ne-a făcut drept dar acest armistiţiu. Sperăm că nici Tu nu te vei depărta de un om atît de admirabil, care e Terasios, şi că vei considera că este bine să împărtăşeşti cu acest om astfel de griji şi nu vei pierde nici un prilej care-ţi va îngădui să vezi pe prietenii tăi şi să fii văzut de ei. Aş avea multe de spus şi despre multe lucruri, dar le las pentru o întîlnire viitoare, întrucît cred că nu-i fără primejdie să încredinţezi slovelor lucruri de acest fel.

---

1. Terasios era guvernatorul împărătesc al provinciei Capadochiei. Epistola e de altfel adresată lui Elpidios, adjunctul lui Terasios (Ep. 63—64). Tema scrisorii e voalat vizibilă : aceeaşi scindare a temei Capadochiei. Deocamdată, ierarhul nu cere nimic, ci adresează cuvinte alese de curtuoazie.

EPISTOLA 78

Fără adresă pentru Elpidios

Scrisă în anul 371

N-am uitat că porţi un interes atît de mare prea stimatului nostru însoţitor Elpidios, şi nici că prin înţelegerea Ta deosebită ai dat prefectului prilej ca să-şi arate omenia faţă de noi. Acum, prin această scrisoare, Te rugăm să ne faci bucuria deplină şi să ceri prefectului ca, printr-un ordin special, să pună în fruntea Patriei noastre pe acest om, care a luat asupră-şi grija, aproape întreagă, a tuturor treburilor obşteşti. Şi vei găsi multe şi bune temeiuri ca să le sugerezi prefectului, prin care să poată determina pe Elpidios să rămînă mai departe în ţara noastră. Care anume e situaţia şi ce se cere unui om ca să îndrepteze bine treburile obşteşti, desigur că nu ai nevoie să ţi-o spunem noi, căci, datorită inteligenţei Tale, Tu însuţi o ştii foarte bine.

EPISTOLA 79

Către Eustaţiu, episcop de Sevasta

Scrisă în anul 371

Şi mai înainte de a-ţi primi epistola cunoşteam oboseala ce ţi-o dai pentru orice suflet şi în chip deosebit pentru smerenia mea, care m-am avîntat în lupta aceasta.

În clipa cînd scrisoarea mi-a fost predată de mîna prea Cucernicului Eleusinios, am avut senzaţia că Te am cu adevărat în faţa mea, de aceea am dat slavă lui Dumnezeu că mi-a hărăzit un astfel de ocrotitor şi de împreună-luptător spre într-ajutorare duhovnicească în lupta pentru dreapta credinţă. Şi ştie neîntrecuta Ta evlavie că pînă acum am avut cîteva atacuri împotriva mea din partea unor mari dregători, unii din ei deosebit de cumpliţi, pentru că eparhul (sau prefectul Capitalei — n.tr.) şi cu şambelanul Palatului [1] s-au declarat că sprijină pe vrăjmaşii noştri, dar pînă în clipa de faţă orice atac s-a oprit pe loc, din mila lui Dumnezeu, Care m-a socotit vrednic de ajutorul Duhului, Care ne întăreşte în slăbiciuni.

1. Aceeaşi problemă ca şi în epistola precedentă: scindarea provinciei Capadochia. E impresionant ataşamentul exprimat la adresa lui Elpidios.

1. Aici Sf. Vasile aminteşte de cele două lupte principale pe care le-a avut de dus cu doi din cei mai puternici reprezentanţi ai administraţiei centralizate bizantine, şi anume cu Modestos, prefectul pretorului (un fel de Prim-Ministru), şi cu Demostene, magistrul Palatului. G. Ostrogorski, *Geschichte des byz. Staates*, ed. III, München, 1963, p. 30—31. E celebră scena avută cu cel dintîi, despre care ne informează Sf. Grigorie Teologul (*Orat.* XLIII).
Această epistolă e o dovadă că în anul 371 relaţiile dintre Vasile şi Eustaţiu erau încă bune.

EPISTOLA 80

Către Atanasie, episcopul Alexandriei

Scrisă pe la începutul anului 371

Pe măsură ce situația Bisericilor devine tot mai de plîns, tot mai des gîndul meu și al tuturora se îndreaptă spre desăvîrșirea Ta, pentru că avem încredințarea că singura mîngîiere care ne-a mai rămas e ajutorul pe care Prea Sfinția Ta ni-l poți oferi. Într-adevăr, toți cîți Te cunoaștem mult-puțin, din auzite ori din întîlniri personale, cu toții avem credința că numai Prea Sfinția Ta ne mai poate mîntui de furtuna care s-a abătut asupra noastră, atît prin puterea rugăciunilor Tale, cît și prin îndrumările și ajutorul de a ieși din răul în care ne zbatem [1].

Drept aceea Te rugăm să nu încetezi a face rugăciuni pentru sufletele noastre și a ne ridica moralul prin scrisori. De-ai ști cîtă nevoie avem de amîndouă, n-ai lăsa să treacă nici o ocazie fără să ne scrii! Dacă ne-am putea învrednici de rodul rugăciunilor Tale și am ajunge să Te și vedem la față și să gustăm astfel și mai mult din darurile Tale, adăugînd la istoria vieții noastre și pe acela de a ne întîlni cu marele și cu adevărat apostolicescul Tău suflet, am crede că însăși bunătatea lui Dumnezeu ne răsplătește și ne mîngîie de toate asupririle prin care trecem.

EPISTOLA 81

Către episcopul Inochentie [1]

Scrisă în anul 372

Pe cît de mult mi-am adus aminte de dragostea Ta, cînd ți-am primit scrisoarea, pe atît de mult m-am întristat cînd m-ai copleșit cu greutatea grijilor care întrec puterile mele. Căci cum am putea face față, de la o distanță atît de mare, la o administrare atît de grea? Și cîtă vreme Te are Biserica, ea se bizuie pe Tine ca pe temelia ei; în schimb dacă Domnul va rîndui altceva în legătură cu viața Ta, pe cine aș putea trimite, dintre cei de-o seamă cu Tine, ca să poată purta grijă de frații de acolo?

---

1. Prin felul în care e redactată, e ușor de înțeles de ce majoritatea cercetătorilor socot, pe bună dreptate, că această epistolă a fost trimisă înaintea celor de sub numerii 66, 67 și 69.

1. Curioasă cerere a făcut acest Inocențiu aflat într-o eparhie îndepărtată de cea a Capadochiei, dar nu sub jurisdicția ei. Știindu-se bătrîn, Inocențiu cere lui Vasile să trimită un administrator (un fel de episcop vicar), care să-i și rămînă mai tîrziu urmaș, căci, zice el, aș fi liniștit să închid ochii, cunoscîndu-l. Sf. Vasile îi propune un nepot al fostului episcop Hermoghen de Cazareea, cel care a dat citire simbolului credinței în sinodul I de la Niceea. A se vedea și notele de la epistola 50.

Aceasta e ceea ce ai cerut și ai procedat bine și înțelept cînd ai spus prin epistolă că vrei să vezi, cît timp vei mai trăi, pe cel ales de Tine ca să conducă mai tîrziu turma Domnului, așa cum l-a dorit și fericitul Moise și l-a și văzut [2].

Întrucît eparhia Ta este întinsă și importantă și activitatea Ta e cunoscută de mulți și «vremurile sînt rele» [3], și fiind nevoie de un păstor destoinic, în stare să facă față furtunilor și vijeliilor neîncetate care bîntuie în Biserică, n-am găsit că ar fi bine ca să acționez fără temei serios în cazul de față, mai ales cînd mi-am adus aminte de cîte ai scris: că s-ar putea ca în fața lui Dumnezeu Tu să devii potrivnicul meu și să mă învinuiești că n-aș fi fost destul de săritor față de Biserici.

De aceea, pentru ca să nu ajung în contrazicere cu Tine, dar mai ales pentru ca să găsesc părtaș al apărării mele în fața lui Hristos, aruncîndu-mi privirile asupra corpului preoțesc al cetății, am ales «vasul» cel mai de preț, pe odrasla fericitului Hermoghen, care a transcris marele și inatacabilul simbol al credinței, la acel mare sinod (din Niceea, n. tr.).

El e de mulți ani preot al Bisericii, statornic în caracter, cunoscător al rînduielilor canonice, corect în ale credinței, trăiește pînă acum în cumpătare și asceză, și cu toate că rîvna pentru o viețuire aspră i-a măcinat de-a binele trupul, este totuși sărac și n-are nici un venit pe lumea aceasta, încît n-are bani nici pentru pîine, ci-și asigură cele ale trupului prin lucrări manuale pe care le face laolaltă cu frații cu care trăiește împreună. Acesta este bărbatul pe care doream să ți-l trimit.

Dacă un astfel de om îți poate fi de folos, iar nu vreunul mai tînăr, potrivit pentru muncă de curier, să te slujească doar la nevoile traiului, hotărăște-te să-mi scrii repede, iar cu primul prilej să-ți trimit acest om, care-i alesul lui Dumnezeu și potrivit pentru slujire, respectuos cu cei pe care-i întîlnește și destoinic să mustre cu blîndețe pe cei cu idei greșite.

Pe acesta l-aș putea trimite chiar acum, dar, întrucît tu mi-ai luat-o înainte, cerînd un anumit om, care și în alte privințe este bun și devotat, dar stă cu mult înapoi față de bărbatul de care am amintit adineaori, am voit să-ți fac cunoscută părerea mea, pentru ca, în caz că-ți trebuie omul de care am vorbit, ori să trimiți pe careva dintre frați ca să-l ia în primire cam în vremea postului, ori să-mi scrii, în caz că nu ai pe cineva potrivit să îndure oboseala drumului pînă la noi.

---

2. Pe Iisus Navi (Iosua).
3. *Efes.* 5, 16.

EPISTOLA 82

Către Atanasie, episcopul Alexandriei

Scrisă la sfîrşitul anului 371, sau la începutul lui 372

Cînd îmi îndrept privirile spre evenimentele de azi şi cînd cercetez greutăţile prin care orice pas înainte e oprit, ca şi cum ni s-ar pune beţe în roate, ajung la totală deznădejde. Cînd însă mă întorc iarăşi şi privesc spre înţelepciunea Ta şi mă gîndesc că pe Tine te-a rînduit Domnul să fii doctor al bolilor prin care trec Bisericile, atunci prind din nou curaj şi, din deznădejdea în care căzusem, mă îndrept iarăşi cu nădejde spre zile mai bune. Întreagă Biserica e dezmembrată, lucru care de altfel nici înţelepciunii Tale nu-i necunoscut. Tu vezi în toate chipurile, ca de sus, dintr-un turn de veghe, cu mintea Ta pătrunzătoare, ceea ce se întîmplă în fiecare loc, ca şi cum în acelaşi spaţiu ar pluti mai multe corăbii purtate şi izbite de puterea vînturilor, una împotriva celeilalte, aşa încît naufragiul este iminent, atît din pricini exterioare, datorită vînturilor care agită cu putere marea, cît şi din tulburarea care cuprinde pe navigatorii care se întîlnesc şi se ciocnesc unul de altul. E destul să-mi opresc cuvîntul asupra acestei imagini, întrucît nici înţelepciunea Ta nu cere mai mult şi nici împrejurările nu ne îngăduie să grăim mai deschis. Şi ce cîrmaci poate fi la înălţimea acestor împrejurări ? Cine e oare atît de vrednic de încredere, încît să trezească pe Domnul [1], pentru ca Acesta să certe vînturile şi marea ? Cine altul decît cel care încă din tinereţe a luat parte la lupta pentru dreapta credinţă ?

Întrucît, dar, acum între noi tot ce înseamnă credinţă sănătoasă, e sincer înclinat şi legat de credinţa în unitate şi în pace cu toţi cei care au aceleaşi simţiri, mi-am luat îndrăzneala să vin şi să mă adresez indulgenţei Tale să ne trimiţi tuturora una şi aceeaşi scrisoare şi să ne sfătuieşti ce anume să facem. Căci toţi vrem ca de la Tine să se facă începutul întrunirilor care să restabilească intercomuniunea Bisericilor [2].

Iar întrucît poate amintirea evenimentelor din trecut ar putea să-ţi pară bănuitoare, fă următorul lucru, părinte prea iubite de Dumnezeu : trimite episcopilor scrisori, fie prin vreun om de încredere de la ei, fie prin fratele Dorotei, diaconul nostru ; odată ce le voi fi primit, eu nu le

1. *Luca* 8, 24.
2. Sf. Vasile îl imploră pe Sf. Atanasie să înceapă de la el iniţiativa de a se face «începutul întrunirilor sinodale ca să se restabilească intercomuniunea Bisericilor». Diaconul Dorotei venise proaspăt de la Roma şi era pregătit să meargă din nou cu mesajele acestea. Impresionant este modul în care Sf. Vasile roagă pe Sf. Atanasie să-l dezlege de această misiune de împăcare a Bisericilor, dacă el nu primeşte iniţiativa.
Vom vedea în celelalte epistole către Apuseni, cît de nepăsători s-au arătat aceştia (Ep. 90, 91, 92 etc.).

voi da înainte de a avea răspunsurile episcopilor; dacă nu aş face eu acest lucru, atunci «vinovat să fiu faţă de tine toate zilele vieţii mele» [3]. Desigur că acest cuvînt n-a trebuit să inspire mai multă frică celui care l-a spus mai întîi tatălui său, decît mi-ar inspira mie, care ţi-o spun ţie, părintele meu duhovnicesc.

Şi dacă nicicum nu vrei să faci ce te-am rugat, dezleagă-mă de greşeala în care aş putea cădea, prin rîvna slujbei mele, căci nu am venit cu viclenie şi nu cu meşteşugire, ci din dragostea pentru pace şi pentru unire frăţească a celor care avem aceleaşi simţăminte pentru Domnul, luînd asupră-mi această solie şi această mijlocire.

EPISTOLA 83

Către un cenzor sau agent fiscal [1]

Scrisă în anul 372

N-am avut decît foarte puţine legături cu Domnia Ta, iar întîlnirea noastră personală a fost de scurtă durată; dar cunoştinţa pe care o am din auzite şi prin care m-am apropiat de mulţi din bărbaţii mai de vază, nu-i lipsită de importanţă şi nici nu este de dispreţuit. Şi chiar dacă după zvonuri ai vreo bănuială faţă de mine, Tu singur ştii mai bine. În orice caz, părerea pe care mi-am făcut-o eu despre Tine este aceea pe care am descris-o adineauri.

Dar pentru că Dumnezeu te-a chemat la o slujbă, în care se poate da dovadă de iubire faţă de oameni şi prin care se poate ridica Patria noastră, care s-a pustiit de tot, cred potrivit să dau bunătăţii Tale sfatul ca, în nădejdea răsplăţii dumnezeieşti, să binevoieşti a Te arăta destul de omenos, ca să Te poţi arăta vrednic de o faimă nemuritoare şi să moşteneşti odihnă veşnică, pentru că le vei fi uşurat sarcinile celor care au fost apăsaţi [2].

Iar pentru că şi eu am o moşie oarecare în ţinutul Hamanenilor, Te rog să o ocroteşti ca şi cum ar fi a Ta. Nu te mira că socot ca şi cum ar fi ale mele cele ale prietenilor mei, întrucît am învăţat să pun alături de alte virtuţi şi prietenia, aducîndu-mi aminte de cel care a spus cu înţelepciune [3] că «prietenul e ca un al doilea eu». Moşia aceasta, care apar-

---

3. *Fac.* 43, 9. Acest cuvînt greu a fost rostit de Iuda, feciorul mai mare al lui Iacob, cînd i-a cerut să-l ducă şi pe Veniamin în Egipt.

1. Scrisoarea cuprinde un apel al Sfîntului Vasile, adresat noului conducător al serviciului financiar al provinciei «Capadochia prima», de a se arăta înţelegător în problemele fiscale.

2. Abuzurile multor agenţi fiscali constituiau o adevărată plagă a vremii. A se vedea cele spuse în epistola 110.

3. Aristotel, *Etica nicomahică*, IX, 4. 9.

ține prietenului meu, o încredințez vredniciei Tale, ca și cum ar fi a mea, și Te rog să ții seamă de greutățile pe care le-a cunoscut această casă și, în schimbul anilor tercuți, să le dai mîngîiere pentru viitor și să le faci plăcută locuința lor acolo, care și așa e trecătoare și a fost părăsită din pricina multelor dări la care a fost impusă. De altfel, mă voi strădui să mă și întîlnesc personal cu distinsa Ta persoană, cînd vom discuta mai pe larg despre fiecare problemă.

EPISTOLA 84

Către Guvernator[1]

Scrisă în anul 372

I

Ceea ce am de gînd să scriu e aproape de necrezut, dar de dragul adevărului o voi spune : cu toată dorința ce o aveam de a mă întîlni cît mai curînd posibil cu bunătatea Ta, acum cînd mi s-a ivit acest prilej de a-ți scrie, nu m-am grăbit să folosesc acest noroc, ci am stat la îndoială și m-am retras. Această ciudățenie constă în faptul că, ceea ce am dorit să se întîmple, îndată ce mi s-a oferit, n-am mai primit-o. Iar pricina e că mi-e rușine să par că aș scrie nu din prietenie curată, ci ca să mă folosesc de fiecare dată de o nevoie oarecare.

Dar peste cugetarea mea s-a făcut stăpîn gîndul (pentru care și vreau să iei și Tu seama și să nu crezi că noi punem la cale întîlniri în scopuri negustorești, iar nu prietenești) că trebuie să fie o oarecare deosebire între felul cum se adresează cineva către autorități și între felul în care tratăm cu particularii. Pentru că nu-i drept să discutăm în același fel cu un medic, cum am discuta cu oricare prim venit și de bună seamă nici cu un înalt dregător la fel ca și cu un particular, ci va trebui să ne folosim și de iscusința unuia, ca și de puterea brațelor celuilalt. Căci după cum cei ce umblă în soare sînt urmați oricum și de umbra lor, chiar și dacă ei n-ar vrea-o, tot așa și întîlnirile cu marii dregători sînt însoțite de un fel de ușurare și de ajutorare pentru cei nevoiași.

Așadar, cel dintîi scop al compunerii acestei scrisori se îndeplinește tocmai prin salutările pe care le transmit Excelenței Tale. Acest lucru și trebuie văzut ca primul temei serios, chiar dacă nu ar mai fi nici un alt motiv de a scrie. Primește, deci, salutările mele, prea bunule, și fie ca

1. Felicitîndu-l cu ocazia intrării în slujbă (probabil e vorba de Ilie, de care ne informează epistola 94), Sf. Vasile prezintă un interesant caz despre felul în care se făceau abuzuri de către organele financiare. Îl roagă să intervină.

toată viața Ta să poți fi de folos pentru toți, urcînd din treaptă în treaptă și ajutorînd de fiecare dată pe alții cu puterea pe care o ai. E un obicei de al meu să procedez așa, iar pe de altă parte, și Tu te simți dator să ajuți cu ceva pe cei lipsiți de cea mai mică destoinicie în conducere.

II

După aceste urări, primește și rugămintea mea pentru acest nenorocit bătrîn, pe care un decret împărătesc l-a desărcinat din slujbă, sau mai degrabă pentru omul căruia însăși bătrînețea lui îi acordase în prezența împăratului scutirea de dări. Și Tu însuți ai confirmat acest drept dat de sus din respect pentru fire și din înțelepciune pentru interesele Statului, cred, de teamă, ca nu cumva să se calce legile publice de către un om a cărui minte s-a slăbit din pricina bătrîneții.

Dar cum de ți-a scăpat, prea minunatule, și cum de l-ai readus pe altă cale pe bătrîn iarăși în locul lui de muncă ? Atunci cînd ai poruncit ca nepotul lui, care n-are încă nici patru ani, să fie cooptat în Consiliul de impunere al dărilor, ce altceva ai făcut decît să readuci iarăși, din ordin, în serviciu public, pe bătrîn prin mijlocirea nepotului ? Acum te rugăm să-ți fie milă de aceste două vîrste și să-i scutești pe amîndoi, gîndindu-te la temeiurile pentru care amîndoi sînt de plîns : unul nu și-a văzut și nu și-a cunoscut părinții și numai prin mîini străine a intrat în această viață, orfan de tată și de mamă, încă din leagăn ; celălalt a rămas multă vreme în viață, pe care n-a cruțat-o nici un fel de nenorocire. Lui i-a fost dat să-și vadă moartea prematură a singurului său fiu, apoi și-a văzut casa fără moștenitori, iar de acum înainte, dacă nu găsești o rezolvare vrednică de umanismul Tău, va vedea ceea ce l-a consolat [2], din lipsă de copii, aceasta va fi pentru el prilej pentru nenumărate rele ! Presupun că nu acest mic prunc va ajunge să facă parte dintre senatorii care vor strînge mîine dările ori vor plăti soldaților solda [3] și nici nu va fi nevoie ca tocmai perii albi ai acestui nenorocit moșneag să fie din nou necinstiți. Dă-i, deci, iertare, potrivit legilor și potrivit firii : poruncește să se îngăduie aceluia să rămînă la el pînă cînd va împlini vîrsta majoratului, iar acesta să-și aștepte moartea în pat. Să continue alții astfel de servicii și să ia asupra lor astfel de obligații ! Desigur că nu-ți stă în fire să disprețuiești pe cei nenorociți, nici să faci caz de legi sau să reziști la cererile prietenilor, chiar dacă te afli în mediul treburilor în care te înconjoară oamenii.

---

2. «Consolarea» o constituie tocmai nepotul.
3. Administrația Imperiului Bizantin prevedea ca în fiecare localitate să se constituie un Consiliu de Impunere (βουλή), care să ajute, între altele, la strîngerea dărilor și la plata soldaților (cf. *Epist. 88*).

EPISTOLA 85

Că nu se cade să te juri[1]

Scrisă în anul 372

Nu încetăm să protestăm în toate întrunirile şi îndeosebi în întîlnirile particulare să vorbim despre aceeaşi problemă pentru ca la strîngerea dărilor publice slujbaşii financiari să nu mai ceară ţăranilor să depună şi jurămînt.

În legătură cu acest lucru trebuie să protestăm şi în scris, atît înaintea lui Dumnezeu, cît şi în faţa oamenilor, căci se cade să încetăm odată de a mai duce la moarte sufletele oamenilor, să căutăm un alt chip de a rezolva lucrurile şi astfel să lăsăm oamenii să-şi păzească sufletele întregi. Îţi scriu aceste lucruri nu pentru că ai avea nevoie să fii încurajat prin cuvinte (căci ai deprins de acasă temeiurile temerii de Dumnezeu), ci pentru ca toţi cei care depind de Tine să înveţe de la Tine, să nu mai supere pe Cel Sfînt, şi pentru ca în urma unei rele obişnuinţe, să nu mai privească cu nepăsare lucrurile sfinte.

Într-adevăr, ei nu cîştigă nimic din faptul că cer oamenilor să se jure, iar pe deasupra mai şi sădesc în suflete un rău sigur. Pe măsură ce oamenii s-au obişnuit să jure strîmb, ei nu se mai grăbesc să fie iertaţi, gîndindu-se că au în jurămînt o armă înşelătoare şi un prilej de amînare. Deci fie că Domnul pedepseşte pe loc jurămîntul fals, şi atunci încasatorii dărilor n-ar mai avea pe nimeni să răspundă în justiţie pentru că datornicii ar pieri din pricina osîndei lor. Fie, după cum am spus adineauri, în mărinimia Lui, Domnul Se arată îndurător faţă de cei care, cunoscînd din experienţă ce înseamnă răbdarea Lui, ajung să dispreţuiască bunătatea Lui. De aceea să nu calce fără nici un folos legea şi să nu aţîţe împotriva lor înşişi mînia dumnezeiască. Am spus ce mi se cădea ca preot; cei care nu vor să asculte, vor vedea.

EPISTOLA 86

Către Guvernator[1]

Scrisă în anul 372

Ştiu că cea mai mare şi cea dintîi grijă a vredniciei Tale este să aperi în tot chipul dreptatea. În rîndul al doilea, îţi cunosc şi dorinţa de

1. Un alt gen de abuz făcut de organele fiscului, de astă dată uzînd şi de jurămîntul fals. A se vedea şi cele prevăzute de canoanele 80—81 ale Sfîntului Vasile, cele privitoare la jurămîntul fals.

1. Amîndouă aceste epistole (86 şi 87) au ca obiect restituirea unor pagube suferite de preotul Dorotei.

a face bine prietenilor şi de a ocroti pe cei care caută scăpare la mărinimia Ta. Acestea sînt şi motivele care ne-au îndreptat spre Tine, pentru că şi cauza pe care o apărăm e dreaptă, iar mie mi-ar fi şi plăcută, ca unuia pe care ai binevoit să-l numeri între prieteni şi la fel şi celor care-şi găsesc ajutor la bunătatea Ta, pentru cele ce au avut de suferit. Grîul, din care prea doritul nostru frate Dorotei avea destul pentru trai, a fost furat la Berisos de unul din cei cărora li se încredinţase administrarea bunurilor obşteşti, fie că au venit ei înşişi la această faptă oprită, fie că alţii i-au îndemnat s-o facă. De altfel, în nici o privinţă, fapta lor nu poate fi socotită condamnabilă, căci de ce ar fi mai puţin rău cel rău de la sine decît cel care se pune în slujba răutăţii altora? Pentru cei care au suferit-o, paguba e aceeaşi. Totuşi eu cer ca omului nostru să i se dea înapoi grîul de către cei care l-au luat şi să nu le fie îngăduit să pună vina pe alţii pentru îndrăzneala lor. Preţul pe care trebuie să-l dai fericirii de a scăpa de mizeria lipsei de grîu e cel cu care vom preţui binefacerea, pe care o vom primi de la vrednicia Ta, dacă bineînţeles vei binevoi să ni-l dai.

EPISTOLA 87

Fără adresă, despre aceeaşi problemă

M-am mirat cum a fost cu putinţă să i se facă o pagubă atît de mare preotului nostru, încît să i se răpească singurul lui mijloc de trai şi aceasta sub guvernarea Ta. Şi ceea ce e şi mai îngrozitor e faptul că cei care s-au încumetat să săvîrşească acest fapt pun vina acţiunii lor pe porunca Ta, care nu numai că n-ar fi trebuit să-l îngăduie, ci să împiedice cu toată puterea să se întîmple asemenea lucru împotriva oricui, şi mai ales împotriva preoţilor noştri, iar dintre ei, împotriva tuturor celor care au aceleaşi idei cu noi şi care păşesc pe acelaşi drum al credinţei ca noi.

Dacă, aşadar, ai vrea să-mi redai liniştea, fă în aşa fel încît lucrurile să se îndrepteze fără întîrziere.

Cu Dumnezeu poţi da cui vei vrea şi aceste reparaţii, ba chiar şi mai mari. Am scris şi conducătorului patriei noastre, pentru ca în cazul în care nu vor să se respecte legea, ei să fie siliţi s-o facă prin hotărîrea Tribunalului.

EPISTOLA 88

Fără adresă, în legătură cu un încasator de dări[1]

Scrisă în anul 372

Greutatea strîngerii aurului pentru confecţionarea hainelor militare o cunoaşte prea cinstia Ta mai bine decît oricine, iar în sărăcia mea n-am nici un alt martor decît pe Tine care, datorită marii iubiri ce o arăţi oamenilor, ai dovedit şi pentru mine înţelegere, arătîndu-mi tot ajutorul posibil, fără ca vreodată să-ţi schimbi blîndeţea liniştitoare a atitudinilor de teama ameninţărilor celor puternici.

Întrucît, dar, din întreaga sumă ne mai rămîne doar o cantitate mică de aur şi întrucît pe acesta trebuie să-l strîngem printr-o contribuţie la plata căreia am făcut apel la întreg oraşul, rog blîndeţea Ta să amîne planul acestei operaţii pînă ce vom fi înştiinţat şi pe cei care locuiesc în afara oraşului, pentru că, după cum bine ştii, cei mai mulţi din dregători lucrează la ţară. Dacă, deci, se îngăduie ca din aurul strîns să se trimită cu atîtea livre mai puţin (adică tocmai atîta cît trebuie plătit), te rugăm să ne faci cunoscut, urmînd ca restul să-l trimitem mai tîrziu. Dacă, dimpotrivă, e absolut necesar ca întreaga sumă să se verse deodată în trezorerie, măcar scadenţa să fie amînată, aşa cum am amintit înainte.

EPISTOLA 89

Către episcopul Meletie

La Paştile anului 372

I

Atunci cînd Bunul Dumnezeu îmi îmbie prilejuri de a trimite salutări cucerniciei Tale, îmi alină o puternică dorinţă. Căci El e martor şi ştie cît de mult doresc să văd persoana Frăţiei Tale şi cît de mult mă desfătează învăţătura ta bună şi ziditoare de suflete. Şi acum, prin prea cuviosul şi prea vrednicul frate Dorotei, subdiaconul, care vine la Frăţia Ta, Te rog mai întîi să mă pomeneşti în rugăciunile Tale, ca să nu fiu piedică în popor şi nici să stau împotriva rugăciunilor Tale, pentru a dobîndi milostivirea lui Dumnezeu.

---

1. O impunere tipică făcută locuitorilor din provinciile orientale : să cumpere haine pentru soldaţi. În celelalte provincii îmbrăcămintea o dădea imperiul. În cererea alăturată *se cere o amînare a plăţii. A se vedea şi epistolele 84, 110 etc.*

În al doilea rînd îți aduc aminte că trebuie să redactezi o expunere de credință cu toate cele necesare [1] pentru fratele de care am amintit, iar dacă este nevoie să o și trimiți în Apus, pentru că situația o cere neapărat, iar pe de altă parte, le voi trimite și eu scrisori prin curierul nostru. În orice caz să lași să se înțeleagă că scrisorile pleacă și de la Tine însuți [2]. În urma întîlnirii cu Sabin, diaconul trimis de ei, eu am trimis scrisori către cei din Iliria și către episcopii Italiei și Galiei, iar în mod special și către unii care mi se adresează personal [3]. E de la sine înțeles că ar fi bine să trimiți și tu vreun delegat care să ducă o nouă scrisoare din partea conducerii sinodale, pe care să ceri să ți se redacteze.

II

În legătură cu venerabilul episcop Atanasie, aduc aminte marii Tale înțelepciuni, care de obicei cunoaște bine lucrurile, că este cu neputință ca scrisorile mele să poată fi predate și ca să se realizeze ceva din cele care sînt necesare [4] dacă nu s-ar primi și din partea Frăției Tale vreo confirmare despre acest lucru, căci Tu ai vrut încă de atunci să intri în comuniune cu el [5].

Căci, se spune, el s-a străduit mult ca să se unească cu noi și a făcut tot ce a fost cu putință din partea lui, dar s-a întristat că a trebuit să plece fără să fi putut restabili comuniunea, iar astăzi nădejdile ce se mai pun în el sînt foarte slabe [6].

Cum merg treburile în Răsărit desigur că nu va fi scăpat atenției Cuvioșiei Tale și-ți va istorisi verbal și amănunțit fratele de care am mai amintit. Te rog deci să-l trimiți îndată după Paști pentru că așteaptă și răspunsurile din Samosata.

Trimite-l deci, întrucît i-ai lăudat bunăvoința, și întărește-l și cu rugăciuni.

---

1. A se vedea ep. 92 care într-adevăr a fost redactată de Sf. Meletie și pe care o expediază apoi Sfîntul Vasile.

2. Deci Sf. Vasile amintește Sfîntului Meletie că pentru rezolvarea schismei din Antiohia era necesar ca el însuși să redacteze o mărturisire de credință și s-o trimită în Apus, probabil însoțită și de un memoriu că regretă vechea simpatie pro-ariană.

3. În categoria aceasta intră epistolele 90, 91, 197, 242, 243, 263.

4. A se vedea epistolele 66, 67 și 69.

5. Despre încercarea Sf. Atanasie pentru stingerea schismei din Antiohia Sf. Vasile va spune mai tîrziu în epistola 258, capitolul 3: «prea fericitul Atanasie venind tocmai din Alexandria dorea fierbinte să intre în comuniune cu Meletie, dar, din greșeala unor răi sfetnici, unirea lor a fost amînată pe o dată mai tîrzie. Ce bine ar fi fost dacă nu s-ar fi procedat așa!».

6. La 2 mai 373 Sf. Atanasie va muri.

EPISTOLA 90

Către Prea Sfințiții frați și părinți ai Apusului[1]

Înaintea Paștilor anului 372

I

Bunul Dumnezeu, Care nu lasă niciodată supărările neînsoțite de mîngîieri, ne-a făcut parte și nouă acum de o mare bucurie prin scrisorile pe care Prea Cinstitul Părinte Atanasie le-a primit de la dreptcredincioșia Voastră și pe care ni le-a transmis și nouă ca pe o mărturie a credinței celei sănătoase și ca pe o dovadă a nezdruncinatei uniri și simțiri care domnește la Voi, fapt care caracterizează pe păstorii care calcă pe urmele părinților și care păstoresc cu bună știință poporul lui Dumnezeu. Toate acestea ne-au bucurat atît de mult, încît au pus capăt tristeții noastre și au picurat în sufletele noastre puțină bucurie în întunecata stare de lucruri în care sîntem acum.

Domnul ne-a sporit mîngîierea prin preaevlaviosul nostru frate și diacon Sabin, care ne-a hrănit inimile prin relatări amănunțite despre situația de la Voi, iar de ceea ce s-a putut convinge despre felul cum stăm noi vă va aduce la cunoștință și Vouă, încît, în primul rînd, să vă întreceți împreună cu noi în rugăciune fierbinte și stăruitoare către Dumnezeu, iar în al doilea rînd, să nu vă dați înapoi de a aduce Bisericilor strîmtorate mîngîierea pe care o puteți. Pentru că aici toate s-au slăbănogit, prea cinstiți frați, și, în urma loviturilor neîncetate ale vrăjmașilor, Biserica stă să se scufunde ca o corabie izbită și dintr-o parte și din alta de valurile potrivnice ale mării înfuriate, afară poate dacă bunătatea lui Dumnezeu nu ne va cerceta.

După cum, dar, pacea și unirea din Biserica Voastră le socotim ca și cum ar fi și ale noastre, tot așa Vă rugăm să arătați și voi înțelegere față de dezbinările de la noi și să nu vă depărtați de noi pe motivul distanțării geografice dintre noi, ci, dimpotrivă, întrucît sîntem uniți prin legătura Duhului, să ne primiți în armonia unui singur trup.

---

1. Oricît de cald a fost apelul Sfîntului Vasile, Apusul s-a arătat neînțelegător. E drept că diaconul Sabin a sosit cu o întîrziere de cîteva luni, dar reprezentanții celor două Biserici vorbeau, se vede, limbaj diferit. Apusul n-a întreprins nimic în sensul celor cerute cu un an înainte în epistola nr. 70, în ciuda celor relatate între timp de Sfîntul Atanasie al Alexandriei, care dădea Răsăritului nădejdi că Apusul totuși va răspunde solicitărilor răsăritene. Sfîntul Vasile e tot mai deprimat că discuțiile sterile seamănă «mai mult a tehnică decît a teologhisire». În multe locuri credincioșii din Răsărit au trebuit să plece din Bisericile lor și să se roage prin pustii. La urmă Sf. Vasile face un fierbinte apel pentru statornicirea unei învățături corecte despre Sfînta Treime în sensul în care se va exprima în epistola-tratat *Despre Duhul Sfînt*, adresată lui Amfilohiu de Iconium. Deși această epistolă e adresată în general Bisericii, ea pare a fi fost înmînată totuși papii Damasus.

II

Suferinţele noastre sînt cunoscute chiar dacă nu le înfăţişăm acum, pentru că de mult timp s-au făcut cunoscute în toată lumea. Dogmele Sfinţilor Părinţi sînt dispreţuite, tradiţiile apostolice nu mai sînt băgate în seamă; în locul lor stăruie acum în Biserici scornituri noi, oamenii au devenit tehnicieni ai cuvîntului omenesc; în loc să teologhisească despre Dumnezeu, înţelepciunea lumească a ajuns să conducă după ce a dat deoparte bunul nume al Crucii. Păstorii sînt surghiuniţi, în locul lor sînt aduşi lupi răpitori, care sfîşie turma lui Hristos; casele de rugăciuni sînt goale acum, în schimb pustiurile sînt pline de oameni care plîng. Bătrînii lăcrimează cînd compară vremurile de altădată cu cele de acum, tinerii sînt şi mai de plîns, căci nu-şi dau seama ce au pierdut.

Desigur că şi numai înşirarea acestor fapte poate provoca compătimirea în cei care ştiu ce este dragostea lui Hristos, dar în comparaţie cu realitatea adevărată cuvintele sînt prea slabe. De aceea «dacă mai este în voi vreo mîngîiere a dragostei, cu orice împărtăşire a Duhului, cu orice milostivire şi îndurare» [2], atunci hotărîţi-vă să ne veniţi în ajutor! Aprindeţi-vă de rîvnă pentru dreapta credinţă şi scăpaţi-ne din această furtună! [3]. Să răsune şi la noi iarăşi acea propovăduire bună a Sfinţilor Părinţi, care dărîmă erezia nelegiuită a lui Arie şi care zideşte Bisericile în învăţătura cea sănătoasă, în care Fiul e mărturisit ca fiind de o fiinţă cu Tatăl, iar Duhul împreună mărit şi închinat cu aceeaşi cinste! În felul acesta să ni se dăruiască şi nouă, prin rugăciunile Voastre, prin împreună-lucrarea Voastră, libertatea pentru cuvîntul adevărului şi bucuria de a mărturisi adevărul în Dumnezeiasca şi Mîntuitoarea Treime.

De altfel numitul împreună-slujitor vă va face cunoscută mai pe larg starea de lucruri de la noi. Ne-am dat şi noi consimţămîntul la tot ce aţi hotărît canoniceşte, aderînd şi noi la rîvna Voastră pentru ortodoxie.

EPISTOLA 91

Către Valerian, episcopul Iliriei [1]

Scrisă în anul 372

Mulţumită se cuvine Domnului, Care mi-a dat ocazia să văd în Frăţia Ta un rod al vechii iubiri dintre noi. Deşi Te afli trupeşte la o distanţă

2. *Filip*. 2, 1.

3. Greu s-ar putea justifica lipsa de înţelegere a episcopilor apuseni faţă de această vibrantă şi disperată cerere după ajutor.

1. Valerian, arhiepiscopul Aquileii, era un ortodox convins, care a ştiut să se înconjoare de creştini instruiţi, între ei numărîndu-se şi Fer. Ieronim.

atît de mare, totuşi te-ai unit cu noi prin scris, îmbrăţişîndu-ne cu dragoste duhovnicească şi sfîntă, sădind în inima noastră o iubire nespusă. Căci am cunoscut acum, prin experienţă, ce înseamnează cuvintele înţeleptului : «precum e apa rece pentru un trup însetat, aşa e vestea cea bună dintr-o ţară îndepărtată» [2].

Căci, prea cinstite frate, în ţinuturile noastre există o mare foamete după dragoste. Iar pricina ne-o spune Evanghelia : «Deodată cu înmulţirea păcatului s-a răcit iubirea multora» [3]. Tocmai de aceea scrisoarea ce mi-ai trimis-o mi s-a părut foarte preţioasă şi-ţi răspund prin acelaşi prea evlavios frate şi împreună-slujitor Sabin, prin care Te şi înştiinţăm şi Te rugăm să veghezi în rugăciuni pentru noi, pentru ca Bunul Dumnezeu să dea cîndva pace şi linişte în treburile noastre bisericeşti şi să certe vînturile şi marea înfuriate, ca să scăpăm de furtuna şi de tulburarea care a dat peste noi, căci altfel ne ameninţă pieirea.

Între timp, în marea Sa milostivire faţă de vremurile grele de azi, Domnul ne-a făcut bucuria să auzim că Voi trăiţi în înţelegere şi unire şi că la Voi învăţătura creştină se vesteşte nestingherită [4]. Căci (dacă cumva nu va înceta curgerea vremii, ci vor mai rămîne şi alte zile pentru viaţa omenirii), prin împreună-lucrarea Voastră odată şi odată va trebui să se înnoiască credinţa şi în Răsărit şi astfel, la vremea cuvenită, să-i aduceţi un fel de răsplată pentru toate bunurile pe care le-aţi luat de la el. Într-adevăr, partea sănătoasă de la noi, unde se mai ocroteşte credinţa Părinţilor, s-a istovit îndeajuns, pentru că diavolul a zguduit-o prin multe şi felurite atacuri, pe care le unelteşte şi le pune la cale cum vrea.

Dea Domnul ca prin rugăciunile voastre, care iubiţi pe Domnul, să se stingă erezia cea rea şi înşelătoare a rătăcirii lui Arie şi să strălucească din nou credinţa cea dreaptă a Părinţilor care s-au adunat la Niceea, pentru ca felul de închinare adusă fericitei Treimi să se facă potrivit săvîrşirii Botezului celui mîntuitor [5].

---

2. *Pilde* 25, 25.

3. *Matei* 24, 12.

4. Se ştie că, spre deosebire de orientarea pro-ariană a împăratului Valens, Apusul s-a bucurat de regimul mai paşnic al lui Valentinian I (364—375). De fapt, arienii ajunseseră într-o vreme dominanţi şi în Sirmium şi chiar în nordul Italiei, inclusiv în Aquileea, dar pînă la 381 arienii au fost înfrînţi. N-am putut avea la îndemînă studiul lui M. Tadin : *La lettre 91 de S. Basile a-t-elle été adressé a l'evêque d'Aquilee Valerin*, în «Recherches de Science Religieuse», Paris, 1950, p. 450—468. El tăgăduieşte acest fapt.

5. Aceeaşi idee din tratatul *Despre Duhul Sfînt*.

EPISTOLA 92

Către episcopii Italiei și Galiei [1]

Scrisă în anul 372

I

«De Dumnezeu iubitorilor și sfinților frați împreună slujitori din Italia și Galia și iubiților lor episcopi cei de aceeași simțire cu noi, salutare întru Domnul de la episcopii Meletie (de Antiohia, n.tr.), Eusebiu (de Samosata), Vasile (de Cezareea), Bassus, Grigorie de Nazianz (senior), Pelagiu (de Laodiceea), Pavel, Antim (de Tiana), Teodot (de Nicopole), Vitus (de Cara, în Mesopotamia), Avraam (de Urima, în Siria), Iovin, Zeno (de Tir), Teodoret, Marcian, Baruh, Avraam (de Batria, Siria), Libaniu, Talasiu, Iosif, Bosthus, Athreus, Teodot, Eustațiu (de Sebasta), Barsumas, Ion, Cosroe, Isac, Marsex, Maris, Grigorie și Dafnus».

Pentru inimile îndurerate aduce adeseori oarecare mîngîiere chiar și numai un oftat ieșit dintr-un piept înțelegător, după cum o lacrimă a cuiva îți alină durerile cele mai adînci. Nouă nu ni se oferă însă spre mîngîiere numai un oftat sau o lacrimă, pentru a Vă putea descrie suferințele noastre, ci pentru noi înflorește o nădejde mai bună, anume faptul că, după ce Vă vom înfățișa tristele împrejurări în care trăim, poate vom reuși să vă hotărîm să ne luați apărarea pe care de atîta vreme o așteaptă de la Voi Bisericile Răsăritului, dar de care încă nu ne-am învrednicit pentru că Domnul, Care cîrmuiește cu înțelepciune toate rosturile noastre, se vede că a găsit de bine, după chibzuiala cea neînțeleasă a dreptății Sale, ca să mai fim încă multă vreme puși la încercare prin suferințe.

Pentru că știm, cinstiți frați, că nu vă e deloc necunoscută situația noastră, întrucît vestea despre ea a ajuns pînă la marginile pămîntului și nu sînteți nici Voi atît de nepăsători față de frații de aceeași credință, deoarece sînteți ucenicii apostolului, care ne învață că iubirea de aproapele e «plinire a legii» [2]. Numai că, după cum am spus, rîvna voastră a fost oprită de judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu, Care se vede că a trimis aceste năpaste peste noi cam după măsura păcatelor noastre.

---

1. Deși redactată în numele a 32 de episcopi răsăriteni, între care și a Sfîntului Vasile, totuși unii cercetători recenți cred că această epistolă a fost compusă de Sf. Meletie al Antiohiei. În sprijinul acestei idei, să se vadă epistola 129. Cf. W.-A. Jurgens, *A Letter of Meletius of Antiochia*, în «Now Rev. Theol.», Tournai, 1960, p. 251—260. În modestia lui, autorul ei crede că ezitarea episcopilor se va datora tot «păcatelor noastre». În descrierea dramatică a situației, nu se vorbește numai de arianism, ci de o adevărată criză a ierarhiei bisericești.

2. *Rom.* 13, 8.

De astă dată însă Vă cerem ca măcar în ceasul acesta să vă ridicați cu tărie pentru adevăr și cu înțelegere pentru noi, pentru ca tot ce a scăpat pînă acum urechilor Voastre să le înțelegeți de acum mai bine de la cucernicul și împreună-slujitorul nostru Sabin, care Vă va putea istorisi și tot ce se află în scrisoare. Și prin el vă conjurăm să vă îndurați și să vă milostiviți, lăsînd la o parte orice ezitare, și să vă aprindeți de rîvnă iubitoare pentru noi neuitîndu-vă nici la lungimea drumului, nici la interesele de acasă sau la alte considerente de ordin omenesc.

II

Primejdia nu amenință azi numai o singură Biserică, numărul celor lovite de această furtună nu se reduce doar la două sau trei, ci năpasta acestei rătăciri își întinde pustiirile sale cam de la granițele Iliriei și pînă la Tebaida Egiptului. Sămînța ei rea a fost aruncată mai întîi de Arie, cel de tristă amintire, iar pentru că s-au găsit mulți dintre noi care au cultivat cu rîvnă această nelegiuire, erezia a prins rădăcini adînci și dă acum roade distrugătoare. Învățătura dreaptă e răstălmăcită, așezămintele Bisericii călcate în picioare. Trufia oamenilor, care nu mai au frică de Dumnezeu, urcă în primele rînduri, afișîndu-și întîietatea în chip simțit cu prețul multor nelegiuiri, încît cel ce se defaimă mai tare e socotit ca cel mai vrednic de a ajunge păstor. Demnitatea preoțească a dispărut, lipsesc păstorii care să îndrume cu înțelepciune turma lui Hristos, în vreme ce vînătorii de măriri folosesc banii bolnavilor numai pentru interesul lor propriu și pentru cadouri. A slăbit asprimea canoanelor, în locul ei a crescut libertatea de a păcătui. Căci cei ce au ajuns la conducere prin strădanii prea pămîntești își arată mulțumirea față de ei prin aceea că îngăduie celor păcătoși tot ceea ce știu că le face plăcere. Nu mai există o judecată dreaptă, fiecare umblă după poftele inimii, răutatea nu mai are măsură, poporul nu mai cunoaște lege, mai-marii Bisericii nu mai au curajul să vorbească. Cei ce și-au dobîndit scaunul episcopal prin intervenții sînt sclavii celor ce i-au ajutat să parvină. Pentru unii chiar și apărarea ortodoxiei e născocită ca armă de războire reciprocă, căci sub masca luptei pentru ortodoxie ei își ascund dușmăniile personale. Alții, în schimb, — ca să nu-i învinuim de cele mai nerușinate fapte — ațîță popoarele și se urăsc nebunește între ei, pentru ca să-și ascundă, de fapt, sub această ură răutățile lor. Așa se și explică de ce este atît de neîmpăcată această luptă, pentru că cei ce au urzit această calamitate se tem ca nu cumva pacea generală să dea pe față nerușinările lor ascunse.

Am ajuns de rîsul păgînilor, cei slabi în credinţă şovăie, credinţa e îndoielnică. Ignoranţa pune stăpînire pe suflete, pentru că cei ce schimonosesc credinţa din răutate dau a se înţelege că ei spun adevărul. Gurile celor drepţi au amuţit, limba clevetitorilor nu mai cunoaşte frîu, cele sfinte sînt profanate, cei mai sănătoşi la cap dintre mireni fug de biserici, văzînd în ele tot atîtea şcoli ale nelegiuirii şi, în pustietăţi, printre suspine şi lacrimi, înalţă spre ceruri inimile lor întrebătoare către Dumnezeu. De bună seamă că şi pînă la Voi va fi ajuns ştirea despre ceea ce se întîmplă în cele mai multe oraşe de la noi, anume că poporul, adică femeile, copiii şi bătrînii, se duc dincolo de zidurile oraşului, sub cerul liber, şi acolo îşi fac rugăciunile singuri, îndurînd cu multă răbdare orice intemperii ale vremii, numai să ceară în linişte şi evlavie ajutorul lui Dumnezeu.

III

Cum am putea deplînge, dar, această calamitate ? Ce izvor de lacrimi ar ajunge pentru misterele atît de mari ? De acum, cîtă vreme mai stau încă în picioare cîţiva din cei buni, cîtă vreme mai este vreo urmă din vechea stare de pace şi de bună înţelegere, înainte ca Bisericile să naufragieze de tot, grăbiţi-vă spre noi, veniţi repede, căci asta v-o cerem : prea iubiţi fraţi, întindeţi mînă de ajutor celor îngenunchiaţi ! Să se înduioşeze de noi dragostea Voastră de frate, puteţi vărsa chiar lacrimi de compătimire ! Nu îngăduiţi ca jumătate pămîntul să fie înghiţit de rătăcire, nu lăsaţi să se stingă credinţa în cei de la care a pornit mai întîi.

Ce va trebui să faceţi ca să ne veniţi în ajutor şi cum va trebui să vă arătaţi dragostea faţă de cei aflaţi la strîmtorare, aceasta n-aveţi nevoie s-o aflaţi de la noi, Însuşi Duhul Sfînt v-o va spune-o. Se cere, însă, urgenţă ca să salvăm pe cei ce au mai rămas şi se cere prezenţa cît mai multor fraţi, încît, numărul celor ce vor veni aici să formeze un sinod la care nu numai vrednicia celor trimişi, ci şi numărul lor să creeze încrederea necesară că se vor restabili iară treburile [3]. Ei ar putea reînnoi crezul stabilit de părinţii de la Niceea ca să readucă unirea între toţi creştinii.

Căci în realitate acesta-i lucrul cel mai de plîns : că şi partea care se pare că a mai rămas sănătoasă e dezbinată în sînul ei [4], încît mi se pare că au dat şi peste noi aceleaşi nenorociri care au dat peste Ierusalim în momentul cînd era asediat de împăratul Vespasian. Căci atunci,

3. Sfîntul Vasile vedea salvarea Bisericii numai prin convocarea unui sinod ecumenic. Din păcate el nu a mai prins sinodul II ecumenic.
4. Aluzia la situaţia Bisericii din Antiohia e evidentă aici.

pe de o parte, orașul era împresurat din afară de dușmani, iar pe de altă parte, în interior era măcinat de răscoala concetățenilor. La noi, în afară de lupta deschisă, dusă de eretici, mai este una, care a izbucnit între cei ce păreau ortodocși. Și eu cred că aceasta a dus Bisericile la cel din urmă grad de istovire. De aceea și avem mare nevoie de sprijinul Vostru pentru ca mărturisitorii credinței apostolice să înlăture schismele scornite și pe viitor să le supună autorității Bisericii.

Și astfel, recîștigîndu-și vlaga, trupul lui Hristos să se întregească iarăși în toate mădularele lui și să nu fericim numai binele pe care-l vedem la alții, așa cum o facem acum, ci să ne străduim ca și Bisericile noastre să-și recapete vechiul renume de «dreptcredincioasă».

Căci de fapt merită să fie socotită drept cea mai mare fericire darul ce s-a dat de Dumnezeu de a deosebi ce-i fals de ceea ce-i drept și curat, precum și de a vesti fără rezerve credința Sfinților Părinți, această credință pe care și noi am primit-o și o ținem mai departe pentru că poartă în ea pecete apostolică, aprobînd-o și pe ea ca și pe celelalte învățături de credință stabilite canonicește în scrisoarea noastră sinodală [5].

EPISTOLA 93

Către patriciana Chesaria, în legătură cu comuniunea cu Sfintele Taine

Scrisă în anul 372

Desigur că împărtășirea zilnică [1] și hotărîrea de a primi zilnic sfîntul Trup și Sînge al lui Hristos e un lucru bun și folositor, căci El însuși o spune limpede «cel ce mănîncă trupul Meu și bea sîngele Meu are viață veșnică» [2]. Cine se îndoiește că participarea continuă la viață n-ar fi același lucru cu a trăi pe mai multe planuri ?

Cu toate acestea noi ne împărtășim numai de patru ori pe săptămînă : duminica, miercurea, vinerea și sîmbăta, precum și în alte zile cînd se face pomenirea vreunui sfînt deosebit.

Faptul că în vremurile persecuției unii erau nevoiți, în lipsa preotului sau a liturgului, să ia cu mîinile lor Împărtășania, e de prisos să

5. Sfîntul Vasile se gîndește aici la formula ortodoxă de la Niceea, dar și la epistola pe care a trimis-o episcopilor sub nr. 125.

1. În legătură cu împărtășirea deasă (de 4 ori pe săptămînă) ni se relatează un caz tipic : credincioșii simpli pot lua cu ei acasă Sf. Împărtășanie și se pot cumineca ei înșiși cînd vor.

Pentru această problemă a se vedea și E. Braniște, *Liturgica specială*, București, 1982, p. 35.

2. *Ioan* 6, 54.

mai spunem că nu constituie nici o greşeală, pentru că altădată practica aceasta era întărită de o lungă obişnuinţă confirmată de faptele înseşi. Toţi călugării care locuiesc în pustie, unde nu se găseşte preot, păstrează cuminecătura acasă la ei şi o iau cu mîna lor proprie. La Alexandria şi în Egipt, chiar şi fiecare laic are în mod obişnuit Împărtăşania la el acasă şi se împărtăşeşte singur cînd voieşte. Din clipa cînd preotul a săvîrşit jertfa şi a împărţit-o, cel care a primit-o odată ca întreg, dacă participă la ea zilnic, trebuie să creadă pe bună dreptate că ia parte la ea şi o primeşte din mîinile celui care i-a dat-o. Într-adevăr, în Biserică preotul dă partea care i se cere, cel care o primeşte o păstrează cu toată libertatea şi o duce la gură cu mîna lui proprie. Aceasta vrea să spună că primeşte de la preot o singură părticică sau mai multe părticele dintr-odată.

EPISTOLA 94

Către Ilie, guvernatorul provinciei Capadochia [1]

Scrisă în anul 372

Intenţionam de mult să Te vizitez, măcar pentru a nu fi pus în inferioritate faţă de calomniatorii mei, pentru motivul că trăiesc prea distant, dar întrucît în ultimul timp boala m-a supărat mai rău decît de obicei, am fost nevoit să recurg la calea scrisului.

Ultima dată cînd Te-am întîlnit, prea minunate, primul meu gînd a fost să stau de vorbă cu Luminăţia Ta despre toate afacerile curente, iar la urmă să discutăm şi despre situaţia Bisericii, pentru a nu da prilej la acuze nedrepte. Dar am renunţat atunci, crezînd că aş fi părut indiscret dacă aş fi arătat un zel atît de exagerat şi oarecum egoist, provocînd griji inutile unui om care şi aşa e peste măsură de copleşit cu o mulţime de treburi. Dar în acelaşi timp trebuie să spun drept că

1. Despre acest personaj nu avem alte ştiri decît cele pe care ni le oferă epistolele cu nr. 94 şi 98. Din prima epistolă deducem că Ilie a fost pus, între altele, ca să-l supravegheze special pe Sf. Vasile. Cu toate ameninţările împăratului Valens şi ale prefectului Modestos, totuşi, impresionaţi de planul mare al construcţiilor «Vasiliadei», precum şi de hrănirea înfometaţilor de pe urma secetei şi foametei din anul 368, i-au dat mînă liberă. În schimb, se ştie că l-au subminat, dezmembrînd în două provincia Capadochia şi urmărindu-l de aproape în activitatea lui filantropică. Epistola de faţă lasă să se întrevadă că s-ar fi făcut şi denunţuri scrise împotriva Sfîntului. Cu o deferenţă deosebită, dar şi cu o demnitate rar întîlnită, Sfîntul Vasile justifică importanţa umanitaristă şi culturală a acţiunilor sale. Ascultînd probabil şi de sfatul Sfîntului de a imita pilda împăratului Alexandru Macedon de a-şi astupa o ureche cînd i se raporta vreo calomnie, Ilie îşi pierde postul, poate şi din pricină că nu ar fi fost destul de vigilent. Aşa se explică de ce Sfîntul Vasile intervine pe lîngă magistrul Sofronie în favoarea acestui dregător «care a făcut pentru provincia Capadochia doar în cîţiva ani ceea ce alţii n-au reuşit să facă în mulţi ani» (*Epist.* 96).

mi-a fost teamă că prin discuțiile noastre în contradictoriu aș putea ajunge într-o zi să-ți spun ceva ce ar jigni un suflet care, după evlavia lui curată față de Dumnezeu, va trebui să se învrednicească de cea mai deplină răsplată a virtuții.

Într-adevăr, dacă Te-aș încărca cu toate problemele noastre, ți-aș lăsa prea puțin timp pentru afacerile publice și aș face ca și cel care încarcă peste măsură cu marfă pe un cîrmaci care conduce pentru prima oară un vapor nou în timp de furtună, tocmai cînd ar fi trebuit să suprime o parte din încărcătură și să-l ușureze cît mai mult posibil. De aceea, cred că văzînd ce bogat program de construcții ne-am propus, marele nostru suveran ne-a îngăduit să ne administrăm noi înșine Bisericile noastre.

Căci aș vrea să întreb pe cei care sîcîie mereu urechile Tale loiale : ce greșim noi față de Stat, sau ce fel de interes obștesc, mic sau mare, se nesocotește dacă noi ne administrăm singuri Bisericile ? Afară, poate, de cazul că ar putea spune cineva că aducem prejudicii statului atunci cînd ridicăm Dumnezeului nostru cîte un lăcaș de rugăciune mai spațios, cu cîteva locuințe în jurul lui, din care una mai arătoasă rezervată episcopului, iar celelalte mai modeste pentru slujbașii bisericești din subordine, așa cum se petrec lucrurile, de altfel, și în viața de stat.

Pe cine nedreptățim noi oare cînd construim hotele și aziluri pentru străinii care vin pe la noi în trecere și care au vreo suferință de tămăduit ? Sau, în sfîrșit, cînd facem așezăminte trebuitoare ușurării lor, cu infirmieri, doctori, animale pentru povară, cu personal auxiliar ? Căci a fost nevoie, într-adevăr, să mai prevedem aici și multe feluri de meserii și ateliere necesare vieții, precum și tot ceea ce mintea omenească a putut născoci pentru menținerea unei vieți onorabile. În fine și alte spații pentru diferite munci manuale ; lucruri care în totalitatea lor sînt o adevărată podoabă pentru orașul nostru și un temei de mîndrie pentru guvernatorul nostru, căci și asupra lui se revarsă buna faimă a acestor lucrări.

Dar dacă ai fost pus de sus anume ca să ne îndrumi, nu înseamnează că numai Tu singur ești în stare, grație puterii inteligenței Tale, să reînnoiești lucruri pe care timpul le-a ruinat și să așezi oamenii în ținuturi nelocuite, într-un cuvînt să transformi deșerturile în orașe. Deci cu cei ce-și dau concursul la aceste opere ce ar fi oare mai rezonabil să faci : să-i alungi și să-i ocărăști ori să-i cinstești și să-i tratezi cu atenție ? Și apoi, să nu crezi prea bunule domn, că noi ne mărginim doar la vorbe ; am pornit deja la lucru, materialele sînt deja procurate.

Iată, dar, cuvîntul de apărare pe care-l adresăm guvernatorului nostru. Cît privește răspunsul pe care trebuie să ți-l dau în calitate de

creştin şi de prieten, grijuliu de reputaţia mea în faţa plîngerilor pîrîşilor mei, pentru moment cred că n-ar trebui să-l dau aici, pentru că ar depăşi lungimea unei scrisori şi nici n-ar fi indicat să-l încredinţez unor litere fără viaţă. Iar ca nu cumva pînă ne vom revedea din nou să Te laşi înşelat de calomniile unora şi astfel să le retragi o parte din bunăvoinţa Ta, fă ce făcea Alexandru cel Mare [2].

Căci se spune că acela, în timp ce i se prezentau calomnii asupra unuia din prietenii săi, a întins o ureche spre calomniatori, iar pe cealaltă a astupat-o cu podul palmei, arătînd astfel că dacă vrei să judeci drept nu trebuie să te predai în întregime şi dintr-o dată celor care te-au văzut prima oară, ci să păstrezi spre apărare, pentru cei care nu sînt atunci de faţă, cel puţin jumătate din puterea ta auditivă.

EPISTOLA 95

Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă în mai 372

Epistola aceasta am adresat-o Cuvioşiei Tale mai de mult în legătură cu alte probleme, cu care ocazie mi-am propus să Te şi întîlnesc, dar planurile de atunci n-au reuşit, aşa încît ea n-a ajuns în mîinile Cuvioşiei Tale. În realitate, răposatul diacon Teofrast a ridicat epistola de la mine, dar între timp, pe cînd fusesem nevoit să plec neapărat într-o călătorie oficială, omul n-a predat-o Cuvioşiei Tale pentru că s-a îmbolnăvit rău şi a murit.

De aceea mă simt îndatorat să-ţi scriu din nou şi nu pot să trag nici un folos din această epistolă, întrucît limitele de timp care mi s-au fixat sînt mult prea reduse. Căci prea sfinţiţii episcopi Meletie şi Teodot [1] ne-au cerut să le facem o vizită, socotind această întîlnire ca un semn de dragoste, vrînd totodată să se discute şi despre o îndreptare a lucrurilor care ne întristează acum atît de mult [2] şi propunînd ca dată a întîlnirii mijlocul lunii viitoare, iunie, iar ca localitate, satul Fargamus [3], cunoscut după vestiţii lui mucenici [4] şi după întîlnirile numeroase care au loc acolo în fiecare an.

---

2. Plutarh, *Vieţile paralele*, *Alexandru*, 42.

1. Episcop de Nicopole (Armenia Mică).

2. Pentru rezolvarea cazului dureros al schismei din Antiohia Sf. Vasile propusese o întîlnire în trei: Meletie, Teodot din Nicopole şi Sf. Vasile. Din păcate întîlnirea n-a putut avea loc din pricina atitudinii schimbătoare a celui mai nestatornic dintre contemporanii Sf. Vasile, Eustaţiu de Sebasta, care urma să ia parte şi el la întîlnirea fixată. Faptul a supărat mult pe Sf. Vasile. A se vedea epistola 99.

3. Fargamus, oraş în Armenia Mică.

4. Cf. ep. 14; 34; 158, 240.

Întrucît, după întoarcerea mea am aflat de moartea răposatului diacon şi am dedus că epistola a rămas aici, neatinsă, n-am mai avut linişte, deoarece mai rămăseseră 33 de zile pînă la termenul fixat pentru întîlnire, aşa că am expediat în grabă aceste epistole prea cuviosului Eustaţie, colaboratorului meu, ca el să le transmită Cuvioşiei Tale şi tot prin el să mi se expedieze cît mai degrabă şi răspunsurile. Şi dacă este cu putinţă şi dacă-ţi face plăcere poţi să vii acolo unde mă vei întîlni şi pe mine; dacă nu, cu voia lui Dumnezeu, vom plăti altădată datoria întîlnirii de anul trecut, dacă bineînţeles pentru păcatele noastre nu ne va surprinde iarăşi vreo piedică, urmînd ca întîlnirea cu episcopii aceia s-o amînăm pentru o altă dată.

EPISTOLA 96

Către Magistrul Sofronios [1]

Scrisă în anul 372

Cine-i oare atît de bun patriot încît să-şi iubească oraşul şi să-şi cinstească Patria care l-a născut şi l-a crescut întocmai ca pe părinţii săi, aşa cum o face Excelenţa Ta, care te rogi pentru înaintarea întregului oraş în general precum şi a fiecărui cetăţean în special, şi care nu Te mulţumeşti numai să te rogi, ci mai confirmi puterea rugăciunilor şi prin acţiuni personale? Într-adevăr, mare este puterea pe care o ai de la Dumnezeu, şi să ţi-o ţină vreme mai îndelungată, aşa după cum eşti! Cu toate acestea, pe vremea conducerii Tale, Patria s-a îmbogăţit numai în vis, căci cel de la care ai preluat-o [2] a fost un om (spun cei care cunosc mai adînc istoria ţinuturilor noastre), cum n-a mai fost altul pe scaunul de guvernator, dar acum slujba i-a fost luată de răutatea unora, care s-au folosit de caracterul lui prea liberal, care nu ştia ce-i lauda, pentru ca să-i declare război şi să spună împotriva lui tot felul de calomnii, înşelînd astfel urechile Excelenţei Tale. Iată de ce întreg oraşul, pînă la unu, s-a întristat cînd le-a fost luat guvernatorul, pentru că era singurul care ar mai fi fost în stare să ridice oraşul nostru din starea în care a ajuns îngenunchiat [3], fiind un scrupulos paznic al dreptăţii, prevenitor cu victimele nedreptăţii, necruţător faţă de

1. În această epistolă, Sfîntul Vasile intervine pentru readucerea guvernatorului Ilie, căzut în dizgraţie. Vezi comentarul la epist. nr. 94.
2. Guvernatorul Ilie.
3. Cf. epistolele 74, 75 şi 76.

cei ce calcă legea, acelaşi atît pentru săraci, cît şi pentru bogaţi şi, mai mult decît orice, omul care se silea să aducă viaţa creştină la cinstea ei.

Am trecut sub tăcere faptul că el era persoana cea mai integră din cîte cunosc şi care nu ierta pe nimeni, dacă ar fi călcat legea, şi aceasta am făcut-o pentru că astfel de merite sînt lucruri mărunte faţă de celelalte virtuţi ale lui.

La drept vorbind, mărturia pe care o aduc acum este tardivă, după cum fac şi cei ce cîntă singuri ca să se încurajeze pe ei înşişi, dar cu asta nu mai îmbunătăţesc situaţia cu nimic. Dar nu-i fără importanţă faptul că marele Tău suflet îşi aminteşte de acest om şi că păstrezi pentru el recunoştinţă ca pentru un binefăcător al patriei, iar dacă unul din cei ce s-au supărat că n-au fost preferaţi dreptăţii s-ar lega de Ilie, pe care şi Tu îl aperi şi-l protejezi, atunci să le arăţi tuturora că Tu l-ai avut de prieten. Iar drept dovadă că l-ai avut în familiaritatea Ta e buna mărturie pe care ai adus-o despre el şi despre experienţa lui în administraţie, experienţă care n-a mai fost întrecută de alţii de atunci încoace. Într-adevăr, ceea ce altul n-ar fi făcut în răstimp de mai mulţi ani, el a adus la îndeplinire într-un timp scurt. De aceea noi vom primi destulă favoare şi consolare pentru cele întîmplate dacă îl recomanzi împăratului şi dacă opreşti calomniile împotriva lui.

Şi să mai ştii că aceste cuvinte Patria este cea care ţi le adresează prin glasul meu şi spune că voinţa tuturora este ca să se reverse asupra acestui om un dram de fericire prin mijlocirea Excelenţei Tale.

EPISTOLA 97

Către sfatul oraşului Tiana [1]

Scrisă în anul 372

Dumnezeu, Care descoperă adîncurile şi dă pe faţă dorinţele inimilor, a dat şi celor smeriţi putere să înţeleagă şi uneltirile cele grele de explicat pentru unii. Căci nimic nu ne-a scăpat şi nici n-a rămas ceva ascuns din tot ce s-a săvîrşit. Noi, însă, n-avem ochi şi urechi

1. Tiana devenise capitala provinciei Capadochia Secunda în urma scindării din a. 371. Ambiţiosul episcop Antim devenit de acum mitropolit al Tianei s-a purtat rău faţă de Sf. Vasile, atunci cînd va hirotoni necanonic pe Faust (semiarian), episcopul Satalelor (cf. epist. 126). Sf. Vasile a dovedit multă răbdare faţă de el, aşa încît relaţiile dintre ei vor fi de atunci înainte prieteneşti (ep. 122, 128, 210 etc.). În această epistolă Sfîntul se adresează direct Sfatului orăşenesc din Tiana, îndemnîndu-i să păzească unitatea credinţei întru legătura păcii.

pentru altceva decît pentru pacea lui Dumnezeu, pentru toate cîte ne duc spre ea. Iar dacă alții sînt puternici și mari și se încred numai în ei înșiși, firește că noi, care nu sîntem nimic și nu sîntem vrednici de nimic, nu ne vom face despre noi o astfel de părere, încît să credem că am putea consolida situația dacă am trăi în izolare, pentru că știm sigur că avem nevoie de ajutorul fiecăruia dintre frați mai mult decît are nevoie o mînă de alta.

De altfel, chiar din clipa în care ne-a zidit cu trup, Domnul ne-a arătat cît este de necesară oamenilor comuniunea. Cînd mă gîndesc că un mădular nu-i în stare să se ajutoreze cîtă vreme e despărțit de celălalt, atunci cum să cred că în treburile vieții eu mă voi mulțumi numai cu serviciile prestate de mine însumi? Nici un picior nu poate umbla singur dacă nu se sprijină pe celălalt; nici un ochi nu poate vedea limpede dacă nu stă în legătură cu celălalt, dacă nu se fixează împreună cu celălalt asupra obiectivelor văzute. Auzul e și el mai clar cînd percepe vocea cu amîndouă timpanele urechilor, iar pipăitul e mai sigur și el cînd se face cu degetele unite. În general, nimic din cîte vedem împlinindu-se atît în lumea firii, cît și în a celor făcute cu voie liberă, nu se realizează fără participarea celorlalte. Chiar și rugăciunea, atunci cînd nu are mai mulți părtași e cu mult mai slabă decît cea săvîrșită împreună cu alții, căci și Domnul ne-a făgăduit că va fi de față în mijlocul a doi sau trei credincioși, acolo unde aceștia cheamă numele Lui în același gînd [2].

Însăși iconomia mîntuirii a luat-o asupra Sa Domnul, ca să împace cu sîngele crucii Lui cele pămîntești cu cele cerești [3].

Pentru toate acestea să dorim ca zilele cîte vom mai fi în viață să fim pe pace și să cerem ca și la sfîrșit, cînd vom închide ochii, lucrul să se săvîrșească tot în pace. Pentru această pace m-am hotărît să nu cruț nici o oboseală, să nu spun sau să fac ceva nevrednic, să nu mă sperii de lungimea călătoriilor, să nu mă dau înapoi de la nici o oboseală, numai pentru ca să mă învrednicesc și eu să am răsplata făcătorului de pace [4]. Și dacă va veni cineva după mine pe acest drum, urmîndu-mă ca pe un conducător, aceasta va fi pentru mine cel mai bun și mai drag lucru. În schimb, dacă o va apuca pe drum contrar, să se știe că eu nici atunci nu-mi voi schimba hotărîrea. La ziua răsplății fiecare va ajunge să-și recunoască singur roadele faptelor proprii.

2. *Matei* 18, 20.
3. *Col.* 1, 20.
4. *Matei* 5, 9

EPISTOLA 98

Către Eusebiu, episcop de Samosata [1]

Scrisă în anul 373

I

Eram tare nerăbdător să vizitez orașul Nicopole, dar după ce am primit scrisoarea, în care Prea Sfinția Ta spuneai că nu vei veni, am renunțat cu părere de rău. Mi-am adus aminte, e drept, și de starea sănătății mele total șubrezită. Dar mi-a venit în minte totodată și faptul că cei care mă chemaseră [2] au făcut-o doar ca să-și împace sufletul, întrucît după ce că ne făcuseră invitația doar în treacăt, prin colectorul de dări Helenios din Nazianz, ei n-au mai binevoit să trimită măcar un curier care să-mi confirme această invitație. Și apoi, întrucît le sînt cam suspect din pricina păcatelor mele, m-am temut să nu le tulbur bucuria întîlnirii. Dacă aș fi știut că este de față și noblețea Ta, eu nu m-aș fi dat înapoi să pornesc la drum și pentru probleme mai grele, dar singur nu mă văd în stare să privesc în față nici probleme din cele mai mici și, gîndindu-mă că scopul întrunirii era rezolvarea unor probleme de înalt interes bisericesc, am lăsat să treacă timpul și am amînat întîlnirea pentru o dată mai liniștită și mai lipsită de tulburări, preferînd să vin la Nicopole să discutăm aceste probleme bisericești și cu de Dumnezeu iubitul episcop Meletie, dacă el ar refuza să se ducă la Samosata. Dacă n-ai fi refuzat, ne-am fi repezit toți, cu condiția să ne fiți amîndoi îndrumători, atît el însuși, prin răspunsul pe care ni-l va trimite (căci îi scrisesem), cît și Prea Sfinția Ta.

II

Ar fi trebuit să ne întîlnim între timp și cu episcopii din Capadochia Secunda, dar aceștia, după ce au luat numele altei eparhii, repede și-au închipuit că pentru noi ei au devenit «oameni ai altei națiuni și ai altei rase», întrucît n-au mai vrut să mai știe de mine, n-au mai luat nici o legătură cu mine și nici n-au mai stat mult de vorbă cu mine. Ar fi fost de așteptat și o întîlnire cu preavenerabilul episcop Eustație, lucru pe care l-am făcut eu. Dar întrucît mulți strigau împotriva lui că ar fi falsificat într-o măsură oarecare credința, am intrat în discuție cu el

---

1. Potrivit celor spuse în epistola 95, trebuia să aibă loc în Nicopolea Armeniei o întîlnire între Vasile, Meletie al Antiohiei și Teodot al Nicopolei. Sf. Vasile descrie eșuarea întîlnirii. Totodată trebuia să se întîlnească și cu Eusebiu, dar acesta n-a putut veni.

2. Teodot, episcopul Nicopolei.

și am constatat că, slavă Domnului, el urmează cu înțelepciune linia ortodoxă.

Scrisorile episcopilor n-au ajuns la Prea Sfinția Ta, cred că din pricina celor care trebuiau s-o trimită și pe a mea, dar poate și din vina mea, căci din cauza multor treburi se vede că mi-a scăpat din vedere.

Cît despre fratele nostru Grigorie, aș fi dorit și eu să-i încredințez administrarea unei episcopii potrivite cu firea lui. Asta ar însemna întreaga Biserică de sub soare concentrată în una singură [3], dar cum așa ceva nu-i cu putință, atunci să fie făcut episcop, dar nu ca să fie cinstit după scaun, ci ca scaunul să fie cinstit după el. Căci, însușirea omului mare nu se măsoară după promovarea la scară ridicată, ci ține mai curînd de ridicarea celor mici prin puterile proprii. Ce-i de făcut cu Psalmatios care, cu toate avertismentele fraților lui, se află tot în solda lui Maxim [4], în exerciții ? Și totuși ei nici acum nu ezită să-i scrie, căci, din pricina slabei lor sănătăți și a multelor treburi, ei nu-l pot vizita.

Dar să știi, de Dumnezeu iubitule, că starea lucrărilor mele pastorale cere imperios prezența Ta aici și va fi nevoie să-ți mai pui la încercare încă o dată cinstita Ta bătrînețe, ca să vii în sprijinul Capadochiei, care s-a șubrezit de acum și e gata să se prăbușească [5].

EPISTOLA 99

Către Comitele Terențiu [1]

Scrisă în anul 372

I

Cu toate că m-am sîrguit cu toată rîvna să dau ascultare, cel puțin în parte, ordinului împărătesc, precum și scrisorii prietenești a Domniei

---

3. E vorba de Sf. Grigorie de Nazianz. Merită subliniată aprecierea Sf. Vasile despre vrednicia Sf. Grigorie. Pe de altă parte, pare că Eusebiu este cel care i-a șoptit Sfîntului Vasile că episcopia de Sasima nu-i potrivită pentru un om ca Grigorie.

4. Maxim a urmat lui Ilie ca guvernator al Capadochiei. Din descrierea pe care i-o face Sf. Vasile aici, el părea puțin prietenos față de ortodocși, dar mai tîrziu s-a schimbat și el devenind prieten al lor.

5. Cu toată «șubrezenia» ei, Capadochia n-a fost silită să dea episcopi exilați, cum a fost cazul cu Eusebiu.

1. Terențiu, general și comite bizantin, comanda în anul 372 în Georgia o armată de 12 legiuni de soldați. Era un om de o rară cultură — cum reiese din epist. 64 —, dar și de adînci convingeri religioase. Două fete ale lui erau diaconițe în Samosata, cum deducem din epist. 105. În același timp, însă, Terențiu era supus politicii duse de împăratul Valens, de sprijinire a arianismului. Se pare că el a fost cel dintîi (poate înainte de prefectul Modestos) care a încercat să intimideze pe Sf. Vasile prin amenințări. Nu va fi fost nici străin de scindarea provinciei Capadochia. În schimb, epistolele următoare ne dovedesc din plin că departe de a se fi lăsat în-

Tale [2], ale căror motive şi hotărîri sigur că sînt pline de intenţii şi de sentimente bune, totuşi nu mi-a fost dat să-mi duc zelul pînă la capăt. Prima cauză şi cea mai adevărată sînt păcatele mele, care-mi stau pretutindeni în cale şi-mi împiedică împlinirea oricărui demers. A doua e înstrăinarea şi lipsa de colaborare tot mai pronunţată, pe care mi-o arată episcopul sufragan Teodot.

Într-adevăr, nu ştiu ce să se fi întîmplat cu Prea Sfinţitul frate Teodot, care-mi făgăduise, nu de mult, că mă va ajuta în toate, şi care se grăbise să mă ducă de la Gitasa [3] la Nicopole, dar cînd m-a văzut sosit acolo l-a apucat aşa o frică şi groază de păcatele mele, încît n-a mai vrut să mă primească nici la slujbele de dimineaţă, nici la cele de seară ! Să zicem că va fi procedat cu dreptate faţă de un păcătos ca mine, dar o astfel de hotărîre a lui nu s-a dovedit deloc a fi folositoare împăcării Bisericilor noastre. Ca motiv al acestei atitudini a fost acuzaţia că aş fi acceptat să intru în comuniune cu episcopul Eustaţiu [4]. Or, iată ce am făcut eu în această privinţă :

II

Cînd am fost invitat să particip la întrunirea convocată de fratele Teodot, lucru pe care nu-l puteam refuza, căci eram animat de toată dragostea, am crezut potrivit să intru mai întîi în contact cu pomenitul frate Eustaţiu, pentru a nu lăsa să se dovedească deşartă şi fără folos întrunirea noastră. I-am arătat acestuia toate acuzaţiile doctrinale de care amintea fratele Teodot, precum şi altele, şi l-am rugat să ne spună dacă de acum înainte urmează credinţa cea dreaptă, pentru ca să păstrăm şi pe mai departe comuniunea cu el, iar în caz că învăţătura lui consună cu a noastră, atunci se ştie că-l vom trata în consecinţă. Am discutat mai mult laolaltă şi am pierdut toată ziua ocupîndu-mă numai de aceste lucruri, iar la venirea serii, ne-am despărţit fără a fi ajuns la nici o înţelegere. A doua zi, începînd din şedinţa de dimineaţă, am reluat discuţiile în aceeaşi problemă. Acum sosise şi fratele Pimeniu,

---

timidat, Sf. Vasile va cîştiga pe cei doi demnitari şi va stabili relaţii bune cu ei şi cu alţii.

Probabil că datorită lui Terenţiu s-a obţinut de la împărat aprobarea ca hirotonirea şi instalarea episcopilor din Armenia Mică — nu de mult intrată în administraţie bizantină — să fie făcută de Sf. Vasile împreună cu Teodot, episcopul Nicopolei. Epistola 99 cuprinde răspunsul hotărît al Sfîntului că n-a fost posibilă colaborarea cu Teodot din pricină că acesta n-a vrut să colaboreze cu Eustaţiu de Sebasta, cel mai cunoscut episcop al regiunii, dar care înclinase spre arianism. Astfel cele două zile petrecute în Satala au fost cu eşec.

2. Deci Terenţiu va fi pus la cale decizia imperială (despre Armenia Mică).

3. Gitasa era o localitate retrasă, unde îşi petrecuse Sf. Meletie «exilul» său.

4. Mai mult de o jumătate de zi s-au purtat discuţii, cînd a fost vorba să se confirme şi în scris înţelegerea, Eustaţiu şi Teodot au negat totul. Poate să fi fost şi Sf. Vasile prea idealist, prea pretenţios. Nu se ştie.

preot din Sebasta, care a apărat cu ardoare poziția opusă. Încet, încet, m-am dezvinovățit de acuzele pe care mi le adusese [5] și am reușit să-i conving în așa măsură de dreptatea atitudinii mele, încît cu ajutorul lui Dumnezeu nu se mai putea descoperi între noi nici cel mai mic dezacord.

Pe la ora nouă ne-am ridicat să facem rugăciunea, să dăm mulțumire lui Dumnezeu pentru că am ajuns să cugetăm la fel și să grăim la fel. Mai trebuia să primesc de la acest om doar o mărturisire scrisă, pentru ca să vadă și vrăjmașii lui că s-a supus cu adevărat, lucru care ar fi fost o mărturie clară și pentru ceilalți. Dar pentru a fi și mai siguri, am vrut să am o întrevedere cu Teodot și cu frații din jurul lui, spre a primi în scris și de la ei o mărturisire de credință, ca s-o prezentăm celui de care a fost vorba, pentru a obține un dublu rezultat : pe de o parte, să biruie dreapta credință, iar pe de alta, să fie și ei mulțumiți că propunerile lor au fost acceptate și satisfăcuți că nu mai există împotriva lor nici un motiv de contestație. Dar încă înainte de a ajunge să pricepem de ce trebuia să ne consfătuim și ce rezultat ar ieși de aici, episcopul Teodot a socotit că n-ar mai trebui să fim invitați și noi. Așa că m-am întors înapoi de la jumătatea drumului, descurajat că se zădărniciseră oboselile depuse pentru pacificarea Bisericii.

III

Așadar, fiind nevoit să fac drumul în Armenia, ca unul care cunoșteam caracterul ciudat al acelui om și întrucît am vrut să dau socoteală prin mărturie sigură și de atitudinea mea și în același timp să mulțumesc și pe acel om, am plecat la Gitasa, locul unde petrecea de Dumnezeu iubitul Meletie, și unde ne-am întîlnit din nou cu omul în cauză, cu Teodot. Dacă aș fi fost acuzat de ce stau în comuniune cu Eustațiu, aș fi anunțat rezultatul întîlnirii, cu care ocazie l-aș fi adus să împărtășesc toate convingerile mele, dar întrucît Teodot spusese că Eustațiu tăgăduise, după ce ne părăsise, declarînd el însuși ucenicilor săi că în realitate nu se pusese de acord cu mine în privința nici unui punct de credință, eu i-am răspuns — spune-mi, preaminunatule, n-am făcut oare lucrul cel mai just și mai sigur ? — că în ce mă privește eram convins, sprijinindu-mă pe statornicia de care a dat dovadă totdeauna acest om, că nu se lasă totdeauna prea ușor atras în atitudini contrare și că dacă admite odată ceva, el nu o face pentru a tăgădui ce-a spus înainte [6].

---

5. Atît Teodot, cît și Pimeniu, ar fi vrut să împace pe Sf. Vasile cu Eustațiu. Poate că și pretențiile Sf. Vasile vor fi fost prea mari.

6. Eustațiu era un fel de «ἀμφαλλάξ», un om care-și schimbase mereu părerile.

El e un om care fuge de minciună ca de ceva groaznic, chiar şi atunci cînd e vorba de problemele cele mai neînsemnate, că-i departe de a se opune adevărului, mai ales cînd e vorba de lucruri atît de importante şi al căror ecou e atît de general. Dacă totuşi s-ar întîmpla ca aluziile Tale repetate să fie întemeiate, ar trebui să-i prezinţi formularul scris, care să conţină expunerea întreagă a credinţei ortodoxe. Dacă voi vedea acest consimţămînt al lui confirmat de iscălitura lui, eu voi rămîne în comuniune cu el, dar dacă voi simţi că se retrage, voi renunţa la contactul cu el. Întrucît aceste condiţii au fost aprobate de episcopul Meletie şi de confratele Diodor, preotul care a fost de faţă, la întîlnire, prea respectatul frate Teodot şi-a dat şi el consimţămîntul rugîndu-mă să cobor la Nicopole să-i vizitez Biserica şi să-l iau ca însoţitor pînă la Satala, despărţindu-se de noi la Gitasa.

Dar cum am ajuns la Nicopole [7], uitînd şi vorbele pe care le auzise de la mine şi de făgăduielile pe care mi le-a făcut, m-a copleşit cu tot felul de batjocuri şi fel de fel de semne de dispreţ, cum am relatat mai sus, şi s-a despărţit de mine.

IV

Cum aş fi fost, dar, în stare, prea stimate, să duc la îndeplinire sarcina propusă şi să aşez episcopi în Armenia [8], din clipa în care cel ce împărtăşeşte aceleaşi răspunderi se poartă cu mine în felul acesta ? Şi totuşi cu ajutorul lui nădăjduiam că voi găsi oamenii care-mi trebuie, pentru că în eparhia lui sînt destui oameni evlavioşi şi înţelepţi, care vorbesc limba localnicilor şi care cunosc multe alte însuşiri deosebite ale acestor popoare. Şi cu toate că ştiu numele acestora, totuşi nu-i voi divulga pentru a nu primejdui, cel puţin pentru alte vremuri, situaţia din Armenia. Şi acum, după ce am venit pînă la Satala cu sănătatea mea atît de şubrezită, totuşi cred că datorită ajutorului lui Dumnezeu am rînduit bine lucrurile, împăcînd pe episcopii din Armenia şi dîndu-le îndrumările cuvenite, ca să lase la o parte neînţelegerile vechi şi să vină din nou la rîvna adevărată a casei Domnului. Le-am lăsat şi regulamente în legătură cu călcarea rînduielilor în Armenia şi le-am spus cum să lucreze pentru a-şi vedea de menirea lor. Am primit şi o cerere a Bisericii din Satala, în care mă rugau să le dau un episcop. Totodată m-am mai ocupat şi de calomniile îndreptate contra fratelui Ciril, episcopul Armeniei, şi am aflat, cu ajutorul lui Dumnezeu, că

7. Atît Nicopole cît şi Satala erau situate în Armenia Mică, dar sediul mitropolitan era la Satala.

8. Încă o mărturie despre respectul recunoscut Sfîntului Vasile chiar şi dincolo de graniţele arhiepiscopiei lui.

aceste calomnii erau neîntemeiate şi erau pornite numai din defăimarea rivalilor lui, cum mi-au mărturisit-o chiar ei înşişi. Cred că într-o măsură oarecare am contribuit la apropierea lui de poporul din Satala, în aşa chip ca aceştia să nu se mai ferească de a veni în comuniune cu el.

Astfel de lucruri se pare că nu sînt de prea mare importanţă, dar dacă nu putem face mai mult, cauza provine din neînţelegerile care ne despart pe unii de alţii în urma vicleniilor diavolului. Ar fi trebuit să nu vă spun aceste lucruri, ca să nu fac impresia că dau în vileag şi propriile mele ruşini, dar pentru că nu era alt mijloc de a mă apăra faţă de Luminăţia Ta [9] am găsit necesar să spun tot adevărul şi să istorisesc amănunţit tot ce s-a petrecut.

EPISTOLA 100

Către Eusebie, episcopul Samosatelor [1]

Scrisă în anul 372

Mă uitam la scrisoarea Ta prea iubită, pe cînd mă aflam în ţinutul vecin al Armeniei, cu plăcerea cu care navigatorii zăresc de pe vapor scînteind în depărtare, la orizont, o lumină salvatoare, mai ales cînd se întîmplă să fie învăluiţi de furia vîntului sălbatic. Într-adevăr dacă scrisoarea înţelepciunii Tale e prin ea însăşi fermecătoare şi mîngîitoare, însemnează că împrejurările i-au sporit şi mai mult farmecul. Ce anume a fost şi cît de mult m-am întristat, nu ţi-aş putea spune, căci m-am hotărît ferm să uit supărările, dar, în schimb, diaconul nostru împreună-slujitor, care-ţi aduce această scrisoare, ţi le va istorisi pe toate.

Sănătatea mi s-a şubrezit de tot, încît nu pot întreprinde, fără să-mi cauzeze dureri, nici cele mai mici mişcări. Dar aş vrea, dacă s-ar putea, cu ajutorul rugăciunilor Tale, să-mi împlinesc măcar acum vechea mea dorinţă, cu toate că acest drum mi-a făcut atîtea neajunsuri : treburile Bisericii noastre au fost prea mult timp neglijate ! Dacă atîta vreme cît mai trăiesc, Dumnezeu mă mai găseşte vrednic să ne mai vedem o dată, Prea Sfinţite, în Biserica noastră, voi avea într-adevăr bună nădejde de a nu fi lipsit cu totul de darul lui Dumnezeu. Şi dacă această vizită va putea avea loc, aş avea dorinţa ca ea să se facă în timpul hramului, cînd ne adunăm în

9. Se vede că fusese acuzat şi în scris.

1. Scrisă din Satala Armeniei în august 372, după eşecul provocat de Teodot (cf. epist. 99), Sf. Vasile dorea să-şi revadă prietenul cu ocazia hramului Sf. mucenic Eupsihie (7 sept.).

fiecare an la pomenirea Fericitului mucenic Eupsihie [2], la o dată destul de apropiată, anume la 7 septembrie. Pentru că în afară de altele, e vorba atunci şi de o bogată desfăşurare a unor lucrări vrednice de solicitudinea Ta şi care impun şi colaborarea Ta, atît pentru a hirotoni episcopi noi, cît şi pentru a delibera şi a examina ceea ce plănuieşte contra noastră naivitatea lui Grigorie (de Nyssa), care a convocat şi sinoade în Ancira şi care nu lasă ocazia de a lucra fără să mă întrebe [3].

EPISTOLA 101

De mîngîiere [1]

Scrisă în anul 372

Ar fi fost de dorit ca prima scrisoare pe care ţi-o trimit să aibă o temă mai de bucurie. În ce mă priveşte, aşa aş dori-o, pentru că vreau ca toţi cîţi şi-au pus în gînd să urmeze viaţa evlavioasă să păşească zi de zi tot spre mai bine. Dar întrucît Domnul, Care îndrumă totdeauna viaţa noastră, după înţelepciunea Lui cea negrăită, spre folosul nostru sufletesc, a rînduit să aibă loc şi altfel de întîmplări, care ţi-au adus multe dureri, m-a îndrumat cu iubire, ca pe unul care sînt legat de tine prin dragostea cea întru Dumnezeu, şi cum am aflat de la fraţii noştri despre întîmplarea care a dat peste tine, am socotit de cuviinţă să-ţi adresez un cuvînt de întărire şi de mîngîiere.

Dacă ar fi fost cu putinţă să vin prin părţile unde ai ajuns şi-ţi ai reşedinţa, aş fi făcut-o cu toată bucuria. Dar pentru că boala trupească şi mulţimea treburilor care mă absorb au făcut ca şi drumul pe care l-am întreprins să provoace mare pagubă Bisericilor noastre, am hotărît să-ţi fac o vizită măcar prin scrisoare, aducîndu-ţi aminte că întristările nu vin fără rost peste robii lui Dumnezeu, Care ne îndrumă viaţa ca să ne încerce dragostea adevărată faţă de El, Creatorul nostru. După cum pe luptători nevoinţele alergării îi duc la răsplăţi, tot aşa şi pe noi creştinii încercarea ispitelor ne îndrumă spre desăvîrşire, dacă primim cele rînduite de Dumnezeu cu răbdarea cuvenită şi cu toată bucuria. Toate sînt îndrumate de bunătatea lui Dumnezeu. Nimic din cele ce se întîmplă nu trebuie să le primim cu întristare, chiar dacă ele ne-ar provoca pentru un timp vreo neplăcere. Pentru că şi dacă n-am cunoaşte motivele pentru care tot ce se întîmplă în viaţa noastră sînt

2. Martirizat recent sub Iulian Apostatul, Sfîntul Eupsihie e amintit şi în epistolele 142, 176, 200, 252. Despre el Sozomen, *Ist. bis.*, Migne, P.G. 67, 1248—1249.

3. Despre «lipsa de experienţă» a Sf. Grigorie de Nyssa, cf. epist. 58, 225, 231.

1. Fără să indice nici un nume, Sf. Vasile vrea să mîngîie pe cei din Neocezareea şi Nicopole, fiind zdrobit sufleteşte din cauza episcopului Eustaţiu de Sebasta (epist. 99), care n-a acceptat să intre în comuniune cu el.

văzute de Dumnezeu ca bune, totuşi să fim convinşi că oricum totul e în folosul nostru, fie ca răsplată pentru răbdare, fie pentru un suflet care ni s-a răpit: dacă ne-am lăsa copleşiţi de răutatea care sălăşluieşte în lume, am ajunge să fim stăpîniţi de păcat. Dacă nădejdea creştinilor s-ar mărgini numai la viaţa de pe pămînt, desigur că s-ar crede că despărţirea timpurie a sufletului de trup ar fi ceva îngrozitor, dar dacă desfacerea sufletului de legăturile trupului e numai un început al adevăratei vieţi, pentru cei ce trăiesc după Dumnezeu, atunci de ce să ne întristăm ca şi cei ce n-au nădejde? [2] Primeşte, aşadar, cuvîntul meu de mîngîiere ca să nu cazi în suferinţe, ci să dovedeşti că eşti deasupra lor şi că le-ai biruit deja.

EPISTOLA 102

Către cetăţenii din Satala

Scrisă în anul 372

Mişcat de cererile Voastre şi ale întregului popor, am primit să port grijă de Biserica voastră şi am făgăduit înaintea lui Dumnezeu să nu trec cu vederea nimic din ceea ce stă în puterea mea să fac. De aceea m-am silit, cum este scris, să port de grijă de voi ca «de lumina ochilor» [1], căci atît de deosebită e dragostea ce Vă port, încît ea nu m-a lăsat să-mi aduc aminte de nimic, nici de rude şi nici măcar de legăturile obişnuite pe care le aveam cu acest om [2] încă de cînd era copil. Dimpotrivă, uitînd de toate temeiurile personale, care ar putea îndreptăţi legăturile mele cu el, fără să ţin seamă nici de multele regrete ale poporului de unde vine şi care se vede acum lipsit de conducătorul lui, nici de lacrimile tuturor rudelor lui şi neţinînd seamă nici de supărarea căruntei sale mame, care mai suflă numai datorită îngrijirii date de el, în ciuda tuturor acestor motive luate laolaltă, oricît de mari şi de numeroase ar fi ele, n-am avut decît un singur scop: să împodobesc Biserica voastră cu un conducător bun şi să-i stau într-ajutor, pentru că de acum e îngenunchiată din pricină că a fost multă vreme lipsită de un îndrumător şi pentru că acum are nevoie de îndrumare spre o direcţie sigură şi hotărîtă, ca să se ridice din nou [3].

---

2. *I Tes.* 4, 13.

1. *Zah.* 2, 12.
2. Pimeniu.
3. Satala era capitala provinciei Armenia Mică. În anul 372 cînd Sf. Vasile a vizitat Satala i-au ieşit înainte reprezentanţii localităţii, cerîndu-i să le dea episcop. Întrucît era singur (căci nu l-a însoţit şi Teodot, episcopul Nicopolei), nu li s-a putut împlini cererea. Acum îi anunţă că situaţia s-a schimbat şi că le-a ales ca păstor pe Pimeniu, prieten şi rudă a sa (ep. 99). A se vedea şi ep. 122.

Acestea sînt cele ce voiam să vi le spun din partea mea ; cît despre voi, vă cer ca purtarea voastră să nu fie sub aşteptările nădăjduite şi nici mai prejos decît făgăduielile pe care le-am dat acestui om, că, adică, l-am trimis la rude şi la prieteni. Prin urmare, fiecare dintre voi trebuie să o ia înaintea celorlalţi, prin zelul şi iubirea faţă de acest om. Pretind, aşadar, să arătaţi aceeaşi bună întrecere şi printr-o deosebită purtare de grijă să-i mîngîiaţi inima, făcîndu-l să uite o patrie, să uite rudele şi un popor atît de dependent de conducerea lui pe cît e un prunc legat de sînul mamei lui. Din partea lui v-am trimis nu de mult pe Nicias, de aceea să ajungă cunoscute de toţi cele împlinite, pentru ca să prăznuiţi mai devreme bucuria şi să aduceţi mulţumiri Domnului, Care a binevoit să vi se împlinească dorinţa.

EPISTOLA 103

Către credincioşii din Satala

A dat Domnul să se împlinească cererile poporului Său şi, prin mijlocirea smereniei mele, le-a dat un păstor vrednic de numele Lui [1], care nu neguştoreşte prin cuvinte, cum fac cei mai mulţi, şi care şi mai mult, pentru mine, care iubesc curăţenia învăţăturii şi care am primit să vieţuiesc după poruncile Domnului, e în stare să se facă iubit mai presus decît orice graniţă, în numele Domnului. El l-a umplut de darurile Sale cele duhovniceşti.

EPISTOLA 104

Către prefectul Modestos [1]

Scrisă în anul 372

Fie şi numai faptul că scriu unui bărbat atît de însemnat, chiar atunci cînd nu e cazul unui prilej special, e un lucru care aduce o cinste în plus celor care înţeleg însemnătatea acestei îndrăzneli, pentru că legăturile cu oamenii care întrec cu totul pe cei obişnuiţi, consti-

1. Pimeniu de la cuvîntul grec ποιμήν — păstor. Epistola de faţă trebuie pusă în legătură cu cea de sub nr. 102. Aceea e adresată conducătorilor, respectiv deputaţilor oraşului Satala ; aceasta e adresată poporului.

1. Acesta e Modestos, celebrul «prefect al pretoriului», care a ameninţat pe Sf. Vasile, dar care apoi s-a arătat prietenos cu marele ierarh, dovadă că avem aici nu mai puţin de 6 epistole privind relaţiile prieteneşti dintre cei doi. În această epistolă Sf. Vasile cere scutire de dări pentru cler, aşa cum hotărîse încă împăratul Constantin cel Mare.

tuie cea mai mare distincție pentru cei care sînt vrednici de aceasta. Ca unul care lupt pentru o întreagă patrie, mă văd silit să înfățișez această întîmpinare Excelenței Tale, pe care-l implor s-o primească cu blîndețe, așa cum îi este caracterul, și să-și întindă mîna spre patria noastră, care e de acum îngenunchiată cu totul [2]. Iată și pricina pentru care prezint această rugăminte.

Pe cei care își închină viața lor slujirii lui Dumnezeu, pe preoți și pe diaconi, vechea legiuire financiară îi scutea de impozit. Or acum, cei care vin să facă recensămîntul (pentru plata impozitelor, n.tr.), ca și cum n-ar fi primit nici o poruncă în acest sens de la Excelența Ta, i-a înscris și pe ei, cu excepția poate doar a cîtorva, care și așa erau scutiți din motive de vîrstă. Cer, dar, ca măcar acest favor să ni se mențină ca un semn al bunăvoinței Tale, care să-Ți poată păstra de acum înainte tot timpul o bună amintire. Aprobă, dar, ca sfințiții slujitori să fie tratați după vechea legislație fiscală și scutirea să nu fie legată de persoana celor înscriși acum (căci atunci scutirea ar putea trece și la urmași, or nu totdeauna se întîmplă ca aceia să fie vrednici de preoție), ci ca după modul obișnuit în registrele de dare, să se dea, pe față, clericilor o scutire generală, așa încît întîistătătorii Bisericilor să poată acorda scutire de impozite celor care profesează preoția în orice localitate [3]. Hotărîrea aceasta va asigura mărinimiei Tale mărire netrecătoare în urma acestor fapte bune, obligînd pe mulți să se roage pentru casa împărătească, dînd statului și un mare cîștig pentru că noi nu acordăm scutire clericilor fără să facem deosebire, ci pe rînd tuturor celor care sînt în serviciu, lucru pe care-l facem în mod liber, în administrația noastră, după cum poate vedea oricine vrea să-l cunoască.

EPISTOLA 105

Unor diaconițe, fiicele comitelui Terențiu [1]

Scrisă în anul 372

Cînd am vizitat Samosata, am nădăjduit că voi întîlni pe Excelența Ta, iar cînd am constatat că n-am reușit, am răbdat cu greu această

---

2. Aluzie la dezmembrarea în două a provinciei capadochiene.

3. Sf. Vasile cere să se dea această scutire în mîna episcopului, care poate să controleze pe clericii din subordine. Scutirea a intrat și în legislația de Stat. Cf. Cod. *Theod. lib.* VI, *Tit.* II.

1. În anul 372 Sf. Vasile vizitase Siria și sperase să întîlnească și pe comitele Terențiu, dar nu s-a putut, de aceea trimite scrisoare măcar fiicelor lui (calde sprijinitoare ale activității filantropice a sfîntului, dar și rîvnitoare în ale credinței ortodoxe), făcîndu-le și un rezumat al credinței trinitare. A se vedea și epistola 99.

pierdere, căci îmi făceam tot felul de planuri, adică dacă ar fi mai uşor să mă apropii eu de ţinutul D-voastră ori ar fi mai de dorit să vizitezi Domnia Ta patria noastră. Dar acestea rămîn la voia lui Dumnezeu.

Pentru moment, întrucît am aflat că fiul meu duhovnicesc Sofronie merge spre Voi, i-am încredinţat cu plăcere această epistolă, care Vă aduce salutări şi exprimă gîndul că nu uit, cu ajutorul Domnului, să Vă pomenesc şi să aduc mulţumiri Domnului pentru că sînteţi un bun vlăstar, dintr-o bună rădăcină, care dă roade bune, fiind într-adevăr ca nişte crini înconjuraţi de spini. Dar cu toate că sînteţi împresurate de atîta răutate a unor oameni care sînt în stare să schilodească învăţătura cea adevărată, totuşi nu vă lăsaţi duse în ispită şi nu părăsiţi mărturisirea credinţei apostolice, ca să îmbrăţişaţi inovaţiile ajunse acum la putere. Cum să fie o astfel de purtare nevrednică de cea mai mare recunoştinţă a lui Dumnezeu şi cum să nu atragă ea, pe bună dreptate, laudele cele mai mari?

Credeţi în Tatăl, în Fiul şi în Duhul Sfînt. Nu trădaţi această comoară! În Tatăl, Care e începutul a toate; în Fiul, Cel Unul-Născut; născut din Tatăl, Dumnezeu adevărat, desăvîrşit din Cel desăvîrşit; Icoana cea vie, Care reflectă în El pe Tatăl întreg; în Duhul Sfînt, Care-şi are existenţa din Tatăl, fiind izvorul sfinţeniei, Putere dătătoare de viaţă, Har care desăvîrşeşte, prin Care omul e înfiat şi ceea ce era muritor devine nemuritor, unit cu Tatăl şi cu Fiul în toate, în mărire şi în veşnicie, în putere şi în împărăţie, în stăpînire şi în dumnezeire, cum mărturiseşte şi tradiţia Sfîntului Botez.

Iar cîţi spun că ar fi făptură ori Fiul ori Duhul sau care înjosesc cu totul pe Duhul, coborîndu-L la rang de slujitor şi de rob, aceia sînt departe de adevăr şi trebuie să evităm orice legătură cu ei şi să ne ferim de convorbiri cu ei, ca de ceva care strică sufletelor. Şi dacă ar fi să ne întîlnim cîndva, Vă vom desfăşura mai pe larg problemele legate de credinţă, pentru ca să puteţi recunoaşte, prin dovezi scoase din Scriptură, atît puterea adevărului, cît şi slăbiciunea ereziei.

EPISTOLA 106

Unui soldat [1]

Scrisă în anul 372

Oricît de multe ar fi cele pentru care ar trebui să mulţumim lui Dumnezeu şi de care a găsit de cuviinţă să ne învrednicească în decursul

1. Se dau sfaturi pentru «lupta cea dreaptă» în înţelesul celor din Epistola către Efeseni 6, 10—17.

vieții, am judecat că cel mai bine dintre toate acestea este cunoașterea vredniciei Tale, pe care mi-a hărăzit-o Domnul. Am ajuns astfel să cunosc un om care ne arată că și în viața de soldat se poate dobîndi desăvîrșirea dragostei de Dumnezeu și că semnul ei deosebit nu se vede în bogăția hainei cu care ești îmbrăcat, ci în starea sufletească a creștinului. Eram mînat de cea mai vie dorință atunci cînd voiam să-l întîlnesc; iar de fiecare dată cînd mi-l aduc aminte mă bucur în chip deosebit.

Poartă-te, dar, bărbătește, fii tare și silește-te mereu să nutrești și să-ți dezvolți dragostea față de Dumnezeu, pentru ca și tu, la rîndul tău, să fii cel căruia îi dă daruri din ce în ce mai bogate. Să-ți aduci aminte de mine. N-am nevoie de nici o altă dovadă ca să fiu sigur că nu mă uiți, întrucît am mărturia faptelor.

EPISTOLA 107

Către Iulita [1]

Scrisă în anul 372

Tare m-am întristat cînd am înțeles, din scrisoarea nobleței Tale, că te impresoară din nou aceleași necazuri. Ce să faci cu oameni de un caracter atît de nestatornic, care vorbesc o dată într-un fel, altă dată într-altul și care nu rămîn la angajamentele pe care și le-au luat? Dacă, după făgăduielile luate în fața mea și a fostului prefect, omul e de părere și acum că el n-ar fi zis nimic, cu toate că ziua scadenței se apropie, după părerea mea un astfel de om pare a fi pierdut cu totul orice rușine. Cu toate acestea i-am scris din nou, certîndu-l, și i-am adus aminte de făgăduielile făcute.

I-am scris și lui Heladios, prietenul prefectului, pentru ca prin el să afle situația și prefectul însuși. Într-adevăr, nici eu n-am crezut că-mi va fi îngăduit să merg atît de departe cu un astfel de judecător, pentru că nu-i scrisesem niciodată într-o problemă particulară, ba m-am temut că mă va respinge, pentru că, după cum știi, oamenii de rang mare sînt tare sensibili în astfel de situații. Dacă totuși va fi vorba să primim vreun răspuns favorabil, va trebui să-i mulțumim lui Heladios, căci e om bun și cu sentimente prietenești față de mine, temător de Dumnezeu și cu un curaj de neînchipuit față de prefect. Mare e Dumnezeu, El să facă să treci peste toată supărarea, desigur cu condiția să nădăjduim și noi în El cu inimă deschisă și sinceră.

1. După cum se vede și din epistola 109, Sf. Vasile comunică acestei văduve că a intervenit chiar la primul ministru (prefectul pretoriului) pentru a-i veni în ajutor în nedreptatea ce i se face.

EPISTOLA 108

Către tutorele moştenitorilor Iulitei

Scrisă în anul 372

M-am mirat auzind că tu ai uitat acele frumoase făgăduinţe, vrednice de mărinimia Ta, şi că adresezi acum acestei surori o pretenţie din cele năprazníce şi de nesuferit. Ce trebuie să-mi închipui după aceste zgomote nu pot spune. Într-adevăr, cei cu care ai lucrat mărturisesc — o ştiu chiar de la Tine — despre marea Ta generozitate, şi-mi aduc aminte şi de făgăduinţele pe care le-ai făcut în faţa mea şi a acestui om : tu ai spus că pui o amînare foarte scurtă, dar pe urmă ai consimţit la una mai lungă, pentru că ai vrut să te supui asprimii legii şi să acorzi o uşurare acestei văduve, silită să piardă din casă dintr-odată o sumă atît de mare de bani. Care-i de fapt pricina din care s-a hotărît o astfel de schimbare, nu-mi pot închipui. Totuşi, oricare ar fi ea, îţi cer să-ţi aduci aminte de vechea Ta generozitate, să mai îndrepţi privirile spre Domnul din cer, Care răsplăteşte bunele gînduri, şi să-i dai amînarea pe care ai făgăduit-o încă de la început, pentru ca ea să-şi poată vinde bunurile şi să-şi plătească datoria. E limpede că-mi aduc aminte şi de următoarea făgăduinţă pe care ai mai făcut-o : dacă ai primi aurul, pentru care te-ai înţeles, ai da femeii de care-i vorba toate actele de care se făcuse învoiala şi care fuseseră întocmite înaintea autorităţilor, precum şi cele care fuseseră scrise în particular.

Te rog, deci, fă-ne cinstea şi fă-ţi în faţa Domnului o faptă de laudă ! Îţi vei aduce aminte de făgăduinţele făcute [1], vei recunoaşte că nu eşti decît om şi că şi tu trebuie să aştepţi clipele cînd vei avea nevoie, la timpul Tău, de ajutorul lui Dumnezeu. Nu te lipsi de el din pricina asprimii Tale de acum, ci atrage asupră-ţi toate milostivirile lui Dumnezeu, arătînd faţă de cei întristaţi o bunătate şi o dreptate deplină.

EPISTOLA 109

Către comitele Heladios [1].

Scrisă în anul 372

Nu vreau nicicum să fiu spre greutate bunătăţii Tale, din pricina mărimii puterii cu care ai fost înscăunat, ca nu cumva să pară că aş în-

---

1. În faţa unui mare demnitar Sf. Vasile cere sprijin pentru o văduvă : să i se facă uşurări la plata impozitelor. A se vedea şi epistolele 74, 75, 76.

1. Dregător cunoscut de Sf. Vasile (ep. 107, 109, 281). Heladios e rugat să ajute pe o femeie văduvă într-un proces de moştenire. N-am putut avea la îndemînă studiul lui A. Cavallin : *Zum Verhältnis zwischen regierendem Verb und Participium conjunctum*, în revista «Eranos», Göteborg, 1946, p. 280—292.

trece măsura și aș abuza de prietenia Domniei Tale. Totuși temeiuri puternice nu mă lasă să nu vorbesc.

Așadar, această soră, rudă a mea, mîhnită din pricina văduviei și îngrijorată de averea unui copil orfan, cînd am văzut-o copleșită de obligații apăsătoare, care trec peste puterile ei, mi-a fost milă, m-am întristat în sufletul meu și m-am grăbit să-ți adresez rugămintea ca, dacă-ți stă în putere, să binevoiești să stai într-ajutor omului trimis de dînsa. Întrucît plătise pînă acum cu banii ei ceea ce făgăduise, potrivit sfatului meu, în calitate de supraviețuitoare, ar urma de acum să fie eliberată de orice nedreptate care s-ar mai putea ivi. Ea a făgăduit într-adevăr, în condiția aceasta, că după ce va fi plătit capitalul, îi vor fi remise ei dobînzile. Dar în clipa de față, cei care se ocupă de această moștenire încearcă să scoată, pe lîngă capital, și dobînzile. Ca om care știi că Dumnezeu socotește banii văduvelor și ai orfanilor ca banii Săi proprii, grăbește-te să-ți pui rîvna în slujba acestei cauze, în nădejdea răsplății date de Domnul nostru însuși. Cred, într-adevăr, că dacă îngăduința prea minunatului prefect află că deja capitalul a fost achitat, s-ar milostivi și de celelalte necazuri ale acestei case, ca una care a fost total îngenunchiată și care nu mai are putere să se împotrivească jignirilor și amenințărilor venite din afară. Te rog, deci, iartă necesității care m-a făcut să te supăr și ajută să se reglementeze această afacere, atîta cît îți îngăduie puterea ce Ți s-a dat. Căci ești săritor și bun în felul Tău de a lucra, întrucît în numele binelui angajezi avantajele pe care le-ai primit.

EPISTOLA 110

Către prefectul Modestos [1]

Scrisă în anul 372

Pe cîtă cinste și intimitate ne arăți, cînd te cobori pînă la noi, printr-un aer familiar, pe atîta și încă mai mult să-ți sporească Bunul Dum-

1. Modestos era «prefect al pretoriului», ceea ce corespunde într-un fel prim-ministrului de azi. Pe cum ne istorisește Sf. Grigorie Teologul, Modestos a fost cel care a însoțit pe împăratul Valens în Cezareea în anul 370, care a îndrăznit să amenințe pe ierarh cu exilul. Dar chiar în anul următor, cînd împăratul a venit a doua oară în Cezareea și cînd a semnat hotărîrea de a scinda în două provincia Capadochiei, n-a îndrăznit să semneze edictul de exilare. Mai mult, se pare că tocmai Modestos ar fi fost cel care ar fi intervenit la împărat să nu-l exileze, căci, după cum spusese cu ocazia primului drum, nici un alt episcop nu i-a răspuns atît de curajos ca Sfîntul Vasile. Din clipele acelea Modestos devine unul din admiratorii sfîntului. Din cele șase epistole, din cîte s-au păstrat de la Sfîntul Vasile către Modestos (nr. 104, 106, 110, 279, 280, 281), cea de față este o intervenție pentru reducerea impozitelor unor locuitori din regiunea de graniță a munților Taurus. Vasile spune că însuși Modestos i-a dat voie să scrie. După cum se știe, aici, pe Eufratul superior, pe lîngă Me-

nezeu faima și bunul nume pe întreagă viața Ta! Ca unul care de mult doream să-ți scriu și să mă bucur de prețuirea Ta, am fost reținut de respectul față de înaltul rang pe care-l ocupi și m-am temut să nu se creadă că aș abuza de franchețea cu care m-ai tratat.

Acum, însă, două motive m-au împins să-mi iau îndrăzneala: întîi îngăduința de a-ți scrie, pe care am primit-o de la mărinimia Ta cea neasemuită, iar în al doilea rînd, durerea celor ce se află în deznădejde. Și dacă rugăciunile celor mici au vreo trecere în urechile celor tari, atunci îngăduie, prea minunatule, să te rugăm să acorzi, în Duhul adevăratei iubiri de oameni, izbăvirea unei regiuni agricole nenorocite, reducînd la o cotă acceptabilă obligațiile pe care le au de susținut pentru întreținerea armatei locuitorii din regiunile de la graniță, din munții Taurus, ca să nu fie ruinați de tot și pentru ca serviciile lor să fie încă multă vreme spre folosul obștesc, lucru despre care, sîntem convinși, se interesează cel mai mult un mare filantrop așa cum e Domnia Ta.

EPISTOLA 111

Către prefectul Modestos [1]

Scrisă în anul 372

În alte împrejurări n-aș fi îndrăznit să tulbur pe Excelența Ta, căci mă știu aprecia eu însumi și cunosc și posibilitățile mele; dar cînd am văzut pe acest prieten copleșit de greutăți, pentru că a fost chemat să apară înaintea judecății, mi-am luat îndrăzneala să-i dau această scrisoare, ca s-o arate sub formă de cerere și să dobîndească o bunăvoință oarecare. Oricum, cu toate că nu-s vrednic de nici o considerație, modestia crede că chiar și numai singură își poate lua dreptul de a înduioșa pe cel mai înțelegător dintre dregători și să mă ierte, pentru că dacă nici o greșeală n-a fost săvîrșită de acest om, atunci să fie salvat grație adevărului însuși, iar dacă a greșit, să-i fie iertată greșeala din pricina mea, a celui care scriu această rugăminte. În ce stare stau lucrurile aici, cine le știe mai bine decît Tine? Tu vezi slăbiciunile de care se face vinovat fiecare și tu conduci totul prin neasemuita purtare de grijă de care dai dovadă.

---

litena, a fost granița răsăriteană a Imperiului Bizantin, dar tot de aici au pornit și nemulțumirile paulicienilor și bogomililor. H. Ahrweiler, *La frontière et les frontières de Byzance en Orient*, în «Rapoartele Congresului XIV de studii bizantine», București, 1971, vol. II, p. 7. Intervenția sa e cu atît mai semnificativă cu cît în vremurile acelea cel care nu putea plăti impozitele la timp era obligat să plătească ulterior suma împătrit. A se vedea și epistola 21.

1. O intervenție, de astădată tocmai în favorul fostului prefect Modestos, acum dizgrațiat. Sf. Vasile declară că stă chezaș pentru bunătatea lui.

EPISTOLA 112

Către Guvernatorul Andronic[1]

Scrisă în anul 372

I

Dacă aş fi atît de sănătos încît să fiu în stare să iau asupra mea cu uşurinţă greutăţile călătoriei şi să îndur asprimile iernii, n-aş fi scris, ci aş fi venit să caut eu însumi pe mărinimia Ta, şi aceasta din două motive : mai întîi, ca să plătesc o datorie făcută printr-o veche făgăduinţă (ştiu că promisesem să mă duc la Sebasta şi să mă bucur de desăvîrşirea Ta ; e bine ce ai făcut, dar eu am ratat întîlnirea pentru că am sosit cu ceva mai tîrziu decît Excelenţa Ta), apoi, pentru ca să mă plătesc personal de solia pe care eu însumi mă temeam s-o trimit, pentru că mă simţeam prea mic pentru a dobîndi o favoare atît de mare. Mă mai gîndeam, totodată, că prin exprimarea în scris, nimeni n-ar reuşi să convingă în nici o privinţă pe nici un dregător sau poate nici chiar pe vreun particular atît de bine ca atunci cînd ar fi fost el de faţă şi s-ar putea respinge unele învinuiri, pentru altele s-ar putea cere îngăduinţă, iar pentru altele s-ar putea cere chiar iertare. Or, nimic din toate acestea nu s-ar putea rezolva prin scris. La toate aceste temeiuri n-aveam pe nimeni pe care să-l pun în faţă decît pe Tine, căpetenie împărătească ce eşti : va fi destul să-ţi fac cunoscută părerea pe care o am despre problema respectivă, aşa încît restul va rămîne în seama Ta. Or, aşa ceva nici nu am mai stat la îndoială să fac.

II

Iată dar şi calea pe care o apuc, în vreme ce nu vreau, parcă de frică, să descopăr cauza care mă face să-ţi ţin această cuvîntare. Acest Domiţian e un prieten apropiat, datorită unor vechi raporturi familiale, aşa încît nu fac nici o deosebire între el şi un frate. Dar, în fond, de ce n-aş spune adevărul ? Căci, de altfel, atunci cînd am aflat pricina pentru care a îndurat aceste suferinţe, am spus că şi el merita să fie pedepsit. Într-adevăr, nu există om care după ce a comis o greşeală mică sau mare să scape de pedeapsă ! Dar fiindcă am văzut pe acest nenorocit tremurînd de frică pentru greşala făcută şi ştiind că mîntuirea lui depinde de Tine, m-am gîndit că-i destulă atîta pedeapsă, de aceea te rog să te arăţi faţă de el şi mărinimos şi înţelegător. Ca să reduci din

1. Ca şi în epistolele 72—73, aşa şi aici se face intervenţia cerîndu-se uşurare la judecarea unei «infracţiuni» serioase. Se dau două citate din «Istoriile» lui Herodot care militează pentru iertare şi împăcare.

putere pe cei care se împotrivesc e o însuşire a unui om şi a unui conducător; dar ca să fii bun şi blînd cu cei întristaţi e o faptă de om care întrece pe toţi prin măreţie sufletească şi blîndeţe. De aceea ai putea, dacă vrei, să-ţi arăţi, prin aceeaşi faptă, mărinimia, fie ca să te răzbuni, fie ca să salvezi după voia Ta. Să fie pentru Domiţian destulă pedeapsă această frică de pedeapsă la care se aşteaptă, şi pe care-şi dă seama că ar merita-o; Te rugăm să nu mai adaugi şi Tu altă pedeapsă. Gîndeşte-te: printre cei care au trăit mai înainte au existat mulţi oameni care au greşit faţă de stăpînii lor, dar urmaşilor lor nu li s-a transmis nici măcar numele, în schimb numele celor care şi-au stăpînit mînia şi care, prin filozofie, s-au ridicat cu mult deasupra mulţimii, au rămas nemuritoare pentru toţi oamenii. Să adăugăm dar şi această însuşire la istorisirile în care se va vorbi despre Tine! Ajută pe cei care vrem să-Ţi preamărim ispràvile ca acestea să întreacă pildele de bunătate cîntate de cei vechi. Astfel, se spune că Cresus şi-a retras mînia faţă de cel care i-a ucis fiul, care se predase el însuşi spre a fi pedepsit [2], pe cînd Cirus cel Mare, după ce a cîştigat biruinţa asupra lui Cresus, a făcut din el un prieten [3]. Te vom număra printre aceşti oameni vestiţi şi pe cît ne va sta în putere vom face cunoscute aceste fapte, bineînţeles dacă nu cumva vom fi socotiţi că vom fi nişte vestitori prea neînsemnaţi pentru un om atît de mare.

III

La toate acestea mai trebuie spus şi aceea că pe cei care săvîrşesc vreo nedreptate oarecare îi pedepsim nu pentru cele deja întîmplate, (căci prin ce s-ar putea opri oare să nu se împlinească ceea ce s-a întîmplat?), ci pentru ca să se facă ei înşişi mai buni în viitor, ori pentru ca să servească drept exemplu pentru alţii, ca să-i facă mai buni. Or în cazul de faţă s-ar putea spune că nimeni n-ar invoca nici una, nici cealaltă, căci Domiţian îşi va aduce aminte despre acest necaz chiar şi după moarte, dar şi ceilalţi cred că sînt aproape morţi numai cînd se uită la el. De aceea, dacă am adăuga la această pedeapsă orice lucru cît de mic, s-ar părea că ni s-ar potoli mînia; or aş putea spune că mult ar trebui ca aşa ceva să fie adevărat, şi n-aş mai face nici o aluzie dacă n-aş fi înţeles dreptatea spusei sfinte că-i «mai fericit a da decît a lua» [4]. Şi mărinimia atitudinii Tale nu se va vesti doar înaintea cîtorva, căci toţi capadochienii vor vedea ceea ce se va întîmpla, iar eu le-aş dori să scoată această măreţie sufletească în rîndul calităţilor pe care le ai deja de mult.

2. Herodot, *Istorii*, I, XLV, trad. rom. Ad. Piatkovski, Bucureşti, 1963, p. 33.
3. *Idem*, I, LXXXVIII, p. 56.
4. *Fapte* 20, 35.

Mi-e teamă să mă opresc din scris, căci cred că aş fi păgubit dacă aş lăsa ceva neamintit. Doar un singur lucru aş mai adăuga : Domiţian are scrisori de la mulţi care-i cer achitarea, dar a considerat-o pe cea primită de la mine mai preţioasă decît toate pentru că a înţeles, nu ştiu cum, că eu aş avea o oarecare crezare din partea Excelenţei Tale. Deci ca să nu se înşele nici el în nădejdile pe care şi le-a pus în mine şi ca să putem scoate de aici o oarecare prestanţă în faţa cetăţenilor noştri, îngăduie, Excelenţă, tuturor să te roage şi ei. În orice caz Tu n-ai socotit lucrurile omeneşti a fi de mai puţină valoare decît oricare din filozofii din trecut şi ştii ce comoară a fost pusă deoparte, de multă vreme, pentru oricine ajută pe cei nevoiaşi.

EPISTOLA 113

Către preoţii din oraşul Tars

Scrisă în anul 372

Mare bucurie am simţit în Domnul, cînd mi-a fost dat să întîlnesc pe acest trimis al vostru, pentru că prin prezenţa lui m-a mîngîiat în multele mele supărări şi pentru că prin el mi-a fost dat să gust mărturia limpede a dragostei ce-mi purtaţi [1]. Iar bucuria adusă de un singur om mi-a dat să înţeleg rîvna pentru adevăr a voastră a tuturor. La timpul său el vă va transmite ceea ce am discutat împreună, dar pînă atunci am să vă fac şi eu cunoscut un lucru, iar acela este următorul : Vremurile de azi sînt foarte pornite spre surparea Bisericilor, lucru de care m-am convins de multă vreme. Lucrarea de zidire a Bisericii, o îndreptare a greşelilor, de ajutorare a celor năpăstuiţi şi de apărare a fraţilor cu credinţă sănătoasă — toate acestea au dispărut cu totul. Nici de vindecarea celor ce pătimesc de boli şi nici de purtarea de grijă faţă de cei ameninţaţi de molimi nu se mai aude nimic. Ca să folosesc o comparaţie, poate cam îndrăzneaţă, situaţia Bisericii de azi seamănă cu aceea a unei haine vechi, care e gata să se sfîşie la prima întrebuinţare, fără nădejdea de a putea fi readusă la vechea ei menire. Or, în astfel de împrejurări trebuie să depunem multă rîvnă şi multă sîrguinţă ca să mai putem aduce o îmbunătăţire cît de mică Bisericii. Cel mai bun lucru care ar trebui făcut este reunificarea bisericuţelor care s-au dezbinat una de alta de atîta vreme. Şi această unire s-ar putea face numai dacă vom dovedi răbdare

1. Între supărările de care vorbeşte Sfîntul Vasile este desigur dezmembrarea provinciei Capadochia, despre care ne vorbesc multe din epistolele sale.

față de cei neajutorați și dacă vom acționa în așa fel încît să nu mai provocăm noi zguduiri sufletești [2].

Întrucît, dar, s-au deschis multe guri grăind împotriva Duhului Sfînt și s-au ascuțit multe limbi hulind împotriva Lui, Vă rugăm ca, în măsura în care vă stă în putere, să micșorați cît mai mult numărul acestor hulitori, primind în comuniune pe cei care nu socotesc că Duhul Sfînt e o creatură, pentru ca în felul acesta ori să se micșoreze numărul lor și să se întoarcă rușinați la adevăr, ori, dacă totuși mai stăruie în rătăcire, să-și regăsească credința cînd vor vedea cît de puțini au mai rămas. Deocamdată să nu le cerem nimic mai mult, ci să propunem fraților care vor să se unească cu noi să recunoască simbolul stabilit la sinodul din Niceea, iar dacă primesc acest lucru, să le cerem doar atîta : să nu spună despre Duhul Sfînt că ar fi o creatură. Mai mult decît atîta Vă rugăm să nu le cereți, pentru că sînt convins că în urma contactelor îndelungate și a strădaniilor pașnice orice ar mai fi nevoie, pentru clarificarea lucrurilor, ne-o va dărui Dumnezeu, Care «toate le lucrează spre binele celor ce-L iubesc pe El» [3].

EPISTOLA 114

Către Chiriac din Tars și către credincioșii săi

Scrisă în anul 372

Dacă știm ce lucru mare e bunul păcii, atunci ce să mai zicem de «fiii păcii» ? Întrucît, așadar, acest mare lucru atît de minunat și de vrednic de urmat cu rîvnă de toți cei care iubesc pe Domnul e în primejdie de a fi redus doar la un simplu nume, pentru că nedreptatea s-a înmulțit pe urma «răcirii dragostei» [1] în cei mai mulți, mă gîndesc că acei care slujesc Domnului cu toată adeveritatea și sinceritatea să aibă drept singurul scop al strădaniei lor aducerea la unitate a Bisericilor care s-au dezbinat între ele în atîtea părți și în atîtea feluri [2]. Dacă aș porni să fac acest lucru numai eu singur, de bună seamă că aș putea fi învinuit că mă amestec unde nu se cuvine. Căci nimic nu-i atît de propriu unui creș-

---

2. Surparea Bisericii din Tars supără pe Sf. Vasile încă din anul 369, cînd după moartea episcopului ortodox Silvan partida ariană a reușit, cu ajutorul mai-marilor zilei, să-și aleagă un episcop al lor. De aceea, ca și în alte episcopii, Sf. Vasile îndeamnă pe preoții din Tars să rămînă statornici în credință. Aceeași temă e tratată și în epistola 114.

3. *Rom.* 8, 28.

1. *Matei* 24, 12.

2. *Evr.* 1, 1.

tin decît să facă pace, fapt pentru care Domnul ne-a și făgăduit cea mai mare răsplată [3].

Or, întîlnindu-mă cu frații de la Voi, am văzut cît de mult prețuiesc ei dragostea față de ceilalți confrați ai lor și cît de mult vă iubesc, dar cu atît mai mare sînt dragostea lor față de Hristos și atenția lor față de dreapta credință. Și am mai văzut că-și dau multă silință să dobîndească și acest îndoit cîștig : să nu fie despărțiți de dragostea Voastră, și să nu trădeze credința cea sănătoasă. Iată deci, după ce am înțeles bunele lor intenții, m-am hotărît să scriu Cucerniciilor Voastre, ca să vă rog cu toată dragostea să stați cu adevărat uniți și gata de-a lua parte la toate grijile Bisericii [4]. Am mers pînă acolo încît m-am pus chezaș pe lîngă ei că veți păstra dreapta credință, și i-am asigurat că, prin ajutorul lui Dumnezeu și prin rîvna ce-o aveți pentru adevăr, sînteți gata să înfruntați totul chiar și dacă va trebui să suferiți pentru învățătura cea dreaptă ! Or, după convingerea mea, iată care sînt condițiile care vă stau în cale și care sînt destule ca să vă dea asigurare înaintea fraților de care am vorbit : să primiți mărturisirea de credință stabilită de Părinții noștri întruniți la Niceea, să nu eliminați din ea nici un cuvînt și să știți că cei 318 Părinți, care s-au întîlnit acolo fără duh de ceartă, n-au vorbit fără lucrarea Duhului Sfînt. Să mai adăugați pe lîngă această mărturisire de credință că nu trebuie să numim pe Duhul Sfînt creatură și nici să nu primim în comuniune pe cei care-L numesc așa. Ca Biserica lui Dumnezeu să fie curată, trebuie să nu aibă în ea nici o neghină. Dacă milostenia Voastră ține aceste propuneri, care sînt în stare să le dea deplină siguranță și ei sînt gata să dovedească supunerea pe care o doriți, stau eu chezaș pentru frați, că vă vor arăta o totală și neîntrecută rînduială, dacă desăvîrșirea Voastră stă gata să le ofere acest singur lucru, pe care vor să-l dobîndească.

EPISTOLA 115

Către eretica Simplicia [1]

Scrisă prin anul 372

Desigur că numai din nesocotință ajung oamenii să urască pe cei mai buni și să iubească pe cei mai răi. Iată de ce-mi stăpînesc și eu limba

3. De «fiii lui Dumnezeu» (*Matei* 5, 9).

4. Ca și în epistola 113, așa și aici se insistă pentru pacificare, adăugînd pe lîngă hotărîrea sinodului din Alexandria din anul 362, care recomanda nu numai formula «o ființă» și «trei ipostaze», ci și primirea în comuniune a celor care afirmau dumnezeirea Fiului (chiar dacă nu admiteau termenul «de-o ființă») și despre Duhul Sfînt că nu-i creatură.

1. Ca un adevărat retor, Sf. Vasile deplînge aici lipsa de caracter, care devenise una din bolile veacului. Simplicia va fi încercat să-și spele vreun păcat trimițînd bani Sf. Vasile. Acesta îi răspunde după cuviință. Migne, *P.G.* 32, 529, nota 89.

și înăbuș în tăcere insultele pe care le primesc. Eu, însă, voi aștepta pe Judecătorul Cel de sus, Care știe cum să pedepsească, la sfîrșit, toată răutatea. De ar cheltui bani mai mulți decît nisipul mării, sufletul suferă cînd se calcă în picioare dreptatea. Căci de fiecare dată cere Dumnezeu jertfa, dar nu pentru că ar avea nevoie de ea, ci pentru că jertfa prețioasă și bine primită este cea adusă de bună voie. Însă cînd cineva se înjosește călcînd legea, atunci Dumnezeu socotește că rugăciunile aceluia s-au făcut cu nepăsare. Adu-ți aminte, omule, de ziua din urmă, dar pe mine te rog să nu mă dăscălești. Despre lucrurile acestea știu mai multe decît tine și nu sînt nici înăbușit de spini lăuntrici, nici nu amestec un dram de bine cu de zece ori atîta răutate. Ai ațîțat împotriva mea șopîrle, broaște rîioase și alte vietăți primăvăratice, care de care mai mîrșave. Va veni însă o pasăre de sus și le va sfîșia. Despre astfel de lucruri eu știu că trebuie să dau socoteală, dar nu cum gîndești Tu, ci cum știe să judece Dumnezeu. Dacă trebuie și martori, nu robii vor fi cei care se vor înștiința, nici neamul nelegiuit și nenorocit al eunucilor, acest soi de vietăți nici feminine, nici mascule, veșnic înnebuniți după femei și invidioși, care se vînd pentru un salariu derizoriu, nestatornici, nici dispuși să mai împartă, veșnic gata să primească orice, veșnic nesătui, care plîng pentru o cină pierdută, gata să se mînie, îmbolnăviți după bani, cruzi, afemeiați, robi ai pîntecelui. Și ce să mai zic ? Încă de la naștere o astfel de ființă e condamnată să fie pusă în fiare. Cum ar avea o cugetare dreaptă cei ale căror picioare pășesc strîmb ? E drept că acești indivizi trăiesc în curăție, dar fără răsplată, din cauza lanțurilor pe care le poartă ; în schimb sînt nebuni după dragoste neîmpărtășită din pricina unui organism pocit. Deci nu ei se vor ridica să vină ca martori la judecată, ci ochi ai oamenilor drepți și priviri ale unui om desăvîrșit, oameni care nu ascultă de altceva decît de pornirile conștiinței.

EPISTOLA 116

Către Firminos [1]

Scrisă în anul 372

Scrisorile Tale sînt rare și mai sînt și scurte, fie din lenea de a scrie, fie poate din sfatul de o alunga urîtul care provine din prea mare belșug, ori pentru că vrei să te obișnuiești să vorbești scurt. Totuși, pentru mine acestea nu-s destule, și chiar dacă ar fi cît de

1. Firminos începuse viață ascetică, dar apoi îmbrățișă milităria. Poate că la intervenția altor părinți, Sf. Vasile descrie în culori nu prea frumoase armata, spre a-l îndemna pe acest tînăr să revină.

multe, ele sînt mult mai puține decît dorința mea, întrucît vreau să știu totul despre tine : cum o duci cu sănătatea, cum merge deprinderea ascetică, dacă stărui în primele hotărîri ori dacă te-ai oprit la un nou plan, schimbîndu-ți părerea după împrejurări. Dacă ai rămas același, nu voi cere un număr prea mare de scrisori ; mi-ar fi de ajuns doar cîteva vorbe, de pildă «sînt sănătos, o duc bine». Dar întrucît am aflat lucruri care m-ar face să roșesc dacă le-aș spune (că tu ai părăsit rînduielile fericiților strămoși ca să dezertezi la bunicul tău după tată și ca să te pregătești să devii Bretanis în loc de Firminos), doresc să aud răspuns tocmai la aceste întrebări și să înțeleg pricinile care te-au adus să-ți angajezi viața pe această cale. Întrucît tu însuți ai păstrat tăcerea, pentru că-ți era rușine ce-ai hotărît, te rugăm să nu iei o asemenea hotărîre, care te face să roșești, și dacă vreun plan ți-a trecut prin gînd, alungă-l și revino-ți, iar după ce vei fi spus pentru totdeauna adio armatei, armelor și mizeriilor de pe cîmp, să te întorci iar în patrie, convins că-i destul, pentru siguranța vieții și pentru o faimă deplină, să-ți conduci orașul tot așa de bine cum au făcut-o strămoșii Tăi. Pentru tine acest lucru nu va fi greu să se îndeplinească, lucru de care sînt convins dacă judec și talentele tale, și micul număr de rivali. Deci, fie că această hotărîre nu va fi fost luată de la început, fie că ea va fi fost luată și apoi respinsă, fă-mă să știu cît mai repede. Dar dacă, Doamne ferește !, stăruie aceleași planuri, această nenorocire să vină ea de la sine ! Atunci nu mai am nevoie de nici o scrisoare.

EPISTOLA 117

Fără adresă, despre asceză [1]

Scrisă în anul 372

Mă gîndesc că și din alte motive sînt îndatorat Cinstei Tale, dar mai ales acum neliniștea în care sîntem ne face neapărat răspunzători de sarcinile pe care ni le pun obligațiile de serviciu, fapt pe care-l văd și primii veniți, cu atît mai mult tu, pe care atîtea lucruri te leagă de noi. Nu cred însă că-i indicat să reînvii trecutul, pentru că s-ar putea spune poate că eu am fost pentru tine pricina unor neplăceri prin încăpățînarea de a te depărta de practicarea credinței, singura care duce la mîntuire. Acesta este și motivul pentru care am ajuns la astfel de nedumeriri.

---

1. Scrisoarea de față o adresează Firminos lui Vasile drept răspuns pentru epistola 116. Altfel mersul ideilor din această epistolă nu pare a urma mersul cu care ne-a obișnuit Sfîntul Vasile.

Dar întrucît faptele s-au petrecut, este nevoie de un avertisment care trebuie să ne împiedice să cădem a doua oară în aceleași greșeli. Cît despre urmări, eu țin cu totul ca a Ta cuvioșie să fie pe deplin convinsă că, dacă va vrea Dumnezeu, ele se vor ivi foarte ușor, întrucît lucrul e firesc și n-are nimic intolerabil, iar numeroșii noștri prieteni de la Curte stau gata să ne ajute. De aceea vom alcătui o nouă cerere după modelul biletului înmînat vicarului [2]. Dacă ea nu suferă nici o întîrziere, vom fi curînd trimiși acasă, și astfel, datorită acestei scrisori, vom pune capăt temerii Tale. De altfel sînt convins că în astfel de împrejurări voința noastră e mai tare decît poruncile împăratului. Dacă o arătăm neschimbabilă și nezguduită în rezoluția vieții desăvîrșite, apărarea fecioriei va fi de neînvins și de nebiruit datorită ajutorului dumnezeiesc. Pe fratele pe care ni l-ai încredințat l-am văzut cu plăcere, îl socotim ca pe unul din rudele mele și dorim ca el să fie vrednic de Dumnezeu și de mărturia ta.

EPISTOLA 118

Către Iovin, episcop de Perrhes [1]

Scrisă la sfîrșitul anului 372 sau la începutul anului 373

Te socotesc încărcat cu o datorie onorabilă : ți-am făcut un împrumut, dragostea, și trebuie s-o iau cu dobîndă, întrucît nici Domnul nostru nu renunță la acest soi de dobînzi. Plătește, deci, scumpe suflete, acum cînd te întorci din nou în patria noastră. Ea va fi desigur capitalul ; dar care va fi dobînda ? Să fii tu acest om care vine lîngă noi, care cu atîta ne întreci pe noi, cu cît părinții sînt mai buni decît copiii lor.

EPISTOLA 119

Către Eustațiu, episcop de Sebasta [1]

Scrisă la sfîrșitul lui 372 sau la începutul lui 373

Iată că mă adresez iubirii Tale și prin mijlocirea prea iubitului, distinsului și prea evlaviosului frate Petru, rugîndu-te, ca și alte dăți, să mă

---

2. Locțiitorul guvernatorului.

1. Printr-un delicat proces de substituire, Sf. Vasile prezintă obligația de a scrie ca un capital și o dobîndă, de care episcopul Iovin de Perrhes se face dator dacă nu știe să le folosească cum trebuie.

1. De multă vreme defăimările aduse de Eustațiu Sfîntului Vasile au umplut paginile acestei corespondențe. Din scrisoarea de față reiese și alt mijloc : Eustațiu trimise Sfîntului doi monahi care să fie propuși colaboratori apropiați, Vasile și Sofronie. Faptele au dovedit că ei erau niște agenți ai lui Eustațiu. Sf. Vasile răspunde că tentativa n-a reușit. Nu ni se spune în ce a constat ea.

ai și de astădată în rugăciunile Tale, ca să mă dezbar de unele obișnuințe urîte și păgubitoare și să ajung cîndva vrednic de numele lui Hristos. Oricum, chiar dacă nu o spun, Tu totuși vei sta de vorbă cu mine despre problemele noastre, informîndu-mă amănunțit despre tot ce se petrece, pentru ca să nu dai ascultare în chip necontrolat zvonurilor rele despre noi, care cred că vin de la cei care, fără teamă de Dumnezeu și fără rușine de oameni, s-au pornit cu obrăznicie împotriva noastră. Ce fel de atitudine ne-a arătat acest «nobil Vasile», pe care l-am primit din partea cuvioșiei Tale ca ocrotitor al vieții mele mă rușinez chiar și numai să o spun, dar vei ști-o cu de-amănuntul cînd fratele nostru te va informa. Și nu spun acest lucru ca să mă răzbun pe el (rog pe Dumnezeu să nu-l pedepsească pentru felul cum s-a purtat), ci îmi iau hotărîrea în interesul nostru, pentru ca dragostea pe care mi-o arăți să fie sigură, pentru că mă tem să n-o zguduie prin mulțimea ponegririlor pe care le scornesc unii, pentru ca să-și acopere nereușita. Oricît de mult ne-ar învinui, vioiciunea cugetului Tău să-i descoasă și să-i întrebe dacă au avut curajul să ne învinuiască pe față sau dacă au cerut doar îndreptarea greșelii pe care ne-o pun acum în cîrcă, ori dacă pur și simplu au vrut să-și arate ura față de noi. Cu toate că-și îmbrăcaseră gîndurile într-o formă plăcută și în cuvinte drăgăstoase, ei ascundeau în suflet un noian adînc de viclenie și de amărăciune, așa cum a dovedit-o rușinoasa lor tăcere.

Ce situație ridicolă arătăm noi, în această privință, celor care în acest nenorocit oraș se scîrbesc tot mai mult din pricina așa-zisei «drepte credințe» și care spun că masca smereniei e folosită doar drept pretext ca să inspire încredere și ca o prefăcătorie pentru a înșela în orice fel, chiar și dacă noi n-o exteriorizăm, o știe prea bine mintea Ta cea înțeleaptă. Și anume, nici o îndeletnicire nu-i atît de bănuită de păcat așa cum e îmbrățișarea unei vieți ascetice. Iar cum s-ar putea remedia această stare de lucruri rămîne în grija frăției Tale s-o pătrunzi. Învinuirile urzite împotriva noastră de Sofronios nu-s o prevestire că lucrurile s-ar îndrepta, ci un început de dezbinare și de separare și mai mare, dînd pe față un adînc proces de răcire a dragostei dintre noi. Cer, așadar, milostivirii Tale să-l oprească în drumul lui fatal și să-ți dai toată silința, prin dragostea care emană din Tine, să strîngi laolaltă ceea ce se dezbină, iar nu să adîncești și mai mult dezbinarea de către cei care au pornit spre neunire [2].

2. Ca în nici o altă epistolă, cuvintele de la sfîrșitul acestei scrisori ne duc cu gîndul la un plan al vrăjmașilor Sfîntului Vasile de a-l dezbăra și pe Eustațiu de legăturile lor strînse. Desigur că tentativa lor n-a reușit.

EPISTOLA 120

Către Meletie, episcopul Antiohiei [1]

Scrisă în anul 373

Am primit o epistolă de la episcopul Eusebiu cel prea iubit de Dumnezeu, în care cere din nou să scriem Apusenilor în legătură cu unele probleme bisericeşti. A vrut să fie scrisă de mîna mea şi semnată de toţi cei din comuniunea noastră. Întrucît, însă, n-am găsit modul cum trebuia să scriu în legătură cu ceea ce poruncea, am trimis credincioşiei Tale doar un memoriu, pentru ca, după ce-l vei fi citit şi după ce vei fi ascultat şi ceea ce îţi va fi spus şi prea doritul nostru preot Simplicios, să binevoieşti a-l completa Tu însuţi, în această privinţă, după cum vei găsi de cuviinţă, eu fiind gata să aprob ceea ce scrii, şi să-l trimit îndată celor din comuniunea noastră, pentru ca avînd odată semnăturile tuturor, să poată porni la drum cel ce va urma să plece la episcopii din Apus [2]. Porunceşte, dar, să ni se facă cunoscut ceea ce mintea Ta va fi hotărît pentru ca să nu rămînem neinformaţi despre ceea ce vei fi cugetat.

În legătură cu cele scornite sau puse deja la cale în Antiohia împotriva noastră, acelaşi frate ţi le va spune, dacă nu cumva zvonul evenimentelor o va lua înaintea celor petrecute deja. Căci trebuie să ne aşteptăm ca ameninţările să se realizeze cît de curînd, întrucît vreau să ştii că fratele Antim a hirotonit ca episcop pe Faust (cel care e împreună cu Papas [3]), fără ca să fi cerut voturile altora, şi l-a instalat în locul prea veneratului frate Ciril, aşa încît el a şi îndeplinit deja dezbinarea în Armenia. Şi pentru ca să nu se spună minciuni împotriva noastră şi pentru ca să nu fim învinuiţi noi de neorînduielile care s-au întîmplat, ţi-am adus la cunoştinţă aceste fapte. Desigur că Tu vei binevoi să le faci cunoscute şi altora. Cred că mulţi se vor întrista din pricina acestei neorînduieli.

---

1. Eusebiu de Samosata făcuse o schiţă care prezenta în rezumat situaţia Bisericilor terorizate de arianism. Memoriul trebuia să poarte semnătura lui Meletie. Între timp Sf. Vasile scrisese Apusenilor trei epistole : 70, 90, 92, dar Apusenii nu trimiseseră nici un delegat care să sprijine pe ortodocşi. Sf. Vasile se arăta exasperat.

2. Această epistolă menită să fie trimisă Apusenilor este diferită de cea de sub nr. 92. Ea pare că n-a fost expediată înainte de anul 376 din cauză că Apusenii susţin pe Paulin în locul lui Meletie pe scaunul Antiohiei.

3. Probabil se face aluzie la Eustaţiu, care era poreclit aşa ca unul ce promovase din tinereţe viaţa monahală.

EPISTOLA 121

Către Teodot, episcop de Nicopole [1]

Scrisă în anul 372

Iarna e aspră și atît de multă zăpadă s-a depus încît nu te poți mîngîia ușor nici prin scrisori. Știu că acesta-i motivul pentru care și cuvioșiei Tale i-am trimis puține scrisori și pentru care și eu am primit puține. Dar întrucît prea iubitul frate și preot Sanctisim s-a angajat să plece în călătorie pînă prin ținuturile Tale, prin el te salut și pe Frăția Ta și te rog să faci rugăciuni și pentru mine, dar să dai ascultare și fratelui pomenit înainte, ca să afli de la el în ce stare stau problemele Bisericii și să arăți pe cît se poate o rîvnă cît mai fierbinte pentru aceste probleme.

Știi că Faust a venit la noi aducînd scrisori de la «papa», prin care se pretinde ca el să fie făcut episcop. Deoarece am cerut mărturia de la cuvioșia Ta și de la alți episcopi, el nevrînd să mai stea în legătură cu noi, a trecut la Antim și, luînd hirotonie de la acesta, fără să se fi făcut nici măcar amintire despre mine, s-a întors [2].

EPISTOLA 122

Către Pimenios, episcopul Satalelor

Scrisă în anul 373

E drept că ai cerut să-ți trimit scrisori de la episcopii din Armenia [1], cînd urmau să treacă prin orașul tău unii din participanții la sinodul de acolo. Cunoști acum și pricina pentru care nu le-am trimis. Pentru că ți-am spus adevărul, cred că mă vei ierta; dacă însă aceia au ascuns scrisorile, după cum socot, atunci îți spun eu cauza.

Antim [2] cel atît de generos în toate, care de multă vreme făcuse pace cu mine, abia a găsit prilejul să-și pună în aplicare mărirea lui deșartă și să-mi facă necaz, a hirotonit (prin abuz) numai cu mîinile lui,

---

1. Epistola e în legătură cu cea de sub nr. 120. Discută două probleme: 1) preotul Sanctisim, care a călătorit și în Apus, face o călătorie de informare și prin Armenia Mică spre a putea referi în Apus; 2) hirotonirea necanonică a lui Faust de către Antim al Tianei (cf. 120 și 122).

2. Sub acest «papa» sau «ava», cum numeau răsăritenii pe conducătorii unor mînăstiri, credem că trebuie înțeles Eustațiu de Sebasta.

1. E vorba de Armenia Mică.

2. Ambițiosul episcop Antim de Tiana, care a acceptat (ori a provocat?) dezmembrarea în două a Arhiepiscopiei Cezareii, a fost unul din ghimpii cei mai dureroși puși în coasta Sf. Vasile. A se vedea epistolele 120, 121, 122.

fără să mai aştepte şi votul altuia dintre voi, pe Faust[3], bătîndu-şi astfel joc de atenta mea purtare de grijă în astfel de probleme. Întrucît el a călcat o veche rînduială, dispreţuindu-vă şi pe voi, de la care eu aşteptam să găsesc o mărturie, el a săvîrşit o faptă care nu ştiu dacă poate fi plăcută înaintea lui Dumnezeu, întristîndu-mă. Din pricina tuturor acestor motive n-am mai trimis nici o epistolă nici unuia dintre episcopii din Armenia, inclusiv cucerniciei Tale. Dar nici pe Faust nu l-am primit în comuniune, protestînd deschis şi spunînd că dacă nu aduce şi de la voi epistolă irenică, voi rămîne pentru totdeauna străin de el şi voi căuta să conving şi pe ceilalţi, care sînt de aceeaşi părere cu mine să-l considere şi ei la fel.

Dacă crezi totuşi că cele întîmplate se mai pot îndrepta, grăbeşte-te şi trimite-i şi tu lui Faust epistolă în acest sens, dacă crezi că viaţa lui se mai poate îndrepta, şi îndeamnă şi pe alţii să facă la fel[4]. Dacă însă lucrurile nu se mai pot îndrepta, înştiinţează-mă şi pe mine, ca să nu-mi mai fac nicicum de lucru cu el chiar dacă — după cum au arătat — el este cel care a făcut primii paşi ca să se rupă de comuniunea cu mine şi să treacă la Antim, dispreţuindu-ne şi pe mine, şi această Biserică, socotindu-mă nevrednic de iubirea lor.

EPISTOLA 123

Către monahul Urbikios[1]

Scrisă în anul 373

Era vorba să mă vizitezi — şi planul era pe cale de a se realiza — ca să mă «astîmperi cu vîrful degetului, căci mă chinuiesc în văpaia aceasta»[2]. Ce s-a întîmplat între timp? Oare păcatele mele s-au pus împotrivă în aşa fel încît ţi-am împiedicat avîntul şi astfel am rămas să îndur pe mai departe dureri atît de insuportabile? Într-adevăr, după cum dintre valuri, unul coboară, altul se ridică, pe cînd un al treilea se frînge înnegrindu-se din pricina izbiturilor, tot aşa şi din patimile noastre ome-

3. Faust, pe care Antim l-a hirotonit necanonic, fusese colaborator al lui Eustaţiu de Sebasta. El ceruse mai întîi Sfîntului Vasile să-l hirotonească, dar acesta n-a vrut s-o facă pînă n-are şi voturile episcopilor din jur, Teodot de Nicopole, Pimenios din Satala şi alţii. Atunci Faust s-a dus la Antim care l-a hirotonit.

4. Cu alte cuvinte, de dragul păcii, Sfîntul Vasile ar fi făcut şi acest pogorămînt, să-i recunoască lui Faust canonicitatea.

1. Numele lui Urbikios îl mai întîlnim şi în epistola 362, deşi nu se poate spune că ar fi una şi aceeaşi persoană. Ca în cele mai multe epistole, Sfîntul Vasile îi cere lui Urbikios sfatul în grelele frămîntări prin care trecea (mai ales intrigile lui Eustatie), dovadă că acest personaj îi era veche cunoştinţă.

2. *Luca* 16, 24.

nești unele s-au oprit, altele sînt în curs de desfășurare, pe cînd altele se formează din nou, încît, după cît s-ar părea, ar exista o singură scăpare din răutăți : ori să ne facem cu timpul una cu ele, ori să ne smulgem din calea celor ce ne urmăresc [3].

De aceea vino odată pe la mine, oricît de greu ar fi lucrul acesta, fie ca să mă consolezi, ori să-mi dai vreun sfat, fie să mai stai cîtva timp cu mine, oricum să mă liniștesc chiar și numai văzîndu-Te. Iar ceea ce este mai important, este să te rogi și iarăși să te rogi, pentru ca să nu mă copleșească gîndurile rele, ci să-mi arunc mai bucuros ancora nădejdii în Dumnezeu, pentru ca să nu fiu numărat cu slugile cele netrebnice, care numai cînd le face bine Îl binecuvîntă, dar cînd le mai trimite cîte-o supărare nu vor să-L cinstească. Să te rogi, deci, pentru mine, pentru ca să trag folos și din suferințe, încrezîndu-ne în Domnul, îndeosebi atunci avem mai multă nevoie de El.

EPISTOLA 124

Către Teodor

Scrisă în anul 373

Se spune că acei ce se lasă stăpîniți de patima iubirii, atunci cînd dintr-o necesitate de neînlăturat sînt nevoiți să se despartă de cei iubiți, dacă privesc spre chipul persoanei iubite își mai potolesc simțămintele, liniștindu-se numai dacă privesc doar cu ochii portretul ființei iubite. N-aș putea spune dacă acest lucru e adevărat sau nu. Cu toate acestea, ceea ce mi se întîmplă mie atunci cînd mă gîndesc la bunătatea Ta, nu e departe de cele spuse.

Întrucît, așadar, simțămîntul pe care mi-l trezește sufletul tău curat și bun este, așa-zicînd, tot un fel de dragoste (doar că pentru ca s-o gustăm mai mult decît orice alt bun pe care-l dorim nu-i lucru ușor din pricina împotrivirii păcatelor noastre), am socotit că cea mai reușită icoană a bunătății Tale ar fi prezența Ta în fața prea iubiților noștri frați. Dar și dacă mi s-ar întîmpla să-ți întîlnesc ființa fără anturajul lor, chiar și atunci aș crede că, văzîndu-Te pe Tine, i-aș vedea și pe ei. Spun acest lucru pentru că măsura dragostei e atît de mare în oricare din voi, încît fiecare din voi v-ați recunoaște unul pe altul după rîvna de a vă întrece unul pe altul.

De aceea am mulțumit lui Dumnezeu și doresc, dacă-mi va fi dat s-o mai duc o bucată de vreme, ca această viață să-mi fie și mai plă-

---

3. Imagine des folosită de Sf. Vasile (cf. ep. 70, 92 etc.).

cută prin ajutorul Tău, întrucît deocamdată îmi văd viața ca pe ceva neplăcut și nedorit, atîta vreme cît sînt despărțit de cei dragi ai mei. Pentru că, după părerea mea, nu-i cu putință ca cineva să fie prea voios cînd e despărțit de cei care-l au drag cu adevărat [1].

EPISTOLA 125

Copia mărturisirii de credință [1]

Scrisă în anul 373

I

Cei care s-au declarat înainte pentru o altă mărturisire de credință, dar care doresc acum să treacă la comuniunea cu cei drept-credincioși, precum și cei care abia acum doresc să fie instruiți în învățătura cea adevărată, trebuie să fie lămuriți în credința care fusese redactată de Sfinții Părinți în sinodul convocat odinioară la Niceea. Acest lucru le-ar fi de folos și celor bănuiți de a se fi împotrivit învățăturii celei sănătoase și care-și ascund convingerile lor eretice sub subterfugii cu aspect de adevăr. Și pentru aceștia ar fi indicată numita mărturisire de credință. Căci ori se vor lecui de boala lor ascunsă, ori, dacă și-o vor ascunde și mai adînc își vor lua asupră-și judecata înșelăciunii, în timp ce pe noi ne ușurează de răspundere la ziua judecății, cînd «Domnul va lumina cele ascunse ale întunericului și va vădi sfaturile inimilor» [2].

Cu alte cuvinte, așa trebuie să-i primim din momentul în care mărturisesc că au crezut în sensul cuvintelor stabilite de Părinții noștri de la Niceea și după înțelesul sănătos cuprins în cuvinte. Căci există și din aceia care chiar și în această mărturisire de credință falsifică învățătura adevărului, explicînd sensul cuvintelor din ea după propriile lor opinii. Oare nu așa a îndrăznit să spună și Marcel [3], care susținea, în chip hulitor, despre persoana Domnului nostru Iisus Hristos că El ar

---

1. Finețea și eleganța cu care se exprimă aici Sf. Vasile, sentimentul iubirii care leagă pe membrii unei comunități de viețuire duhovnicească ne duce cu gîndul la un nucleu monastic de pe valea Irisului, al cărui îndrumător va fi fost tocmai acest Teodor, despre care nu știm alte amănunte, dar pe care fostul lor dascăl, ajuns acum episcop, ține să-i păstreze în dragostea lui.

1. Aplicînd hotărîrea sinodului din anul 362 de la Alexandria care recunoștea în Dumnezeu «o singură ființă, dar trei ipostasuri», Sfîntul Vasile și alții au decis prevederea ca să primească în rîndurile lor pe oricare dintre arienii care doresc să se întoarcă la comuniunea cu Biserica, chiar dacă nu acceptă formula «de o ființă», fiind destul să recunoască despre Fiul că e Dumnezeu adevărat.

2. *I Cor.* 4, 5.

3. La început mare apărător al crezului niceean, Marcel de Ancira a căzut apoi în rătăcirea antitrinitară a sabelienilor.

fi simplu «cuvînt» folosit doar ca pretext pentru a interpreta greşit expresia «de aceeaşi fiinţă» ? Tot aşa «unii din urgisita sectă a lui Sabelius» Libianul cred că «persoana» şi «fiinţa» sînt unul şi acelaşi lucru şi de aici iau dovezi pentru susţinerea blasfemiilor lor, pentru că în Mărturisire este scris : «dacă, însă, cineva zice că Fiul e dintr-o altă fiinţă sau ipostază, pe acela îl exclude din rîndurile ei Biserica universală». În realitate, acolo Părinţii n-au înţeles sub fiinţă şi ipostază unul şi acelaşi lucru. Dacă amîndouă aceste cuvinte ar avea acelaşi înţeles, de ce ar mai fi fost nevoie de amîndouă ? Or, e limpede că Părinţii, întrucît unii tăgăduiau că Fiul ar fi din fiinţa Tatălui, iar ceilalţi afirmau contrariul, că n-ar fi de aceeaşi fiinţă, ci dintr-o altă ipostază, pe amîndouă părerile le-au respins, ca fiind contrare adevărului Bisericii. Căci, spuneau ei, acolo unde şi-au exprimat părerea că Fiul e de o fiinţă cu Tatăl, acolo nu s-au mai adăugat şi cuvintele «din ipostasul Lui». Aceasta s-a făcut pentru combaterea părerii greşite, şi cuprinde în sine o lămurire a învăţăturii despre mîntuire. De aceea trebuie să mărturisim că Fiul e de aceeaşi fiinţă cu Tatăl, după cum este scris acolo.

Tot aşa mai trebuie mărturisit că Tatăl este persoană proprie, Fiul persoană proprie şi Duhul Sfînt persoană proprie, după cum au mărturisit clar acest lucru Sfinţii Părinţi ; căci prin cuvîntul «lumină din lumină» ei au arătat limpede şi desluşit că una e lumina care naşte şi alta e lumina născută, şi totuşi avem lumină şi într-un caz şi în celălalt caz, deşi fiinţa e numai una şi aceeaşi. Dar să reproducem şi mărturisirea de credinţă care a fost redactată la Niceea.

«Credem într-unul Dumnezeu, Tatăl atotţiitorul, Făcătorul cerului şi al pămîntului, al tuturor celor văzute şi nevăzute. Şi într-unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, născut ca Unul-Născut din Tatăl, adică din fiinţa Tatălui, Dumnezeu din Dumnezeu, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut, cel de o fiinţă cu Tatăl, prin Carele toate s-au făcut, cele din cer şi cele de pe pămînt. Care pentru noi oamenii şi pentru a noastră mîntuire S-a pogorît din ceruri, S-a întrupat, S-a făcut om, a pătimit şi a înviat a treia zi, S-a suit la ceruri şi iarăşi va să vie să judece viii şi morţii. Şi întru Duhul Sfînt[4]. Iar pe cei ce zic : era un timp cînd Fiul nu era şi că înainte de a se naşte nu era şi că din cele ce nu erau S-a făcut, sau care spun că e din altă ipostază sau fiinţă, sau că Fiul lui Dumnezeu e schimbător ori neschimbător, pe aceştia Biserica Catolică şi Apostolică îi anatematizează».

---

4. Eretic din sec. III, susţinînd antitrinitarismul modalist.

II

Întrucît, dar, celelalte au fost acum destul de limpede și de corect hotărîte, parte prin îndreptarea a ceea ce fusese denaturat, parte prin prevenirea a ceea ce se credea că s-ar putea întîmpla, pe cîtă vreme învățătura despre Duhul Sfînt a fost atinsă numai în treacăt, fără ca să se fi învrednicit de vreo explicare mai amănunțită, întrucît pe atunci nu se iscase nici o discuție în legătură cu ea, ci ea s-a cimentat în inimile credincioșilor în mod firesc și fără viclenie, însă a crescut mult sămînța rea a blasfemiei, pe care o răspîndise înainte Arie, urzitorul ereziei și apoi a fost alimentată de nelegiuiții lui aderenți spre paguba Bisericii, încît s-a ajuns la o adevărată defăimare a Duhului Sfînt; pentru toate acestea e necesar să se precizeze aceasta și împotriva celor care nici pe ei nu se cruță și nici nu-și dau seama de inevitabila amenințare pe care Domnul nostru a hotărît-o împotriva hulitorilor Duhului Sfînt, anume că trebuie afurisiți cei ce zic că Duhul Sfînt ar fi o creatură [5] și care nu mărturisesc că după natură Duhul e Sfînt întocmai cum și Tatăl e Sfînt, după natură, și Fiul la fel, ci-L privează de sfințenie naturală.

O dovadă despre adevărul acestei învățături este că nu trebuie să îndepărtăm pe Duhul nici de Tatăl și nici de Fiul, întrucît trebuie să ne botezăm așa cum am fost învățați și să credem așa cum ne-am botezat și să ne închinăm așa cum am primit credință — în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfînt, iar de comuniunea cu cei care numesc pe Duhul Sfînt creatură să ne ferim, socotindu-i adevărați hulitori de Dumnezeu; — de aceea se face cunoscut în chip nestrămutat — pentru că împotriva defăimătorilor e necesar să se facă această precizare — că noi nu numim pe Duhul Sfînt nici «nenăscut», întrucît cunoaștem numai un singur «Nenăscut» și un singur început al tuturor lucrurilor, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos; dar nici «născut» nu-L numim pe Duhul Sfînt, pentru că am învățat din tradiția credinței că numai Fiul este Cel Unul-Născut; dar am mai învățat că Duhul adevărului de la Tatăl purcede și mărturisim că fără să fi fost creat, Duhul e și El din Dumnezeu.

Mai excomunicăm totodată și pe cei ce numesc pe Duhul Sfînt ființă slujitoare, coborîndu-L prin această expresie în rîndul creaturilor. Căci Sfînta Scriptură este aceea care ne-a învățat că duhurile slujitoare

5. Aici se face aluzie la învățătura despre divinitatea persoanei a Treia din Sfînta Treime, pe care Sfîntul Vasile o expune în tratatul *Despre Duhul Sfînt*, precum și în mai multe epistole: 151, 200, 231, 233, 236 etc.

sînt creaturi, atunci cînd a spus «oare nu sînt toţi duhuri slujitoare, trimişi ca să slujească ?» [6].

Iar din pricina celor care răstălmăcesc orice şi care nu ţin învăţătura lăsată de Evanghelie este necesar să mai precizăm că trebuie să fugim şi de aceia care părăsesc rînduiala lăsată de Domnul şi pun fie pe Fiul înaintea Tatălui, fie pe Duhul Sfînt înaintea Fiului, atacînd deschis dreapta credinţă. Căci datori sîntem să păstrăm neatinsă şi nesmintită rînduiala pe care am primit-o chiar din gura Mîntuitorului, atunci cînd a zis : «mergînd, învăţaţi toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh» [7].

EPISTOLA 126

Către Atarvios [1]

Scrisă în anul 373

M-am dus pînă la Nicopole cu nădejdea că voi linişti tulburările iscate acolo şi voi îndrepta iarăşi abaterile de la rînduielile canonice ale Bisericilor acelora, dar m-am supărat peste măsură pentru că nu te-am întîlnit, întrucît, după cum am aflat, ai plecat în grabă, tocmai în toiul sinodului pe care chiar Prea Sfinţia Ta l-ai convocat.

Drept aceea am fost silit să recurg la scrisoare, prin care îţi aduc aminte că eşti dator să vii pînă aici ca să-mi aduci măcar cît de puţină mîngîiere în întristarea ce mi-ai făcut-o şi care m-a copleşit de moarte cînd am auzit că-n mijlocul Bisericii te-ai încumetat la nişte lucruri de care n-am mai auzit niciodată pînă acum.

Dar oricît de supărătoare şi de rea ar fi această comportare, o trec cu vederea, pentru că s-a îndreptat împotriva unui om care, lăsînd pe seama lui Dumnezeu răzbunarea pentru toată jignirea ce i-ai adus-o, doreşte pacea din toată inima, pentru ca să nu fie din pricina lui nici un prejudiciu în poporul lui Dumnezeu.

---

6. *Evr.* 1, 14. Semnătura lui Eustaţiu episcopul. Eu episcopul Eustaţiu am citit acestea în faţa ta, Vasile, am luat cunoştinţă de ele şi am aprobat împreună cu tine ceea ce era scris mai sus. Am semnat în prezenţa fraţilor, a lui Fronton al nostru, a horepiscopului Sever şi a altor clerici.

7. *Matei* 28, 19.

1. Acest Atarvios, episcopul Neocezareii, era rudă cu Sf. Vasile. Nu se cunoaşte motivul pentru care nu voia să păstreze legături de comuniune cu ceilalţi colegi ai săi, după cum aflăm din epist. 69 scrisă cu 2 ani înainte. În scrisoarea 126 e dojenit din nou că n-a voit să dea faţă cu superiorul său (Sf. Vasile), dispărînd tocmai în timpul şedinţelor. Vina lui de căpetenie constă în faptul că n-a vrut să dea declaraţie că osîndeşte rătăcirea lui Sabelie şi a lui Marcel de Ancira. Se ştie că nici mai tîrziu (epist. 204, 207, 210) el nu părăsise vechile erezii.

Întrucît unul din cinstiţii şi credincioşii noştri confraţi m-a înştiinţat că tu răspîndeşti inovaţii în ale credinţei şi predici lucruri potrivnice adevăratei învăţături, ceea ce m-a îndurerat şi m-a neliniştit peste măsură, gîndindu-mă că pe lîngă miile de răni pe care le-a suferit Biserica de la duşmanii adevărului Evangheliei mai răsare acum încă un rău, prin reînvierea vechii rătăciri a acelui duşman al Bisericii, care a fost Sabelie (pentru că fraţii m-au informat că cele spuse se apropie de învăţătura aceluia), pentru aceea ţi-am scris să nu întîrzii să vii pînă la mine, făcînd o mică plimbare pînă aici, şi după ce îmi vei fi dat asigurarea, pe care o doresc, de a-mi potoli supărarea ce mi-ai făcut, să aduci iarăşi mîngîiere în Bisericile lui Dumnezeu, care au rămas copleşite în chip insuportabil şi grav după toate cele întîmplate şi cîte s-au zvonit sau au fost grăite de tine.

EPISTOLA 127

Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă în anul 373

Preamilostivul Dumnezeu, Care ştie să alterneze tristeţile cu bucurii şi care ştie să mîngîie astfel pe cei smeriţi, ca să nu fie copleşiţi peste măsură de supărări, al căror rost nu l-ar înţelege, mi-a trimis o mîngîiere tot atît de mare ca şi tulburarea care a dat peste mine la Nicopole [1], poate anume ca să-mi confirme sosirea la vreme a prea iubitului episcop Iovin. Cît de binevenită a fost sosirea lui, să ne-o spună el însuşi. Nu voi vorbi numai despre acest lucru, ca să nu fac prea lungă epistola şi ca să nu se pară că prin amintirea unei greşeli [2] învinuiesc pe cei care din pricina schimbării intervenite au ajuns atît de îndrăgiţi de mine.

În schimb, mă rog să dea Bunul Dumnezeu să te arăţi pe meleagurile noastre, ca să te îmbrăţişez pe Cuvioşia Ta şi să-ţi istorisesc în toate amănuntele vremurile de azi. Faptul că probăm cu dovezi răutăţile care ne-au întristat, aduce de obicei oarecare uşurare istorisindu-ţi-le.

Dar oricum, pentru cîte a făcut acest iubit episcop [3], cu devotament deplin în dragostea pe care mi-o poartă, dar mai ales pentru statornicia

1. Venit la Nicopole, Sf. Vasile trebuia să cerceteze cazul hirotonirii necanonice a lui Faust ca episcop al Satalelor, pe care-l hirotonise episcopul semi-arian Antim de Tiana. A se vedea epist. 123. La întoarcere l-a vizitat episcopul ortodox Iovin de la Perrhes.

2. Probabil se face aici aluzie la formula omiană de la Rimini din anul 359, prin care Fiul se recunoaşte a fi «asemănător cu Tatăl întru toate». *Istoria bisericească*, vol. I, p. 239.

3. Iovin.

lui în respectarea întocmai a canoanelor, adresează-i laude, aducînd mulțumire lui Dumnezeu, întrucît comportarea ta a dovedit noblețea de caracter a Prea Sfinției Tale.

EPISTOLA 128

Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă la începutul anului 373

I

Desigur că pentru pacificarea Bisericilor lui Dumnezeu eu n-am fost încă în stare să-mi dau tot concursul prin fapte deosebite, dar mărturisesc în inima mea că urmăresc acest lucru atît de mult încît mi-aș da bucuros și viața numai să pot stinge văpaia acestui rău pe care ni l-a aprins diavolul. Și dacă nu acesta mi-ar fi fost cuvîntul în tot timpul, cu dorința de a apropia (sufletește, n.tr.) pe cei din Coloneea [1], așa să n-am eu parte de pace în viața mea! Eu caut, însă, adevărata pace, anume aceea pe care ne-a lăsat-o Însuși Domnul [2]. Ceea ce am cerut să mi se dea în mînă drept confirmare e o garanție pentru omul care nu dorește nimic altceva decît pacea cea adevărată, chiar dacă unii certați cu dreptatea și cu adevărul tălmăcesc altfel lucrurile. Și aceia n-au decît să folosească limba după cum vor, pentru că o dată și o dată totuși se vor căi pentru cuvintele lor [3].

II

Pe Cuvioșia Ta te rog să-ți aduci aminte de propunerile de la început și să nu te rătăcești primind niște răspunsuri străine de întrebările puse, acceptînd drept concluzii valabile născocirile unor oameni care, fiind lipsiți de capacitatea de a exprima părerile lor, desfigurează adevărul mai rău decît oricine. Eu am formulat propuneri în cuvinte simple [4], limpezi și ușor de înțeles. (Căci nu greșim, n.n.) dacă vom ex-

---

1. Oraș în Armenia.
2. Rar întîlnim în toată corespondența Sf. Vasile cuvinte de o sinceritate atît de puternică, dar și de amară ca în ep. 126, 127, 128, în care ni se vorbește despre ranchiunele și greutățile pe care i le fac tocmai rudenia sa, episcopul Atarvios de Neocezareea, precum și episcopul Eustațiu de Sebasta, care, prin atitudinea lor nestatornică dar și ascunsă, dau adeseori cîștig de cauză arienilor. A se vedea ep. 65, 204, 207, 210. Formula de credință ortodoxă de sub ep. nr. 125 a fost semnată pînă și de Eustațiu de Sebasta, alt ierarh care a dat mult de lucru Sf. Vasile, dar de Atarvie nu.
2. *Ioan* 14, 27.
3. Aderenții lui Eustațiu.
4. E vorba de actul din epistola 125.

clude din comuniune pe toţi cei care nu primesc credinţa Sinodului de la Niceea şi dacă vom refuza să mai stăm în legătură cu cei care afirmă că Duhul Sfînt este făptură.

Or, în loc să răspundă cuvînt cu cuvînt la întrebările trimise de Tine, acela îmi recită un fel de rapsodii. Şi n-a făcut acest lucru dintr-o naivitate a cugetului, cum ar fi putut să-şi închipuie cineva, şi nici pentru că nu şi-ar fi dat seama de urmări, ci se gîndeşte poate că, refuzînd propunerile noastre, se ridică pe sine în faţa poporului, pe cînd dacă s-ar fi învoit cu noi s-ar fi îndepărtat de calea mijlocie, decît care n-a văzut pînă acum nimic mai de cinste.

Deci să nu ne ademenească pe noi cu apucături sofistice şi să nu răspundă împreună cu toţi ceilalţi care sînt de părerea lui, ci să ne trimită un cuvînt scurt, drept răspuns la întrebări, ori să mărturisească deschis că renunţă să mai stea în comuniune cu duşmanii credinţei. Dacă-l vei convinge să facă aşa şi-mi vei trimite răspunsuri drepte şi aşa cum le cer, atunci voi declara că eu sînt cel care am greşit în toate şi că iau asupra mea toată vina. Atunci mi-a cerut să dau dovadă de smerenie. Întrucît însă el nu dă nici un semn de schimbare, iartă-mă, preaiubite părinte, că nu pot să mă prezint la altarul Domnului cu făţărnicie. Pentru că dacă nici de acest lucru nu mă tem, atunci pentru ce pricină m-aş îndepărta de Evipiu [5] care-i atîta de capabil în cuvînt şi de înaintat în vîrstă, iar pe deasupra şi-a dobîndit atîtea îndreptăţiri la prietenia cu noi? Dacă în împrejurarea respectivă am procedat bine şi după cum o cerea adevărul, atunci ar fi desigur ridicol ca tocmai prin mijlocirea unor persoane atît de deştepte şi de talentate să apărem uniţi cu oameni care au aceleaşi păreri ca el, ca Evipiu.

III

Dar, pe lîngă acestea nu socot că-i drept să ne înstrăinăm cu totul de cei care nu primesc credinţa (niceeană n.tr.), ci cred că este folositor să avem oarecare grijă faţă de oamenii aceştia, potrivit vechilor rînduieli ale dragostei, şi să le scriem epistole din partea conducerii noastre obşteşti, stabilind cu ei contacte, trimiţîndu-le îndemnuri de încurajare şi arătîndu-le că aceasta-i adevărata credinţă a Părinţilor. Şi dacă-i vom convinge, atunci să ne unim cu ei în aceeaşi comuniune; dacă însă nu vom reuşi, atunci să ne mulţumim cu aceea că ne respectăm unii pe alţii, aşa cum sîntem, alungînd din comportarea noastră orice ambiguitate şi îmbrăţişînd o vieţuire evanghelică şi lipsită de viclenie, aşa cum au trăit cei dintîi ucenici ai Cuvîntului Dumnezeiesc, căci, după

5. Episcop arian notoriu, de care se mai aminteşte şi în epistola 68.

cum se spune, «inima şi sufletul mulţimii celor ce au crezut era una» [6]. Dacă s-ar lăsa convinşi de tine, ar fi lucrul cel mai bun ; dacă nu, atunci să cunoaşteţi măcar cine sînt cei care caută vrajbă şi să încetaţi de acum înainte de a ne mai scrie despre iubire reciprocă.

EPISTOLA 129

Către Meletie, episcopul Antiohiei

Scrisă la sfîrşitul anului 373 sau la începutul anului 374

I

Mi-am dat seama că urechile Prea Sfinţiei Tale vor rămîne nedumerite auzind că am fost învinuit de apolinarism [1]. Pînă acum n-am ştiut nici eu că ar exista în acest sens şi mărturii, dar, în urma unor cercetări, cei din Sebasta le-au descoperit, le-au strîns la un loc şi pun în circulaţie un text pe baza căruia mă învinuiesc şi pe mine că aş avea aceleaşi concepţii şi aceleaşi idei ca şi Apolinarie. Drept aceea, spun ei, trebuie să admitem mai întîi că peste tot (la Vasile n.tr.) e vorba de o compunere identică cu a lui (Apolinarie n.tr.) ; ce-i mai important este că ea e plină de învăţăturile străine ale aceluia, deoarece altfel el n-ar fi putut spune acelaşi lucru şi pentru al doilea şi chiar al treilea motiv. Pentru că, după cum spune Scriptura, Cel care este în primul rînd Tată, Acela este în al doilea rînd şi Fiu, iar în al treilea rînd şi Duh. Şi tot aşa Cel Care este în primul rînd Duh [2], Acelaşi este în al doilea rînd şi Fiu, întrucît Domn este şi Duhul, iar în al treilea rînd Tatăl, întrucît desigur şi Duhul este Dumnezeu [3]. Şi pe cît se poate exprima forţat inexprimabilul, Tatăl este pentru El însuşi Fiu, iar Fiul poate fi pentru El însuşi Tată. Acelaşi lucru se poate spune şi despre Duhul, întrucît Treimea este un singur Dumnezeu.

Iată şoapte mult trîmbiţate, de care nu-mi vine să cred că sînt opera celor care le-au pus în circulaţie, cu toate că socotind după calomnia pe care au pornit-o împotriva mea, nu socot c-ar mai exista ceva pe care să n-aibă curajul să nu-l facă.

Într-adevăr, scriind unora dintre confraţi, după ce şi-au afirmat duşmănia împotriva mea, ei au ţinut să adauge şi pe cele amintite adi-

---

6. *Fapte* 4, 32.

1. Aderenţii lui Eustaţiu de Sebasta au răspîndit texte conţinînd opere scrise de ereticul Apolinarie, subliniind, în acelaşi timp, că Vasile ar fi îmbrăţişat astfel de rătăciri.

2. *II Cor.* 3, 17.

3. *Ioan* 4, 24.

neauri. Le-au numit, e drept, învățături eretice, dar n-au dat pe față cine este autorul lor, lăsînd să se creadă, de către cei mai mulți, că eu aș fi cel care le-a scris [4]. După cîte m-am putut convinge inventivitatea lor n-a ajuns decît pînă la compunerea scrierilor, de aceea, dorind să resping calomnia pe care au pus-o la cale împotriva mea și să arăt tuturor că eu n-am nici o legătură cu cei care spun astfel de lucruri, m-am văzut nevoit să pomenesc numele, pe acel bărbat [5], care se apropie de impietatea lui Sabeliu. Cam atîta despre tema aceasta.

II

Dar a venit cineva de la Curtea împărătească, făcînd cunoscut că după prima campanie de prigoniri pornită de ocîrmuitor [6], de care s-au bucurat peste măsură cei care au pornit calomniile împotriva mea, s-a încetățenit și o altă hotărîre : ca să nu mai fim dați fără temei pe seama acuzatorilor și nici să fim lăsați la discreția lor, cum se hotărîse la început, ci să se amîne treburile pînă astăzi. Dacă aceste măsuri se mențin ori dacă se vor hotărî altele mai umanitare, le voi face cunoscute Prea Sfinției Tale. Dacă însă vor rămîne în vigoare cele de la început, nu voi uita să Vi le descopăr și pe acelea.

III

Oricum, fratele Sanctissim se află de mult în preajma Voastră și cele dorite de el V-au fost comunicate. În caz de va fi nevoie de o epistolă adresată Apusenilor, dă-ți silința și compune-o și apoi trimite-mi-o, ca să mă îngrijesc să fie iscălită de toți cei care avem aceeași credință și să avem pregătite dinainte aceste iscălituri puse pe o hîrtie separată, pe care s-o putem apoi lega de cea care vine de la prea iubitul nostru preot Sanctissim [7]. În ceea ce mă privește pe mine, întrucît n-am aflat încă nimic deosebit de amintit, n-am socotit necesar să mai scriu altceva fraților din Apus. Propriu-zis cele ce trebuie scrise acestora au fost scrise mai de mult, așa încît cele ce sînt de prisos

4. Ca și în epistolele 130, 207, 210 etc. Sf. Vasile declară că el a osîndit totdeauna erezia lui Apolinarie. Pentru epistola colegială, de salutări tinerești pe care el recunoaște că a trimis-o lui Apolinarie cu aproape 20 de ani înainte, lucrurile stau altfel.

5. Apolinarie.

6. Împăratul Valens. Se vede că «prima campanie» de prigoane a fost mult mai complexă : scena cu prefectul Modest, dezmembrarea provinciei Capadochia, calomniile de filo-apolinarism etc.

7. Strîngerea celor 40—50 semnături de pe extinsa eparhie a Sf. Vasile n-a fost lucru ușor într-o vreme de prigoană dusă de autoritățile filoariene. Despre ele ni se vorbește și în epist. 92, 120, 125.

n-are rost să le scriem. Şi apoi, oare nu e ridicol să-i tulburăm de mai multe ori cu aceeaşi problemă ?

Mi s-a părut, în schimb, că există o temă nefolosită şi indicată pentru o nouă scrisoare, iar aceasta este următoarea : să-i rugăm să nu fie primiţi în chip pripit în comuniune cei care merg acolo din Răsărit, ci numai cei pe care îi aleg şi-i recunosc de la început fiecare dintre partide [8], pe ceilalţi să-i primească numai pe temeiul mărturiei comunităţilor, şi să nu se alăture cu nimeni altul care nu semnează această mărturisire de credinţă drept dovadă a ortodoxiei lui, pentru că atunci se vor da de gol că stau în legătură cu vrăjmaşii noştri, care, cînd e vorba doar de cuvinte, adeseori spun aceleaşi lucruri, în schimb se războiesc între ei ca unii din cei mai mari duşmani. Aşadar pentru ca să nu prindă şi mai mult curaj erezia şi prin astfel de formule false să poată fi induşi în eroare ortodocşii, care şi aşa sînt greşit orientaţi unii faţă de alţii, trebuie să fie rugaţi ca primirea în comuniune să se facă cu grijă, numai cu aprobarea personală a celor prezenţi şi către care au fost îndreptate în scris aceste documente după rînduiala Bisericii.

EPISTOLA 130

Către Teodoret, episcopul Nicopolei [1]

Scrisă în anul 373(4)

I

Bine şi pe bună dreptate m-ai pedepsit, prea cinstite şi cu adevărat prea dorite frate, pentru că de cînd m-am despărţit de Cuvioşia Ta, ducînd aceleaşi formule de credinţă adresate lui Eustaţiu, n-am mai vorbit cu el nimic despre acest subiect nici pe scurt, nici pe larg. Din păcate eu am trecut cu vederea acţiunile lui, nu pentru că nu erau vrednice să le amintesc, ci pentru că faima despre el se răspîndise la toţi oamenii şi nimeni nu avea nevoie de învăţături de la mine ca să priceapă intenţiile omului acestuia, întrucît el însuşi s-a îngrijit de acest lucru, aşa încît în toate colţurile lumii a trimis scrisori, pe care le-a compus împotriva mea, ca şi cum s-ar fi temut că n-ar avea destui martori despre părerile lui.

---

8. Să ne gîndim la situaţia jalnică a atîtor fracţiuni din Biserica Antiohiei.

1. E de mirare cum de scrie Sf. Vasile atît de curtenitor lui Teodot de Nicopole, care potrivit epist. 99 nici măcar nu voia să comunice cu el. Obiectul principal al scrisorii este purtarea scandaloasă a episcopului Eustaţiu de Sebasta (prietenul lui Teodot), care hirotonea a doua oară, batjocorind canoanele, pe unii episcopi.

Tot el este şi cel care s-a retras din comuniunea cu mine, întrucît nu-i părea firesc să vină la întîlnire cu mine în locul rînduit, nici pe ucenicii săi nu i-a dus după cum făgăduise. Dimpotrivă, împreună cu Teofil Cilicianul [2] mă înfiera în întruniri publice cu blasfemii goale şi deschise, ca şi cum aş fi inspirat în sufletul poporului diferite învăţături ale lui Apolinarie. Desigur că ar fi fost îndeajuns chiar şi numai acestea, ca să rupă legăturile mele cu el. Mai mult, atunci cînd a venit în Cilicia şi a întîlnit pe un oarecare Ghelasie, care prezenta un simbol de credinţă, pe care numai Arie sau oricare din ucenicii adevăraţi ai lui Arie ar fi putut să-l alcătuiască, atunci m-am convins deplin despre necesitatea despărţirii de el, înţelegînd că nici etiopianul nu şi-ar schimba vreodată pielea, nici leopardul petele şi nici cel crescut în învăţături arţăgoase n-ar putea să scuture răul ereziei [3].

II

Pe lîngă aceste acţiuni răutăcioase a mai adăugat şi alta, anume că a scris împotriva mea ; mai mult, a alcătuit cuvîntări extinse pline de tot soiul de batjocuri şi de calomnii. Pînă acum nu le-am dat nici un răspuns, căci am fost învăţaţi de apostol să nu ne răzbunăm singuri, ci să lăsăm loc mîniei lui Dumnezeu [4], iar pentru că am înţeles cît de adîncă a fost prefăcătoria cu care s-a comportat faţă de mine în tot timpul, am rămas fără grai din pricina nedumeririi.

Chiar dacă nimic nu s-ar fi întîmplat în urma celor amintite, cui nu i-ar fi provocat groază şi aversiune ultima îndrăzneală a omului acestuia ? După cum aud (dacă-i adevărat zvonul şi dacă n-a fost născocit din răutate), el nu s-a dat înapoi să hirotonească a doua oară pe unii clerici [5], faptă pe care nu cred c-a săvîrşit-o cineva pînă azi, nici măcar ereticii. Cum e cu putinţă să îndurăm cu resemnare astfel de lucruri şi să credem că rătăcirile lui se mai pot vindeca ? Nu vă lăsaţi duşi de cuvinte mincinoase şi nu vă încredeţi în bănuielile bărbaţilor uşuratici în a lua de bune toate, căci mi se pare că noi judecăm cu nepăsare astfel de fapte. Trebuie să ştii, prea doritule şi prea cinstitule, că nu-mi aduc aminte să fi dat peste sufletul meu vreodată o situaţie atît de plină de jale ca acum, cînd am auzit de o astfel de stricare a aşezămintelor bisericeşti. Ci roagă-te ca să ne dea Domnul să nu să-

2. Prieten cu Eustaţiu, episcopul Teofil din Ierapolea Ciliciei a fost unul din cei trei episcopi (Eustaţiu şi Silvan din Tars) care au călătorit pînă la Roma în 365 pentru a-şi aduce un certificat de ortodoxie niceeană, spre a fi primit de credincioşi în eparhie. Poate de aici şi ura faţă de Sf. Vasile.

3. Exprimare prin proverbe.

4. *Rom.* 12, 19.

5. Arienii şi donatiştii au practicat şi astfel de metode.

vîrşim nimic în stare de furie, ci să avem dragoste, care «nu se poartă cu necuviinţă, nu caută ale sale» [6].

Căci vezi cum oamenii care n-o au trec dincolo de măsura omenească, se poartă cu necuviinţă în viaţă, îndrăznind să săvîrşească fapte de soiul cărora nu existau în trecut.

EPISTOLA 131

Către Olimpiu [1]

Scrisă în anul 373

I

Într-adevăr auzirea unor fapte neaşteptate e în stare să provoace omului ţiuitul ambelor urechi, lucru care mi s-a întîmplat acum. Bîrfelile conţinute în aceste scrisori care circulă împotriva mea au picat în nişte urechi de acum foarte obişnuite, pentru că am primit, nu de mult, epistola care se potrivea tocmai cu păcatele mele, cu toate că nu mă aşteptam s-o văd scrisă de cei care mi-au trimis-o. Şi mai ales textul celei de a doua scrisori mi-a părut a cuprinde în ea atîta patimă încît o întuneca pe cea dintîi.

Cum să nu-mi fi pierdut cumpătul cînd am dat peste epistola prea evlaviosului Dazina plină de o mulţime de injurii la adresa mea, de învinuiri de neiertat şi de cuvinte de revoltă, ca şi cum m-ar fi găsit «în sfaturile celor mai necredincioşi» [2] dintre vrăjmaşii Biserici ? Şi îndată, ca să arate adevărul acestor bîrfeli răutăcioase îndreptate împotriva mea, au adus nişte «dovezi» scrise, scoase dintr-o scrisoare compusă nu ştiu de cine. Am recunoscut, mărturisesc, unele fragmente ca scrise de Apolinarie de Laodiceea, nu pentru că eu aş fi citit ceva din lucrările lui, ci pentru că le-am auzit relatate de alţii. Dar am descoperit că fuseseră aşezate acolo şi alte părţi, pe care nici nu le-am citit vreodată şi nici n-am auzit spunîndu-se aşa ceva de către alţii : despre adevărul celor spuse am pe cineva martor în cer. Atunci cum e cu putinţă ca cei care se întorc cu scîrbă de la minciună şi care au învăţat că iubirea e împlinirea legii [3] şi cei care mărturisesc că «poartă slăbiciunile

---

6. *I Cor.* 13, 5.

1. Cetăţean bogat din Neocezareea, bun prieten cu Sf. Vasile, căruia îi descrie cît adevăr se cuprinde în calomniile lui Eustaţiu, care acuza pe Sf. Vasile că ar fi primit ideile lui Apolinarie pentru faptul că în tinereţe sfîntul scrisese aceluia o singură epistolă colegială, dar încolo ideile şi cărţile ereticului niciodată nu le-a aprobat.

2. *Ps.* 1, 1.

3. *Rom.* 13, 8.

celor neputincioşi» [4], să accepte să mă atace cu aceste calomnii şi să mă osîndească pentru ceea ce alţii au scris? În zadar judec şi mă tot gîndesc în mine însumi, eu nu-mi pot închipui cauza, aşa cum am spus-o de la început, eu nu mă pot gîndi că amărăciunea pricinuită de aceste răutăţi să fie o parte din pedepsele date pentru greşelile mele.

II

Într-adevăr, am început să simt o durere în suflet văzînd că «s-a împuţinat adevărul la fiii oamenilor» [5], dar apoi m-am temut de mine însumi să mai adaug şi alt păcat la cele de mai înainte şi să încerc să urăsc pe oameni, pentru că-mi dădeam seama că nu mai există bună credinţă la nimeni, dacă cei în care-mi pusesem încrederea, pentru lucrurile cele mai importante, s-au arătat într-o formă atît de duşmănoasă faţă de mine şi de adevărul însuşi. Să ştii, frate, Tu şi orice prieten al adevărului, că aceste scrieri nici nu-mi aparţin, nici nu le aprob şi nici nu au fost alcătuite cu ştirea mea.

Iar dacă am trimis cîndva, mai demult, o epistolă lui Apolinarie, sau altceva cu acest nume, pentru aşa ceva nu trebuie să fiu osîndit. Eu nu osîndesc pe nimeni care s-a dezbinat trecînd la erezie, pentru că are legături de prietenie cu aceia — ştiţi cine sînt aceşti oameni fără să le mai pomenesc numele — pentru că fiecare va muri în păcatele lui.

Am răspuns acest lucru în legătură cu volumul care mi-a fost trimis ca să cunoşti şi tu însuţi adevărul şi ca să spui adevărul curat şi altora care nu vor să-l socoată drept neadevăr. Dacă ar trebui să mă apăr de fiecare dintre învinuirile aduse, o voi face cu ajutorul lui Dumnezeu. Noi, frate Olimpiu, nu spunem nici că există trei Dumnezei şi nici nu cultivăm nici o legătură cu Apolinarie.

EPISTOLA 132

Către Avramios, episcop de Batnas [1]

Scrisă în anul 373

Tot timpul cît a trecut din toamnă pînă acum n-am ştiut în ce loc te afli. M-am convins că toate zvonurile erau contradictorii: unii spu-

4. *Rom.* 15, 1.
5. *Ps.* 11, 1.
1. Scrisoare prietenească; cunoştinţa cu acest episcop din Siria va fi făcut-o într-una din călătoriile făcute încă înainte de episcopat (ori numai în 372?).

neau despre Cuvioşia Ta că te-ai fi aşezat în Samosata, alţii la ţară, iar alţii spuneau că te-ar fi văzut lîngă Batnas. Iată de ce nu ţi-am scris regulat. Acum aflînd că petreci în Antiohia, în casa preaveneratului comite Satornin, m-am grăbit să încredinţez această epistolă prea doritului şi prea evlaviosului preot Sanctisim, prin care trimit salutări dragostei Tale. Te rog ca oriunde te vei afla să-ţi aduci aminte mai întîi de Dumnezeu, iar în al doilea rînd şi de mine, pe care te-ai hotărît să mă iubeşti încă de la început şi să mă numeri între prietenii tăi cei mai apropiaţi.

EPISTOLA 133

Către Petru, episcopul Alexandriei [1]

Scrisă în anul 373

Dacă ochii devin soli ai prieteniei trupeşti, pe care o întăreşte trăirea în aceeaşi casă şi care se realizează în urma unor relaţii îndelungate, în schimb adevărata dragoste e un dar al Duhului Sfînt, care uneşte laolaltă pînă şi cele depărtate spaţial, ajutîndu-i pe cei dragi să se cunoască nu prin cine ştie ce însuşiri trupeşti, ci prin calităţi sufleteşti. Aşa a lucrat şi între noi Harul Domnului, îngăduindu-ne să ne vedem cu ochii sufletului şi să ne îmbrăţişăm cu dragoste adevărată, să ne apropiem între noi şi să ne unim, aşa-zicînd, prin comuniunea credinţei. Pentru că sînt convins că fiind urmaş al unui bărbat atît de mare [2] şi avînd norocul să petreci împreună cu el timp mai îndelungat, umbli cu acelaşi duh şi păşeşti potrivit aceloraşi învăţături ale dreptei credinţe.

Pentru aceea salutăm pe Cuvioşia Ta şi dorim să urmezi, deodată cu toate celelalte, şi cu bunăvoinţa pe care acel bărbat ne-o arăta, şi să ne trimiţi cît mai des ştiri despre preocupările Tale şi să porţi de grijă de comunităţile de pretutindenea cu aceeaşi dragoste şi bunăvoinţă cum a arătat-o prea fericitul Atanasie faţă de toţi cei care iubesc cu adevărat pe Dumnezeu.

---

1. Acest personaj pare a fi identic cu cel pomenit în epistola 69 şi pe care declara în 371 că l-a primit cu mare bucurie, deşi din epistola prezentă reiese că nu l-a văzut nicicînd.

2. Ca Sf. Atanasie cel Mare, pe care Sf. Vasile i-l dă ca model de urmat noului său urmaş. Cu cîteva săptămîni înainte de a fi scris această epistolă murise Sf. Atanasie.

EPISTOLA 134

Către presbiterul Peonios

Scrisă în anul 373

Cîtă bucurie mi-ai făcut cu scrisoarea Ta ţi-ai putut da seama singur, aşa cum reiese din ce mi-ai scris, curăţenia inimii din care au ieşit aceste cuvinte acoperindu-se întru totul, cred, cu epistola trimisă. Căci după cum apa rîului ne duce cu gîndul la izvorul de unde pleacă, tot aşa şi felul cuvintelor cu care mi te-ai adresat caracterizează inima din care ele au ieşit, încît mărturisesc că am încercat un sentiment straniu şi cu totul ieşit din comun. Pentru că de cîte ori îţi citeam scrisoarea, după ce o luam în mînă şi citeam noutăţile de care-mi scriai, nu mă bucuram, pe cît mă întristam, gîndindu-mă cît de mare era pierderea provocată de tăcerea ta [1].

Dar din momentul în care ai început să-mi scrii, să nu te opreşti să faci acest lucru şi în viitor. Pentru că aşa faci mai mare mîngîiere şi bucurie decît cei care trimit sume fabuloase celor care nu se mai satură de bani. Să ştii că nu se află cu mine momentan nici un caligraf şi nici un tahigraf. Pentru că, dintre cei pe care-i aflasem deprinzînd această îndeletnicire, unii s-au întors la vechiul lor fel de trai şi la meseriile lor, pe cînd alţii au refuzat să mai scrie, epuizaţi fiind de boli îndelungate.

EPISTOLA 135

Lui Diodor, preot din Antiohia [1]

Scrisă în anul 373

Am citit cărţile pe care mi le-ai trimis. Cea de a doua mi-a făcut plăcere deosebită, nu numai din pricina scurtimii ei, lucru firesc la un om mai leneş şi mai obosit în toate, ci în acelaşi timp şi pentru că e

---

1. Compusă laconic, dar elegant, epistola de faţă are meritul, între altele, că aminteşte de «caligrafii» şi «tahigrafii» (= stenografii), de care s-a folosit şi Sf. Vasile. Poate şi datorită acestui fapt epistolele sale s-au păstrat şi au cîştigat faimă atît de mare.

1. Epistola de faţă a fost scrisă pentru a evidenţia atît ca fond, cît şi ca formă, moştenirea culturii clasice, dar şi a celei creştine deopotrivă. Nu prea se cunosc în istoria literelor veacurilor creştine multe mărturii colegiale de preocupări literare prezentate atît de obiectiv şi de elegant ca cea de faţă. Valoarea ei e cu atît mai mare cu cît, se ştie, din opera lui Diodor de Tars ni s-a păstrat foarte puţin. Păcat că nu ştim ce anume conţineau cele două lucrări care sînt apreciate aici. Pe cea mai scurtă a reţinut-o pentru a o multiplica prin copiere. Face, într-adevăr, cinste amîndurora sublinierea Sf. Vasile că nici unul din ei «nu scriu atît ca să impresioneze prin mulţimea cunoştinţelor, cît mai ales ca să zidească sufleteşte». Scrisoarea dă dovadă încă o dată de adîncile cunoştinţe ale autorului în domeniile oratoriei şi filozofiei antice. Se ştie că în anul 373, cînd se redacta această epistolă, Diodor era

stufoasă în idei, iar combaterea ereziilor şi răspunsurile cuvenite sînt limpede expuse. În acelaşi timp şi simplitatea expresiilor şi lipsa unui limbaj meşteşugit mi s-au părut foarte potrivite cu ceea ce se aşteaptă de la un creştin care scrie nu atît ca să impresioneze prin ştiinţă, cît mai ales spre folosul de obşte. Prima carte, în care vigoarea ideilor e aceeaşi în ce priveşte tratarea problemelor, dar e încărcată de expresii mai bombastice, de figuri de stil mai variate şi de farmecul tipic dialogurilor, mi-a făcut impresia că cere mai mult timp, dacă ai vrea să o pătrunzi pînă la capăt, precum şi un apreciabil efort de gîndire pentru cel ce ar vrea să înţeleagă ideile şi să le reţină în memorie. Pentru că chiar dacă obiecţiile şi problemele folosite aici în expunere par a introduce în lucrare o vioiciune obişnuită dialogului, totuşi prin oprirea şi întîrzierea pe care o produc întrerup continuitatea gîndirii şi reduc din puterea discursivă a cuvîntului.

Oricum, agerimea minţii Tale ştie un lucru, anume că pînă şi filozofii păgîni care au scris dialoguri, ca Aristotel şi Teofrast, au intrat imediat în temă, pentru că erau convinşi că lor le lipseşte avîntul dialogurilor platonice [2]. Or, cu puterea cuvîntului său, Platon foloseşte în acelaşi timp amîndouă aceste mijloace : combate atît părerile adversarului, dar îl şi demască pe acesta, trădînd cînd îndrăzneală sau neruşinare ca Trasimah, cînd sprinteneala gîndirii sau frivolitatea lui Hippias ori lăudăroşenia sau aroganţa lui Protagora. Cînd însă introduce în dialoguri personaje nedeterminate, Platon se foloseşte de ei numai spre a urmări claritatea argumentării, fără să mai scoată nimic altceva de la ei în legătură cu tema. Aşa a procedat el în «Legile» sale.

II

De aceea şi noi, care nu ne lăsăm antrenaţi la scris din dorul după măriri deşarte, ci doar cu intenţia de a lăsa fraţilor noştri sfaturi de zidire sufletească, dacă e nevoie să ne referim la cîte un personaj cunoscut tuturora pentru caracterul lui arogant, trebuie să amintim prin cuvîntare cîteva fapte cunoscute din viaţa aceluia, bineînţeles în măsura în care ni se îngăduie să lăsăm la o parte faptele şi să judecăm pe oameni. Dacă însă materialul astfel introdus în dialog are în vedere personaje nehotărîte, atunci atacurile împotriva lor frîng continuitatea

simplu preot. El se apropiase de Sf. Vasile în timpul prigoanelor ariene, cînd s-a refugiat la Antiohia. El va ajunge episcop de Tars numai după moartea lui Valens (378). Numele lui era celebru (ep. 160). La Antiohia el contează ca întemeietor al celebrei şcoli catehetice, care va număra între elevii săi şi pe Sf. Ioan Gură de Aur.

2. Merită subliniată afirmaţia Sf. Vasile că deşi Aristotel şi Teofrast ne-au lăsat dialoguri, totuşi nici ei şi nici alţii nu-l ajung pe Platon în compunerea şi seriozitatea lui.

și nu duc la nici un efect. Am spus cele de mai sus ca să se înțeleagă că rodul muncii pe care l-ai trimis n-a apucat în mîinile unui lingușitor, ci ți-ai împărtășit strădaniile tale unuia din cei mai autentici frați ai tăi. Și am spus aceasta nu pentru ca să corectez cele ce ai scris, ci pentru ca să fim cu grijă față de lucrările viitoare. Căci oricum, un om care are o astfel de capacitate și dovedește atîta rîvnă pentru scris nu se va sătura nicicum de scris, mai ales că și cei care îi oferă teme literare nu se vor da înapoi să-l îndemne spre această îndeletnicire.

Mă voi mulțumi, deci, să citesc cărțile Tale, căci în ce privește posibilitatea mea de a scrie ea e foarte departe — de ce n-aș spune-o? — atît din pricina slabei mele sănătăți, cît și a lipsei de răgaz pe care mi-o lasă obligațiile mele. Ți-am înapoiat acum, printr-un citeț, prima lucrare, cea mai voluminoasă, căci am trecut peste ea așa cum mi-a fost cu putință. Pe cea de a doua am păstrat-o pentru că vreau s-o dau s-o copieze [3], cu toate că pînă acum n-am reușit încă să găsesc vreun tahigraf. Iată pînă unde a ajuns criza din Capadochia, a cărei situație era altădată atît de invidiată!

EPISTOLA 136

Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă în anul 373

I

În ce stare m-a aflat bunul Iosakes ți-o va istorisi mai bine el însuși, cu toate că n-are limbă destul de mlădioasă pentru a vesti în chip tragic suferințele care m-au copleșit, atît de gravă era boala mea. Se pare că acest lucru era cunoscut de toți care mă știau cît de cît. Într-adevăr, chiar dacă la arătare înfățișarea nu spune, totuși eram într-o stare mai gravă decît cei aflați în disperare pentru viața lor, așa încît oricînd ușor ar putea să-și dea seama în ce hal de sfîrșeală mă găseam. Și totuși trebuia — iartă-mi febra care mă face să înfrumusețez puțin lucrurile [1] —, întrucît boala e starea mea firească, schimbarea acestei

3. În modestia lui, Sf. Vasile spune că n-a avut vreme să scrie opere temeinice. E drept că după ce a ajuns episcop l-au copleșit problemele administrative. Dar ceea ce a scris pînă la anul 370 sînt lucrări de mîna întîi. Dintre cele două scrieri de care amintește aici, cea despre care spune că vrea s-o copieze este tratatul «Despre Duhul Sfînt». Cf. ep. 150. Despre lipsa tahigrafilor se plînge el în multe epistole.

1. Pînă și în situațiile cele mai puțin plăcute (de boală ori chiar de amărăciune față de duplicitățile ori lipsa de caracter ale unora dintre episcopii care i-au făcut multe neplăceri), Sf. Vasile nu uită să facă haz cu un umor și o finețe de exprimare rar întîlnită. Desigur că și din această deschidere sufletească deosebit de caldă reiese o dată mai mult frumusețea caracterului lui.

stări să mă ducă la cea mai deplină sănătate. Dar întrucît biciul Domnului este cel care-mi sporeşte durerea, prin ceea ce se adaugă potrivit vinei mele, iată că, cu timpul, o boală s-a legat de altă boală în aşa măsură încît urmarea acestui fapt să devină ceva firesc şi pentru un copil, pentru că oricum îmbrăcămintea aceasta a trupului totuşi va dispărea o dată, dacă nu cumva iubirea lui Dumnezeu, arătată cu mărinimie în urma căinţei mele, va aduce şi acum, ca de atîtea ori pînă acum, o oarecare rezolvare şi ieşire din nenorocirile mele de nesuferit. Aceasta va avea loc după cum îi place Lui şi după cum mi-o voi hotărî şi eu.

II

În privinţa problemelor Bisericilor, se pare că ele merg spre pierzare şi au fost trădate întrucît, din pricina propriei noastre siguranţe, am uitat de interesele aproapelui, pentru că n-am putut pricepe că dacă binele general suferă, se duce pe copcă şi binele particular [2]. Ce nevoie mai e să spun acest lucru unui om ca Tine, care încă de multă vreme ai prevăzut fiecare din aceste fapte, ai protestat împotriva lor şi le-ai precizat, ridicîndu-te cel dintîi şi ridicînd şi pe alţii împotriva lor, scriind şi gîndind? Ce n-ai făcut şi ce cuvinte nu le-ai adresat? Acestea mi le aduc aminte ori de cîte ori se întîmplă cîte ceva, dar nu ne-am folosit întru nimic din ele.

Iar acum, dacă păcatele nu mă împiedicau, — mai întîi mi-a întîrziat două luni prea evlaviosul şi prea iubitul nostru frate Eustaţie ipodiaconul, care căzuse într-o boală cumplită, şi am aşteptat refacerea sănătăţii lui din zi în zi; în al doilea rînd toţi cei vii împreună cu mine am mai slăbit, despre aceştia, cîte le-am uitat, ţi le va istorisi fratele Iosakes; în sfîrşit m-am molipsit şi eu de această boală — repet, dacă nu s-ar fi întîmplat toate acestea, aş fi venit la timp la vrednicia Ta, nu ca să aduc vreun folos problemelor obşteşti, ci ca să dobîndesc şi eu un cîştig din întîlnirea cu Tine. Hotărîsem, de altfel, să rămîn în afara hărţuielilor din sînul Bisericii, întrucît nu eram deloc pus la adăpost de uneltirile vrăjmaşilor. Mîna cea tare a lui Dumnezeu să te salveze pentru toată lumea, căci ne eşti un străjer viteaz al credinţei şi ocrotitor neadormit al Bisericilor, de aceea fie ca înainte de plecarea din viaţa aceasta să ne învrednicească să ne mai întîlnim spre folosul sufletelor noastre.

2. Mereu aceeaşi nepăsare condamnabilă faţă de interesele superioare ale Bisericii, chiar dacă în modul ei de exprimare Sf. Vasile se vede pe sine însuşi cel mai vinovat.

EPISTOLA 137

Către guvernatorul Antipatros [1]

Scrisă în anul 373

Pare că tocmai acum simt cel mai viu paguba pe care mi-o aduce boala : un bărbat atît de important conduce țara noastră, iar eu sînt silit să lipsesc din pricina îngrijirilor pe care trebuie să le dau trupului ! De o lună întreagă urmez tratament cu ape termale, dar nu am nici un rezultat din ei. Se pare că lucrez degeaba în pustie, sau provoc altora rîsul din pricină că nu cunosc proverbul care spune că morților nu le mai ajută căldura la nimic.

De aceea, cu toată starea în care mă aflu, vreau să las totul și să caut pe Excelența Ta pentru a mă desfăta de calitățile bune pe care le ai și să orînduiesc cum se cuvine, cu ajutorul dreptății Tale, problemele casei mele. Intr-adevăr, casa mea proprie e tocmai casa prea veneratei mame Paladia, cu care nu numai că sînt unit prin legături de rudenie, ci dreptarul caracterului ei a fost pentru mine ca o a doua mamă. Întrucît, dar, s-a iscat un zgomot în legătură cu casa ei, cerem mărinimiei Tale să amîne puțin ancheta și să aștepte sosirea mea; nu ca să se calce legile (căci mai curînd aș vrea să mor de o mie de ori decît să cer așa ceva unui judecător prieten cu legile și cu dreptatea), ci ca să afli prin viu grai ceea ce nu se cade să spun în scris.

În chipul acesta nici Tu însuți nu te vei îndepărta de adevăr și nici eu nu voi provoca nici o neplăcere. Întrucît, dar, persoana respectivă e în siguranță și sub paza miliției, să mi se acorde această favoare, care n-are în ea nimic de condamnat.

EPISTOLA 138

Către Eusebie, episcopul Samosatelor

(aprilie—mai 373)

I

Ce crezi, prin ce stări sufletești am trecut cînd am primit scrisoarea Prea Sfinției Tale ? Cînd mă gîndesc la sentimentele exprimate în această epistolă aș fi în stare să zbor pînă în Siria, dar pe de altă parte îmi dau seama de neputința mea trupească de pe urma căreia stau țintuit la pat, simt nu numai că nu pot zbura, dar nici să mă întorc în pat

---

1. După un răstimp de tratament termal pentru boala lui, Sf. Vasile intervine de astă dată pentru niște rude ale bătrînei Paladia.

nu sînt în stare. Căci acum cînd a sosit aici iubitul și preavrednicul nostru diacon Elpidios, intru în a cincizecea zi de cînd bolesc în pat. Sînt tare istovit de febră, care, din pricina deshidratării și a înfășurării ca într-o meșă aprinsă a îmbătrînitului și uscatului meu trup, a provocat o epuizantă și lungă astenie.

Apoi vechea mea suferință, acest ficat nenorocit, slăbit și mai mult după gripă, m-a oprit de la orice alimentație, alungîndu-mi și somnul din ochi și ținîndu-mă între viață și moarte, lăsînd doar atîta vlagă în mine cît să simt amărăciunea crizelor mele dureroase [1].

De aceea am urmat și cură de ape termale naturale, precum și un tratament radical, dar boala a fost mai tare. Căci cine s-a obișnuit cu o boală ca aceasta o suportă mai ușor, dar dacă ea îl surprinde pe neașteptate, atunci nimeni n-are puterea diamantului ca să-i poată rezista. Chinuit de multă vreme de ea, pe mine niciodată nu m-a supărat boala ca acum, m-a împiedicat să iau parte la întîlnirea cu un om atît de iubit ca Tine. La ce bucurie a trebuit să renunț, numai eu știu, cu toate că anul trecut numai cu vîrful degetului am putut gusta din mierea prea dulce a Bisericii voastre.

II

Ar mai fi fost necesar să mă întîlnesc cu Prea Sfinția Ta și pentru alte treburi oficiale : să mai facem schimburi de păreri și de informații, pentru că aici nu mi-a fost cu putință să aflu dragoste adevărată ; chiar dacă se întîmplă să-ți găsești pe cineva drag nici unul nu se apropie nici pe departe de marea Ta înțelepciune și de bogata Ta experiență ce ai dobîndit în toate problemele bisericești și în felul în care îți spui punctul de vedere în problemele la ordinea zilei.

Nu găsesc necesar să mai amintesc în scris și de alte lucruri [2]. Iată, poate, ce ar trebui să mai precizăm : prezbiterul Evagrie, fiul lui Pompean din Antiohia, care plecase mai demult în Apus împreună cu acel fericit bărbat Eusebiu de Vercelli, s-a întors de curînd de la Roma [3], și cere de la noi o scrisoare în care să se răspundă cuvînt cu cuvînt la ceea ce ne-au scris apusenii. Propriu-zis el a adus înapoi propunerile noastre, pentru că, spune el, ele n-au plăcut minților celor mai scrupuloase de acolo și că ar trebui ca o delegație, compusă din oameni

---

1. Despre suferințele sale ne vorbește adeseori Sfîntul Vasile. Unii cred că cel mai grav îl va fi supărat ficatul (să fie vorba de malarie ?). P. Hristu, *acv.* I, 266.
2. Discreția trebuie păstrată chiar și față de curieri, cf. ep. 137.
3. Între problemele care-l preocupau mai mult pe Sfîntul Vasile era cea a schismei din Antiohia, pentru lichidarea căreia propusese chiar convocarea unui sinod ecumenic (cf. ep. 90, 92). Apusenii nu l-au ajutat. Dar nici răsăritenii nu aveau emisari destoinici. Evagrie stătuse în Apus zece ani !

demni de încredere, să fie trimisă cît mai curînd acolo, pentru ca și apusenii să aibă apoi o bună ocazie să ne viziteze.

După ce s-au convins ce rană ascunsă cuprinde rătăcirea lui Eustațiu, prietenii noștri din Sebasta ne cer acum să le stăm într-ajutor în problemele bisericești.

Orașul Iconium din Pisidia, odinioară al doilea după capitală[4], actualmente totuși în fruntea unei provincii formate din bucăți diferite, a devenit și el eparhie aparte. Ei ne cheamă să-i vizităm, pentru ca să le designăm episcop, căci Faustin a decedat.

Ca să știu, dar, dacă nu trebuie să evit hirotoniile din afara jurisdicției mele și ce fel de răspuns să dau credincioșilor din Sebasta și, în fine, ce atitudine să iau față de propunerile lui Evagrie, aș fi avut nevoie să mă documentez printr-o întîlnire personală cu Prea Sfinția Ta, dar a trebuit să renunț și la această plăcere din pricina stării proaste a sănătății mele. Dacă poți găsi vreun om care să poată veni urgent pînă aici, fă-mi plăcerea și-mi trimite răspuns la toate aceste nedumeriri. Dacă nu, roagă-te lui Dumnezeu să-mi vină în minte ce anume trebuie făcut.

Rînduiește să se pomenească și despre noi la sinod. Roagă-te și Prea Sfinția Ta pentru mine, cere-o și poporului s-o facă, pentru ca în zilele și ceasurile cîte mi le mai hărăzește Dumnezeu pe pămînt să mă învrednicesc a-I sluji cu cît mai multă cuviință.

EPISTOLA 139

Către locuitorii din Alexandria

Scrisă în anul 373

I

Am auzit de multă vreme vorbindu-se despre prigoanele care au bîntuit în Alexandria și în restul Egiptului[1], iar sufletul meu a fost impresionat, după cum era și firesc, căci mi-am dat seama că aici era vorba de o meșteșugire a unui război diabolic. Căci cînd diavolul vedea că în vremea persecuțiilor înscenate de păgîni Bisericile se înmulțeau și mai mult și devenau mai înfloritoare, își schimba planul și nu mai

4. Care era la Antiohia. În Iconium după moartea lui Faustin a urmat un semiarian, Ioan, iar după el, Amfilohie, confidentul Sfîntului Vasile.

1. Nici n-a apucat bine să se așeze țărîna de pe mormîntul Sf. Atanasie (mort la 2 mai 373) că arienii lui Valens caută să spargă și această ultimă citadelă a ortodoxiei, care a fost Biserica Alexandriei, pe care o apărase cu cele 5 exiluri ale sale marele Atanasie (Fliche-Martin, *Hist. de l'Eglise*, III, 263). Acesta e motivul care îndeamnă pe Sf. Vasile să încurajeze pe alexandrini cu epistola aceasta.

lupta pe față, ci ne întindea capcane tainice, ascunzînd planul urît al vrăjmașilor sub numele pe care-l au pretutindeni, ca să suferim și noi aceleași lucruri ca și părinții noștri, fără ca noi să fi părut că suferim pentru Hristos, pentru că de acum și prigonitorii noștri aveau nume de creștin [2]. Multă vreme m-am gîndit la aceste lucruri, izbit de uluire la vestea celor petrecute. Într-adevăr mi-au țiuit amîndouă urechile cînd am auzit de nerușinata și urîcioasa erezie a prigonitorilor voștri, cînd am auzit că nu respectau nici vîrsta, nici muncile vieții călugărești, nici prietenia dintre popoare; mergeau pînă acolo încît chinuiau trupurile, necinstindu-le, trimiteau în surghiun oamenii și jefuiau de toate bunurile pe cei pe care nu i-au găsit, fără teamă de condamnarea oamenilor, fără să se gîndească la groaznica pedeapsă a Dreptului Judecător! Aceste știri m-au înmărmurit și puțin a lipsit să nu-mi ies din fire. Dar la aceste gînduri s-a mai adăugat încă unul: nu cumva Domnul a părăsit cu totul Biserica? Nu cumva prin aceste grozăvii își făceau intrarea în ceasul din urmă și apostazia, ca să se descopere, în sfîrșit, cel nelegiuit, fiul pierzării, vrăjmașul care se ridică împotriva a tot ce se numește Dumnezeu [3] sau altceva vrednic de cinstire?

II

Totuși, dacă această încercare e trecătoare, îndurați-o, voi buni luptători ai lui Hristos, și chiar dacă lucrurile sînt menite pierzării să nu ne descurajăm în fața evenimentelor actuale, ci să așteptăm din cer «nădejdea și arătarea Marelui Dumnezeu și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos» [4]. Și dacă-i adevărat că toate acestea se vor desființa [5], iar chipul acestei lumi se va schimba, ce trebuie să fie atît de uimitor că și noi, care sîntem o parte din făptură, vom gusta din suferințele obștești și vom fi sortiți durerilor proporționate puterilor noastre, pe care ni le rînduiește Dreptul Judecător? Într-adevăr, El nu îngăduie «să fim ispitiți mai mult decît putem» [6], ba ne rezervă și calea de a ieși din ea, pentru ca să putem s-o îndurăm. Ceea ce vă așteaptă, fraților, sînt cununile mucenicilor, ceata mărturisitorilor, care stau gata să vă întindă mîinile și să vă primească în rîndul lor. Aduceți-vă aminte de sfinții de altădată: nici unii n-au fost socotiți vrednici de cununile răbdării pentru că au trăit în plăceri sau pentru că s-au pus în slujba lingușirilor, ci toți au fost supuși pîrjolului marilor patimi și au adus dovezile vred-

2. Numele de creștini.
3. *II Tes.* 2, 3, 4
4. *Tit* 2, 13.
5. *II Petru* 3, 11
6. *I Cor.* 10, 13.

niciei lor. Unii au primit proba batjocurilor și a biciuirilor, alții au fost tăiați cu fierăstrăul, alții au murit tăiați de sabie [7]. Fericit cine a fost socotit vrednic să sufere pentru Hristos! Mai fericit și cel care a încercat și mai mari suferințe pentru că «pătimirile vremii de acum nu sînt vrednice de mărirea care ni se va descoperi» [8].

III

Dacă aș putea aș veni și eu la voi, pentru că nu pun preț pe nimic mai mult ca pe întîlnirea cu voi, ca să văd pe luptătorii lui Hristos, să vă îmbrățișez și să iau parte la rugăciunile voastre și la darurile dumnezeiești de care v-ați împărtășit; dar întrucît am un trup măcinat de o boală cronică, încît nu pot nici măcar să mă ridic din pat, și întrucît mulți sînt puși să ne pîndească și, asemenea unor lupi răpitori, pîndesc momentul cînd vor putea să sfîșie turma lui Hristos, vin să vă vizitez prin această scrisoare. Vă rog, mai întîi de toate, să faceți pentru mine rugăciuni stăruitoare ca să fiu considerat vrednic, cel puțin în zilele și ceasurile cîte mi-au mai rămas, să slujesc Domnului după Evanghelia Împărăției, în al doilea rînd, să-mi iertați slăbiciunea și încetineala apăsătoare a scrisorii. Abia dacă am putut afla un bărbat care să ne poată îndeplini dorința, vorbesc despre fiul nostru, călugărul Eugeniu. Prin mijlocirea lui vă mai rog o dată să faceți rugăciuni pentru mine și pentru întreaga Biserică și să ne răspundeți, înștiințîndu-ne despre stările de lucruri de la voi, pentru ca fiind lămurit privitor la acest lucru, să fim și noi într-o stare sufletească mai bună.

EPISTOLA 140

Către Biserica din Antiohia [1]

I

Cine-mi va da mie aripi de porumbel, ca să zbor pînă la voi și să mă odihnesc [2], și astfel să-mi astîmpăr dorul de a mă întîlni cu dra-

---

7. *Evr.* 11, 37.
8. *Rom.* 8, 18.
1. Ce lungă a fost așteptarea ortodocșilor din Antiohia și de cîtă răbdare au trebuit să dea ei dovadă! Dacă au fost grele zilele prin care au trecut, în sec. IV, comunitățile din Alexandria și Constantinopol din pricina presiunii ariene, în schimb, la Antiohia, situația a fost și mai grea, atît pînă la anul 360, cînd a ajuns arhiepiscop Meletie, cît și după această dată, întrucît s-a adîncit așa-numita «schismă din Antiohia», care a durat, cu întreruperi, aproape 40 de ani, cînd două (și de la un timp trei) partide se măcinau între ele. Meletie a fost nevoit să se refugieze în Armenia, în localitatea Gitasa, unde a stat în cele mai strînse legături cu Sf. Vasile, care a

gostea Voastră ? Din nefericire îmi lipsesc nu numai aripile, ci şi puterea trupului mi s-a slăbănogit în urma bolii îndelungate, iar acum m-au zdrobit cu totul şi supărările care nu se mai termină. Căci cine poate avea un suflet tare ca diamantul sau ce obraz ar fi atît de gros şi de nesimţit încît să nu audă din toate părţile geamătul mulţimilor intonat ca un plîns unison şi uniform şi să nu se îmbolnăvească de supărare, să nu se gîrbovească pînă la pămînt, măcinîndu-se cu totul în urma atîtor griji împovărătoare ? Dar Dumnezeu Sfîntul să ne dea putere să scăpăm din aceste încurcături fără ieşire şi să ne hărăzească uşurare după atîtea munci ! De aceea aş dori ca şi voi să aveţi parte de mîngîiere, şi, întăriţi de bucuria acestei nădejdi, să treceţi mai uşor peste necazurile şi suferinţele de acum. Pentru că dacă ne plătim datoria pentru păcate, atunci loviturile pe care le-am primit pînă acum par a fi destule pentru a înlătura de la noi de acum înainte mînia lui Dumnezeu, iar dacă vom fi fost chemaţi ca prin aceste încercări să ne luptăm pentru creştinătate, atunci Domnul, Care judecă valoarea acestei lupte, nu va îngădui să fim încercaţi peste puterile noastre, iar pentru suferinţele de pînă acum ne va răsplăti cu cununa răbdării şi a nădejdii în El. Să nu slăbim, aşadar, curajul luptei noastre pentru credinţă, nici să ne facem zadarnice chinurile pe care le-am răbdat pînă acum ! Căci nu după un singur act de curaj şi nici după vreo suferinţă scurtă se poate vedea cît e de mare puterea sufletului, ci Domnul, Care ne pune la încercare inimile, vrea ca să primim răsplata dreptăţii numai după ispitiri îndelungate şi pline de răbdare.

Să ne păstrăm, dar, statornicia cugetului, să ne întărim şi mai mult temelia credinţei în Hristos şi atunci nu va întîrzia nici ajutorul. Cum zice Apostolul, «va veni şi nu va întîrzia» [3] sau cum se spune în Legea veche «aşteaptă întristare peste întristare, nădejde peste nădejde, încă puţin şi te voi izbăvi» [4]. Iată aşa ştie să mîngîie Duhul Sfînt pe fiii Săi prin făgăduinţa celor viitoare. Pentru că într-adevăr, după întristare vine nădejde, iar ceea ce nădăjduim e foarte aproape de noi. Şi chiar dacă am vorbi de timpul cît durează viaţa unui om, va trebui să spunem că e vorba de un răstimp mult prea scurt în comparaţie cu viaţa cea fără de sfîrşit, pe care ne-o asigură nădejdea noastră.

---

luptat în toate chipurile ca să-l reaşeze pe tron, dar lucrurile nu s-au putut îndrepta decît după moartea lui Valens, cînd Sf. Vasile nu mai trăia. În această scrisoare Sf. Vasile se adresează direct comunităţii, date fiind stările descrise mai sus. Meletie lipsea din Antiohia de 8 ani. Sf. Vasile îi mîngîie şi îi consolează: «ajutorul va veni, nu va zăbovi !». Îi roagă să ţină neştirbit crezul niceean. Poate de grija exactităţii acestui crez va fi ezitat şi el să completeze mai devreme învăţătura despre Duhul Sfînt. Cf. Y. Courtonne, *a.c.* II, 61—62, note.

2. *Ps.* 54, 76.
3. *Evr.* 10, 37.
4. *Isaia* 28, 10.

II

Cît despre mărturisirea de credință, noi nu vrem să primim alta mai nouă, așa cum au încercat să ne prezinte alții, dar nici nu îndrăznim să compunem alta ieșită din mintea noastră, ci numai ceea ce ne-au învățat Sfinții Părinți, numai pe aceea o popularizăm printre cei care ne întreabă [5]. Căci ea s-a încetățenit la noi de atunci de cînd Sfinții Părinți ai Bisericii au redactat-o în scris cu ocazia întrunirii sinodului de la Niceea și credem că aceeași mărturisire o aveți pe buze și voi, iar pentru a nu cădea din vina leneviei, iată noi o reproducem aici cuvînt cu cuvînt:

«Cred într-unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul tuturor celor nevăzute și al celor văzute. Și într-unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut din Tatăl, adică din ființa Tatălui, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut, de o ființă cu Tatăl, prin Carele toate s-au făcut, atît cele din cer, cît și cele de pe pămînt. Carele pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire S-a pogorît din ceruri, S-a întrupat, făcîndu-Se om, a pătimit și a înviat în a treia zi, S-a înălțat la cer și iarăși va să vie să judece viii și morții. Și întru Duhul Sfînt.

Iar cei ce spun că a fost un timp cînd Fiul nu era și că nu exista înainte de a se fi născut (cu trup n.tr.), pentru că s-a făcut din neființă, ei bine, pe acești oameni care susțin că Fiul e fie de altă ipostază, fie din altă substanță (decît Tatăl), Fiul fiind deci supus schimbării sau alterării, pe toți aceștia Biserica catolică și apostolică îi dă anatemei».

Iată, așadar, ce trebuie să credem (noi creștinii). Întrucît învățătura despre Duhul Sfînt nu s-a precizat pentru că pe atunci încă nu ieșiseră la iveală pnevmatomahii (luptătorii contra Duhului Sfînt, n.tr.), Părinții n-au vorbit nimic despre nevoia de a anatematiza pe cei ce spun că Duhul Sfînt ține de firea zidită și slujitoare. Or, în Dumnezeiasca și Fericita Treime n-a existat absolut nimic din lumea celor zidite.

EPISTOLA 141

Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă în vara lui 373

I

Am primit deja două scrisori de la divina și desăvîrșita Ta înțelepciune. Cea dintîi descria plastic cu cîtă nerăbdare am fost așteptat de

5. A se vedea și actul de sub nr. 125.

către poporul de sub jurisdicția Prea Sfinției Tale și cîtă amărăciune am provocat prin neparticiparea la acel prea sfînt sinod. A doua, de fapt anterioară dacă o apreciem după scris, dar care mi-a fost înmînată mai tîrziu, cuprindea îndemnul vrednic de Tine, dar necesar și mie, ca să nu neglijez Bisericile lui Dumnezeu și să las puțin cîte puțin pe seama dușmanilor conducerea treburilor, fapt care ar face să crească autoritatea lor, iar a noastră să scadă. Cred că am răspuns la fiecare în parte.

Totuși, întrucît nu sînt sigur că cei cărora le-a fost încredințată slujba transmiterii corespondenței au păstrat răspunsurile mele, aș vrea să mă apăr personal de amîndouă aceste probleme. Privitor la absența mea consemnez un motiv foarte adevărat, a cărui justificare cred că va fi ajuns și la Prea Sfinția Ta : am fost reținut de o boală a cărei gravitate m-a coborît pînă aproape de porțile morții. Chiar și acum cînd scriu această scrisoare scriu copleșit de urmările acestei boli, care sînt atît de grele încît ar ajunge unuia să spună că asemenea încercări sînt foarte greu de suportat.

II

Să știi că nu din neglijența mea au fost trădate interesele Bisericii în favorul adversarilor ! În această privință aș vrea ca Prea Sfinția Ta să știi că fie din lene, fie în urma unei atitudini încă îndoielnice și lipsite de loialitate față de mine, sau chiar din cauza împotrivirii pe care sinodul o face faptelor bune, episcopii cu care stau în comuniune nu vor să mă ajute.

În aparență cei mai mulți sîntem uniți unii cu alții, ceea ce a făcut de pildă și bunul episcop Bosporius din Coloneea. În realitate, însă, episcopii nu-mi dau nici un ajutor în problemele de cea mai stringentă necesitate. Poate și această descurajare, mai mult decît altceva, mă împiedică să-mi recîștig puterile, pentru că în continuu crizele reînvie în urma supărărilor mele tot mai mari. Ce-aș putea face singur, cîtă vreme canoanele, știi bine, nu dau unuia singur răspunderi de așa mare importanță ? Și totuși, ce metodă n-am încercat ? La ce judecată n-am făcut apel fie prin scris, fie prin întrevederile avute ? Doar au venit pînă în oraș la zvonul că aș fi murit. Întrucît, însă, Dumnezeu a hotărît să mă afle încă viu, le-am adresat cuvintele pe care le meritau. M-au respectat cît am fost de față și au făgăduit tot ce se cădea, dar din clipa în care am plecat din mijlocul lor s-au grăbit să revină la vechile lor păreri. Se vede că am parte și eu de acea stare de lucruri cînd simt limpede

că Domnul mă părăsește, pentru că dragostea s-a răcit și fărădelegea s-a înmulțit, cum zice Scriptura [1].

Să dea Dumnezeu să prisosească măcar rugile Tale atît de puternice pe lîngă El ! Atunci, într-adevăr, vom putea fi și noi de ceva folos în aceste greutăți, ori măcar să ne ocolească osînda, dacă nu putem să ne împlinim scopul strădaniilor.

EPISTOLA 142

Către un contabil al prefecturii

Scrisă în anul 373

Am strîns pe toți frații noștri horepiscopi, în ziua de pomenire a fericitului Eupsihios [1], ca să le fac cunoștință cu Dumneata. Întrucît însă ai lipsit, trebuie să-i înfățișez prin scris desăvîrșirii Tale. Cunoaște, dar, pe acest frate, vrednic de încrederea înțelepciunii Tale, întrucît e temător de Dumnezeu. Pentru cele ce va informa buna ta voință în legătură cu cei nevoiași, binevoiește și crede-l ca pe un om care spune adevărul, iar Tu dăruiește celor săraci ajutorul de care ești în stare. Te rog totodată, să vizitezi un azil de săraci, din ținutul învecinat, și să-l scutești cu totul de dări [2] (hotărîre care a plăcut mult colegului tău : să scutești de sarcini obștești mica proprietate a săracilor).

EPISTOLA 143

Unui alt contabil

Scrisă în 373

Dacă ar fi cu putință să vin personal la Domnia Ta [1], aș face eu însumi un raport complet despre temele pe care voiesc să le discutăm și aș lua apărarea săracilor. Dar întrucît starea rea a sănătății și ocupațiile mele mă împiedică, trimit pe acest frate horepiscop în locul meu și Te rog să-i dai atenția sinceră și să-l folosești ca sfetnic : să fii convins că-i în stare, om înțelept și prieten al adevărului ce este, să dea

---

1. *Matei* 24, 12. Neputînd participa nici la serbările de hram din Samosata, nici la primul sinod din Antiohia, Sf. Vasile declară că nu numai boala grea l-a oprit, ci mai ales dezbinarea dintre colegii săi, lipsa lor de entuziasm, invidia lor. Să fi fost în parte și o lipsă de tact a Sfîntului ? Poate.

1. Eupsihios era comemorat la data de 7 sept. Murise sub Iulian Apostatul (cf. ep. 100).

2. Se intervine pentru scutirea de dări a unui azil.

1. Numai în această singură epistolă Sfîntul Vasile folosește trei formule diferite de politețe, τιμιότης, τελειότης și φρόνησις.

sfaturi despre problemele ce se ivesc. Dacă binevoieşti, Te rog să vizitezi căminul de săraci pe care-l conduce, şi am convingerea că nu-l vei ocoli, căci nici Tu nu eşti necunoscător al acestei lucrări; şi după cum mi-a spus cineva, Tu însuţi întreţii unul din azilele din Amasia [2] din venitul pe care ţi l-a dat Dumnezeu, iar cînd vei vedea acest aşezămînt, îi vei da tot ce-i va lipsi. Şi confratele tău [3] mi-a făgăduit bunăvoinţă pentru azilele de săraci. Îţi spun acest lucru nu pentru ca şi Tu să-l imiţi (căci în chip firesc Tu trebuie să fii pentru alţii o pildă în bine), ci pentru ca să ştii că şi alţii ne-au dăruit în această privinţă semne de onoare.

EPISTOLA 144

Unui inspector regional [1]

Scrisă în anul 373

Sînt convins că îl cunoşti pe acest om pe care l-am întîlnit în oraş. Totuşi ţi-l prezint şi-l recomand, prin această scrisoare, ca pe unul care-ţi va fi de folos în multe lucruri pe care le ai la inimă, datorită înţelepciunii şi evlaviei cu care poate propune ce trebuie făcut. Pentru ceea ce mi-ai vorbit la ureche e momentul să vorbeşti deschis acum, după ce fratele de care ţi-am vorbit îţi va face un referat despre situaţia săracilor.

EPISTOLA 145

Către Eusebiu, episcop de Samosata [1]

Scrisă în august 373

Cunosc nenumăratele oboseli pe care le înduri în folosul Bisericilor lui Dumnezeu, după cum nu mi-au rămas neştiute nici multele treburi pe care le ai, iar toate acestea nu le faci la întîmplare, ci pentru că ştii că aşa-I place lui Dumnezeu. Sînt neliniştit şi din pricina «vecinului» care v-a fost pus în cîrcă, încît fiecare din voi, ca să nu se vadă

---

2. Din nou scutire pentru un azil din Amasia.

3. Σύντροφος = doică. Ar fi vorba deci de fiul doicii care l-a hrănit şi pe Sf. Vasile (P. Hristu, *a.c.* II, 331).

1. Subiect similar cu cele două anterioare. Chiar şi din puţinele ştiri care se dau aici se poate admira pînă unde s-a întins activitatea filantropică a Sfîntului Vasile

1. În anul 372 Sf. Vasile vizitase pe prietenul său Eusebiu de Samosata, care-i făgăduise că-i va întoarce vizita în anul viitor. Pretextînd prezenţa unui înalt demnitar imperial, Eusebiu se scuză, fapt relatat într-un limbaj de uşoară ironie de către Sf. Vasile. Nu se ştie cum s-au petrecut lucrurile, dar la scurtă vreme după anul 373 împăratul Valens — care venise să viziteze Siria (deci şi Samosata) — va semna decretul de surghiunire în Tracia a lui Eusebiu, cum ne arată epistolele 162, 183, 198, 239, 268. Deci «vecinul» era împăratul însuşi.

cu celălalt, sînteți, asemenea unui pui de pasăre încremenit de frica uliului și care n-are voie să se îndepărteze de cuibul lui. Nimic din acestea nu rămîne ascuns. Dar dorința e un sentiment atît de puternic încît e în stare să se facă stăpîn pe cel care o are, putînd nădăjdui lucruri neprobabile și putînd săvîrși fapte neașteptate. Mai ales nădejdea, pe care ne-o punem în Domnul, e mai puternică decît toate. Căci ea nu-i doar o simplă poftă nesocotită, ci puterea credinței este cea care mă face să sper că o punte peste cele de netrecut se va întinde și că vei trece cu ușurință peste toate piedicile numai ca să vezi pe cea mai iubită dintre Biserici și, desigur, ca să fii văzut și tu de ea. Acesta va fi pentru ea cel mai prețios dintre toate bunurile: să privească fața Ta și să-ți asculte glasul [2].

În acest sens nu cumva să le slăbești nădejdea, pentru că anul trecut, cînd mă întorceam din Siria, am adus acea promisiune pe care am luat-o de la Tine, iar cînd a auzit, pe ce culme crezi că am urcat Biserica prin acele făgăduințe? Să nu amîni cu o altă ocazie vizitarea ei, prea minunatule! Pentru că s-ar putea s-o vezi și altă dată, dar atunci nu împreună cu mine, întrucît boala mă presează să mă retrag grabnic din această viață dureroasă.

EPISTOLA 146

Către Antioh [1]

Scrisă în anul 373

N-am să te învinuiesc nici de lene și nici de lipsă de grijă pentru că ai rămas mut atunci cînd s-a ivit prilejul de a scrie. Salutul pe care mi l-ai trimis prin această mînă atît de prețioasă îl socotesc mai de preț decît multe alte scrisori. Drept răspuns te salut și eu și te îndemn să te legi fierbinte să-ți mîntuiești sufletul, stăpînind prin cugetare toate patimile cărnii și păzind mereu gîndurile la Dumnezeu în casa sufletului tău ca într-un fel de templu sfînt. La fiecare lucrare și la fiecare vorbă să ai înaintea ochilor tribunalul lui Hristos, pentru ca lucrările tale, una cîte una, fiind legate de acest amănunțit și îngrozitor examen, să-ți aducă mărire în ziua răsplății, cînd vei fi considerat vrednic de laudă în fața întregii creaturi. Dacă acest mare om [2] ar primi să facă drum pînă la noi, n-ar fi un mic cîștig să te vedem și pe Tine împreună cu el în țara noastră.

---

2. Nu era lucru ușor să parcurgi peste 250 km pentru o asemenea vizită.

1. E vorba de un nepot al lui Eusebiu de Samosata. Lui i se adresează și ep. 168.
2. Eusebiu, unchiul lui Antioh.

EPISTOLA 147.

Către Aburgios [1]

Scrisă în anul 373

Pînă acum credeam că e un simplu mit istorisirea lui Homer, cînd citeam partea a II-a în care se povesteau suferințele lui Odiseu. Dar cele ce mi se păreau pînă acum un simplu basm, de necrezut, m-am învățat să le consider cu totul verosimile cînd am auzit, de nenorocirea neașteptată care a dat peste Maxim, cel vrednic în toate privințele.

Intr-adevăr și Maxim era căpetenia unei națiuni cu totul apreciabile, cel puțin tot atît cît s-a dovedit și Ulise, generalul chefalienilor. Și după cum Ulise, care adunase mari bogății, s-a întors acasă cu mîna goală, tot așa și pe acesta nenorocirea l-a adus în așa stare încît a trebuit să se arate în fața compatrioților săi în zdrențe străine. Poate că aceste mizerii cumplite le-a primit Ulise din pricină că a îndîrjit pe Listrigoni și pentru că a căzut sub apăsarea Scilei, care, sub înfățișare de femeie, avea o cruzime și o ferocitate de cîine.

După ce, așadar, abia a putut scăpa cu greu de această inevitabilă furtună, Maxim te roagă, prin mijlocirea mea, să-ți aduci aminte că-i din același neam cu mine și, întristat cum e firesc să fii pentru necazuri atît de nemeritate, să nu ascunzi situația lui sub vălul tăcerii, ci s-o faci cunoscută oamenilor de la conducere. El cere să i se dea un ajutor oarecare împotriva calomniei pornite împotriva lui, și dacă acest ajutor nu vine, să fie măcar demascată intenția celui care l-a insultat. Ar fi, astfel, o consolare suficientă pentru un om care a căzut victimă unei nedreptăți, dacă ar vedea osîndită în fața lumii răutatea celor ce au complotat contra lui.

EPISTOLA 148

Către Traian [1]

Scrisă în anul 373

Multă mîngîiere aduce celor întristați chiar și numai faptul că poți și tu să le plîngi durerile, cu atît mai mult atunci cînd găsești bărbați

---

1. Fostul guvernator al Capadochiei, Maxim, căzuse în dizgrație, de aceea Sf. Vasile roagă pe generalul Aburgios să intervină pentru el ca să fie reabilitat măcar din punct de vedere moral. Să fi fost pricina căderii lui calomniile stîrnite de relațiile lui Maxim cu o femeie, la care se face aluzie prin cuvîntul «Scila»? (P. Hristu, *a.c.*, II, 228). Nu se știe.

1. O nouă intervenție pentru același guvernator Maxim, de care ne vorbise epistola 98. Acum cînd a căzut și el în dizgrație și cînd a pierdut tot ce avusese, Sf. Vasile intervine către actualul guvernator, Traian. Cf. și ep. 147.

în stare să simtă alături de ei durerile, datorită sentimentelor lor nobile. Așa e și cazul prea veneratului frate Maxim, fost conducător al patriei noastre: după ce a suferit ca nimeni altul, fiind golit de tot avutul moștenit de la tatăl său precum și de tot ce agonisise în decursul alergăturilor sale încoace și încolo, după ce a îndurat nesfîrșite suferințe, îmbolnăvindu-se, fără să-și fi putut apăra și drepturile sale cetățenești pentru care se zbate și ultimul cetățean liber, după ce, dar, a pătimit atîta, mi s-a plîns de toate aceste dureri și mi-a cerut să-ți înfățișez și eu pe scurt toată această epopee de Iliadă care l-a copleșit.

Iar eu, întrucît n-am găsit altă cale să-i înlătur nici una din aceste nenorociri, i-am făcut bucuros plăcerea de a aduce la cunoștința Excelenței Tale cîteva din cele pe care le-am auzit istorisindu-se despre el. Faptele care s-au petrecut merg pînă acolo încît dovedesc răutatea vinovatului, ne conving că victima face parte din ceata celor vrednici de milă, întrucît chiar și numai faptul că a fost năpăstuit atît de greu e un semn că a fost rînduit de Dumnezeu la astfel de încercări.

Dar pentru Maxim e destulă mîngîiere, pentru toate nenorocirile cîte au dat peste el, faptul că Tu îl privești cu un ochi binevoitor și că se îndreaptă și peste el o rază din bunătatea Ta, de care se împărtășesc atîția alții. Toți sîntem convinși că influența Ta va fi armă hotărîtoare în fața judecății. Iar cel mai îndreptățit între toți este aducătorul acestei scrisori, care a cerut-o cu gîndul că va fi de folos. O! dacă l-am putea vedea și pe el vestind, împreună cu atîția alții, din toată puterea glasului său laude la adresa Excelenței Tale!

EPISTOLA 149

Către Traian [1]

Scrisă în anul 373

Ai putut vedea și Tu priveliștea nenorocită care a dat peste Maxim, acest om socotit altădată între cei mai bine văzuți, iar astăzi dintre cei mai nefericiți, după ce fusese înainte tocmai în fruntea patriei noastre, mai bine n-ar fi fost! Mă gîndesc că mulți se vor scîrbi de conducerea popoarelor dacă dregătoriile ei cele mai de frunte sfîrșesc în chipul acesta. Ce nevoie am avea să istorisim amănunțit tot ce am văzut și am auzit unui om care, prin marea sa pricepere, e în stare să ghicească ce a mai rămas nespus din faptele care au avut loc? Nu mi se va părea fără rost să spun că deși învinuirile aduse acestui om înainte de sosirea

1. O nouă revenire la aceeași problemă ca și precedenta.

Ta aici sînt multe și grele, totuși cele cunoscute după venirea Ta s-au dovedit a fi și ele pildă de mare omenie și cinste! În orice caz, s-a exagerat foarte mult în calomnierea, în păgubirea și în purtarea urîtă față de el prin măsurile pe care vicarul le-a scornit împotriva lui.

Mai nou, acest vicar [2] a venit cu o întreagă trupă să-și completeze nelegiuirile. Dacă nu-ți pui deasupra osînditului mîna Ta ocrotitoare, este de prisos să-ți cer să fii binevoitor. Totuși, vrînd să ajut pe acest om, rog bunătatea Ta să adauge la harul meu ceva din rîvna firească spre bine, pentru ca folosul rugăminții făcute pentru acest om să apară cu claritate.

EPISTOLA 150

Către Amfilohiu, ca din partea lui Heraclide [1]

Scrisă în anul 373

I

Îmi aduc aminte despre ce vorbeam odată împreună și n-am uitat nici ce-am zis eu nici ce-am auzit spunînd luminăția Ta, cu toate că acum lucrurile lumești nu mă mai atrag. Cu toate că inima mea e și astăzi aceeași și nu m-am rupt cu totul de omul vechi, cel puțin în afară și în ce privește îndepărtarea de lucrurile veacului, totuși cred că de acum m-am ridicat oarecum la calea viețuirii în Hristos. Stau de vorbă cu mine însumi întocmai ca și cei care, plănuind să pornească cu vaporul pe mare, caută să scruteze semnele vremii. Navigatorii au nevoie de vînt prielnic pentru drum, pe cînd eu, de cineva care să mă îndrume și să mă treacă singur prin valurile amare ale vieții.

După cîte socot, aș avea nevoie mai întîi de un frîu să-mi înfrîneze imboldirile tinereții, iar în al doilea rînd de niște pinteni [2], care să mă îmboldească pe drumul pietății. Iar cea care mi le dă pe amîndouă e mintea, care uneori îmi cercetează lipsa de disciplină, alteori îmi îmboldește trîndăvia sufletului. Mai am nevoie, apoi, și de alte leacuri care să-mi spele necurăția izvorîtă din nepăsare. Pentru că Tu știi într-adevăr că noi care ne obișnuirăm de multă vreme cu viața lumească

---

2. Cf. ep. 225.

1. Heraclide era prietenul lui Amfilohiu, viitorul episcop de Iconium. Terminaseră aceeași școală și profesau retorica pînă ce într-o bună zi s-au hotărît amîndoi să se călugărească și să urmeze calea Sfinților Vasile și Grigorie Teologul. Între timp Heraclide vizitează pe Sf. Vasile și se entuziasmează de lucrarea lui, rămînînd în Cezareea. Amfilohiu acuză pe Sf. Vasile că i-a «sedus» prietenul. Epistola de față constituie răspunsul Sf. Vasile, dar «ca din partea lui Heraclide». Ea e o pledoarie pentru un creștinism al faptei.

2. Diogene Laertios, *a.c.*, IV, 6, trad. rom. p. 235. Legenda spune că deși bătrîn, Platon s-a dus o dată la o prăvălie să cumpere frîu și pinteni; frîul pentru cel mai ager dintre elevi (Aristotel) și pintenii pentru cel mai încet în cugetare (Xenocrate).

de la bara avocăţească nu prea sîntem zgîrciţi la vorbe şi nu prea punem nici o pază asupra închipuirilor, care se stîrnesc în cugetul nostru sub influenţa celui rău. Pe de altă parte, cădem pradă trufiei şi nu ne dăm înapoi de a ne vedea pe noi înşine ca fiind între cei mai buni. Împotriva acestor lipsuri cred că am nevoie de un dascăl bun şi experimentat. Dar şi mai mult, am nevoie de curăţenia ochilor sufleteşti, pentru ca fiind eliberat de orice meteahnă provenită din ignoranţă, să pot scruta frumuseţea măririi dumnezeieşti, ceea ce nu pot crede c-ar fi rodul unei strădanii mărunte, dar nici c-ar fi un lucru lipsit de importanţă.

Ştiu sigur că acestea sînt lucruri pe care le vede şi luminăţia Ta şi la fel doreşte să existe şi cineva care să mă ajute în aceste strădanii, iar dacă într-o bună zi Dumnezeu îmi va ajuta să Te întîlnesc e limpede că voi învăţa mai multe despre cele de care trebuie să mă îngrijesc. În momentul de faţă, din pricina ignoranţei mele, nici măcar nu-mi dau seama cîte-mi lipsesc. Cu toate acestea nu m-am pocăit de la bun început, dar nici nu şovăiesc să păşesc spre ţinta unei vieţi mai înduhovnicite. Pentru aceea s-ar putea ca Tu să fi fost îngrijorat din pricina mea, nu cumva întorcîndu-mă cîndva înapoi, să ajung şi eu stană de piatră, cum s-a întîmplat de mult cu o femeie oarecare [3]. E drept că slujbaşii statului mă urmăresc aşa cum caută agenţii pe dezertor ; de fapt, însă, sufletul meu este cel care mă presează, mărturisindu-şi sieşi ceea ce am amintit.

II

Întrucît ai pomenit de vechile planuri şi pentru că ai declarat că te-ai făcut însuţi pîrîşul tău, m-ai făcut să rîd cu toată amărăciunea în care mă aflu ; se vede că tot mai eşti încă retor şi nu te laşi de îndeletnicirea aceasta [4]. În ce mă priveşte, văd că, aşa neştiutor cum sînt (dacă nu mă depărtez cu totul de adevăr), nu există decît o singură cale care duce la Dumnezeu : cea pe care o bătătoresc împreună toţi cei ce merg spre El, rînduindu-şi viaţa în duhul aceluiaşi cuget. Căci unde m-aş putea duce, Doamne, ca să pot trăi departe de Tine, să nu trăiesc cu Tine şi să nu-ţi slujesc Ţie, după ce lîngă Tine ne-am găsit amîndoi mîntuirea ? Trupurile noastre vor putea fi despărţite unul de altul, dar ochiul lui Dumnezeu tot laolaltă ne vede pe amîndoi, dacă, bineînţeles, viaţa mea e vrednică să fie văzută de ochii lui Dumnezeu. Căci am citit undeva în Psalmi : «Ochii Domnului spre cei drepţi» [5]. Doresc însumi

3. *Fac.* 19, 26.
4. Are dreptate Y. Courtonne (*o.c.* II, 73) că acuza adusă lui Amfilohie poate fi întoarsă lui Heraclide ca un compliment.
5. *Ps.* 33, 14.

să viețuiesc și trupește alături de Tine și de toți cei ce și-au exprimat aceleași preferințe ca Tine, și să petrec zi și noapte îndoindu-mi genunchii înaintea Tatălui nostru, Care este în ceruri, împreună cu Tine și cu oricine din cei ce se închină cum trebuie lui Dumnezeu. Căci știu că rugăciunea în comun aduce mare folos sufletului [6]. De fiecare dată cînd sînt aruncat undeva într-un colțișor al sufletului meu și gem, întrucît pretutindeni mă însoțește acuza că sînt un mincinos, nu mai am putere să mă birui în fața învinuirilor Tale, iar din clipa aceea mă osîndesc eu însumi că sînt un mincinos care revine la vechile obiceiuri ale omului care nu spune adevărul.

III

Fiind venit lîngă Cezareea ca să cunosc starea de lucruri de aici și neputîndu-mă abține să nu intru în oraș, m-am refugiat în azilul săracilor [7] din apropiere, ca să mă conving de ceea ce voiam să cunosc. Fiindcă după obiceiul lui, prea iubitul episcop al lui Dumnezeu se afla atunci acolo, i-am expus toate problemele de care mi-ai vorbit Domnia Ta. Cîte sînt cele la care mi-a răspuns el însuși, pe care nu mi-a fost cu putință să le țin minte, trec cu mult peste mărimea unei scrisori. Dar dacă aș încerca o prescurtare a celor spuse de el, atunci adevărata măsură a sărăciei s-ar mărgini, zice el, la o singură haină, despre care aducea destule mărturii din Evanghelie. Una era scoasă din cuvîntul lui Ioan Botezătorul : «Cel ce are două haine să dea și celui ce n-are» [8]. Alta era porunca dată de Mîntuitorul ucenicilor de a nu avea două haine [9]. La acestea mai adăuga încă una : «Dacă vrei să fii desăvîrșit, du-te, vinde-ți averea și dă-o săracilor» [10]. Tot așa ne-a dat El și pilda cu mărgăritarul [11], unde se spune că negutătorul care a aflat acest mărgăritar s-a dus să-și vîndă tot ce avea ca să-l cumpere. Pe lîngă acestea am mai adăugat și aceea că nu trebuie să-și încredințeze cineva lui împărțirea averilor, ci celui căruia i s-a încredințat administrarea bunurilor săracilor. Confirmarea acestei practici o scotea din Faptele Apostolilor. Într-adevăr, pe vremea acelora, credincioșii își vindeau averile, aduceau prețul și-l depuneau la picioarele apostolilor, iar ei le împărțeau tuturor, după cum avea nevoie fiecare [12]. El mai spunea că trebuie să ai experiență ca să faci deosebire între cel aflat cu adevărat în nevoi și cel ce cerșește din lăcomie [13]. Cine dă unui nenorocit dă lui Dumnezeu, dar

6. Un adevăr pe care Sf. Vasile îl afirmă adeseori, cf. epist. 97, 207 etc.
7. A se vedea rugăciunea din timpul Axionului la Liturghia Sf. Vasile.
8. *Luca* 3, 11.
9. *Matei* 10, 10 ; *Marcu* 6, 9 ; *Luca* 9, 3.
10. *Matei* 19, 21 ; *Marcu* 10, 21 ; *Luca* 18, 22.
11. *Matei* 13, 45.
12. *Fapte* 4, 34—35.
13. *Didahia celor 12 Apostoli* 13, 2 (P. S. B. 1, 31).

cine dă unui vagabond, acela aruncă banii la cîini, pe care neruşinarea îl poate face respingător, dar pe care lipsa nu-l face vrednic de milă.

IV

Despre felul în care trebuie să trăim zi de zi, puţine a avut de spus, cînd ne gîndim la importanţa mare a problemei. De altfel, aş dori să le vezi şi tu însuţi, căci n-ar fi un lucru înţelept din partea mea să micşorez cumva expunerea exactă a învăţăturilor lui. Aş dori să-l vizităm cîndva împreună, pentru ca, pe lîngă ceea ce păstrez pînă acum în memorie, mintea Ta să mai afle şi altele noi, care ţi-ar lipsi. Îndeosebi mi-aduc aminte de următorul cuvînt, din mulţimea celor pe care le-am auzit: învăţătura despre felul în care trebuie să trăiască creştinul n-are nevoie atît de mult de cuvinte, cît mai ales de pilda zilnică. Ştiu că dacă n-ai fi reţinut de nevoia de a îngriji de bătrîneţea tatălui tău, n-ai fi pus nimic altceva înaintea dorului de a te întîlni cu episcopul, şi nu m-ai fi sfătuit să-l părăsesc şi să rătăcesc prin singurătate [14]. E drept că ne aşteaptă peşterile şi stîncile, pe cînd ajutoarele care ne vin de la oameni nu rămîn cu noi de-a pururi. De aceea, dacă accepţi să-ţi dau un sfat, convinge-l pe tatăl tău să-ţi îngăduie să te îndepărtezi de el pentru un timp, şi să găseşti pe acest om care cunoaşte multe lucruri datorită experienţei altora, dar şi datorită înţelepciunii lui proprii şi care e în stare să înveţe mult pe cei ce vin să-l vadă.

EPISTOLA 151

Către Eustatie, mare medic [1]

Scrisă în anul 373

Dacă scrisorile ne aduc vreun folos oarecare, atunci să nu oprim nici o clipă trimiterea lor, ci să ne îndemnăm cît mai des la scris. Căci mie îmi place să citesc epistolele oamenilor înţelepţi şi care iubesc pe Dumnezeu, însă ca să ştiu dacă şi Tu găseşti la mine ceva ce te-ar putea interesa, singur tu o poţi spune, care mă citeşti. Aşadar, dacă n-aş fi prins de prea multe ocupaţii n-aş renunţa la plăcerea de a scrie foarte des, căci se spune că şi apa izvoarelor se face mai bună pe mă-

14. Încă o mărturie că Sf. Vasile nu voia retragerea în pustie, ci comuniune şi filantropie.

1. Unui mare medic, poate fost coleg, Sf. Vasile îi face aici o comparaţie între creştinism şi medicină, ajungînd la concluzia că cel dintîi va înţelege că idealul lui este să cinstească mai mult decît orice pe Doctorul sufletelor şi al trupurilor. A se vedea şi ep. 189.

sură ce se scoate mai des din ea. Oricum, se pare că recomandările Tale doctoricești sînt de prisos, întrucît nu eu sînt cel care cer intervenția bisturiului, ci numai cei care au căzut și care nu pot fi ajutorați altfel [2]. Căci, așa cum spune zicala stoicilor «deoarece evenimentele nu vin cum le dorim, trebuie să le dorim așa cum vin». Cît despre mine, eu nu cred că trebuie să-mi schimb părerile după cum o cer evenimentele, dar nici nu sînt împotrivă ca cineva să săvîrșească fără voie anumite acțiuni necesare. Voi, medicii, nu vreți să ardeți rana unui bolnav, nici nu vreți să-i pricinuiți altă suferință, cu toate acestea și voi trebuie să vă resemnați adeseori, plecîndu-vă în fața grelelor cerințe ale bolii. Nici corăbierii nu aruncă bucuroși o parte din încărcătură, dar ca să înlăture scufundarea ei acceptă s-o arunce, pentru că decît să moară, mai bine aleg viața dusă în sărăcie. Gîndește-te, deci, că și noi îndurăm greu și cu multe plîngeri despărțirea de cei duși departe de noi, dar totuși o îndurăm, întrucît pentru cei care iubesc adevărul nimic nu-i mai plăcut decît să ai pe Dumnezeu și nădejdea în El.

EPISTOLA 152

Către generalul Victor [1]

Scrisă în anul 373

Dacă n-aş scrie cuiva aş putea fi învinuit de lene sau de uitare, dar cum să te uit pe Tine, al cărui nume e pomenit de toți oamenii ? Și cum să mă lenevesc față de Tine, care te ridici prin mărimea slujbei peste aproape toți oamenii din Imperiu ? Și totuși cauza tăcerii nu e greu de ghicit : mă temeam să nu stingheresc pe un om atît de important. Dar pentru că la celelalte virtuți ale Tale ai adăugat și pe aceea : ca nu numai să primești scrisori trimise de mine, ci și să cauți care din ele au fost lăsate deoparte, iată îți scriu de astă dată cu încredere și rog de mai înainte pe Bunul Dumnezeu să Te răsplătească cu aceeași cinste pe care mi-o nutrești și Tu. Căci ai fost mai harnic decît mine în rugăciunile pentru Biserică atunci cînd ai săvîrșit tot ceea ce am cerut. În ceea ce faci nu dorești să fii plăcut oamenilor, ci lui Dumnezeu, Care te-a cinstit, Care ți-a hărăzit bunuri în viața aceasta și-ți va dărui și altele în viața de dincolo, pentru că ai umblat pe calea adevărului, păstrîndu-ți cugetul în dreptatea credinței de la început pînă la sfîrșit.

2. Aluzie la sentința «doctorului» Eustațiu (de Sebasta), al cărui sfat de a folosi bisturiul pentru amputarea mădularelor bolnave din trupul Bisericii nu-i corect, întrucît el însuși s-a segregat, ieșind din comuniunea Bisericii. Dacă s-ar urma orbește sfatul lui Eustațiu s-ar putea ajunge chiar la sinucidere.

1. Probabil că e vorba de una și aceeași persoană pomenită și în epistola 153.

EPISTOLA 153

Către fostul consul Victor [1]

Scrisă în anul 373

De oricîte ori mi se întîmplă să citesc vreo scrisoare, prea vrednicule, tot de atîtea ori slăvesc pe Dumnezeu pentru că păstrezi vie amintirea mea și nu îngădui nici unei calomnii să micșoreze dragostea pe care ai vrut s-o cauți încă de la început cu cea mai dreaptă judecată sau în virtutea unei bune obișnuințe. Rugăm, așadar, pe Dumnezeu cel Sfînt să te păstreze în aceeași dispoziție față de mine și să mă învrednicești de cinstea de care dai dovadă și pe care mi-o arăți în scrisoare.

EPISTOLA 154

Către Asholios, călugăr și preot [1]

Scrisă în anul 373

Bine ai făcut și după legea dragostei duhovnicești ai procedat cînd ai început tu cel dintîi să scrii, dîndu-mi și mie pildă pentru o rîvnă egală ca să-ți răspund. Prietenia lumească are nevoie de ochi și de întîlniri, pentru ca din ele să se înfiripeze începutul apropierii, însă cei ce știu să iubească în duh n-au nevoie de trup drept sol al prieteniei, ci părtășia la aceeași credință este cea care duce la unirea spirituală a două ființe. Să mulțumim, așadar, Domnului, Care ne-a mîngîiat inimile, arătîndu-ne că dragostea nu s-a răcit încă în toți [2], ci că mai sînt încă în lumea aceasta oameni care se dovedesc cu adevărat ucenici ai lui Hristos [3]. Stările de lucruri de la voi mi s-au părut că se aseamănă cu stelele care lucesc în întunericul nopții, unele într-o parte a cerului, altele în cea-

---

1. Salutări prietenești.

1. Destinatarului acestei epistole i se dă în unele variante manuscrise calitatea de «călugăr și preot». După un an (374) Asholios e întîlnit în epistolele Sfîntului Vasile (nr. 164 și 165) cu atributul de episcop. Se vede că promovarea lui va fi avut loc în acest răstimp. Asholios era un personaj important, dovadă faptul că la 23 februarie anul 380 el va fi cel care va săvîrși Taina Sfîntului Botez asupra împăratului Teodosie cel Mare. Epistola de față îl aseamănă cu un luceafăr care luminează într-o noapte fără lună. Desigur comparația se adresa mai mult Bisericii conduse de el, decît lui personal. Dar faptul că el se arătase zelos față de linia ortodoxă niceeană, urmată cu atîta eroism de Sfîntul Atanasie cel Mare, după care se inspira și Sfîntul Vasile, în lupta pentru apărarea unității de credință, l-a cucerit pe Sfîntul Vasile, care-l laudă. Se știe că Sfîntul Atanasie a închis ochii la 2 mai 373. Textul epistolei noastre credem că are în vedere și cele spuse în epistolele 69 și 70, față de care epistola nr. 154 pare a fi un răspuns.

2. *Matei*, 24, 14, aceeași idee a răcirii dragostei dintre creștini, temă despre care scriitorul amintește adeseori în epistolele sale.

3. *Ioan*, 13, 35.

laltă parte și a căror strălucire încîntă prin ea însăși, dar e cu atît mai îmbucurătoare cu cît nu o așteptai. Așa sînteți și voi, luceferi ai Bisericii, puțini, e drept, și ușor de numărat, în aceste vremuri sumbre prin care trecem, parcă ați luci într-o noapte fără lună, dar care, pe lîngă farmecul înălțător al virtuții Voastre, mai aveți și darul de a fi foarte doriți, dar mai ales rar de găsit.

Scrisoarea ta mi-a făcut cunoscut îndeajuns sentimentele pe care le păstrezi pentru mine. Cu toate că-i scurtă ca număr de silabe, prin ținuta ei ortodoxă ea ne-a dat suficientă mărturie despre gîndurile pe care le nutrești. Faptul că ai venit și ai arătat rîvnă pentru prea fericitul Atanasie (al Alexandriei n. tr.) e o dovadă foarte limpede că ai vederi sănătoase în problemele bisericești cele mai importante. Pentru bucuria pe care ne-a produs-o scrisoarea rămîn mult îndatorat prea vrednicului nostru fiu Eutimios [4], pentru care mă voi ruga Duhului Sfînt să-i facă parte de tot ajutorul, iar pe Tine te îndemn să te unești cu noi în rugăciuni, ca să le putem face primirea cît mai curînd atît lui, cît și prea vrednicei lui soții, fiica noastră duhovnicească.

Îngăduie-mi totodată să te rog să nu stăvilești bucuria noastră încă de la începuturile ei, ci să ne scrii de fiecare dată cînd ți se va ivi vreo ocazie, făcînd astfel să crească bunele Tale sentimente față de persoana mea, prin repetarea deasă a scrisorilor, dar și pentru a ne face cunoscut dacă Bisericile de la voi trăiesc în unire. Cît despre cele de la noi, roagă-te să se facă și aici pace deplină cu ajutorul Celui Care a certat vîntul și marea [5].

EPISTOLA 155

Fără adresă [1], pentru un dascăl al Gymnaziului (în fond «Către Iunius Soranus, comandantul Sciției Mici»)

Scrisă în anul 373

Stau și mă gîndesc cum să răspund, ca să mă apăr de multele învinuiri care mi s-au adus prin această primă și singură epistolă, de care

4. Eufimie trăia în Tesalonic, dar el pare a fi (ca și soția sa) originar din Capadochia (P. Hristu, *a.c.* II, 161).

5. *Matei* 8, 26. «Luceferii Bisericii» care luminează «în întunericul nopții... în aceste vremuri sumbre» sînt aluzii la persecuția lui Dioclețian.

1. Destinatarului nu i se indică numele. Unii copiști de mai tîrziu au adăugat Τῷ ἀλείπτῃ, adică «celui care l-a uns, antrenorului» («maître de gymnase», Y. Courtonne, *a.c.* II, 97—98. Benseler, *Griech. Wörterbuchs.* v.). Cu alte cuvinte, celui care a promovat pe martirul despre care se vorbește la sfîrșitul epistolei. Din contextul întregii epistole reiese că destinatarul era o persoană binecunoscută Sfîntului Vasile, care cunoștea și pe un frate al său, pe o nepoată și pe mai mulți nepoți «care mă aveau tare drag, pe mine, casa noastră, pe slugi și chiar pe prietenii noștri». Majoritatea cercetătorilor recunosc aici pe Iunius Soranus, comitele Moesiei, Sciției și Pon-

m-a învrednicit Înălţimea Ta. Nu pentru că n-aş avea destule motive să mă justific, ci pentru că din mulţimea lor mi-e greu să-l aleg pe cel mai oportun, de unde apoi va şi trebui să încep să-mi pregătesc îndreptarea. Dar poate că trebuie, mai bine, să răspund la fiecare pe rînd, luîndu-le în ordinea în care mi le-ai semnalat în scrisoare.

Pînă astăzi n-am ajuns încă să găsesc pe cineva care să plece spre Sciţia; de altfel cei plecaţi din familia ta nici măcar nu m-au înştiinţat, ca să-ţi trimit salutări, cu toate că aveam de gînd să prind vreo ocazie să-ţi exprim omagii. Ca să te uit în rugăciuni e cu neputinţă, mai curînd aş da uitării slujba la care m-a chemat Dumnezeu. Ca unul care, har Domnului, eşti om credincios, îţi aduci încă aminte de predicile din biserici şi de rugăciunile pe care le facem pentru fraţii aflaţi în călătorie, pentru cei din serviciul militar, pentru cei care propovăduiesc cu îndrăzneală numele Domnului şi pentru cei care aduc bune roade de viaţă duhovnicească, lucruri pe care desigur socotim că le cunoşti în mare parte sau chiar deplin. De altfel cum aş putea să te uit cînd atîtea lucruri mă fac să-mi amintesc, de pildă, de o nepoată atît de distinsă, de nepoţi, de o familie care ne iubeşte atît de mult, pe mine, casa noastră, pe slugile şi pe prietenii noştri? Iar dintre toţi aceştia, chiar şi dacă n-aş vrea, cum să nu-mi amintesc de bunele maniere ale Domniei Tale? Cît priveşte pe fratele Domniei Tale, pot spune că nici el nu m-a supărat cu nimic, dar nici eu nu i-am spus nici o singură vorbă care să-l amărască. Arată-ţi, dar, mîhnirea faţă de cei care ţi-au povestit minciuni, dar pe mine şi pe horepiscop scoate-ne de sub orice defăimare. Iar dacă ne intentează proces acel dascăl superior, îi stau la îndemînă tribunalele publice şi legile statului. Aşa că de acum încolo te rog să nu te mai plîngi de astfel de lucruri. Şi oricîte fapte bune săvîrşeşti, să ştii că ţie-ţi aduci comoară de preţ, iar uşurarea pe care o aduci celor care suferă prigoană pentru numele Domnului, aceea ţie ţi-o vei pregăti pentru ziua răsplăţii. În orice caz, ai face un lucru bun dacă ai trimite în patrie osemintele martirilor, căci, după cum ai scris, prigoana de acolo creează şi acum martiri Domnului.

---

tului, rudă apropiată a Sfîntului Vasile. În acest sens se pronunţă şi editorii maurini ai operelor Sfîntului Vasile, atunci cînd declară: «putem dovedi că această epistolă a fost adresată *«ducelui Sciţiei Soranus»*, după cum ni se spune în *Vita sancti Basilii*, Migne, P. G. 32, 611. Comitele era un creştin care cunoştea de aproape toate serviciile bisericeşti, cum reiese şi din această epistolă. De aceea nu ne mirăm că el a fost cel care împreună cu episcopul Bretanion de Tomis vor fi îndeplinit şi dorinţa exprimată la finele epistolei de a trimite în Capadochia moaştele Sfîntului martir Sava Gotul, martirizat cu un an înainte în rîul Buzău şi al cărui *Martiriu* a şi însoţit moaştele, cum ne spune *Scrisoarea Bisericii din Sciţia către Biserica din Capadochia*, Knopf-Krüger, *Ausgewählte Märtyrerakten*, ed. III, Tübingen, 1929, p. 119—124; în româneşte, însoţite de studiu, la Şt. Alexe, *1600 de ani de la moartea Sf. Sava Gotul*, în «B.O.R.», 1972, p. 557—568. A se vedea şi epistolele 164 şi 165. Cf. şi «P. S. B.», 11, 311—328 (Pr. prof. I. Rămureanu).

EPISTOLA 156

Către preotul Evagrie [1]

Scrisă în anul 373

I

Eram atît de departe de a mă supăra pe lungimea scrisorii Tale, încît și aceste cîteva rînduri mi-au părut scurte în urma plăcerii pe care mi-a prilejuit-o citirea lor. Căci ce-i mai plăcut decît să auzi vorbe de pace, sau ce se potrivește mai bine unui slujitor dedicat lui Dumnezeu decît să discute despre astfel de lucruri ? Să-ți dea, dar, Domnul răsplata celor care se străduiesc pentru pace, ca unuia ale cărui gînduri sînt atît de înalte și care urmărești cu atîta rîvnă un lucru pe care-l socotim fericit !

Cît despre mine, să fii convins, prea cinstite, că din pricina alegerii pe care am făcut-o și a urării pe care o fac, de a vedea cîndva ziua cînd toți cei pe care părerile lor nu i-au despărțit de tot pe unii de alții se vor contopi în adunările noastre, eu nu voi lăsa nimănui întîietatea în rîvna depusă în acest sens. Căci aș fi, într-adevăr, cel mai ciudat dintre toți vameșii dacă m-aș declara mulțumit cu schismele și dezbinările Bisericilor și dacă n-aș socoti ca unul din cele mai mari bunuri unirea mădularelor trupului lui Hristos. Și totuși, pe cît de mult persistă în mine această dorință, tot pe atît de mult, crede-mă, ne lipsește puterea de a o realiza. Căci nu-i ceva necunoscut deplinei Tale cugetări faptul că relele, care s-au întărit cu anii, au nevoie, mai întîi, de timp ca să se îndrepte, apoi de educație statornică și hotărîtă, dacă vrei să ajungi pînă în adîncul răului, în așa fel încît să curmi din rădăcină bolile și să înlături suferințele celor slăbănogi. Înțelegi, dar, ce vreau să spun și, dacă trebuie să vorbesc și mai limpede, nu mă tem în această privință de nimic.

II

Egoismul înrădăcinat în suflet, în urma unei lungi obișnuințe, nu-l poate smulge un singur om, nici printr-o singură scrisoare și nici într-un răstimp scurt. Căci e cu neputință să se înlăture cu totul bănuielile și frecușurile izvorîte din contradicții, dacă o persoană vrednică de încredere nu luptă hotărît pentru pace. Dacă ar curge peste noi toate izvoarele Harului și dacă am fi în stare ca printr-un cuvînt, printr-o faptă ori prin daruri duhovnicești să influențăm pe cei care se urăsc între ei, totuși

1. Acest preot fusese trimis în misiune bisericească în Apus. Mai tîrziu el s-a răcit de Sf. Vasile, trecînd de partea lui Paulin în Antiohia. Notăm că Evagrie era originar din Antiohia. A se vedea și cele spuse în epistola 138.

ar fi nevoie de mult curaj pentru a începe o luptă de o atît de mare importanță. Dar, poate că nici în acest caz tu nu mi-ai da sfatul să pornesc singur lupta pentru o îmbunare a situației, întrucît din darul lui Dumnezeu acolo există episcop în grija căruia a fost încredințată răspunderea Bisericii [2]. El nu poate veni acum aici din cauza iernii și nici mie nu mi-e ușor să pornesc la drum, mai bine-zis mi-e cu totul imposibil, nu numai pentru că mi-e trupul măcinat de o boală îndelungată, ci și pentru că trecerea peste munții Armeniei va deveni în scurtă vreme cu neputință chiar și pentru cei aflați în floarea vîrstei. Desigur, nu mă voi da înapoi să-l informez în scris, numai că nu mă aștept ca scrisoarea mea să dea vreun rezultat deosebit, dacă ținem socoteală de cugetarea atentă a acestui om precum și de natura scrisorilor, pentru că ceea ce se spune doar verbal nu poate convinge cu precizie. Trebuie spuse multe cuvinte, la rîndu-ți să asculți multe lucruri, să dai răspuns la multe întrebări și mai ales să fii hotărît în răspunsuri ; or, nimic din toate acestea nu se poate rezolva prin scrisori, prin cuvinte goale și fără viață, aruncate doar pe hîrtie. Dar cu toate acestea, ți-am mai spus-o, nu voi sta la îndoială să scriu.

Să știi bine, frate cu adevărat prea evlavios și prea dorit, că din darul lui Dumnezeu nu sînt certat cu nimeni și nici nu am pe suflet conștiința că m-aș fi amestecat în vreun chip nedorit în învinuirile care apasă sau despre care se spune că ar apăsa pe capul cuiva. De aceea ar fi cazul să vă dați osteneala să vi se apropie cugetul de cugetul meu în convingerea că dacă cineva nu-i pornit să facă rău cuiva, acela nu lasă să i se bage în cap idei preconcepute că ar învinui pe cineva. Numai de ar vrea Dumnezeu ca totul să se orînduiască după legile bisericești și în bună ordine !

III

Prea doritul nostru fiu Dorotei diaconul m-a supărat, spunîndu-mi despre cuvioșia Ta că ți-ar fi fost frică să iei parte la întrunirea lor [3]. Desigur că nu despre astfel de lucruri aș fi discutat, după cîte îmi aduc aminte. Ca să trimit totuși oameni în Apus mi-e cu totul imposibil, pentru că n-am pe nimeni potrivit pentru această slujbă. Dar printre frații de la voi, dacă-și dă cineva silința cuvenită Bisericii, unul ca acela desigur că își va putea da seama la cine e vorba să meargă, în ce scop, de la cine va fi scrisoarea ce i se va încredința și care va fi această scri-

---

2. Sf. Vasile era de părere că adevăratul episcop al Antiohiei era numai Meletie.
3. În orice caz participanții la acea întrunire nu erau prea devotați lui Meletie. Se știe că încercările de a împăca partidele din Biserica Antiohiei au eșuat atît pe vremea Sf. Atanasie (ep. 92 etc.), cît și mai tîrziu (cf. ep. 138 etc.).

soare [4]. În zadar mă uit în jurul meu, căci nu văd pe nimeni. Mă rog să fiu socotit în rîndul celor șapte mii, care n-au plecat genunchiul înaintea lui Baal [5]. De altfel, cei care-și întind mîna azi peste toată lumea urmăresc același lucru poate și pentru viața mea. Totuși acesta nu va fi un temei pentru ca să-mi slăbesc rîvna cuvenită Bisericilor și lui Dumnezeu.

EPISTOLA 157

Către Antioh [1]

Scrisă în anul 373

Îți poți oare închipui ce dezamăgit am rămas că nu ne-am întîlnit vara aceasta? Cu toate că nici în anii trecuți întîlnirea noastră n-a fost atît de îndelungată, încît să ne săturăm de ea, totuși chiar și numai dorul de a fi întîlnit pe cineva drag, pe care l-ai visat, aduce în inimă o oarecare mîngîiere. Tu însă, chiar dacă scrii, ești atît de comod, încît nici uitarea de a mă vizita n-ai putea s-o atribui altei cauze decît comodității față de călătoriile pe care le inspiră prietenia.

Dar să nu mai vorbim despre aceste lucruri. Să mă primești în rugăciunile Tale și să rogi pe Domnul să nu mă părăsească, și, după cum m-a scos din primejdiile prin care am trecut, așa să mă mîntuie și de altele care ar mai putea da peste mine, întru mărirea numelui Celui în Care ne-am pus nădejdea.

EPISTOLA 158

Către Antioh

Scrisă în anul 373

Întrucît și păcatele mele m-au oprit ca să nu pot împlini dorința ce-am avut-o cîndva, mă mîngîi măcar că îndulcesc această absență, scriindu-ți. Te îndemn să nu încetezi a-ți aduce aminte de mine în rugăciunile Tale pentru ca, dacă trăim, să mă învrednicesc a mă bucura de tine, iar dacă voi muri, să plec din această viață cu o nădejde tare, prin ajutorul rugăciunilor Tale. Îți recomand pe fratele amintit care îți va face rost de cămile [1].

---

4. Aluzie la multele planuri de a asocia și pe episcopii apuseni la opera de pacificare generală a Bisericii (ep. 70, 90, 92, 242, 243, 263).

5. *III Regi* 19, 18.

1. Despre acest personaj, căruia Sf. Vasile îi spune «prieten», prof. P. Hristu crede (Sf. Vasile, *Opere*, vol. 3, Tesalonic, 1973, p. 28, în l. greacă), că ar fi vorba de un nepot al episcopului Eusebiu de Samosata. A se vedea și ep. 146, 168.

1. Condițiile grele de călătorie din părțile Siriei explică necesitatea folosirii cămilelor. În alte epistole ni se vorbește de asini.

EPISTOLA 159

Către Eupaterios și către fiica lui [1]

Scrisă în anul 373

I

Cîtă bucurie mi-a adus scrisoarea Excelenței Tale reiese și din cele ce mi-ai scris însuți. Căci ce-ar fi mai plăcut pentru un om a cărui dorință este să stea de vorbă cu oameni temători de Dumnezeu și să se împărtășească din folosul de a sta în legătură cu ei, decît o astfel de scrisoare prin care se urmărește cunoașterea lui Dumnezeu? Căci dacă Hristos este viața noastră [2], urmează că și vorba noastră trebuie să fie pusă în legătură cu Hristos, gîndul și întreagă lucrarea noastră trebuie să depindă de poruncile Lui, iar sufletul nostru să reproducă chipul Lui. Mă bucur, deci, că mi se pun astfel de întrebări și felicit pe cei care mă întreabă. Ca să spun, într-un cuvînt, noi preferăm mărturisirea de credință a Părinților întruniți la Niceea față de oricare alta care a mai fost alcătuită după aceea, căci în ea Fiul e recunoscut de o ființă cu Tatăl și ca fiind de aceeași natură cu Cel ce L-a născut: Lumină din Lumină, Dumnezeu din Dumnezeu, Binele din Bine și toate celelalte însușiri asemănătoare care au fost recunoscute de acești sfinți Părinți și sînt mărturisite de noi care vrem să pășim pe urmele lor.

II

Cît privește întrebarea pe care o ridică acum cei care țin mereu să aducă înnoiri [3], cei vechi au trecut-o sub tăcere, pentru că ea era controversată și a rămas încă nelămurită; mă gîndesc la învățătura despre Duhul Sfînt. Voi mai adăuga lămuririle privitoare la această problemă așa cum ni le înfățișează Sfînta Scriptură, deoarece noi credem cum ne-am botezat și ne închinăm după cum credem. Așadar, așa cum ne-a fost dat să facem botezul în numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh, tot astfel facem și mărturisirea de credință după cum se face acest botez și cinstirea pe care o aducem e la fel cu această credință preamărind pe Duhul Sfînt împreună cu Tatăl și cu Fiul, pentru că credem că El nu-i străin de firea cea dumnezeiască. Ceea ce e depărtat, ca și cum ar fi străin după fire nu s-ar putea împărtăși de aceeași cinstire. Cît despre

---

1. Sf. Vasile exprimă bucuria de a vedea oameni interesîndu-se despre problemele crezului ortodox. Îndeosebi formula niceeană este cea mai mult amintită. Dar despre Duhul Sfînt spunea într-o epistolă anterioară (140) că Părinții n-au hotărît, în sinodul de la Niceea, pentru că pînă atunci nu apăruseră pnevmatomahii care s-o conteste. Acum Sf. Vasile scrie în rezumat despre crezul niceean și despre Duhul Sfînt.
2. *Col.* 3, 4.
3. Pnevmatomahii.

cei care spun că Duhul Sfînt e creatură, ne e mai milă de ei decît de niște oameni care, din pricina acestui cuvînt, cad în greșeală de neiertat de *a huli împotriva Duhului Sfînt*. Că «creatura» e deosebită de Dumnezeire nu-i nevoie s-o mai spunem nici măcar pentru cei care abia s-au deprins să caute în Sfînta Scriptură. Făptura e roabă. Duhul ne face liberi; făptura are nevoie să i se dea viață, Duhul e dătător de viață; făptura simte nevoie să fie învățată, Duhul este tocmai Cel Care ne învață; făptura e sfințită, Duhul sfințește. Chiar dacă vorbești despre îngeri, despre arhangheli și despre toate puterile cele mai presus de lume, totuși și ele își primesc sfințenia tot prin ajutorul Duhului Sfînt. Duhul are o sfințenie firească pe care n-a primit-o prin har, ci face parte din ființa Lui; tocmai de aceea a și fost nevoie să I se dea un nume special. Ceea ce este sfînt din fire, așa cum Tatăl e sfînt din fire și cum Fiul este sfînt din fire, aceea nu acceptăm să fie rupt și desfăcut de Treimea cea dumnezeiască și fericită, și nu aprobăm nici pe cei care Îl numără în chip nesocotit alături de făpturi.

Aceste cuvinte spuse în rezumat sînt suficiente pentru creștini, căci cu semințele mici se va putea cultiva cea mai mare parte a credinței cu ajutorul ce-l va da Duhul. «Dă sfat celui înțelept și el se va face și mai înțelept» [4]. Cît despre învățătura întreagă, voi pune-o mai tîrziu, ca s-o întărim prin citate din Sfînta Scriptură ca să lămurim pe cît se poate orice neclarități, să dăm cît mai multe dovezi și să întărim orice exprimare corectă a credinței. Acum să mă ierți pentru acest rezumat. N-aș fi scris toate acestea dacă nu m-aș fi gîndit că ar fi o pagubă mai mare dacă s-ar respinge cu totul decît s-o rezolvi deocamdată parțial.

EPISTOLA 160

Către Diodor [1]

Scrisă în anul 373 (sau 374)

I

Mi-a sosit o epistolă sub semnătura lui Diodor, dar în realitate ea se potrivește mai curînd altuia, iar nu lui Diodor. Căci mi se pare că un glumeț oarecare s-a ascuns sub numele tău, vrînd să se facă mai crezut de auditorii lui [2]. Acesta, așadar, fiind întrebat de cineva dacă se cuvine să

4. *Pilde*, 9, 9.

1. Mai întîi trebuie subliniat faptul că acest personaj nu are nici o legătură cu Diodor din Tars, prietenul Sfîntului Vasile, despre care se vorbește în epistola 135.

2. În al doilea rînd se pare că epistola de față a fost scrisă de Diodor însuși, dar Sfîntul Vasile se preface a nu crede așa ceva, cu scopul clar de a-l combate, dar fără să-l jignească.

ia în căsătorie pe sora soției decedate, nu s-a speriat de întrebare, ci hotărîndu-se să răspundă liniștit s-a executat cu bunăvoință și cu mult curaj față de această dorință neînfrînată. Dacă aș avea la mine această epistolă, ți-aș trimite-o și ea ți-ar fi destul ca să te sprijine și pe tine și adevărul. Întrucît cel care mi-o arătase mi-a luat-o și a răspîndit-o ca pe un trofeu împotriva noastră, a celor care ne-am împotrivit de la început căsătoriei, spunînd că are mărturie scrisă pentru această îngăduință, de aceea îți scriu această epistolă, îndemnîndu-te să ne întoarcem cu brațe unite împotriva acelui text apocrif și să nu cruțăm nici o energie pentru ca cititorul nostru să nu fie indus în eroare [3].

II

Așadar, în primul rînd — și acest fapt constituie lucrul cel mai important — în astfel de cazuri există la noi o tradiție pe care putem s-o scoatem în evidență ca avînd putere de lege, întrucît astfel de rîndueli ne-au fost lăsate de niște oameni care au trăit viață de sfințenie. Iată ce spuneau ei : dacă un om stăpînit de patima desfrîului ar ajunge la un moment dat să cultive legături nelegiuite cu două surori, în acest caz nu trebuie să mai socotim că ar fi vorba de o căsătorie și nici autorității Bisericii nu-i putem cere să o recunoască, ci să se despartă unul de altul. De aceea, chiar dacă n-am mai avea nimic altceva de spus, ar fi îndeajuns obiceiul pentru a ne feri de o astfel de nelegiuire. Întrucît, însă, cel care a scris epistola a încercat să introducă în viață, cu ajutorul unei argumentări mincinoase, o atît de mare nelegiuire, sîntem nevoiți să nu uităm ajutorul pe care ni-l dă folosirea paragrafelor de legi, cu toate că, în cazuri din cele mai clare, bunul simț al fiecăruia are mai mare însemnătate decît logica.

III

Tu zici că este scris în cartea Leviticului : «Să nu iei de țiitoare pe sora femeii tale, ca să descoperi rușinea ei peste dînsa, încă fiind ea vie» [4], de unde ar reieși limpede că după moartea ei o poți lua. Or, împotriva unei astfel de interpretări aș spune, mai întîi, că toate cîte se spun în Lege sînt spuse în legătură cu cei supuși Legii [5], iar dacă n-ar fi

3. Insistența cu care Diodor susține că s-ar putea aproba cununia cu sora soției decedate ne dă să înțelegem că el ar fi un cleric din jurul Cezareii Capadochiei. P. Hristu (*a.c.* III, 305) crede că el ar fi fost un horepiscop sau protopop din jurul acelei capitale. Epistola a circulat și în Biserica Română, în volumul *Cuvinte*, publicat în 1826 la București, fiind tradusă de mitrop. Grigorie : *Către un Diodor oarecarele*, BRV II, 1310.

4. *Lev.* 18, 18 (ed. 1914).

5. E vorba de legea mozaică.

așa ar însemna ca noi să fim siliți să ne tăiem și împrejur, să ținem și cinstirea sîmbetei și să ne ferim să mîncăm din cărnurile oprite de legea lui Moise. Noi nu ne vom pune sub jugul robiei acestei legi, dacă vom descoperi ceva ce servește plăcerilor. Dacă însă vreuna din poruncile Legii pare prea grea, vom căuta să ne bucurăm de libertatea cu care Hristos ne-a slobozit din legăturile Legii [6].

Am fost, dar, întrebat dacă s-a prevăzut în Scriptură că cineva ar putea lua de soție pe sora soției sale. Am spus care este părerea mea, care e neîndoielnică și adevărată, anume că așa ceva nu se află scris. Ca să deducă, însă, cineva, din contextul cuvîntului, ceea ce a fost trecut sub tăcere, așa ceva s-ar fi căzut să-l spună legiuitorul, iar nu cel care se referă la textul legii, iar dacă lucrurile ar sta altfel, s-ar îngădui celui care ar dori așa ceva să îndrăznească să se apropie de sora soției sale chiar și cîtă vreme aceasta încă trăiește. Într-adevăr, același raționament se potrivește și în împrejurarea cînd, după cum este scris, «să nu o iei de țiitoare», nimic nu te-ar opri s-o iei în alt chip decît ca țiitoare. Cel care militează doar pentru ca să susțină pofta, acela va proclama și permisiunea de a trăi în concubinaj cu ambele surori. În schimb, dacă se înlătură pricina pentru care se oprește cohabitarea cu două surori, atunci ce te-ar opri să ai legături cu amîndouă? Vom spune, dar, că așa ceva nu s-a scris, dar nici ei nu pot spune că ar fi lămurit lucrurile după cum vor, întrucît concluzia logică ar putea justifica amîndouă felurile de împreunare [7].

Se pare însă că legiuitorul nu s-a gîndit la orice fel de nelegiuire, ci oprește în special pe cele răspîndite printre egipteni, de unde a venit poporul evreiesc, și printre cananei, printre care s-a mutat el după aceea. Textul respectiv ne spune : «De datinile egiptenilor, unde ați trăit, să nu vă țineți, nici de datinile pămîntului cananeilor, în care am să vă duc, să nu vă țineți și nici să nu umblați după obiceiurile lor» [8]. De aceea e foarte probabil ca acest soi de păcate să nu se fi răspîndit pe atunci între păgîni, pentru aceea legiuitorul n-a fost nevoit să le atragă atenția să se ferească de ele, ci a crezut că, pentru a se feri de astfel de nelegiuiri, e destul să facă apel la obiceiul nescris. Dar cum poți închide ochii față de un păcat mai mic, în timp ce se interzice unul mai greu? Poate că s-or fi luat după exemplul patriarhului [9], încît mulți iubitori ai plăcerilor trupești vor fi conviețuit cu două surori.

---

6. *Gal.* 5, 1.
7. Atît cea de după moarte, cît și cea din timpul cît trăia încă soția legitimă.
8. *Lev.* 18, 3.
9. Se face referire la patriarhul Iacob, care avusese ca soții două surori, pe Lia și pe Rahila.

Şi atunci noi ce-ar trebui să facem ? Să vestim cele spuse de litera Legii ori să căutăm cele ce au fost trecute sub tăcere ? Să luăm o pildă. În legi nu-i spus că tata şi fiul n-au voie să aibă legături cu aceeaşi întreţinută, dar în scrierile proorocilor aşa ceva e privit ca cea mai grea nelegiuire. Pentru că se spune : «feciorul împreună cu tatăl său la aceeaşi desfrînată îşi află calea» [10]. Şi cîte alte feluri de patimi necurate n-a mai născocit şcoala diavolilor, despre care Scriptura Dumnezeiască n-a vrut să vorbească tocmai ca să nu se mai întineze sfinţenia ei cu atîtea numiri ruşinoase, dezaprobîndu-le doar cu termenii generali ai necurăţiei ? Aşa zice şi sfîntul apostol Pavel : «desfrîu şi orice necurăţie nici să nu se pomenească între voi, cum se cuvine sfinţilor» [11], cuprinzînd sub noţiunea de «necurăţie» şi poftele bărbaţilor şi ale femeilor unii faţă de alţii, care nici măcar nu se pot exprima. De aceea trecerea sub tăcere nu înseamnează numaidecît libertatea pentru orice fel de plăceri nesătule.

IV

Or eu spun că, chiar dacă această nelegiuire a fost trecut sub tăcere, totuşi ea a fost interzisă cu asprime de legiuitor, căci tot acolo se spune : «Nimeni să nu se apropie de vreo rudenie de sînge a sa, ca să-i descopere ruşinea» [12], iar prin aceasta se opreşte şi acest soi de intimităţi. Într-adevăr, ce ar putea fi mai apropiat pentru un bărbat decît soţia lui, parcă chiar mai mult şi decît trupul lui propriu, încît ei nu mai sînt două trupuri, ci un singur trup ? [13] În urma acestui fapt sora soţiei ajunge şi ea înrudită cu bărbatul ei. După cum, dar, nu se cade s-o ia nici pe mama soţiei aceleia, pentru că nu-i îngăduit să le aibă nici pe mama soţiei şi nici pe fiica ei, tot aşa n-are voie s-o aibă nici pe sora soţiei, după cum n-o poate lua nici pe sora lui proprie. Şi dimpotrivă, nu se îngăduie nici să locuiască soţia împreună cu rudele soţului, pentru că drepturile amîndurora sînt comune.

Tuturor celor care discută problema căsătoriei eu le aduc aminte că, «chipul acestei lumi trece şi vremea s-a scurtat» [14], de aceea «şi cei care au femei să fie ca şi cum nu ar avea» [15]. Iar dacă cineva mi-ar aduce aminte de porunca «creşteţi şi vă înmulţiţi» [16], îmi vine să-i rîd în nas, pentru că nu poate face deosebire între vremurile la care se referă legiuirile. Căsătoria a doua este un leac împotriva desfrînării, iar nu pro-

10. *Amos* 2, 7.
11. *Efes.* 5, 3.
12. *Lev.* 18, 6.
13. *Matei* 19, 5 ; *Efes.* 5, 31.
14. *I Cor.* 7, 29, 31.
15. *I Cor.* 7, 21.
16. *Fac.* 9, 1.

vizie pentru desfrîu. «Dacă nu pot să se înfrînze, să se căsătorească» [17], zice Scriptura, dar nu zice să calce în picioare căsnicia.

V

Cei care au sufletul orbit de patima necinstei nu respectă nici legea firii, care a făcut încă de la început deosebire între noțiunile de rudenie. În ce fel de rudenie vom încadra pe cei legați de o astfel de împreunare ? Vom spune oare că între ei sînt frați ori sînt veri ? Pentru că din pricina confuziei în care se complac îi putem numi și într-un fel și în celălalt. Nu prezenta, omule, pe mama vitregă drept mătușă, dar nici nu înarma cu gelozie nevindecabilă pe cea care ca mamă e chemată să îngrijească mîine-poimîine de copii. Ura mamelor vitrege e singurul lucru care provoacă dușmănie și după moarte, căci chiar dacă unii au trăit un timp în dușmănie, moartea pe toți îi împacă, în schimb mamele vitrege își pun în aplicare ura mai ales după moarte.

Concluzia pe care o scoatem din cele spuse este aceasta : dacă omul se zbate după o căsnicie legitimă, toată lumea îi este deschisă ; în schimb, dacă graba lui vine dintr-o patimă rea, cu atît mai mult va fi exclus din societatea oamenilor, pentru că scris este : «fiecare dintre voi să-și stăpînească vasul său în sfințenie și cinste, iar nu în patima poftei» [18]. Cu toate că aveam de gînd să spun mai multe, măsura la care mă obligă o epistolă mă oprește. Doresc, drept aceea, ca sfaturile mele să se dovedească mai puternice decît pofta, așa încît o nelegiuire de felul acesta să nu se încuibeze în ținuturile noastre, ci să rămînă doar în ungherul de pe unde își va fi ridicat nasul.

EPISTOLA 161

Lui Amfilohiu, cu ocazia hirotonirii ca episcop [1]

Scrisă în anul 374

I

Binecuvîntat fie Dumnezeu, Care alege în fiecare neam pe cei plăcuți, Cel Care deosebește vasele alegerii și se folosește de ele pentru

---

17. *I Cor.* 7, 9.

18. *I Tes.* 4, 4—5. Se resimte în toată demonstrația din această epistolă aceeași concepție hotărîtă cu care Sfîntul Vasile a apărat moralitatea acțiunilor omenești. Să se vadă mai pe larg în epistolele canonice 197, 199, 217.

1. Sfîntul Amfilohiu de Iconium era originar din Capadochia. Era văr cu Sfîntul Grigorie de Nazianz. Hirotonia sa a avut loc la cererea Sfîntului Vasile în anul 374. Cu ocazia aceasta Sfîntul Vasile îi trimite cuvinte de urare. Legătura dintre ei e confirmată și de cele 18 epistole, după cum vom vedea. Unele din ele sînt cu conținut canonic, altele dogmatic, cele mai multe, de confidență și prietenie.

slujirea celor sfinte! El este Cel Care şi acum cînd tu căutai să scapi nu de persoana mea, ci de chemarea pe care aveai s-o primeşti prin mijlocirea mea (de episcopat, n.tr.), El este Cel ce te-a prins în cursa harului Său şi te-a pus în inima Pisidiei. Acolo eşti chemat să vînezi pe oameni şi să duci de la întuneric spre lumină pe cei răpiţi de diavolul, pentru ca să-i ajuţi să-şi dobîndească din nou viaţa şi să intre iar în voia lui Dumnezeu. Să spui dar împreună cu psalmistul: «Doamne, unde mă voi duce de la Duhul Tău, şi de la faţa Ta unde voi fugi?» [2]. Căci astfel de minuni săvîrşeşte Iubitorul de oameni, Dumnezeul nostru. S-au pierdut nişte asine [3], ca să fie găsit un rege în Israel [4]. Acesta însă fiind israelit a fost dat în Israel, pe cînd pe Tine nu te-a putut păstra patria care te-a hrănit şi care te-a ridicat pînă la astfel de culme a virtuţii, ci priveşte spre vecina ei ca să dobîndească şi acolo cinste [5]. Dar pentru că toţi cei ce nădăjduiesc în Hristos nu formează decît un singur popor, iar credincioşii lui Hristos sînt acum toţi o singură Biserică (cu toate că aceasta ia diferite numiri după locul unde se află), şi patria însăşi e fericită şi se bucură de ceea ce a rînduit Domnul: ea nu-i de părere că a «pierdut» un om, ci că printr-un om a cîştigat Biserica întreagă. Să dea Domnul, fie că om fi, fie că n-om fi de faţă, să vedem împliniri bogate din lucrarea frăţiei Tale şi să auzim de cît mai mult progres pe calea Evangheliei şi de cît mai multă bună rînduială în Biserici!

II

Lucrează, aşadar, bărbăteşte şi fii tare, mergi în fruntea poporului care a fost încredinţat dreptei Tale! Şi, ca un cîrmaci înţelept, pune stăpînire prin hotărîrile pe care le iei peste orice furtună adusă de vînturile ereziei, păzindu-ţi corabia de primejdia scufundării în valurile sărate şi amare ale învăţăturii celei rătăcite, aşteptînd cu răbdare pacea pe care o va face Domnul, atunci cînd va găsi un glas vrednic să-L trezească pentru a porunci vînturilor şi mării să se oprească [6].

Dacă vrei să mă vizitezi acum cînd, după o lungă boală, mă apropii grăbit de sfîrşitul de neînlăturat al plecării mele din cele de aici, atunci nu mai aştepta ocazii mai fericite, nici semne deosebite de la mine, căci ştii că pentru o inimă de părinte orice prilej de a-şi îmbrăţişa un fiu iubit este bun şi că dispoziţia sufletească valorează mai mult decît orice

2. *Ps.* 138, 7. Deci «fuga de preoţie» şi mai ales de episcopat îi făcea pe unii să jure că nu se vor hirotoni.

3. *Regi* 3, 9.

4. Se pare că antecesorii lui la episcopia din Iconium au fost semiarieni.

5. Originar din Capadochia, el păstoreşte în eparhia vecină Pisidiei, cu capitala la Iconium.

6. *Matei*, 8, 26.

discurs. Nu te plînge gîndind că sarcina luată ar întrece puterile Tale! Nici chiar dacă ar trebui să duci singur această sarcină, ea tot nu ar fi prea greu de dus, căci Domnul îţi ajută după cuvîntul Psalmistului: «Aruncă spre Domnul grija ta şi El te va hrăni» [7]. Îngăduie să-ţi adresez rugămintea să veghezi în orice clipă şi să nu te laşi dus de obiceiuri rele, ci cu ajutorul lui Dumnezeu să le schimbi în bine toate cîte îţi vor ieşi în cale. Dumnezeu nu te-a trimis să te iei după alţii, ci ca tu să conduci pe cei ce vor să se mîntuiască. Îţi cer să te rogi şi pentru mine, ca, dacă voi mai fi în viaţă, să fiu învrednicit să te văd în Biserica Ta, iar dacă-mi va fi dat să plec din ea mai iute, să Te văd acolo sus, lîngă Domnul, unde Biserica va fi ca o vie roditoare de fapte bune şi tu ca un bun lucrător şi iconom credincios, care dă la vreme roada grînelor sale [8]. Toţi de aici Te îmbrăţişează cu drag. Păzeşte-ţi bunul nume pentru darurile duhului şi ale înţelepciunii.

EPISTOLA 162

Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă curînd după Paştile anului 374

Pînă şi cea mai mică problemă produce şi ezitarea de a scrie, dar şi necesitatea de a reveni iar. Pentru că atunci cînd mă uit la datoria mea de a pleca la drum, iar pe de altă parte, cînd mă gîndesc la folosul întîlnirii, îmi vine să dispreţuiesc cu totul epistolele ca neputincioase, ele nefiind nici măcar umbră în comparaţie cu ceea ce este realitatea. Dar dacă socot că singura mîngîiere pentru cineva, care doreşte să vadă şi să audă pe bărbaţii cei mari şi mai de frunte, este să salut pe un om atît de vrednic şi să-l rog în toată legea să nu mă uite în rugăciunile lui, atunci desigur că nu mai judec că ar fi un lucru mărunt schimbul de scrisori.

Cît despre venirea mea acolo, nu vreau nici să-mi scot din suflet nădejdea, dar nici pe Cuvioşia Ta n-aş vrea să Te descurajez. Pentru că mi-e ruşine că nu pot lăsa impresia că m-aş încrede atît de mult în rugăciunile Tale, încît, ori să mă facă din bătrîn iarăşi tînăr, ori dacă aşa ceva nu s-ar mai putea, atunci — dacă acest lucru ar mai fi de oarecare nevoie — măcar să mă mai înzdrăvenesc puţin după o slăbire cumplită în care am ajuns acum.

---

7. *Ps.* 54, 25.

8. *Luca* 12, 42. Nici eparhia Pisidiei nu era scutită de frămîntări ariene. În plus se simţea nevoia unor reforme canonice, după cum reiese din epistolele 188, 199, 217.

Nu-i uşor să tălmăcească cineva în scris pricina pentru care nu pot fi acum de faţă acolo. Nu mă împiedică numai slăbirea în care mă aflu acum, ci şi faptul că niciodată pînă acum n-aş fi avut un temei atît de puternic pentru a descrie o suferinţă atît de complicată şi de deosebită cum este cea de faţă. E destul să spun că din ziua de Paşti şi pînă acum febrele şi diareele şi spasmele inimii m-au năpădit unele după altele, neîngăduindu-mi să-mi ridic nici capul [1]. Care-i starea mea actuală ţi-o va descrie în amănunte fratele Barah [2], chiar dacă n-o va putea face în toată intensitatea ei, dar oricum va justifica îndeajuns cauza lipsei mele. Sînt însă deplin convins că dacă mă aperi în rugăciunile Tale, atunci toate neajunsurile vor trece cu uşurinţă.

EPISTOLA 163

Către comitele Iovin [1]

Scrisă în anul 374

Ţi-am văzut sufletul în scrisoare. Căci, într-adevăr, nici un pictor nu poate prinde atît de exact trăsăturile trupului după cum poate descoperi cuvîntul tainele sufletului. Pentru mine s-au exteriorizat în cuvintele scrisorii Tale atît statornicia caracterului şi adevărul cinstei, cît şi nuanţele cugetului. De aici şi marea mîngîiere pe care mi-a adus-o, cu toată depărtarea la care ne aflăm unul de altul. Drept aceea să nu uiţi să te foloseşti de fiecare dată, cînd se iveşte prilejul, de a scrie şi de a-mi oferi cîte o compensaţie de la distanţă, întrucît înrăutăţirea sănătăţii nu-mi mai lasă de acum nădejde să mai putem sta de vorbă faţă către faţă. Cît de mult am slăbit îţi va spune prea iubitul de Dumnezeu episcop Amfilohiu, care m-a văzut, întrucît a stat mai multă vreme cu mine, şi-ţi poate înfăţişa în cuvinte ceea ce a văzut cu ochii lui. Dacă vreau să se cunoască aceste necazuri ale mele nu e pentru altceva, ci poate ca o scuză pentru viitor ca să nu dau prilej de a fi învinuit de lene, şi că, din această cauză, n-aş vrea să Te vizitez. Doar că pentru astfel de

---

1. În multe alte epistole şi-a descris Sfîntul Vasile sănătatea zdruncinată de boală, dar se pare că în nici una nu dă atîtea amănunte ca aici. E uimitor, totuşi, cum a putut răzbi, măcinat de atîtea suferinţe, să realizeze atîtea lucruri.

2. Curier.

1. Iovin era un nobil distins, purtînd titlu de comite, avînd o slujbă înaltă în administraţia imperială, undeva prin părţile Anatoliei, unde era în bune relaţii cu episcopul Amfilohiu de Iconium, ucenicul şi prietenul cel mai devotat al Sf. Vasile, despre care se aminteşte şi în această epistolă. Se vede că Iovin era şi el unul din sufletele pe care Sf. Vasile şi le-a cîştigat şi cu care coresponda adeseori prieteneşte, aşa cum reiese şi din această epistolă.

pierdere n-am avea nevoie atît de mult de apărare, cît mai ales de consolare. Căci dacă mi-ar fi fost cu putință să mă întîlnesc cu credincioșia Ta, aș fi socotit această bucurie mult mai de preț decît ajutorările pe care mi le fac alții în rîvna lor.

EPISTOLA 164

Către Asholiu, episcopul Tesalonicului [1]

Scrisă în anul 374

I

Cît de mult a copleșit de bucurie inimile noastre scrisoarea cuvioșiei Tale, nu o pot spune prea ușor, întrucît cuvîntul nu-i în stare s-o exprime cu tăria cu care ar trebui, dar ți-o poți imagina după frumusețea lucrurilor despre care ai scris. Cîte nu ne-a spus scrisoarea ? Oare nu se vedea din ea dragostea față de Dumnezeu ? Oare nu se cuprindea în ea o minunată descriere despre martiri, atunci cînd a expus atît de viu felul pătimirii lor, încît lucrurile păreau că s-ar petrece înaintea

1. Dintre diferitele variante manuscrise cuprinzînd textul epistolelor Sfîntului Vasile, unele atribuie destinatarului epistolei 164 calitatea de episcop de Tesalonic («lui Asholiu, episcop de Tesalonic»), altele nu-i dau nici o calitate (ci-i spun simplu «lui Asholios»), iar altele nu-i dau nici numele. În schimb, sînt și unele manuscrise care au în titlu pentru toate trei epistolele, 155, 164 și 165, «lui Asholios, episcop de Tesalonic». Ediția Migne se oprește la formula «lui Asholios, episcopul Tesalonicului». Același lucru îl face și Y. Courtonne cu deosebirea că nu poate identifica pe destinatarul epistolelor 155, 164 și 165 cu cel de la ep. 154, care are numai atributul «monah și preot». De fapt majoritatea acestor titluri și adrese au fost adăugate de copiști mult mai tîrziu, ele nu provin în orice caz de la Sfîntul Vasile. Cei mai mulți cercetători, în frunte cu J. Zeiller cred că adevăratul destinatar al acestei epistole a fost Bretanion, episcopul Tomisului. La trimiterea moaștelor spre Capadochia sarcina propriu-zisă a îndeplinirii acestor obligații era firesc să cadă în seama localnicilor : Iunius Soranus și episcopul de Tomis, Bretanion. Părerile cercetătorilor sînt împărțite (a se vedea Șt. Alexe, *op. cit.*, p. 562 ș.u.). Mai importante sînt însă cele comunicate de **textul** scrisorii.

După ce se descrie bucuria primirii «din ținuturile barbarilor, care locuiesc la nordul Dunării», a moaștelor martirului, Sf. Vasile spune că «cel care l-a uns pe altarul credinței (adică pe martirul Sava Gotul) va primi cununa dreptății pentru că a întărit un mare număr de creștini în lupta pentru dreapta credință», iar mai departe : «istorisirile tale cuprind adevărate lupte atletice despre trupuri sfîrtecate pentru dreapta credință, despre furia barbară neluată în seamă de cei a căror inimă a rămas netulburată, despre muncirile de tot felul la care i-au pus chinuitorii, precum și despre felul în care și-au sfîrșit martirii viața prin lemn și prin apă». Or tot așa, «prin lemn și prin apă», spune și martiriul Sf. Sava că i s-au sfîrșit și acestuia zilele, iar istorisirile și sublinierea că au fost mai mulți martiri ne duc cu gîndul la cineva din localnicii de la Dunăre. E drept că Sf. Vasile compară tăria credinței creștinilor de la Dunăre cu încrîncenarea luptelor fratricide dintre partidele ariene și creștine din Capadochia și din jur, unde nu mai pot înflori martiri pentru că «s-a răcit dragostea» între oameni și unde chiar și persecutorii își dau numele de creștin. Această constatare îl amărăște cu atît mai mult cu cît încă din veacul III martirii din patria noastră ca Eutihie și alții au dat și altora «semințe pentru viața creștină».

ochilor noştri? Oare nu reies de aici chiar şi stima şi dragostea Ta pentru noi înşine? Nu se cuprinde oare aici tot ce s-ar putea spune mai sublim? Pentru aceea din clipa în care am luat în mînă scrisoarea şi am citit-o de mai multe ori, înţelegînd bogăţia harului pe care Duhul Sfînt ni l-a dat, am avut impresia că ne-am afla în vremurile vechi, cînd înfloreau Bisericile lui Dumnezeu fiindcă erau înrădăcinate în credinţă, în unire şi în dragoste ca nişte mădulare diferite care se potrivesc atît de desăvîrşit laolaltă încît parcă formează un singur trup. Cu cît erau mai apăsaţi creştinii, cu atît mai mult creştea şi numărul lor şi sîngele martirilor hrănea din belşug pe atleţii tot mai numeroşi ai dreptei credinţe, pentru că cei care urmau pilda înaintaşilor intrau în luptă întăriţi de pilda celor dintîi. În vremurile acelea creştinii trăiau în pace unii cu alţii, în pacea pe care Domnul ne-a lăsat-o şi din care nu ne-a mai rămas azi nici o fărîmă, atît de mult am alungat-o unii de la alţii.

Cu toate acestea inimile noastre au revenit la fericirea de altădată, din clipa în care ne-a venit o scrisoare dintr-o ţară îndepărtată, înflorită de frumuseţea dragostei, ba ne-a sosit şi martirul însuşi[2] din ţinuturile barbarilor, care locuiesc la nordul Dunării, vestind el însuşi cît de curată este credinţa care domneşte acolo. Cine ar putea să descrie bucuria pe care au încercat-o la această veste sufletele noastre? Ce putere ne-am putea închipui că are cuvîntul care ar fi în stare să exprime limpede simţămintele tainice ale inimilor noastre? De bună seamă, cînd am văzut pe acest luptător (Sava Gotul, n.tr.), am fericit pe cel care l-a pregătit pentru luptă. El va dobîndi în faţa Dreptului Judecător cununa dreptăţii pentru că a întărit un mare număr de creştini în lupta pentru dreapta credinţă.

II

Deoarece ne-ai adus aminte şi de acel fericit bărbat, care a fost Eutihie, şi pentru că ai pomenit şi de Patria noastră, care dă şi altora seminţe pentru viaţa creştină, ne-ai făcut mare bucurie, amintindu-ne de trecut, dar totodată ne-ai şi întristat cînd ne gîndim la ceea ce vedem azi. Într-adevăr, azi nici unul din noi nu ne mai apropiem de virtutea unui Eutihie. Sîntem atît de departe de a îmblînzi pe barbari prin puterea Duhului şi prin lucrarea darurilor Lui, încît şi pe cei blînzi îi sălbăticeşte mulţimea păcatelor noastre. Căci, într-adevăr, pricina că s-a răspîndit aşa de mult puterea ereticilor trebuie să ne-o atribuim nouă şi păcatelor noastre. Şi aproape că n-a rămas colţ de lume care să fi scăpat de pîrjolul ereziei.

2. Sava Gotul, respectiv moaştele lui.

Iar istorisirile tale cuprind adevărate lupte atletice despre trupuri ciopîrțite pentru apărarea credinței, despre furia barbară neluată în seamă de cei a căror inimă a rămas netulburată, despre muncirile de tot felul la care i-au pus chinuitorii, despre felul în care și-au sfîrșit martirii viața, luptînd prin cruce și apă în ciuda oricăror bătăi [3a].

Vrei să știi cum stau astăzi lucrurile? Mai întîi dragostea dintre oameni s-a răcit [3], învățătura părinților se pustiește, alunecările de la credință sînt dese, gurile dreptcredincioșilor au fost reduse la tăcere, creștinii alungați de prin biserici ridică afară, în cîmp, mîinile către Mîntuitorul din cer. Și cu toate că chinurile sînt grele, nicăieri nu mai sînt mucenici, pentru că cei ce ne năpăstuiesc poartă același nume cu noi [4].

Pentru toate aceste motive să faci și tu rugăciuni către Dumnezeu și în rugăciunea pentru Biserică să cuprinzi și pe toți măriții luptători ai lui Hristos, pentru că dacă se mai îngăduie lumii să mai dăinuiască măcar cîteva clipe așa cum se mai află acum și dacă întreaga fire n-a căzut încă din rosturile ei, prăvălindu-se toate de la locul lor, să hărăzească Domnul pace Bisericilor Lui și să le aducă astfel iarăși la pacea de altădată.

EPISTOLA 165

Către Asholiu, episcopul Tesalonicului

Scrisă în anul 374

Bunul Dumnezeu ne-a împlinit o veche dorință atunci cînd ne-a învrednicit să primim scrisoarea credincioșiei Tale [1]. Desigur cea mai mare și mai fierbinte fericire ar fi fost să te vedem în carne și oase și să ne bucurăm de aproape de darurile Duhului care sălășluiesc întru Tine. Întrucît însă acest lucru nu-l îngăduie nici distanța mare, care ne desparte, nici împrejurările deosebite, care ne rețin pe amîndoi, vrednic

3. *Matei* 24, 12.

3 a. «Prin cruce și prin apă» a sfîrșit ca martir Sf. Sava.

4. Arienii care persecută pe creștini au pretenția că ei sînt «adevărații creștini».

1. Termenul θεοσεβής nu se potrivește mireanului Iunius Soranus; în locul lui ar putea fi înțeles episcopul Bretanion de Tomis, care va fi redactat textul martiriului Sf. Sava și se va fi îngrijit, împreună cu comitele Iunius Soranus, de trimiterea moaștelor spre Capadochia. Însă insistența cu care scrisorile 164 și 165 subliniază adeseori legăturile destinatarului cu «patria» lui (Capadochia) de care se află acum la distanță mare, deși e odrasla ei, ne duce cu gîndul tot la «consîngeanul» său (Migne, *P.G.* 32, 1524), la Iunius Soranus, căruia arhiepiscopul din Cezareea îi mulțumește pentru «Pîrga trimisă din țara barbară vecină», și pe care declară că îl va cinsti după cuviință pentru că «a luptat pentru răspîndirea Evangheliei lui Hristos». Sf. Vasile a mai popularizat și în Capadochia cultul unor martiri, unii din ei (Eupsihie, Damas ș.a.) fiind martirizați doar de cîțiva ani (a se vedea ep. 142, 280, 241). Se știe că în scrisoarea anterioară (164) Sf. Vasile a cerut chiar pomenirea Sf. Sava în rugăciuni.

de o a doua dorință este să ne întîlnim sufletește, măcar prin scris, în dragostea lui Hristos.

Acest lucru l-am și trăit acum cînd am primit scrisoarea înțelepției Tale. Împărtășindu-mă din cele scrise, m-am îmbogățit mai mult decît de două ori. Pentru că, pe de o parte, am ajuns să privesc ca într-o oglindă în sufletul tău limpezit cu totul prin mijlocirea cuvintelor; pe de altă parte însă, bucuria mea a crescut nu numai pentru faptul că ești tocmai așa cum te prezintă mărturia tuturor, ci și pentru că bunele Tale însușiri constituie obiectul de respect al patriei noastre. Ca o mlădiță nobilă, care a ieșit dintr-o rădăcină aleasă, ai umplut pămîntul de dincolo de granițele țării noastre cu roade duhovnicești. De aceea, pe bună dreptate, tresaltă de bucurie patria noastră pentru odraslele ei, iar cînd desfășurai luptele pentru credință ea preamărea pe Dumnezeu auzind că prin Tine se păstrează buna moștenire a Părinților.

Și cîte nu ne-ai dăruit și acum? Patria care te-a născut Tu [1a] ai cinstit-o cu un martir care a luptat recent în țara barbară vecină, trimițînd, ca un agricultor recunoscător, pîrgă din roada celor care dăruiseră semințele. Unui atlet al lui Hristos într-adevăr i se cade să-i aducem daruri. E vorba de un martor al adevărului, care de curînd a fost împodobit cu cununa dreptății, pe care l-am și primit cu bucurie și am dat slavă lui Dumnezeu Cel Care a împlinit răspîndirea Evangheliei lui Hristos la toate neamurile. Te rugăm, așadar, să-ți aduci aminte în rugăciunile Tale și de noi care te iubim și să te rogi cu căldură pentru sufletele noastre, ca să ne învrednicească Dumnezeu să începem și noi cîndva a-L urma pe drumul poruncilor, pe care ni le-a dat spre mîntuire [2].

EPISTOLA 166

Către Eusebiu, episcop de Samosata [1]

Scrisă în anul 374

Oricît de scump ne este în toate privințele și oricît l-am pune între cei mai sinceri prieteni, totuși preaveneratul nostru frate Eupraxios ni s-a arătat și mai de preț și mai sincer în urma sentimentelor pe care le manifestă față de Tine. Căci el s-a avîntat spre cuvioșia Ta, ca să

2. Regretăm că n-am putut utiliza lucrarea lui G. Pfeilschifter, *Klein neues Werk des Wulfila*, în «Veröffentlichungen aus dem Kirchenhist Seminar», 3, 1 München, 1907, p. 192—224.

1. Epistola aceasta, ca și cea următoare, nu aparține Sfîntului Vasile, ci lui Grigorie Teologul. Totuși unul din codicii vechi le înșiră între operele ierarhului nostru. În ele se exprimă bucuria de a putea răbda pentru a putea cîștiga mila lui Hristos.

folosim o vorbă a lui David, ca un cerb[2] care vrea să-şi potolească setea arzîndă şi de nesuferit la un izvor bun şi limpede. Fericit este cel ce s-a învrednicit să se apropie de Tine! Dar şi mai fericit este cel care, în urma suferinţelor sale pentru Hristos şi a asudărilor sale pentru adevăr, i-a pus o astfel de cunună, precum puţini din cei ce se tem de Domnul au putut dobîndi. Tu n-ai dovedit doar o virtute neverificată, ai navigat şi ai îndrumat sufletele altora nu numai pe vreme senină, ci ai dovedit că ai fost pus la încercările ispitelor şi te-ai arătat mai tare decît prigonitorii tăi prin vitejia cu care ai părăsit patria care te-a născut. Alţii au parte de pămîntul strămoşesc, pe cînd eu m-am învrednicit de cetatea cea de sus; alţii au şi pus mîna pe scaunul meu vlădicesc, eu însă am pe Hristos. Oh! ce tînguială fericită! Cîte nimicuri am dispreţuit şi cîte bunătăţi am dobîndit! Am trecut prin foc şi prin apă, dar am încredere că voi ieşi să mă mai înviorez.

Într-adevăr Dumnezeu nu ne va părăsi pînă la sfîrşit şi nici nu va privi cu nepăsare la prigoana îndurată pentru dreapta credinţă, ci, după mulţimea durerilor, mîngîierile Lui ne vor aduce bucurie. Iată ce credem şi în ce nădăjduim. În schimb, tu, îţi cer, roagă-te şi pentru durerile mele şi, de fiecare dată cînd se va ivi vreun prilej, nu sta la îndoială să mă binecuvîntezi cu cîte o scrisoare şi să-mi întăreşti şi mai mult încrederea, aducîndu-mi la cunoştinţă ce se petrece pe acolo. Asta să binevoieşti s-o faci şi acum.

EPISTOLA 167

Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă în anul 374

Ne bucuri şi cînd scrii şi cînd îţi aduci aminte de noi, dar, ceea ce-i şi mai de preţ, mai ales cînd ne binecuvîntezi prin scrisori. Cît despre mine, dacă sînt vrednic de suferinţele şi de lupta Ta pentru Hristos, doresc să văd pe cuvioşia Ta şi să te iau model de răbdare în suferinţe. Dar pentru că nu sînt vrednic de această fericire, prins fiind de multe trude şi necazuri, fac doar ceea ce vine în rîndul al doilea, adică cinstesc desăvîrşirea Ta şi îţi cer să nu uiţi să-ţi aduci aminte de noi. Nu-i numai o laudă pentru mine că sînt socotit vrednic de scrisorile Tale, ci şi o mîndrie în faţa mulţimii şi o podoabă faptul că însemnezi ceva faţă de un om atît de mare prin virtute şi atît de legat de Dumnezeu printr-o iubire atît de mare încît s-o transmită şi altora atît prin cuvinte, cît şi prin pildă.

2. *Ps.* 42, 1.

EPISTOLA 168

Către preotul Antioh (aflat frățește în surghiun)

Scrisă în vara anului 374

Pe cît de mult deplîng Biserica pentru că a fost lipsită de îndrumarea unui astfel de păstor, pe atît de mult te fericesc că te-ai învrednicit să fii tu în această împrejurare împreună cu un bărbat care se luptă vitejește pentru credință [1], întrucît sînt convins că Domnul îți va da aceeași răsplată și Ție, care rabzi împreună cu el și-l sprijinești în rîvna lui. Și cît de mare e cîștigul de a te desfăta în liniște adîncă de prezența unui bărbat din învățătura căruia ai putut folosi atîtea, dar mai ales din experiența atîtor fapte?

De aceea cred că acum ai înțeles despre cine e vorba, căci în trecut și el avea gîndul împrăștiat spre multe probleme, iar tu n-ai considerat că este bine să te rupi de la treburile zilnice și să te dedici întreg fluxului duhovnicesc care se revarsă din inima curată a acestui om. Ci să dea Domnul ca în El să-ți afli mîngîierea și ca nici tu însuți să nu ai nevoie de mîngîierea altora. Și cred că acest lucru se va întîmpla după cum îți dorește inima, judecînd după presimțirea mea personală, pe care am dobîndit-o după scurta întîlnire pe care am avut-o cu tine [2], și după neîntrecuta învățătură a bunului dascăl a cărui legătură chiar și de o zi este de ajuns ca provizie pentru mîntuire.

EPISTOLA 169

Către Grigorie [1]

Scrisă în anul 374

Te-ai angajat la lucru bun, distins și mărinimos: acela de a strînge laolaltă trupa prizonierilor de război a lui Glicherios cel Mîndru — așa era poreclit pînă acum — și să ascunzi pe cît se poate urîțenia noastră.

1. Preotul Antioh, nepot al episcopului Eusebiu de Samosata, a însoțit pe unchiul său în surghiunul acestuia în Tracia.

2. Probabil se face aluzie la faptul că ori în drum spre Tracia ar fi avut loc o vizită în Cezareea, ori mai probabil Sf. Vasile va fi făcut cunoștință cu Antioh în anul 372 cînd a vizitat Samosata.

1. Nu se știe sigur căruia din cei doi Grigorie (de Nazianz ori de Nyssa) îi este adresată această epistolă. P. Hristu (*op. cit.*, III, 14—15) crede că lui Grigorie de Nyssa. Unii din criticii mai noi nu recunosc paternitatea Sf. Vasile asupra epistolelor acestora (nr. 169—171), atribuindu-le Sf. Grigorie Teologul. A se vedea P. F. Fetwick, *A commentary of Gr. of Nyssy or the 38-th Letter of Basil of Cezareea*, in «Or. Chr. Per.» Roma, 1978, p. 32. La fel Anders Cavallin, *Studien zu den Briefen hl. Basilius*, Lund, 1944.

De aceea Cuvioşia Ta trebuie să ştii la ce mă refer şi să pui capăt necinstei. Glicherios, cel care a ajuns azi în ochii tăi atît de serios şi de modest, a fost hirotonit de mine ca diacon pe seama Bisericii din Vinesa, ca să ajute la serviciu preotului local şi să poarte de grijă de treburile Bisericii. Cu toate că în alte privinţe e arţăgos, în problemele de lucru manual el nu-i lipsit de talent. Cînd a fost instalat ca diacon a neglijat treburile aproape înainte de a le începe. Adunînd în jurul său, în mod abuziv şi cu forţa, cîteva fete de nimic, dintre care unele au venit la el de bunăvoie, — cunoşti superficialitatea tineretului în astfel de probleme, iar altele au fost aduse cu sila, s-a gîndit să ajungă conducător de turmă şi, luîndu-şi titlu şi înfăţişare de patriarh, a ajuns pe neaşteptate trufaş. Şi a urmat drumul nu cu gînd de supunere şi de evlavie, ci cu intenţia de a face din proorocie izvor de cîştig, ca şi cum oricine ar fi liber să-şi aleagă orice meserie, ajungînd astfel să răstoarne aproape întreaga viaţă a Bisericii şi bătîndu-şi joc de preotul său, un om vrednic de tot respectul atît prin comportare, cît şi după vîrstă, nesocotindu-mă în acelaşi timp şi pe mine, episcopul lui, şi umplînd mereu oraşul şi toată tagma preoţească cu zgomote şi dezordini.

În sfîrşit, întrucît a fost mustrat destul de blînd de mine şi de horepiscop [2] ca să termine a ne mai face de rîs — după ce a îndemnat şi pe tineri spre aceeaşi nebunie — s-a gîndit la o faptă cu totul neruşinată şi neomenoasă. Luînd şi pe fete, pe cîte a putut, au aşteptat să se facă noapte şi au dispărut. O astfel de faptă e cu atît mai îngrozitoare cu cît ne gîndim la vremea în care a avut loc. S-a organizat şi o întrunire locală şi, cum era şi firesc, s-a adunat lume multă. La rîndul său tînărul şi-a adus cu el întreaga ceată, iar după ei şi alţii care i-au urmat, şi spre mai mare ruşine tinerii au început să danseze în faţa creştinilor, stîrnind rîsul celor desfrînaţi şi flecari. Nu s-a mulţumit cu atîta, deşi şi acest lucru e destul de grosolan, ci, după cîte sînt informat, şi pe părinţii fetelor, care nu mai puteau răbda pierderea fiicelor lor, pentru care lucru au vrut să aducă iarăşi acasă această turmă rătăcită, încît s-au aruncat chiar şi în genunchi în faţa fetelor, şi plîngînd le rugau să se reîntoarcă, lucru pentru care acest faimos tînăr, împreună cu gaşca lui, i-a luat şi pe ei în rîs în chip ordinar şi i-a repezit în chip necinstit.

Astfel de abuzuri nu trebuie tolerate de Cuvioşia Ta căci batjocura se răsfrînge asupra noastră, a tuturor. Înainte de toate să porunceşti ca Glicherios cu fetele respective să se întoarcă înapoi şi să vină cu

---

2. Tocmai «aceste reproşuri uşoare» şi tonul general al epistolei sînt un semn care se adaugă la altele pentru a ne împiedica să atribuim această misivă Sfîntului Vasile, care ar fi vorbit cu mai multă duritate faţă de astfel de extravaganţe, Y. Courtonne II, 105.

epistolă de recomandare de la Tine și atunci poate că li s-ar putea acorda oarecare îngăduință. Dacă el nu vine, atunci trimite măcar pe fete la mama lor, la Biserică. Dacă nici acest lucru nu-i cu putință, atunci măcar pe cele care doresc să se reîntoarcă să nu le lași să mai stea sub tirania acestuia, ci să le convingi să se întoarcă la noi, altfel ești martor înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor că aceste lucruri nu vor sfîrși cu bine nici potrivit rînduielilor Bisericii.

Cît despre Glicherios, cel mai bun lucru ar fi să se reîntoarcă din convingere și cu seriozitatea cuvenită; dacă n-o face, să fie îndepărtat neapărat din serviciul lui.

EPISTOLA 170

Către Glicherie [1]

Scrisă în anul 374

Pînă cînd vei mai sta în rătăcire, Glicherie? Pînă cînd îți vei face mereu gînduri slabe? Pînă cînd mă vei tot tulbura și vei arunca rușine peste întreaga tagmă a călugărilor? Revino-ți în fire cu încredere în Dumnezeu și în mine, care vreau să te dau drept pildă de răbdare. Dacă te-am pedepsit părintește, te vom și ierta. Procedăm cu tine în felul acesta întrucît mulți au intervenit pentru tine, iar mai mult decît oricare alții însuși tatăl tău, căruia îi respectăm bătrînețile și bunătatea. Dacă te tot îndepărtezi mereu de mine, căzînd cu totul din treapta ta, te vei despărți și de Dumnezeu, cu cîntecele și cu haina ta cu tot, daruri de care te folosești nu ca să duci pe fetele tinere spre Dumnezeu ci spre prăpastie.

EPISTOLA 171

Către prietenul Grigorie

Scrisă în anul 374

Ți-am scris, nu de mult, despre Glicherie și despre fecioare. Încă nu s-au întors, ci lipsesc și-n clipa de față, nu știu de ce și cum. Desigur că nu te voi învinui ca și cum tu ai fi cel care faci acest lucru spre defăimarea mea, fie pentru că ai ceva împotriva mea, fie pentru că le ești drag altora.

---

1. Ierodiaconul Glicherie făcuse parte din Biserica localității Vinesa, de care ne vorbește epistola 169. În loc să se distingă prin slujire serioasă, întrucît era și călugăr, s-a împrietenit cu o ceată de fete tinere cu care executau cîntece, dansuri, excursii. Sf. Vasile îl ceartă cerîndu-i îndreptare.

Să se întoarcă, așadar, fără să se teamă deloc! Stai tu chezaș pentru el. Pentru că ne doare cînd mădularele sînt dezbinate de trup, oricît de măiestrit s-ar fi făcut această separare. Dacă lucrurile sînt judecate de pe altă latură, să cadă vina pe alții, dar eu mă spăl pe mîini.

EPISTOLA 172

Către episcopul Sofronie [1]

Scrisă în anul 374

Cît de mult m-a bucurat scrisoarea Ta nici nu-i nevoie să-ți scriu. Îți poți închipui ușor acest lucru după faptele pe care le descrii și care sînt atît de bune. Căci *cel dintîi rod al Duhului este dragostea* pe care ne-ai dovedit-o prin scrisoarea aceasta. Și ce ar putea fi mai prețios pentru noi în starea actuală a lucrurilor cînd, din pricina înmulțirii nedreptăților, dragostea multora [2] s-a răcit? Nimic nu-i atît de rar azi ca înțelegerea creștinească dintre frați, ca un cuvînt pașnic ori ca o comuniune spirituală, pe care totuși iată că am aflat-o la desăvîrșirea Ta, fapt pentru care sîntem datori să aducem o îndoită mulțumire lui Dumnezeu, Căruia I-am cerut să ne ajute să luăm parte și la bucuria desăvîrșită care sălășluiește în Tine. Căci dacă epistolele sînt în stare de așa ceva, cît de mare trebuie să fie bucuria conversației directe? Și dacă atît de departe fiind, tu totuși atragi și atenția altora, atunci de cîte n-ai fi tu vrednic cînd te vei arăta de aproape? Știi bine că dacă n-aș fi fost oprit de o mulțime nesfîrșită de treburi și de nevoi inevitabile, care m-au țintuit pe loc, m-aș fi grăbit să pornesc eu să te caut, desăvîrșitule! Desigur marea piedică în calea mișcării e vechea mea boală, cu toate că parcă n-aș fi ținut seamă nici de ea cînd mă gîndeam la folosul sufletesc ce mă aștepta. Căci ca să fii vrednic să întîlnești un bărbat care are aceleași gînduri ca și tine și care cinstește credința Părinților, după cum o numește graiul fraților și slujitorilor voștri, însemnează să te reîntorci la vechea fericire a Bisericilor, într-o vreme cînd puțini erau cei care se îmbolnăviseră de patima discuțiilor și a căutărilor și cînd toți erau în pace, fiind împlinitori hotărîți ai poruncilor, așa încît prin sincera și nemeșteșugita lor mărturisire ei slujeau pe Domnul păzind credința neclătinată și simplă, credința în Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt.

---

1. Nu știm unde era scaunul episcopal al acestui Sofronie; se pare, probabil, undeva mai departe de Capadochia. Totuși pare un apropiat al Sf. Vasile, căci îi face confidențe despre răcirea sufletească dintre slujitorii Bisericii.
2. *Matei* 24, 12.

EPISTOLA 173

Către Teodora «Canonica» [1]

Scrisă prin anul 374

Pe mine mă porneşte încet la scris faptul că nu-s convins că epistolele mele sînt înmînate de fiecare dată iubirii Tale, ci că, din cauza lipsei de cinste a celor care le preiau, există multe alte persoane care le citesc înainte, mai ales astăzi cînd stările de lucruri sînt atît de tulburate în întreaga lume. Din pricina aceasta mă aştept la fel şi fel de învinuiri şi plîngeri necruţătoare împotriva scrisorilor mele atunci cînd ajung să mă conving că totuşi unele din epistole sînt predate [2]. În realitate, ori scriu ori tac, eu n-am decît o singură sarcină: să păstrez în inimă amintirea Ta. Să-ţi ajute Dumnezeu să-ţi urmezi drumul vieţuirii Tale duhovniceşti aşa cum ţi l-ai ales. De fapt, lupta pe care trebuie s-o duci nu-i deloc neînsemnată dacă-ţi dai bine seama de făgăduinţa făcută şi de ceea ce decurge din ea. Oricine poate alege o cale de vieţuire potrivit Evangheliei, dar ca să urmăreşti împlinirea legii pînă în cele mai mici amănunte şi să nu treci peste nimic din ce-i scris acolo, iată ceva ce n-a fost împlinit decît de un număr foarte mic din cei de care am luat cunoştinţă. Pentru aşa ceva îţi trebuie o limbă formată şi un ochi îndrumat după dorinţa Evangheliei, să munceşti cu mîinile tale spre a fi bine plăcut lui Dumnezeu, să-ţi mişti picioarele şi să te slujeşti de fiecare dintre mădulare aşa cum a rînduit de la început Creatorul; mai trebuie modestie în îmbrăcăminte, grijă în felul cum vorbeşti cu oamenii, simplitate în hrană, lipsă a tot ce-i de prisos în avere.

Cînd stai să le înşiri, toate acestea par lucruri mărunte; în schimb pentru realizarea lor m-am convins şi eu că într-adevăr ţi se cere să duci o luptă deosebită. Şi mai trebuie să adaugi desăvîrşirea în smerenie, care ne apără de aducerile aminte de mîndria strămoşilor, care ne opreşte (dacă natura ne-a dat ceva deosebit, fie pentru trup, fie pentru suflet), să ne lăudăm şi să ne folosim de un pretext în felul cum ne judecă cei din afara mînăstirii, spre a nu ne înfumura şi a ne umfla de laude deşarte.

Toate acestea stau în strînsă legătură cu viaţa evanghelică.

Tot aşa stăm şi cu statornicia în cumpătare, cu sîrguinţa la rugăciune, cu dragostea sinceră faţă de fraţi, cu deschiderea sufletească faţă

---

1. Teodora era una din colaboratoarele Bisericii mai ales pe tărîm pedagogic. Canonicele nu erau călugăriţe, locuiau în grup, erau controlate de slujitorii Bisericii. Sf. Vasile le dă sfaturi cum să activeze.

2. Iarăşi problema serviciului poştal de care se plînge Sf. Vasile în multe din epistolele sale. Serviciul era aproape inexistent. Se foloseau mai mult curierii ocazionali.

de cei oropsiți, cu smerenia cugetului, cu fringerea inimii, cu curăția credinței și cu păstrarea voioșiei pînă și în clipele de suferință. Și, pe deasupra, niciodată să nu ne părăsească gîndul la înfricoșata și neocolita judecată, spre care ne grăbim cu toții, cu toate că foarte puțini își aduc aminte de ea și prea puțin le pasă de felul în care și pe ce poartă vor ieși!

EPISTOLA 174

Către o văduvă

Scrisă cam prin 374

Cu toate că marea mea plăcere era să Vă scriu mereu, prea stimată Doamnă, totuși de fiecare dată m-am oprit pentru că nu voiam să provoc discuții din pricina oamenilor porniți cu dușmănie față de mine și care împing ura, după cum se spune, pînă acolo încît se dedau la anchete indiscrete, chiar numai dacă cineva primește vreo scrisoare de la mine [1]. Întrucît ai procedat bine scriind D-ta cea dintîi și întrucît mi-ai scris tocmai ce trebuia, înștiințîndu-mă despre anumite probleme sufletești, am ajuns la rîndul meu să-ți răspund, împlinind astfel două lucruri deodată: pe de-o parte, ca să-mi plătesc datoria, iar pe de alta, ca să răspund la ceea ce mi-ai scris Domnia Ta.

Fericit e sufletul care zi și noapte n-are în gîndurile sale altă grijă decît de a ști cum, atunci în marea zi, cînd toate fădpturile vor sta în fața Judecătorului ca să dea socoteală de faptele lor, va putea să răspundă fără frică de viața lui. Și într-adevăr, cel care-și pune înaintea ochilor acea zi și acel ceas și care cugetă mereu la apărarea pe care o va face înaintea nemitarnicului Județ, acela ori nu va mai greși deloc, ori va săvîrși doar păcate ușoare, pentru că dacă i se întîmplă să greșească, acest lucru se întîmplă fără ca să existe la mijloc frica de Dumnezeu. La cei în care e trează așteptarea amenințărilor judecății teama care sălășluiește în ei nu le va da prilej să cadă în fapte sau gînduri nedorite.

Prin urmare adu-ți mereu aminte de Dumnezeu, să ai în inimă teama de El si cuprinde pe toți în comuniunea rugăciunilor. Într-adevăr de mare ajutor sînt cei care pot îmblînzi pe Dumnezeu prin rugăciunile

1. Într-adevăr, pornirea spre calomniere este unul din păcatele cele mai adeseori pomenite de Sf. Vasile, iar leacul împotriva ei — frica de judecata lui Dumnezeu — e tot atît de des subliniat.

lor ! Fă şi Dumneata lucrul acesta fără încetare. Căci şi în vremea cît trăim în trup rugăciunea ne este de mare folos, iar cînd plecăm de aici ea ne serveşte drept provizie pentru veacul ce va veni. Dar dacă această grijă e un lucru bun, în schimb descurajarea, lăsarea în voia sorţii şi pierderea nădejdii de mîntuire sînt cele care strică cel mai mult sufletului. Să ai, aşadar, nădejde în bunătatea lui Dumnezeu şi aşteaptă ajutorul Lui, cunoscînd că dacă ne vom întoarce bine şi sincer spre El nu numai că nu ne va respinge de tot, ci poate tocmai cînd vom pronunţa cuvintele rugăciunii ne va spune : «Iată-Mă».

EPISTOLA 175

Către comitele Magninianos

Scrisă cam prin anul 374

Mi-ai scris nu de mult, Excelenţă, poruncindu-mi deschis, între altele, să scriu şi despre credinţă. Admir rîvna pe care o arăţi în această privinţă şi rog pe Dumnezeu să rămîi nedezminţit legat de bine, iar prin deprinderea în ştiinţă şi în fapte bune să ajungi la desăvîrşire. Întrucît, însă, nu vreau să las scrierea despre credinţă şi nici să alcătuiesc alte mărturisiri de credinţă, nu vreau să-ţi trimit ceea ce-mi ceri. De altfel cred că Vă vor fi împuiat urechile cu anumite instrucţiuni cei din jurul Dumneavoastră, ca unii care nu fac nimic altceva decît să mă calomnieze, ca şi cum s-ar recomanda că n-au altă calitate decît să mă învinuiască pe nedrept de nelegiuirile cele mai ruşinoase.

Pe aceştia trecutul îi vădeşte limpede cine sînt, iar o experienţă mai dezvoltată îi va trăda şi mai mult. Eu rog, însă, pe cei ce cred în Hristos să nu pună întrebări prea curioase dincolo de vechea credinţă [1], ci să declare doar că ne botezăm în credinţa în care credem şi ne închinăm aşa cum am fost botezaţi. Să ne ajungă dar că primim aceleaşi noţiuni, pe care le-am primit din Sfînta Scriptură şi să ne ferim de orice înnoiri în acest sector. Dar nu în inventarea noţiunilor se cuprinde mîntuirea noastră, ci în mărturisirea curată despre Dumnezeu, în Care credem.

---

1. Din conţinutul acestei epistole se deduce faptul că pînă şi mirenii se pasionau de problemele dogmatice, lucru ştiut, altfel, de toţi. Frumos e faptul că Sf. Vasile a ştiut să-i atragă şi să-i lămurească. E uşor de înţeles că între problemele la care se face aluzie, la loc de frunte e mai ales deofiinţimea Fiului şi a Duhului Sfînt cu Tatăl.

EPISTOLA 176

Către Amfilohiu, episcop de Iconium

Scrisă prin august 374

De-ar da Dumnezeu cel Sfînt ca atunci cînd epistola mea va ajunge în mîinile Tale să Te găsească în deplină tărie trupească, ferit de orice greutăți și săvîrșind toate după cum ți-e dorința, dar nu să rămînă neîmplinită nici făgăduința făcută mie de a fi de față, în orașul nostru, pentru ca să sporim și mai mult măreția praznicului de hram, care se ține în fiecare an în Biserica noastră în cinstea martirilor [1]. Să fii sigur, prea cinstitul și prea iubitul meu, că, chiar dacă poporul nostru primește atunci mulți vizitatori, prezența nici unuia n-o dorește atît de viu cît dorește prezența Ta; atît e de puternic stimulentul de dragoste pe care l-ai lăsat în scurta petrecere în care ai mai fost la noi. De aceea, pentru ca să aducem cît mai multă slavă lui Dumnezeu, iar popoarele să se bucure și martirii să-și primească și pe această cale cinstea cuvenită, iar eu bătrînul [2] să mă bucur tot așa de mult de cinstea pe care se cade s-o arătăm unuia din fiii cei mai vrednici ai ținuturilor noastre, fă-ne neapărat bucuria de a te vedea aici și încă cu o zi înainte de ținerea sinodului, ca să mai stăm de vorbă pe îndelete și să ne mai mîngîiem unul pe altul prin împărtășirea bucuriilor noastre duhovnicești. Te rog să sosești mai devreme cu trei zile, ca prin prezența Ta să faci mai strălucită și aniversarea anuală a azilului pentru săraci [3]. Mă rog cu bucurie Domnului ca să te păzească sănătos și voios atît pentru mine, cît și pentru Biserica lui Dumnezeu.

EPISTOLA 177

Către magistrul Sofronios [1]

Scrisă în anul 374

Nu-i ușor să înșir pe toți cei care, prin mijlocirea mea, au primit ajutoare de la Excelența Ta, căci sînt foarte numeroși cei care recu-

---

1. E vorba de pomenirea Sfîntului mucenic Eupsihie (7 sept.), mort sub Iulian Apostatul. Cu ocazia hramului se discutau și probleme bisericești. Despre Eupsihie ne mai vorbesc și alte epistole, de exemplu nr. 100.

2. Cînd scria această epistolă Sfîntul Vasile n-avea încă 45 de ani, de aceea cuvîntul «îmbătrînit» s-ar potrivi poate mai mult din pricina bolii lui care-i va fi stors vlaga.

3. Înainte de hram se comemora și «Vasiliada».

1. Ca de atîtea ori altădată, Sf. Vasile cere și acum protecția acestui prefect al Capitalei, de data aceasta spre a face dreptate preotului Eusebiu, căzut pradă calomniei.

nosc binefacerile primite din mîna Ta cea puternică, pe care Domnul ne-a dat-o ca aliată în aceste împrejurări critice. Dar cel mai drept dintre toți și pe care ți-l prezentăm acum prin scrisoarea noastră, prea veneratul nostru frate Eusebiu, a căzut pradă unei absurde calomnii, pe care numai dreptatea Ta poate s-o împrăștie.

De aceea Te rog să fii așa de bun față de acest om și să-l ocrotești ca și cum ai ocroti adevărul, făcîndu-i dreptate și asigurîndu-i condiții omenești, întrucît dispune și de un apărător important: că are dreptatea de partea lui, pe care o va dovedi limpede și fără a putea fi contrazis, afară poate dacă timpul actual nu-i va sta împotrivă.

EPISTOLA 178

Către Aburgios [1]

Scrisă în anul 374

Știu că am prezentat de multe ori pe numeroși oameni vredniciei Tale și că am făcut servicii importante celor asupriți în împrejurări din cele mai grele, dar după cîte știu nu ți-am trimis pînă acum un om care să-mi fie mai drag sau care să lupte pentru cele mai înalte scopuri decît pe prea doritul nostru fiu Eusebiu, care-ți înmînează această scrisoare de la mine.

În ce încurcătură a ajuns va istorisi el însuși, dacă i se va da prilejul. Dar ceea ce se potrivește să spun eu e următorul lucru: să nu fie nedreptățit acest om, și pentru că s-au ivit mulți oameni care au fost surprinși cu fapte din cele mai greu de explicat, să nu fie și el însuși atins de vreo bănuială care îi apasă pe cei mai mulți, ci să primească o judecată dreaptă și să se cerceteze toată viața lui. Atunci toată calomnia se va da în vileag și omul nostru, avînd cel mai bun dintre ocrotitori, va fi vestitorul principal al binefacerilor pe care le va primi de la blîndețea Ta.

1. Impresionantă e solicitudinea marelui ierarh pentru cei necăjiți. Aburgios pare a fi fost din familie de goți, dar foarte binevoitor (la intervenții). Pare a fi rudă cu sfîntul. Cazul lui Eusebiu pare a fi același ca și în epistola 177.

EPISTOLA 179

Către Arinteos [1]

Scrisă în anul 374

Că iubești libertatea și omenia ne-o dovedesc îndeajuns noblețea firii și faptul că ai un suflet deschis spre toți. De aceea îmi iau îndrăzneala să mijlocesc pentru un bărbat vestit în ce privește lungul șir al strămoșilor, vrednic de o mai mare cinste și respect pentru blîndețea caracterului pe care-l are sădit în el, așa încît Te rugăm să-l sprijini la procesul pe care-l are, care din punct de vedere al adevărului nu prezintă greutăți, în schimb din pricina unei grave calomnii e destul de primejdios. Ar ajuta mult la salvarea omului faptul că ai spune un cuvînt bun pentru el, dovedindu-ne și de data aceasta nouă, prietenilor tăi, stima și bunăvoința cu care ne-ai obișnuit.

EPISTOLA 180

Magistrului Sofronie, pentru Eumathios [2]

Scrisă în anul 374

M-a durut sufletul cînd am aflat despre acest bărbat vrednic de stimă, care se află într-o situație nenorocită. Într-adevăr, om fiind și eu, cum să nu iau parte la durerea unui om liber, copleșit de greutăți nemeritate ? Și tot întrebîndu-mă cum i-aș putea veni în ajutor, am înțeles că singurul mijloc de a-l scăpa de grijile care-l apasă ar fi să-l prezint Excelenței Tale. De acum încolo e grija Domniei Tale de a alerga pentru el cu rîvna (sîntem martori și noi) pe care ai arătat-o în folosul multora.

Cunoști problema lui din memoriul pe care l-a înaintat împăraților. Te rugăm să-l iei sub ocrotire și să-l mîngîi pe om cu tot ce poți. În felul acesta ajuți pe un creștin, pe un bărbat ales și pe un om care și-a cîștigat respect printr-o cultură deosebită. Dacă voi mai spune și aceea că prin facerea de bine arătată acestui om îmi faci și mie o bucurie, deși aici interesul meu este de puțină importanță și atunci Excelența Ta, ca unul care acceptă să dea însemnătate și dorințelor noastre, nu va fi făcut desigur puțin lucru.

---

1. Ca și Traian, Arinteos era ofițer superior care n-a aprobat politica de asuprire a ortodocșilor dusă de Valens. Moare în anul 378. Sf. Vasile îi exprimă compasiunea pentru moartea soției lui (ep. 269). Persoana pentru care i se cere intervenția pare a fi Eumathios (ep. 180).

2. A se vedea epistola anterioară. Eumathios pare a fi fost profesor de retorică, ajuns acum la necaz.

EPISTOLA 181

Către Otreios, Episcopul Melitinei [1]

Scrisă în anul 374

Știu că despărțirea de noi a prea iubitului episcop Eusebiu te-a impresionat mult, atît pe Frăția Ta cît și pe mine. Întrucît amîndoi avem nevoie de mîngîiere, să ne încurajăm, așadar, unul pe altul. Tu să-mi scrii ce mai este nou prin Samosata, iar eu să-ți aduc la cunoștință cîte voi auzi întîmplător de prin Tracia. Pentru că în întristarea prezentă mare ușurare e să afli că poporul s-a răzvrătit la exilarea lui [2], iar pentru bunătatea Ta să fii informat în ce stare se află părintele nostru al amîndurora [3].

Știrile de care am amintit nu le vom putea cuprinde acum în epistolă; le va da cel care le cunoaște și care ne va putea informa mai amănunțit despre starea în care l-a lăsat și cum suportă toate. Să te rogi, așadar, și pentru el și pentru mine, pentru ca Dumnezeu să dea cît mai curînd scăpare din astfel de nenorociri.

EPISTOLA 182

Către preotul Paulin

Scrisă în anul 374

Pe cît de mult ne întristăm cînd ne aducem aminte de pustiirea Bisericilor [1], pe atît de mult te fericim că te-ai angajat îndată într-o luptă atît de lungă, pe care să-ți ajute Dumnezeu s-o duci cu răbdare, ca să primești buna răsplată a unei credincioase slujiri și a unei viteze lupte duse pentru numele lui Hristos.

---

1. Otreios, episcop de Melitina (Armenia Mică), era o vrednică figură ortodoxă a vremii. El a jucat rol major la Sinodul II ecumenic, după cum informează Sf. Grigorie de Nyssa, Epistolele 10 și 18 (ed. Pasquali, Leiden, 1959, p. 39—40; 58—60). Faptul că Otreios a rămas impresionat de plecarea în exil a lui Eusebiu e o dovadă că se cunoșteau mai de demult. A se vedea și epistolele 166, 167 și 168.

2. Prețioasă mărturie de rezistență ortodoxă față de presiunea arienilor care vor fi ocupat și aici scaunul cu un candidat al lor.

3. Încă o dovadă că Sf. Vasile socotea pe Sf. Eusebiu ca duhovnic al său.

1. Aluzie la Eusebiu, episcopul Samosatei, trimis în surghiun în Tracia. Preotul Paulin pare a fi unul din cei care s-au angajat să însoțească în exil pe episcopul lor, de aceea Sf. Vasile îl felicită și-l încurajează.

EPISTOLA 183

Către cetățenii din Samosata [1]

Scrisă în anul 374

Cînd văd că cercetările și prigoanele s-au întins deja în toată lumea și că cele mai mari orașe din Siria trec prin grele încercări și în schimb nu-i nicăieri un senat care să se arate atît de încercat și de distins spre fapte bune, așa ca al vostru, care prin rîvna lui s-a învrednicit de o faimă atît de mare, mai că-mi vine să mă bucur de cele întîmplate. Pentru că dacă nu s-ar fi întîmplat acest fapt dureros n-ar fi apărut faima voastră. De aceea se pare că pentru cei ce caută virtutea, ceea ce-i cuptorul de aur, aceea e și prigoana pentru nădejdea în Dumnezeu.

Deci înainte, minunaților, aveți grijă ca la oboselile de pînă acum să mai adăugați altele tot atît de mari și să arătați că puneți pe o temelie mai întărită o clădire și mai măreață și să vă strîngeți iar în jurul păstorului vostru cînd va da Dumnezeu să se reîntoarcă la scaunul său, fiecare din voi povestindu-ne cîte-o faptă deosebită, pe care a săvîrșit-o pentru Biserica lui Dumnezeu, avînd de primit fiecare din voi după faptele sale, în ziua mare a Domnului, răsplată de la atotmilostivul Dumnezeu.

Dacă vă mai aduceți aminte de mine și vreți să-mi scrieți de cîte ori e cu putință, pe de-o parte veți face o faptă dreaptă, pentru că mă răsplătiți cu ceva de-al vostru, iar pe de altă parte, îmi veți face o mare bucurie, pentru că prin epistole îmi veți trimite și semne despre preadulcele vostru glas.

EPISTOLA 184

Către Eustațiu, episcop de Himeria [2]

Scrisă în anul 374

Știu că-i lucru trist și apăsător să rămînă cineva orfan, pentru că în primul rînd n-are cine să-ți mai poarte de grijă. De aici am înțeles că dacă Prea Sfinția Ta nu scrii, însemnează că te-ai supărat din cauza evenimentelor, totodată fiind ocupat cu probleme mult mai grele: să

---

1. Robust cuvînt de încurajare adresat credincioșilor care-și deplîng părintele trimis în exil. Mîngîindu-i, Sfîntul Vasile le amintește că în curînd își vor primi din nou părintele.

2. O frumoasă scrisoare de îmbărbătare frățească trimisă unui coleg de apostolat, pe care Sf. Vasile îl roagă să-i scrie mai des, căci orice deschidere sufletească ușurează suferințele.

alergi mai mult pentru Turma lui Hristos din pricina vrăjmaşilor care se ridică din toate părţile împotriva ei. Dar întrucît conversaţia cu cei de o credinţă cu noi constituie totdeauna o mîngîiere în vreme de necaz, gîndeşte-te şi scrie-mi de fiecare dată cînd e cu putinţă, ca în felul acesta să te calmezi pe Tine însuţi, ca şi cum ai sta de vorbă cu mine, iar în acelaşi timp să mă mîngîi şi pe mine cu propriile tale cuvinte. Acelaşi lucru mă voi strădui şi eu să-l fac de fiecare dată cînd ocupaţiile îmi îngăduie. Roagă-te şi tu însuţi şi îndeamnă şi pe fraţi să-şi dea silinţa să îmblînzească pe Domnul, ca să ne arate cîndva o mîntuire din întristarea care ne învăluie.

EPISTOLA 185.

Către Teodot, episcop de Bereea [1]

Scrisă în anul 374 (?)

Ştiu că, chiar dacă nu-mi scrii, în inima Ta totuşi nu s-a şters amintirea mea. Şi deduc acest lucru nu din faptul că aş fi într-adevăr vrednic de a mă ţine minte, ci din aceea că sufletul Tău dă dovadă de dragoste prisositoare. În orice caz, te rog să te foloseşti, pe cît e cu putinţă, de prilejurile care ţi se oferă, ca să-mi mai trimiţi cîte-o epistolă, pentru ca şi eu să mă mai încurajez din tot ce aud despre tine şi să am şi eu prilej să-ţi fac cunoscute gîndurile mele. Pentru că acesta-i rostul convorbirilor dintre oamenii care stau la o atît de mare distanţă, ca măcar prin scrisori să stea în legătură. Să nu ne înstrăinăm unul de altul atît cît ne îngăduie împrejurările.

Să ne hărăzească Domnul şi ocazia de a ne întîlni faţă către faţă, pentru ca în felul acesta să crească şi dragostea dintre noi, iar mulţumirea ce o datorăm Stăpînului nostru să sporească şi mai tare.

EPISTOLA 186

Către guvernatorul Antipatros

Scrisă în anul 374

Cît de frumoasă e filosofia! Între altele ea lasă pe cei care-o cultivă să se vindece cu puţină cheltuială, aşa încît unul şi acelaşi lucru slujeşte şi ca hrană, şi ajută şi sănătăţii. Căci după ce Ţi-ai pierdut pofta de mîncare, după cum am auzit de la cineva, ţi-o poţi recîştiga prin

1. Atît el cît şi credincioşii lui rămîn fideli liniei ortodoxe. Teodot semnează şi epistola 92 adresată «Italienilor şi Galilor».

varză acră. Înainte cu greu o suportam, atît din pricina proverbului, cît și pentru că-mi aducea aminte de surata mea, sărăcia; acum însă îmi pare că se schimbă atît părerile, cît și rîsul proverbului, văzînd că această legumă e o bună hrănitoare pentru tineret, dar care în același timp i-a redat și căpeteniei noastre puterea de altădată. De acum înainte voi socoti că nimic nu poate sta alături de ea, nu numai lotusul lui Homer [1], dar nici vestita ambrozie oricît de minunată ar putea fi ea, încît să poată sătura ca ea atît de bine pe Olimpieni.

EPISTOLA 187

Antipatros către Vasile [2]

Scrisă în anul 374

«Dacă îmbuci de două ori din varză mori» — așa spunea o zicală. Dar eu, care m-am servit din ea de mai multe ori, cerîndu-mi astfel moartea de mai multe ori, totuși nu voi muri decît o singură dată. Dar tot la fel se întîmpla și dacă n-aș fi gustat din ea decît o singură dată. Or, dacă așa stau lucrurile, să nu te temi dacă vei mînca din aceste bucate gustoase, atît de nedrept hulite de zicala aceea.

EPISTOLA 188

Către Amfilohiu, despre canoane

Scrisă în anul 374

I

Scriptura ne spune că «cel ce nu știe, de va întreba de înțelepciune, înțelepciune i se va socoti» [3]. Dar mi se pare că întrebarea unui înțelept e în stare să facă înțelept chiar și pe un nebun. Acest lucru mi se întîmplă și mie ori de cîte ori primesc scrisori de la un om harnic ca Tine. Într-adevăr mă fac mai știutor și mai înțelept decît aș fi eu însumi prin simplul fapt că mai pun întrebări, pentru că învăț multe lucruri pe care nu le știam, iar grija de a fi cît mai exact mă face să-mi devin dascăl mie însumi. Desigur că și în cazul de față, întrucît pînă acum

---

1. Homer, *Odiseea*, 4, 603.
2. Nostimă întîmplare a fost cea prin care, ca un filosof și doctor, Sf. Vasile vindecă cu varză acră lipsa poftei de mîncare a guvernatorului Capadochiei Antipatros, care l-a surprins tocmai la masă, unde ierarhul l-a îmbiat să guste. Urmarea: după cîtva timp, guvernatorul cere din nou să i se servească din această hrană atît de hulită, dar care întrece mîncarea zeilor. De subliniat umorul Sfîntului.
3. *Pilde* 17, 28 (ed. 1914).

niciodată nu dădusem atenție la obiectul întrebărilor Tale, am fost nevoit să le examinez mai cu grijă și să-mi aduc aminte ceea ce auzisem de la cei mai în vîrstă și să aflu astfel, prin propria mea nesocotință, în ce măsură se apropie ele de cele ce mi s-au spus.

II

În privința «catarilor»[2] (sau a celor curați, n. tr.), despre care s-a vorbit mai înainte și de care îți aduci bine aminte, se cuvine a se proceda potrivit obiceiului din fiecare loc, deoarece cei care au luat atunci o hotărîre nu s-au putut pune toți de acord cînd a fost vorba de Botez. Botezul pepuzienilor[3] mi se pare că n-are nici o valabilitate și m-am mirat cum de l-a trecut cu vederea Dionisie[4] (cel Mare, n. tr.) care era un mare cunoscător al canoanelor. Într-adevăr, Botezul, pe care cei vechi hotărîseră să-l primim, e cel care nu se abate deloc de la credință, fapt pentru care pe unele le-au numit eresuri, pe altele schisme, iar pe altele adunări ilegale. Între «erezii» au numit grupările celor care s-au lepădat și s-au înstrăinat cu totul de credință ; «schisme» erau formațiile celor care s-au îndepărtat pentru anumite motive de ordin administrativ, bisericesc sau din pricina unor probleme care s-ar fi putut rezolva dacă ar fi existat o înțelegere reciprocă, iar «adunări ilegale» sînt partidele formate de preoți sau de episcopi nesupuși, precum și de mireni nedisciplinați. De pildă, dacă un cleric oarecare a fost judecat pentru o abatere și înlăturat din slujbă pentru că nu se mai supunea canoanelor, ci cerea pentru el întîietatea și funcția respectivă, iar împreună cu el au plecat și alții, părăsind Biserica cea universală : aici avem o adunare ilegală. Schisma, în schimb, este o neînțelegere cu cei din Biserică pe tema pocăinței. Între eretici amintim pe manihei, pe valentinieni, pe marcioniți, precum și pepuzienii înșiși : la aceștia neînțelegerea se leagă direct de credința în Dumnezeu.

Părinții cei vechi au hotărît să respingă cu totul Botezul ereticilor, în schimb să-l recunoască pe al schismaticilor, aceștia fiind oameni care se mai află încă în Biserică, pe cînd cei din adunările ilegale, dacă se îndreptează printr-o pocăință apreciabilă și printr-o întoarcere reală, trebuie primiți iarăși în Biserică, așa cum se întîmplă adeseori să fie

---

2. De la cuvîntul grecesc καθαρὸς = cel curat. Sub această poreclă au apărut în mai multe rînduri în Biserică grupări de creștini mai rigoriști și mai scrupuloși, care au creat dezbinări sau schisme de multe ori pentru motive personale. Așa erau în sec. III novațienii (după numele preotului Novațian, din Roma) care nu socotea «curați» pe cei care în timpul persecuțiilor făcuseră unele concesii prigonitorilor păgîni și care doreau să fie reprimiți în Biserică. Tot la fel gîndeau și montaniștii.

3. Pepuza era orășelul de naștere (în Frigia) a lui Montan, care a creat și el o sectă foarte răspîndită după anii 200.

4. Dionisie cel Mare, episcop al Alexandriei în sec. III (248—264).

primiți în treapta lor ierarhică și clericii care au plecat împreună cu alți nesupuși, dacă au făcut pocăință.

Pepuzienii sînt evident eretici, pentru că au hulit împotriva Duhului Sfînt, atribuind în chip nelegiuit și nerușinat lui Montan și Priscilei numirea de Paraclet [5]. Ei sînt așadar vrednici de osîndă pentru că hulesc pe Duhul Sfînt, comparîndu-L cu oamenii, astfel fiind vrednici, de osîndă veșnică, pentru că «hula împotriva Duhului Sfînt nu se iartă» [6]. Ce rost ar avea să admitem valid Botezul celor care botează în numele Tatălui, al Fiului, precum și al lui Montan și al Priscilei ? Pur și simplu n-au fost botezați cei care au fost botezați în astfel de nume, despre care Tradiția nu ne-a învățat. De aceea chiar dacă acest lucru a scăpat din vedere marelui Dionisie, noi trebuie să ne silim să nu le urmăm greșeala, căci absurditatea unei astfel de practici este vădită de la sine, însă și lămurită pentru toți cei care știu să judece cît de puțin.

«Catarii» fac parte și ei dintre cei dezbinați, dar cei din vechime în frunte cu Ciprian [7] și Firmilian al nostru [8] au hotărît să-i pună pe toți în aceeași categorie : catari, encratiți, hidroparastați, pentru că dezbinarea tuturor acestora s-a început printr-o schismă, iar cei care s-au despărțit de Biserică n-au mai avut harul Duhului Sfînt peste ei, pentru că prin întreruperea succesiunii a încetat continuitatea comuniunii. De fapt, cei dintîi care s-au depărtat primiseră de la Părinți hirotonia și, datorită punerii mîinilor acestor Părinți, ei aveau darul duhovnicesc, dar cei care s-au rupt, devenind laici, n-au mai avut putere nici să boteze, nici să hirotonească și nici să dea altora harul Duhului Sfînt, de la care s-au exclus ei înșiși ; de aceea Părinții au hotărît ca aceia care sînt botezați de ei, pentru că erau botezați de niște laici, venind la Biserică, să fie curățați din nou cu adevăratul Botez al Bisericii. Întrucît cîțiva din cei din Asia, ca să se conformeze hotărîrilor luate de cei mai mulți au fost cu totul de părere să fie recunoscut Botezul acestora, zicem și noi să fie primit [9].

5. Acest neofit exaltat și-a ales ca «proorocițe» două aventuriere (Maximila și Priscila), cu ajutorul cărora își răspîndește rătăcirile lui. Despre montanism a se vedea *Istoria bisericească*, ed. II, vol. I, p. 139—140.

6. Lipsă nota și din text.

7. Episcop al Cartaginei († 258).

8. Episcop de Cezareea Capadochiei (sec. III).

9. Se vede că Sf. Vasile rămîne la rezolvarea mai indulgentă a situației : recomandă în general reprimirea schismaticilor (desigur aplicîndu-le obligații de penitență), dar respinge botezul ereticilor.

Nu trebuie uitat că cele trei mari «epistole» canonice (188, 199 și 217) au fost receptate de legislația Bisericii Ortodoxe fiind normative în viața creștină. Ralli-Potli, *Sintagma sfintelor și dumnezeieștilor canoane*, vol. I, Atena, 1854, pag. 88—294. În românește notăm ca pe cea mai apropiată cronologic, N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. II, partea II : *Canoanele sfinților părinți*, trad. N. Popovici—U. Kovincici, Arad, 1936, p. 39—149.

Trebuie însă să fim atenţi în special la fapta urîtă a «encratiţilor» (sau rigoriştilor, n.tr.), pentru că spre a face cu neputinţă primirea lor în Biserică ei au încercat să prevină primirea prin introducerea unui botez de tip special, stricînd astfel însăşi tradiţia lui proprie. Deci socot că, întrucît nu s-a primit despre ei nici o lămurire, ar trebui să respingem botezul lor, şi chiar dacă va fi primit cineva de la ei Botezul, cînd vin la Biserică totuşi să-i rebotezăm. Dar dacă aceasta ar fi o piedică pentru bunul mers al Bisericii Capadochiei, ar trebui să ne întoarcem iarăşi la tradiţie şi să urmăm pe Părinţii care au orînduit cele de cuviinţă pentru noi. Căci mă tem ca nu cumva vrînd să le facem concesiuni la primirea Botezului, să fie cumva o piedică pentru cei care se mîntuiesc, din pricina asprimii propunerii noastre. Iar dacă encratiţii [10] păstrează încă Botezul nostru, aceasta să nu ne înspăimînte, căci nu sîntem obligaţi să le dăm har, ci ne silim să urmăm exact prevederea canoanelor. În orice caz, să se hotărască ca acelora care vin de la botezul lor să li se împărtăşească ungere în faţa credincioşilor şi aşa să se apropie de taine. Pe de altă parte, eu ştiu că pe fraţii Izois şi Satorninos, care erau de aceeaşi condiţie, i-am primit în scaunul episcopal; din această pricină pe cei care au fost împreunaţi din nou cu tagma lor nu mai putem să-i despărţim de Biserică, pentru că primind pe episcopii lor s-a statornicit un fel de canon [11] care îndreptăţeşte comuniunea cu ei.

III

Femeia care-şi omoară în chip voluntar fătul se face vinovată de pedeapsa uciderii. În credinţa creştină nu se precizează dacă fătul era format sau încă nu era. Dar dreptatea n-o cere numai ceea ce era vorba să se nască, ci şi pe cel care a uneltit împotriva lui însuşi, pentru că, aşa cum se întîmplă adeseori, femeile mor în astfel de încercări. Aici se mai adaugă şi uciderea fătului, care e o a doua ucidere, cel puţin intenţionată de cele care nutresc astfel de fapte silnice. Totuşi pocăinţa acestor femei nu trebuie prelungită pînă la moarte, ci ele pot fi primite (din nou în comuniune, n.tr.) după un răstimp de 10 ani. Vindecarea lor să nu se hotărască după timp, ci după felul în care ele se pocăiesc [12].

IV

Diaconul care a desfrînat după ce a fost hirotonit va fi îndepărtat din diaconie, dar, odată coborît în rîndul mirenilor, nu va fi scos din

10. Numiţi aşa între altele şi fiindcă foloseau la împărtăşanie apă în loc de vin (ἐγκρατής — cumpătat).

11. (44, 47 apost.; 8. sin. I ec.; sin. II ec.; 95 trulan; 7 Laod.; 47 Vasile c. M.), citat după Milaş, *Canoanele* II, 2, p. 41.

12. (65 apost.; 91 trulan; 21 Ancira; 8, 33, 52) Milaş, *op. cit.*, p. 50.

comuniune, căci într-adevăr există un canon vechi, potrivit căruia cei căzuţi din treapta lor nu trebuie supuşi decît la acest soi de pedeapsă, întrucît cred că cei vechi au urmat legea care zice : «nu va izbîndi de două ori întru acelaşi necaz» [13]. Şi mai este şi alt temei, şi anume : cei care sînt în tagma mirenilor după ce au fost scoşi din rîndul credincioşilor, pot fi primiţi din nou în locul de unde au fost alungaţi, iar diaconului îi ajunge o dată osînda caterisirii ; deci întrucît nu i se mai dă diaconia, în această osîndă să consiste pedeapsa. Aceste reguli sînt scoase după dreptul scris. Dar în toate cazurile de acest fel vindecarea adevărată constă în îndepărtarea de păcate. De aceea cel care pentru plăcerea cărnii a lepădat harul îşi va dovedi deplin vindecarea numai prin îndepărtarea de plăceri, prin frîngerea trupului şi prin înfrînare cu toată supunerea. Aşadar, trebuie să ţinem atît ceea ce reiese din dreptul scris, cît şi ceea ce prevede tradiţia, iar în cazurile unde nu se admite asprimea dreptului, acolo trebuie să urmăm regula tradiţională [13].

V

În legătură cu cei care se căsătoresc a treia oară, sau de mai multe ori, cei vechi au hotărît acelaşi canon care se potriveşte comparativ la cei cu a doua căsătorie : un an (oprire de la împărtăşanie, n.tr.) pentru a doua căsătorie, cu toate că alţii spun doi ani. Cît priveşte pe cei cu a treia căsătorie, cei vechi îi opresc de la împărtăşanie trei ani şi chiar patru ani. De fapt, ei nu-i mai spun «căsătorie» acestei împreunări, ci poligamie sau mai curînd un desfrîu continuu. De aceea a zis şi Mîntuitorul către femeia samarineancă, care schimbase cinci bărbaţi : «pe care-l ai acum nu-ţi este bărbat» [14], pentru că cei care au trecut peste limita căsătoriei a doua nu mai sînt vrednici în ochii lor să se numească «bărbat» ori «soţie». Pentru cei care se căsătoresc a treia oară am primit obiceiul de afurisire pe cinci ani, nu din vreun canon, ci din urmarea celor primite mai înainte. Pe ei nu trebuie să-i oprim cu totul de la Biserică, ci să-i învrednicim de «ascultare» de doi ori trei ani şi după aceea să li se dea voie să «stea împreună», dar de împărtăşirea binelui să fie încă opriţi, abia cînd vor arăta un rod oarecare de pocăinţă, abia atunci să se aşeze în locul împărtăşaniei [15].

---

13. *Naum* 1, 9 (ed. 1914).

14. *Can.* 25 ap. 15, 16 sin. IV ec. 4, 21, 44; Trulan; 19 Ancira, 27 Cartag.; 18, 32, 44, 51, 60, 69, 70 Vasile c. M., Milaş, *op. cit.*, p. 52.

15. Sf. Vasile cunoaşte patru trepte de catehumenat prin care propunea să fie canonisiţi cei care puteau reveni prin Botez ori prin Euharistie în comuniunea Bisericii : 1) plîngătorii sau tînguitorii (προσκλαίοντες) care trebuiau să petreacă afară, la uşa Bisericii, unde-şi plîngeau păcatele şi rugau pe cei care intrau în Biserică să se roage pentru ei ; 2) ascultătorii (ἀκροώμενοι) care aveau voie să asculte Liturghia pînă la citirea Apostolului şi a Evangheliei ; 3) îngenunchetorii (γόνυκλίνοντες) sau cei care se

VI

Pe ereticii care se pocăiesc înainte de a pleca din viață trebuie să-i primim, dar nu fără chibzuință, ci cercetîndu-i dacă arată căință adevărată și dacă au roade care dovedesc rîvnă pentru mîntuire [16].

VII

Desfrînările călugărilor nu trebuie socotite căsătorii, ci unirile lor trebuie oprite pe orice cale, căci acest lucru e și spre întărirea Bisericii, dar și spre a nu se da prilej ereticilor să bîrfească împotriva noastră, pe cîtă vreme prin îngăduința noastră față de acest păcat i-am împinge spre el [17].

VIII

Cei care se depravează contra naturii sau cu animale sînt vrednici de aceeași pedeapsă ca și ucigașii, fermecătorii, adulterii și închinătorii la idoli, de aceea Tu aplică și la aceștia dispoziția ce o ai împotriva celorlalți. Iar pe cei care fac penitență vreme de 30 de ani, pentru necurățenia pe care au săvîrșit-o în neștiință, nu trebuie să mai stăm la îndoială a-i primi, pentru că îi face vrednici de iertare atît neștiința, cît și mărturisirea lor deschisă, ca să nu mai vorbim de prelungirea pedepsei lor, căci au fost «dați satanei» aproape o viață de om, ca să învețe să nu se mai facă de rușine. De aceea să dai îndrumări să fie primiți fără întîrziere mai ales dacă au și lacrimi care înduplecă milostivirea Ta și dacă arată o viață demnă de milă [18].

IX

Cel care în mînie a folosit securea împotriva soției sale este un ucigaș. Dar bine ai făcut că m-ai făcut atent și mi-ai cerut într-un chip vrednic de înțelepciunea Ta să mă întind mai pe larg asupra acestei probleme, pentru că există multe deosebiri între faptele săvîrșite cu voie și între cele fără de voie. E cu totul fără voință și departe chiar de intenția făptuitorului să arunci cu o piatră împotriva unui cîine sau să dai într-un pom și fără să vrei să lovești un om, căci intenția a fost să se apere de cîine ori să-și doboare o poamă, iar nu să lovească pe omul care trecea întîmplător pe acolo. O faptă de felul acesteia este involuntară. Tot

---

prostern (ὑποπίπτοντες) care aveau voie să facă mătănii împreună cu cei credincioși; 4) cei care stau în picioare (συνεστῶντες) și care puteau petrece în biserică pe toată durata Sf. Liturghii, dar nu puteau participa la Sf. Taine. Abia după aceea erau primiți din nou între creștini.

16. Cf. can. (12, 14 sin. I ec., 7 sin. II ec., 78, 96, trul.; 12 Neocez.; 45 Cartag.).

17. Cf. can. (25, 26 ap.; 14, 15, 16 sin. IV ec. 4, 6, 44 trul; 19 Anc.; 3, 18, 20, 32, 44, 60, 70 Vasile c. M.).

18. *I Cor.* 5, 5. Amfilohiu fusese instalat în anul 373, așa că sfatul Sf. Vasile îi prinde bine (cf. can. 61, 87, Trul.; 16, 17, 20, 22, 21, Anc.; 58, 62, 63, 65 Vas. c. M.).

fără voie este şi fapta celui care, voind să pedepsească pe cineva, îl loveşte cu un bici ori cu o vergea uşoară, dar omul s-a întîmplat să moară; aici trebuie ţinut seamă de intenţia celui care a vrut să cuminţească pe cel care a greşit, iar nu să-l omoare. Tot involuntară este şi fapta celui care într-o încăierare se apără împotriva cuiva cu lemn ori chiar numai cu mîna, îndreptîndu-şi lovitura tocmai spre locurile mortale, arătîndu-i că i-ar putea face rău, dar nu precis ca să-l omoare. De fapt, acţiunea aceasta se apropie de cea săvîrşită cu voinţă, căci cel care a folosit astfel de unealtă spre apărare ori cel care a lovit fără cruţare, e clar că, lăsîndu-se stăpînit de patimă, nu a cruţat pe om. Tot astfel şi cel care foloseşte un ciomag mai greu ori o piatră mai mare decît e de obicei puterea omenească e numărat printre ucigaşii involuntari pentru că a vrut una şi a realizat alta. De fapt, împins de mînie el a lovit atît de puternic încît a omorît pe cel lovit, cu toate că silinţa lui a fost doar să-l rănească, iar nu să-l omoare pur şi simplu. Dar cine întrebuinţează sabie sau orice altă unealtă de acest fel nu mai are iertare, mai ales cel care a aruncat în om cu securea. Căci e limpede că n-a dat cu mîna în aşa fel încît gravitatea rănii să fie pe mărimea puterii lui, ci a aruncat unealta în aşa fel încît greutatea fierului, agerimea şi avîntul puternic al aruncăturii făceau ca lovitura să fie neapărat mortală. Şi iarăşi cu totul voluntară şi fără ca să mai existe aici nici o îndoială e fapta săvîrşită de tîlhari sau de năvălirile războinice, căci cei dintîi omoară căutînd bani, ca să-şi ascundă învinuirea furtului, pe cînd cei care se duc să ucidă în război îşi propun deschis nu să sperie ori să pedepsească, ci tocmai să omoare pe vrăjmaşii lor. Tot aşa şi dacă cineva şi-ar pregăti o doctorie cu scop ascuns, dar în realitate această doctorie provoacă moartea, o astfel de faptă este voluntară. Aşa fac adeseori femeile care căutînd să atragă pe unii în dragoste prin descîntece şi vrăjitorii, le dau nişte doctorii care produc întunecarea minţii lor. Deci, dacă aceste femei aduc moartea, sînt puse în rîndul ucigaşilor voluntari din pricina practicii lor magice interzise, cu toate că ele vor una şi fac alta. De aceea şi femeile care prepară droguri pentru provocarea avortului sînt ucigaşe întocmai ca şi cele care primesc otrăvurile care ucid fătul din pîntecele mamei. Cu aceasta cred că am spus destule despre aceste lucruri [19].

X

Hotărîrea Domnului că nu-i îngăduit nimănui să se despartă, afară doar de caz de desfrînare [20], se potriveşte deopotrivă atît bărbaţilor, cît

19. *Can.* (65 ap.; 21—23 Anc.; 2, 8, 11, 43, 54, 56, 57 Vas. c. Mare, 5 Grig. Nyss.)
20. *Matei* 19, 9.

și femeilor, dacă urmărim desfășurarea logică a ideii. Dar obiceiul prezintă și aici deosebiri, mai ales cînd e vorba de femei; Apostolul, de pildă, ne spune că cel ce se lipește de o desfrînată este un singur trup cu ea [21]. Iar Ieremia zice așa: «Dacă o femeie se duce la alt bărbat, ea nu se va mai întoarce la bărbatul ei, ci pîngărită fiind, rămîne pîngărită» [22]. Și «cel ce ține pe cea preacurvă e nebun și necredincios» [23]. Pe de altă parte, obiceiul rînduiește că și bărbații adulteri și cei care trăiesc în desfrîu sînt datori să rămînă în căsnicie, de aceea nu știu dacă poate fi numită adulteră femeia care trăiește cu un bărbat care a fost părăsit (de soția lui n. tr.), deoarece aici vina cade asupra celei care și-a părăsit bărbatul, contează deci în primul rînd pricina care a dus la desființarea căsătoriei [24]. Chiar dacă este bătută ori pentru că nu poate răbda bătăile, femeia trebuie să rabde mai vîrtos decît să se despartă de soț. Nu trebuie să se țină seamă nici de pierderea averilor, pe care ar invoca-o femeia. Dar nici cazul că soțul trăiește în desfrîu n-a fost prevăzut de obiceiul bisericesc și nici n-a fost rînduit femeii să se despartă de un soț infidel, ci să rămînă cu el din cauză că nu se știe ce va urma. Căci «ce știi tu, femeie, dacă îți vei mîntui bărbatul?» [25]. De aceea femeia care și-a lăsat soțul și s-a dus la altul este o adulteră, pe cînd cel părăsit este de iertat și nici cea care viețuiește laolaltă cu unul ca acesta nu se osîndește. În schimb, dacă bărbatul este cel care, după ce și-a părăsit soția, s-a dus la alta, este el însuși adulter, pentru că o face și pe dînsa adulteră, dar și cea care viețuiește cu el e adulteră, pentru că a atras la ea un bărbat străin [26].

XI

Cei ce se jură că nu primesc hirotonia nu trebuie ca, dat fiind jurămîntul depus de ei, să mai fie siliți să-și calce jurămîntul. Căci cu toate că se pare că ar exista vreun canon care ar fi îngăduitor pentru astfel de oameni, eu știu din experiență că cei care-și calcă jurămîntul nu merg pe calea cea bună. Trebuie dar să cercetăm și felul jurămîntului, cuvintele, dispoziția sufletească în care s-au jurat, adaosurile amănunțite care au fost făcute în textul jurămîntului, iar dacă nu există nicăieri vreo împrejurare atenuantă, unii ca aceștia trebuie lăsați neapărat deoparte. În ce privește cazul lui Sever sau mai exact al preotului

---

21. *I Cor.* 6, 16.
22. *Ier.* 3, 1 (ed. 1914).
23. *Pilde*, 18, 23 (ed. 1914).
24. Se vede că ideile evanghelice nu pătrunseseră încă deplin din moment ce situația femeii era judecată mai aspru decît cea a bărbatului.
25. *I Cor.* 7, 16.
26. *Can.* (48 ap.; 87, 94 trul.; 20 Anc.; 102 Cartag.; 18, 21, 35, 77 Vas. c. M.).

hirotonit de el, se pare că el cuprinde cîteva astfel de dezvinovățiri, dacă ești cumva și tu de aceeași părere. Satul supus episcopiei Mistiei, peste care a fost rînduit acel om, poruncește să fie dat lui Vasode și atunci nici el nu-și va călca jurămîntul, căci nu se va depărta de localitatea sa; pe de altă parte, Longinos, avînd pe Chiriac cu el, nu va lăsa părăsită Biserica și nici sufletul nu și-l va osîndi prin lenevire. Nici noi nu ne vom arăta că am săvîrși ceva potrivnic canoanelor părtinind pe Chiriac, care după ce s-a jurat să rămînă la Mindane, a acceptat strămutarea. De fapt, întoarcerea lui va însemna salvarea jurămîntului, iar ceea ce a făcut în urma ordinului nu i se va socoti lui călcare de jurămînt, pentru că n-a fost adaos la jurămînt că nu s-ar depărta nici o clipă din Mindane, cu lipsa lui de memorie [26 a], zicînd că Cel ce cunoaște și cele ascunse nu va privi nepăsător nimicirea Bisericii din pricina unui om ca el, care de la început a lucrat necanonic, s-a legat cu alții prin jurămînt împotriva Evangheliei și învață să se calce jurămîntul prin aceea că s-a strămutat, iar acum minte fățărind lipsa lui de memorie. Dar întrucît nu noi sîntem cei care judecă inimile, ci judecăm după cele ce le auzim, să lăsăm în grija Domnului pedepsirea, iar noi să-l primim fără să mai cercetăm și să-i iertăm uitarea socotind-o o slăbiciune omenească [27].

XII

Cel care a săvîrșit uciderea fără voie acela și-a plătit îndestul osînda în cei 11 ani (de excludere de la Sf. Împărtășanie, n.tr.). Într-adevăr, e limpede că pentru cei răniți prin lovire să aplicăm Legea lui Moise; pe cel căzut în urma rănilor primite, dar care poate umbla sprijinit de baston nu-l vom socoti omorît; dacă însă nu s-a mai sculat după lovituri, cel care l-a lovit, chiar dacă n-a vrut să-l omoare, e socotit ucigaș [28], deși involuntar după intenția lui.

XIII

Pe preoții căsătoriți a doua oară [29] canonul i-a oprit cu totul de a mai sluji [30].

XIV

Părinții noștri n-au pus între ucigași pe cei care au săvîrșit ucideri în timpul războiului [31]; după părerea mea ei ar fi vrut să ierte pe cei

26. a. Situație proprie regiunii Antiohiei.
27. Comentarul lui Zonara asupra acestui caz îl redă Milaș, *Canoanele*, II Ap. 67. Tot el indică și canoanele similare: 25 Ap.; 95 trul.; 17, 18.
28. *Can.* (65 Ap.; 23 Anc.; 9 sin. I—II; 2, 8, 13, 54, 57 Vasile c. M.).
29. După ce le-a murit prima soție.
30. *Can.* 17 Ap.; 3 Trul.; 7 Neocez.
31. «Omorul nu-i îngăduit, dar e și legal și vrednic de laudă a ucide pe inamic în război», spunea Sf. Atanasie, can. I, Milaș, *op. cit.*, p. 28.

care au luptat pentru apărarea moralității și a dreptei credințe, dar poate că-i bine să-i sfătuim că întrucît mîinile lor nu sînt curate, să se abțină de la Împărtășanie vreme de 3 ani [32].

XV

Cel care ia camătă, dacă va primi să întrebuințeze cîștigul său nedrept în folosul săracilor și dacă se va lăsa de acum înainte de boala iubirii de bani, poate fi primit la preoție.

XVI

Mă mir că tu cauți și în Scriptură precizări gramaticale și socotești că e necesar ca limba traducerii să exprime înțelesul ei canonic, iar nu să redea însemnarea proprie a cuvîntului evreiesc. Întrucît nu se cade ca lenea să ne lase nerezolvată întrebarea pusă de o minte atît de ageră, spunem că păsările cerului și peștii mării [33] au avut încă de la creația lumii aceeași origine pentru că și unele și celelalte au ieșit din apă, fapt pentru care ambele au aceleași însușiri: unele înoată prin apă, altele zboară prin văzduh și din această cauză sînt pomenite la un loc. Dacă ne gîndim la pești, această formă de limbaj nu și-a putut găsi corespondență literală potrivită, dar dacă avem în vedere pe toate viețuitoarele care trăiesc în apă, ea a fost totuși foarte potrivit tradusă, pentru că și păsările cerului sînt supuse omului ca și peștii mării și nu numai ele, ci toate vietățile «care străbat cărările mărilor» [34]. Căci nu faptul că trăiește în mare face pe un animal viu să fie pește, de pildă chiții, balenele, peștele-ciocan, delfinii, focile, la care trebuie să adăugăm caii de mare și cîinii de mare (= rechinii) și peștele-ferăstrău și peștele cu spadă și peștele-bou și dacă vrei urzica de mare, petoncla și tot felul de scoici, din care nici unul nu-i pește, dar care străbat «cărările mărilor».

XVII

Neeman n-a fost mare înaintea Domnului, ci «era om cu trecere înaintea stăpînului său» [35], adică era unul din cei care aveau putere pe lîngă regele Siriei. Deci cercetează cu amănunțime Sfînta Scriptură și atunci dezlegarea problemei va veni de la sine [36].

32. *Can.* 22—23 Anc.; 8, 43, 45 Vas.; 5 Gr. Nyss.
33. *Fac.* 1, 20—21.
34. Ultima frază pare o interpolare întrucît nu urmează șirul logic al ideii.
35. *IV Regi* 5, 1.
36. Să nu se uite că Sf. Vasile răspunde aici la întrebări puse de Amfilohiu.

EPISTOLA 189

Către marele medic Eustathe

Scrisă pe la sfîrşitul anului 374 ori la începutul lui 375

I

Toţi cei care vă îndeletniciţi cu medicina ştiţi că chemarea Voastră însemnează grija faţă de om. Şi mi se pare că cel care pune ştiinţa aceasta înaintea tuturor celorlalte îndeletniciri, cărora îşi poate închina omul rîvna, şi-a găsit judecata cuvenită şi nu s-a depărtat de ceea ce trebuie crezut; în schimb e tot atît de adevărat că de lucrul cel mai preţios dintre toate, care este viaţa, îţi vine să fugi ca de ceva dureros atunci cînd nu poţi reda cuiva sănătatea.

Or, iscusinţa Voastră are drept scop să-ţi redea sănătatea. În mod special, pentru Tine această ştiinţă se dovedeşte plină de rezerve, căci tu lărgeşti şi mai mult graniţele filosofiei, nelimitînd doar la trupuri binefacerile acestei măiestrii, ci te preocupă şi gîndul să vindeci şi bolile sufletului. Şi cînd zic aceasta nu mă iau după zvonurile celor mulţi, ci pentru că am învăţat din propria mea experienţă. Şi anume, în multe alte împrejurări, dar mai cu deosebire acum de curînd, am ajuns într-o stare foarte grea din pricina negrăitei răutăţi a vrăjmaşilor noştri: parcă ar fi fost un curent rău, aşa s-a năpustit ea peste viaţa mea, dar tu l-ai îndepărtat cu dibăcie, scoţînd această nesuferită rană de la inima mea şi revărsînd în locul ei apa mîngîietoarelor Tale cuvinte [1]. Cît despre mine, pe măsură ce mă gîndeam la uneltirile neîntrerupte şi variate ale vrăjmaşilor îndreptate împotriva mea, am socotit că ar trebui să tac şi să primesc în linişte ceea ce unelteau, fără să mă împotrivesc acelor oameni înarmaţi cu minciuna, această armă nelegiuită, care adeseori se foloseşte şi de adevăr ca să-şi înfigă mai adînc colţii. Dar Tu m-ai îndemnat, pe bună dreptate, să nu trădez adevărul, ci să combat calomnia, temîndu-mă că nu multă vreme am mai putea răbda, dacă minciuna ar tot progresa în paguba adevărului.

II

Aceşti oameni care au prins ură pe mine mi se părea că fac cu mine ceea ce se spune într-o fabulă a lui Esop, unde lupul a ajuns să învi-

1. S-ar părea că primele fraze ale acestei lungi epistole sînt lipsite de sens. În schimb, ca şi cum ai arunca o găleată cu apă rece peste cineva ca să-l trezeşti şi să-l readuci la curaj şi la trezire, aşa află Sf. Vasile mîngîiere în lupta pentru apărarea credinţei, care a ajuns să fie desfigurată de oameni răi şi rătăciţi. După cum se va vedea e vorba de controversele trinitare ale vremii. Unii atribuie această epistolă Sfîntului Grigorie de Nyssa (Bardenhewer, *op. cit.*, III, 154).

nuiască pe miel, pretextînd că îi este rușine, așa-zicînd, să-l mănînce fără vreun motiv temeinic, deși acesta niciodată nu i-a putut face nici un rău, dar cu toate că mielul a înlăturat orice învinuire calomnioasă, lupul nu-și pierdu deloc pofta, așa că dacă a pierdut din punctul de vedere al dreptului, în schimb s-a arătat biruitor prin dinții săi. Tot așa se întîmplă și cu cei care-și dau silința să ațîțe ură împotriva mea și socotesc că acest lucru ar fi o cauză nobilă, dar pentru că se rușinează să mă urască fără motiv, scornesc împotriva mea tot felul de motive și de acuzații. De fapt ei nu duc pînă la capăt nici una din afirmațiile lor, ci acum spun una, mai tîrziu spun alta, și pînă la urmă cine știe ce încă altă pricină o socotesc a fi izvorul urii pe care mi-o poartă. Răutatea lor nu se mărginește la un fapt precis, iar cînd îi iei la cercetări mai serioase, întrebîndu-i despre una dintre învinuiri, îndată trec la alta și chiar dacă toate acuzațiile le sînt respinse, ei tot nu se lasă de ură! Ne învinuiesc că ne închinăm la trei dumnezei, fac să răsune de minciunile lor urechile multora, și nu încetează să scornească orice altă calomnie, numai să poată cîștiga oarecum încrederea.

Or adevărul e de partea noastră: arătăm în public tuturor, și îndeosebi celor cu care ne întîlnim, că am dat anatemei pe oricine vorbește de trei dumnezei și că nici măcar nu-i socotim creștini pe astfel de oameni [2]. Cînd aud de așa ceva, îndată ridică pe Sabeliu împotriva noastră, iar în legătură cu această învățătură se vorbește tot mai des despre o boală a cărei cauză e tocmai acest om. Împotriva acestei învinuiri noi recurgem la arma obișnuită, arătîndu-le că împotriva unei astfel de erezii simțim același dezgust ca și pentru iudaism.

III

Ce adică? Credeți oare că după atîtea confruntări se descurajează și se liniștesc cumva? Deloc! Ne învinuiesc că am introduce alte înnoiri în ale credinței, și dacă uneltesc în felul acesta împotriva noastră e pentru că noi recunoaștem existența a trei ipostasuri și totuși vorbim de o singură bunătate, o singură putere, o singură dumnezeire [3]. Într-un fel, observația lor nu-i departe de adevăr, spunem și noi, dar atunci cînd ne aduc această învinuire ei fac obiecțiunea că felul nostru de a vorbi nu se potrivește cu cel obișnuit în Scriptură, care îl con-

2. Se vede că hotărîrea luată în anul 362 la Sinodul din Alexandria *μιά οὐσία καὶ τρεῖς ὑποστάσεις* (= o singură ființă, dar trei persoane) era încă departe de a fi acceptată de toți. Cf. A. Grillmeier, *Le Christ dans la tradition chrétienne de l'âge apostolique à Chalcédoine*, Paris, 1973, p. 242 ș.u.

3. Deci Sfîntul Vasile dovedește că a receptat hotărîrea de la Alexandria: o singură ființă divină, în trei persoane. A se vedea, de altfel, și epistola 52. Sabelios admitea numai o singură persoană în divinitate.

trazice. Şi noi ce răspundem la această observaţie? Că nu socotim că ar fi drept să facem din obiceiul în vigoare la ei legea şi canonul dreptei credinţe. Căci dacă obiceiul este o dovadă de credinţă dreaptă, în schimb şi noi ne putem împotrivi cumva obiceiului aflat în vigoare. Iar dacă aceşti oameni îl resping, aceasta nu înseamnează că şi noi am fi siliţi să facem ca ei, întrucît pentru noi arbitru e Scriptura cea insuflată de Duhul Sfînt, de aceea cei la care dogmele sînt de acord cu cuvintele Scripturii vor cîştiga de partea lor votul adevărului. Şi atunci în ce constă vina noastră? În învinuirea care ni s-a adus ni s-au reproşat două lucruri: cel dintîi ar fi că despărţim ipostasurile; al doilea, să nu mai punem la plural nici una din numirile pe care le atribuim lui Dumnezeu ci, după cum s-a mai spus, să vorbim la singular, să spunem că e vorba de o singură bunătate, o singură putere, o singură Dumnezeire şi tot aşa şi cu oricare dintre desăvîrşirile de acest fel. Cît priveşte separarea ipostasurilor, ei n-ar putea să spună că sînt străini de cei care afirmă o diversitate de substanţă în natura divină. Întradevăr, nu-i logic ca aceia care vorbesc de trei substanţe să vorbească şi de trei ipostaze. Prin urmare, învinuirea se concentrează numai pe faptul că pronunţăm la singular numirile care sînt atribuite fiinţei dumnezeieşti unice.

IV

Pe de altă parte, putem aduce aici şi alt temei la îndemînă şi clar. Omul care osîndeşte pe cei care vorbesc de o singură Dumnezeire va fi neapărat de aceeaşi părere cu cei care vorbesc de mai multe dumnezeiri, ori chiar de nici una. Căci nu se poate închipui o altă atitudine în afară de cea exprimată. Or, învăţătura cea inspirată nu ne îngăduie să vorbim de mai multe dumnezeiri, căci de fiecare dată cînd aminteşte despre Dumnezeire o citează la singular «căci în El locuieşte trupeşte toată plinătatea Dumnezeirii» [4]. Iar în alt loc: «Cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii înţelegîndu-se din făpturi, adică veşnica Lui putere şi Dumnezeire» [5]. Dacă înmulţirea numărului dumnezeilor e un obicei al celor atinşi de răul rătăcirii politeiste şi dacă negarea Dumnezeirii e o caracteristică a ateilor, care poate fi temeiul pe baza căruia sîntem învinuiţi că credem într-o singură dumnezeire? Vrăjmaşii noştri ne descoperă şi mai deschis scopul argumentării lor: despre Tatăl ei admit că e Dumnezeu; despre Fiul admit la fel că se cuvine ca şi El să fie cinstit cu nume de dumnezeire; cît despre Duhul Sfînt, deşi e numărat alături de Tatăl şi de Fiul, totuşi ei nu vor să-L

---

4. *Col.* 2, 9.
5. *Rom.* 1, 20.

mai cuprindă sub numirea de dumnezeire, ci socotesc că puterea dumnezeirii începe de la Tatăl și se termină la Fiul, excluzînd de la mărirea dumnezeiască natura Duhului[6]. Drept aceea, vorbind foarte pe scurt, sîntem datori să ne apărăm adevărul împotriva acestei învățături.

V

Cum judecăm noi lucrurile? Împărtășind credința mîntuitoare celor pe care i-a crescut, Domnul pune și pe Duhul Sfînt în strînsă legătură cu Tatăl și cu Fiul. Or, ceea ce o dată a fost unit, spunem că această unire rămîne sub toate formele, căci nu s-a unit într-un punct ca să se despartă în altul. Puterea dătătoare de viață, prin care firea noastră se schimbă și din viața pieritoare trece la nemurire, puterea Duhului, dacă o înțelegem alături de Tatăl și de Fiul, rămîne nedespărțită de Ei în multe alte privințe, de pildă cînd e vorba de noțiunea de bine, de cea de sfințenie și de veșnicie, de înțelepciune, de dreptate, de tărie, de putere și desigur de pretutindenitate, deci în toate numirile folosite în înțelesul cel mai înalt[7]. Ne gîndim deci — așa e just să credem — că Cel Care S-a unit cu Tatăl și cu Duhul în atîtea înțelesuri, care sînt în același timp și sublime și vrednice de Dumnezeu, Acela nu poate fi întru nimic despărțit de El. Într-adevăr, nu cunoaștem între numirile atribuite firii divine să existe vreo deosebire în înțelesul de mai bine sau mai puțin bine și nici nu ne putem închipui c-ar fi corect să atribuim Duhului însușiri mai mărunte, pe care le-am socoti inferioare față de celelalte persoane. Toate noțiunile ca și toate conceptele care se potrivesc lui Dumnezeu sînt între ele de o egală vrednicie, pentru că nu se deosebesc în nici o privință pentru specificarea obiectului lor. Noțiunea de bun nu ne duce gîndul la un anumit obiect, pe cînd cea de înțelept, de puternic și de drept la alte obiecte, ci, oricare ar fi numirile care li se dau, ele nu descriu toate decît pe Unul singur. Dacă Acestuia Îi zicem «Dumnezeu», descriem aceeași ființă ca și cea la care ne duce cu gîndul oricare dintre celelalte numiri. Dar dacă toate numirile întrebuințate pentru ființa divină au între ele aceeași valoare pentru a designa același obiect și dacă ele ne duc gîndul spre aceeași ființă, cu toate că o descriu și unele și altele sub aspecte diferite, atunci pentru ce motiv să dăm Duhului alte numiri în comuniunea cu Tatăl și cu Fiul și să-L excludem numai de la dumnezeire? Într-adevăr, trebuie ori să-I recunoaștem însușiri comune în orice privință, ori să nu I le recunoaștem în nici o privință. Dacă-i îndreptățit la unele, nu

6. De fapt, erezia pneumatomahă pleca de la erezia ariană.

7. Poate că nicăieri Sf. Vasile n-a susținut atît de hotărît divinitatea Duhului ca în această epistolă.

poate fi nedreptățit la celelalte. Dacă-i prea mic, după cum susțin ei, ca să se poată împărtăși împreună cu Tatăl și cu Fiul de numirea de «Dumnezeire», atunci nu-i drept să fie părtaș la nici un alt nume potrivit lui Dumnezeu. Dovada constă în aceea că ne servim de acesta din urmă ca să numim multe altele chiar inferioare.

Mai mult, Sfînta Scriptură nu cruță astfel de numiri echivoce chiar cînd ele ni s-ar părea neprobabile atunci cînd designăm idolii sub nume dumnezeiesc. Astfel: «dumnezeii, care n-au făcut cerul și pămîntul, vor pieri de pe pămînt și de sub ceruri» [8]. «Toți dumnezeii neamurilor sînt idoli» [9]. Cînd vrăjitoarea în vraja ei cheamă pentru Saul sufletele pe care le dorea, ea zice că a văzut dumnezei urcînd din pămînt [10]. De ce să nu vorbim la fel și despre Valaam, care era un fel de prooroc și de vrăjitor, care avea profețiile în palmă, cum zice Scriptura [11], și care se asemuise diavolilor, prin curiozitatea proorocirilor lui, dar care a primit, zice Scriptura, sfaturile lui Dumnezeu? Din Scriptură se pot aduna multe mărturii de felul acesta, dovedindu-se prin ele că acest nume nu-i deloc mai mare decît celelalte care I se aplică lui Dumnezeu, întrucît, după cum s-a spus, îl aflăm întrebuințat cu două înțelesuri, chiar și pentru unele neverosimile. Cît despre numirile de sfînt, de nestricăcios, de drept, de bun, nicăieri n-au legătură cu ceea ce nu li se cuvine, așa cum am desprins din Sf. Scriptură. Așadar, dacă nu se neagă că Duhul Sfînt are comune cu Fiul și cu Tatăl, însușiri pe care credința le atribuie numai naturii divine, ce rost are să spui că El e exclus din această comunitate din pricina unei singure expresii pe care, după cum am văzut, pînă și demonii și idolii o au comună cu Tatăl și cu Fiul din pricina că adeseori s-au folosit și pentru ele numiri asemănătoare?

VI

Dar, spun vrăjmașii, această numire designează natura. Or, pentru Duhul nu există comunitate de natură cu Tatăl și cu Fiul și de aceea El nu are acest nume în părtășie cu Ei. Dar să ne arate după ce fel de semne au recunoscut deosebirea de natură și au descoperit, cu ajutorul evidențelor, ceea ce-i propriu și ceea ce-i străin de El, căci noi nu avem nici o nevoie de cuvinte sau de alte semne ca să precizăm ceea ce căutăm, însă întrucît această natură e prea înaltă pentru ca să poată fi înțeleasă de cei ce-o caută și întrucît noi judecăm după anu-

8. *Ier.* 10, 11.
9. *Ps.* 95, 5.
10. *I Regi 28,* 13 (ed. 1914). A se vedea Sf. Grigorie de Nyssa: *Despre vrăjitoarea din Endor.*
11. *Num.* 22, 1—41.

mite semne privitoare la lucruri care scapă cunoaşterii noastre, va trebui neapărat să fim duşi de mînă, prin aceste lucrări dumnezeieşti, la căutarea naturii divine. Dacă am vedea, deci, că lucrările săvîrşite de Tatăl, de Fiul şi de Duhul Sfînt diferă unele de altele, vom trage concluzia că naturile care le produc sînt şi ele diferite, după diferenţa lucrărilor. Or nu-i cu putinţă ca fiinţele care diferă în privinţa naturii să se acorde între ele din pricina caracterului specific al lucrărilor. Nici focul nu răceşte, nici gheaţa nu încălzeşte, ci, cu diferenţa naturilor, activităţile care pleacă din ele se deosebesc unele de altele. Dacă acceptăm ca unică lucrarea Tatălui, a Fiului şi a Duhului Sfînt, fără nici o deosebire nici varietate faţă de oricine ar fi, va trebui să deducem din unitatea de acţiune o unitate de natură [12].

VII

Tatăl, Fiul şi Sfîntul Duh împreună sfinţesc, împreună dau viaţă, luminează, mîngîie şi săvîrşesc în acelaşi fel toate lucrările asemănătoare. Deci nimeni să nu atribuie în chip special acţiunii Duhului puterea de a sfinţi, după ce am auzit în Evanghelie pe Mîntuitorul spunînd Tatălui Său în legătură cu ucenicii Săi: «Părinte, sfinţeşte-i întru numele Tău» [13]. Aşadar, pentru cei care-s vrednici trebuie să credem că tot ce se lucrează în ei e în comun lucrarea Tatălui, a Fiului şi a Duhului Sfînt: orice har, orice putere, orice înaintare morală, viaţa, mîngîierea, schimbarea care duce la nemurire, trecerea la libertate, precum şi toate celelalte bunuri care ajung pînă la noi. În schimb, pînă şi noi, planul dumnezeiesc care ne conduce, indiferent că se realizează el în făptura noastră tainică sau duhovnicească sau în făptură sensibilă (dacă trebuie, cu ajutorul a ceea ce cunoaştem, să facă unele presupuneri în legătură cu ceea ce ne este superior), nici el nu s-a realizat în afara acţiunii şi puterii Duhului Sfînt, întrucît fiecare om de la El primeşte ajutorul potrivit vredniciei lui personale şi potrivit trebuinţei lui. Într-adevăr, chiar dacă orînduirea şi purtarea de grijă a acestei lumi întrec puterea noastră de înţelegere fiind mai presus decît puterea simţurilor noastre, s-ar putea afirma totuşi cu ajutorul a ceea ce ne este cunoscut nouă, ca o consecinţă logică, cum că puterea Duhului e lucrătoare în ambele domenii şi că nu poate fi străină de guvernarea lucrurilor superioare. Într-adevăr, cel ce susţine o astfel de bîrfeală

12. Are dreptate Y. Courtonne (II, 138—139) cînd spune că Sfîntul Vasile poate fi socotit tot atît de adînc cugetător ca şi cei doi Grigorie (de Nyssa şi de Nazianz). Mai pe larg despre această problemă în studiul Pr. prof. Şt. Alexe, *Dumnezeirea Sfîntului Duh la Sfîntul Vasile cel Mare*, în volumul «Sfîntul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 ani de la săvîrşirea sa», Bucureşti, 1980, p. 131—156.

13. *Ioan* 17, 17.

comite o blasfemie goală și nesimțită și nu-și sprijină absurditatea pe nici un temei. Dimpotrivă, cel care recunoaște că și lucrurile de deasupra noastră sînt guvernate de puterea Duhului Sfînt, împreună cu Fiul și cu Tatăl, face în această problemă o afirmație sprijinită pe o dovadă evidentă, care-i luată din însăși viața noastră personală. Deci identitatea de acțiune în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfînt arată limpede absoluta asemănare de natură. Iată de ce, chiar și dacă numele divinității indică natura, totuși comunitatea de substanță permite acestei numiri să se aplice în sens propriu și Duhului Sfînt.

VIII

Dar nu înțeleg de ce prin această numire, vrăjmașii noștri vor să designeze natura divinității, acești oameni care aranjează toate lucrurile, ca și cum n-ar fi citit în Scriptură că natura nu-i rezultatul alegerii. Moise a fost ales rege al egiptenilor atunci cînd proorocia l-a numit, zicînd : «Iată, Eu fac din tine un dumnezeu pentru faraon» [14]. Această numire ne ajută deci să credem că e vorba de o putere oarecare, fie de supraveghere, fie de lucrare. Dar natura divină, sub toate numirile cîte s-ar putea imagina, nu poate fi exprimată, în esența ei, așa cum ar vrea-o învățătura noastră. Cînd însă am atribuit lui Dumnezeu numirile de «binefăcător», de «judecător», de «bun», de «drept» și toate celelalte de același fel, la deosebitele Lui lucrări ne-am gîndit ; dar natura Celui Care lucrează prin ele noi n-o mai putem descoperi prin cunoașterea intuitivă a faptelor Lui. Într-adevăr, cînd se va da o definiție a fiecăreia din aceste numiri și a naturii însăși care designează aceste numiri, se va da aceeași definiție a acestora și a aceleia. Or lucrările a căror definiție e contrară, vor avea și ele o natură diferită. Deci altceva e substanța sau ființa, pentru care nu s-a aflat termenul în stare să o facă cunoscută, și altceva e și semnificația numirilor pe care le poartă și care Li se dă pe temeiul unei activități ori a unei vrednicii oarecare. Că n-ar fi nici o diferență în acte, vom descoperi-o noi în comunitatea numirilor ; cît despre diferența de natură, noi nu i-am aflat nici o dovadă evidentă pentru că, după cum s-a spus, identitatea actelor lasă să se vadă comunitatea de natură. Deci, dacă divinitatea e un nume care designează un act, după cum zicem și noi că nu există decît un singur act pentru Tatăl, Fiul și Duhul, tot așa zicem că nu există decît o singură Dumnezeire ; și dacă, așa cum cred cei mai mulți, numele Dumnezeirii indică natura, întrucît nu găsim în natură nici o diferență, nu greșim dacă spunem limpede că Sfînta Treime nu formează decît o singură Dumnezeire.

14. *Ieș.* 7, 1.

EPISTOLA 190

Către Amfilohiu, episcop de Iconium

Scrisă în anul 374

I

De problemele Bisericii din Isauria [1] ai purtat grijă într-un mod vrednic de sîrguința și de rîvna Ta, lucru pentru care nu pot să nu te laud. Că ar fi mai folositor, în toate privințele, dacă această grijă ar fi încredințată mai multor episcopi este, cred, ceva de la sine înțeles chiar și pentru oricare nou venit. Și e sigur că acest lucru n-a scăpat nici înțelepciunii Tale, ci dimpotrivă bine ai semnalat această situație și bine m-ai informat despre ea. Dar pentru că nu-i ușor să aflăm bărbați vrednici, trebuie să fim atenți ca nu cumva, în timp ce ne străduim să dobîndim siguranța pe care ne-o oferă un număr mai sporit de oameni, pentru a aproviziona Biserica lui Dumnezeu cu o cîrmuire mai grijulie cu ajutorul mai multor păstori, să ajungem, fără să ne dăm seama, să desconsiderăm învățătura dumnezeiască din pricina nepregătirii celor chemați la demnitatea arhierească și astfel să obișnuim poporul să petreacă în nepăsare [2]. Căci și Tu știi că tocmai cei puși în fruntea mulțimilor ajung de obicei să creeze astfel de obiceiuri. De aceea cred că e mai bine dacă alegem cîte un bărbat încercat, de regulă din fruntașii orașului, dacă așa ceva e ușor și sigur, și lui să-i încredințăm toată răspunderea ca să pună în ordine toate amănuntele. Pentru o astfel de slujire ajunge dacă omul e robul lui Dumnezeu «lucrător cu fața curată» [3], care să «nu caute folosul lui, ci al celor mulți» [4], pe care să-i poată duce la mîntuire. Iar acesta dacă va vedea că puterile lui sînt mai slabe decît chemarea care-l așteaptă «să caute lucrători la seceriș» [5]. Așadar dacă vom găsi un astfel de bărbat, mărturisesc că este mai bine să fie unul decît mulți, și pentru Biserică este mai de folos, iar pentru noi mai fără primejdie, dacă vrem să reglementăm în felul acesta tema păstoririi sufletelor.

Dacă acest lucru nu-i ușor, atunci să ne îngrijim să punem întîistătători prin orășelele și tîrgurile care în vremurile vechi aveau scaune episcopale și abia după aceea să ridicăm pe unul din ei la rang de epis-

1. Regiune muntoasă în sudul Asiei Mici făcînd parte din Episcopia de Iconium.
2. Aluzie la starea nepăsătoare din Biserica vremii aceleia, cînd din cauza presiunilor ariene erau promovate elemente tot mai slabe în fruntea episcopiilor.
3. *II Tim.* 2, 15.
4. *I Cor.* 10, 33.
5. *Matei* 9, 37—38.

cop în oraș[6]. Aceasta pentru ca nu cumva cel ales să devină o piedică în calea aranjării planurilor următoare și să dăm astfel naștere unui război intern din pricina poftei lui de a cîrmui peste mai mulți, nerecunoscînd hirotonia episcopilor eparhiali. Dacă acest lucru e greu și nu l-ar îngădui vremea, să fie cu grijă Înțelepția Ta la următorul fapt: să procedezi la delimitarea exactă a granițelor jurisdicționale a episcopului din ținutul Isaurilor prin hirotonirea în jur a cîtorva episcopi sufragani. Ar cădea în grija noastră să prevedem pentru viitor ca episcopi pentru restul ținuturilor oameni pe care i-am socoti potriviți în urma unei atente examinări și ispitiri.

II

În legătură cu cele comunicate de Cucernicia Ta am întrebat și pe Gheorghe[7], care mi-a expus părerea lui. În această problemă trebuie să păstrăm tăcere, lăsînd pe seama Domnului să poarte El grijă de casa Lui. Căci îmi pun nădejdea în Dumnezeu, că El ne va da putere să ieșim ca și altădată din greutăți, rînduindu-ne o viață mai ferită de tulburări. Dacă această măsură nu te mulțumește, fă-mi plăcerea și trimite-mi un scurt memoriu în care să precizezi cam ce fel de post să creăm, pentru ca să începem să cerem ajutor de la fiecare din prietenii aflați în serviciu ori în chip gratuit, ori pe un preț modest, și să ne rugăm la Domnul ca să îndrume lucrurile spre bucuria noastră.

Am scris și fratelui Valeriu în legătură cu cele ce mi-ai încredințat. La Nyssa situația este așa cum ai lăsat-o Cucernicia Ta și cu ajutorul rugăciunilor Tale înaintează spre mai bine. Oricum, dintre cei care au fost smulși de la noi, unii s-au retras alipindu-se de curteni, alții au rămas așteptînd schimbări acolo. Mare e puterea lui Dumnezeu încît să zădărnicească ori nădejdile unora ori să facă ineficace reîntoarcerea celorlalți[8].

III

Tălmăcind «mana», așa cum ar fi scos-o dintr-o tradiție iudaică oarecare, Filon zicea despre calitatea ei că era în așa fel încît își schimba gustul după cugetul celui ce o consuma și că în sine ea era un fel de

---

6. Tactică sănătoasă, pentru care Sf. Vasile face apel la factorul tradițional. Prin ea s-a căutat dejucarea imixtiunii ariene. Prin «întîistătători» va fi înțeles și pe «horepiscopi»?

7. Nu știm din altă parte cine era acest Gheorghe, probabil un candidat la episcopat. În orice caz, grija Sf. Vasile mergea pînă acolo încît căuta să prevină presiunea ariană în această vreme în care împăratul Valens sprijinea pe față pe arieni.

8. Sf. Grigorie de Nyssa nu prea avea tactul necesar pentru a putea face inofensivă minoritatea semi-arienilor care nu-l sprijineau. Nu va trece un an de cînd Sf. Vasile va scrie aceste rînduri și fratele său va fi depus prin presiunea guvernatorului Demostene. A se vedea epist. 225.

mei îndulcit cu miere, dar că gustul ei era cînd de pîine, cînd de carne, și încă de carne de pasăre ori de vietate sălbatică, dar uneori avea gust de legume, ba încă de o anumită legumă, după dorința fiecăruia, pe cînd altădată avea gust de pește, în așa fel încît fiecare din aceste calități se păstra neschimbată după gustul celui ce o mînca [9].

Scriptura cunoaște care cu trei luptători : în timp ce în carele de luptă ale celorlalte țări aflăm doi luptători, vizitiul și hoplitul sau infanteristul, luptătorii carelor lui Faraon mai aveau pe lîngă cei doi și pe unul care ținea frîul cailor.

Simpios mi-a scris o epistolă exprimînd sentimente de respect și de comuniune. I-am răspuns și i-am mai anexat și textul scrisorii pe care ți-am trimis-o Cuvioșiei Tale, încît, dacă crezi, o dată cercetată și aprobată, dispune să i se trimită și lui, deodată cu a ta, la care mai adaugă și tu ceva de la tine [10].

Fie ca dragostea Bunului Dumnezeu să te păzească pentru mine și pentru Biserica Lui sănătos, voios întru Domnul și rugător pentru mine.

EPISTOLA 191

Către Amfilohie, episcop de Iconium *

Scrisă în anul 374

Căzîndu-mi în mînă epistola Cucerniciei Tale, am adus mare mulțumire lui Dumnezeu, pentru că în cuvintele ei am găsit urmele unei vechi prietenii. Tu nu ai trecut în categoria celor mulți, care fac cu încăpățînare primele avansuri de convorbire prietenească, ci, după cum ai învățat în ce constă măreția pe care smerenia le-o dă sfinților, ai preferat să ții rangul al doilea, dar totuși să dai semn de viață înainte de mine. De altfel aceasta e legea biruinței între creștini, ca să se încoroneze și cel care se mulțumește să aibă mai puțin.

Ca să nu rămîn însă cu mult în urma rîvnei Tale celei nobile, iată mă adresez Cucerniciei Tale și exprim și eu ceea ce simt, pentru că odată ce, cu darul lui Dumnezeu, unitatea de credință este statornică între noi, din acea clipă nu există nimic altceva care să ne împiedice de a fi un trup și un duh, după cum am și fost aleși într-o nădejde prin che-

9. A se vedea și cele spuse în epistola 188, canonul 15. Oricum, Sf. Scriptură se bucura de mare atenție din partea Sf. Vasile și Sf. Amfilohie.

10. Simpios era episcop în Seleucia. Schimbul acestor scrisori va fi fost legat și de formulări dogmatice de felul celei de sub nr. 125.

*. Se pare că această epistolă n-a fost adresată lui Amfilohiu, ci lui Simpios din Seleucia Isauriei, fiind expediată prin intermediul lui Amfilohiu, după cum reiese din epist. 190 (Hristu, *op. cit.*, III p. 21).

mare. De dragostea Ta atîrnă să legi de un început bun şi o urmare potrivită, adică, pe de o parte, să aduni în jurul tău pe cei de aceeaşi credinţă, iar pe de altă parte, să rînduieşti vremea şi locul pentru întîlnirea cu mine, în aşa fel încît întîmpinîndu-ne reciproc cu darul lui Dumnezeu să conducem Bisericile după vechea rînduială a dragostei, primind ca mădulare ale noastre atît pe cei care vin dintr-o parte, cît şi pe cei care vin din cealaltă parte, trimiţîndu-i ca şi cum ar fi de-ai noştri şi primindu-i tot în acelaşi fel. Aceasta era pe vremuri fala Bisericii : fraţii care erau trimişi în misiune de la o margine la alta a lumii abia dacă erau încredinţaţi din partea Bisericii lor particulare cu mici semne de recunoaştere, în schimb pe oriunde mergeau, ei găseau pretutindeni numai rude şi fraţi. Din păcate acest lucru şi multe altele ni le-a răpit acum, prin diferite oraşe, vrăjmaşul Bisericilor lui Hristos, aşa încît astăzi s-a ridicat un zid despărţitor chiar şi în cadrul aceloraşi oraşe, ajungînd ca fiecare din noi să se uite cu ochi bănuitori la semenul său [2]. Prin aceasta ce altceva am cîştigat decît să ne răcim sufleteşte unii faţă de alţii [3], stare cu care a caracterizat Domnul în chip excepţional însăşi situaţia apostolilor ?

Dacă vei găsi că-i indicat, faceţi, între timp, cunoştinţă unii cu alţii, ca să ştim cu cine vom intra în comuniune. Şi astfel, după ce, în vederea strîngerii la un loc, vom alege o localitate potrivită pentru ambele părţi şi timpul potrivit pentru călătorie, vom porni la drum unii către alţii, iar Domnul ne va îndruma pe drumul cel bun.

Să fii sănătos şi voios şi roagă-te pentru mine, iar dragostea de oameni a Bunului Dumnezeu să te păzească spre mulţumirea mea.

EPISTOLA 192

Către magistrul Sofronios *

Scrisă în anul 374

Dacă, aşa cum scrii în neîntrecutul Tău zel după fapte bune, te-ai făcut Tu însuţi obiect al unei îndoite bucurii, şi anume, cea dintîi, de a fi primit o scrisoare, iar cea de a doua, de a fi lucrat în folosul nostru obştesc, în cazul acesta ce răsplată n-ar trebui să-mi închipui că am, după ce am citit o scrisoare care-i ecoul celui mai dulce glas şi cînd văd

2. Din aceste cuvinte se deduce indirect sfatul dat de Sf. Vasile : de a strînge rîndurile între ortodocşii din Isauria pentru că se vede că şi în acele părţi bîntuia dihonia dintre fraţi.

3. *Matei* 24, 12 ; *Ioan* 13, 35.

* Cu eleganţa obişnuită Sfîntul Vasile recunoaşte promptitudinea cu care prietenul i-a împlinit gîndul.

că folosul mi-a venit cu o grabă atît de mare ? Şi nu numai că am primit cu plăcere scrisoarea care mi s-a trimis, dar plăcerea a fost cu atît mai mare, cu cît cel care o scria ai fost Tu însuţi. Să-mi hărăzească Domnul bucuria de a te vedea cît mai curînd, ca să-ţi pot dovedi şi cu grai viu recunoştinţa mea şi să mă bucur totodată şi de toate bunele însuşiri pe care le ai.

EPISTOLA 193.

Către Meletie, mare medic [1]

Scrisă în anul 375

Mie nu îmi este dat să pot ocoli asprimile iernii, aşa cum fac cocorii, iar dacă pentru prevederea viitorului nu sînt poate cu nimic mai neajutorat decît cocorii, în schimb în putinţa de a mă mişca liber în viaţă sînt tot atît de departe de păsări, pe cît sînt de departe şi de putinţa de a zbura. Mai întîi m-au reţinut anumite preocupări de ordin exterior, dar apoi nişte febre neîntrerupte şi puternice mi-au stors atît de mult vlaga trupului, încît aveam senzaţia că sînt şi mai slab decît mine, atît de mult slăbisem. Mă întrecusem deci şi pe mine însumi. După aceea au urmat nişte atacuri periodice de febră, care s-au repetat mai mult de douăzeci de ori. Acum, cînd se pare că aş fi scăpat de această febră, mă simt atît de slăbit în urma bolii încît m-ar putea prinde şi într-o pînză de păianjen. De aceea mi s-a interzis să fac orice călătorie, orice suflare de aer fiindu-mi mai primejdioasă decît valurile mari pentru un navigator.

Sînt nevoit, aşadar, să rămîn ascuns în cameră şi să aştept primăvara, dacă bineînţeles voi ajunge pînă atunci şi dacă nu mă va părăsi nădejdea din pricina bolii furişate înlăuntrul meu. Dacă Domnul mă va scăpa cu mîna Lui cea atotputernică, aş fi foarte bucuros să vin prin ţinuturile Tale atît de îndepărtate şi să îmbrăţişez cu mare bucurie pe un om atît de drag. Roagă-te să mi se normalizeze viaţa, aşa cum o dorim.

EPISTOLA 194

Către Zoil

Scrisă în anul 375

Ce faci, minunate prietene, cauţi să întreci măsura smereniei mele ? Tu, care ai o atît de înaltă pregătire şi te pricepi atît de mult la

1. Descriindu-şi în amănunţime suferinţele trupeşti, Sfîntul Vasile uimeşte pe oricare cu puterea lui de dăruire în folosul Bisericii.

scris, după cum reiese din epistola ta, îmi ceri să te iert, ca şi cum ai vrea să Te întreci şi pe Tine însuţi? Eliberează-te de astfel de glume şi scrie-mi de fiecare dată! Căci dacă mă delectez şi eu cu puţină retorică, aceasta o fac cînd citesc cu multă plăcere scrisorile unui bărbat erudit, iar dacă voi fi înţeles din Scriptură cît de mare dar este să ai dragoste [1], voi socoti lucrul cel mai de preţ conversaţia cu un om care te iubeşte. O! Dacă aş putea descrie ceea ce cer în rugăciuni: sănătate trupească şi fericire pentru întreaga Ta casă!

În legătură cu starea în care mă aflu, să ştii că ea nu-i cu nimic mai suportabilă decît se ştia de obicei. Ajunge să spun doar atîta pentru a-ţi putea da seama de slăbirea trupească la care am ajuns. Căci gravitatea din cale afară, cu care boala a pus stăpînire pe mine, nu poate fi prea uşor înfăţişată prin cuvinte, nici să te convingă despre ea cumva prin fapte, chiar dacă ar mai exista în boala mea ceva care depăşeşte tot ce ai ştiut despre ea tu însuţi. Stă de acum doar în puterea bunătăţii dumnezeieşti să-mi dea tărie ca să îndur cu răbdare loviturile dureroase ale trupului, pe care Domnul mi le-a trimis spre îndreptare.

EPISTOLA 195

Către Eufroniu, episcop de Coloneea

Scrisă în anul 375

Întrucît Coloneea, pe care Domnul a rînduit-o sub conducerea Ta, e aşezată departe de locurile mai circulate, oricît de multe scrisori aş trimite altor fraţi din Armenia [2], către Cuvioşia Ta trebuie să scriu mai rar pentru că nu prea găsesc om de nădejde care să-ţi aducă scrisorile. Acum însă aşteptînd fie că vei fi Tu de faţă, fie că epistola îţi va fi transmisă de episcopii cărora le-am predat-o, scriu Cuvioşiei Tale şi te salut prin scrisoarea aceasta, informîndu-te, pe de-o parte, că mai fac umbră pămîntului, iar pe de altă parte, rugîndu-te să mă ai în rugăciunile Tale, ca astfel Domnul să micşoreze tristeţile şi să înlăture această mare greutate a suferinţei care apasă ca un nor pe inima mea.

Se va întîmpla şi acest lucru dacă va fi rînduit să revină la casele lor cît mai repede preaiubiţii noştri episcopi, care sînt acum împrăştiaţi (în surghiun, n.tr.) îndurînd pedepse de dragul credinţei [3].

---

1. *I Cor.* 13, 1—8. După cît îi admiră înalta pregătire, Zoil pare a fi fost unul dintre colegii de şcoală ai sfîntului. Afară de cîteva cuvinte amicale la început, încolo îi descrie prietenului său starea de extremă slăbire la care a ajuns organismul său.

2. Pentru un om ca Sf. Vasile, care călătorise în tinereţe «peste mări şi ţări», cum ni se spune în ep. 204, nu putea fi ceva imposibil să ţină legătura (măcar şi în scris) şi cu Biserica din Coloneea, aşezată într-o regiune mai puţin circulată.

3. Aluzie la prietenul său Eusebiu, exilat în Tracia (cf. ep. 183).

EPISTOLA 196

Către Aburgios [1]

Scrisă în anul 375

Te avînți ca o stea : o dată te arăți într-un ținut barbar, altă dată în altul ; o dată împarți soldă armatei, altă dată te înfățișezi înaintea împăratului într-o ținută de sărbătoare ; iată ceea ce renumele, care ne aduce la cunoștință vești bune, nu încetează a ne aduce aminte.

Rugăm, dar, pe Dumnezeu, ca planurile și acțiunile Tale să înainteze pe măsura vredniciilor Tale, pentru ca astfel să ajungi la o situație înaltă și ca să te arăți patriei tale cîtă vreme mai sîntem pe pămînt și respirăm aerul care ne înconjoară. Căci doar atîta mai avem din viață atît timp cît mai suflăm.

EPISTOLA 197

Către Ambrozie, episcopul Mediolanului [1]

Scrisă în anul 375

I

Mari și numeroase sînt darurile Stăpînului nostru, încît nici mărimea lor nu se poate măsura, nici mulțimea lor nu se poate socoti. Dar unul din cele mai mari daruri pentru cîți primesc binefaceri cu mulțumită este și cel de față, și anume că deși sîntem foarte depărtați unii de alții, după poziția locului unde trăim, ni se oferă bunătatea de a ne uni prin comuniunea în scris. În două chipuri am avut bucuria să intrăm în legătură : întîi, prin întîlnirea noastră personală, iar în al doilea rînd, prin comunicarea noastră prin scrisori.

Întrucît am făcut cunoștință prin cele pe care mi le-ai spus — cunoștință care nu se imprimă în mintea mea cu litere văzute, trupește, ci prin cunoașterea frumuseții omului lăuntric, vădită prin varietatea cuvintelor, deoarece fiecare din noi vorbește «din prisosul inimii» [2] —, am dat slavă Dumnezeului nostru, Care din fiecare neam alege pe cei bine plăcuți Lui. Căci El a fost cel care a înălțat din turma oilor un conducă-

1. Sf. Vasile avea un dar deosebit de a-și arăta atenția față de oricine, cu atît mai mult față de cei care s-au dovedit devotați Bisericii. Aburgios era unul din aceștia.

1. Mîngîiat că de astă dată nu mai întîmpină decepții din partea apusenilor, Sf. Vasile se bucură de faptul că — potrivit tradiției — Sf. Ambrozie fusese ales de popor printr-un semn ceresc (printr-o voce de copil : «Ambrozie să fie episcop !»), punîndu-l în legătură și cu felul chemării regelui David de la oi și a prorocului Amos de la caprele lui. A se vedea Socrate, *Ist. bis.* IV, 30, Migne, P. G. 67, 114.

2. *Matei* 12, 34 ; *Luca* 6, 45.

tor pentru poporul Său (pe David, n.tr.), iar pe Amos l-a făcut chiar prooroc, luîndu-l tocmai de la păscutul turmei de capre ca să-l întărească prin Duhul Sfînt. Tot El a ales pentru purtarea de grijă a turmei lui Hristos pe un bărbat dintr-un oraş împărătesc, căruia s-a încredinţat spre conducere un popor întreg, om cu o cugetare înaltă, cu o origine strălucită, cu pricepere în ale obştei, cu putere în ale graiului, îmbrăcat cu toate podoabele darurilor lumeşti. Şi acesta refuzînd toate favorurile vieţii, pe care le-a socotit pagubă, numai ca să dobîndească pe Hristos [3], a luat arma marii şi vestitei corăbii a credinţei în Dumnezeu, conducerea Bisericii lui Hristos. Păşeşte dar înainte, omule al lui Dumnezeu, pentru că Evanghelia lui Hristos n-ai luat-o şi n-ai învăţat-o de la oameni, ci Însuşi Domnul te-a mutat de la judecătorii pămîntului pe scaunul apostolilor. Luptă-te luptă bună, alină suferinţele poporului, dacă cumva s-ar molipsi careva de boala rătăcirii ariene, trezeşte în el vechile tipare ale Părinţilor şi dă-ţi silinţa să continui corespondenţa ca să zideşti în noi casa iubirii frăţeşti pe temelia pe care ai apucat-o, căci numai aşa vom putea fi alături duhovniceşte unii lîngă alţii, chiar dacă în privinţa locaşului pămîntesc ne despart mari distanţe de loc.

II

Interesul şi rîvna Ta pentru fericitul Dionisie [4] episcopul, sînt o dovadă a întregii Tale iubiri faţă de Domnul, a cinstei faţă de înaintaşii Tăi şi a zelului pentru credinţă. Pentru că atenţia oamenilor faţă de cei dragi dintre cei de aceeaşi credinţă străbate pînă la Cel Atotputernic, Căruia îi slujeşte, iar cel care cinsteşte pe luptătorii pentru credinţă dovedeşte că tot atît de mare este şi rîvna lui pentru credinţă, de aceea această faptă aleasă formează o mărturie vie despre o virtute deosebită.

Din iubirea pe care o ai pentru Hristos am înţeles că dintre prea vrednicii fraţi aleşi de Cuvioşia Ta pentru împlinirea acestei bune lucrări, prin distincţia comportării lui, cel mai mult a provocat lauda în faţa întregii Tale preoţimi faptul că prin modestie i-au impresionat pe toţi, impunîndu-le o statornicie generală. Şi apoi, dovedind o rîvnă şi o purtare deosebită, s-au încumetat, pe de o parte, într-o vreme de iarnă insuportabilă, iar pe de altă parte, dovedind o rîvnă deosebită, au convins pe cei care străjuiseră cu credincioşie osemintele fericitului Dioni-

3. *Filip.* 3, 8.

4. După cum reiese şi din cei trei codici care au stat de bază ediţiei publicate de Maurini şi reproduse de Migne, P. G. 32, 312, aici se termină textul acestei epistole. A. Cavallin (*Die Legendenbildung um den Mailänder Bischof Dionysios*, în rev. «Eranos», Göteborg, 1945 p. 135—149) socoate (pe nedrept) neautentică partea a II-a de la cap. 2 a acestei epistole.

sie să le dăruiască lor acest «talisman» al vieții lor [5]. Și să știi că nici cei de altădată și nici puternicii zilelor de azi nu ar fi reușit să înduplece statornicia acestor oameni dacă nu i-ar fi înduioșat sinceritatea fraților care au prezentat cererea. La realizarea scopului propus a colaborat foarte mult și prezența fiului nostru, prea iubitul și prea evlaviosul Terasios preotul, care s-a oferit, de bună voie, să suporte greutățile călătoriei, care a îmblînzit pornirea neșovăielnică a unora din credincioșii de acolo, convingînd, prin cuvinte, pe cei care se împotriveau tradiției moaștelor și preluînd moaștele, cu evlavia cuvenită, le-a păstrat pentru folosul fraților, de față fiind la acest fapt preoții, diaconii și mulți alți temători de Dumnezeu. Așadar, primiți-le cu atîta bucurie cu cîtă vi le-au trimis paznicii lor. Nimeni să nu se îndoiască, nimeni să nu șovăiască ; el e acel luptător nebiruit. Aceste oseminte le recunoaște Domnul, ele s-au luptat împreună cu sufletul fericitului. Ele și sufletul lui vor primi cununa la dreapta zi a răsplătirii lui, potrivit celor care spun prin scris că «toți trebuie să ne înfățișăm înaintea judecății lui Hristos, ca să ia fiecare după cele ce a făcut prin trup» [6].

O raclă a fost cea care a primit cinstitul lui trup, nimeni altul n-a mai fost pus lîngă el. Mormîntul lui era vestit, cinstea care i se acorda era pe potriva mărturiilor. Creștinii au fost cei care l-au găzduit și l-au coborît cu mîinile lor atunci și care l-au scos acum. Ei l-au sigilat ca și cum ar fi pregătit de drum pe tatăl și pe proteguitorul lor și l-au trimis, socotind mai prețioasă bucuria lor decît mîngîierea lor.

EPISTOLA 198

Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă după Paștile anului 375

I

După epistola pe care ne-a adus-o cineva dintre ofițeri [3] am mai primit una direct pe adresa mea. Cum a fost și firesc, eu n-am trimis prea multe epistole, pentru că n-am găsit oameni care să vină spre Tine. În orice caz, au fost mai mult de patru epistole, dintre care fac parte și cele care mi s-au trimis din Samosata, drept răspuns la primele epistole ale

5. Dionisie urcase în anul 346 în scaunul episcopal al Milanului, dar în urma unor tulburări ariene el a fost exilat în Capadochia, unde a și murit în anul 374. Acum Sf. Vasile e bucuros să poată împlini cererea Sfîntului Ambrozie de a-i trimite moaștele Sf. Dionisie.

6. *Rom.* 14, 10—12, *II Cor.* 5, 10. A se vedea în această privință și studiul Pr. prof. Ioan G. Coman publicat în «Studii Teologice», nr. 5—6/1975, p. 359—379, în care se apără autenticitatea integrală a epistolei.

3. E vorba de niște ofițeri trimiși în misiune.

Cuvioşiei Tale şi pe care i le-am confirmat cu sigiliul meu fratelui iubit Leonţiu, prin controlorul financiar din Niceea, cu rugămintea de a le transmite din partea lui îngrijitorului casei lui, prea iubitului frate Sofronie, ca acesta să poarte grijă de expedierea lor către Tine. Întrucît însă epistolele acestea trec prin multe mîini, e lucru firesc ca uitarea sau comoditatea unuia să fie cauza pentru care n-au ajuns la Cuvioşia Ta. De aceea te rog să mă ierţi că epistolele îţi sosesc atît de rar [2].

Ar fi trebuit, e drept, să-ţi fi trimis pe cineva de aici şi n-am făcut-o. Drept ai judecat şi eşti în drept să-mi faci observaţie, dar să ştii totodată că aici iarna a fost atît de aspră încît toate drumurile au fost împotmolite pînă în zilele Paştilor, şi n-am avut pe nimeni să aibă atîta curaj încît să înfrunte această greutate a drumului. Căci chiar dacă corpul nostru preoţesc pare numeros, totuşi se compune din oameni prea puţin obişnuiţi cu drumeţiile, întrucît ei nu se îndeletnicesc nici cu negustoria, nu le place să petreacă prin ţări străine şi cei mai mulţi din ei deprind, în general, cîte-o meserie sedentară, ca astfel să-şi poată asigura cele trebuincioase traiului zilnic [3]. De pildă, chiar şi pe fratele acesta, pe care l-am trimis la Cuvioşia Ta, l-am chemat de la ţară, ca să-l folosim drept curier al epistolelor către Cuvioşia Ta, iar treburile noastre le va comunica deschis Cuvioşiei Tale, iar el prin harul lui Dumnezeu, s-ajungă curat şi repede la mine.

Pe iubitul frate Eusebiu citeţul, pe care de mult am dorit să-l trimit la Cuvioşia Ta, l-am reţinut, aşteptînd să se îmbunătăţească vremea. Şi acum ne aflăm într-o frămîntare nu din cele mai fericite, de aceea mă tem ca nu cumva lipsa de deprindere cu drumeţiile să-i aducă oarecare greutăţi şi să-i prilejuiască vreo îmbolnăvire trupească, întrucît şi aşa e destul de bolnăvicios.

II

E de prisos să-ţi mai aduc la cunoştinţă în scris inovaţiile doctrinale care s-au întins în tot Răsăritul, întrucît fraţii înşişi le vor putea expune destul de amănunţit prin viu grai. Să ştii însă, Prea Cinstite Părinte, că în clipa cînd scriam această scrisoare atît de rău mă simţeam, încît îmi pierdusem orice nădejde că aş mai supravieţui.

Nu mă simt în stare nici măcar să înşir toate simptomele suferinţelor care mă încearcă şi să descriu slăbirea şi urcarea continuă a febrei, precum şi reaua dispoziţie în care mă aflu. Pot să spun că din toate acestea reţin una singură : că s-a împlinit vremea petrecerii în această viaţă nenorocită şi vrednică de plîns.

2. Dacă era greu de găsit curieri obişnuiţi, cu atît mai greu se pot afla pentru corespondenţa cu cei exilaţi.

3. Interesante ştiri despre situaţia materială a preoţilor.

EPISTOLA 199

Către Amfilohiu, despre canoane [1]

Scrisă în anul 375

Îți răspunsesem mai de mult la niște întrebări pe care Cuvioșia Ta mi le puseseși, dar scrisoarea n-am trimis-o încă, pentru că m-a oprit lunga și primejdioasa mea îmbolnăvire și pentru că n-am găsit un curier de încredere. Într-adevăr, foarte puțini sînt pe aici oamenii care să cunoască bine drumul și care să fie pregătiți pentru o astfel de misiune. Deci, cunoscînd acum pricinile întîrzierii, iartă-mă. Am admirat la Tine dorința de a învăța, pe care ai împreunat-o cu smerenia, întrucît dorești să te mai instruiești după ce ți s-a încredințat odată slujba de a învăța Tu pe alții [2], și încă de a-i învăța prin mine, cînd se știe că eu nu stăpînesc o poziție însemnată în domeniul cunoașterii [3]. Dar pentru că vrei să faci acest lucru cu frică de Dumnezeu, ceea ce altcineva nu l-ar face prea ușor, trebuie ca și eu să vin, peste puterile mele, în ajutorul bunei Tale voințe și nobilei Tale rîvne.

XVII

M-ai întrebat privitor la preotul Vianor [4] dacă ar mai putea fi primit în cler în urma jurămîntului pe care l-a făcut. După cîte știu se luase o hotărîre comună pentru clericii din Antiohia, care făcuseră jurămînt deodată cu el, stabilindu-se că la serviciile publice ei nu mai au voie să ia parte, în schimb în particular pot îndeplini slujbe preoțești. Hotărîrea aceasta îi dădea drept și lui Vianor să-și exercite funcția, întrucît serviciul lui de preot nu era legat de Antiohia, ci de Iconium ; or, după cum mi-ai scris tu însuți, Vianor și-a mutat chiar și domiciliul de la Antiohia în Iconium. Dacă Cuvioșia Ta vei cere acestui om să facă penitență pentru ușurătatea cu care a făcut acel jurămînt în fața unui bărbat necredincios [5], pentru că nu mai putuse răbda neplăcerea acestei mici primejdii, atunci poți să-l primești [6].

---

1. A se vedea epistola 188, după care se face și numerotarea canoanelor.
2. Am mai amintit că Amfilohiu fusese hirotonit ca episcop în anul 373.
3. Astfel de modestii întîlnim adeseori în epistolele Sf. Vasile.
4. Cazul preotului Vianor se aseamănă cu cel al preotului Chiriac din can. 10 al acestui Sfînt Părinte. În amîndouă cazurile se recomandă aplicarea principiului iconomiei «pentru a nu face sminteală în fața poporului», dar îi dă și epitimie.
5. Cel vizat aici pare a fi un episcop arian din timpul schismei din Antiohia. Era epoca lui Valens.
6. Vezi can. 25 ap., 95 trul., 10, 28—29, 64, 81—82 Vasile c. Mare.

XVIII

În privința fecioarelor căzute, care, după ce făgăduiesc Domnului că vor trăi în curăție, cad sub patimile trupului și-și calcă astfel legămîntul, Părinții noștri, procedînd cu bunătate și cu blîndețe față de neputințele celor care alunecă spre rău, au stabilit că ele ar putea fi reprimite în comuniunea Bisericii după ce vor fi făcut penitență vreme de un an, pentru că se aseamănă cazul lor cu al celor care se căsătoresc a doua oară. Dar după cît mi se pare, prin harul lui Dumnezeu, Biserica este în creștere și devine tot mai puternică [7], și întrucît se înmulțește acum și tagma fecioarelor, sînt de părere că lucrul trebuie cercetat așa cum se prezintă, făcînd apel și la sugestiile Scripturii unde am mai putea găsi încă idei similare. Văduvia este mai prejos decît fecioria, de aceea și păcatul văduvelor e mai mic decît cel al fecioarelor [8]. Să vedem în acest sens ce a scris Pavel lui Timotei : «iar de văduvele cele tinere ferește-te, căci atunci cînd poftesc împotriva lui Hristos, vor să se mărite și își agonisesc osîndă fiindcă și-au călcat legămîntul dintîi» [9]. Or, dacă văduva cade sub o judecată atît de grea pentru că și-a călcat credința făgăduită lui Hristos, ce va trebui să credem despre o fecioară care e mireasa lui Hristos și un vas sfințit închinat Stăpînului ? Săvîrșește un mare păcat chiar și sclava care-și dăruiește trupul unor căsătorii clandestine, umplînd de stricăciune casa, iar prin viața sa nelegiuită batjocorește și pe stăpînii ei ; fără îndoială că e cu mult mai grav ca o mireasă să devină adulteră, necinstind și unirea pe care a făcut-o cu Mirele său dîndu-se unor plăceri necurate. Or, dacă văduva se osîndește ca și o sclavă desfrînată, atunci și fecioara va cădea sub osînda unei adultere. Și după cum numim adulter pe cel care viețuiește împreună cu o femeie străină, faptă pentru care nu-l primim la Cuminecătură, pînă ce nu se va fi lăsat cu totul de păcat, tot așa vom hotărî și cînd e vorba de fecioară.

Dar și acest lucru trebuie să-l stabilim acum : fecioară este cea care s-a adus de bună voie Domnului, renunțînd la căsătorie și preferînd viața de sfințenie. Deci făgăduințele făcute Domnului le admitem din clipa în care vîrsta omului a ajuns la maturitatea judecății. Într-adevăr, nu-i drept să socotim valabile declarațiile unor copile, ci numai cînd acestea au ajuns la mai mult de 16 sau 17 ani, fiind deplin stăpîne pe gîndirea lor și dacă, după ce au fost supuse unei destul de îndelungate cercetări, ele au stăruit, după ce au cerut cu insistență și după ce s-au rugat, să fie

---

7. Cam prea multă îngăduință arată aici Sf. Vasile «creșterii» Bisericii, cînd în cele mai multe epistole se plînge tocmai de criză, de dezbinări, de derută.

8. Încă de pe vremea Sf. Pavel văduvele și fecioarele depuseseră vot de castitate. Ele erau controlate de Biserică.

9. *I Tim.* 5, 11—12.

primite, abia atunci pot fi numărate între fecioare, confirmînd făgăduința care prezintă astfel de garanții și putînd fi pedepsite fără cruțare dacă ar călca-o. Căci multe sînt aduse înainte de împlinirea acestei vîrste de părinți, de frați sau de alte persoane apropiate lor, fără ca ele să vină din convingere personală spre viața de necăsătorie, ci doar pentru că vor să-și asigure astfel niște mijloace oarecare de trai. Astfel de tinere nu trebuie primite cu ușurință, ci să aștepte pînă ce vom cerceta amănunțit intenția lor proprie [10].

XIX

Nici din făgăduințele pentru feciorie făcute de bărbați n-am recunoscut decît pe ale celor care s-au înscris în rîndul călugărilor, căci se vede că au primit în chip tacit să ducă viață de necăsătorie. Totuși și pentru ei cred că se cuvine să se procedeze tot așa, întrebîndu-i și primind din partea lor făgăduința lămurită, iar dacă se vor întoarce iarăși la viața legată de trup și de plăceri, să fie supuși pedepsei cu care sînt condamnați cei care trăiesc în desfrînare [11].

XX

Pe acele femei care, pe cînd se aflau încă în erezie, au mărturisit că doresc să trăiască în feciorie, dar după aceea au ales căsătoria, cred că nu trebuie să le osîndim, «căci cele cîte zice legea le spune celor care sînt sub lege» [12]. Or, cele care n-au ajuns încă să se supună jugului lui Hristos nu cunosc nici legile Domnului. De aceea ele sînt primite de Biserică și, deodată cu iertarea tuturor celorlalte păcate, ele obțin de pe urma credinței în Hristos și iertarea acelora [13]. În general pentru cele ispășite o dată, în viața de catehumenat, nu se mai cere acum iarăși altă ispășire. Firește că pe aceștia Biserica nu-i primește fără Botez, de aceea drepturile acestei nașteri de a doua sînt pentru ei un lucru foarte necesar.

XXI

Dacă un bărbat viețuind împreună cu o femeie nu se mulțumește cu viața de căsătorie, ci cade în desfrîu, noi îl socotim desfrînat și îi fixăm un timp mai îndelungat de pedepsire, totuși n-avem un canon care să ne

10. Can. 19 sin. I ec.; 15—16 sin. IV ec.; 40, 44 trul.; 6, 44, 126 Cartag.; 4, 60 Vasile.
11. Can. 26 ap.; 7, 16 sin. IV ec.; 44 trul.; 19 Anc.; 6, 8, 20, 60 Vasile c. Mare.
12. *Rom.* 3, 19.
13. Ereticii erau socotiți egali cu cei trecuți prin școala catehumenatului atunci cînd era vorba să fie primiți în rîndurile credincioșilor ortodocși. În acest canon se vorbește despre cei ce «se nasc» prin Botez.

dea drept să-l punem sub acuzarea de adulter dacă păcatul lui a fost săvîrşit cu o femeie liberă de căsătorie, pentru că, zice Scriptura, femeia adulteră odată «pîngărită, pîngărită va fi şi nu se mai întoarce la soţul ei» [14], iar «cel ce ţine pe cea preacurvă este nebun şi necredincios» [15]; dimpotrivă, cel ce a desfrînat cu ea nu va fi exclus de la împreuna-vieţuire cu soţia lui. De aceea femeia îşi va primi soţul, dacă acesta se lasă de desfrîu, iar bărbatul va trimite la casa ei pe cea care s-a pîngărit. Nu-i uşor să descoperi temeiul acestei practici, dar obiceiul aşa s-a încetăţenit.

XXII

Pe cei care au femei provenind din răpire şi care le-au luat atunci cînd ele erau logodite cu alţii cu plan de căsătorie, nu trebuie să-i primim (la Împărtăşanie, n.tr.) pînă cînd acele femei nu le vor fi fost luate şi date logodnicilor, dacă aceştia vor vrea să le ia, ori să renunţe la ele. Iar dacă va lua cineva pe o femeie liberă, va trebui să i se ia şi să fie dată la ai săi, şi să se lase la aprecierea rudelor, ori părinţilor, de vor fi, ori fraţi sau orice ocrotitori ai fetei; şi de vor voi ei să o dea lui de soţie, trebuie să se încheie nunta; iar dacă ei nu vor, să nu fie siliţi.

Cît despre cel care şi-a luat ca femeie pe una pe care mai întîi a necinstit-o, fie prin surprindere, fie prin orice silă, aceluia trebuie neapărat să i se aplice pedeapsa prevăzută desfrînării. Or pedeapsa pentru cei care desfrînează s-a hotărît să fie de patru ani. În primul an desfrînaţii trebuie respinşi de la rugăciunile obştei, ei rămînînd doar să plîngă la uşile Bisericii; în al doilea an ei pot fi primiţi să stea la Liturghie pînă cînd se fac citirile Apostolului şi Evangheliei; în anul al treilea trebuie făcută pocăinţa (şi mărturisirea păcatelor, n.tr.); în anul al patrulea ei au drept să asculte întreagă Liturghia, împreună cu poporul, dar n-au drept încă să ia Sfînta Împărtăşanie [16]. Abia după aceea să fie primit la Împărtăşirea cu cel Bun.

XXIII

Pentru cei care s-au căsătorit cu două surori, sau cele ce s-au căsătorit cu doi fraţi, eu am trimis o scrisoare a cărei copie se află la Cuvioşia Ta [17]. În schimb cel care a luat pe soţia fratelui său, unul ca acesta să nu se primească pînă ce nu se va fi despărţit de ea.

---

14. *Ier.* 3, 1 (ed. 1914).
15. *Pilde* 18, 23 (ed. 1914).
16. A se vedea la epistola 188 nota 5.
17. A se vedea ep. 160.

XXIV

Apostolul a hotărît că dacă văduva trecută în catalogul văduvelor, adică a celor întreţinute de Biserică, se căsătoreşte, să i se treacă cu vederea. Nici pentru bărbatul văduv n-a fost rînduit nici o lege; pentru el e de ajuns pedeapsa rînduită celor care se căsătoresc de două ori. În schimb, văduva care a ajuns la 60 de ani şi totuşi ar vrea să vieţuiască cu bărbat, nu va fi socotită vrednică de Împărtăşirea cu cel Bun pînă ce nu va renunţa la o astfel de patimă a necurăţiei. Iar dacă am înscris-o (între credincioşii Biserici, n.tr.), vina vi fi a noastră, nu a femeii.

XXV

Cel care ţine pe o femeie necinstită de dînsul, va fi supus pedepsei fixate pentru necinstire, în schimb i se îngăduie s-o aibă de soţie.

XXVI

Desfrînarea nu e nuntă şi nici chiar început de nuntă. De aceea, dacă-i cu putinţă să-i convingem să se despartă unii ca aceştia care s-au unit prin desfrîu, ar fi lucrul cel mai bun. Dacă cu tot dinadinsul doresc să vieţuiască împreună, să li se pună în vedere pedeapsa rînduită pentru desfrînare [18], dar totuşi să nu-i despărţim, ca nu cumva să se întîmple ceva mai rău.

XXVII

Despre preotul care din neştiinţă a încheiat o căsătorie necanonică am hotărît ceea ce se cădea, adică să poată avea şi el scaun în Biserică, dar de la celelalte activităţi preoţeşti să fie îndepărtat, căci este de ajuns pentru un om, care are situaţia lui, că i s-a dat iertare. Ca să binecuvîntezi pe altul cînd tu trebuie să-ţi îngrijeşti propriile tale răni, e o nepotrivire, căci cînd binecuvîntezi împărtăşeşti sfinţenie. Or, cine n-are sfinţenie, pentru că a păcătuit din neştire, cum s-o dea altuia ? Deci el să nu binecuvînteze nici în public, nici în particular, şi nici să împartă altora trupul lui Hristos, dar nici să nu săvîrşească nici o altă lucrare sfîntă, ci să se mulţumească doar cu întîietatea şederii şi să ceară cu lacrimi Mîntuitorului să-i ierte păcatul săvîrşit din neştiinţă.

XXVIII

Mi se pare într-adevăr absurd ca cineva să facă un jurămînt că nu se va atinge de cărnurile de porc. De aceea binevoieşte a-i învăţa să

---

18. A se vedea mai sus, can. 22.

nu mai facă astfel de legăminte și de făgăduințe fără rost, convingîndu-i că folosirea acestei mîncări este indiferentă, întrucît nici o făptură lăsată de Dumnezeu «nu-i de lepădat dacă se ia cu mulțumire» [19]. De aceea legămîntul de care e vorba aici e ridicol, iar lipsirea de un astfel de aliment nu-i necesară [20].

XXIX

Dregătorilor care se jură să facă rău supușilor, la fel li se cade aplicat un leac în stare să-i vindece de o boală care trebuie tratată cu cea mai mare grijă. Tratamentul lor e de două feluri: mai întîi, să-i înveți să nu se mai jure; al doilea, să nu stăruiască în hotărîrile cele rele. De aceea, dacă cineva a avut intenția, de mai înainte, ca printr-un jurămînt să facă rău altuia, acela să-și dovedească părerea de rău pentru nesocotința cu care a făcut acel jurămînt, dar să nu folosească evlavia drept pretext ca să-și respecte jurămîntul. Irod n-a avut nici un folos că și-a respectat jurămîntul, căci pentru ca să nu și-l calce s-a făcut ucigașul proorocului. O dată pentru totdeauna jurămîntul a fost interzis, dar cu atît mai mult trebuie osîndită nenorocirea care s-a făcut.

De aceea, cel care s-a jurat trebuie să se căiască, nu să se zbată să facă și mai mare nelegiuirea. Cercetează-i numai absurditatea și vei vedea: de s-ar jura cineva să scoată ochii fratelui, oare ar fi bine dacă s-ar înfăptui una ca aceasta? Dar de s-ar jura cineva să ucidă? Dar dacă — pe scurt — ar făgădui cineva prin jurămînt să calce orice poruncă? «Juratu-m-am și m-am hotărît nu ca să săvîrșesc păcatul, ci ca să păzesc judecățile dreptății Tale» [21]. Și după cum avem datoria de a întări porunca prin nestrămutate hotărîri, tot așa trebuie să nimicim și să stîrpim în tot chipul păcatul.

XXX

În legătură cu cei care comit rapt, e drept că nu avem un canon mai vechi, dar mi-am făcut o socotință proprie, în sensul că 3 ani să fie excluși de la rugăciuni, atît ei, cît și cei care i-au ajutat s-o facă. Iar pentru raptul săvîrșit fără silă nu se aplică nici o pedeapsă dacă la mijloc n-a existat nici necinstire și nici vreun furt oarecare. Văduva este stăpînă pe sine însăși și stă în voia ei de a-l urma ori nu pe răpitor. De aceea n-avem să purtăm grijă de pretexte [22].

---

19. *I Tim.* 4, 4.
20. Merită subliniată larga și sănătoasa concepție a Sf. Vasile despre post.
21. *Matei* 14, 7; *Ps.* 118, 46.
22. Hotărîrile sin. IV ec. vor fi și mai precise, cf. can. 27.

XXXI

Femeia al cărei bărbat a plecat și nu știe unde se află, dacă se însoțește cu altul înainte de a se fi convins despre moartea lui, săvîrșește adulter[23].

XXXII

Clericii care au săvîrșit păcat de moarte sînt scoși din preoție, dar nu vor fi îndepărtați de comuniunea cu laicii, căci «nu vei fi urgisit de două ori în același necaz»[24].

XXXIII

Femeia care a născut în călătorie și n-a purtat grijă de cel născut trebuie să îndure pedeapsa ca pentru ucidere[25].

XXXIV

Pe femeile care au comis adulter și din evlavie au mărturisit ori au fost vădite într-un chip oarecare, Părinții noștri ne-au oprit să le dăm în vileag în public, ca nu cumva vădindu-se să oferim noi o cauză de moarte; însă ne-au mai poruncit Părinții ca ele să rămînă excluse de la Împărtășanie pînă ce își vor împlini sorocul pocăinței[26].

XXXV

În cazul bărbatului pe care l-a părăsit soția trebuie să se cerceteze care a fost pricina părăsirii și dacă se constată că femeia a plecat fără motiv, bărbatul este vrednic de iertare, iar femeia trebuie pedepsită. Bărbatului i s-a dat această iertare pentru ca să păstreze mai departe comuniunea cu Biserica[27].

XXXVI

Femeile ostașilor, care se recăsătoresc în timpul cît soții lor sînt dați dispăruți, sînt supuse aceleiași pedepse ca și cele care se căsătoresc în urma absenței bărbaților lor care se află în călătorie, și care nu așteaptă reîntoarcerea lor. Oricum, cazul acesta admite o oarecare indulgență, pentru că bănuiala este în favorul morții[28].

23. A se vedea aici mai jos, can. 46.
24. *Naum* 1, 9; cf. can. ap. 20, 30, 64.
25. Cf. can. 52, aici, mai jos.
26. Cf. can. 48 ap.; 87, 93 trulan; 21, 31, 35—36, 46, 48, 77, 80 Vasile cel Mare.
27. Cf. can. 48 ap.; 87, 93 trulan; 21, 35—36, 46, 48, 77, 80 Vasile cel Mare.
28. Cf. can. 46 Vasile cel Mare.

XXXVII

Cel care se căsătoreşte cu femeia altuia, după ce i-a fost luată cea cu care trăise ilegal, va suporta acuza de adulter faţă de prima femeie, dar pentru cea de a doua nu va mai fi învinovăţit [29].

XXXVIII

Fetele care fără voia părinţilor s-au luat după bărbaţi, trăiesc în desfrînare, dar dacă ele se împacă cu părinţii e semn că fapta îşi primeşte vindecarea. Totuşi ele să nu fie primite imediat în comuniune, ci să fie pedepsite vreme de trei ani.

XXXIX

Femeia care trăieşte împreună cu un bărbat adulter comite şi ea adulterul, atîta vreme cît vieţuieşte împreună cu el [31].

XL

Femeia care fără învoirea stăpînului său se dă unui bărbat, trăieşte în desfrînare, iar cea care apoi a reuşit să încheie căsătoria, pe care o poate contracta liber, e socotită ca măritată cu adevărat. De aceea prima unire era un desfrîu, pe cînd cea de a doua, o căsătorie. De fapt, învoielile celor ce sînt sub stăpînirea altuia n-au nici o tărie [32].

XLI

Femeia care în văduvia ei dispune liber de ea însăşi, poate, fără să fie învinovăţită, să locuiască împreună cu un bărbat, dacă el n-are pe nimeni cu care să rupă căsătoria, după cum a zis Apostolul: «dacă bărbatul ei va muri, este liberă să se mărite cu oricine vrea, numai întru Domnul» [33].

XLII

Căsătoriile încheiate fără de învoirea stăpînilor sînt desfrînări. Deci, atîta timp cît sînt în viaţă tatăl sau stăpînul lor, cei ce locuiesc laolaltă sînt vinovaţi, iar aceasta durează pînă cînd stăpînii lor vor aproba căsătoria. Dacă stăpînii aprobă, căsătoria lor e valabilă [34].

---

29. Cf. şi can. 77.
30. Cf. can. 40, 42, Vasile cel Mare.
31. A se vedea şi can. 58, 77 Vasile cel Mare.
32. Cf. şi can. 42, 53 (Vasile).
33. A se vedea şi can. 30, 53, 87 Vasile cel Mare.
34. Cf. şi can. 38, 40.

XLIII

Cel care a dat aproapelui o lovitură de moarte e ucigaş, indiferent dacă el a început bătaia sau dacă a lovit apărîndu-se [35].

XLIV

Diaconiţa care a săvîrşit păcatul desfrînării cu un păgîn nu mai este primită în comuniune, dar va putea să se împărtăşească după şase ani, bineînţeles dacă va vieţui în nevinovăţie. Păgînul care după încreştinare se întoarce iarăşi la sacrilegiul păgîn, e ca şi cum s-ar fi întors la vărsătura sa. Noi nu mai îngăduim ca trupul diaconiţei, care fusese consacrat odată, să ajungă din nou sub slujirea poftelor trupeşti [36].

XLV

Dacă cineva, după ce a luat numele de creştin, huleşte pe Hristos nu mai are nici un folos de această numire.

XLVI

Femeia care s-a măritat fără să ştie cu un bărbat părăsit pentru o vreme de soţia sa şi care apoi a fost alungată pentru că între timp cea dintîi s-a întors la dînsul, este o desfrînată, dar din neştiinţă. De aceea nu va fi oprită de la nuntă, însă mai bine ar fi dacă ar rămîne aşa [37].

XLVII

Encratiţii [38], sacoforii [39] şi apotactiţii [40] sînt supuşi aceloraşi norme ca şi novaţienii, căci pentru aceştia s-a promulgat un canon, deşi deosebit, dar în ceea ce îi priveşte pe aceştia a fost trecut cu vederea. În general, noi îi botezăm din nou pe aceştia chiar dacă la Voi obiceiul rebotezării a fost interzis, aşa cum a fost interzis şi la romani, în urma unei hotărîri speciale, totuşi vrem ca hotărîrea noastră să se impună, fiindcă eresul lor e ca o odraslă a ereziei marcionite care detestă căsătoria, se feresc de vin cu dezgust şi spun că creatura lui Dumnezeu este spurcată; de aceea noi nu-i primim la Biserică dacă nu se botează

35. Cf. şi can. 56, 57 Sf. Vasile.
36. A se vedea şi can. 51, 70 (Sf. Vasile).
37. Cf. şi can. 31 şi 36 ale Sf. Vasile.
38. Encratiţii (ἐγκράτεια = cumpătare), grupare rigoristă, uneori împreunată şi cu erezia, dar de cele mai multe ori numai cu schisma. Un reprezentant tipic al lor a fost Taţian Sirianul (sec. II) care condamna şi căsătoria, carnea, vinul, socotindu-le nedemne pentru creştini.
39. Aceştia purtau un sac în loc de veşmînt.
40. Aceştia respingeau căsătoria.

cu Botezul nostru, ca să pronunțe formula «Botezatu-ne-am în (numele) Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh», pe cei care cred că Dumnezeu este autor al relelor, după pilda lui Marcion [41] și a altor eretici. De aceea, dacă se primește această hotărîre trebuie să se întrunească mai mulți episcopi în sinod și așa să promulge canonul, pentru ca atît cei ce procedează în felul acesta să fie fără primejdie, cît și cel ce răspunde să fie vrednic de crezare în rezolvările date acestor probleme.

XLVIII

Femeia părăsită de bărbatul ei trebuie, după părerea mea, să rămînă așa (nemăritată), pentru că Domnul a spus «oricine va lăsa pe femeia sa, afară de cuvînt de desfrînare, o face să săvîrșească adulter». Apoi, prin numirea ei de adulteră a exclus-o pe dînsa de la împreunarea cu alt bărbat. Cum poate fi acuzat ca pricină de adulter un astfel de bărbat, iar femeia care s-a numit de Domnul adulteră să fie nevinovată ? [42].

XLIX

Violurile săvîrșite prin silă nu trebuie să dea loc unei învinuiri. De aceea nici sclava care a fost siluită de stăpînul său nu e supusă pedepsei [43].

L

Nu există lege privitoare la cea de a treia nuntă [44], din acest motiv cea de a treia căsătorie nu-i încheiată după lege. Desigur eu privesc asemenea practici ca întinăciune pentru Biserică [45]. Dar nici nu arunc asupra lor osîndă publică, de aceea le socotim mai de îngăduit decît desfrînarea propriu-zisă.

EPISTOLA 200

Către Amfilohiu, episcop de Iconium

Scrisă în primăvara anului 375

Îmbolnăvirile s-au ținut lanț una după alta, iar ocupațiile legate de treburile bisericești și de oamenii care tulbură Bisericile m-au năpădit iarna întreagă precum și în tot acest răstimp, pînă în clipa în care îți scriu această epistolă. De aceea n-a fost cu putință nici să-ți trimit ceva

41. Unul din cei mai cunoscuți eretici ai sec. al II-lea.
42. *Matei* 5, 32. A se vedea și can. 36, 46, 77 și 80 ale Sf. Vasile.
43. Cf. și can. 30 al Sf. Vasile.
44. A se vedea și cele spuse în can. 80 al Sf. Vasile.
45. În decursul veacurilor asprimea acestui canon s-a redus, Biserica arătîndu-se mult mai îngăduitoare față de căsătoriile a doua și a treia.

prin curier și nici să te cercetez eu însumi. Îmi închipui că așa s-au petrecut lucrurile și cu Frăția Ta; desigur nu mă gîndesc la boală — ferească Dumnezeu!, ci mai curînd doresc să te înzestreze Dumnezeu cu îndelungată sănătate trupească, pentru ca să poți sluji multă vreme poruncilor Lui —, ci îmi închipui că «grija Bisericilor»[1] îți aduce și ție destule încurcături neplăcute.

Chiar și acum e vorba să-ți trimit pe cineva anume pentru a ne face cunoscut unul altuia situația în care ne aflăm. Întrucît Meletios, acest fiu prea iubit, care instruiește pe recruții recent intrați sub arme, m-a înștiințat că ar fi posibil să-ți trimit salutări prin el, m-am grăbit să văd pe acest aducător al epistolei, om care în locul epistolei poate relata și despre mesajele noastre atît din pricina caracterului lui iubitor de adevăr, cît și pentru că cunoaște toate problemele noastre[2]. Prin mijlocirea lui rugăm, mai întîi de toate, pe Cucernicia Ta să mă pomenească în rugăciuni, pentru a mă elibera de greutatea trupului, care mi-a devenit o adevărată povară, apoi Bisericii lui să hărăzească pace, iar Ție să-ți aducă liniște și ușurare, așa încît, după ce vei fi îndrumat în chip apostolesc treburile Licaoniei, să începi să vizitezi și ținuturile noastre, fie cîtă vreme mai sînt încă în trup, fie pe cînd va fi rînduit să plec la Domnul. Oricum, să te legi de aceste ținuturi ca și cum ar fi ale Tale, sprijinind pe cei ce se clatină și ridicînd pe cei neputincioși, schimbînd totul în ceea ce Îi place Domnului, prin darul Duhului care petrece în tine.

Pe prea cinstiții fiii noștri Meletie și Meletios[4], pe care-i cunoști de mult și-i prețuiești ca și cum ar fi ai tăi proprii, să-i ții sub ocrotirea Ta, rugîndu-te pentru ei. Pentru că ajunge atîta ca să le cîștigi toată încrederea. Te rog să saluți din partea mea pe cei care se află în jurul Cuvioșiei Tale, întreg clerul și poporul pe care-l păstorești, precum și pe toți iubitorii de Hristos frați și împreună slujitori.

Să-ți aduci aminte să faci pomenirea prea fericitului mucenic Eupsihie[5] și să nu aștepți să-ți aduc a doua oară aminte nu numai să-ți fixezi exact ziua sosirii tale la noi, ci și să o și avansezi cu cîtva timp, pentru ca să ne și faci fericiți, desigur dacă vom mai fi încă în trup.

---

1. *II Cor.* 11, 28.
2. Nu cunoaștem mai de aproape cine este acest Meletios, dar se vede că era un om apropiat și de încredere.
3. Semnul celei mai intime prietenii dintre cei doi ierarhi.
4. Deci și unul și altul erau folosiți ca oameni de încredere, curieri atît de căutați.
5. A se vedea și cele spuse în epistolele 100, 176, etc.

Pînă atunci să rămîi pentru mine și pentru Biserica lui Dumnezeu sănătos și rugător pentru noi prin harul Bunului Dumnezeu.

EPISTOLA 201

Către Amfilohiu, episcop de Iconium

Scrisă la începutul verii anului 374

Pentru multe pricini doresc să te întîlnesc, atît pentru a te folosi ca sfetnic în problemele care ne stau în față, dar mai ales a mă mîngîia după lipsa pe care ți-am dus-o fără să te văd de atîta vreme. Întrucît însă pricini diferite ne-au împiedicat pe amîndoi, iar slăbirea generală a organismului te-a doborît și pe Tine [1], după cum nici mie încă nu mi-a trecut vechea mea suferință, să ne dăm unul altuia iertare, încît să nu ne facem învinuiri nici unul, nici celălalt (pentru că nu ne-am scris, n.tr.).

EPISTOLA 202

Către Amfilohiu, episcop de Iconium

Scrisă în vara anului 375

Întîlnirea cu Cucernicia Ta este în orice împrejurare un mare privilegiu pentru mine, dar cu mult mai mult acum, cînd ne cheamă la întrunire probleme deosebit de importante. Întrucît urmările bolii mele sînt atît de grave încît nu-mi îngăduie nici cea mai mică mișcare, sînt atît de puternice încît atunci cînd mi-am făcut, cu trăsura, drumul pînă la paraclisul martirilor [2] puțin a lipsit să nu cad din nou în aceeași boală, sînt nevoit să-ți cer iertare. Drept aceea, dacă e cu putință să se amîne întrunirea cu cîteva zile, atunci cu ajutorul lui Dumnezeu te voi și vizita și mă voi face părtaș și grijilor care te apasă. Dacă problema presează, faceți cu ajutorul lui Dumnezeu ce veți crede de cuviință, socotindu-mă prezent și pe mine împreună cu voi, ca unul care accept tot ce veți fi rezolvat bine.

Harul Bunului Dumnezeu să te păzească sănătos și voios întru Domnul și rugător pentru mine.

---

1. O boală, se vede recentă, apărută și la Sfîntul Amfilohiu.

2. Despre cultul martirului Eupsihios (și al altora) ni se relatează în multe din epistolele Sf. Vasile, așa nr. 142, 176, 200, 252 etc.

EPISTOLA 203

Către episcopii de pe țărmul mării

Scrisă în anul 375

I

M-a prins un dor mare să mă întîlnesc cu Voi, dar mereu s-a ivit o piedică în calea bunei mele dorințe. O dată m-a împiedicat starea proastă a sănătății mele (căci desigur nu vă poate fi necunoscut cît de aprig i-am simțit prezența încă din copilărie, și acum, la bătrînețe [1], se vede că boala a crescut deodată cu mine și m-a pedepsit după dreapta judecată a lui Dumnezeu, Care rînduiește totul cu înțelepciune), altă dată au fost grijile pentru binele Bisericilor, precum și luptele duse împotriva vrăjmașilor dreptei credințe. Din această cauză, pînă în clipa de față am dus-o în mare tristețe și în adîncă supărare, pentru că simțeam că-mi lipsește sprijinul vostru.

De la Dumnezeu, Cel Care a binevoit să ia asupră-Și trup și să Se sălășluiască între noi [2] ca să ne îndrepteze viața prin pildele virtuților și să vestească prin însuși glasul Evangheliei împărăției, am înțeles că «întru aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții» [3]. Iar ca dar de rămas bun, atunci cînd era vorba să ducă la îndeplinire în Trupul Său iconomia mîntuirii, a lăsat ucenicilor dragostea Sa, spunîndu-le : «pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă» [4]. De altfel nici eu n-aș putea crede că fără dragoste reciprocă și fără ca să fac tot ce-i cu putință pentru a trăi în pace cu toți, m-aș putea socoti slujitor vrednic al lui Iisus Hristos.

Multă vreme am tot așteptat, nădăjduind mereu că va veni o vreme să mă cercetați și Voi. Nu se poate să nu știți că fiind expus public în fața tuturor, așa cum sînt stîncile ale căror piscuri ies din apa mării, îndur și eu furia valurilor eretice, care, deși se izbesc în jurul meu, nu ajung să înece ceea ce se află în spatele meu. Și cînd zic «noi» nu înțeleg doar puterea omenească, ci și harul lui Dumnezeu, Care arată că puterea Lui «întru slăbiciune se desăvîrșește» [5], după cum zice și prorocul, vorbind în numele Domnului : «au de fața Mea nu vă sfiiți pentru că am pus nisipul hotar mării ?» [6]. Cel atotputernic a legat marea cea uriașă și înfricoșată de ceea ce e mai nestatornic și mai de dispre-

---

1. Cînd scria aceste lucrări Sf. Vasile avea doar 45 de ani.
2. *Ioan* 1, 14.
3. *Ioan* 13, 35.
4. *Ioan* 14, 27.
5. *II Cor.* 12, 9.
6. *Ier.* 5, 22 (ed. 1914).

ţuit, nisipul. Iar dacă aşa stau lucrurile, concluzia logică ar fi ca iubirea voastră să trimită la mine mai des pe cîţiva din adevăraţii noştri fraţi să mă viziteze în necazurile mele [7]. Căci nu făgăduiesc că n-aş fi supus la nenumărate greşeli, pentru că sînt om şi trăiesc în trup.

II

Întrucît pînă acum ori că aţi uitat ceea ce-mi datoraţi, pentru că n-aţi văzut ce era de făcut, prea cinstiţi fraţi, ori că nu m-aţi socotit vrednic de o vizită frăţească, fiind poate preveniţi de nişte calomnii pe care unii le lansează împotriva mea, iată acum încep eu corespondenţa şi declar că sînt gata să mă spăl înaintea Voastră de învinuirile aduse împotriva mea, cu singura condiţie ca aceia care mă hulesc să accepte să se prezinte faţă către faţă înaintea cuvioşiilor Voastre: dacă voi fi dovedit vinovat, îmi voi recunoaşte greşelile şi, după ce vă veţi fi convins, veţi dobîndi iertare de la Dumnezeu scoţînd din comuniune pe un păcătos ca mine, iar cei care vor fi dobîndit această convingere împotriva mea vor dobîndi răsplată, pentru că au dat pe faţă răutatea mea cea ascunsă.

Dacă, însă, mă osîndiţi înainte de a vă fi convins, eu nu mă voi mai învinui de nimic altceva decît că am pierdut ce era mai scump decît orice bun: iubirea care ne leagă de voi, pierdere pe care şi voi o veţi suferi la fel, întrucît nu mă veţi mai avea mult, iar ceea ce-i mai grav este că vă dovediţi potrivnici Evangheliei, care zice [8] «nu cumva Legea noastră judecă pe om, dacă nu-l ascultă mai întîi şi nu ştie ce a făcut?» Iar cel care varsă împotriva mea batjocuri, fără să fi adus şi mărturii despre cele spuse, acela va aduce împotriva sa însăşi o nelegiuire prin folosire greşită a cuvintelor. Căci cum s-ar cuveni să numim pe calomniator dacă nu-i dăm un nume pe care însăşi purtarea lui spune că îl poartă? De aceea cel care-mi aduce învinuiri să nu mai fie un potrivnic [8bis], ci un acuzator sau mai curînd să nu accepte nici numirea de acuzator, ci să fie un frate iubitor, care atrage atenţia frăţeşte şi care nu foloseşte convingerea decît pentru îndreptare. Să nu fiţi, aşadar, auzitori de calomnii, ci arbitri şi judecători ai unor dovezi. Aşadar, să nu fim părăsiţi la necaz, ci să mi se arate limpede în ce constă vina mea [9].

---

7. Idei similare şi în epistolele 90 şi 92 în care Sf. Vasile aştepta cu îngrijorare un semn de ajutor de la episcopii din Apus. Acum aşteaptă acelaşi ajutor în lupta împotriva ereticilor, de la nişte episcopi mai din apropiere. Ar fi fost bucuros şi măcar de o «vizită frăţească» din partea lor, dar poate vor fi uitat de ea.

8. *Ioan* 7, 51.

8 bis. În greceşte potrivnicul se exprimă prin διάβολος.

9. Se ştie că Sf. Vasile admitea la comuniune pe semi-arienii care-şi recunoşteau greşeala şi cereau unirea. Alţii îl acuzau pentru împăciuitorismul lui, cf. ep. 204.

III

Să nu pună stăpînire pe voi gîndul că «noi» locuim la malul mării, că sîntem străini de răul de care suferă cei mai mulţi şi că n-avem nevoie de ajutorul nimănui, sau ce folos am avea dacă am sta în comuniune cu ceilalţi ? Dumnezeu a despărţit insulele de continent prin mări, dar a unit prin dragoste pe locuitorii din insule cu cei de pe continent. Nimic nu desparte pe unul de celălalt, fraţilor, atîta vreme, cel puţin, cît nu intervine vreun zvon deliberat care să îndemne la dezbinare. Dacă vă situaţi într-o altă categorie de membri ai Bisericii nu puteţi să ne spuneţi nouă, care facem parte din acelaşi trup, «n-avem nevoie de voi». Dacă vă socotiţi cap al Bisericii de pretutindeni [10], capul nu poate spune picioarelor : «n-avem nevoie de voi». Cele două mîini au nevoie una de alta, aşa cum şi picioarele se ajută unul pe celălalt şi tot astfel şi ochii au o vedere mai limpede atunci cînd se face uz de amîndoi.

Cît despre mine, recunosc slăbiciunea mea şi caut să fiu de aceleaşi păreri. Ştiu, într-adevăr, că, chiar dacă nu sînteţi prezenţi trupeşte, îmi veţi fi de mare folos în împrejurările cele mai grele prin ajutorul pe care ni-l vor da rugăciunile Voastre. Dar pentru Voi nu-i un lucru potrivit nici cu judecata oamenilor şi nu-i plăcut nici lui Dumnezeu să folosiţi astfel de cuvinte, pe care nu le folosesc nici popoarele care nu cunosc pe Dumnezeu. Căci popoarele, se spune, chiar dacă locuiesc într-o ţară aparte, totuşi, din pricina nesiguranţei viitorului, încheie între ele bucuros alianţe şi urmăresc relaţii reciproce, ştiind că acestea sînt folositoare tuturora. Noi, fiii celor care au stabilit de la o margine la alta a lumii doar prin cîteva norme de lege intercomuniunea dintre oameni, convingîndu-i că toţi cetăţenii sînt fraţi şi rude între ei, iată ne rupem acum de restul lumii şi nu ne ruşinăm nici de izolarea noastră şi nici nu ne mai gîndim ce mare pugbă aducem provocînd dezbinarea, necutremurîndu-ne nici pentru că ne-am vedea ameninţaţi de proorocia Domnului Hristos, Care a zis : «din pricina înmulţirii fărădelegii, iubirea multora se va răci» [11].

IV

Nu, prea cinstiţi fraţi, nu vă opriţi la astfel de fapte, ci mîngîiaţi-vă pentru cele ce au trecut, trimiţînd scrisori paşnice şi frăţeşti, poto-

---

10. Poate că tot prin astfel de cuvinte Sfîntul Vasile osîndeşte mîndria şi înfumurarea cu care au tratat cererile repetate după ajutor adresate prin atîţia curieri (a se vedea ep. 90, 92).

11. *Matei* 24, 12. Acest adevăr constituie pentru Sf. Vasile — desigur numai în chip figurat —, prin deasa lui afirmare, poate cea mai amară realitate.

lind, ca printr-o iubire suavă, rana din inima mea, pe care mi-ați făcut-o prin nepăsarea de pînă acum [12]. Dacă vreți să veniți să mă întîlniți personal și să cercetați înșivă greșelile în care am căzut, ca să vedeți dacă păcatele mele vor fi atît de mari pe cum se aude, ori dacă nu cumva sînt sporite de adaosul minciunii, — fie ! Sînt gata să Vă primesc la sosire cu brațele deschise și rugătoare și să mă supun unei cercetări amănunțite, singurul lucru pe care-l doresc este ca dragostea să conducă totul. Dacă vreți să stabiliți o localitate de la voi, unde să merg și să mă plătesc de datoria de a Vă face o vizită și să mă ofer pentru cercetarea la care voi fi supus numai să vă vindece relele din trecut și să nu lăsați de acum nici un loc pentru calomnie, — fie și aceasta ! Oricum, chiar dacă sînt îmbrăcat întru-un trup bolnăvicios, atîta vreme cît mai suflu țin de datoria sfîntă să nu uit nimic din ceea ce poate contribui la «zidirea Bisericilor lui Hristos» [13].

Nu tîlcuiți pe dos înțelesul rugăminții mele, nu recurgeți la nevoia de a descoperi și altora necazul meu ! Să știți, fraților, că pînă acum mi-am ținut ascunsă în mine însumi această supărare pentru că mi-ar fi fost rușine să descopăr înstrăinarea Voastră și altora din cei cu care stăm în comuniune și care stau mai departe de ținuturile Voastre, de frică să nu-i supărăm și pe ei și să nu provocăm bucurie în sînul celor care ne urăsc. Toate acestea Vi le scriu acum numai eu singur, dar cu aprobarea tuturor fraților din Capadochia, care m-au rugat să nu mă folosesc de primul curier ce mi-ar ieși în cale, ci de un om care, prin inteligența pe care i-a dat-o Dumnezeu, ar putea completa toate pasajele rămase neclare în scrisoarea mea, căci mă tem că ea să nu fie prea lungă [14]. Vreau să vorbesc despre doritul și prea evlaviosul frate Petru, preotul. Primiți-l cu dragoste și trimiteți-l înapoi cu cuvinte de pace, pentru ca să fie pentru noi un vestitor de fericiri.

---

12. Se vede că Sfîntul va fi simțit destul de dureros indiferentismul episcopilor din nordul Capadochiei.

13. *I Cor.* 14, 5, 12. Să nu fi rămas impresionați acești episcopi tradiționaliști de smerenia și rîvna Sfîntului? El nu urmărea decît «Zidirea Bisericilor lui Hristos» (*I Cor.*, 14, 5).

14. Se resimte în această scrisoare «lungă» dorința de disculpare a Sfîntului, pe care o va afișa mai explicit în epistola 204. El, de dragul păcii, propunea primirea în comuniune a arienilor care se întorc. De fapt credem că bănuiala dușmanilor lui ori chiar și a celor ce stăteau în rezervă era pînă la un loc justificată. Cine putea să dea garanția că «întoarcerea» arienilor era sinceră și definitivă? Lecțiile prezentului nu erau totdeauna de prea bun augur. Însă dragostea Sfîntului pentru realizarea păcii era prea mare ca să n-o pună în aplicare. De aceea, raliind și pe colegii din ținuturile nordice ale Asiei Mici la marele său ideal, Sfîntul nu voia să cedeze. Aproape cu aceleași cuvinte se adresează și celor din Neocezareea (ep. 204).

EPISTOLA 204

Către cei din Neocezareea [1]

Scrisă în vara anului 375

I

Am tăcut multă vreme şi unii şi alţii, prea cinstiţi şi prea iubiţi fraţi, parcă am fi supăraţi unii pe alţii. Şi totuşi, cine poate fi chiar aşa de înverşunat şi de neîmpăcat faţă de cel care l-a supărat, încît, dacă a avut pică pe el, să ţină mînie o viaţă de om ? E drept că se întîmplă să putem vedea ca, chiar fără motiv îndreptăţit, unii oameni să rămînă despărţiţi, pe cît ştim noi, multă vreme, cu toate că există motive mai multe şi serioase ca oamenii să se apropie şi să trăiască laolaltă şi în cea mai strînsă prietenie.

Unul din aceste motive, primul şi cel mai important, este porunca Mîntuitorului, Care a spus clar : «Prin aceasta vor cunoaşte toţi că sînteţi ucenicii Mei, dacă veţi avea dragoste unii faţă de alţii» [2]. Iar la rîndul său Apostolul (Pavel) ne arată limpede superioritatea dragostei, numind-o fie «împlinirea legii» [3], fie înfăţişînd-o ca pe cea mai înaltă dintre toate virtuţile, spunînd : «De aş grăi în limbile oamenilor sau ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare şi chinval răsunător. Şi de aş avea şi darul proorocirii şi tainele toate le-aş cunoaşte şi orice ştiinţă, şi de aş avea atîta credinţă încît să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimic nu sînt. Şi de aş împărţi toată avuţia mea şi de aş da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu-mi foloseşte» [4]. Şi toate acestea nu ca şi cînd nici una din virtuţile enumerate n-ar putea fi realizate fără iubire, ci pentru că Sfîntul a vrut să asigure prin acest limbaj înflorit superioritatea poruncii dragostei faţă de toate celelalte.

II

În al doilea rînd, dacă faptul că am fi avut dascăli comuni contribuie în mare măsură la unire, apoi, într-adevăr, şi voi şi noi am avut aceiaşi dascăli, care ne-au învăţat tainele lui Dumnezeu, părinţii noştri duhovniceşti, cei care au întemeiat dintru început Biserica Voastră din Neocezareea. Mă gîndesc la acel om mare, care a fost Sfîntul Grigorie [5],

---

1. După cum se va vedea din textul ei, epistola aceasta e adresată preoţilor din Neocezareea.
2. *Ioan* 13, 35.
3. *Rom.* 13, 10.
4. *I Cor.* 13, 1—3.
5. Taumaturgul. Nu-i exclus ca însuşi Sf. Vasile să fi văzut lumina zilei în Neocezareea, unde părinţii săi aveau întinse moşii. P. Hristu, *Sf. Vasile, Opere*, vol. III, în col. «Părinţii greci ai Bisericii», Tesal. 1973, p. 161, în lb. greacă.

şi apoi la toţi cei care au urmat după el pe tronul episcopal din oraşul Vostru, răsărind ca nişte luceferi unul după altul şi bătătorind acelaşi drum spre a lăsa, din viaţa cerească pe care au dus-o, semne uşor de urmat pentru cei ce o doresc. Şi dacă nici însuşirile trupeşti nu trebuie dispreţuite, pentru că şi ele ajută mult la statornicirea unei uniri de nezdruncinat şi la adîncirea unei comuniuni vitale, să ştiţi că şi sub acest raport au existat poziţii comune între voi şi noi.

În această privinţă, o, tu cel mai strălucit dintre oraşe — pentru că, vorbindu-vă vouă, mă adresez oraşului vostru întreg — pentru ce eu nu primesc de la voi nici o scrisoare de politeţe, nici un cuvînt îmbucurător, ci dimpotrivă v-aţi deschis urechile spre cei care se ocupă doar de calomnii ? Cu atît mai mult trebuie să mă îndurerez cu cît văd împlinindu-se tot mai mult scopul strădaniilor lor, căci opera împotrivirii demască pe autorul ei, pe care, cu toate că este cunoscut ca părtaş la multe nedreptăţi, totuşi răutatea este cea care-l caracterizează cel mai deplin, fapt pentru care şi-a primit şi numele [6]. Dar să mi se ierte îndrăzneala că vorbesc pe faţă : văd că vă deschideţi amîndouă urechile faţă de cei care mă vorbesc de rău şi primiţi în sufletele Voastre totul fără control, nefiind între voi nimeni care să deosebească minciuna de adevăr. Cine a fost cruţat vreodată de învinuiri răutăcioase atîta vreme cît a luptat singur ? Cine a fost dovedit mincinos dacă lipsea omul care-l calomnia ? Ce cuvînt nu găseşte crezare la auditori dacă acuzatorul susţine cu tărie că lucrurile aşa s-au întîmplat şi dacă cel acuzat nu-i de faţă şi nu aude acuzele răutăcioase care i se aduc ? Oare nu ne învaţă acelaşi lucru şi experienţa vieţii, anume că auditorul care vrea să fie drept şi nepărtinitor nu trebuie să se lase dus cu totul de spusele celui care a vorbit primul, ci să aştepte şi apărarea acuzatului, pentru ca din compararea celor două poziţii să poată scoate adevărul ? «Judecaţi judecată dreaptă» [7] iată o poruncă din cele necesare pentru mîntuire.

III

Spun acest lucru nu ca şi cum aş fi uitat de cuvintele Apostolului, atunci cînd, fugind de judecăţile omeneşti, îşi rezervă viaţa întreagă spre a da seamă în faţa nemitarnicului Judecător, căci zice : «pentru mine e prea puţin lucru să fiu judecat de Voi sau de o judecată omenească» [8]. Întrucît învinuiri mincinoase au apucat să Vă împuieze ure-

6. Persoana la care se gîndeşte Sfîntul Vasile şi pe care o descrie aşa e Atarvios, «omul calomniilor» după cum ni se spune în ep. 65, 126, dar mai ales în ep. 204, 207, 210. Durerea era cu atît mai mare cu cît Atarvios era rudă cu Sf. Vasile. Din ultimele epistole reiese că el a îmbrăţişat şi sabelianismul.

7. *Ioan* 7, 24.

8. *I Cor.* 4, 3.

chile, calomniind viața și credința mea în Dumnezeu, să nu uitați că cel ce acuză aduce prejudicii la trei persoane deodată : celui pe care-l calomniază, celor cărora li se adresează și persoanei sale proprii. Aș fi păstrat tăcerea — știți bine — în ce privește prejudiciul persoanei mele, nu pentru că disprețuiesc stima Voastră (cum aș putea-o face tocmai eu, care, ca să n-o pierd, Vă scriu și acum și îmi pledez personal cauza ?), ci, pentru că văd că din cele trei persoane jignite, eu sînt atins cel mai puțin. Voi înșivă sînteți cei care îmi sînteți răpiți, iar Vouă vi se răpește și adevărul. Cel ce face acest lucru caută să mă înstrăineze de Voi, după ce el însuși s-a înstrăinat de Dumnezeu [9], pentru că nu poți fi unit cu Dumnezeu atîta vreme cît disprețuiești poruncile Lui. Vorbesc, așadar, mai mult în folosul vostru decît în al meu, vrînd să Vă feresc de o pierdere ireparabilă. Căci ce pierderi mai mari ar putea da peste cineva decît aceea de a pierde cel mai prețios din cîte bunuri există, adevărul ?

IV

În fond, ce vreau să spun, fraților ? Nu că eu aș fi un om fără păcat, nici că viața nu mi-ar fi plină de nenumărate scăderi. Mă cunosc bine și nu încetez de a vărsa lacrimi pentru păcatele mele, doar-doar voi îmblînzi cumva pe Bunul Dumnezeu ca să scap de osînda ce mă amenință. Și acest lucru se poate, dar cel ce judecă faptele noastre, să nu caute numai gunoiul din ochii mei [10]. Căci mărturisesc că mare grijă și respect port față de cei sănătoși. Dacă, însă, tu nu vei putea spune așa ceva (și cu atît mai puțin o vor putea spune aceia ai căror ochi sînt mai curați, pentru că se știe că însușirea celor desăvîrșiți este tocmai să nu se înalțe, pentru că altfel ar putea fi acuzați de lăudăroșenia fariseului, care căuta să se îndreptățească pe sine, în timp ce vameșul se smerea), atunci să te cercetezi bine la doctor și să nu judeci înainte de a veni Domnul, Care va judeca la arătare chiar și cele ascunse și va da pe față și sfaturile inimilor lor [11]. Și să te gîndești și la Cel care a zis : «Nu judecați ca să nu fiți judecați» [12], «Nu osîndiți și nu veți fi osîndiți» [13]. Peste tot, însă, frații mei, dacă păcatele mele nu pot fi îndreptate, atunci de ce nu ascultă de dascălul Bisericilor, care zice : «Mustră, ceartă, îndeamnă» ? [14] Iar dacă fărădelegea mea nu poate fi vindecată, atunci de ce nu mi se dă vina pe față, de ce nu se denunță greșelile

9. *Atarvios.*
10. *Matei* 7, 3.
11. *I Cor.* 4, 5.
12. *Matei* 7, 1.
13. *Luca* 6, 37.
14. *II Tim.* 4, 2.

mele și de ce nu scapă astfel Bisericile de răul pe care li-l fac ? Să nu îngăduiți, așadar, ca insulta să murmure între dinții voștri ! Asta ar putea-o face vreo roabă, care învîrte la moară, sau vreun nătăfleț de prin circuri, oameni a căror limbă este mai ascuțită la clevetiri. Mai există, doar, episcopi ! Să fie chemați să judece ! Există preoți în fiecare parohie ; să fie convocați cei mai vrednici dintre ei ! Să vorbească deschis oricine vrea, pentru ca faptele să constituie o dovadă, iar nu insultă. Să mi se arate toate greșelile mele ascunse, numai să n-o facă din ură, ci să mă mustre ca pe un frate. Pentru că este mai cu dreptate ca noi păcătoșii să trezim mila în oamenii sfinți și lipsiți de păcat, decît să provocăm dușmănie.

V

Dacă am făcut vreo greșeală în cele ale credinței, să mi se arate rînduiala scrisă pe care am călcat-o. Să se instituie și aici un nou juriu drept și nepărtinitor ! Să se dea citire acuzațiilor ! Să se facă cercetări dacă nu cumva acuzația își are temei mai curînd în ignoranța acuzatorului ori dacă nu cumva este anulată de însăși țesătura ei. Căci multe lucruri bune li se par rele celor ce au un criteriu nesigur de judecată, după cum nici sarcinile cu greutate egală nu par egale atunci cînd talgerele balanței nu sînt în echilibru, iar celui al cărui gust este afectat de boală pînă și mierea i se pare uneori amară. Și ochiul cînd nu-i sănătos nu vede clar toate obiectele reale, ci își închipuie multe lucruri care nu există în realitate, chiar și cînd se judecă puterea cuvîntului se întîmplă adeseori ceva asemănător, cînd judecătorul este ceva mai puțin competent decît scriitorul. Căci atît cel ce judecă valoarea unei cuvîntări, cît și cel ce a compus-o, trebuie să dovedească într-un fel aceeași pregătire. Nu cumva găsește să-și dea părerea despre agricultură cineva care n-a fost deloc agricultor ? Sau va judeca cineva ce înseamnează armonie sau fals în compozițiile muzicale dacă acela nu stăpînește nici pe departe legile armoniei ? Oare va putea judeca orice prim venit o cuvîntare, dacă nu va arăta cine i-a fost dascăl și cîți ani a învățat, într-un cuvînt, dacă n-a auzit cît de cît despre arta de a întocmi cuvîntări ?

Dar nici în problemele duhovnicești nu-i îngăduit oricui să se prezinte la examinarea cuvintelor rostite, ci numai celui căruia i s-a dat duhul înțelegerii, după cum ne-a învățat Apostolul, cînd a vorbit despre împărțirea darurilor : «Unuia i se dă prin Duhul Sfînt cuvînt de înțelepciune, iar altuia, după același Duh, cuvîntul cunoștinței ; unuia i se dă credința în același Duh, unuia facerea de minuni, iar altuia proorocire,

unuia deosebirea duhurilor...» [15]. Deci, dacă Scripturile noastre sînt inspirate de Duh Sfînt, atunci să-mi arate cel ce vrea să judece că el are harisma deosebirii duhurilor în problemele duhovnicești. Dacă el însă hulește, așa cum o spune cu amărăciune, că provine din înțelepciunea lumii acesteia, atunci să-mi arate cel puțin că-i versat în înțelepciunea lumii și atunci îl vom lăsa să cadă în destinul judecății. Nimeni să nu creadă că am inventat un astfel de caz numai ca să scap de cercetare, pentru că nu aș avea mărturii. De aceea vă încredințez tocmai Vouă, prea iubiții mei frați, sarcina de a examina învinuirile puse în sarcina mea. Sînteți, oare, atît de întîrziați la minte încît să aveți nevoie de toți avocații ca să aflați adevărul? Și dacă nu vi se par învinuirile chiar atît de convingătoare, atunci convingeți pe flecarii voștri să lase la o parte orice hulă, iar dacă nu sînteți siguri că așa stau lucrurile, atunci consultați măcar oameni în stare să cunoască fidel faptele sau, dacă vreți, cereți-ne explicații scrise. În orice caz, puneți la inimă hotărîrea de a nu lăsa lucrurile nelămurite.

VI

Și apoi ce altă mărturie mai impresionantă despre credința mea V-ar trebui mai mult decît aceea că am fost crescut de acea prea fericită femeie, bunica mea, care s-a născut aici, la Voi? Mă gîndesc la acea renumită Macrina, care mi-a transmis învățătura Sfîntului și Făcătorului de minuni Grigorie, precum și toate cele pe care tradiția orală i le-a păstrat pînă atunci și pe care ea însăși le păstra într-o neștearsă amintire și de care s-a folosit să crească și să formeze în dogmele pietății pe acel mic copil, care eram eu. După ce am ajuns la vîrsta să pot gîndi și mintea mi s-a maturizat cu anii, am colindat peste mări și țări, iar pe oamenii pe care i-am prins într-o viață potrivită cu regula pietății, i-am socotit ca părinți adevărați și i-am ales ca îndrumători ai sufletului în calea spre Dumnezeu.

Sînt conștient și pînă în ceasul de față că, prin darul Celui care m-a ales la o chemare sfîntă întru cunoașterea ființei Sale, n-am adunat în inimă alt cuvînt potrivnic învățăturii celei sănătoase și nici nu mi-am întinat sufletul cu blestemata învățătură a ucenicilor lui Arie. Dacă uneori am admis în comuniune pe unii din cei proveniți din școala lui, care-și ascundeau acest rău în adîncul inimii lor și care pronunțau cuvinte pioase sau cel puțin nu se împotriveau la cele ce spuneam eu, am tăcut-o din pricină că nu am vrut să arunc asupra lor toate osîndirile și pentru că m-am supus hotărîrii pe care Părinții o luaseră în legătură

15. *I Cor.* 12, 8–10.

cu ei. Căci eu am primit de la fericitul Atanasie, episcopul Alexandriei o scrisoare pe care o am încă în mîini, iar celor care o doresc le-o pot arăta, scrisoare în care el lămurește limpede că dacă vrea cineva să se întoarcă de la rătăcirea arienilor și să recunoască mărturisirea de credință de la Niceea, să-l primim fără rezerve, căci la o astfel de hotărîre au aderat și episcopii din Macedonia și Ahaia. Socotind necesar să urmez fără rezerve un astfel de bărbat, din cauza autorității pe care o prezentau acești martori și fiindcă doream în același timp să primesc răsplata făcătorilor de pace, am înscris în numărul celor care erau admiși la comuniune cu mine pe toți cei care mărturisesc această credință [16].

VII

Căci ar fi mai drept să nu judecăm problemele numai după unul sau doi din cei care nu urmează drumul drept al adevărului, ci după mulțimea episcopilor din întreaga creștinătate, care s-au unit cu noi prin harul lui Dumnezeu. Să fie întrebați cei din Pisidia, din Licaonia, din Isauria, din cele două Frigii, din (cele două) Armenii, aflate în apropiere de voi, pe cei din Macedonia, din Ahaia, din Iliria, din Galia, din Spania, pe toți cei din Italia, pe cei din Sicilia, din Africa, din Egipt (partea sănătoasă) și din restul Siriei. Toți aceștia îmi scriu scrisori și primesc scrisori de la mine. Din toate aceste scrisori trimise lor și primite de la ei puteți vedea că toți sîntem uniți prin aceleași sentimente și avem aceleași idei. De aceea, cine se desface de comuniunea cu noi — să nu scape acest lucru atenției Voastre ! — unul ca acela se desparte de întreaga Biserică. Priviți, fraților, în jurul vostru și vedeți cu cine sînteți în comuniune : dacă n-o veți accepta pe a noastră, cine vă va mai recunoaște ? Nu ne puneți în situația să luăm vreo hotărîre dureroasă în legătură cu Biserica cea mai iubită de noi ! Nu mă siliți să destăinui ceea ce stă ascuns momentan în inima mea, acum cînd gem și plîng în mine însumi pentru răutatea ceasului de față, la gîndul că, fără motiv, cele mai mari Biserici care trăiau între ele ca adevărate surori, din cele mai vechi începuturi, se află acum în neînțelegere [17]. Nu mă puneți în situația să denunț acest lucru înaintea tuturor Bisericilor, eu care le țineam pînă acum ascunse în inima mea prin frîna rațiunii mele. Ar fi mai bine să dispărem noi toți și să trăiască Biseri-

---

16. L. Duchesne, *Histoire ancienne de l'Église*, vol. II, Paris, 1910, p. 390 ș.u. Amănunte la A. Grillmeier, *Le Christ dans la tradition chrétienne*, Paris, 1972, 242—256, 323—336. Toată întrebarea era doar dacă «convertirea» arienilor era sinceră sau nu. Dar aceasta aparținea pedagogiei și pastorației Bisericii.

17. Jurisdicțiile celor două Cezarei (a Capadochiei și a Pontului) erau cele mai extinse.

cile noastre în înțelegere reciprocă, decît să vedem copilăreștile și mărunțele noastre certuri provocînd un atît de mare rău popoarelor lui Dumnezeu! Întrebați pe părinții voștri și ei vă vor informa că, chiar dacă mai de mult comunitățile păreau separate geografic, erau una prin aceleași simțăminte, fiind conduse de un singur cuget. Neîntrerupte erau legăturile popoarelor între ele, dese erau vizitele pe care clericii și le făceau unii altora. Păstorii înșiși erau însuflețiți unii pentru alții de atîta dragoste încît fiecare îl socotea pe colegul său dascăl și îndrumător în slujirea lui Hristos *.

EPISTOLA 205

Către episcopul Elpidios

Scrisă în anul 375

Iarăși am angajat pe scumpul nostru Meletie Preotul să ducă relatările mele iubirii Tale. Ne hotărîsem, cu toate acestea, să-l cruțăm din pricina bolii pe care o contractase de bunăvoie, făcîndu-și trupul rob de dragul Evangheliei lui Hristos, dar m-am gîndit că mi s-ar fi căzut să Te salut eu personal prin astfel de mijlocitori în stare să suplinească cu ușurință prin ei înșiși tot ce n-a fost notat în scrisoare și să devină pentru cel care o primește, ca și pentru cel care o scrie, un fel de scrisoare vie. Totodată aș fi vrut să satisfac și dorința pe care și-a manifestat-o pe față pentru desăvîrșirea Ta, întrucît i-a fost dat de mai multe ori să se convingă pe viu de calitățile pe care le ai. Iată de ce l-am rugat și de astă dată să vină la Tine.

Prin el mă plătesc de vizita pe care ți-o datoram și cer să te rogi pentru mine și pentru Bisericile lui Dumnezeu pentru ca Domnul să ne dea să ducem o viață pașnică și liniștită, după ce ne va scăpa și de atacurilor dușmanilor Evangheliei. Dacă pare potrivit cu vederile inteligenței Tale și dacă crezi că ar fi totodată necesar să ne întîlnim noi amîndoi, ori s-avem întîlnire și cu ceilalți frați prea onorați, episcopii care locuiesc pe țărmul mării, arată-mi tu însuți locul și data unde să aibă loc această întîlnire și scrie-le și fraților [1]. Și astfel, fiecare lăsîndu-ne la vreme orice ocupații care ne absorb, vom putea lu-

---

* Din pricina indignării, Sfîntul Vasile nu pare să-și fi încheiat epistola, care pare a fi cea mai frumoasă din cîte a scris. Y. Courtonne, *op. cit.*, VI, 177.

1. După cum reiese și din epistolele 206 și 251, Elpidios era unul din episcopii devotați Sfîntului Vasile. În scrisoarea de față și în cea următoare se exprimă dorința lor de întîlnire undeva pe malul sudic al Mării Negre spre a asigura unitatea ortodoxă a credincioșilor amenințată de grupul condus de Eustațiu de Sebasta. Cf. ep. 203.

cra ceva pentru zidirea Bisericilor lui Dumnezeu, să uităm orice supărări care ne vin din bănuieli reciproce şi să întărim dragostea, fără de care nu există nici o ţinere deplină a vreunei porunci, după cum ne-a spus-o însuşi Domnul [2].

EPISTOLA 206

Spre mîngîiere, episcopului Elpidios *

Scrisă în anul 375

Acum îmi dau seama cît de rea este starea sănătăţii mele, cînd văd ce piedică pune ajutorului pe care trupul meu trebuie să-l dea sufletului meu. Căci dacă lucrurile ar merge după dorinţa mea, nu m-aş mai adresa ţie prin scrisori sau prin mijlocirea curierilor, ci mi-aş achita eu însumi datoria mea de dragoste şi aş profita de aproape de folosul duhovnicesc pe care-l pot lua de la Tine. Din păcate mă aflu cu sănătatea într-o stare atît de rea încît nu ştiu dacă cu greutate voi rezista să mă mişc chiar şi numai în ţară, la vizitele pe care sînt obligat să le fac parohiilor mele. Dar să-ţi dea Domnul putere şi rîvnă, iar mie să-mi adauge şi vigoare fizică pe lîngă bunăvoinţa pe care o am acum, pentru ca, aşa cum te-am mai rugat, să pot să-mi împlinesc plăcerea de a mă bucura de Tine, cînd voi fi sosit în ţinutul Comanei.

Mi-e teamă, totuşi, în legătură cu vrednicia Ta, ca nu cumva doliul familiei tale să fie pentru tine o piedică, întrucît am înţeles că ai fost încercat prin moartea unui nepot, a cărui pierdere fireşte că îl întristează şi pe bunicul lui; dar pentru un bărbat care a ajuns la o astfel de înaintare în virtute şi care cunoaşte bine firea lucrurilor omeneşti printr-o experienţă îndelungată şi dintr-o învăţătură duhovnicească deosebită, e logic să nu fie cu totul de nesuferit despărţirea de rudele cele mai apropiate. Într-adevăr, Domnul nu cere de la noi aceleaşi lucruri pe care le cere de la oamenii de rînd. Aceştia trăiesc după anumite obiceiuri, pe cînd noi avem ca regulă de viaţă poruncile Domnului şi pildele de altădată ale bărbaţilor fericiţi, a căror măreţie sufletească s-a arătat mai ales în împrejurări grele.

De aceea, ca să laşi şi Tu în lume pildă de curaj şi de sincer ataşament faţă de obiectul nădejdilor noastre, arată că nu te încovoi sub greutatea durerii, ci eşti mai presus de mîhniri, răbdător în suferinţe, vesel în nădejdi. Să nu existe aici nici o piedică pentru întîlnirea plă-

---

2. *Matei* 22, 39—40.

* În epistola aceasta Sfîntul Vasile exprimă condoleanţe episcopului Elpidios pentru moartea unui nepot al său.

nuită pe care trebuie s-o ai cu mine. La copiii mici vîrsta este un temei suficient ca să nu-i poţi învinui, iar noi sîntem nevoiţi să ne ducem la îndeplinire slujba care ne-a fost încredinţată de Dumnezeu şi să fim gata în toate lucrurile pentru buna iconomisire a Bisericilor : pentru aceea a şi rezervat Dumnezeu răsplăţi bogate iconomilor celor credincioşi şi înţelepţi.

EPISTOLA 207

Către clericii din Neocezareea

Scrisă în anul 375

I

Unanimitatea urii pornite împotriva mea şi faptul că toţi, pînă la unul, daţi ascultare căpeteniei voastre [1], care duce lupta împotriva persoanei mele, m-au silit să păstrez tăcerea faţă de voi toţi şi să nu încep eu cel dintîi să reiau în scris sau verbal legătura cu voi, ci să-mi mistui amărăciunea în tăcere. Întrucît însă nu se cuvine să tăcem în faţa calomniilor, nu ca să mă apăr pe mine răspund la aceste calomnii, ci doar pentru a nu îngădui să cîştige ele teren, lăsînd pe cei amăgiţi să cadă pradă înfrîngerii, am socotit necesar să Vă mai trimit o epistolă, preaînţelepţilor, cu toate că nu m-aţi învrednicit de nici un răspuns la scrisoarea circulară pe care v-am trimis-o de curînd, atît vouă cît şi tuturor slujitorilor altarelor din ţinutul vostru [2].

Fraţilor, nu fiţi slugarnici faţă de cei ce vă vîră în suflete învăţături greşite şi nu staţi nepăsători, uitîndu-vă cum vrăjmaşii otrăvesc cu credinţe nelegiuite poporul lui Dumnezeu care vi s-a încredinţat ! Numai Sabelie Libianul şi Marcel de Ancira [3] au mai îndrăznit să propovăduiască şi să formuleze în scris astfel de nebunii, cum fac acum conducătorii voştri bisericeşti, care debitează nişte sofisme şi raţionamente false, pe care le dau drept produsul minţii lor, deşi nu sînt în stare să le formuleze limpede. Împotriva mea aceşti îndrumători ai voştri împrăştie în popor lucruri spuse şi nespuse, dar în acelaşi timp ei se feresc în tot chipul să se întîlnească cu mine. Şi ce credeţi, de ce ? Oare nu pentru că se tem că le voi demasca învăţăturile lor stricate ? Oamenii aceştia au ajuns pînă la un aşa grad de neruşinare, încît născocesc împotriva

1. Episcopul Atarvios.

2. Ep. 204.

3. Sabelios a trăit în sec. III şi a fost primul mare eretic antitrinitar. După el Fiul şi Duhul ar fi numai «moduri» de existenţă a lui Dumnezeu revelat lumii ca creator (Tatăl), mîntuitor (Fiul) şi ca sfinţitor (Duhul Sfînt). Marcel, episcopul Ancirei, a apărat credinţa niceeană, dar apoi a primit sabelianismul.

mea tot felul de lucruri fanteziste, taxînd învățăturile mele nici mai mult, nici mai puțin decît ca periculoase. Or, se știe că și de-ar aduna în căpățînile lor toate nălucirile lungilor nopți de iarnă, ei tot nu vor putea să-mi pună în socoteală nici cea mai mică blasfemie, pentru că în toate Bisericile există martori cu miile care mă pot apăra.

II

Dacă-i întrebi care-i cauza acestei nedeclarate și neînduplecate războiri, ei răspund că totul pornește de la modul deosebit în care se recită la noi psalmii și în care se cîntă melodiile glasurilor bisericești, precum și alte lucruri, de care mai curînd ar trebui să se rușineze. Mă mai învinuiesc și pentru că avem între noi oameni care se nevoiesc a trăi în viață ascetică rupîndu-se de lume și de grijile pămîntești, griji pe care Domnul le aseamănă cu spinii care împiedică cuvîntul să aducă roade [4]. Acești oameni trăiesc în trupurile lor moartea lui Hristos [5], pentru că își iau asupra lor crucea și urmează Domnului [6]. Mărturisesc că și viața mi-aș da-o numai să pot fi învinuit de astfel de nedreptăți și să am pe lîngă mine oameni pe care să-i îndrum într-o astfel de școală a evlaviei. E drept că există oameni cu astfel de virtuți în Egipt, ba se află și în Palestina o seamă de astfel de practicanți ai trăirii evanghelice. Am auzit că și în Mesopotamia se află astfel de bărbați cu viețuire desăvîrșită și fericită. Noi, cei din Capadochia, sîntem parcă niște copii în comparație cu cei desăvîrșiți. Există și femei care au ales această viață evanghelică, preferînd fecioria în loc de căsătorie, învingînd poftele cărnii numai spre a trăi în înfrînare deplină și socotindu-se fericite cu această alegere a lor ori în ce parte a lumii ar trăi. În această privință la noi s-a realizat foarte puțin pînă acum, pentru că sîntem numai la începuturile inițierii în evlavie. Dacă acest mod de viețuire aduce o oarecare neorînduială în viața femeilor, eu nu mă îmbulzesc să le apăr [7]. În orice caz, un lucru îl pot afirma : ceea ce n-a îndrăznit să spună pînă acum Satana, tatăl minciunii [8], o spun acum în deplină libertate inimi care nu cunosc scrupule și guri care nu mai au frîu.

Dar aș vrea să luați cunoștință că dorim să avem și noi atît mînăstiri de bărbați, cît și de femei, care să ducă viață îngerească, răstignin-

4. *Matei* 13, 7.
5. *II Cor.* 4, 10.
6. *Marcu* 8, 34.
7. Să fie aici o aluzie la cele relatate de Sf. Grigorie de Nyssa în epistola nr. 2, «despre cei care se închină la Ierusalim» ?
8. *Ioan*, 8, 44.

du-şi trupurile cu patimile şi cu poftele lor [9], fără să mai tremure îngrijoraţi de hrană şi de îmbrăcăminte, ci să stăruiască în ţinută cuviincioasă şi să fie prezenţi cu toată fiinţa, zi şi noapte, la rugăciune. În acest caz gura lor nu mai vesteşte lucruri omeneşti, ci cîntă într-una imne către Dumnezeu, desigur lucrînd în acelaşi timp şi cu mîinile lor, pentru ca să aibă şi ce să dea celor lipsiţi.

III

Răspunzînd la acuza cîntării în psalmi, prin care calomniatorii sperie îndeosebi pe oamenii mai simpli, iată ce am de spus : obiceiurile care predomină azi în toate Bisericile lui Dumnezeu sînt asemănătoare şi se armonizează între ele. De cu noapte poporul se scoală să meargă la locaşul de rugăciune, unde cu oboseală, cu mîhnire şi cu lacrimi stăruitoare, se mărturiseşte Domnului, apoi se ridică să treacă de la rugăciuni la cîntarea de psalmi. Aici, împărţiţi în două cete, credincioşii cîntă pe rînd psalmi, dînd astfel mai multă tărie în meditare la cuvintele Scripturii şi concentrîndu-şi în acelaşi timp atenţia spre o mai statornică îndrumare a gîndurilor şi a simţămintelor. Apoi se schimbă : se încredinţează unuia grija de a începe cîntarea şi ceilalţi îi răspundem. Astfel, după ce am petrecut noaptea prin alternarea cîntării cu rugăciunea [10], cînd lumina zilei începe să lucească, tot poporul într-o gură şi o inimă înălţăm spre Dumnezeu psalmul de mărturisire din care fiecare ne însuşim îndemnuri de pocăinţă [11]. Dacă din pricina acestor obiceiuri vă separaţi de noi, atunci va trebui să vă separaţi şi de egipteni, de locuitorii celor două Libii, apoi de tebani [12], de palestinieni, de arabi, de fenicieni, de sirieni şi de cei ce locuiesc pe ţărmurile Eufratului, cu un cuvînt de toţi cei ce cinstesc privegherile de noapte, rugăciunile şi cîntările în comun.

IV

Se obiectează că aceste practici nu existau în timpul Sf. Grigorie (Taumaturgul, n.tr.). Dar pe atunci nu existau nici litaniile acestea sau cîntările de pocăinţă pe care le cîntaţi acum ! Şi asta n-o spun sub formă de mustrare sau că aş dori ca toţi să trăiţi în plîns şi în pocăinţă continuă, căci nici noi nu facem altceva decît ne rugăm pentru păcatele noastre. Nu cu cuvinte omeneşti, ci cu cuvintele Duhului căutăm noi să îm-

9. *Gal.* 5, 24.

10. Dezvoltarea rînduielilor celor şapte laude stă în strînsă legătură cu istoria monahismului. E. Branişte, *Liturgica specială*, Bucureşti, 1980, p. 33.

11. *Ps.* 50.

12. E vorba de Tebaida prima, din Egiptul de Sus, una din primele patrii ale monahismului.

blînzim pe Dumnezeu [13]. Că pe vremea fericitului Grigorie nu existau aceste practici ? Ce mărturii aveți în această privință, voi care n-ați păstrat pînă acum nici una din rînduielile lui ? Grigorie nu-și acoperea capul în timpul rugăciunilor. Cum ar fi putut-o face cînd adevăratul ucenic al apostolilor spunea : «orice bărbat care se roagă și prooroceşte avînd capul acoperit necinsteşte capul său, iar bărbatul nu trebuie să-și acopere capul fiind chip şi slavă a lui Dumnezeu» [14]. Acest suflet curat, care se învrednicise de comuniunea Duhului Sfînt, fugea de jurăminte, mulțumindu-se să spună doar : «da, da, nu, nu», după cuvîntul Mîntuitorului «iar Eu zic să nu vă jurați nicidecum» [15]. El n-a cutezat să-i spună fratelui său «nebunule», căci se temea de amenințarea lui Dumnezeu [16]. Cuvinte pătimașe de mînie și amărăciune n-au ieșit din gura lui, nici ura, nici defăimarea, căci știa că nu duc la Împărăția lui Dumnezeu. Pizma și trufia erau departe de acest suflet nevinovat. Nu se apropia de altar niciodată pînă nu se împăca întîi cu fratele său [17]. Cu totul urgisită îi era Sfîntul Grigorie viclenia cu care se țese acum la voi defăimarea unuia și altuia, pentru că știa că minciuna s-a născut de la diavolul și că Dumnezeu va pierde pe toți cei ce grăiesc minciuna [18]. Dacă sînteți convinși că între voi nu există astfel de patimi, ci sînteți curați, atunci într-adevăr sînteți ucenicii celui ce vă învață poruncile Domnului ; dacă nu, atunci fiți atenți să nu strecurați țînțarul [19], ca nu cumva legîndu-vă de tonul în care se cîntă psalmi, să vă faceți vinovați de călcarea unor porunci mai mari. Datoria de a mă apăra m-a silit să folosesc acest limbaj, ca să vă învățați să scoateți, mai întîi, bîrna din ochii voștri, căci numai atunci veți putea scoate paiul din ochii altora [20]. Cu toate acestea trec cu vederea toate, pentru că nimic nu rămîne necercetat de ochiul lui Dumnezeu. Numai de s-ar păzi cu tărie poruncile de căpetenie și să puneți capăt inovațiilor din domeniul credinței ! Nu tăgăduiți numele lui Hristos (schimonosind învățătura despre El, n.tr.). Nu tălmăciți greșit cuvintele Sf. Grigorie [21]. Altfel atîta vreme cît voi sufla și voi putea grăi, va fi cu neputință să tac față de o așa mare primejduire a sufletelor.

13. Rînduiala celor 6 psalmi de la utrenie era deja în uz în sec. IV. Cf. E. Braniște, *Liturgica spec.*, p. 125.
14. *I Cor.* 11, 4—7.
15. *Matei*, 5, 34—37.
16. *Matei*, 5, 22.
17. *Matei*, 5, 23—24.
18. *Ps.* 5, 7.
19. *Matei*, 23, 24.
20. *Matei*, 7, 3—5.
21. După cum spune și în ep. 210, 5 (Migne, P.L. 32, 712) Sf. Vasile denunță greșeala lui Atarvios atunci cînd acesta răstălmăcea în sens sabelian un pasaj din «Expunerea credinței» lăsată de Sf. Grigorie Taumaturgul.

EPISTOLA 208

Către Eulankios [1]

Scrisă în anul 375

Ai tăcut multă vreme și aceasta în ciuda gustului tău pronunțat pentru cuvînt, chiar și după ce ți-ai luat ca îndeletnicire exercițiul de a spune totdeauna ceva și de a te descoperi prin cuvîntările Tale. Se pare că tot cei din Neocezareea ar fi cauza tăcerii. Și se mai pare că, sub forma unui favor, eu recoltez un buchet de amintiri de la ei, pentru că nu mă vorbesc de bine după cum spun cei care-i ascultă. Dar Tu făceai parte altădată din cei urgisiți din pricina mea, nu din cei care acceptau să fiu eu urgisit din cauza altora. Rămîi același ! Scrie oriunde te vei găsi și adu-ți aminte de mine, cum e firesc, dacă-ți pasă cît de cît de dreptate. Și, fără îndoială, e drept ca acei care au fost cei dintîi în iubire să fie răsplătiți cu o iubire egală.

EPISTOLA 209

Fără adresă, ca să se apere *

Scrisă în anul 375

Soarta a vrut să participi la durerile mele și să contribui și tu la apărarea mea. E aici o dovadă de suflet tînăr, pentru că Dumnezeu, Cel Care conduce viețile noastre, oferă celor care pot susține lupte mari prilejuri de a cîștiga un bun renume. Și tu, ca probă de virtute, de care prietenia ta e în stare așa cum e cuptorul pentru aur, tu ți-ai oferit propria ta viață ! De aceea și eu mă rog lui Dumnezeu ca ceilalți să devină mai buni, iar tu să rămîi egal cu tine însuți : să nu încetezi să formulezi învinuiri ca aceea pe care o formulezi acum, reproșîndu-mi micul număr de scrisori față de o prea mare nedreptate. E învinuirea unui prieten : n-ai decît să reclami astfel de datorii ! Nu sînt în nici o privință un datornic de prietenie și nici chiar atît de neînțelegător !

---

1. Se face aluzie la campania de blasfemii condusă de episcopii Atarvios și Eustatie ; Eulankios era retor în Neocezareea și prieten cu Sf. Vasile. Scrisoarea de față vrea să-i trezească prietenia de altădată.

* Scurtă dar nuanțată formulă, «apărarea» sfîntului trădează ceva din amărăciunea răcirii sentimentelor celor din Neocezareea față de Sf. Vasile (cf. epistolele 204—208).

EPISTOLA 210

Către fruntaşii oraşului Neocezareea [1]

Scrisă în anul 375

I

N-aveam nici o nevoie să Vă fac cunoscută concepţia mea teologică şi nici să Vă spun motivele pentru care mă aflu acum în acest ţinut. Şi chiar dacă ar fi fost aşa, nici atunci n-ar fi fost necesar s-o fac cu atîţia martori. Dar poate că de multe ori nici noi nu facem ceea ce dorim noi înşine, ci ceea ce mai marii noştri ne silesc să facem [2], pentru că pe cît de mult m-am silit să nu mă amestec în astfel de treburi, cu atît mai mult caută să pună în lumină acest lucru aceşti căutători de deşertăciuni. Întrucît, după cîte aud, urechile tuturor locuitorilor oraşului au fost împuiate cu tot felul de zvonuri stranii, în care scop au fost angajaţi o serie de falsificatori de poveşti şi scornitori de minciuni, ca să vă descrie şi să comenteze greşit faptele şi acţiunile mele, am crezut că nu trebuie să Vă las să fiţi informaţi în sens rău cu ştiri veninoase, ci m-am gîndit că va trebui să Vă spun eu însumi care sînt temeiurile mele.

Eram obişnuit să vin pe aceste meleaguri încă de pe cînd eram copil, între altele şi pentru faptul că aici am fost crescut de bunica mea, iar pe de altă parte, pentru că aici am petrecut cea mai mare parte din viaţa mea atunci cînd, fugind de tulburările vieţii publice, am găsit că aceste locuri sînt cele mai potrivite pentru filosofie din cauza liniştii pe care mi-o oferea aici singurătatea. Şi, să nu uit, că şi ceilalţi fraţi ai mei tot aici locuiesc. Iată pentru ce, găsind un scurt popas în multele ocupaţii care mă absorb, am venit cu drag în acest capăt de lume, nu ca să fac încurcături cuiva, ci ca să-mi împlinesc o dorinţă a mea proprie [3].

II

Ce trebuinţă aveaţi să recurgeţi la fantezii ori să vă angajaţi tălmăcitor de vise, ţesînd în legătură cu persoana mea fel de fel de poveşti ca

1. După cum se ştie, Sfîntul Vasile se simţea strîns legat de Neocezareea Pontului întrucît aici, în apropiere, şi-a trăit el parte din tinereţe, aici au strălucit în virtute bunicii (Sf. Macrina) şi aici, pe valea Irisului, a organizat primele înjghebări de viaţă ascetică monahală. Din păcate, după cum s-a spus şi în epistolele 204 şi 207 episcopul Atarvios (deşi îi era rudă), a făcut tot posibilul pentru ca să tulbure unitatea şi liniştea Bisericii din acest oraş, răspîndind tot felul de zvonuri la adresa Sfîntului Vasile. Acesta este motivul pentru care acesta se adresează acum fruntaşilor cetăţii. În epistola 207 se adresase preoţilor din Neocezareea. Cum se va vedea din epistolele 227—230, el venise în Armenia Mică şi cu alte scopuri.

2. Are în vedere pe Atarvios.

3. Ne putem închipui că un tînăr atît de iubit de mulţime uşor a putut provoca gelozie, neîncredere ori să fie privit chiar cu duşmănie de unii dintre căpeteniile oraşului, mai ales dintre clerici.

de la beţii şi de la petreceri publice ? În ce mă priveşte, chiar dacă aceste bîrfeli pleacă de la alte persoane, eu pe voi am să vă iau de martori ai cugetării mele. Şi acum fac apel la fiecare din voi să-şi aducă aminte de frumoasele zile de altădată, şi anume de vremurile cînd oraşul mă chema să ţin lecţii (de retorică, n.tr.), în care scop au venit la mine din rîndurile voastre adevărate solii formate din cei mai aleşi oameni şi cum apoi se strîngeau în jurul meu toţi fără deosebire. Ce nu mi-aţi fi dat atunci ? Ce nu-mi făgăduiaţi ? Şi totuşi nu m-aţi putut cîştiga (să rămîn la voi, n.tr.). Cum aş încerca, dar, să intru acum silit la voi, eu care atunci refuzam orice invitaţie ?

Pe de altă parte, cum aş putea da ascultare celor care acum mă bîrfesc, dar din faţa cărora m-am furişat atunci pentru că mă lăudau şi mă admirau ? Să nu credeţi, prea iubiţii mei : nu am un caracter atît de josnic încît să fac aşa ceva. Căci nici un om cuminte n-ar urca pe un vapor lipsit de cîrmaci sau să se apropie de o biserică în care tocmai cei puşi la cîrmă provoacă valuri şi furtuni. De unde vine faptul că întreg oraşul e plin de tulburare : unii fug fără să-i urmărească cineva, alţii ies pe furiş, cînd nimeni nu-i atacă, iar tălmăcitorul de semne şi ghicitorii de vise bagă pe toţi în sperieţi ? De unde vine acest lucru ? Oare nu ştie şi cel din urmă copil că fruntaşii sînt conducătorii mulţimilor ? Cauzele vrăjmăşiei lor nu mi se cade să le spun eu, dar e tare uşor să le vedeţi pe toate [5]. Cînd nemulţumirea şi discordia au ajuns la ultimul lor grad de răutate, cu toate că motivul lor este cu totul neîntemeiat şi ridicol, atunci sîntem siguri că stăm în faţa unei boli. E drept că aceasta poate fi provocată de însuşirile cuiva, dar în realitate răutatea proprie e cu adevărat principalul rău pe lume. La aceşti oameni există însă şi ceva nostim : în timp ce sînt sfîşiaţi şi chinuiţi în sufletul lor; ruşinea nu-i lasă să-şi divulge nenorocirea. Şi această boală sufletească nu se trădează numai prin ceea ce au făcut împotriva mea, ci şi prin tot restul vieţii lor. Însă chiar dacă ea nu s-ar cunoaşte, lucrurile totuşi n-ar merge prea rău. Motivul cel mai verosimil pentru care cred că ei trebuie să evite întîlnirea cu mine şi care poate că scapă celor mai mulţi dintre voi, îl veţi afla acum. Iată-l :

---

4. Există în această corespondenţă multe pasaje care ne vorbesc despre tăria de caracter a Sfîntului Vasile, care uneori era însoţită şi de o susceptibilitate exagerată şi de o mîndrie jenantă.

5. Grupul condus de Atarvios se temea de Sfîntul Vasile că ar căuta să pună alt episcop. De aici panica. Trebuie să mai punem la socoteală şi faptul că în sec. IV mulţimile se pasionau furtunos de problemele teologice, după cum se va vedea îndată.

III

La voi se **urmărește răsturnarea** credinței din pricina disprețului față de învățăturile evanghelice și din ura față de tradiția lăsată de acel mare bărbat, care a fost Grigorie [6] (Taumaturgul, n.tr.), și a urmașilor lui pînă la fericitul Musonios [7], ale cărui învățături încă răsună cu toată puterea în inimile voastre. Rătăcirea lui Sabelios, care ajunsese să se răspîndească între timp, și care fusese stinsă cu ajutorul Sfinților Părinți, caută să o reînnoiască acum acești oameni, care, de frica dovezilor zdrobitoare ale adevărului, fabrică fel de fel de basme pe care le folosesc împotriva mea. Ar fi mai bine să trimiteți la plimbare aceste capete îngreunate de vin și îmbibate de vedenii și de fumurile beției, care li s-au suit la cap, și, în schimb, să mă urmați pe mine, care veghez și din frica față de Dumnezeu nu pot să nu denunț primejdia care vi se pregătește. Sabelianismul e un fel de iudaism care a început să se furișeze în învățătura evanghelică sub haina creștină. În realitate cel care afirmă că Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt sînt o singură ființă în mai multe persoane, dar care nu admite pentru cele trei persoane decît un singur ipostas, ce altceva face decît să nege existența din veci a Fiului Cel Unul-Născut? El mai neagă totodată și venirea Lui ca Mîntuitor între oameni, la fel și coborîrea Lui la iad, precum și învierea și judecata pe care o va face la sfîrșit. Sabelios mai neagă totodată și orice lucrări personale ale Duhului Sfînt.

Or, după cîte aud, între voi sînt unii care au curaj să spună lucruri și mai stranii decît cele ale nebunaticului Sabelios. Căci martorii auditivi spun că la voi sînt niște înțelepți care afirmă și susțin cu tărie că nu ni s-ar fi transmis numai numele Fiului Cel Unul-Născut, ci și al vrăjmașului Său [8], bucurîndu-se pentru asta și mîndrindu-se ca și cum așa ceva ar fi invenția lor. Ei declară că Domnul a spus: [9] «Eu am venit în numele Tatălui Meu și voi nu Mă primiți; dacă va veni un altul în numele său, pe acela îl veți primi». Iar pentru că a mai spus și în alt loc [10] «învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui, al Fiului și al Duhului Sfînt», e limpede, spun ei, că nu există decît un singur nume (pentru întreaga divinitate, n.tr.), căci n-a spus la plural (mai multe nume), ci la singular (un singur nume).

---

6. Intemeietorul Bisericii din Neocezareea, mort pe la 270—275.
7. Mort în anul 368. A se vedea și epistola 28.
8. Lucifer.
9. *Ioan* 5, 43.
10. *Matei* 28, 19.

IV

Îmi vine să roşesc cînd Vă scriu aceste lucruri, pentru că cei amestecaţi în această afacere sînt din neamul şi din sîngele meu şi plîng în inima mea, pentru că sînt nevoit (ca şi cei care luptă cu doi inşi deodată) [11] să resping şi să nimicesc cu argumentele potrivite două încercări deodată, care se fac atît dintr-o parte, cît şi din cealaltă pentru schimonosirea învăţăturii creştine şi să redau astfel adevărului puterea probatoare care i se cuvine. De o parte ne sfîşie aderenţii lui Eunomios, de cealaltă se arată ucenicii lui Sabelios. Dar vă conjur să nu daţi atenţie acestor nelegiuite sofisme, care nu pot înşela pe nimeni ! Să ştiţi, dar, că «numele lui Hristos», care «este peste tot numele» [12] este numirea dată Fiului lui Dumnezeu însuşi, după cuvîntul apostolului Petru : «nu este sub cer nici un alt nume dat între oameni, în care trebuie să ne mîntuim noi» [13]. Cît despre cuvintele «am venit întru numele Tatălui Meu», trebuie să ştim că Hristos le pronunţă pentru ca să indice pe Tatăl ca principiu şi cauză a Sa. Iar dacă spune : «mergînd botezaţi în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh», nu trebuie să credem că ni s-a transmis un singur nume. Într-adevăr, după cum atunci cînd zice «Pavel şi Silvan şi Timotei» [14] sînt pomenite trei nume, dar toate trei sînt legate unul de altul prin silaba «şi», tot aşa şi Cel ce a vorbit despre «numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh», deşi a pomenit trei nume, le-a legat laolaltă printr-o conjuncţie pentru a arăta că sub fiecare nume se ascunde ceva particular, designat de un nume, pentru că numele sînt cele care designează lucrurile. Că persoanele au în ele însele o existenţă proprie şi deplină nu tăgăduiesc nici măcar cei ce au cea mai puţină minte. Tatăl, Fiul şi Duhul Sfînt au una şi aceeaşi natură şi o singură divinitate [15], dar numiri diferite, care ne duc cu gîndul la idei precise şi complete. Căci nu-i stă în putere raţiunii să aducă adoraţia cuvenită Tatălui şi Fiului şi Duhului Sfînt dacă ea nu contemplă, fără să le confunde, însuşirile fiecăreia dintre persoane. Iar dacă tăgăduiesc că acestea sînt şi cuvintele lor şi înţelesul învăţăturii lor, atunci şi scopul strădaniilor noastre a fost atins. Însă cu greu văd că ar putea tăgădui aşa ceva, pentru că prea multe mărturii se împotrivesc nefericitelor lor direcţiuni. Cu toate acestea acum nu mai stăruim asupra tre-

---

11. De o parte arienii anomei, iar de cealaltă parte sabelienii.
12. *Filip.* 2, 9.
13. *Fapte,* 4, 12.
14. *I Tes.* 1, 1.
15. Cu toate că în timpul cînd scria Sfîntul Vasile aceste lucruri lipseau definiţiile dogmatice privind aceste adevăruri, totuşi acest mare ierarh susţinea destul de hotărît dumnezeirea şi a celei de a treia persoane trinitare, aşa cum reiese şi din această afirmaţie şi cum a expus-o mai amănunţit în tratatul *Despre Duhul Sfînt.* A se vedea şi ep. 92, 129, 226, 244, 251, dar mai ales 161, 200 etc.

cutului. De-ar fi măcar prezentul sănătos! Dar dacă vor stărui și pe mai departe în aceleași rătăciri, atunci va trebui să denunțăm și altor Biserici primejdia de la Voi și să se trimită proteste la cît mai mulți episcopi, ca să răstoarne și să nimicească această nelegiuire care se ridică încet-încet. Dacă aceste măsuri nu ajută deocamdată rîvna noastră, oricum protestul de față mă va descărca de osîndă în fața judecății lui Dumnezeu.

V

Dușmanii și-au formulat deja și în scris bîrfelile lor și le-au trimis mai întîi acelui om al lui Dumnezeu, care e episcopul Meletie [16], iar acum, după ce au primit de la el răspunsurile pe care le meritau, întocmai ca mamele unor monștri, care se rușinează parcă și ei de nelegiuirile firii, își ascund la întuneric, pentru a le alăpta, rușinoasele lor progenituri. Așa și defăimătorii noștri au încercat, prin scrisori, să intre în legătură și cu episcopul Antim din Tiana, care împărtășește ideile noastre: [17] ei pretinzînd că Grigorie [18] a spus într-o mărturisire de credință că Tatăl și Fiul sînt de fapt doi după concepție, dar unul după ipostas. Or în «Dialogul» cu «Aelian» [19], el n-a afirmat acest lucru ca articol de credință, ci le-a spus ca pe o obiecțiune într-o discuție. Iată ce n-au putut înțelege cei care se cred atît de grozavi în subtilitatea cugetării lor! În acest dialog există multe greșeli ale copiștilor, după cum o voi dovedi eu însumi în scris, dacă îmi va ajuta Dumnezeu. Căutînd să convingă pe un elin, el nu credea că ar trebui să discute prea amănunțit despre termeni, ci că mai curînd ar trebui să se arate îngăduitor cu felul de cugetare al celui pe care voia să-l convingă, decît să se împotrivească esențialului [20]. Așa se explică de ce în acest «Dialog» există mulți termeni care dau apă la moara ereticilor, cum e cazul cu expresiile «creatură» și «făptură», precum și toți ceilalți termeni asemănători. Tot așa, multe pasaje în care se vorbește despre unirea lui Dumnezeu cu omul, ei le pun în legătură cu exprimarea despre Dumnezeire, oameni care, cu toată nepriceperea, caută să înțeleagă aceste scrieri, iar în felul acesta ei răspîndesc peste tot rătăcirile lor.

---

16. Cei pe care-i denunță Sf. Vasile au crezut că dacă vor cîștiga de partea lor pe Sfîntul Meletie, atunci vor putea rușina pe Sf. Vasile. Or se știe din multe epistole, redate aici, că acei doi părinți (Vasile și Meletie) erau strîns uniți pe același front de luptă, cf. ep. 57, 67, 68, 69, 89, 92, 95, 98, 99, 120, 129, 214, 217, 258, 266.

17. Se știe că înainte Antim era văzut rău de Sf. Vasile, dar apoi s-au împăcat, cf. ep. 58, 92, 122.

18. Taumaturgul.

19. Scriere pierdută. A se vedea R. Voss, *Der Dialog in der Frühchristlichen Literatur*, München, 1970.

20. În locul Sfîntului Grigorie Taumaturgul autorul este cel care exprimă aici o judecată de valoare.

Un lucru trebuie bine înţeles: aşa după cum cel care nu admite comuniunea fiinţei cade uşor în politeism, tot aşa şi cel care nu admite deosebirea ipostaselor cade în iudaism. De aceea cugetarea noastră trebuie să se bazeze pe temeiuri precise, operînd cu trăsături clare, pentru a ajunge la cunoaşterea dorită. Dacă nu admitem paternitatea şi dacă nu precizăm de cine este limitată această însuşire, atunci cum am putea înţelege noţiunea despre Dumnezeu-Tatăl? Nu-i destul numai să specificăm că există, în general, o oarecare diferenţă între persoanele divine, ci mai trebuie să admitem şi că fiecare dintre ele există într-o adevărată ipostază. Dacă admitem numai ficţiunea persoanelor fără ipostase (individuală, n.tr.), tot n-am respins învăţătura lui Sabelios, pentru că acela a zis că deşi Dumnezeu e unul ca subiect, tot El este Cel Ce se schimbă de fiecare dată după trebuinţă, încît o dată împlineşte funcţia de Tată, altă dată de Fiu şi altă dată de Duh Sfînt [21]. Această rătăcire, care fusese stinsă de multă vreme, a ajuns să fie acum reînnoită de scormonitorii acestei erezii anonime, de către aceşti oameni [22] care tăgăduiesc ipostazele şi neagă numirea de «Fiu al lui Dumnezeu». Dacă ei nu încetează să blasfemieze într-una pe Dumnezeu, va trebui să-i denunţăm îndeosebi pentru faptul că tăgăduiesc individualitatea specifică a Domnului Iisus Hristos însuşi.

VI

Iată explicaţiile pe care am socotit că trebuie să vi le dăm ca să vă puneţi în gardă împotriva pagubelor pricinuite de aceste denaturări doctrinare.

De fapt, dacă ar trebui să asemănăm învăţăturile stricate cu nişte otrăvuri periculoase, cum e cazul şi în ceea ce trîmbiţează tălmăcitorii acestor vise ale voastre, atunci să ştiţi că aici e vorba de cucută, de laptele cîinelui şi de alte buruieni otrăvitoare [23].

În loc să pornească din învăţăturile noastre, aceste otrăvuri vă vin din creierii înfierbîntaţi de boala unor fantasme nenorocite ale vrăjmaşilor. Dacă aceştia ar fi cît de cît înţelepţi, ar trebui să ştie că darul profetic nu poate încăpea decît în suflete nepîngărite şi lipsite de orice pată. O oglindă murdară nu poate reflecta frumuseţea chipului, iar sufletul care se lasă copleşit tot timpul de griji lumeşti şi pe care-l întunecă patimile ce izvorăsc din plăcerile cărnii, nu va fi în stare nici el să primească în sine luminile Duhului Sfînt. Căci nu orice vis se schimbă

21. Tipică prezentare a antitrinitarismului modalist susţinut de Sabelios.
22. Aici e vizat episcopul Atarvios cu aderenţii lui, care nu recunoşteau Fiului un nume deosebit de al Tatălui.
23. Exprimare similară şi în ep. 115.

îndată în proorocie, cum zice Zaharia proorocul: «Domnul a lăsat vedenie și ploaie, pentru că vrăjitorii au vedenii mincinoase și amăgitoare» [24]. Acești prooroci mincinoși și ignoranți visează și beau cuibărindu-se în paturile lor [25] și nu înțeleg că adeseori fiilor neascultători [26] li se trimit și rătăciri. Căci există și duh de minciună, care intrînd în proorocii mincinoși l-a înșelat odinioară și pe Ahav [27]. Întrucît știau acest lucru, ei n-ar fi trebuit să se înalțe pînă acolo încît să-și atribuie darul proorociei, ca unii care aveau o conștiință mai puțin trează chiar decît șarlatanul Valaam, căci fiind invitat cu daruri bogate de regele moabiților, acesta nu s-a putut hotărî să ia cuvîntul împotriva voii lui Dumnezeu și să blesteme pe Israel, pe care nu l-a blestemat nici Domnul [28].

Așadar, dacă vedeniile din timpul somnului nu conduc pe acești oameni după poruncile lui Dumnezeu, atunci să se mulțumească cu Sfintele Evanghelii, care n-au nevoie de vise omenești pentru a inspira încredere. Dacă Mîntuitorul ne-a lăsat pacea Sa [29] și dacă ne-a poruncit să ne iubim unii pe alții [30], dacă aceste visuri aduc lupte, neînțelegeri și fac să înceteze dragostea, atunci acești oameni să nu dea prilej diavolului să intre în sufletul lor în timpul somnului și să nu dea mai multă crezare diavolului decît învățăturilor celor mîntuitoare.

EPISTOLA 211

Către Olimpiu

Scrisă în anul 375

Cînd ți-am citit scrisorile, prea stimate, nu m-am mai putut stăpîni de bucurie și voioșie, iar cînd am stat de vorbă cu fiii tăi, cei prea doriți, mi se părea că te văd pe tine însuți. Ei mi-au găsit sufletul într-o stare de foarte mare apăsare, dar l-au mîngîiat atît de bine, încît am uitat de cucuta de la voi *, pe care negustorii de vise și datornicii de vise o răspîndesc, învinuindu-mă pe mine ca să cîștige pe cei pe care i-au plătit. Cît despre scrisori, cîteva le-am scris și voi trimite și altele mai tîrziu, dacă vrei. Numai de ar fi de ceva folos pentru cei care le primesc!

---

24. *Zah.* 10, 1—2.
25. *Isaia* 29, 8.
26. *Efes.* 2, 2.
27. *III Regi* 22, 22.
28. *Num.* 22—23.
29. *Ioan* 14, 27.
30. *Ioan* 13, 34.

* «Cucuta» din epistola de față e amărăciunea creată de calomniile celor din Neocezareea (a se vedea ep. nr. 204—210).

EPISTOLA 212

Către Hilarios

Scrisă în anul 375

I

Îţi poţi închipui care a fost impresia mea sau ce am simţit cînd m-am dus pînă la Dazimon şi cînd am auzit că luminăţia Ta ai plecat cu cîteva zile înainte de sosirea mea. Admiraţia pe care ţi-o port încă din copilărie, de pe băncile şcolii [1] chiar, m-a făcut totdeauna să preţuiesc mult conversaţia cu Tine, dar această cinstire se explică şi dintr-un alt motiv, şi anume, că nimic nu există azi atît de vrednic de a fi cunoscut cum este un suflet îndrăgostit de adevăr şi care are darul de a judeca bine lucrurile, adică tocmai ceea ce credem că se păstrează la Tine. În schimb, dintre ceilalţi, pe cei mai mulţi îi văd împărţiţi ca la alergările de cai, unii mizînd pentru aceştia, alţii pentru aceia şi aclamînd pe cei din partida lor.

Dar Tu, care te ridici deasupra fricii, a linguşelii şi a oricărui simţămînt josnic, e firesc să priveşti adevărul cu ochi sănătoşi. Pe de altă parte, văd că nu eşti cîtuşi de puţin îngrijorat de situaţia Bisericilor, pentru că mi-ai trimis chiar şi o scrisoare pe această temă, după cum declarai în ultima epistolă. M-aş bucura să aud cine a primit să mi-o aducă, pentru a cunoaşte pe cel care mi-a făcut necaz. De fapt, eu n-am ajuns încă să citesc scrisoarea care mi-a fost adresată de Tine [2].

II

Aş da orice ca să putem avea o convorbire, prin care să te fac să înţelegi motivele mele de supărare (căci, după cum ştii, chiar şi numai istorisirea lor aduce uşurare celor întristaţi) [3] şi ca să răspund la întrebările puse : neîncrezîndu-mă în caracterele fără suflet, ci făcînd eu însumi şi prin propriile mele mijloace o expunere clară şi amănunţită, în stare să lămurească deplin problema. Cuvintele însufleţite au o mai mare putere de convingere decît scrisorile şi nu sînt atît de uşor de atacat şi expuse calomniei.

De acum nu mai rămîne nimic pentru nimeni, care să nu fi fost încercat ; pentru că şi cei cărora le acordasem cea mai mare încredere, care, după părerea mea, aşa cum îi vedem printre oameni, erau ceva prea mari ca să poată face parte dintre oameni, ei bine, zic, şi aceştia,

1. Hilarios pare a fi retor în Neocezareea. În tinereţe fusese coleg cu Sf. Vasile.
2. Încă un caz de pierdere a scrisorilor, căci serviciul poştal aproape nu exista.
3. E lucru ştiut că o bucurie dacă e împărtăşită altuia devine mai mare, iar o durere împărtăşită altcuiva face să scadă suferinţa. O astfel de experienţă a fost adeseori exprimată de Sf. Vasile în epistolele sale.

au pus sub numele meu unele scrieri aparținînd altcuiva [4], fără să se uite la conținutul lor, numai și numai ca să mă învrăjbească cu frații, ca și cum n-ar exista de acum altceva mai neliniștitor pentru cei credincioși decît numele meu ! Căci după ce m-am silit încă de la început să rămîn necunoscut (cum nu știu să fi făcut altcineva din cei pe care i-au încercat suferințele atît de mult ca pe mine), iată că acum, dimpotrivă, ca și cum aș fi dorit să devin celebru față de toți oamenii, așa încît în toate colțurile pămîntului, poate și ale mării, acești oameni nu fac altceva decît să vorbească despre mine. Cei care se țin de nelegiuirile cele mai mari și care introduc în Biserici învățătura necreștinească a neasemănării [5] au pornit război împotriva mea, iar cei care țin calea de mijloc, spun ei, și care, plecînd tot de la aceleași principii, nu admit concluziile logice pentru că, chipurile, ar răni urechile mulțimii, nu mă pot suferi nici ei, ci mă împroașcă cu toate înjurăturile posibile și nu se dau înapoi de la nici un plan rău, cu toate că, prin ajutorul Domnului, aceste planuri au început să se clatine.

Cum, dar, să nu mă întristeze acest fel de lucruri ? Cum să nu devină dureroasă viața ? Cred că singura mîngîiere în necazurile mele [6] e șubrezenia sănătății mele, care mă face să cred că nu voi rămîne prea multă vreme în această viață nenorocită.

Dar în această privință am spus destule.

În suferințele tale trupești te îndemn și eu să te arăți curajos și vrednic de Dumnezeu, Cel Care ne-a chemat. Dacă vede că primim cu recunoștință necazurile de acum, fie că va înlătura pricinile suferințelor, cum a făcut cu Iov, fie că ne va răsplăti cu marile cununi ale răbdării în starea care urmează după această viață.

EPISTOLA 213

Fără adresă, către un bărbat credincios *

Scrisă în anul 375

I

Domnul care dă grabnică ajutorare la necaz să-ți dea și Ție ajutor pentru ușurarea sufletească pe care mi-ai făcut-o prin faptul că m-ai

---

4. Aluzie la acuza de apolinarism adusă de Eustațiu.

5. Arienii de toate trei nuanțele : omousieni, omei dar mai ales anomei, «de o ființă asemănătoare», «asemănător în general», iar pentru alții «nici nu se aseamănă». Din categoria acestora din urmă face parte Eunomie, împotriva căruia a scris Sf. Vasile multe pagini în multe din operele sale.

6. Singura mîngîiere în necazuri e boala mea, iată o idee formulată antinomic, dar care a fost pentru Sfîntul Vasile o adevărată lege de conduită în toată viața.

* Adresantul pare a fi fost episcop, oricum prieten al Sf. Vasile.

cercetat prin scrisoarea recentă, aducînd drept răsplată pentru mîngîierea smereniei mele o adevărată și mare bucurie duhovnicească! Mi s-a întîmplat să mă întristez sufletește cînd am văzut în întîlnirile noastre obștești o sălbatică și nesănătoasă nepăsare din partea poporului și o veche și irezistibilă pornire spre rău a conducătorilor lui [2]. Dar îndată ce Ți-am văzut scrisoarea și comoara ce se cuprindea în ea, am înțeles că Acela ce orînduiește treburile omenirii a făcut să rămînă o dulce mîngîiere pentru cei care trăim în amărăciune.

De aceea mă adresez și eu Cuvioșiei Tale, aducîndu-ți obișnuita mîngîiere, ca să nu încetezi să te rogi pentru sărmana mea viață, ca nu cumva să mă înec în ispitele vieții acesteia și să uit de Dumnezeu «Cel ce ridică din pulbere pe cel sărac» [3], ca nu cumva căzînd în vreo trufie să «cad în osînda diavolului» [4] și, încrezîndu-mă prea mult în ajutorul de sus, să fiu luat de Domnul pe cînd dorm sau încărcîndu-mă cu fapte păgubitoare [5], să rănesc conștiința împreună-slujitorilor mei, ori stînd mereu în apropierea celor bețivi să sufăr, potrivit dreptei judecăți a lui Dumnezeu, toate amenințările făgăduite iconomilor celor nedrepți. Drept aceea te rog să mă pomenești în rugăciunile Tale către Dumnezeu, ca să fiu treaz în toate, ca să nu fac de rușine și de ocară numele lui Hristos deodată cu descoperirea tainelor inimii noastre la marea zi a arătării Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

II

Știi că din pricina înmulțirii ereticilor aștept din clipă în clipă să fiu chemat la Curte sub pretextul că aș primejdui pacea [5]. Îndată ce a auzit acest lucru episcopul în cauză [5bis] mi-a scris să ne îngrijim să ne deplasăm pînă în Mesopotamia și după ce voi fi convocat pe episcopii de aceleași concepții, care conduc Biserica de acolo, să pornim către Împărat. Cît privește persoana mea, nici nu poate fi vorba ca organismul meu să suporte o astfel de călătorie pe timpul iernii. De altfel nici nu pare necesară o astfel de întreprindere în afară, poate dacă Tu m-ai sfătui totuși să fac acest lucru [6]. Voi aștepta deci și din partea cuvioșiei Tale un sfat care să-mi confirme părerea. De aceea te rog ca să-mi dai de știre prin unul din frații de încredere ce anume să cred de cuviință din partea vredniciei Tale, care indicație ar fi cea mai inspirată.

2. Nepăsarea mulțimii și răutatea conducătorilor bisericești supărau cel mai mult pe sfînt.
3. *Ps.* 112, 7.
4. *I Tim.* 3, 6.
5. *Matei* 24, 48—51.
5 bis. Maurinii cred că acest episcop ar fi Meletie.
6. Și din aceste cuvinte reiese că destinatarul era o persoană deosebită.

EPISTOLA 214

Către comitele Terențiu [1]

Scrisă în primăvara anului 375

I

Cînd am auzit că Excelența Ta te-ai hotărît să iei din nou slujbă obștească, la început m-am tulburat, pentru că, trebuie să spun adevărul, m-am gîndit cît de potrivnică este ea firii Tale, întrucît ți-ai luat odată rămas bun de la treburile obștești, dedicîndu-te numai purtării de grijă a sufletului tău; așa încît m-am gîndit că numai de silă te-ai mai putea reîntoarce la cele dinainte. Dar apoi din motive superioare, am socotit că poate Domnul voind să aducă o mîngîiere pentru nenumăratele asupreli care căzuseră asupra Bisericilor noastre, va fi rînduit ca Excelența Ta să intre din nou în treburile obștești. Atunci am început să nădăjduiesc din nou că măcar înainte de a pleca din viața aceasta îmi va fi dat să întîlnesc personal pe Excelența Voastră.

II

Dar iată că acum s-a răspîndit la noi alt zvon, și anume că te afli în Antiohia și că rezolvi anumite treburi împreună cu cele mai înalte dregătorii împărtășești. În afară de zvonul acesta a ajuns pînă la mine și informația că, pentru a se uni cu noi, frații partidei lui Paulin sînt pe cale să ajungă la înțelegere cu noi, cei de credința ortodoxă a Frăției Tale. Și cînd zic că vor să se unească cu «noi» înțeleg partida omului lui Dumnezeu, adică a lui Meletie. Mai aud că ei pun în circulație și epistola apusenilor, care reclamă pentru ei supravegherea peste episcopia Bisericii Antiohiei, prezentînd în lumină falsă pe prea minunatul Meletie, episcopul adevăratei Biserici a lui Dumnezeu. Și nici nu mă mir, întrucît cei de acolo nu cunosc deloc situația de aici, iar cei de aici, care socot că o cunosc, o prezintă mai mult în interesul lor decît al adevărului. Și acest lucru nu-i cu totul nefiresc, fie pentru că nu cunosc adevărul, fie pentru că vor să ascundă cauza pentru care prea fericitul episcop Atanasie a ajuns să scrie către Paulin. Dar pentru că Excelența Ta ai oameni, care sînt în stare să istorisească cu amă-

1. Comitele Terențiu se pensionase de vîrstă, dar la insistențele împăratului Valens a primit să revină în activitate, între altele pentru pacificarea bisericească din Antiohia. Deși ortodox convins, el a ajuns să promoveze în scaunul antiohian pe Paulin, iar nu pe Meletie, pentru care insista atît de mult Sf. Vasile. Paulin adusese o recunoaștere din partea papei Damasus.

nunte tot ce s-a întîmplat între episcopi [2], pe vremea domniei lui Jovian [3], Te rugăm să ajuţi să se aducă informaţii din partea acestora.

Întrucît nu învinuiesc pe nimeni, doresc s-avem dragoste pentru toţi şi mai ales pentru cei din rîndurile credincioşilor, şi ne bucurăm pentru cei care au primit scrisoarea din Roma. Şi chiar dacă prin această scrisoare se aduce o mărturie puternică şi hotărîtă în favorul destinatarilor, ne rugăm ca ea să spună adevărul şi să fie confirmată prin fapte. Dar acesta nu-i un motiv care m-ar putea convinge vreodată, fie să nu recunosc pe Meletie şi să uit de Biserica de sub ascultarea lui, fie să socot de puţină importanţă problemele de la care a plecat dihonia de la început şi să cred că acestea n-au multă importanţă pentru adevărata credinţă. Căci după mine, nu numai că n-aş consimţi să cedez vreodată pentru că cineva a primit o epistolă de la oameni şi se mîndreşte pentru aceasta, numai pentru atît eu nu mă voi retrage, ci chiar dacă ar veni această scrisoare din cer şi dacă ea nu ar fi de acord cu învăţătura cea adevărată a credinţei, nici atunci eu n-aş putea primi pe un astfel de om în comuniune cu sfinţii [4].

III

Pentru că, o minunate omule, adu-ţi aminte că falsificatorii adevărului, cei care au introdus spărtura ariană, dînd-o drept credinţă autentică a părinţilor, nu aduc nici un alt argument că nu primesc învăţătura dreaptă a Părinţilor decît termenul «de o fiinţă», pe care-l tălmăcesc rău şi contrar întregii credinţe, spunînd că Fiul lui Dumnezeu e designat de noi ca fiind de aceeaşi fiinţă după ipostaz [5]. Dacă le vom da vreun prilej să fim arătaţi de ei, care, mai mult din prostie, decît din rea credinţă, spun aceste lucruri sau altele asemănătoare acestora, nu facem nimic altceva decît să le dăm nezdruncinate argumente împotriva noastră şi să întărim şi mai mult erezia lor. Ei au doar o singură grijă în discuţiile lor despre Biserică, nu cum să-şi formuleze părerile lor, ci cum să le atace pe ale noastre.

Ce ar putea fi mai primejdios decît să zdruncine credinţa mulţimilor prin faptul că unii din noi ar susţine că ipostasul Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh este numai unul singur? Chiar dacă subli-

2. Între Atanasie şi Meletie. A se vedea epistola 89.

3. Domneşte doar 8 luni (363—364).

4. Se ştie că Paulin fusese hirotonit de episcopul Lucifer de Cagliari în anul 362, deci la 2 ani după Meletie, care, e adevărat, se afla în exil atunci. De aceea Sf. Vasile nu putea accepta să nu se spună cum a început «dihonia».

5. Neînţelegerile între partida lui Meletie şi a lui Paulin aveau şi rădăcini dogmatice legate de termenul «deofiinţă». Sf. Vasile acuză pe partizanii lui Paulin de ignoranţă şi de rea credinţă.

niază cu grijă deosebirea dintre persoane, ei fac acest lucru după o formulare care ne amintește pe cea a lui Sabelios. Acesta spunea într-adevăr că după ipostas Dumnezeu e numai unul, pe cînd Scriptura îl prezintă deosebit ca persoană, potrivit însușirilor specifice ale fiecărei înfățișări sub care se prezintă : uneori îi dăm nume de Tată, cînd împrejurarea indică o astfel de persoană, altădată numele se potrivește Fiului, și anume atunci cînd coboară să poarte grijă de noi sau pentru alte astfel de lucruri providențiale și, în sfîrșit, altădată îl leagă de persoana Duhului, atunci cînd prilejul indică numele acestei persoane. Dacă auzi chiar și în Biserica noastră pe unii oameni zicînd că Tatăl și Fiul și Duhul Sfînt au un singur ipostas, dar ei înțeleg totodată că există separat trei persoane deosebite, atunci cum să nu pară că aduc dovadă destul de limpede și de nezdruncinat că numai cele spuse de ai noștri sînt adevărate ?

IV

Or faptul că ipostasul și ființa nu sînt unul și același lucru, cred că ne-au dat să-l înțelegem chiar și frații din Apus, atunci cînd simțind sărăcia limbii lor au tradus în grecește termenul de «ființă» pentru că dacă ar exista o deosebire cît de mică de nuanță, ea s-ar fi păstrat prin deosebirea clară și de neconfundat a termenilor.

Dacă s-ar simți nevoia să-mi spun și eu pe scurt părerea despre această temă, aș zice cam așa : raportul dintre ceea ce-i comun și particular e același ca și cel dintre ființă și ipostas, pentru că fiecare din noi participăm la «ființă» prin ceea ce avem în comun, în schimb însușirile individuale sînt specifice fiecăruia în parte. De aceea și aici termenul «ființă» este comun tuturor persoanelor treimice, cum e cazul cu sfințenia, cu dumnezeirea și cu orice s-ar mai putea înțelege, pe cînd însușirile specifice le are fiecare separat : cea de părinte, de fiu sau de putere sfințitoare. De aceea dacă s-ar spune că persoanele sînt fără ipostas, o astfel de afirmație e ceva absurd, iar dacă am accepta ca adevărate toate trei ipostasele, atunci atîtea mărturisim cîte și numărăm. În chipul acesta, prin învățătura despre «deoființime» se asigură și unitatea dumnezeirii, dar și recunoașterea Treimii, adică existența concomitentă a Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfînt.

Prin aceasta vreau totuși să fie convinsă și Excelența Ta de un lucru, și anume că atît Domnia Ta, cît și oricare altul din cei care sprijină adevărul și nu disprețuiesc pe bărbații care luptă pentru credință, sînteți datori să așteptați ca inițiativa de unire și de pace să fie luată de conducătorii Bisericilor, pe care eu îi socot «stîlp și întărire a

adevărului»[6] şi pe care-i respect cu atît mai mult, cu cît unii din ei sînt surghiuniţi pentru că li se aduce vina că ei ar fi pricina dezbinării[7]. Drept aceea Te rugăm să rămîi nepărtinitor faţă de noi şi liber de orice prejudecată, pentru ca să ne putem mîngîia măcar cu gîndul că Dumnezeu ni te-a dăruit ca pe un toiag şi ca o întărire în toate.

EPISTOLA 215

Către preotul Dorotei[1]

Scrisă în anul 375

Îndată ce am găsit prilej am trimis scrisoarea pe adresa minunatului bărbat care e comitele Terenţiu, gîndindu-mă că aş provoca mai puţine bănuieli dacă în problemele amintite i-aş scrie prin mijlocirea unor persoane străine, dar în acelaşi timp vrînd ca nici să nu lipsească cu totul din această acţiune prea iubitul nostru frate Acachios. Am predat, aşadar, epistola încasatorului financiar de la serviciul regional, care călătoreşte cu mijloace de transport oficiale, cerîndu-i ca mai întîi scrisoarea să-ţi fie predată ţie.

În legătură cu călătoria spre Roma, nu ştiu cum de nu te-a înştiinţat, mai întîi, pe Frăţia Ta, că în timpul iernii drumul e cu totul impracticabil, pentru că ţinutul din Constantinopol şi pînă la graniţele noastre e plin de duşmani[2]. Dacă ar trebui să meargă pe mare, acum ar fi momentul. Numai de-ar primi prea iubitul de Dumnezeu şi frate al meu Grigorie să călătorească pe mare şi dacă ar accepta să conducă el delegaţia în problemele acestea! Oricum, nu văd pe cineva care să-l poată însoţi, dar mai ştiu că acela e cu totul lipsit de experienţă în problemele bisericeşti[3]. Cred însă că însoţirea cu un bărbat cu simţăminte nobile va trezi respect şi va fi de foarte mare folos. Dacă e vorba de un om mîndru şi îngîmfat, aşezat pe un tron înalt[4], şi din pricina aceasta neascultător de cei care-i spun de jos adevărul, ce ar putea cîştiga obştea din discuţiile unui om ca Grigorie, care habar n-are de linguşiri?

---

6. *I Tim.* 3, 15.
7. Intre alţii aceasta era situaţia sfinţilor Meletie al Antiohiei, Eusebiu de Samosata, Grigorie de Nyssa etc.
1. Dorotei, diacon şi mai apoi preot, era omul de legătură între Sf. Vasile şi Meletie, precum şi între aceştia şi cei din Apus.
2. Aluzie la pericolul infiltraţiilor goţilor.
3. E vorba de Sf. Grigorie de Nyssa, despre care Sf. Vasile ne vorbeşte tot cam în astfel de termeni şi în alte epistole: 58, 170, 171, 200.
4. E vorba de Damasus.

EPISTOLA 216
Către Meletie, episcopul de Antiohia
Scrisă în anul 375

Multele călătorii pe care le-am făcut în ultimul timp m-au îndepărtat de patrie. Am fost plecat în Pisidia pentru ca, împreună cu episcopii din acele părţi, să punem în rînduială problemele legate de Bisericile din Isauria [1]. De acolo drumul m-a dus pînă în Pont, pentru că Eustaţiu făcuse mari presiuni asupra credincioşilor din Dazimon ca să se rupă de Biserica noastră [2].

M-am repezit şi pînă la căsuţa fratelui meu Petru, care, pentru că e în apropiere de Neocezareea [3], a ajuns să fie pentru cei din jur pricină de tulburare, iar pentru mine obiect de adîncă jignire [4]. Întrucît oamenii lui Eustaţiu au luat-o la fugă [5], deşi nu-i urmărea nimeni, s-a crezut că eu aş intra cu sila în oraş ca şi cum aş fi dornic să mă încarc de osanalele lor.

La întoarcere m-a prins o ploaie straşnică, aşa că m-am îmbolnăvit atît din pricina ei, cît şi de deprimarea pe care mi-a provocat-o scrisoarea primită de la Răsărit [6], prin care mă înştiinţau că pentru partizanii lui Paulin fuseseră aduse din Apus anumite scrisori, prin care i se recunoştea autoritatea lui şi că aderenţii acestei partide se făleau şi se mîndreau din pricina aceasta. În acest sens se propunea chiar o mărturisire de credinţă, care dacă ar fi bine primită, apusenii ar fi dispuşi să se unească cu Biserica noastră. Mai mult, ni s-a comunicat totodată că a fost cîştigat pentru cauza lor un om minunat, Terenţiu, căruia îndată i-am şi scris ca să-şi tempereze elanul şi să-l informez ceea ce mi-a fost posibil, corect, despre viclenia lor [7].

EPISTOLA 217
Către Amfilohiu. Despre canoane
Scrisă în anul 375

Întorcîndu-mă din călătorie (fusesem plecat pînă în Pont pentru problemele de ordin bisericesc şi ca să-mi vizitez rudele) * am adus îna-

1. Isauria era atunci sub jurisdicţia lui Amfilohiu de Iconium.
2. Acelaşi înrăit intrigant Eustaţiu a alungat pe episcopii otrodocşi şi din ţinuturile martime (din Amasia şi Zila).
3. Mînăstirile de pe valea Irisului în care trăise în tinereţe Sf. Vasile erau acum în grija fratelui mai tînăr, Petru, episcop de Sebasta.
4. Activînd pe linie strict ortodoxă, Petru a stîrnit gelozia şi ura lui Atarvios şi Eustaţiu, cf. ep. 204, 207, 210.
5. Cf. ep. 210.
6. E impresionant ce călătorii grele a făcut Sf. Vasile.
7. Cf. ep. 215.
* Între ei Macrina cea tînără, retrasă în monahism, şi Petru, episcop de Sebasta.

poi un trup cu totul zdruncinat şi un suflet extrem de zbuciumat [2], dar cînd am luat în mîini scrisoarea Cuvioşiei Tale am uitat totul, pentru că mi-a fost dat să văd semnele celui mai plăcut glas dintre toate şi ale mîinii celei mai dragi. Dacă m-a putut înviora în aşa măsură pînă şi o scrisoare de a Ta, îţi poţi închipui cît de entuziasmat aş fi dacă te-aş putea şi întîlni! Să dea Dumnezeu Sfîntul ca să nu aibă loc într-un moment greu şi ca Tu să fii cel care mă vei chema! Dacă ai putea ajunge pînă la casa lui Eufimiade, n-ar fi deloc greu să ne întîlnim acolo, căci atunci aş scăpa de povara treburilor de aici şi m-aş grăbi cît mai repede să îmbrăţişez pe cel drag mie. De altfel, există încă un temei care mă sileşte să mă deplasez pînă la Nazianz, pricina retragerii neaşteptate a prea iubitului de Dumnezeu episcop Grigorie, despre care habar n-am de ce s-a retras [3].

Cît despre omul despre care am mai stat de vorbă cu vrednicia Ta şi pentru care te-ai pregătit să lucrezi, trebuie să ştii că, pe lîngă o boală mai veche, el a mai dat recent şi într-o grea suferinţă la ochi, aşa încît, atît din pricina acestei vechi boli, cît şi a celei mai noi, el a devenit cu totul neindicat pentru orice fel de slujbă care i s-ar fi putut încredinţa. De altfel, momentan nici nu găsesc aici altul. Poate că ar fi mai bine (cu toate că au lăsat problemele în grija noastră) ca oamenii să-şi găsească pe cineva dintre ei. Trebuie să ne gîndim că ei au rostit acele cuvinte sub formă de curtoazie, pe cînd din inima lor ei voiau ceea ce au discutat de la început, că să fie pus în fruntea lor unul de-al lor. Dacă există cineva printre cei de curînd încreştinaţi, indiferent dacă va fi pe placul lui Macedonie sau nu, să-l propună ei. Pregăteşte-l tu pentru a-l avea unde ne va fi de nevoie, căci Domnul, Care-ţi dă ajutor în toate, îţi va da har şi pentru acest lucru [4].

LI. Canoanele privitoare la clerici au fost înşirate în general, fără să se facă specificări deosebite, precizînd doar că pentru cei căzuţi se prevede o singură pedeapsă, şi anume: depunerea din serviciu, fie că au vreun grad ierarhic, fie că rămîn într-un serviciu fără hirotonie [5].

---

2. Despre suferinţele fizice, dar mai ales morale de care se plînge Sf. Vasile, putem să vedem în diferite descrieri. A se vedea îndeosebi epistolele 210, 214 şi 216, unde se referă îndeosebi la amărăciunile provocate de nestatornicia de caracter a episcopului Atarvios din Neocezareea, precum şi de «încurcătura» creată de hirotonia lui Paulin pentru scaunul din Antiohia, a cărei schismă durează vreo 40 de ani.

3. Bătrînul episcop Grigorie, tatăl lui Grigorie Teologul, murise în anul 374. In urma acestui fapt, fiul său, care fusese hirotonit fără voie ca episcop de Sasima a «fugit» neaşteptat şi din Nazianz.

4. Probabil că se face aluzie la completarea vreunui scaun episcopal vacant, la care arienii erau foarte vigilenţi. Pentru numerotarea canoanelor Sf. Vasile a se vedea ep. 188 şi 199.

5. După cum spune can. 16 al sin. I ecumenic sub «clerici» se înţelegeau persoanele active în cadrul Bisericii, indiferent dacă erau hirotoniţi ori erau numai hirotesiţi. Pedeapsa dată acestora (celor insubordonaţi) era caterisirea (cf. can. 32).

LII. Femeia care în călătorie n-a purtat grijă de fătul ei şi deşi a avut putinţa să-l salveze, fie socotind că astfel îşi ascunde păcatul, fie că avea o intenţie cu totul dobitocească şi neomenească, să fie judecată pentru ucidere. Dar dacă ea n-a putut purta grijă de făt şi dacă acesta a murit din pricina singurătăţii şi pentru că n-avea cele de nevoie, mama să fie iertată [6].

LIII. Văduva sclavă poate că n-a săvîrşit greşeală prea mare hotărîndu-se pentru o a doua căsătorie sub formă de răpire. Pentru aceasta nici nu va trebui s-o învinuim, căci nu aparenţele se judecă, ci intenţia. Fireşte că îi rămîne pedeapsa dată pentru a doua căsătorie [7].

LIV. Despre categoriile deosebite de ucidere involuntară ştiu că am scris nu de mult Cucerniciei Tale şi nu pot spune nimic mai mult. Rămîne să chibzuieşti dacă măreşti ori scazi din pedepsele date, sau chiar le ierţi de tot [8].

LV. Cei care pleacă să lupte împotriva tîlharilor, dacă sînt mireni îi oprim de la Împărtăşania cu Cel Bun, iar dacă sînt clerici îi depunem din treaptă: «Tot cel ce scoate sabia, de sabie va muri», zice Scriptura [9].

LVI. Omul care a ucis în chip voluntar, dar apoi s-a căit, timp de 20 de ani va fi lipsit de Împărtăşania de cele sfinte, iar cei douăzeci de ani vor fi împărţiţi pentru el în chipul următor: 4 ani trebuie să se «tînguiască» stînd în picioare, afară, la uşile locaşului de rugăciune, cerînd credincioşilor care intră să se roage pentru el, mărturisindu-şi astfel fărădelegea. După trecerea celor patru ani va fi primit printre «ascultători», ieşind împreună cu aceştia vreme de cinci ani. Vreme de şapte ani va ieşi împreună cu cei care se prostern făcînd metanii. Vreme de patru ani va sta numai în picioare împreună cu cei credincioşi, da nu va putea fi împărtăşit. După ce se vor fi împlinit toate acestea se va împărtăşi de cele sfinte [10].

LVII. Omul care a ucis fără voie va fi exclus vreme de 10 ani de la Sfintele Taine. Cei zece ani vor fi împărţiţi pentru el în chipul următor: doi ani se va tîngui. Trei ani va rămîne printre ascultători. Patru ani va fi printre cei care se prostern. Un an va sta numai în picioare, după aceea va fi admis la cele sfinte [11].

---

6. A se vedea cele spuse de Sfîntul Vasile şi în can. 33.
7. Idei apropiate şi în can. 22, 38, 40, 42.
8. Cf. can. 43, 56—57.
9. *Matei* 26, 52. Dispoziţie mult prea aspră şi oarecum în contradicţie cu cele spuse de Sf. Atanasie cel Mare în canonul 1. A se vedea aici, mai sus: la epist. 188, can. 12.
10. Mai pe larg Milaş, *Canoanele* I, 2, p. 56 (can. 8, 11, 43).
11. Cf. can. 2, 8, 11, 43, 54 şi 56.

LVIII. Cel ce a săvîrşit adulter va fi exclus vreme de 15 ani de la Sfintele Taine: patru ani va fi printre plîngători, cinci ani va fi ascultător, patru ani va fi cu cei care se prostern, iar ultimii doi ani va sta în picioare fără să poată lua Împărtăşania [12].

LIX. Desfrînatul va fi lipsit vreme de 7 ani de Împărtăşania celor sfinte: doi ani va fi printre plîngători, alţi doi ani printre ascultători, alţi doi printre cei care se prostern, iar un an va sta în picioare. În al optulea an va fi primit la Împărtăşanie [13].

LX. Cea care a depus vot de feciorie şi şi-a călcat făgăduinţa va petrece în pocăinţă un răstimp egal cu cea care a săvîrşit adulter. Tot aşa vor fi pedepsite şi cele care după ce s-au legat să ducă viaţă de călugăriţă îşi calcă legămîntul [14].

LXI. Cel care a furat şi se căieşte şi-şi denunţă el însuşi păcatul va fi oprit numai de la participarea la Sfintele Taine vreme de un an. Dacă va fi denunţat de altul, atunci va fi exclus vreme de doi ani. În tot acest răstimp el va face mătănii şi va sta în picioare, după care poate fi primit la Împărtăşanie [15].

LXII. Bărbatul care comite imoralitate asupra altui bărbat va fi pedepsit cu acelaşi timp de pocăinţă ca şi pentru adulter [16].

LXIII. Cel care mărturiseşte că a comis fapte ruşinoase cu animale va petrece acelaşi timp de pocăinţă [17].

LXIV. Cel care şi-a călcat jurămîntul, timp de 10 ani nu se va putea împărtăşi. Doi ani va petrece cu cei care se tînguiesc, trei ani cu cei ascultători, patru ani cu cei care se prostern, iar un an va trebui să rămînă numai în picioare, după care va putea fi primit la Împărtăşanie [18].

LXV. Cel care-şi mărturiseşte păcatul vrăjitoriei sau al otrăvirii, va petrece în pocăinţă acelaşi număr de ani ca şi ucigaşul şi va fi tratat ca unul care şi-a recunoscut această ultimă nelegiuire [19].

LXVI. Cel care jefuieşte mormintele va fi exclus de la Împărtăşanie vreme de zece ani: doi ani va fi între tînguitori, trei ani între ascultători, patru ani între cei care se prostern, iar un an va rămîne în picioare, apoi va fi îngăduit la Împărtăşanie [20].

12. Idei similare în can. 37, 77.
13. Urmează deci toate treptele catehumenatului, cf. can. 21—22, 26, 79, 80.
14. Sfîntul Vasile a mai vorbit despre probleme asemănătoare în can. 6, 18—19, 20, 44.
15. A se vedea cele spuse de N. Milaş, *op. cit.*, II, 2, p. 113—114.
16. A se vedea ce a mai prevăzut Sfîntul Vasile şi în can. 7.
17. Cf. can. 6 al Sfîntului Vasile.
18. Cf. can. 29 şi 82.
19. Despre vrăjitori ne mai vorbeşte Sfîntul Vasile şi în can. 72 şi 83.
20. A se vedea aici şi can. 7 al Sfîntului Grigorie de Nyssa.

LXVII. Împerecherea fratelui cu sora va fi pedepsită cu același număr de ani ca și uciderea [21].

LXVIII. Cei care într-un grad de rudenie oprit pentru căsătorie sînt prinși în flagrant delict de păcătuire vor suferi pedepsele adulterului [22].

LXIX. Citețul care se va împreuna cu logodnica sa înainte de căsătorie va fi admis să citească după o oprire de un an, dar va rămîne citeț fără să poată înainta în grad. Dacă se unește pe ascuns, fără căsătorie, va fi suspendat din funcție. Același regim se aplică și slujitorului [23].

LXX. Diaconul care și-a spurcat buzele [24] și care a recunoscut că a comis acest păcat și înainte, va fi suspendat din slujbele sale, dar va fi primit să participe la Sf. Împărtășanie deodată cu ceilalți diaconi. Același lucru e valabil și pentru preoți. Dacă vreunul e prins în flagrant delict de păcat mai greu, va fi depus, indiferent ce grad are.

LXXI. Cel care e conștient că a săvîrșit oricare dintre păcatele amintite și care nu le-a mărturisit, ci a fost dovedit de altcineva că le-a săvîrșit, va fi pedepsit cu același răstimp de pocăință cu care a fost pedepsit cel care a comis acele fapte.

LXXII. Cel care se predă vrăjitorilor sau unora ca acestora va fi pedepsit cu același răstimp de pocăință ca și ucigașii [25].

LXXIII. Oricine s-a lepădat de Hristos și a călcat taina mîntuirii trebuie să plîngă de-a lungul întregii sale vieți și-i dator să facă pocăință, urmînd să fie învrednicit de Împărtășanie abia în clipa cînd ar fi să părăsească această viață pe urma credinței în bunătatea lui Dumnezeu [26].

LXXIV. Dacă cineva din cei care au căzut în păcatele amintite mai înainte se îndreaptă, făcînd pocăință, cel căruia i-a fost încredințată de Dumnezeu puterea de a lega și a dezlega, văzînd căința păcătosului, poate să se facă mai îngăduitor întru a-i micșora durata pocăinței chiar fără a-l osîndi, fiindcă istoria cuprinsă în Scriptură ne învață că cei care fac o pocăință mai aspră dobîndesc îndată mila lui Dumnezeu [27].

---

21. Cf. și can. 75 al Sfîntului Vasile.

22. Despre căsătoria între rude ne mai vorbește Sfîntul Vasile și în can. 75—76, 79, 87.

23. Cf. și can. 6, 32, 51 și 57.

24. Sf. Vasile nu precizează în ce constă această «spurcare» a buzelor, prin atingerea fizică de ceva necurat ori prin simpla pronunțare a unor cuvinte «păgînești». Unii canoniști înclină pentru prima eventualitate. A se vedea ce a mai recomandat Sfîntul Vasile și în can. 32, 51, 69.

25. Idei similare și în can. 81 și 83.

26. Can. 62 ap., 2 sin. I ecum.; 3, 12 Ancira etc.

27. Cum a spus-o în aceste trei epistole trimise Sfîntului Amfilochie (nr. 188, 199 și 217), Sf. Vasile subliniază că esențial este nu «durata pocăinței, ci modul în care se face ea». De acum acest clasic dascăl al «iconomiei», care a fost Sf. Vasile, chiar dacă prevede canoane excepțional de grele (mai ales pentru mentalitatea creștină de azi), totuși uneori ulmește și prin umanismul și indulgența lui.

LXXV. Cel care s-a spurcat cu sora tatălui său sau a mamei sale să n-aibă voie să intre în casa de rugăciuni pînă ce nu renunţă la purtarea lui nedreaptă şi de neiertat. După ce va fi ajuns să-şi dea seama de grozăvia păcatului, să petreacă trei ani în rîndul celor care se tînguie stînd în picioare la uşa locaşurilor de rugăciune şi rugînd poporul, care intră pentru rugăciune, să-i fie milă de el şi să adreseze nenumărate rugăciuni lui Dumnezeu. După aceea să-l primească pentru un răstimp de trei ani, dar numai între cei ascultători, ascultă adică citirile din Scripturi precum şi cuvîntul de învăţătură, şi să-l scoată apoi fără să-l judece vrednic de a sta împreună cu ceilalţi la rugăciune. Mai tîrziu, dacă va cere-o cu lacrimi şi se aruncă la picioarele Mîntuitorului cu frîngerea inimii şi cu smerenie adîncă, să i se dea voie să facă mătănii sau prosternări vreme de alţi trei ani. Apoi, după ce va fi dovedit «roade vrednice de pocăinţă» [28] să-l primească în al zecelea an la rugăciunea credincioşilor, dar fără să se poată împărtăşi. După ce va mai fi stat la rugăciune în picioare încă alţi doi ani, împreună cu credincioşii, să fie, în sfîrşit, *socotit vrednic de comuniunea Binelui.*

LXXVI. Acelaşi canon şi pentru cei care iau pe cumnatele lor [29].

LXXVII. Cel care-şi lasă femeia cu care se unise în chip legiuit şi care-şi aduce apoi alta, se supune, după hotărîrea Domnului, osîndei adulterului. Părinţii noştri au lăsat nişte canoane, prin care au hotărît ca cei vinovaţi să stea un an în rîndul celor care se tînguiesc, doi ani între ascultători şi trei ani între cei care se prostern. În al şaptelea an să stea în picioare împreună cu credincioşii şi aşa să se învrednicească de aducerea (jertfei liturgice, n.tr.) dacă se vor pocăi cu lacrimi [30].

LXXVIII. Aceeaşi regulă să se observe şi faţă de cei care iau în căsătorie două surori chiar dacă nunţile lor au loc la timpuri diferite [31].

LXXIX. Cei care s-au înnebunit cu patima după mamele lor maştere sînt supuşi aceluiaşi canon, la fel şi cei stăpîniţi de patima nebunească după surorile lor [32].

LXXX. Părinţii au trecut sub tăcere poligamia [33] socotind-o faptă dobitocească şi cu totul străină de neamul omenesc. Mie mi se pare că ea e un păcat întrucîtva mai mare decît desfrînarea. De aceea e lucru firesc ca acei vinovaţi să fie supuşi canoanelor, adică să stea pe rînd,

28. *Matei* 3, 8. A se vedea ce a mai propus Sfîntul Vasile în can. 67.
29. Cf. can. 26—27; 68; 75; 78—79.
30. Can. 48 apostolic. Să fie o contrazicere între canonul 58 şi între acesta? Acolo se prevedeau 15 ani, aici doar 7 drept pedeapsă.
31. Cf. can. 23 şi 87.
32. Cf. can. 67, 75.
33. Prin «poligamie» Sf. Vasile se referă la căsătoria a III-a ori la mai mult decît atîta. A se vedea aici, mai sus, can. 4.

între plîngători un an, între cei care se prostern trei ani și abia după aceea să-i primească la Împărtășanie.

LXXXI. Întrucît în decursul năvălirii barbarilor mulți au stricat credința în Dumnezeu făcînd jurăminte păgînești [34] și gustînd din anumite mîncăruri nepermise, care fuseseră aduse în templele idolilor, unde domnește magia, să fie și ei pedepsiți după canoanele pe care le promulgaseră de mult Părinții noștri. Și anume, cei care au îndurat o constrîngere completă, fiind supuși torturilor, nefiind în stare să rabde atîtea suferințe după ce fuseseră maltratați spre a fi siliți să se lepede de Hristos, să fie excluși trei ani : ca ascultători doi ani, ca prosternați trei ani, apoi să fie admiși la Împărtășanie. În schimb, cei care fără să fi fost constrînși au trădat credința în Dumnezeu, au mîncat la masa demonilor [35] și au făcut jurăminte ca și păgînii, după ce se vor fi rugat trei ani ca prosternați și după ce vor fi stat în picioare alți trei ani, petrecînd cu credincioșii la rugăciune, să fie admiși la comuniunea Binelui.

LXXXII. În legătură cu cei care și-au călcat jurămîntul, dacă au fost necredincioși față de jurămînt sub puterea silei și a constrîngerii să fie supuși unor pedepse mai ușoare, ca să poată fi primiți după șase ani. Dar dacă au trădat credința fără să fi suferit constrîngeri, vor sta între plîngători doi ani, între ascultători doi ani, apoi se vor ruga vreme de cinci ani fără să poată aduce jertfa liturgică [36], după care vor fi primiți la comuniunea de rugăciune. După ce vor fi arătat, desigur, căință sinceră, ei vor fi duși să se împărtășească cu Trupul lui Hristos [37].

LXXXIII. Cei care consultă pe ghicitori și se iau după obiceiurile păgînilor sau care introduc în casele lor pe unii oameni pentru descoperirea unor leacuri și pentru o purificare, trebuie să cadă sub canonul celor șase ani : un an ca plîngători, alt an ca ascultători, trei ani ca prosternați, apoi un an stînd la rugăciuni în picioare, împreună cu cei credincioși, după care vor fi admiși la Împărtășanie [38].

LXXXIV. Scriu toate aceste reguli ca să putem pune la încercare roadele pocăinței, căci nu judec lucrările după durată, ci sînt atent la felul pocăinței [39]. Dacă păcătoșii nu vor să se despartă de năravurile lor, dacă vor să fie mai curînd robii plăcerilor trupești decît robi ai lui Dum-

---

34. E vorba de apostați, de primejdia cărora s-a ocupat sinodul din Ancira din a. 315 în can. 1—9. Prin «barbari» se face aluzie probabil la invaziile perșilor ori ale goților.

35. A idolilor.

36. Comparîndu-se cele prevăzute la can. 64 (unde avem 2+3+4+1=10), aici avem 11 ani (2+2+5+2=11 ani).

37. A se vedea și cele propuse prin can. 10, 17, 29, 64.

38. Cf. can. 65 ; 72.

39. *Isaia* 65, 2 (ed. 1914).

nezeu şi dacă nu se învoiesc să trăiască după Evanghelie, atunci nu mai există nici un semn comun între noi şi ei. După mine, în mijlocul unui «norod neascultător şi împotrivă grăitor» m-am învăţat s-aud ceea ce ne spune Domnul : «mîntuieşte-ţi sufletul tău» [40].

Deci noi nu primim să mergem la pierzare împreună cu unii ca aceştia, ci, temîndu-ne de dreapta judecată şi avînd mereu înaintea ochilor ziua cea înfricoşată a răsplătirii Domnului, noi nu vrem să pierim deodată cu păcatele altora [41]. Căci dacă nu ne-au învăţat pe noi cele înfricoşate ale Domnului şi nici bătăile atît de mari nu ne-au făcut să înţelegem că din pricina fărădelegilor noastre ne-a părăsit pe noi Domnul şi ne-a lăsat pe mîna barbarilor, că poporul a fost dus în robie la vrăjmaşi şi s-a dat risipirii [42] pentru că cei care purtau numele lui Hristos nu s-au ruşinat să facă astfel de fapte ; dacă n-au recunoscut şi dacă n-au vrut să înţeleagă că din toate aceste pricini a venit peste noi urgia lui Dumnezeu, atunci ce mai avem comun cu astfel de oameni ? Ci totuşi sîntem doritori să-i îndrumăm zi şi noapte în public şi în particular, dar să nu primim să fim duşi împreună cu răutăţile lor, ci mai vîrtos să ne rugăm să-i cîştigăm şi să-i scoatem din cursa vicleanului, iar de nu vom putea face acest lucru, atunci să ne sîrguim măcar să ne mîntuim sufletele de osînda cea veşnică.

EPISTOLA 218

Către Amfilohiu, episcop de Iconium

Scrisă în primăvara anului 375

Necazul pentru care a venit la noi fratele Elian l-a provocat el singur fără să fi fost nevoie de nici un ajutor din partea noastră. În schimb prin aceasta el ne-a făcut două bucurii : mai întîi prin faptul că mi-a adus o epistolă de la Cuvioşia Ta, iar în al doilea rînd pentru că mi-ai dat prilejul să-ţi răspund la scrisoare. De aceea prin venirea lui salut iubirea Ta cea adevărată şi de neuitat şi te rog să mă pomeneşti în rugăciunile tale acum cînd mai mult decît oricînd altădată am ne-

40. *Fac.* 19, 17.
41. A se vedea mai sus cele spuse în can. 74. Oricît de ascetic e formulat crezul Sf. Vasile, el exprima totuşi o alternativă curajoasă, dar şi încrezătoare în biruinţa binelui.
42. Aluzie clară la politica de dezbinare şi de destrămare, pentru a putea birui, pe care o ducea împăratul Valens, în faţa căruia însuşi Sf. Vasile dăduse dovadă de mult curaj şi de demnitate.

voie de ajutorul Tău, pentru că starea organismului meu, care s-a înrăutăţit mult în urma drumului [1], e o urmare a insuportabilei mele boli.

E mult de cînd tot voiam să-ţi fac cunoscut (şi n-am uitat acest lucru ca şi cum un motiv mai important mi-ar fi distras atenţia de la el), acum însă îţi atrag atenţia să trimiţi în Licia un bărbat serios, care să observe de aproape care sînt factorii credinţei celei drepte [2]. Căci poate n-ar trebui să-i trecem cu vederea, dacă sînt adevărate toate cîte mi le-a istorisit cineva dintre credincioşii care au venit de acolo, că îndepărtîndu-se cu totul de rătăcirile celor din Asia Mică [3], au de gînd să treacă în scris la comuniunea cu noi. Dacă ar fi vorba să meargă cineva pe la ei, atunci să caute în Koridales pe Alexandru, episcop provenit dintre călugări, în Limira să ia contact cu Diatim, în Mira să caute pe Tatian, pe Polemon şi pe Macarie, în Patara pe episcopul Evdemon, în Telmeson pe episcopul Ilarion, iar în Felon pe episcopul Lolian.

Pe aceştia şi pe alţii ni i-a citat un prieten, declarînd că au credinţă sănătoasă, de aceea am dat slavă şi mulţumită lui Dumnezeu pentru informare văzînd că în ţinuturile Asiei mai există încă destui care nu s-au spurcat cu rătăcirea ereziei. De aceea, să ne convingem, fără să facem zgomot, de exactitatea acestei ştiri, iar după ce ne vom fi convins de ea, atunci să trimitem epistola şi să ne dăm silinţa să chemăm şi pe careva dintre ei la întrunire [4].

Fie ca toate cele ce privesc Biserica cea iubită din Iconiu să meargă în bună rînduială şi la timpul lor! Prin tine salutăm totodată pe toţi clericii şi colaboratorii Cuvioşiei Tale.

EPISTOLA 219

Către clerul din Samosata

Scrisă în anul 375

I

Domnul, Cel care rînduieşte toate cu măsură, nu ne pune la încercări mai mult decît îngăduie puterile noastre, ci încearcă ocazional

1. Despre acest drum în jurul Neocezareii Pontului ne vorbesc mai multe epistole. A se vedea, între ele, nr. 216, 217, dar mai ales 204, 207, 210 etc. Cazul lui Atarvios şi în general al credincioşilor din Neocezareea l-a urmărit mult pe Sf. Vasile. A se vedea şi indicele lucrării noastre.

2. Aceeaşi problemă centrală urmărită de Sf. Vasile: organizarea unui front comun antiarian.

3. E vorba de pnevmatomahi, care nu admiteau divinitatea Sfîntului Duh.

4. E şi aceasta o dovadă a lărgirii cîmpului de acţiune a Sf. Vasile. Provinciile vestice ale Asiei Mici stăteau mai mult în legătură cu Arhiepiscopia din Constantinopol, unde arienii şi acum şi pnevmatomahii erau foarte răspîndiţi.

pe cei ce luptă pentru credinţă, fără să îngăduie să fie ispitiţi mai greu decît le este puterea; El amestecă cu măsură lacrimile cu băutura[1] celor care trebuie să arate dacă în timpul suferinţelor păstrează pentru Dumnezeu recunoştinţa la care are drept; în schimb şi-a arătat bunăvoinţa mai ales în hotărîrea pe care a luat-o în legătură cu Voi, neîngăduind vrăjmaşilor să trimită asupra voastră o prigoană, a cărei asprime pe unii i-ar putea doborî sau le-ar clătina credinţa cea întru Hristos. Deci tocmai prin faptul că v-a scos în faţă nişte vrăjmaşi uşor de înfrînt, Dumnezeu v-a pregătit, pentru biruinţa pe care o veţi dobîndi asupra lor, răsplata răbdării. Dar vrăjmaşul comun al vieţii voastre, care se luptă cu propriile voastre meşteşugiri împotriva bunătăţii lui Dumnezeu, cînd vă vede că respingeţi ca o cetate puternică atacurile lui exterioare, îşi dă silinţa să scornească între voi prilejuri de ceartă şi de urîtă neînţelegere. La început relele acestea par mărunte şi uşor de vindecat, dar cu vremea ele cresc, fiind nutrite de duşmănie, şi, printr-un proces firesc, se schimbă într-un rău cu neputinţă de vindecat. Aşa se face că m-am hotărît să vă încurajez prin această scrisoare. Dacă ar fi fost cu putinţă, aş fi venit eu pînă acolo şi m-aş fi rugat eu însumi pentru voi. Dar pentru că împrejurările nu îngăduie acest lucru, Vă trimit aceste rînduri ca o ramură de măslin, aşa încît, gîndindu-vă la încurajările mele, să puneţi capăt tuturor vrăjmăşiilor care se pot ivi între voi[2] şi să-mi trimiteţi, cît mai în grabă, vestea bună că aţi lăsat deoparte învinuirile reciproce.

II

Un lucru vreau să-l ştie înţelepciunea voastră: în faţa lui Dumnezeu acela se dovedeşte a fi mare care se pleacă smerit înaintea aproapelui său şi care nu se ruşinează să-şi ia răspunderea în faţa învinuirilor, chiar dacă ele nu sînt adevărate, numai să dăruiască Bisericii lui Dumnezeu marea bucurie a împăcării. De altfel prea iubitul de Dumnezeu episcop[3] v-a descris lucrurile aşa cum se cuvine şi vă scrie din nou ceea ce crede că trebuie să vă scrie. Dar nici eu, căruia mi-a fost dat să fiu cel mai apropiat de voi, nu pot să nu mă îngrijorez de problemele voastre[4]. De aceea, cînd prea evlaviosul frate ipodiacon Teodor a venit şi a spus că Biserica voastră este în suferinţă şi în tul-

1. *Ps.* 79, 6.
2. Poate că vrăjmăşiile s-au manifestat mai cu putere în Samosata după plecarea episcopului lor în exil (374).
3. Eusebiu de Samosata.
4. Deci după plecarea în exil a lui Eusebiu, grija de Biserica Samosatei a luat-o Sf. Vasile.

burări, m-am întristat foarte, inima mi-a fost atinsă de o adîncă durere și n-am putut păstra tăcerea. V-am îndemnat, deci, să ocoliți orice dezbatere judecătorească și să statorniciți iar pacea dintre voi, ca să nu facem pe placul vrăjmașilor voștri și să nu trădăm vechea mîndrie a Bisericii voastre, care ne trîmbițează acum în toată lumea că: toți, ca și cum ați fi stăpîniți de un singur suflet și de o singură inimă, trăiți într-un singur trup [5]. Întreg poporul lui Dumnezeu, oameni aflați în slujbe și în dregătorie, ca și întreg corpul clerical, îl salut prin cuvioșia Ta și-l îndemn să rămînă așa cum i-am știut. Nu le cer mai mult, pentru că încă de mai înainte am făcut imposibilă orice întrecere din pricina faptelor bune pe care le-au săvîrșit înainte.

EPISTOLA 220

Către fruntașii din Bereea [1]

Scrisă în anul 375

Domnul a lăsat drept mîngîiere celor care n-au ocazia să se vadă față către față comunicarea prin scris, prin care poți fi luminat nu atît în cele exterioare, cît mai ales în stările interioare sufletești. Îndată ce am primit scrisoarea Voastră am și înțeles care-i situația la Voi și am pus la inimă dragostea ce vă port fără ca să am nevoie de un timp prea lung. Am fost chiar răpit de frumusețea sufletului Vostru după cele ce am dedus din scrisoare.

Prea iubitul împreună slujitor, preotul Acacios [2], mi-a spus mai multe, istorisindu-mi lupta zilnică și stăruința voastră puternică în credință, fapt care m-a înviorat și a pus în mine un dor mare de a vă vedea cîndva personal. Și nu mi-a vorbit numai de slujba de la altar, ci și de pacea și înțelegerea care domnește între credincioși, de noblețea caracterului celor ce vă conduc orașul și rînduielile după voia lui Dumnezeu. Ferice de Biserica în care nu se află decît astfel de oameni și să ne rugăm ca această liniște să fie respectată și mai departe... Dacă se continuă încercările, nu pierdeți curajul! Aproape sînt cununile și aproape-i ajutorul Domnului. Statornicia lucrurilor omenești e

---

5. Așadar, atît timp cît a fost episcopul în mijlocul lor, ei au fost uniți.

1. Deși la mare distanță (Bereea, azi localitatea Halip din Siria), totuși Sf. Vasile caută să întărească în credință, în a. 374, pe episcopul Teodot (ep. 185), acum pe fruntașii comunității.

2. Acest preot cult stătea în legătură cu Epifaniu, episcopul Ciprului. Din păcate mai tîrziu el va fi amestecat în lupta dusă împotriva Sfîntului Ioan Hrisostom.

de scurtă durată. «Tot trupul este ca iarba şi toată mărirea lui ca floarea cîmpului. Se usucă iarba, floarea se veştejeşte, dar cuvîntul Domnului rămîne în veci» [3]. Să ne legăm de porunca ce rămîne, să dispreţuiţi aparenţa care trece. Pilda voastră a întărit multe Biserici. Fără să vă daţi seama v-aţi strîns bogată răsplată, pentru că aţi întărit în rîvnă tocmai pe cei neajutoraţi. Bogat este Răsplătitorul şi în stare să vă dea vrednice răsplăţi pentru nevoinţele cu care v-aţi luptat.

EPISTOLA 221

Către poporul din Bereea [1]

Scrisă în anul 375

V-am cunoscut, prea iubiţilor, încă de mai înainte, după credinţa voastră cea plină de înţelegere şi după cununa cu care îl mărturisiţi pe Hristos. Poate că va zice cineva dintre voi : «Cine mai e şi acesta care ne deranjează dintr-o ţară atît de îndepărtată ?». Însuşi Domnul a făcut acest lucru, El Care pe cei credincioşi îi sădeşte în Sine, aşa cum se pune lumina în sfeşnic şi Care ajută să lumineze toată lumea [2]. Nu-i oare un obicei să fie proclamaţi biruitori cei care au alergat mai repede şi calitatea muncii n-o dau oare cei destoinici ? Dacă pentru astfel de vrednicii şi pentru altele de felul lor rămîne neştearsă amintirea, cum nu-i va face vestiţi Domnul în toată lumea pe cei ce cred în Hristos, despre care Însuşi Domnul zice : «Eu preamăresc pe cei ce Mă preamăresc pe Mine» [*], împrăştiind dimpreună cu razele soarelui bucuria luminii lor care străluceşte ?

Aţi sporit şi mai mult dorinţa mea de a vă vedea, pretinzîndu-mi şi în scris, şi anume printr-o astfel de scrisoare, în care nemulţumindu-vă numai cu luptele anterioare pentru credinţă, aţi zugrăvit minunat o şi mai bogată şi înfloritoare tărie sufletească pentru credinţa cea adevărată. De aceea mă bucur alături de voi şi dorim ca Dumnezeu, Cel peste toate, ale Căruia sînt şi lupta şi alergarea şi cununa, să vă insufle rîvnă, să vă dea putere sufletului şi să ducă lucrarea la deplina aprobare din partea Lui.

---

3. *Isaia* 40, 6—8.

1. Încă o dovadă prin care se arată cît de departe mergea dorinţa Sf. Vasile de a păstra unitatea de credinţă şi de simţire ortodoxă pînă şi în ţinuturile Siriei, din care făcea parte şi episcopia de Bereea. El încurajează poporul într-o vreme cînd le lipsea episcopul. A se vedea şi epistolele 185 şi 220.

2. *Matei* 5, 15.

* *II Regi* 2, 30.

EPISTOLA 222

Către locuitorii din Chalcida [1]

Scrisă în anul 375

Scrisoarea credincioșiilor voastre m-a găsit trist, dar m-a înviorat așa cum cele cîteva înghițituri de apă turnate pe gîtul cailor de cursă îi liniștesc, cai care în scurta și rapida lor respirație înghit în amiaza mare praful din terenul hipodromului [2]. Am răsuflat, așadar, și eu ușurat cînd am trecut peste o etapă de prigoană și acum am mai prins curaj în urma celor ce mi-ați scris și m-am întărit, aducîndu-mi aminte și de luptele voastre, așa că în felul acesta vom reuși să ducem și noi, cu dîrzenie, lupta care ne stă în față.

Pîrjolul ereziei, care a pustiit cea mai mare parte a Răsăritului, a început să se facă simțit și în ținuturile apropiate de noi, mistuind totul în calea sa și amenințînd acum să aprindă și Bisericile din Capadochia, pe care le-a emoționat pînă la lacrimi fumul ținuturilor învecinate [3]. Acum flăcările stau gata să se întindă și la noi. O, de le-ar întoarce Dumnezeu cu suflarea gurii Sale și de-ar stinge flacăra acestui pîrjol rău!

Dar cine ar fi atît de fricos și atît de laș sau atît de neinițiat în strădaniile atletice, încît să nu se simtă mai întărit în luptă prin aclamațiile voastre și să nu dorească a fi încununați ca biruitori deodată cu voi? Căci voi ați preluat cei dintîi echipamentul pentru a intra în arena luptelor pentru dreapta credință, respingînd nenumăratele atacuri ale ereticilor și îndurînd dogoarea apăsătoare a ispitelor, atît voi, conducătorii Bisericii, cărora v-a fost încredințată grija altarelor, cît și fiecare din mulțime care s-au distins în chip deosebit. Căci se petrec la voi lucruri într-adevăr minunate și vrednice de toată lauda prin faptul că sînteți una întru Domnul, atît cei care conduc, cît și cei care-i urmează. Drept aceea întăriți-vă cît mai tare în fața atacurilor vrăjmașe, pentru ca în fața lor să nu lăsați nici o spărtură în nici unul din voi.

De aceea ne rugăm zi și noapte Împăratului veacurilor să păzească poporul integru în credință, dar să păzească și integritatea clerului care-l conduce și care-i poartă grijă cu trezvie de toate mădularele trupului

1. Localitate situată în preajma Antiohiei (Siria).

2. Nu-i primul caz că Sf. Vasile ia imagini din viața sportivă. Astfel în epist. 154 și 164 se vorbește despre «antrenor» (ἀλείπτης). Se știe cît de adînc a dezvoltat Sf. Grig. de Nyssa expresia paulină a «epectazei» (*Filip.* 4, 13. *Viața lui Moise*, în «P.S.B.», 29, 21 și urm).

3. Chiar dacă pare forțată (Y. Courtonne III, 6), plasticitatea imaginii nu se poate tăgădui. Căldura cu care Sfîntul Vasile îndrumă la păstrarea unității de credință este impresionantă.

Bisericii. Cînd ochii își împlinesc datoria, atunci lucrarea mîinilor se face cu destoincie, mișcarea picioarelor e la adăpost de orice pășire greșită și nici o parte a trupului nu-i lipsită de grija cuvenită.

De aceea, Vă rugăm ca, în ceea ce faceți și veți face, să fiți strîns uniți unii cu alții, cei care ați primit grija de suflete să stați lîngă ei și să-i ocrotiți ca pe fiii voștri iubiți, iar poporul să vă păstreze respectul și cinstea cuvenită părinților, încît în această minunată comportare a Bisericii să se mențină, pe de o parte, puterea și statornicia credinței în Hristos, iar pe de altă parte, să se mărească numele lui Dumnezeu și să sporească și să se înmulțească binele dragostei. Cînd vom auzi de acestea ne vom bucura și noi de creșterea voastră în Hristos, și dacă mi se va rîndui să mai rămîn încă cu trupul în lumea aceasta, fie ca vreodată să Vă văd în pacea lui Dumnezeu! Or, dacă mi se va cere să plec de aici, atunci fie ca să Vă văd întru strălucirea sfinților, încununați împreună cu cei ce s-au distins întru răbdare prin mărturii de fapte bune.

EPISTOLA 223

Către Eustatiu, episcop de Sebasta

Scrisă în anul 375

I

«Vreme este să taci și vreme este să grăiești», zice cuvîntul Ecleziastului [1]. Așa și acum. După ce a trecut destulă vreme de tăcere, a sosit vremea să deschid și eu gura ca să descopăr adevărul despre unele fapte care nu se cunosc. Pentru că și marele Iov și-a dus multă vreme suferința în tăcere, dovedindu-și bărbăția tocmai în stăruința cu care și-a îndurat cele mai insuportabile dureri, dar după ce răbdase atît de mult în tăcere și și-a dus chinul, păstrîndu-l ascuns în adîncul inimii, pînă la urmă totuși și-a deschis gura și a dat apoi la lumină ceea ce toți știm [2].

Și iată că a sosit acum și pentru mine, după trei ani de tăcere, clipa bine venită, de care pomenește proorocul atunci cînd zice: «făcutu-m-am ca un om ce nu aude și nu are în gura lui mustrări» [3]. Destul am lăsat închisă în adîncul inimii durerea pe care mi-a provocat-o defăimarea oamenilor. Pentru că într-adevăr defăimarea înjosește pe om și

1. Puține persoane din cele cu care a avut de lucru Sfîntul Vasile i-au provocat atîtea decepții și atîtea supărări ca Eustațiu, deși, chiar și după ce se dovedise că în ascuns îmbrățișase arianismul, Sf. Vasile n-a ezitat să încerce a-l primi în comuniune Poate să fi fost și o lipsă de tact în procedura Sfîntului? E greu de spus.

2. *Iov*, 3, 1.

3. *Ps.* 37, 14.

tulbură cu totul pe cel sărman. Or dacă din defăimare izvorăşte un rău atît de mare încît doboară chiar şi pe omul desăvîrşit (căci la acest bărbat trebuie să ne gîndim atunci cînd vorbim de om), pe cel sărac, adică cei lipsiţi de învăţăturile înalte, după cum spune proorocul cînd zice : «poate că aceştia sînt nişte bieţi nenorociţi pentru că nu cunosc legea lui Dumnezeu, de aceea să mergem la cei mari» [4] (sub cuvîntul «sărman», înţelegîndu-se cei lipsiţi de minte şi mai ales gîndindu-se la cei nedesăvîrşiţi încă pentru omul cel lăuntric şi neajuns încă la măsura deplină a vîrstei bărbatului desăvîrşit) [5], ei bine, despre aceştia spune Scriptura că sînt purtaţi dintr-un loc într-altul şi se clatină întruna. E mai bine să sufăr durerea în tăcere, nădăjduind pînă la urmă că defăimătorilor li se vor îndrepta faptele. Pentru că aveam impresia că cele spuse împotriva mea nu veneau din răutate, ci din necunoaşterea adevărului.

Dar pentru că văd că duşmănia lor creşte cu vremea tot mai mult şi că nu le pare deloc rău pentru cele vorbite pînă acum şi nu numai că nu se gîndesc să repare cele petrecute, ci încă le întăresc şi mai mult ca să-mi distrugă reputaţia între fraţi, de aceea tăcerea nu-mi mai apare ca cea mai indicată. Mi-a venit în minte acum spusa proorocului Isaia, acolo unde grăieşte : «Tăcut-am multă vreme, stat-am liniştit şi mi-am stăpînit tăcerea, dar oare voi tăcea tot timpul ? chinuitu-m-am ca o femeie în durerile facerii» [6]. Fie ca să am acum parte de amîndouă : pe de o parte, de răsplată pentru tăcere, iar pe de alta, de puterea de a demasca erezia, pentru ca în felul acesta să se poată seca amarul mincinoaselor învinuiri care se porniseră împotriva mea şi ca să pot spune şi eu cu psalmistul : «valuri înspăimîntătoare au trecut peste sufletul meu» [7], iar cu ceva mai înainte se spunea aşa : «de n-ar fi fost Domnul cu noi, atunci cînd s-au ridicat oamenii împotriva noastră, poate că de vii ne-ar fi înghiţit pe noi şi apa ne-ar fi înecat pe noi, şuvoi ar fi trecut peste sufletele noastre».

II

După ce mi-am cheltuit mulţi ani din viaţă cu lucruri deşarte şi întreaga tinereţe mi-am risipit-o în truda zadarnică de a dobîndi învăţătura (înţelepciunii lumeşti, n.tr.), despre care Scriptura spune că-i nebunie faţă de înţelepciunea cea adevărată [8], m-am trezit, în sfîrşit, ca dintr-un somn adînc şi mi-am îndreptat privirea spre minunata lumină a adevărului evanghelic, apoi convingîndu-mă de zădărnicia înţelepciunii lu-

4. *Ier.* 5, 4—5.
5. *Efes.* 4, 13.
6. *Isaia* 42, 14.
7. *Ps.* 123, 1—5.
8. *I Cor.* 1, 20.

meşti şi a măririlor trecătoare mi-am deplîns amarnic condamnabila mea viaţă [9] şi am rugat pe Bunul Dumnezeu să-mi hărăzească o bună îndrumare spre cunoaşterea învăţăturii creştine. În primul rînd mi-am dat silinţa să-mi îmbunătăţesc viaţa, care mi se pervertise în urma îndelungatului contact cu oamenii care nu duceau o viaţă prea bună. Citind mai adînc Evanghelia şi înţelegînd că pentru a trăi cu adevărat o viaţă desăvîrşită e cu totul de dorit să-ţi vinzi averile şi să împarţi venitul cu fraţii aflaţi în lipsuri, iar în viaţa pămînteană să nu te îngrijorezi deloc şi să nu te laşi robit de lucrurile din lumea aceasta, mi-am dorit să găsesc pe cineva dintre fraţii care apucaseră mai de timpuriu pe acest drum, pentru ca împreună cu el să pot trece mai uşor peste frămîntările acestei vieţi scurte.

Şi, într-adevăr, am aflat mulţi oameni de aceştia în Alexandria şi îndeosebi în celelalte ţinuturi ale Egiptului, alţii în Palestina, în Celesiria şi în Mesopotamia. M-am minunat de înfrînarea lor în mîncare şi băutură, le-am admirat stăruinţa în tot felul de munci, am rămas uimit de rîvna lor neîntreruptă pentru rugăciune, văzînd cum înlătură somnul şi cum îşi impun să se abţină de la orice poftă a firii, păstrîndu-şi în toată vremea mintea slobodă şi înălţată deasupra patimilor, în foame şi sete, în frig şi în golătate, fără să poarte grijă de trup şi fără să se gîndească prea mult la el şi să-i ducă prea mult grija, lăsîndu-mi impresia că ar petrece într-un trup străin, ca şi cum şi-ar avea cetăţenia în cer. Şi tot minunîndu-mă de aceste lucruri şi fericind într-una viaţa acestor oameni, întrucît ei arătau că într-adevăr purtau tot timpul în trup omorîrea lui Iisus [10], mi-am dorit din toată inima să păşesc şi eu pe urmele lor pe cît îmi va sta în putinţă.

III

Cînd am văzut apoi că şi în ţară la noi există astfel de oameni care imită pilda lor, am crezut că acum am găsit şi eu un ajutor care să mă ducă la mîntuire, socotind cele ce vedeam drept mărturie a celor nevăzute. Iar pentru că ideile fiecăruia din noi sînt ceva nevăzut, am crezut că ar fi potrivit, în semn de smerenie, să port o îmbrăcăminte mai deosebită, şi anume o rasă de pănură ordinară, un brîu şi sandale de piele netăbăcită.

Şi cu toate că mulţi căutau să mă dezbare de legăturile cu oamenii aceştia, totuşi eu nu le-am dat atenţie, pentru că am văzut că ei preferă

---

9. În smerenia lui, Sf. Vasile se condamnă mai mult decît trebuia şi decît spunea Sf. Grigorie Teologul despre petrecerea lor la Atena. A se vedea şi cele spuse de Sf. Grigorie de Nyssa, *Viaţa Sf. Macrina*, trad. de T. Bodogae, Sibiu, 1947, p. 17.
10. *II Cor.* 4, 10.

să ducă mai curînd o viaţă austeră decît una plină de plăceri, aşa încît curînd am ajuns şi eu zelos aderent al felului lor de vieţuire (aşa cum organizase Eustaţie însuşi, n.tr.) [11]. În acest scop nu răbdam să li se aducă nici cea mai mică învinuire [12] privitoare la credinţa lor, deşi mulţi spuneau că ei n-au concepţie sănătoasă despre Dumnezeu, că au avut ca dascăl tocmai pe căpetenia rătăcirii actuale (adică pe Arie, n.tr.), dar pentru că pe atunci niciodată n-am auzit cu urechile mele aşa ceva, mi-am dat seama că cei care aduc aceste învinuiri bîrfesc.

Mai tîrziu (în anul 370, n.tr.), eu am fost chemat la cîrma Bisericii. Sub pretext că-mi ajută şi colaborează frăţeşte ei au ajuns să urmărească şi să supravegheze activitatea mea, fapt pe care l-am trecut sub tăcere, ca să nu se creadă că spun lucruri de necrezut acuzîndu-mă pe mine, iar dacă aş spune lucruri de crezut, să nu dau prilej credincioşilor să nu mai aibă încredere în mine. Cam aşa ceva, mi s-ar fi întîmplat dacă n-ar fi fost mai tare purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Căci puţin a lipsit ca să ajung să bănuiesc pe toată lumea şi să nu mai cred de acum în nici un om, atît de rănit îmi era sufletul de pe urma calomniilor la adresa mea. Multă vreme se părea că lucrurile au intrat pe făgaş normal între noi. Am avut, e drept, o dată sau de două ori discuţii teologice mai aprinse, dar tot nu credeam că vom ajunge pe poziţii opuse.

Însă cînd ei au băgat de seamă că în legătură cu fiinţa şi persoanele dumnezeieşti se foloseau tot timpul aceiaşi termeni teologici, lucrurile s-au schimbat. Căci chiar dacă între noi au fost unele lucruri regretabile, măcar pentru asta am curajul să mă laud în Domnul: că niciodată n-am susţinut opinii greşite despre Dumnezeu, nici n-am gîndit în alt fel, încît să trebuiască, mai tîrziu, să-mi schimb credinţa. Dimpotrivă, am păstrat în mine, adîncind-o, aceeaşi învăţătură pe care am primit-o de la răposata mea mamă şi de la bunica mea Macrina. Această credinţă n-am modificat-o nici mai tîrziu, cînd m-am mai maturizat, ci doar am adîncit-o, dar tot pe linia pe care mi-au transmis-o părinţii încă de la început [13]. Ca şi sămînţa, care din mică se face mare

11. N-am putut adînci legăturile Sf. Vasile cu Eustaţiu de Sebasta ca îndrumător pe teren ascetic. Amănunte la J. Gribomont, *Monahismul în sec. IV*, în «Studia Patristica», II.

12. Deşi au fost destule. A se vedea Milaş, *Canoanele* (din Gangra etc.); V. Stefanidis, *Istoria Bisericească*, Atena, 1959, p. 160 ş.u., în limba greacă. Devenind un mare admirator al monahismului, Sfîntul Vasile exagerează atunci cînd vorbeşte dispreţuitor despre şcoala păgînă pe care a urmat-o. Dacă n-ar fi frecventat şcolile păgîne scrierile lui n-ar fi cele ce sînt, Y. Courtonne, *op. cit.*, III, 12.

13. Ca şi în epistolele 204, 207, 210, Sfîntul Vasile face referire la tradiţia curată a învăţăturii creştine, pe care, prin mijlocirea bunicilor săi, a primit-o direct de la Sfîntul Grigorie Taumaturgul.

prin creştere, dar în fiinţa ei rămîne aceeaşi şi soiul ei nu se schimbă, ci prin dezvoltare ea se desăvîrşeşte, tot aşa înţeleg că şi învăţătura mea despre Dumnezeu s-a adîncit şi s-a desăvîrşit pe măsură ce am crescut, încît cea de azi a luat locul celei de atunci, dar în fond e aceeaşi. Drept aceea, să-şi scruteze fiecare conştiinţa şi să se gîndească la scaunul de judecată al lui Dumnezeu şi abia după aceea să spună dacă a auzit vreodată de la mine altceva decît ceea ce susţin acum, căci din pricina unei învăţături greşite, care mi se atribuie acum, am fost pus într-o lumină defavorabilă, iar prin scrisori jignitoare la adresa mea, urechile tuturor au fost împuiate cu tot felul de minciuni.

Iată motivul care m-a silit să iau condeiul în mînă şi să mă apăr.

IV

Sînt acuzat că hulesc pe Dumnezeu, cu toate că nu se poate dovedi aşa ceva nici din scrisul meu de pînă acum, nici din cuvîntările pe care le-am ţinut prin diferite biserici. Nu s-a putut găsi nici un singur martor care să fi auzit de la mine vreo astfel de hulă, nici măcar în vreo convorbire intimă. Atunci de ce mă mai învinuiesc, dacă nu am hulit pe Dumnezeu nici în scris, nici în predici şi nici în convorbiri particulare cu cei care mă vizitează ? Ce comedie sau ce uneltire o mai fi şi asta ? O ! Ce lucru straniu ! Căci iată cam cum grăia el : «N-aţi auzit că acest teolog grozav a scris în Siria lucrări pline de hule la adresa lui Dumnezeu. Căci dacă tu eşti cel care ai stat în corespondenţă cu Apolinarie acum mai bine de 20 de ani, înseamnă că eşti şi acum în legătură cu el, şi nelegiuirile aceluia trebuie să fie şi ale tale» [14].

«Dar, omule al lui Dumnezeu (am răspuns eu, n.tr.), dacă ţi-e drag adevărul şi dacă ai învăţat că minciuna e fiica diavolului [15], cum ai putut ajunge la convingerea că scrisoarea aceea a fost scrisă de mine ? Dacă n-ai trimis pe nimeni la mine, nici nu m-ai întrebat şi nici nu te-ai informat de la mine, atunci de unde a reieşit că scrisoarea, pe care spui că o ai acum în mînă, este din acelaşi an cu a mea ? Cine ţi-a spus că scrisoarea ar fi de 20 de ani ? Cine ţi-a băgat în cap că opera respectivă provine într-adevăr de la acel om căruia zici că i-aş fi scris eu ? Şi chiar dacă el ar fi autorul şi eu i-aş fi scris, iar timpul scrisorii mele ar coincide cu al lui, în ce constă dovada că eu mi-am însuşit ideile lui pe care susţii că le-aş mai avea încă ?».

14. Apolinarie, episcopul Laodiceii siriene, fusese ortodox în tinereţe. Mai tîrziu a început să predice o doctrină eronată, prin care ataca integritatea firii umane în persoana Mîntuitorului. În tinereţe Sfîntul Vasile recunoaşte că a scris o scrisoare pur inofensivă, exprimînd doar salutări lui Apolinarie. Cînd a auzit de rătăcirea lui, Sfîntul Vasile l-a condamnat.

15. *Ioan* 8, 44.

V

Întreabă-te pe tine însuți : de cîte ori n-ai venit la noi în mînăstire, pe malul rîului Iris, pe cînd se afla cu mine prietenul Grigorie cel iubitor de Dumnezeu, care ducea aceeași viață de retragere ca și mine ? Ei bine, m-ai auzit tu pe atunci vorbind vreodată de așa ceva, sau ai prins măcar vreo aluzie cît de mică în acest sens ? (Și cîte zile am petrecut împreună cu prietenii în satul de dincolo de rîu, la mama mea, și am discutat împreună zile și nopți de-a rîndul ? A putut reieși de undeva că aș fi avut astfel de idei ? Iar cînd, mai tîrziu, am cercetat împreună cu răposatul episcop Silvanus [16], oare n-am discutat pe drum împreună tot aceleași lucruri ?) [17]. Și la Eusinoe, în timp ce era vorba ca Tu și cu mulți episcopi să plecați spre Lampsac [18], pînă v-ați luat rămas bun de la mine, oare nu tot despre probleme de doctrină am discutat ? Oare tahigrafii tăi n-au fost cu mine tot timpul, cînd am dictat scrierea [19] contra ereziei pnevmatomahilor ? Oare nu erau tot în preajma noastră și cei mai intimi ucenici ai tăi ? Oare nu mi-am exprimat destul de clar ideile atunci cînd ne întîlneam cu frații din mînăstire și cînd petreceam cu ei în rugăciune toată noaptea și cînd vorbeam și ascultam fără să mă cert și să ridic glasul ?

Atunci cum e cu putință că această lungă experiență, care ne leagă pe toți, să atîrne în fața ta mai puțin la cîntar decît o simplă bănuială proastă și gogonată ? Și cine oare ar putea fi mai mult decît Tine martor al concepțiilor mele teologice ? Ceea ce am discutat noi despre credință, la Calcedon, oare nu se acoperă pe întregul cu ceea ce am vorbit la Heracleea și, mai înainte, în suburbia Cezareii ? Oare nu stau toate acestea în strînsă legătură unele cu altele ? După cum am mai spus, e firesc ca, prin trecerea timpului, să se simtă în cuvîntările mele un plus de adîncime și de dezvoltare, dar nici într-un caz nu poate fi vorba de o schimbare din mai rău în mai bine, nici de o completare a lipsurilor printr-un plus de cunoștințe. De ce nu te gîndești și la aceea că tatălui nu i se pot pune în socoteală păcatele fiului, nici fiului pe ale tatălui, ci că fiecare din ei va muri în păcatele lui ? [20] Or, cel

16. De Tars.

17. Textul cuprins aici între paranteze se află numai în *Codicele Marcianus* 61 din Veneția, care datează din sec. XI și care ne-a păstrat textul a 272 epistole ale Sfîntului Vasile.

18. E vorba de sinodul din a. 364, la care însuși Eustațiu și-a dobîndit din nou «reabilitarea», cf. ep. 245.

19. Tratatul *Despre Duhul Sfînt*, cf. ep. 231.

20. *Iez.* 18, 20.

pe care-l calomniezi nu-i pentru mine nici tată, nici fiu, nu mi-a fost nici dascăl, nici ucenic. Dacă nelegiuirile părinților se atribuie copiilor, atunci e mult mai corect să-ți atribui ție ideile lui Arie, al cărui ucenic ai fost[21], și dacă cineva (adică tot tu) a zămislit pe ereticul Ațiu[22], nelegiuirea fiului să cadă pe capul tatălui acestuia. Dar dacă nici de una din acestea nu pot fi învinuit, atunci cel mai drept lucru ar fi să nu mi se ceară socoteală despre legături cu anumiți oameni cu care nici n-am avut de a face, indiferent dacă aceia au greșit sau nu, ori dacă ei vor fi scris sau nu aceste lucruri condamnabile. Și apoi să mi se îngăduie să pun la îndoială cele spuse împotriva lor, întrucît toată experiența mea stă mărturie cît de porniți sînt acuzatorii spre bîrfeli.

VI

Dar chiar și dacă s-au înșelat calomniindu-mă și crezînd că aș împărtăși opiniile celor care au redactat acele scrieri[23] în spirit sabelian, pe care le răspîndesc aceștia, nici atunci n-ar merita să fie iertați, întrucît aruncă asupra mea, fără dovezi sigure, tot felul de blasfemii și jignesc întruna, atît pe unii oameni care nici măcar n-au trăit împreună cu ei, ca să nu mai vorbesc de mine, care am trăit în cea mai strînsă prietenie cu ei. E și aceasta o dovadă că nici aceștia nu sînt conduși tocmai de Duhul Sfînt și au și ei păreri greșite. Pentru că cine umblă să strice prietenia cu semenii săi, unul ca acela trebuie să-și bată mult timp capul pierzînd nopți întregi fără somn și prin multe lacrimi amare trebuind să caute adevărul lui Dumnezeu. Căci și judecătorii acestei lumi, atunci cînd e vorba să osîndească la moarte pe un răufăcător, dau la o parte vălul și cheamă pe cei mai experimentați spre a investiga mai bine cazul, jertfind mult timp în acest sens, pe de o parte, pentru că așa cere seriozitatea legii, iar pe de altă parte, cu gîndul că toți sîntem oameni, făcînd cunoscut (prin poziția pe care o ocupă în fața lumii întregi, adeseori prin destule gemete și prin plîns) că ei promulgă sentințele sub obligația de a aplica legea, iar nu pentru a-și crea mulțumire proprie. Or, cu cît mai mare trebuie să fie atenția și schimbul de păreri, la cei care caută să strice prietenia și frăția statornicită între unii oameni timp atît de îndelungat ? Și cine face acest lucru ? De altfel nu există decît o singură scrisoare, și încă una în-

21. Eustațiu apare deci ucenic al lui Arie.

22. Căpetenia arienilor extremiști, care nu găsesc că ar fi existat măcar vreo asemănare între Tatăl și între Fiul (ἀνόμοιος).

23. Se vede că au circulat și acuze scrise la adresa Sfîntului Vasile.

doielnică! Drept aceea ei nu pot spune că-mi recunosc semnătura după felul scrisului, întrucît nici nu au la mînă un original, ci doar o copie, Și mai spun atunci că le-a fost suficientă o scrisoare — și încă una veche? Pentru că pînă acum au trecut 20 de ani de cînd s-a scris acelui tînăr [24]. Iar de atunci încoace se vede că nu am mai avut nici un singur martor al convingerilor mele și al vieții mele decît — vezi Doamne — pe cei care mă acuză acum!

VII

Dar nu această scrisoare e pricina dezbinării dintre noi. Alta a fost cauza neînțelegerilor, cauză pe care mi-e rușine s-o amintesc și pentru care aș fi păstrat tăcere pentru totdeauna, dacă acțiunile lor recente n-ar fi făcut necesară, spre folosul tuturora, darea pe față a întregii lucrături. Acești faimoși oameni au fost de părere că, intrînd în comuniune cu mine, își primejduiesc noua lor situație de conducători! Și întrucît le-am luat-o înainte cu o mărturisire de credință, pe care eu însumi le-o întinsesem s-o semneze, nu pentru că n-aș fi avut încredere în crezul lor, ci — cum spun — pentru că aș fi vrut să înlătur îndoiala pe care o aveau mulți din frații de aceeași credință cu noi, ei bine, de teama că din pricina mărturisirii aceleia nu vor mai fi recunoscuți de către conducătorii actuali ai arienilor [25], ei au rupt relațiile cu mine pretextînd că motivul dezbinării a fost scornirea acelei scrisori pe care eu aș fi scris-o lui Apolinarie (n.tr.).

Dovada cea mai limpede despre cele spuse aici este faptul că denunțîndu-mă și punîndu-mi în socoteală toate cîte au vrut, ei au expediat scrisoarea respectivă pretutindeni încă înainte de a mi-o fi făcut cunoscută mie! Și de fapt scrisoarea sosise la ceilalți tocmai cu 7 zile înainte de a o primi eu, desigur, ei avînd instrucțiunea să o trimită de la unii la alții, urmărind ca în felul acesta epistola să fie răspîndită în cel mai scurt timp în toată țara.

Așa mi-au fost raportate lucrurile încă din primele zile de către cei care mi-au istorisit cu cea mai mare claritate întreaga afacere, dar am socotit de cuviință să păstrez tăcerea pînă cînd Cel ce descoperă chiar și cele ascunse ale conștiințelor dă la lumină uneltirile lor prin mărturiile cele mai limpezi și mai incontestabile.

---

24. Erau deci încă laici, atît Sf. Vasile cît și Apolinarie.

25. Între aceștia loc de frunte avea Euzoios, episcopul Antiohiei, sprijinit pe față de împăratul Valens.

EPISTOLA 224

Către preotul Genetlios [1]

Scrisă în anul 375

I

Am primit scrisoarea cuvioşiei tale şi am lăudat titlul pe care l-ai dat cărţii scrise de ei : «Carte de despărţire» [2]. Ce justificare şi-au pregătit alcătuitorii pentru cînd vor da faţă înaintea negreşelnicului judeţ al lui Hristos, nu pot înţelege. Toată vina au pus-o pe mine, copleşindu-mă cu ocări grele, au scornit cîte le trece prin minte, dar nu din cele cîte le cuprinde adevărul. Îşi atribuie multă smerenie, iar pe mine mă astupă într-un noian adînc de îngîmfare, poate pentru că n-am primit pe cei trimişi de ei, toate sau în orice caz cele mai multe din cuvintele lor fiind numai minciuni, căci, ca să nu vorbesc exagerat, ei caută să convingă pe oameni, iar nu pe Dumnezeu, umblînd să placă mai mult oamenilor decît lui Dumnezeu, Căruia nimic nu-I place mai mult decît adevărul. Apoi pe lîngă învinuirile aduse împotriva mea, acei indivizi au adăugat şi nişte teze eretice, ţinînd ascuns pe acel scriitor nelegiuit al lor [3], cu scopul ca cei mulţi, mai ales cei care au mai puţină ştiinţă, să creadă învinuirea adusă împotriva mea, cu atît mai mult cu cît tezele sînt scoase tocmai din actul de acuzare alcătuit în scris împotriva mea. Într-adevăr, cei care şi-au dat toată iscusinţa ca să mă calomnieze au trecut cu vederea numele autorului acelor învăţături primejdioase, lăsînd să se încetăţenească în cei mai simpli bănuiala că eu aş fi cel care am cugetat şi am scris aceste lucruri. Deci, cunoscînd aceste fapte, te rog să nu te tulburi, ci să reduci la tăcere zgomotele lor, care totuşi zguduie pe unii, cu toate că ştiu că apărarea mea e greu de primit din pricina părerilor susţinute de vorbele rele şi duşmănoase care s-au răspîndit împotriva mea chiar şi de unele persoane vrednice de crezare.

II

Aşadar, pentru că textele răspîndite şi atribuite mie nu sînt ale mele, socot că, chiar dacă furia lor împotriva mea întunecă cugetele lor, ca să vadă în interesul lor, totuşi dacă sînt întrebaţi nu-mi închipui s-ajungă la un grad atît de mare de împietrire încît să îndrăznească să exprime cu gura lor şi să spună că scrierile respective sînt ale mele. Şi

1. Epistola ne vorbeşte despre conflictul dintre Sf. Vasile şi Eustaţiu de Sebasta. Reiese că preotul Genetlios luase apărarea lui Eustaţiu, de aceea Sf. Vasile se apără. Cf. ep. 223.
2. *Matei* 19, 7.
3. Apolinarie.

dacă ele nu sînt scrise de mine, de ce sînt învinuit de lucruri străine de mine? Vor spune poate că eu țin legături cu Apolinarie și am în mine aceste învățături rătăcite. Să se prezinte dovezi pentru acest lucru! Dacă știu să cerceteze adevărul, s-o declare și veți putea proba atotștiința lor! Dacă dovedesc comuniunea mea cu el după cele văzute și cunoscute clar de toți, să arate fie epistola canonică trimisă de mine către el și de la el către mine, fie legăturile dintre clericii lui și ai mei, dacă am primit pe cineva cîndva de la ei la rugăciunea de comuniune!

Dacă vor prezenta o epistolă pe care i-am adresat-o, de la un laic către alt laic, acum 25 de ani — și aceea nu ca scrisă de mine, ci una falsificată, Dumnezeu știe de către cine — veți cunoaște nedreptatea lor după aceea că nici un episcop nu e osîndit dacă a scris în chip neatent și nepăsător, ca într-o viață de laic, cu atît mai mult că nu era vorba de o epistolă cuprinzînd probleme de credință, ci era o simplă scrisoare cuprinzînd salutări prietenești [4]. Dar poate că se știe că și ei au scris împotriva elinilor și iudeilor și cu toate acestea n-au fost osîndiți. Într-adevăr, pînă azi nimeni n-a mai fost osîndit pentru lucruri asemănătoare celor pentru care sînt osîndit eu de către cei care «strecoară țînțarul» [5]. Faptul că nici n-am scris acele lucruri și nici nu consimt cu ele, ci chiar anatematizez pe cei care mențin o astfel de cugetare, aceea a confundării ipostaselor, cu care s-a înnoit și cea mai nelegiuită erezie, a lui Sabeliu, sigur că e cunoscut înaintea lui Dumnezeu, Care cunoaște și inimile, dar e cunoscut și de întreaga frățietate a celor care și-au adunat experiența de la smerenia mea. Iar cei care acum sînt cei mai înverșunați vrăjmași ai mei să-și cerceteze și ei conștiința și să înțeleagă că eu sînt departe de asemenea învățături încă de la vîrsta copilăriei mele.

III

Care anume e cugetarea mea adevărată, dacă ar căuta cineva s-o afle, acela o va recunoaște după alt text, pe care și-au pus mîna și au subscris ei înșiși [6]. Vrînd să tăgăduiască această semnătură, ei caută s-o ascundă printr-o calomnie îndreptată împotriva mea. Cu alte cuvinte, ei nu recunosc că le-a părut rău că au semnat textul pe care mi l-au înmînat, ci mă învinovățesc pe mine cu aceste acuze necinstite, crezînd că vor scăpa de faptul că îndepărtarea lor de mine a fost doar un pretext, în timp ce în realitate ei s-au îndepărtat de credința pe care o mărturisiseră adesea înaintea multora, iar ultima oară o primiseră din

4. Se uza cu răutate de orice mijloace, ca să-l denigreze pe Sf. Vasile.
5. *Matei* 23, 24.
6. Mărturisirea de credință semnată și de Eustațiu, ep. 125.

mîna mea, semnînd ceea ce poate fi ușor dovedit de toți, așa încît prin acea scrisoare toți pot să cunoască adevărul.

Intenția lor se dă pe față dacă va citi cineva mărturisirea pe care au dat-o lui Ghelasie [7], după ce odată îmi dăduseră mie semnătura, și se poate vedea cît de diferită este acea mărturisire față de aceasta [8]. Așadar cei care se schimbă atît de ușor față de ceea ce a fost înainte să nu cerceteze fînul altora, ci să-și scoată mai întîi gunoiul din ochii lor [9]. Mai deplin mă voi apăra de toate aceste învinuiri și mă voi lămuri în consecință în altă epistolă, care va mulțumi pe cei doritori de informații mai bogate.

Pentru moment, primind aceste scrisori de la mine, tu să alungi orice supărare din sufletul tău și întărește-ți dragostea față de mine, căci prin ea doresc foarte mult unirea cu tine. Ar fi cea mai mare supărare și cea mai nemîngîitoare durere în inima mea dacă s-ar spori atît de de mult dușmăniile împotriva mea încît să răcească dragostea și să ne înstrăineze unul de altul.

EPISTOLA 225

Către Demostene (ca din partea corpului episcopal) *

Scrisă în dec. anul 375

Mare ne e bucuria înaintea lui Dumnezeu și a împăraților, care ne poartă de grijă, ori de cîte ori vedem că la acordarea unei întîietăți în conducerea treburilor obștești se ține seama, în primul rînd, dacă respectiva persoană este creștină, iar în al doilea rînd, dacă dispune și de anumite calități obștești. În chip special ne-am mărturisit această bucurie față de Dumnezeu și față de evlaviosul nostru împărat cu ocazia numirii Tale în serviciu. Căci simțind că unii din cei cărora nu le place liniștea au de gînd să urnească la luptă împotriva mea tocmai cinstitul tău tribunal, am așteptat să fiu citat de Excelența Ta, ca să te informez

7. Episcop al Cezareii Palestinei.

8. Se pare că diferențele constau mai mult în vorbe decît în realitate, cum reiese și din cele spuse în epistola 99, unde e vorba de o problemă similară, privitoare la cearta dintre Vasile și Eustațiu.

9. *Matei* 7, 35.

*. Se cunoaște scena celebră dintre împăratul Valens și Sf. Vasile (descrisă de Sf. Grigorie de Nazianz în cuvîntarea XLIII), cu care ocazie a ținut să se amestece și un mare sfetnic împărătesc cu numele Demostene, despre care Sf. Vasile a obiectat că «ar face mai bine să-și vadă de sosurile sale decît să se amestece în discuții teologice». Demostene fusese înainte mare bucătar împărătesc. Aceasta s-a petrecut prin anul 370. De astă dată un alt Demostene era vicar sau guvernator general, peste întinsa provincie a Pontului (probabil e vorba de una și aceeași persoană), care voia să alunge pe Sf. Vasile din scaun, dar poporul l-a apărat. În schimb el a pus la cale arestarea Sf. Grigorie de Nyssa, de care ni se relatează în scrisoarea nr. 237. Scrisoarea de față e un protest demn, dar și dres cu ironie reținută.

în legătură cu dreptatea cauzei, desigur poate că marea Ta înțelepciune ar vrea să ia asupra sa și judecarea problemelor bisericești.

Or, dacă pe mine m-a trecut cu vederea acest tribunal, în schimb pe fratele și împreună-slujitorul meu Grigorie [2], atotputernicia Ta, ațîțat de denunțul lui Filohares, a poruncit să fie adus în fața Ta, de aceea s-a supus poruncii, căci, cum ar fi fost cu putință să facă altfel? Dar fiind măcinat de o boală de plămîni și în același timp din cauza degerăturilor, fiind mistuit și de o slăbiciune renală, devenită cronică, a trebuit neapărat să fie transportat într-o localitate mai liniștită în vederea refacerii trupești și pentru domolirea suferințelor insuportabile, bineînțeles că aflîndu-se încă tot sub arest militar. Pentru motivele acestea venim toți (cei de la conducerea Bisericii, n.tr.) să rugăm pe Excelența Ta să nu se tulbure din pricina faptului că Grigorie a amînat a se prezenta personal înaintea Ta, întrucît în urma amînării acesteia n-au fost atinse nici interesele stăpînirii și n-au avut de suferit nici obligațiile bisericești.

Iar dacă e vorba de cheltuirea ilegală a unei sume de bani, iată Vă stau la dispoziție încasatorii veniturilor Bisericii ca să dea socoteală oricui ar dori-o și să dovedească tendința calomniatoare a denunțului celor care au îndrăznit să ducă problema pînă la urechile riguroase ale domniei Tale. Dacă cumva e vorba de alte temeiuri canonice, care necesită neapărată cercetare, iar înălțimea Ta dispune să se reia ascultarea și judecarea lui, atunci va fi nevoie să fim și noi prezenți, cu toții, întrucît dacă s-ar simți vreo defecțiune în darea sentinței, atunci toți cei care l-am hirotonit sîntem răspunzători, iar nu numai cel care la insistențele noastre a primit forțat demnitatea episcopală [3].

Drept aceea Te rugăm să ai grijă ca ascultarea să aibă loc în cuprinsul patriei noastre [4] și să nu ne convoci pe pămînt străin și nici să nu ne silești să ne întîlnim cu episcopi cu care încă nu ne-am pus de acord în problemele bisericești. Totodată Te mai rugăm să nu hărțuiești peste măsură bătrînețea și neputința noastră. Să știi că oricîte cercetări ai face, prin vrerea lui Dumnezeu, la instalarea acestui episcop nu s-a călcat nici o dispoziție canonică nici mare, nici mică [5].

---

2. Grigorie de Nyssa, fratele Sf. Vasile.

3. Se știe că atît Grigorie de Nazianz cît și Grigorie de Nyssa au primit cu rezervă hirotonia de episcop.

4. Adică în cadrul provinciei Capadochia. Nevrînd să împlinească această dorință — nu era sigur de reușită —, Demostene a convocat un sinod format mai mult din episcopi semi-arieni, în orașul Ancira din provincia Galatiei.

5. În anul 376 Demostene a convocat tocmai în Nyssa un sinod format din episcopi semi-arieni, care depun pe Sf. Grigorie de Nyssa și-l înlocuiesc cu un candidat arian. Cînd a murit și episcopul Teodot al Nicopolei (din Armenia Mică) Demostene a încercat să pună și acolo un arian, dar nu i-a reușit. Cît despre ingerința organelor statale în probleme bisericești (ca în ep. 94), desigur că era un abuz.

Ne rugăm, aşadar, ca sub dregătoria Ta să se ajungă la înţelegere şi la pace între fraţi. Dacă aceasta nu se realizează, cu greu poate avea loc şi întrunirea noastră. Căci şi din cei cu pregătire mai redusă, mulţi suferă din pricina dezbinării dintre ei şi dintre ceilalţi.

EPISTOLA 226

Către asceţii de sub ascultarea sa

Scrisă în anul 375

I

Bunul Dumnezeu ne poate hărăzi chiar şi bucuria de a ne întîlni, dacă dorim să vă vedem mereu şi să auzim cele privitoare la voi, pentru că odihna sufletelor n-o găsiţi în nimic altceva decît în sporul duhovnicesc şi în desăvîrşirea voastră, ca şi în ţinerea poruncilor lui Dumnezeu. Întrucît acest lucru nu-i cu putinţă acum, găsim necesar să vă cercetăm prin nişte fraţi prea buni şi temători de Dumnezeu şi să stăm de vorbă cu dragostea voastră prin scrisori. În acest scop v-am trimis pe prea evlaviosul şi prea bunul frate şi împreună-lucrător al Evangheliei Meletie preotul, care va descrie dorinţa pe care o nutresc pentru voi şi grija pe care o am pentru sufletele voastre, ziua şi noaptea îndreptînd rugăciune către Domnul pentru buna voastră înaintare, încît şi noi să avem îndrăzneală la ziua Domnului nostru Iisus Hristos prin mîntuirea voastră, — iar voi să luminaţi în strălucirea sfinţilor prin lăudarea faptelor voastre de către Dumnezeu, Dreptul Judecător.

Totodată multe griji îmi provoacă greutatea ceasului de faţă, cînd toate Bisericile au fost zdruncinate şi toate sufletele sînt trecute ca prin ciur. Pentru că unele guri s-au deschis în mod necruţător împotriva celor de o credinţă cu noi. Minciuna se foloseşte fără sfială, adevărul e cocoloşit. Cei bănuiţi sînt osîndiţi fără să fie judecaţi, cei care acuză sînt ascultaţi fără să fie cercetaţi. Drept aceea şi eu, cu toate că am auzit că împotriva mea circulau multe epistole care mă stigmatizau, mă înfierau şi mă osîndeau în multe privinţe, la care eram pregătit să le răspund aşa cum se cuvine la tribunalul adevărului, m-am hotărît să păstrez tăcerea, ceea ce am şi făcut. Într-adevăr, e acum al treilea an de cînd, mereu lovit de răutăţi, sufăr biciuirile calomniilor [1], mulţumindu-mă doar cu aceea că ştiu că drept martor al acestor învinuiri min-

1. E vorba de calomniile răspîndite de Eustaţiu de Sebasta împotriva Sf. Vasile, despre care ne vorbesc şi epistolele 223 şi 224. Sf. Vasile ţinea mult să informeze pe monahi despre adevărata stare de lucruri.

cinoase am de partea mea pe Domnul, Care cunoaște și cele ascunse. Întrucît văd că mulți au tălmăcit tăcerea mea ca pe o confirmare a calomniilor lor și nu și-au putut închipui că eu tac din răbdare, ci pentru că nu puteam să deschid gura împotriva adevărului, m-am hotărît să vă scriu, făcînd apel la dragostea voastră cea întru Hristos să nu primiți drept adevăr netăgăduit învinuirile care vin dintr-o parte sau alta, pentru că, după cum stă scris, legea nu judecă pe nimeni dacă nu-l ascultă mai întîi [2] și nu va ști ce rău a făcut.

II

Și cu toate acestea, pentru orice judecător care cugetă, faptele înșele sînt suficiente ca să arate care-i adevărul, așa încît chiar și din tăcerea mea se poate deduce cum stau lucrurile. Căci cei care mă învinuiesc de învățătură străină s-au dovedit acum pe față că fac parte din ceata ereticilor : cei ce mă osîndesc că aș fi propovăduit doctrinele altora, se arată acum a fi ei înșiși dușmani ai propriilor lor mărturisiri pe care ni le-au lăsat în scris. Știți ce obicei au cei care se pretează la astfel de lucruri : ei sînt gata să treacă totdeauna de partea celor mai tari și calcă în picioare pe cei mai slabi, lingușindu-se pe lîngă cei mari. Cei care scriau acele faimoase epistole împotriva lui Eudoxios [3] și a aderenților lui ; pe care le trimiteau tuturor partizanilor lor, care se jurau că se vor feri să intre în comuniune cu ei, de teama de a nu-și pierde sufletul, și care, din aceeași pricină, n-au mai recunoscut hotărîrile publicate în legătură cu caterisirea lor, pe motiv că ele ar fi fost luate de niște eretici — așa cum se sileau ei să ne convingă —, tocmai acești oameni au uitat totul și s-au dat de partea lor.

Și nici nu le rămîne altă posibilitate de tăgăduire, căci și-au arătat pe față gîndul atunci cînd, la Ancira, au primit cu entuziasm să intre în comuniune cu ei, deocamdată doar în ascuns, numai prin casele lor, căci în public încă nu fuseseră primiți de aceia. Întrebați-i acum dacă mai e ortodox acel Vasilide [4], care se află în comuniune cu Ecdicios [5], și în cazul acesta pentru ce la reîntoarcerea din Dardania ei distrugeau altarele de prin ținuturile Gangrei înlocuindu-le cu altele de-ale lor ? De ce se năpustesc pînă acum asupra Bisericilor din Amasia și Zele [6],

---

2. *Ioan* 7, 51.
3. Mutat din Antiohia pe scaunul Constantinopolului, Eudoxios era socotit căpetenia arienilor omei, despre care ne vorbesc hotărîrile sinoadelor de la Rimini și Seleucia din anul 359.
4. Episcop de Gangra.
5. Deși fusese numai preot, arienii l-au pus (cu ajutorul vicarului Demostene) episcop în Parnassos (Pont), îndepărtînd pe Ipsis.
6. Orășele în nordul Pontului. Cf. ep. 251.

instituind acolo, prin forţă, alţi preoţi şi diaconi decît cei legiuiţi? Dacă păstrează comuniunea cu ei pe motiv că aceia ar fi ortodocşi, de ce nu evită să stea în legătură cu ei? Nu-i limpede chiar şi pentru mintea unui copil, prea cinstiţi fraţi, că astfel de oameni veşnic au în vedere numai interesul lor personal [7], atît cînd calomniază, cît şi atunci cînd caută să atragă pe cineva de partea lor?

De aceea dacă s-au îndepărtat de noi, lucrul nu se datorează faptului că nu le-aş fi răspuns (ceea ce îi supără cel mai mult, zic ei!) şi nici pentru că n-aş fi primit pe horepiscopii pe care spun că mi i-au trimis. Cei care uneltesc astfel de lucruri vor trebui să dea odată socoteală înaintea Domnului. A fost trimis şi un oarecare curier, Eustaţiu [8], care după ce a predat scrisoarea la cohorta vicarului a mai zăbovit încă trei zile în oraş, iar pe cînd s-a gîndit să plece spre casă se făcuse seara tîrziu iar eu dormeam cînd s-a apropiat de casa mea. Întrucît ar fi înţeles că nu sînt treaz, omul a plecat fără ca a doua zi să mă mai caute, ba, întrucît îşi făcea datoria superficial, a plecat cu totul în satul lui. Aceasta-i nelegiuirea pe care aş fi săvîrşit-o eu, iar aceşti oameni binevoitori nu-şi vor fi închipuit că slujba care făcuse din mine un rob al dragostei, ar putea contrabalansa o greşeală atît de mare [9], căci mînia lui împotriva mea a crescut atît de mult din pricina acestei scăpări, încît ar fi vrut să mă alunge «dacă ar fi fost în puterea lor, din toate Bisericile pămîntului!».

III

Cu toate acestea, în realitate nu acesta a fost motivul dezbinării, ci întrucît îşi închipuiau că ar cîştiga stima lui Euzoios [10] dacă s-ar despărţi de noi, anume au născocit ei acele pretexte, pentru ca prin lupta dusă împotriva mea să poată intra în graţia acelora care batjocoresc şi astăzi mărturisirea niceeană, poreclindu-ne pe noi «omousieni», întrucît în acea mărturisire noi recunoaştem că Fiul Cel Unul-Născut e de aceeaşi fiinţă cu Tatăl, dar nu ca şi cum fiinţa s-ar fi împărţit în două (Doamne fereşte!), căci nu acesta a fost gîndul acelui sinod iubit de Dumnezeu, ci susţineau doar că ceea ce este Tatăl ca fiinţă, acelaşi lucru trebuie atribuit şi Fiului. Acest lucru este ceea ce ne-au dat ei să înţelegem atunci cînd s-au folosit de cuvintele «Lumină din Lumină». Or credinţa niceeană este tocmai cea care a fost adusă din Apus şi care a fost pre-

7. Aceste ambiţii mărunte erau într-adevăr o situaţie care-l amăra pe marele ierarh capadochian poate mai mult chiar decît lupta deschisă dusă de arieni împotriva ortodocşilor.

8. Probabil unul din oamenii lui Eustaţiu de Sebasta.

9. Sf. Vasile vorbeşte aici ironic.

10. Prieten vechi al lui Arie. Euzoios a ajuns episcop în Antiohia, după ce arienii alungaseră pe Sf. Meletie.

dată și sinodului din Tiana și prin ea au fost primiți și ei [11]. Pentru ca să-și justifice schimbările de atitudine ei se folosesc de un truc viclean : după cum obișnuiesc medicii atunci cînd dau peste o boală diferită își *schimbă și ei limbajul, așa fac și oamenii aceștia, schimbă definițiile* după cum cer împrejurările și le aplică odată într-un înțeles, altă dată în alt înțeles. Cît e de șubredă această născocire nu se cade s-o spun eu, o puteți vedea și voi înșivă. Domnul vă va da atîta înțelegere ca să recunoașteți care din ele este învățătura cea dreaptă și care cea greșită și falsificată. Dacă ar trebui să compui o dată o anumită formulă de credință, altă dată alta, după cum ar cere-o împrejurările, atunci înseamnează că s-a făcut o afirmație mincinoasă cînd Apostolul a vorbit despre «un Domn, o credință, un botez» [12]. Dar dacă aceste cuvinte sînt adevărate, atunci nimeni să nu Vă înșele cu astfel de «vorbe deșarte» !

Mă învinuiesc că aș propovădui lucruri noi în legătură cu Sfîntul Duh. Cereți să vă spună în ce constă această noutate ! Eu mărturisesc numai ceea ce am primit, și anume că Mîngîietorul a fost rînduit deopotrivă alături de Tatăl și de Fiul și că nu e pus în rîndul fapturilor create. Căci, într-adevăr, totdeauna am crezut în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfînt, după cum ne și botezăm în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfînt. De aceea niciodată să nu socotim că Mîngîietorul [13] e de altă ființă decît Tatăl și decît Fiul, căci mintea noastră luminată de Duhul Sfînt privește spre Fiul și contemplează pe Tatăl ca și cum L-ar vedea într-o oglindă. De aceea noi nu sîntem cei care născocim astfel de nume, ci pe Însuși Duhul Sfînt Îl numim și Mîngîietorul, și nu îndrăznim să-I stricăm mărirea care I se cuvine. Iată, dar, care este cu adevărat învățătura noastră. N-au decît să ne învinuiască cei care ne aduc astfel de învinuiri ! Cei care fac să sporească și mai mult credința noastră prin învinuirile pe care ni le aduc să se pregătească pentru judecată, cum ne spune Scriptura : [14] «Domnul este aproape», lucru care pe noi nu ne înspăimîntă.

IV

Dacă cineva trimite scrisori prin Siria, pe mine nu mă sperie [15]. Scriptura ne spune : «Din cuvintele tale vei fi găsit drept și din cuvintele

---

11. Nefiind primiți de credincioși în eparhiile lor, Eustațiu și alți doi colegi au fost nevoiți să călătorească în Apus, de unde au adus un «*certificat de ortodoxie*» de la papa Liberiu, pe care l-au predat sinodului din Tiana (367) ca să-i recunoască.

12. *Efes.* 4, 5.

13. Se știe că tocmai în timpul acesta compusese Sf. Vasile (la cererea Sf. Amfilohiu de Iconium) tratatul său *Despre Duhul Sfînt*. A se vedea ep. 150 și indicele de la sfîrșitul acestei lucrări.

14. *Filip.* 4, 5.

15. E vorba de acuza adusă Sf. Vasile că ar sprijini apolinarismul (cf. ep. 129, 131, 224, 265).

tale vei fi osîndit» [16]. Să mă judece dar cuvintele mele, dar nimeni să nu mă osîndească din pricina rătăcirilor altora şi să nu-mi pună în faţă scrisori pe care le-am scris înainte cu douăzeci de ani spre a dovedi că astăzi stau în comuniune cu cei care au scris cîndva aceste lucruri regretabile. Căci încă înainte de a fi fost scrise ele, eu, care eram pe atunci laic, am scris unor laici încă înainte de a se fi trezit vreo bănuială împotriva lor. Din ceea ce am scris nu era nimic privitor la credinţă, cu atît mai mult n-am scris ceva potrivnic credinţei, aşa cum răspîndesc acum ştiri cei care vor să mă calomnieze, ci am scris doar simple cuvinte de salut, care ar împăca pretenţiile oricărui om dornic să adreseze unui cunoscut astfel de cuvînt amical. Mă feresc şi afurisesc ca nelegiuiţi pe cei atinşi de rătăcirea lui Sabelios, precum şi pe cei care apără învăţăturile lui Arie.

Pe cel care zice că Tatăl şi Fiul şi Duhul Sfînt sînt una şi care-şi închipuie că aici există o singură realitate sub mai multe numiri şi că nu există decît un singur ipostas pe care-l desemnează aceste trei nume, noi îl socotim că face parte din rîndul iudeilor [17]. Tot astfel, dacă spune cineva că Fiul se deosebeşte de Tatăl în privinţa substanţei, sau dacă înjoseşte cineva pe Duhul Sfînt, coborîndu-L în rîndul făpturilor, pe unul ca acesta îl anatematizez şi eu, şi cred că el se apropie de rătăcirea păgînilor. Iar că epistolele mele ar închide gura celor care mă ponegresc, aşa ceva e cu neputinţă : mai curînd e probabil să fi fost aţîţaţi tocmai de apologiile mele şi în chipul acesta să fi pornit împotriva mea cele mai mari şi mai îngrozitoare atacuri. Totuşi nu Vă va fi greu să vă păziţi urechile de astfel de răutăţi şi pe cît veţi putea să vă păziţi şi inima întreagă, fără să o lăsaţi de mai înainte pradă calomniilor, cerînd să se dea seama de orice acuză mi se aduce. Dacă găsiţi în mine adevăr, nu daţi loc minciunii ; numai dacă simţiţi că apărarea mea e slabă, atunci să credeţi că cei care mă acuză spun adevărul. Ei veghează necontenit să-mi facă rău ; nu aşa ceva aştept de la voi. Trăind ca nişte negustori, ei vor parcă să-şi sporească averea, bîrfindu-mă. Vă îndemn, deci, rămîneţi pe la casele voastre, trăind demn, împlinind în linişte voia Domnului. În orice caz, feriţi-vă de contactul cu astfel de oameni a căror viclenie duce chiar la pierzania celor ce-i ascultă. Dacă veţi păzi întreagă dragostea faţă de mine, atunci veţi ţine neştirbită şi credinţa Părinţilor, şi Vă veţi dovedi atît apropiaţi ai Domnului, cît şi prieteni ai adevărului [18].

---

16. *Matei* 12, 37.

17. E vorba de erezia lui Sabeliu ; iudeii într-adevăr nu primeau învăţătura despre dogma Sf. Treimi.

18. Se vede că între monahi făcuseră vîlvă calomniile lui Eustaţiu, de aceea Sf. Vasile le atrage atenţia monahilor.

EPISTOLA 227

Către clericii din Coloneea [1]

Scrisă în anul 375

Ce poate fi atît de bine şi de plăcut înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor ca dragostea cea desăvîrşită, despre care am înţeles de la înţeleptul dascăl (Pavel) că este «împlinirea legii» [2] însăşi ? De aceea aprob cu căldură preţuirea pe care o arătaţi episcopului vostru [3]. Nu-i lucru uşor nici pentru copil să-şi piardă părintele, dar nici pentru Biserica lui Hristos să plece din sînul ei păstorul şi dascălul ei. De aceea prin deosebita preţuire pe care o arătaţi episcopului vostru daţi dovadă de o frumoasă şi bună dorinţă. Iar această atitudine demnă faţă de părintele vostru duhovnicesc o încuviinţăm numai cînd se îndeplineşte cu măsură, pe cînd dacă depăşeşte aceste margini atunci ea nu mai e vrednică de o astfel de apreciere.

În legătură cu de Dumnezeu iubitul şi împreună-slujitorul Eufroniu s-a îndeplinit o bună rînduială de către cei încredinţaţi cu conducerea treburilor bisericeşti, care s-a dovedit necesară împrejurărilor de azi şi folositoare pentru Biserica în care a fost transferat, ba chiar şi pentru cei de la care a fost luat. Căci să nu socotiţi că o astfel de faptă are doar o însemnătate omenească şi nici să nu credeţi că schimbarea lui a pornit doar din calculele pămînteşti ale unor oameni care cugetă numai la lucruri trecătoare, ci să fiţi convinşi că aceste lucruri le-au săvîrşit, cu conlucrarea Duhului Sfînt, oameni care au luat asupra lor răspunderea pentru Bisericile lui Dumnezeu. Acceptaţi această idee şi daţi-vă silinţa s-o duceţi la îndeplinire. Primiţi, aşadar, cu linişte şi bucurie cele întîmplate, cu convingerea că cei care nu primesc cîte se lucrează în Biserică de către aleşii lui Dumnezeu se împotrivesc poruncii lui Dumnezeu. Să nu trăiţi în vrăjmăşie cu mama voastră, Biserica din Nicopole ! Nu vă certaţi cu cei care poartă grijă sufletelor voastre ! De altfel prin noua orînduială instaurată la Nicopole vor fi satisfăcute şi

---

1. După moartea episcopului Teodot unii credincioşi din Nicopole au vrut un episcop arian, Fronton. Văzînd acest lucru episcopul Pimen din Satala, care fusese hirotonit de Sfîntul Vasile, a intervenit repede şi a instalat ca episcop de Nicopole pe Eufroniu care-şi avea reşedinţa în Coloneea. Credincioşii din Coloneea s-au supărat Sfîntul Vasile caută să-i mîngîie, spunînd că acest gest va fi salvator şi pentru unii şi pentru alţii.
2. *Rom.* 13, 10.
3. Eufroniu.

cerințele voastre sufletești[4]. Dacă furtuna s-ar abate peste Nicopole atunci, chiar dacă ați avea mii de închisori, prăpădul s-ar întinde și în scaunele mai mari ca și în cele mai mici. Cînd cei ce locuiesc pe văile rîurilor văd pe unii oameni că-și pregătesc stăvilare, atunci înțeleg că iau măsuri prin care să oprească valurile să iasă din matcă ; tot așa înțelegem că și cei care au luat asupra lor greul îngrijirii de Biserici, deodată cu asigurarea altora se asigură și pe ei, luînd măsuri care să-i scutească de orice tulburare, pe cînd alții rămîn să sufere izbeliștea relelor.

De altfel se cade să gîndiți și că primejdia nu s-a depărtat cu totul de voi, în schimb acum s-a năpustit asupra altora. Nu sîntem atît de invidioși încît pe Cel Care poate să dea și altora harismele să-L silim să oprească acest har numai pentru voi și să-l monopolizeze numai pentru ținutul vostru. După cum nu-i de laudă cel care împrejmuiește un izvor și oprește curgerea apei lui, tot așa nu-i străin de patima invidiei nici cel care oprește să se lățească și mai departe învățătura cea bună. Să poarte grijă, așadar, Eufroniu și de trebuințele Nicopolei, grijile voastre să-i fie încredințate ca un adaos pe lîngă cele ale Nicopolei. Cîte unui bărbat i se dă să poarte sarcini mai multe, în timp ce pentru voi grija lui nu s-a împuținat întru nimic.

Totuși m-a supărat mult și am avut impresia că s-au spus lucruri dincolo de limită, atunci cînd ați afirmat : «Dacă nu vom reuși altfel în dorința noastră, ne vom adresa tribunalelor și vom încredința cauza noastră unor oameni al căror scop principal este să vadă nimicirea Bisericilor» [5].

De aceea, feriți-vă de a vă lăsa duși de niște oameni conduși de judecăți nesănătoase căutînd scăpare pe la tribunale lumești, ca nu cumva să vină de aici o nenorocire și atunci greul celor întîmplate va cădea pe capul celor care au provocat astfel de lucruri. Ci primiți sfatul pe care vi-l dau cu dragoste părintească și să credeți că rînduiala făcută de prea iubiții de Dumnezeu episcopi e în sensul celor voite de Dumnezeu. Să mă așteptați și pe mine, care, dacă va vrea Dumnezeu, voi veni să vă dau personal cîte o povață cu mîngîieri care n-au fost cu putință de dat în scris, iar atunci mă voi sili să vă împărtășesc și faptic îndemnurile necesare.

---

4. Nicopole era capitala regiunii. Dacă arienii ar fi fost lăsați de capul lor aici, atunci nenorocirea ariană ar fi cuprins toată regiunea, iar răul s-ar fi abătut și asupra Coloneii.

5. De a readuce din nou pe Eufroniu la Coloneea. Se vede că unii din preoți ar fi vrut mai bucuros să li se destrame biserica, decît să le plece episcopul !

EPISTOLA 228

Către conducătorii comunității din Coloneea [1]

Scrisă în anul 375

Am primit scrisoarea Domniilor voastre și am adus mulțumiri prea Bunului Dumnezeu că, deși aveți destule griji cu problemele administrative, totuși nu socotiți lucru nepotrivit să vă ocupați și de treburi bisericești, ci dimpotrivă, pe cît a fost posibil, fiecare din voi a purtat grijă de ele ca și cum ar fi fost problemele lui proprii și ca și cum viața lor ar depinde de ele. Mi-ați scris, între altele, arătîndu-mi neplăcerea provocată de retragerea prea-iubitului de Dumnezeu episcop Eufroniu, pe care nu ni-l mai lasă cei din Nicopole. Într-adevăr, dacă ar fi vorba să răspundem acuzei aduse de voi, atunci s-ar putea spune că el și-a reluat ceea ce fusese al lui, iar dacă am răspunde nobilei voastre obiecțiuni, v-am spune, cu un glas care s-ar asemăna cu al iubitei voastre mame, că aveți acum, în chip obștesc, un părinte, care va împărtăși din harul lui în două părți, repartizîndu-l cu dreptate pentru amîndouă eparhiile: nici pe aceia nu-i va lăsa să ducă nevoie, în urma mutării lui la vecini, dar nici pe aceștia nu-i va lăsa să sufere de ocrotirea trebuitoare.

Ținînd seama, așadar, de greutățile vremurilor și înțelegînd cu înțeleaptă judecată nevoia de îndreptare a lucrurilor, primiți pe episcopii care au adoptat acest mod de a restabili Bisericile Domnului nostru Iisus Hristos, dați-vă părerea între voi despre cîte se cade să le discute bărbații care au pentru aceasta deplină pricepere a lucrurilor și care știu să primească și mărturii de la cei care le vor binele. Pentru că voi, care vă aflați la marginile Armeniei, e firesc să nu cunoașteți multe din problemele care se frămîntă azi, pe cînd noi, care ne aflăm în cauză și care sîntem asurziți zilnic și din toate părțile, cînd auzim de Biserici distruse, ne aflăm angajați adînc în luptă ca nu cumva dușmanul comun pizmuind îndelungata pace, în care decurge viața voastră, să poată semăna neghinele lui chiar și în ținuturile voastre și astfel să cadă și țara armenilor pradă lui.

Acum, însă, liniștiți-vă la gîndul că primiți să vă folosiți împreună cu vecinii voștri așa-zicînd de unele și aceleași vase. Ceva mai încolo, dacă va da Dumnezeu să vă cerceteze, veți primi o mîngîiere și mai deplină, dacă credeți că așa ceva va mai fi de trebuință.

---

1. După cum s-a putut deduce din mai multe epistole (195, 227, 229, 240 etc.) ca să contracareze acțiunea prozelitistă a arienilor, Sfîntul Vasile și-a dat consimțămîntul ca episcopul Eufroniu din Coloneea (Armenia Mică) să ia în administrare și episcopia din Nicopole, centrul politic al regiunii. În această epistolă Sfîntul Vasile arată conducătorilor Coloneii că propriu-zis ei nu și-au pierdut episcopul, ci vor fi doar administrați împreună cu cei din Nicopole.

EPISTOLA 229

Către clericii din Nicopole [1]

Scrisă în anul 375

I

Orice lucrare săvîrşită chiar şi numai de unul sau doi oameni credincioşi sîntem siguri că se împlineşte prin conlucrarea Duhului Sfînt. Pentru că atunci cînd nu-şi pun înaintea ochilor nici o socoteală omenească şi cînd cei credincioşi pornesc la lucru nu cu scopul de a gusta plăceri, ci cu intenţia de a săvîrşi ceea ce e plăcut lui Dumnezeu, e limpede că Cel care îndreptează inimile lor este Domnul [2]. Cînd oamenii înduhovniciţi preiau iniţiativa unei lucrări şi poporul lui Dumnezeu îi urmează de bună voie, cine se mai îndoieşte că planurile s-au realizat cu colaborarea Domnului nostru Iisus Hristos, Care şi-a vărsat sîngele Său pentru Biserici ?

Prin urmare şi voi aţi socotit bine că prea iubitul frate şi împreună-slujitor Pimeniu v-a fost trimis de Dumnezeu venind la voi pe de o parte la momentul potrivit, iar pe de altă parte venind tocmai ca să vă încurajeze. Eu nu-l felicit numai pentru că a luat o hotărîre bună, ci admir şi curajul acestei hotărîri, întrucît ferindu-se să tot amîne mereu lucrurile tărăgănîndu-le, nu numai că a oprit pe loc rîvna uneltirilor, nemailăsînd vreme potrivnicilor să reacţioneze şi să mai pună la cale curse viclene, ci şi-a realizat planul îndată, cu o dreaptă hotărîre. Dea Domnul ca prin harul Lui să-l păzească împreună cu casa lui, încît Biserica să rămînă în afara schimbărilor, prin venirea, după episcopul anterior, a unui bărbat tot atît de cinstit şi să nu dea teren celui rău, care, mai mult decît oricînd altădată, nu poate vedea statornicindu-se pacea în Bisericile creştine.

II

Cît despre fraţii din Coloneea, eu i-am încurajat mereu prin scrisori, de aceea voi sînteţi datori să arătaţi şi mai multă înţelegere pentru starea în care se află, decît să-i iritaţi, ca şi cum i-aţi dispreţui din pricina micimii oraşului lor, nici să nu-i provocaţi la ceartă prin dispreţul vostru. Pentru că, prin firea lor, oamenii certăreţi ajung parcă să judece şi mai puţin, rezolvîndu-şi rău multe din necazurile lor din pricina supărării pe care o au cu vrăjmaşii lor. Nimeni nu-i atît de mic

1. În toate cele patru epistole 227, 228, 229 şi 230 Sf. Vasile insistă către autorităţile civile şi bisericeşti din Nicopole şi Coloneea de a păstra unitatea sufletească.
2. *Matei* 18, 19.

încît să nu poată dea prilejul la mari nenorociri celor care aleargă după astfel de ocazii. Și spunem acest lucru nu doar în chip teoretic, ci fiindcă avem experiența marilor noastre nenorociri, care să dea Dumnezeu, ca prin rugăciunile Voastre, să se îndepărteze de noi.

Rugați-vă ca să sosesc și eu cu bine la Voi, iar atunci să ne bucurăm de actualul păstor și să ne mîngîiem unii pe alții pentru plecarea din viață a părintelui nostru comun [3].

EPISTOLA 230

Către dregătorii orașului Nicopole *

Scrisă în anul 375

Hotărîrile privitoare la Biserică se iau de către cei cărora le-a fost încredințată conducerea Bisericii și ele sînt confirmate de popor. Astfel ceea ce ține de resortul preaiubitorilor de Dumnezeu episcopi s-a împlinit. De acum restul cade în sarcina Voastră să vă legați cu toată puterea dragostei Voastre de episcopul care v-a fost dat și să respingeți cu tărie încercările celor din afară [2]. Într-adevăr, nimic nu influențează atît de mult nici pe conducători, nici pe cei care invidiază situația pașnică, unde ați fost așezați, cît influențează unanimitatea în dragoste față de episcopul care v-a fost dat și tăria rezistenței Voastre. Ceea ce-i face să piardă nădejdea de succes a oricărei acțiuni e să vadă că nici clerul, nici poporul nu acceptă inovațiile lor.

Faceți, deci, în așa fel ca părerea ce o aveți despre acest om bun să fie generalizată în întreg orașul. Adresați mulțimilor și tuturor celor ce locuiesc la țară sfaturi cuviincioase, întărindu-i în bunele lor intenții, pentru ca să se facă cunoscută tuturor oamenilor sinceritatea dragostei voastre pentru Dumnezeu. O, dacă aș fi socotit vrednic să vin vreodată pe la voi și să vă vizitez Biserica, mama pietății, pe care o cinstim ca pe o metropolă a Ortodoxiei, pentru că din timpuri străvechi e guvernată de oameni foarte cinstiți și aleși de Dumnezeu, care rămîn cre-

---

3. Teodot.

*. Cu prilejul instalării lui Eufronios (ca urmaș al lui Teodot), Sfîntul Vasile trimite fruntașilor din Nicopole epistola de față, prin care subliniază responsabilitatea comună a clericilor și mirenilor de bunul mers al vieții bisericești. În epistola 227, Biserica din Nicopole e numită «mama Bisericii din Coloneea» (de unde venea acum Eufronios ca administrator al ambelor eparhii). Se recomandă totodată celor din Nicopole să nu disprețuiască pe cei din Coloneea pe motiv că Nicopole e centru mai deosebit. Un alt adevăr subliniat în epistolele 227—230 e colaborarea strînsă dintre autoritățile civile și cele bisericești.

2. Adică a partidei ariene sprijinite de episcopi ca Eustațiu.

dincioşi cuvîntului! Şi episcopul care v-a fost destinat voi l-aţi apreciat şi noi l-am cinstit ca vrednic. Numai să vă păziţi prin darul lui Dumnezeu. Surpaţi planurile viclene ale duşmanilor şi puneţi în inimi tăria şi puterea de a păstra bunele lucruri ce vi s-au dat.

EPISTOLA 231

Către Amfilohiu, episcop de Iconium

Scrisă în anul 375

Rareori găsesc prilej de a scrie Cuvioşiei Tale, iar pentru aceasta nu puţin mă întristez. E ca şi cum adeseori aş putea să te văd şi să mă bucur de Tine, dar numai arareori aş face-o. Însă şi dacă aş vrea să-ţi scriu nu pot, pentru că nu găsesc pe nimeni care să meargă spre voi [1]. Altfel nimic n-ar împiedica scrisorile mele să-ţi ofere un adevărat jurnal al vieţii pe care o duc, descriindu-ţi, iubitul meu, toate prin cîte trec zilnic. Căci, într-adevăr, e mare uşurare să-ţi împărtăşesc problemele de fiecare zi, mai ales că ştiu că şi Frăţia Ta pentru nimic nu te străduieşti atîta ca pentru acest lucru.

Iată, de pildă, şi scrisoarea de acum, aproape că mi-o ia din mînă, ...Elpidios, care stă gata să ajungă la stăpînul său spre a nimici defăimările ţesute pe nedrept de nişte duşmani de-ai lui. Prin această scrisoare îţi trimit şi eu salutări dragi şi ţi-l recomand pe Elpidios ca pe un om vrednic de a fi ajutat atît pentru dreptatea cauzei lui, cît şi pentru mine. Dar chiar şi dacă nu s-ar fi nimerit să-ţi aducă această scrisoare de la mine, ar fi trebuit să-l numeri între cei devotaţi.

Nu uita nici de mine, dar îndeosebi roagă-te pentru Biserică.

Să ştii că prea iubitul meu frate a luat calea străinătăţii, pentru că nu mai putea îndura supărările oamenilor neruşinaţi. Cetatea Doara e şi ea în frămîntare, pentru că fiara monstruoasă şi cornută [2] tulbură adînc treburile acestei localităţi. Duşmanii ţes împotriva noastră comploturi la Curte, după cum aud că se spune, dar pînă acum mîna lui Dumnezeu nu ne-a părăsit. Roagă-te ca nici de aici în colo să nu ne părăsească. Fratele e acum la adăpost de grijă; Doara şi-a regăsit bă-

1. Folosind prilejul că emisarul Elpidios (epist. 138) mergea spre Iconium ca să-şi caute dreptatea într-o afacere personală, Sf. Vasile scrie şi mai rar, deşi ar fi vrut s-o facă mai des.

2. E vorba de vicarul Demostene, fost bucătar la curtea imperială, acelaşi care a căutat să aresteze şi pe Sf. Grigorie de Nyssa. Cf. ep. 225. Cetatea Doara (Anastasiopolis) era între cele mai întărite cetăţi spre Orient. Sf. Vasile pare a face aici aluzii la un candidat pentru episcopia de Doara, dar poporul nu l-a primit (*I Reg.* 9, 3).

trînul său catîrgiu, altul nu mai are, Domnul va risipi planurile inamice. Dacă aş reuşi să te văd m-aş izbăvi de toate supărările prin care am trecut şi de cele care mă mai aşteaptă. De aceea, într-o zi, cînd îţi va fi cu putinţă, atîta vreme cît mai sînt pe pămînt, învredniceşte-mă să te văd.

Cartea «Despre Duhul Sfînt» a fost scrisă de mine şi acum e gata după cum ştii, dar fraţii care se află lîngă mine m-au oprit să o trimit scrisă pe hîrtie şi mi-au spus că au instrucţiuni de la Frăţia Ta s-o scrie pe pergament [3]. Şi ca să nu pară că mă împotrivesc poruncilor pe care le-ai dat, am aşteptat pînă acum şi ţi-o voi trimite mai tîrziu, dacă aflu pe cineva în stare să vină pînă acolo. Adio şi curaj. Roagă-te lui Dumnezeu pentru mine — şi Dumnezeu să te păzească cu puterea Lui întru bucuria noastră şi a Bisericii Lui !

EPISTOLA 232

Către Amfilohiu, episcopul Iconiului

Scrisă în anul 376

În fiecare zi cînd primesc o scrisoare de la Cuvioşia Ta pentru mine e zi de bucurie, cel mai mare dintre praznice. Dar cînd vin pe deasupra şi semne de praznic, ce nume să-i dai acestei sărbători a sărbătorilor, cum obişnuiau în legea veche să numească sîmbăta jubiliară ? Mulţumesc lui Dumnezeu că m-ai informat că eşti sănătos şi că graţie păcii, de care se bucură Biserica Ta, ai putut petrece praznicul mîntuirii la care am fost făcuţi părtaşi [4].

În ce mă priveşte pe mine, unele veşti proaste m-au tulburat adînc, căci n-am putut rămîne neîndurerat din pricina osîndirii la exil a fratelui prea iubit [5]. Roagă-te pentru el, ca să-şi vadă, în sfîrşit Biserica vindecată de rănile grozăviilor eretice şi să ne învrednicească de vizite cît mai dese, atît timp cît mai sîntem încă pe pămînt. Fă o faptă demnă de valoarea Ta şi de urările cele mai calde. Trebuie admirat şi gîndul cu care ai cerut pentru mine, în chip tainic, o bătrîneţe robustă. Ai arătat că la lumina opaiţelor te îndemni la muncă pînă noaptea tîrziu, garantîndu-ţi vigoarea prin bunătăţile unei hrăniri substanţiale. Eu, dragul meu, nu mai am vîrsta de a putea mînca astfel de bunătăţi, pentru că de cîţiva ani dinţii i-am pierdut atît din pricina vîrstei, cît şi a

3. Despre acest tratat se mai vorbeşte şi în alte epistole.

4. Şi în Capadochia — ca şi în alte provincii — Crăciunul se prăznuia pe atunci tot la 6 ian. Abia la finea sec. IV începe să se generalizeze data de 25 dec.

5. Grigorie de Nyssa. A se vedea şi epistolele 225 şi 231.

bolii. Cît privește întrebările puse, răspunsurile sînt deja în memorie [3], iar cînd împrejurările vor permite realizarea lor, ele nu vor mai rămîne proiect.

EPISTOLA 233

La întrebarea lui Amfilohiu

Scrisă în anul 376

I

Cunosc obiecțiunea, pentru că am auzit-o și eu însumi, dar tot așa de bine cunosc și diversitatea părerilor omenești. Ce să răspundem, dar, în această privință ?

Mai întîi să răspundem că bun lucru este mintea omului și că tocmai prin ea sîntem chip al Creatorului [4]. Să mai spunem apoi că și lucrarea minții este un lucru tot atît de bun, dar că, aflîndu-se în continuă mișcare, mintea adeseori plăsmuiește și imagini fantastice despre lucruri inexistente ca și cum ele ar exista, după cum adeseori mintea reușește să ajungă direct la adevăr. Ca unul care cred în Dumnezeu, eu sînt de părere că în mintea omului sînt prezente două puteri, una rea și demonică, în stare să ne atragă spre cădere, iar cealaltă dumnezeiască și bună, în stare să ne ridice spre asemănare cu Dumnezeu. Cînd, dar, mintea rămîne acasă la ea, atunci e în stare să sesizeze pînă și lucrurile cele mai mici însușindu-și-le ; în schimb, dacă se dă pe mîna seducătorilor, atunci își pierde puterea de judecată și se îndeletnicește cu închipuiri nebunești. În astfel de situație ea poate crede că lemnul nu-i lemn, ci e Dumnezeu, după cum poate spune că aurul nu-i ban, ci putere divină. Dacă, însă, rațiunea se îndreaptă spre lucruri dumnezeiești și primește în sine din darurile Duhului, atunci ajunge să înțeleagă adevărurile dumnezeiești pe măsura în care îi îngăduie acest lucru puterile firii.

---

3. E vorba de scrisorile dogmatice 233—236.

4. Un respect nelimitat lega pe ucenic de dascăl, pentru că Amfilohiu totdeauna declara că vede în Sf. Vasile pe dascălul și părintele său. Între scrisorile pe care le publicăm aici, cea de sub numărul 150 ne dă interesante amănunte din biografia spirituală a ucenicului printr-o scrisoare pe care dascălul i-o adresează ca și cum i-ar veni din partea fostului lui coleg de retorică, Heraclide. În altă scrisoare, Sf. Vasile îi adresează cuvînt la instalarea lui de episcop de Iconiu (nr. 161). Cele mai valoroase epistole pe care i le-a trimis dascălul — toate la cererea acestuia — au fost tratatul *Despre Duhul Sfînt*, apoi cele trei epistole canonice 188, 199 și 217, în sfîrșit cele patru tratate privind puterea de cunoaștere a omului, raportul între ființa și energiile divine, precum și alte probleme speciale, toate expuse clar și succint în epistolele 233, 234, 235 și 236.

Căci aş zice că trei sînt stările sub care se prezintă viaţa omenească şi tot atîtea sînt şi lucrările minţii. Anume, fie că sînt rele strădaniile noastre şi atunci şi mişcările minţii sînt rele, aşa cum e cazul cu desfrînarea, furtul, închinarea la idoli, ponegrirea, certurile, mîniile, zavistiile, dezbinările, trufiile şi altele de felul lor, după cum numeşte Sf. Apostol Pavel lucrările cărnii [2]. Fie, apoi, că lucrările sufletului se prezintă ca bune şi atunci şi mişcările minţii sînt bune; ori apoi, în al treilea rînd, cînd lucrările sufletului rămîn cam la mijloc, între cele două, adică nu-s nici vrednice de a fi osîndite, dar nici de laudă, aşa cum e cazul cu săvîrşirea unor acţiuni profesionale, pe care le socotim neutre pentru motivul că în sinea lor ele nu înclină nici spre virtute, nici spre păcat. Căci ce rău poate fi cîrmuirea corăbiilor pe mare ori îndeletnicirea de lecuire a bolilor [3] de către doctori? În ele însele acestea nu-s virtuţi, ci doar intenţia celor care le practică ar putea să le facă să încline spre una sau spre cealaltă. În schimb, mintea care se contopeşte cu dumnezeirea Duhului e în stare să vadă şi să pătrundă în lucruri atît de mari şi dumnezeieşti, cum numai harul de sus şi starea lor o pot îngădui.

II

Aşadar să lase oamenii deoparte discuţiile fără sfîrşit şi să caute adevărul cu evlavie, iar nu pieziş ori cu răutate. Pentru că puterea de judecată a minţii tocmai de aceea ni s-a dat, ca să cunoaştem adevărul. Iar adevărul întreg se cuprinde numai în Dumnezeu. De aici şi datoria primordială a minţii de a căuta să cunoaştem pe Dumnezeu, şi anume o astfel de cunoaştere cîtă este îngăduită unor mărunte existenţe pămînteşti faţă de măreţia nesfîrşită a dumnezeirii. Pentru că, cu toate că ochii sînt făcuţi ca să perceapă cele văzute, totuşi nu sînt în stare să le prindă pe toate dintr-o singură privire. Tăria cerului nu poate fi cuprinsă în întregime dintr-o singură privire, întrucît de jur împrejurul nostru ne înconjoară o privelişte nesfîrşită, aşa că într-adevăr multe lucruri, ca să nu zicem majoritatea lor, ne rămîn încă necunoscute. Aşa sînt natura aştrilor, mărimea lor, distanţa pînă la ele, mişcarea lor, întîlnirea lor la orizont, intervalul dintre unul şi altul, precum şi alte aspecte, ba am putea aminti chiar şi structura universului, începînd din adîncurile de margine ale tăriei cereşti şi pînă la suprafaţa ei convexă [4]. Şi cu toate acestea, din pricina lucrurilor pe care nu le cunoaştem, noi nu putem spune

2. *Gal.* 5, 19.
3. Atît Sf. Vasile, cît şi Grigorie de Nyssa socot medicina o «îndeletnicire», o meserie.
4. Ca şi toţi anticii, Sf. Vasile vorbeşte despre «suprafaţa concavă» şi cea «convexă» a firmamentului sau a tăriei spre a explica «apele de deasupra tăriei» şi cele «dedesubtul tăriei».

că nu poate fi văzută tăria cerului, ci dimpotrivă spunem că cerul e vizibil, deşi noi nu reuşim să vedem decît o mică parte din el.

Tot aşa trebuie înţelese lucrurile şi cînd vorbim despre cunoaşterea lui Dumnezeu. Dacă puterea minţii e tulburată de diavol, atunci omul va ajunge să se închine la idoli ori se va întoarce spre alt soi de fărădelegi. Dacă, însă, îşi va deschide cugetul spre ajutorul Duhului Sfînt, atunci va ajunge să cunoască adevărul şi să recunoască pe Dumnezeu. În această viaţă Îl va cunoaşte, însă, numai — «în parte», — cum zice Apostolul, mai deplin abia în viaţa de dincolo, «cînd va veni ceea ce e desăvîrşit şi cînd se va desfiinţa ceea ce este în parte» [5]. Prin urmare puterea de judecată a omului ni s-a dat ca privilegiu, cît şi ca scop folositor de a cunoaşte pe Dumnezeu, şi anume pînă acolo să meargă cu cunoaşterea pînă unde i s-a îngăduit.

EPISTOLA 234

La o altă întrebare a lui Amfilohiu

Scrisă în anul 376

I

Te închini cui ştii sau cuiva pe care nu-l cunoşti ? Dacă răspunzi «mă închin celui pe care-l cunosc», atunci ţi se poate riposta imediat : «ce fel de fiinţă are cel căruia te închini ?». Iar dacă vei mărturisi că nu-i cunoşti fiinţa, ţi se va putea întoarce întrebarea : «atunci cum cinsteşti pe cineva pe care nu-l cunoşti ?».

Noi, însă, spunem că cunoaşterea poate fi înţeleasă în multe feluri. E drept că spunem că cunoaştem mărirea şi puterea lui Dumnezeu, înţelepciunea, bunătatea şi purtarea de grijă, pe care o are faţă de noi, precum şi dreptatea cu care judecă El toate, dar însăşi fiinţa lui Dumnezeu n-o putem cunoaşte. Aşa încît, felul cum a fost pusă întrebarea constituie o cursă. Pentru că dacă afirmă cineva că nu cunoaşte fiinţa lui Dumnezeu, prin aceasta el nu vrea să spună că n-are nici o cunoştinţă despre El pe motivul că ideea de Dumnezeu decurge din multele însuşiri pe care le-am enumerat mai sus. «Dar — îţi va spune — Dumnezeu e simplu, chiar dacă toate cele enumerate adineaori ţin strîns de fiinţa Lui». Iată o sofismă care ascunde mii de absurdităţi. Căci e discutabil dacă toate cele enumerate sînt sau nu numiri ale uneia şi aceleiaşi fiinţe, dacă se acoperă între ele, pe de o parte, frica de Judecata Lui cu iubirea de oa-

5. *II Cor.* 13, 3.

meni, dreptatea cu puterea de creație, atotștiința cu răsplătirea, mărirea Lui cu pronia Lui, sau dacă nu cumva designăm prin fiecare din acestea însăși ființa Lui. Pentru că dacă afirmăm așa ceva, atunci nu trebuie să ne mai întrebăm dacă cunoaștem într-adevăr ființa lui Dumnezeu, ci să ne întrebăm dacă cunoaștem pe Dumnezeu ca neînduplecat în dreptatea Lui ori ca îndelung milostiv în iubirea Lui. Aceasta într-adevăr putem mărturisi că o cunoaștem. Dacă, însă, susținem că ființa Lui este cu totul altceva, atunci să nu ne mai înșelăm pe noi înșine făcînd caz de simplitatea lui Dumnezeu. Pentru că într-adevăr s-a spus că una este ființa lui Dumnezeu și cu totul altceva însușirile pe care le-am enumerat. Căci lucrările sînt diferite, pe cîtă vreme ființa e simplă, iar noi putem afirma că din lucrări Îl cunoaștem pe Dumnezeu, pe cînd de ființa Lui nu sîntem în stare să ne apropiem, pentru că lucrările Lui sînt cele care coboară spre noi, pe cînd ființa Lui rămîne inaccesibilă.

II

«Dar, va obiecta cineva, dacă nu-i cunoști ființa, atunci nu-L cunoști nici pe El însuși». Răspunde-i că nici tu, care zici că-I cunoști ființa, prin aceasta nu poți spune că L-ai cunoscut pe El însuși. Pentru că dacă un om mușcat de un cîine turbat vede figura cîinelui reflectată într-o fîntînă, acel om nu vede altceva decît tot un cîine, dar sănătos ; în schimb e de plîns acel om dacă și-ar închipui că a văzut tot un cîine turbat, ceea ce nu-i adevărat. Deci să nu mai lauzi un astfel de om pentru judecata lui, ci să-i plîngi de milă pentru nebunia lui. Și să știi că miroase a joacă copilărească vorba de adineauri «dacă nu cunoști ființa lui Dumnezeu înseamnează cu tu cinstești ceva ce nu cunoști». În realitate putem răspunde că : «eu știu că Dumnezeu există, în ce constă, însă, ființa Lui, acest lucru trece dincolo de puterea mea de înțelegere».

Cum mă voi mîntui atunci ? Prin credință, căci credința e suficientă pentru a ne convinge că există Dumnezeu, dar nu ce este Dumnezeu în sinea Lui, iar El va răsplăti după cuviință celor care-L caută. Căci, în fond, cunoașterea ființei dumnezeiești constă tocmai în simțămîntul că ființa lui Dumnezeu n-o putem cunoaște, dar închinarea nu stă în legătură cu cît cunoaștem din ființa lui Dumnezeu, ci cu convingerea că El există.

III

Dar să continuăm și cu seria altor întrebări : «Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată ; Fiul Cel Unul-Născut, Care este în sînul Tatălui,

Acela L-a făcut cunoscut» [1]. Ce a descoperit din Tatăl Cel Unul-Născut ? Fiinţa sau puterea ? Dacă a descoperit puterea, atunci atîta cunoaştem cît ne-a descoperit. Dacă aceasta a fost fiinţa Lui, atunci spune-mi unde a putut numi fiinţa Lui «ne naştere ?». [2] Şi în acest caz, cînd ar fi putut aduce Avraam închinare cuiva care nu se născuse ? Oare nu cînd a crezut în El ? Şi cînd a crezut ? Oare nu cînd a fost chemat ? Şi care este împrejurarea, cînd Scriptura spune că el şi-a dat seama [3] că se află în faţa lui Dumnezeu ? Iar ucenicii cînd I s-au închinat ? Oare nu cînd a văzut făptura supunîndu-I-se ? Faptul că s-au plecat înaintea Lui e dovadă că şi marea şi vînturile au recunoscut dumnezeirea Lui.

Aşadar cunoaşterea izvorăşte din lucrări, iar din cunoaştere s-a născut închinarea. «Crezi că eu pot face aceasta ?» [4]. «Cred, Doamne, şi s-a închinat Lui» [5]. În chipul acesta închinarea urmează credinţei, iar credinţa se întăreşte prin putere. Şi dacă susţii că oricine crede acela şi cunoaşte, şi anume cunoaşte din ceea ce crede cu adevărat, tot aşa poţi spune şi invers : prin ce cunoşti, prin aceea să crezi. Or noi cunoaştem pe Dumnezeu după puterea Lui, iar dacă credem în Cel pe Care-L cunoaştem, atunci şi închinarea o aducem tot Celui în Care credem.

EPISTOLA 235

La o altă întrebare a lui Amfilohiu

Scrisă în anul 376

I

Care-i mai întîi, cunoaşterea sau credinţa ? În orice caz, în ştiinţele omeneşti, noi susţinem că credinţa este cea care precedă cunoaşterea, pe cînd în domeniul teologiei creştine chiar dacă ar spune cineva că cunoaşterea trebuie să premeargă, noi nu-l contrazicem, dar să fie vorba de o cunoaştere care corespunde puterii de înţelegere a omului. Pentru că în domeniul ştiinţei trebuie mai întîi să crezi că o literă anumită se cheamă «a», iar dacă înveţi cum se scrie şi cum se pronunţă, atunci vei pricepe şi sensul exact al valorii ei. Cînd vorbim însă de credinţa în Dumnezeu, ceea ce premerge întîi este ideea despre existenţa lui Dumnezeu, iar aceasta o deducem din lucrurile create. Faptul că Dumnezeu e înţelept, e puternic, e bun şi că are toate celelalte însuşiri Îl deducem

1. În sensul celor spuse de *Ioan* 1, 18.
2. Cum îl numea Eunomiu.
3. *Fac.* 18, 2.
4. *Matei* 9, 28.
5. *Ioan* 9, 38.

ușor din comparația cu lumea creaturilor, pentru că așa îl cunoaștem și ca stăpîn al nostru al tuturora. Și întrucît Dumnezeu e Ziditorul întregii lumi, iar noi facem parte din lume, urmează că Dumnezeu e și Creatorul nostru. Acestei cunoașteri îi urmează apoi credința, iar din această credință izvorăște închinarea.

II

Acum, însă, întrucît cuvîntul «cunoaștere» are multe semnificații, cei ce batjocoresc pe oamenii mai simpli și fac paradă din cuvintele mai puțin obișnuite, punînd tot felul de întrebări, sînt asemenea celor ce fac exibiții prin teatre, aruncînd în sus pietre și prinzîndu-le una după alta. Pentru că dacă cuvîntul «cunoaștere» are multe referințe atît la număr cît și la mărime, cît și la felul existenței, la timpul producerii ori la esența lor, acei oameni concentrează totul într-o întrebare și ne presează să mărturisim care-i ființa în sine, iar cînd văd că noi nu ne pripim să le răspundem, ne ștampilează cu învinuirea rușinoasă a lipsei de evlavie.

Ceea ce, însă, mărturisim e faptul că de fapt cunoaștem despre Dumnezeu atîta cît se poate cunoaște, dar că e cu neputință să știm ceea ce trece dincolo de puterea noastră de judecată. Așa încît dacă mă întrebi ce-i nisipul și eu voi răspunde că știu, atunci desigur că vei rîde de mine dacă ai cere să-ți spun îndată și cîte fire de nisip sînt, pentru că prima ta întrebare s-a referit la aspectul sub care se prezintă nisipul, pe cîtă vreme cealaltă întrebare era în legătură cu numărul firicelelor de nisip. Această sofismă seamănă cu ceea ce întreba cineva în felul acesta: «Cunoști pe Timotei ?» [1]. Ei bine, dacă-l cunoști, atunci îi cunoști și firea, căci doar ai recunoscut că-l cunoști. În realitate eu pot spune și că-l cunosc și că nu-l cunosc pe Timotei, dar în amîndouă aceste feluri cunoașterea mea e diferită. Căci felul în care-l cunosc nu-i același cu felul în care nu-l cunosc, ci unul e aspectul sub care pot spune că-l cunosc și cu totul altul e cel sub care nu-l cunosc. Cu alte cuvinte, pe Timotei îl cunosc numai după înfățișare și după alte note similare, ființa lui lăuntrică însă n-o cunosc. Căci, pînă la urma urmei, tot în același fel spun că și pe mine într-un fel mă cunosc, dar în alt fel nu.

III

Să-mi explice, dar, în ce sens a zis Sfîntul Pavel că «acum cunoaștem doar în parte ?». Cu alte cuvinte, cunoaștem numai parțial ființa Lui ori poate numai părticele din ea ? Așa ceva nu-i corect, pentru că Dum-

1. Aristotel, *Metafizica* 993 b. Trad. D. Bădărău, București, 1965, p. 95. Discuțiile acestea erau pricinuite de erezia anomeilor, care nu admiteau nici o asemănare între Tatăl și Fiul. Tot astfel ei nu știau să facă deosebire între ființă și persoană.

nezeu nu se împarte. Dar atunci cunoaştem întreaga fiinţă a lui Dumnezeu ? Cum să mai poată fi înţelese cuvintele [2] «cînd va veni ce e desăvîrşit, atunci va înceta tot ce este în parte ?». De ce sînt osîndiţi închinătorii la idoli ? Oare nu pentru că au cunoscut pe Dumnezeu, dar nu I s-au închinat ca unui Dumnezeu ? [3] Iar la rîndul lor galatenii cei «lipsiţi de minte» oare de ce au fost luaţi peste picior de Sfîntul Pavel cînd le-a spus «acum după ce aţi cunoscut pe Dumnezeu sau mai de grabă după ce aţi fost cunoscuţi de Dumnezeu, cum vă întoarceţi iară la stihiile cele slabe şi sărace ?» [4]. Şi în Iudeea cum era cunoscut Dumnezeu ? Se ştia oare în Iudeea cum era în fond fiinţa Lui ? Iată ce zice proorocul : «boul îşi cunoaşte stăpînul» [5], ceea ce vrea să însemneze după puterea ta că boul a cunoscut fiinţa domnului său, iar mai departe «şi măgarul, ieslea domnului său», cu alte cuvinte că şi acest animal cunoştea fiinţa şi esenţa ieslei. Apoi conchide : «dar pe Mine Israel nu Mă cunoaşte» [6]. Se vede, că, după părerea ta, Israel de aceea e osîndit pentru că n-a înţeles deloc ce e fiinţa lui Dumnezeu. Iată şi în alt loc spune : «Varsă mînia Ta peste neamurile care nu Te cunosc» [7], cu alte cuvinte nu cunosc fiinţa Ta.

Aşadar, cum am spus, cunoaşterea e un cuvînt cu multe înţelesuri. El conţine şi cunoaşterea Creatorului şi explicarea minunilor Lui, ţinerea poruncilor Lui şi strînsa comuniune cu El. Dar aceşti oameni nu pot avea astfel de pretenţii, ei mărginesc cuvîntul «cunoaştere» numai la o singură semnificaţie, aceea de cugetare asupra fiinţei lui Dumnezeu.

Or iată cum grăieşte Scriptura : «aşează-le toate spre mărturie acolo unde Mă voi arăta ţie» [8]. Nu crezi oare că «Mă voi arăta» vrea să spună Îmi voi descoperi fiinţa Mea ? Sau «cunoscut-a Domnul pe cei ce sînt ai Săi» [9]. Dacă fiinţa celor care sînt ai Săi o cunoaşte, oare pe a celor fără de lege n-o cunoaşte ?». «A cunoscut Adam pe femeia sa»» [10]. Fiinţa ei ascunsă a cunoscut-o ? Şi despre Rebeca spune că era «fecioară», pe care încă nu o cunoscuse un bărbat [11]. Şi iarăşi «cum va fi aceasta, de vreme ce nu ştiu de bărbat ?» [12]. Nimeni n-a cunoscut fiinţa Rebecăi ? Spune cumva Maria «n-am cunoscut fiinţa nici a unui bărbat» ? E ştiut doar că Scriptura foloseşte aici cuvîntul «a cunoscut-o» în înţeles de împreunare

2. *I Cor.* 13, 16.
3. *Rom.* 1, 21.
4. *Gal.* 4, 9.
5. *Isaia* 1, 3.
6. *Isaia* 1, 3.
7. *Ps.* 78, 6.
8. *Ieş.* 25, 21.
9. *II Tim.* 2, 19.
10. *Fac.* 4, 1.
11. *Fac.* 24, 15.
12. *Luca* 1, 34.

între soții de căsătorie. Iar cuvintele «se va arăta Domnul din locașul Său cel sfînt» [13] vrea să însemneze că se va descoperi celor ce se închină Lui. Iar aceea că «a cunoscut Domnul pe cei ce sînt ai Săi» însemnează că i-a primit între casnicii Săi pentru faptele lor bune.

EPISTOLA 236

Către Amfilohie, episcopul de Iconium

Scrisă în anul 376

Mulți sînt cei care au cercetat acel cuvînt din Evanghelie unde se spune că despre ziua sau ceasul sfîrșitului lumii nu știe nici Domnul nostru Iisus Hristos [1]. Acest cuvînt ni-l aruncă mereu în față oamenii ca să înjosească mărirea Unuia-Născut Fiul lui Dumnezeu și ca să arate că Fiul nu-i de o ființă cu Tatăl, ci că ființa Lui ar fi de o vrednicie mai mică decît a Tatălui pe motivul, vezi Doamne, că dacă nu cunoaște toate, atunci nici n-ar putea să aibă aceeași fire, nici să fie socotit ca avînd asemănare deplină cu Cel ce știe toate prin puterea de a cunoaște mai dinainte toate și de a vedea tot ce se va întîmpla în viitor. Aceasta este și întrebarea pe care și Luminăția Ta mi-ai pus-o. Și-ți voi răspunde cu ceea ce am auzit în copilărie de la părinți și ce am primit ca de la sine înțeles din dragostea față de bine și care chiar dacă nu va zgudui nerușinarea vrăjmașilor lui Hristos — căci ce argument ar putea birui fanatismul? — dar celor ce iubesc pe Domnul și care țin asigurarea credinței ca fiind superioară unor simple mărturii logice, cred că le va oferi suficientă putere de convingere.

Desigur că și noi sîntem de părere că cuvîntul «nimeni» e o expresie prea universală, pentru că prin ea nu se exclude nici un om; totuși acest lucru nu se aplică atunci cînd avem în vedere textul Sf. Scripturi, după cum am mai spus-o, în legătură cu pasajul «nimeni nu este mai bun decît unul Dumnezeu» [2]. Căci cînd zice aceste vorbe Fiul o spune fără să se excludă pe Sine, ci întrucît Tatăl e cel dintîi Bine, atunci prin expresia «nimeni» trebuie înțeles «mai întîi». Tot așa trebuie înțeles contextul: «nimeni nu cunoaște pe Fiul decît Tatăl» [3]. Aici nici pe Duhul nu-L declarăm neștiutor, ci mărturisim că Tatăl e cel dintîi care-și cu-

---

13. *II Tim.* 2, 19.

1. *Matei* 24, 36. Anomeii erau arieni extremiști care afirmau că între Tatăl și Fiul nu-i nici o asemănare (ἀνόμοιος). Cel mai cunoscut eretic anomeu a fost Eunomiu, împotriva căruia au scris tratate atît Sf. Vasile, cît și Sf. Grigorie de Nyssa. A se vedea și ep. 210.
2. *Marcu* 10, 18.
3. *Matei* 11, 27.

noaşte natura. Tot aşa credem că expresia «nimeni nu ştie» a fost pronunţată pentru că primele cunoştinţe despre lucrurile existente şi viitoare aparţin Tatălui, Care e şi cauza primă a tuturor oamenilor. Căci altfel cum s-ar împăca această vorbă cu toate celelalte mărturii ale Sf. Scripturi şi cu concepţiile noastre în general, întrucît noi credem că Cel Unul-Născut este chipul Dumnezeului Celui nevăzut, iar nu chipul unei făpturi trupeşti, ci imaginea Dumnezeirii înseşi şi a însuşirilor neschimbătoare, care se pot concepe ca aparţinînd numai fiinţei dumnezeieşti : un chip al puterii şi al înţelepciunii veşnice, căci Însuşi Hristos e numit «puterea şi înţelepciunea lui Dumnezeu» [4]. Desigur că o parte din înţelepciune ţine de cunoaşterea pe care El n-a exprimat-o întreagă, cu toate că aceasta nu poate fi în lume nicicînd desăvîrşită. Dar cum să fi fost cu putinţă să nu fi comunicat Tatăl acea zi şi acel ceas al sfîrşitului lumii tocmai Aceluia prin Care au fost făcute veacurile şi cele mai mici răstimpuri ale veacurilor ? Sau cum ar fi putut să lipsească pe Ziditorul tuturor de cunoaşterea unor mici amănunte pe care El le-a zidit ? Şi cum să nu ştie de sfîrşitul lumii tocmai Acela Care spune că la sfîrşitul ei vor apărea cutare sau cutare semne ? Căci acolo unde zice «şi încă nu este sfîrşitul» [5], n-o spune ca şi cum s-ar îndoi, ci o spune ca unul care o ştie precis. Şi tot aşa, cu bună credinţă grăieşte Domnul şi atunci cînd face amintiri despre latura cea omenească. Căci cuvintele Domnului «dă-Mi să beau» [6], din convorbirea cu samarineanca, se referă la potolirea cerinţelor trupeşti, deşi Cel Care a cerut acest lucru nu era doar trup neînsufleţit, ci dumnezeire îmbrăcată în trup viu. Aşa încît în împrejurarea de care discutăm nimeni nu greşeşte faţă de învăţătura creştină atunci cînd raportează «neştiinţa» aceasta la Cel Care în planul iconomiei de mîntuire a lumii a luat totul asupra Sa şi Care a crescut «în înţelepciune şi în har înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor» [7].

II

Şi apoi, aşa iubitor de nevoinţe cum eşti, ţi-ar şedea bine dacă ai tălmăci şi ai confrunta între ele textele evanghelice de la Matei cu cele de la Marcu. Pentru că ele numai în aparenţă par a spune acelaşi lucru. La Matei textul sună aşa : «iar de ziua şi de ceasul acela nimeni nu ştie, nici îngerii din ceruri, ci numai Tatăl» [8], pe cîtă vreme la Marcu citim : «iar despre ziua aceea şi despre ceasul acela nimeni nu ştie, nici îngerii din

4. *I Cor.* 1, 30.
5. *Matei* 24, 6.
6. *Ioan* 4, 6.
7. *Luca* 2, 52.
8. *Matei* 24, 32.

cer şi nici chiar Fiul»[9]. Ce trebuie să observăm aici ? Mai întîi că Matei nu pomeneşte nimic despre neştiinţa Fiului şi totuşi el consună peste tot cu Marcu în conţinut atunci cînd zice : «ci numai Tatăl». Or trebuie să subliniem că acest cuvînt e spus în opoziţie cu îngerii şi că Fiul intenţionat n-a fost socotit ca fiind de acelaşi grad de neştiinţă cu slugile Sale. Căci Domnul nu minte atunci cînd «grăieşte»[10] : «Toate cîte are Tatăl ale Mele sînt». Deci una din cele pe care le are Fiul este şi cunoaşterea acelei zile şi a acelui ceas. De aceea şi trece sub tăcere Domnul în locul de la Matei persoana Sa ca pe un lucru de la sine înţeles şi zice numai că îngerii din cer nu ştiu, insinuînd deodată cu cunoaşterea Tatălui şi pe a Sa proprie, aşa cum spune şi în alt loc : «Precum Mă cunoaşte Tatăl şi Eu cunosc pe Tatăl»[11]. Or, dacă Tatăl cunoaşte pe Fiul aşa cum e El, încît vede şi toată înţelepciunea care sălăşluieşte în El, tot în aceeaşi măsură şi Tatăl a cunoscut pe Fiul, anume cu întreaga înţelepciune ce locuieşte în El şi cu cunoaşterea mai dinainte a celor viitoare. Aceeaşi tălmăcire o dăm şi textului de la Matei : «decît numai Tatăl».

În schimb, textul de la Marcu întrucît pare a exclude pe Fiul de la cunoaştere, trebuie explicat aşa : nimeni nu ştie, nici îngerii lui Dumnezeu şi chiar nici Fiul, ci numai Tatăl, ceea ce înseamnă că pricina cunoaşterii din partea Fiului îşi are izvorul în Tatăl. Şi această tălmăcire n-ar putea părea forţată pentru cel ce o face cu bună credinţă, pentru că aici nu mai întîlnim, ca la Matei, cuvîntul «numai». De aceea înţelesul pasajului de la Marcu e următorul : acea zi şi acel ceas nu le ştie nimeni, nici îngerii lui Dumnezeu, nu le cunoaşte nici chiar Fiul, ci numai Tatăl, pentru că de la Tatăl I s-a dat şi Lui cunoaşterea. Se poate vorbi despre Fiul într-un chip în care ni se îngăduie să ne exprimăm despre Dumnezeirea Sa, ca una care-i de aceeaşi fiinţă şi de aceeaşi cunoaştere cu înţelepciunea şi mărirea cuvenită Dumnezeirii.

III

În legătură cu regele Iehonia, proorocul Ieremia spune că a fost surghiunit din pămîntul Iuda, spunîndu-i-se cuvintele : «dispreţuit a fost ca un vas netrebnic şi el şi sămînţa lui au fost aruncaţi, încît nimeni din sămînţa lui nu va mai şedea pe tronul lui David şi să domnească peste Iuda»[12]. Cuvintele sînt simple şi limpezi, pentru că atunci cînd Nabucodonosor a pustiit Ierusalimul, regatul încetase deja să mai

9. *Marcu* 13, 32.
10. *Ioan* 16, 15.
11. *Ioan* 10, 15.
12. *Ier.* 22, 28—30.

existe, iar suveranii nu mai domneau ca mai înainte, după succesiune din tată în fiu, ci moştenirea lui David fusese detronată şi îşi ducea acum zilele în robia babilonică. În schimb, cei care se vor întoarce iarăşi, împreună cu Salatiil şi cu Zorobabel, vor stăpîni norodul în chip popular; căci pe atunci stăpînirea trecuse în mîna preoţimii, pentru că numele preoţesc şi regesc s-au contopit într-unul singur. De aceea în cele sfinte suveranul are cuvînt suprem atît ca rege, cît şi ca preot. Dar pînă la venirea lui Hristos n-a încetat deloc prestigiul numelui preoţesc, cu toate că Domnul nu s-a aşezat pe tronul lui Iehonia, care fusese numit tron regesc.

Desigur că ţi-aduci aminte din istorie, că lui David i-au fost supuse Iudeea întreagă, Idumeea, ţara moabitenilor şi toate ţinuturile Siriei, precum şi părţile mai apropiate şi mai depărtate pînă spre Mesopotamia şi spre cealaltă parte, pînă spre Nil, fluviul Egiptului. Or dacă nimeni din urmaşi nu s-a mai arătat avînd un astfel de prestigiu, atunci cum să nu corespundă adevărului cuvîntul profetului că nici unul din seminţia lui Iehonia nu va mai şedea pe tronul lui David? Căci se vede că nici un alt urmaş n-a mai atins vechiul prestigiu (al tronului davidic, n.tr.). Totuşi numele lui Iuda n-a încetat pînă ce a venit Cel Căruia I-a fost rezervat. Dar Acesta nici nu s-a aşezat pe un tron material pentru că statul evreiesc trecuse deja asupra lui Irod, fiul lui Antipater din Ascalon, şi asupra fiilor lui, care au împărţit Iudeea în patru principate atunci cînd a venit guvernator Pilat şi cînd conducerea supremă o avea împăratul Tiberiu (de la Roma). Dar sub numele «tronului lui David», pe care şedea Domnul, se înţelege împărăţia care nu se va mai lua de la El [13]; pentru că «El e aşteptarea neamurilor», nu numai a celei mai mici ţărişoare din lume. Căci, zice, va fi «o mlădiţă care se va ridica din rădăcina lui Iesei», întocmai ca un steag pentru popoare, şi spre ea vor căuta toate neamurile. «Căci Eu Domnul te-am chemat întru dreptatea Mea, ca să fii popor spre luminare neamurilor» [14]. «Acela va zidi casă numelui Meu şi Eu voi întări scaunul domniei lui în veci» [15]. Aşa a rămas, deci, Dumnezeu — cu toate că n-a luat sceptru de domnie peste Iuda — mare arhiereu, cît şi împărat peste întreg pămîntul, întărindu-I-se binecuvîntarea lui Iacob prin cuvintele «şi se vor binecuvînta prin neamul Tău toate seminţiile pămîntului» [16] şi toate popoarele vor preamări pe Hristos.

---

13. *Isaia* 11, 10.
14. *Isaia* 42, 6.
15. *II Regi* 7, 13.
16. *Fac.* 22, 18.

IV

Copilăroşilor encratiţi [17] care puneau strania întrebare : «de ce nu mîncăm şi noi de toate ?», va trebui să le răspundem că nouă ne este silă şi de murdăriile noastre. Căci după mine tot atîta valorează dacă mănînci legume ori dacă mănînci carne, în schimb, însă, cînd e vorba de ceea ce-i mai de folos, atunci tot aşa de stricăcioase ne-ar putea fi şi legumele ca şi celelalte, după cum şi la carne putem face deosebire între primejdios şi folositor. Cucuta e şi ea tot o legumă, după cum carne e şi carnea de vultur. Totuşi nici un cunoscător nu consumă măsălariţa şi nu se atinge de carnea de cîine, decît numai în caz de necesitate extremă. Cine mănîncă însă ori din una ori din cealaltă nu face nici un păcat.

V

Dar în privinţa celor care spun că problemele vieţii omeneşti sînt dirijate de destin, să nu ne mai întrebi pe noi de argumente, ci combate-i cu armele propriei tale oratorii, căci răspunsul la astfel de întrebări ar fi prea obositor pentru sănătatea mea şubrezită de acum. În privinţa scufundării de la botez, nu ştiu ce ţi-a putut trece prin minte să pui o astfel de întrebare din clipa în care Tu însuţi ştii că acea scufundare întreită simbolizează cele trei zile (cît a stat Mîntuitorul în mormînt). Căci nici n-ai putea scufunda copilul de trei ori fără să-l şi scoţi afară din apă tot de atîtea ori.

Cuvîntul φάγος (= mîncăcios) se accentuează pe prima silabă.

VI

«Fiinţa» şi «persoana» se deosebesc atît de mult una de alta pe cît se deosebeşte generalul de particular, cum e de pildă cazul cu fiinţa vie a unei mulţimi de oameni sau numai a unui individ singuratic. De aceea mărturisim că există o singură fiinţă în divinitate, pe cîtă vreme în categoria existenţelor particulare nu facem nici o deosebire, doar să luăm persoana ca ceva particular, aşa că despre Tatăl, despre Fiul şi despre Duhul Sfînt dobîndim o noţiune precisă şi limpede. Pentru că dacă nu contemplăm notele specifice ale fiecăruia, cum sînt paternitatea, înfierea şi sfinţirea, ci mărturisim pe Dumnezeu după însuşirea generală a fiinţei, atunci nu-i cu putinţă să explicăm în mod sănătos credinţa. Trebuie dar să adăugăm fiinţei ceea ce-i comun tuturor celor trei persoane, exprimîndu-ne crezul în felul următor : dumnezei-

17. Cf. ep. 199, can. 47.

rea, e comună, paternitatea e ceva specific, iar împreunîndu-le pe amîndouă spunem : cred în Dumnezeu-Tatăl. Tot aşa trebuie să procedăm şi cînd vom mărturisi despre Fiul, împreunînd ceea ce-i general cu ceea ce-i particular şi cînd putem spune : Cred în Dumnezeu-Fiul. Şi tot aşa vom mărturisi şi despre Duhul Sfînt, făcînd legătura între general şi special spunînd : cred şi într-un Duh Sfînt dumnezeiesc. Aşa că peste tot devine clar că în mărturisire se păstrează unitatea în divinitate pe de o parte şi specificul persoanelor prin separarea însuşirilor atribuite fiecăreia, pe de altă parte. Iar cei care zic că fiinţa şi ipostasul ar fi unul şi acelaşi lucru, vor trebui să mărturisească cum că numai feţele sau persoanele sînt diferite şi dacă vor refuza să mărturisească existenţa a trei ipostase, atunci va apărea clar că ei nu se ruşinează a urma învăţătura urgisită a lui Sabelie, care nu caută să distingă în mod corect noţiunea de persoană de cea de fiinţă, ci susţine că există una şi aceeaşi persoană, care apare după necesitate sub înfăţişări diferite.

VII

În sfîrşit, mă vei întreba cum privim noi întîmplările obişnuite şi indiferente, dacă sînt dirijate de un destin orb sau de dreapta pronie a lui Dumnezeu ? Răspundem : sănătatea sau boala, bogăţia sau sărăcia, cinstea sau ruşinea nu fac buni pe cei la care se află ele şi nu fac parte din lucrurile care sînt bune de la natură, ci cele dintîi, întrucît ele ne aduc în viaţă o oarecare plăcere, sînt de preferat contrarelor lor şi prezintă o oarecare valoare. Desigur, aceste stări sînt lăsate unora ca preţ al dreptăţii, cum a fost cazul cu Avraam sau Iov şi alţii de felul lor. Pentru cei răi, însă, ele au fost lăsate ca îndemn spre îmbunătăţirea vieţii lor, aşa încît cel care şi după o astfel de dovadă de bunătate a lui Dumnezeu tot mai persistă încă în răutate, îşi va atrage în mod neîndoios osînda. Desigur că omul drept chiar dacă are bogăţii nu-şi leagă inima de ele, nici nu le caută atunci cînd nu le are. Căci el nu-i lăsat să se bucure de cele ce i s-au dat, cît mai ales să le dăruiască. Nici unul din cei inteligenţi nu doreşte în chip nebun încurcăturile pe care le provoacă împărţirea averilor străine, afară doar de cei cărora le place să fie lăudaţi de toată lumea admiratorilor şi susţinătorilor şi mai ales aceştia să fie dintre oamenii sus puşi. Cei drepţi, însă, socotesc boala ca pe o luptă în urma căreia se aşteaptă să primească bunuri netrecătoare pentru răbdarea lor. Dar a socoti pe altcineva decît pe Dumnezeu drept cîrmaci în astfel de cazuri e un lucru nu numai nebunesc, ci şi fărădelege.

EPISTOLA 237

Către Eusebie, episcop de Samosata

Scrisă în anul 376

I

Am scris pietății Tale o scrisoare care trebuia să-ți fie înmînată de vicarul de Tracia [1]. Ți-am mai scris și alte scrisori, pe care trebuia să ți le predea un oarecare slujbaș superior la trezoreria Filipopolei și care pleca din țara noastră în Tracia. L-am rugat la plecare să ia aceste scrisori. Dar vicarul n-a putut lua asupră-și sarcina de a-ți aduce scrisoarea. În timp ce mă aflam în vizită prin eparhie, acest om a sosit seara în oraș, iar a doua zi de dimineață a și pornit-o la drum, așa că slujitorii Bisericii noastre n-au știut de venirea lui, și astfel scrisoarea a rămas aici. Cît despre acel slujbaș, poate că sub presiunea unor împrejurări oarecare, independent de voința lui, a plecat fără să poată lua scrisorile și fără să mă vadă. Nu mi-a fost cu putință să găsesc alt comisionar, așa că am rămas dezolat pentru că n-am putut scrie și nici nu pot să primesc de la pietatea Ta nimic. Și totuși aș fi dorit, dacă mi-ar fi fost cu putință, să-ți comunic cîte ceva din cele curente, iar acum sînt atîtea lucruri foarte importante încît am nevoie de un adevărat jurnal, și știu bine că l-aș fi scris tot dacă șirul neîntrerupt de evenimente nu mi-ar fi stricat planurile.

II

Ne-a sosit un vicar nou [2]. Aceasta e prima și cea mai rea dintre noutăți. Omul are sentimente eretice, nu știu, dar (cred că e ignorant în ale credinței și n-are nici cel mai mic interes și nici cea mai modestă pricepere în problemele noastre, căci îl văd ocupîndu-se zi și noapte de alte lucruri în sufletul și în trupul său), în orice caz e prietenul ereticilor, cărora le arată cam atîta înțelegere pe cîtă ură ne arată nouă. A convocat un sinod de nelegiuiți în Galatia [3], în mijlocul iernii, și a alungat pe Ipsis ca să pună în loc pe Ecdicios [4]. A ordonat ca fratele meu [5] să fie ridicat de un agent necunoscut, pe motiv că e acuzat; apoi, după ce și-a făcut de lucru un timp și cu treburi de-ale armatei, s-a întors din nou spumegînd a mînie și ucidere, și a strîns, la casa sfatului, pe

1. Acolo, în Tracia, unde a stat Eusebiu în surghiun 4 ani, nu e sigur dacă vicarul sau guvernatorul adjunct pentru regiunile rurale i-a înmînat scrisoarea.
2. E vorba de fostul bucătar imperial Demostene, cel care a căutat să-l aresteze pe Sf. Grigorie de Nyssa (cf. ep. 225).
3. Sinodul s-a ținut în decembrie 375 la Ancira, capitala Galatiei.
4. Episcop în Parnassos, cf. ep. 226.
5. Grigorie de Nyssa a fost «judecat» în lipsă și destituit din scaun.

toți clericii Bisericii din Cezareea. A șezut apoi mai multe zile la Sebasta ca să claseze pe oameni; a chemat ca senatori pe unii din cei cu care stăteam și eu în comuniune și i-a condamnat la servicii publice, în timp ce pe aderenții lui Eustație îi trata cu cele mai mari onoruri. Din nou a rînduit să se convoace, la Nyssa, un sinod la care să participe cei din Galatia și Pont.

Aceștia s-au conformat, au venit și, întrunindu-se, au trimis pe cineva la Biserici. N-aș vrea să calific pe acest ultim personaj, dar își poate închipui Prea Sfinția Ta de ce e în stare acest individ, pus în slujba unor astfel de intenții omenești. Iată, de pildă, în clipa cînd scriu, aceeași echipă a luat-o spre Sebasta, ca să se întîlnească cu Eustațiu și, împreună cu el, să întoarcă lucrurile pe dos la Nicopole, acum cînd răposatul Teodot abia de cîtva timp își doarme somnul de veci.

Pînă acum locuitorii acestui oraș au respins curajos și vitejește cele dintîi asalturi ale vicarului. El se străduise să-i convingă să primească pe Eustațiu de episcop, dar din clipa în care a văzut că nu vor, se străduiește cu insistență să-l pună pe un altul, pe care ei nu-l vor. După cît se vorbește, pe curînd trebuie să ne așteptăm la un nou sinod, la care e vorba să fiu și eu chemat, fie numai ca să fiu și eu de față, fie pentru ca să-și aplice metoda [6].

Iată dar cum stăm cu Bisericile. Cît privește sănătatea mea, încît mă privește, e mai bine să tac, decît s-o mai descriu, pentru că pe de o parte m-aș supăra dacă aș spune adevărul, iar pe de altă parte, nu m-aș putea împăca să mint.

EPISTOLA 238

Către preoții din Nicopole *

Scrisă în anul 376

V-am primit scrisoarea, dar n-am aflat din ea nimic mai mult decît știam. Pentru că în toată vecinătatea mai întîi a ajuns vestea prin care s-a popularizat rușinea celui care a căzut pe capul vostru și al credincioșilor voștri. Prin deșarta lui poftă, acest om și-a atras disprețul cel mai rușinos și din pricina amorului său propriu și-a pierdut și răs-

6. «Omul» lui Eustațiu era Fronton, dar pînă la urmă se știe că rezistența populației ortodoxe s-a dovedit biruitoare datorită, între altele, transferării în Nicopole a episcopului Eufroniu, cf. ep. 229, 247.

* În anul 375, cînd Eustațiu de Sebasta a venit cu vicarul Pontului, Demostene, și a așezat cu sila în Nicopole pe Fronton, poporul a fost nevoit să plece afară din oraș, ca să-și țină acolo slujbele (cf. epist. 195, 228, 229, 230, 240, 246, 247). Sf. Vasile se adresează preoților, mîngîindu-i și încurajîndu-i.

plata. Şi această mărire, a cărei poftă l-a făcut să se vîndă cu prețul fărădelegii, n-a putut-o gusta din pricina urii îndreptățite a celor ce se tem de Domnul. Prin decizia luată el a dat o mărturie foarte limpede despre sentimentele care l-au însuflețit toată viața : niciodată n-a trăit în nădejdea bunurilor făgăduite de Domnul, ci din profiturile pe care le putem trage din lucrurile omenești, iar cît despre cuvintele credinței, acestea erau la el negarea pietății. Pe toți, pe care-i întîlnea în drum, căuta să-i înșele. Şi faptul acesta cu ce vă putea întrista ? V-a putut, oare, face mai răi decît erați înainte ? Doar o singură ruptură s-a făcut în obștea voastră. Şi chiar dacă au mai plecat, după aceea încă doi sau trei, aceștia erau doar niște nenorociți ajunși să stoarcă acum milă din cauza căderii lor. Încolo, prin ajutorul lui Dumnezeu, tot corpul comunității voastre a rămas întreg, mădularele netrebnice au căzut, restul n-a fost mutilat. Iar dacă vă simțiți îndurerați pentru faptul că ați fost alungați în afara zidurilor cetății, cel puțin aici, în cîmp, petreceți sub ocrotirea lui Dumnezeu, căci și îngerul păzitor al Bisericii a plecat împreună cu voi. Culcă-se acum ei singuri în casele goale și pregătească-se acum de judecată din pricina împrăștierii poporului. Chiar dacă a ieșit de aici destulă strîmtorare, am credința în Dumnezeu că ea nu va fi fără de folos pentru voi. Cu cît vin peste voi, mai multe încercări, cu atît mai măreață va fi răsplata Dreptului Judecător, Care vă așteaptă. Nu vă supărați pentru necazurile prezente [2] și nu vă lipsiți de nădejde. Încă puțin, foarte puțin timp, Apărătorul vostru va veni și nu va întîrzia [3].

EPISTOLA 239

Către Eusebie, episcop de Samosata

Scrisă în anul 376

I

Ne-a hărăzit Domnul și de data aceasta, prin mijlocirea preaiubitului și prea cucernicului frate Antioh, să putem saluta mai întîi pe Prea Sfinția Ta și să-ți cerem să rămîi credincios obiceiului de a Te ruga pentru noi, iar în al doilea rînd, să oferi relațiilor noastre o oarecare mîngîiere după această lungă absență. De cîte ori îți faci rugăciunea îți punem la inimă ca prima și cea mai importantă dintre cererile adresate lui Dumnezeu să-ți fie aceasta : să ne scape de oamenii nesim-

2. *Avac.* 2, 3.
3. *Evr.* 10, 3—7.

ţiţi şi vicleni[1], căci atît de mult au pus ei stăpînire peste popor încît acum nu mai vedem înaintea ochilor altceva decît imaginea ducerii în robie a poporului iudeu. Cu cît decad şi se vlăguiesc mai mult Bisericile, cu atît mai mult vedem înflorind în oameni pofta de dominare. Or, tocmai pe mîna oamenilor slabi, a sclavilor născuţi din sclavi, a încăput acum şi vrednicia episcopatului, încît se explică de ce nici un slujitor adevărat al lui Dumnezeu n-ar mai dori să stea alături de astfel de exemplare disperate, cum e cazul şi cu cel trimis de Anisios, omul lui Evipios, şi al lui Ecdicios din Parnasena[2]. Cine l-a aşezat pe acesta ca episcop acela şi-a pregătit, spre nefericirea lui, o otrăvitoare merinde de drum spre viaţa de dincolo. Aceştia sînt indivizii care au alungat şi pe fratele meu din episcopatul de Nyssa, pentru ca să aşeze în locul lui un om sau mai bine zis un sclav, care nu valorează doi bani, dar care se poate lua la întrecere, pentru pustiirea Bisericii, cu cei care l-au aşezat. În orăşelul Doara tot ei au trimis un om stricat, argatul unui om fără aşezare, care a fugit de la stăpînii săi[3]. Prin aceasta ei voiau să facă pe plac unei femeiuşte fără Dumnezeu, care se folosise pînă atunci de Gheorghe cum a vrut-o, dar care acum şi-a ales pe altul, aruncînd astfel ruşine asupra deplorabilului nume al episcopatului. Oare nenorocirea venită peste cei din Nicopole cine ar putea-o deplînge cum se cuvine ? Nemernicul Fronton se prefăcuse mai întîi că ia apărarea adevărului, dar pînă la urmă a trădat ruşinos şi credinţa şi s-a trădat şi pe el însuşi, iar drept plată a trădării a cîştigat un nume necinstit. E drept că a primit de la ei vrednicia de episcop, aşa crede el, dar în ochii tuturor oamenilor el a ajuns, prin lucrarea lui Dumnezeu, un obiect de ruşine generală. Şi totuşi obrăznicia lor n-are margini şi nu se pot plînge nici de colaboratori de aceeaşi valoare. Celelalte întîmplări din Siria le cunoaşte fratele Antioh mai bine decît mine, şi le va istorisi mai bine.

II

Despre atitudinea celor din Occident tu ai fost cel dintîi informat, căci fratele Dorotei ţi-a descris-o. Ce fel de scrisori va trebui să-i dăm acum cînd pleacă ? Poate îşi va potrivi drumul deodată cu bunul Sanctissim, om foarte zelos, care străbate întreg Orientul şi care se gîndeşte să adune de la toţi episcopii mai importanţi semnături şi scrisori[4]. Ce

---

1. Multă amărăciune şi mult adevăr se exprimau în aceste cuvinte : nesimţirea şi viclenia apăsau mai greu decît tirania !

2. A se vedea şi cele spuse în ep. 92, 226 etc.

3. Cf. ep. 231.

4. Dorotei şi Sanctissim erau delegaţii Orientului trimişi în Apus. Cf. ep. 120-121, 129, 215 etc.

va trebui să scriem prin intermediul lor sau cum să ne punem de acord cu cei ce scriu, eu însumi nu știu, dar dacă dai curînd peste oameni care vin spre noi, fă-mi plăcerea și înștiințează-mă. Mi-a venit în minte o vorbă a lui Diomide : «n-ar fi trebuit să te rogi de el, pentru că e un om arogant. Căci într-adevăr firile mîndre se încarcă de obicei cu dispreț atunci cînd vrei să fii atent cu ei» [5]. Dacă Dumnezeu ne va sta în ajutor, ce nevoie am mai avea să-l mai cerem de la alții ? Iar dacă mînia lui Dumnezeu ar mai persista, atunci ce ajutor ne-ar mai putea aduce fudulia Occidentului ? Oamenii aceștia nu cunosc adevărul, nu au răbdare să-i lămurești, dar pentru oameni bănuitori ei fac acum ceea ce făcuseră mai de demult pentru Marcel, adică intraseră în luptă cu cei care se sileau să le explice adevărul și cînd colo tocmai prin aceștia au întărit erezia. În ce mă privește aș fi vrut să se scrie personal corifeului lor, nu sub formă de scrisoare colectivă. N-aș fi scris nimic despre problemele bisericești, decît doar ceea ce ar fi fost nevoie, ca să-i facem să înțeleagă în cîteva cuvinte că ei nu cunosc adevărul în legătură cu cele ce se petrec la noi, și că deci să nu se mai obosească venind să le cunoască, de aceea aș fi făcut în general observația că nu trebuie să se lege de oameni care au fost umiliți de încercări, dar nici să confunde demnitatea cu orgoliul, păcat care și numai acesta ajunge ca să creeze dușmănie contra lui Dumnezeu.

EPISTOLA 240

Către preoții din Nicopole

Scrisă în anul 376

I

Ați făcut bine că mi-ați scris și-mi scrieți prin mijlocirea unui astfel de om, care chiar și fără scrisoare ar fi fost în stare să-mi aducă o mîngîiere deplină, între grijile prin care trec, și să mă lămurească precis cum stau la voi lucrurile. Erau multe știri pe care aș fi vrut să le aflu de la cineva care le cunoaște bine, din pricina zvonurilor care circulau dintr-o parte și din alta și care au ajuns pînă la mine, dar prea doritul și prea cinstitul frate Teodosie preotul mi le-a descris toate

5. Homer, *Iliada*, I, 698. Ne putem închipui cîtă durere se strînsese în sufletul Sfîntului Vasile ca să descrie în astfel de cuvinte atitudinea cu totul nefrățească și lipsită de înțelegere a episcopilor apuseni, cărora s-a adresat de atîtea ori și cu atîta căldură. Cf. ep. 70, 90, 212, 243, 263.

şi m-a lămurit[1] cu măiestrie. De aceea cîte le sfătuim în cugetele noastre acelea vi le şi descriem cuvioşiilor voastre, şi anume că ceea ce s-a întîmplat la voi, aceea s-a întîmplat la mulţi alţii şi nu numai acum, ci şi în vremurile trecute au existat nenumărate exemple de astfel de fapte. Unele au fost consemnate în istorii; altele au rămas în tradiţia orală şi ne-au fost comunicate de cei care le-au cunoscut. Să ne gîndim numai la persoane singuratice sau la oraşe întregi: prin cîte încercări nu le-a fost dat să treacă pentru numele Domnului celor ce nădăjduiau în El! Dar acum totul a trecut, nu mai există lucru întunecat care să poată ascunde o suferinţă veşnică. Aşa cum grindina, furtunile şi alte fenomene, pe care firea le dezlănţuie, înrăutăţesc şi nimicesc obiectele moi, pe care le distrug uşor, iar cînd întîlnesc obiecte vîrtoase mai curînd suferă ele pagubă decît să le facă lor vreo stricăciune, tot aşa şi grelele încercări pornite împotriva Bisericii se dovedesc a fi mai slabe decît tăria de neclintit a credinţei în Hristos. Căci după cum norul care aduce grindină trece repede şi după cum furtuna ocoleşte prăpastiile (cea dintîi a făcut loc seninului pe cer, pe cînd cel de-al doilea a dispărut în hăurile adîncului lăsînd doar uscat drumul pe unde s-a scurs), tot aşa şi furtunile care ne chinuie acum, nu peste mult încetează de parcă n-ar fi fost. Cu o condiţie: să nu privim numai spre prezent, ci prin nădejde să ne îndreptăm privirile spre viitorul apropiat.

II

Aşadar, fraţilor, dacă încercarea e grea, să îndurăm suferinţele, căci nimeni nu se încununează dacă n-a fost rănit în luptă şi n-a fost acoperit de praf. Dar poate că acestea nu-s decît jocuri drăceşti fără importanţă: oamenii care au fost trimişi împotriva noastră sînt supărători pentru că sînt nişte slujitori ai celui rău, dar sînt şi de dispreţuit pentru că Dumnezeu a legat neputinţa de răutatea lor. De aceea să ne ferim de a cădea în osîndă grea pentru plîngeri mai mărunte, pentru că şi prin cele mai mici dureri ne putem provoca mari suferinţe. Or numai un singur lucru trebuie să ne doară: pierderea celui[2] care pentru o mărire trecătoare (dacă trebuie numită «mărire» ruşinea cu care se acoperă înaintea tuturora) s-a lipsit de cinstea veşnică a celor drepţi. Or voi sînteţi fii de mărturisitori şi fii de martiri, care au rezistat

1. Auzind că din pricina că li s-a răpit Biserica, cu ocazia instalării episcopului arian Fronton, preoţii din Nicopole s-au îndreptat spre noul episcop, Sfîntul Vasile cere preoţimii să-şi regăsească vechea ortodoxie. Le cere totodată să stea alături şi să ajute pe fraţii lor din Coloneea, al căror episcop Eufroniu i-a părăsit trecînd la Nicopole. Propriu-zis, la protestul enoriaşilor, Sf. Vasile a fost nevoit să lase pe Eufroniu să gireze amîndouă eparhiile (ep. 227, 228).

2. Fronton.

păcatului pînă la sînge. Fiecare din voi să se folosească de pildele din familia sa, ca să se poată împotrivi cu tărie în lupta pentru credinţă. Nimeni dintre voi n-a fost sfîşiat în bătăi, nimănui nu i s-a confiscat casa, n-am fost siliţi să plecăm în surghiun, n-am cunoscut temniţa. Ce suferinţă teribilă am îndurat noi ?

Sau poate că e un cuvînt supărător faptul că n-am suferit nimic şi că n-am fost socotiţi vrednici să suferim pentru Hristos ? Dacă vă întristaţi cînd vedeţi că un necunoscut ocupă casa de rugăciune, atunci închinaţi-vă în aer liber, Stăpînului cerului şi al pămîntului, gîndiţi-vă că unsprezece ucenici au fost închişi în foişor pe cînd cei care răstigniseră pe Mîntuitorul îşi săvîrşeau în faimosul lor templu slujbele cultului iudaic. Iuda a ales mai bine moartea prin spînzurare decît o viaţă trăită în ruşine, arătîndu-se probabil superior celor care au înfruntat toate condamnările omeneşti şi care pentru acest motiv nu simt nici o ruşine săvîrşind fapte atît de ruşinoase.

III

Aveţi grijă să nu fiţi înşelaţi de minciunile lor, în timp ce spun că-şi fac mărturisire de dreaptă credinţă. Astfel de oameni îl negustoresc pe Hristos, ei nu mai sînt creştini, căci preferă numai ceea ce le este folositor în această viaţă în locul vieţii trăite după adevăr : cînd cred că au dobîndit această putere deşartă, atunci se alătură duşmanilor lui Hristos ; cînd văd popoarele tulburîndu-se, atunci se prefac din nou că s-au întors la dreapta credinţă [3]. Nu recunosc pe un astfel de episcop al lor şi n-aş putea număra în rîndul preoţilor lui Hristos pe cel care a fost pus pe prima treaptă de nişte mîini necurate, spre surparea credinţei.

Aşa judec eu lucrurile. Dacă aveţi vreo părtăşie cu mine, cugetaţi ca mine ; dar dacă nu primiţi sfat decît de la voi înşivă, atunci fiecare e stăpîn pe propriul lui cuget, iar eu sînt străin de acest sînge [4]. Dacă vă scriu aceste lucruri n-o fac pentru că nu mai cred în voi, ci făcîndu-vă cunoscută părerea mea vreau să spulber nehotărîrea multora, ca nu cumva să fie atraşi la comuniunea cu ei, iar după ce au primit de la ei punerea mîinilor să nu ne silească — odată ce pacea va fi revenit după aceste triste evenimente — să-i mai numărăm în ceata sfinţilor slujitori. Salutăm prin mijlocirea voastră pe toţi clericii, atît pe cei care locuiesc în oraş, cît şi pe cei aflaţi în parohii la ţară, şi, împreună cu ei, tot poporul care se teme de Domnul.

3. Aşa pare că s-a întîmplat şi în Nicopole : o parte din preoţii hirotoniţi de Fronton (şi probabil că şi el) s-a întors la ortodoxie pentru că au văzut că poporul rămăsese ataşat ortodoxiei.

4. *Matei* 27, 24.

EPISTOLA 241

Către Eusebie, episcop de Samosata

Scrisă în anul 376

Nu scriu Cuvioșiei Tale ca să te plictisesc și nici pentru că aș vrea să-ți mai dau și eu de lucru cu scrisorile mele, ci ca să-mi ușurez eu însumi sufletul, căci odată ce ți-ai mai vărsat aleanul te simți parcă mai mîngîiat sufletește. De aceea vreau totodată să îndemn și cugetul Tău mărinimos să se roage cît mai intens pentru binele Bisericilor. Căci Moise petrecea mereu în rugăciuni pentru poporul său, iar cînd a pornit lupta împotriva lui Amalic nu și-a lăsat în jos mîinile de dimineața pînă seara, ci a rămas așa pînă la sfîrșitul bătăliei [1].

EPISTOLA 242

Către cei din Apus *

Scrisă în anul 376

I

Bunul Dumnezeu a făgăduit celor ce nădăjduiesc în El că vor găsi scăpare de orice supărări. Cu toate că și noi sîntem prinși într-un ocean nesfîrșit de nenorociri, fiind izbiți de valurile amețitoare ale duhurilor răutății, rezistăm în «Hristos Cel care ne întărește» [2], și nu slăbim sîrguința pentru binele Bisericii, nici nu pierdem nădejdea că ne-am prăpădit în acest vifor al furtunilor care ne învăluie, ci ne păstrăm pe cît putem rîvna, știind că nici Iona cel ce fusese înghițit de chit nu și-a pierdut nădejdea, ci a strigat către Dumnezeu și s-a învrednicit astfel de mîntuire.

Tot așa și noi, deși am ajuns pînă la capătul răutăților, totuși nu pierdem nădejdea în Dumnezeu, ci ne întoarcem în toate părțile așteptînd de undeva ajutorul. Iată de ce ne întoarcem din nou cu gîndul spre Voi, prea iubiți frați, căci ne-am așteptat că în vremuri de restriște,

---

1. *Ieș.* 17, 10—13. Ca să încurajeze pe episcopul Eusebiu aflat în exil, Sfîntul Vasile îi amintește de lupta dusă împotriva amalechiților, cînd, ca să biruiască iudeii, mîinile lui Moise au fost ținute în sus de Or și de Aaron pînă au biruit iudeii.

*. După ce în urma epistolelor anterioare (90 și 92) nu primise nici un răspuns, Sf. Vasile încearcă la începutul anului 376 să convingă totuși pe episcopii apuseni să vină în ajutor Bisericilor orientale. Epistola 242 pare a fi adresată episcopului Romei, pe cînd cea cu nr. 243 e adresată episcopilor din Galia și Italia. Din amîndouă epistolele se desprinde mîhnirea Sfîntului Vasile că nu primește ajutorul solicitat.

2. *Filip.* 4, 13.

cum sînt cele de azi, să vă arătați cu înțelegere față de noi, dar cînd ne-ați dezmințit nădejdile, atunci am zis în sinea noastră : «așteptat-am pe cineva care să ne miluiască și nu era și pe cei ce era să ne mîngîie și nu i-am aflat [3]. Dar cînd pătimirile noastre sînt atît de mari, încît vestea lor a ajuns pînă la marginile lumii pe care o cunoaștem, și dacă e drept ce scrie Apostolul că «dacă suferă un mădular, toate mădularele suferă împreună» [4], atunci de bună seamă că s-ar cuveni ca îndelungata noastră pătimire să trezească și sensibilitatea Voastră. Căci nu apropierea geografică, ci unirea în Duh este aceea care formează legătura frățească dintre noi și pe care am crezut c-o aflăm în dragostea Voastră.

II

De ce, dar, n-am primit din partea voastră nici o scrisoare de mîngîiere, nici vreo vizită frățească și nimic altceva din care să se vadă vreo dovadă de dragoste ? Căci iată sîntem în al 13-lea an de cînd s-a dezlănțuit contra noastră războiul eretic, iar în răstimpul acesta au căzut peste Bisericile noastre mai multe suferințe decît cele de care-și aduc aminte oamenii să fi avut loc de cînd a început a se propovădui Evanghelia lui Hristos [5]. Nu vom căuta acum să vi le descriem amănunțit pe fiecare, pentru ca nu cumva sărăcia cuvintelor noastre să minimalizeze mărimea relelor. Pe de altă parte, credem că nu aveți nevoie de lămuriri, pentru că e vreme multă de cînd știrea despre realitatea faptelor va fi ajuns la voi.

Iată, pe scurt, în ce constă nenorocirea Bisericilor noastre : trebuind să-și părăsească locașurile de rugăciuni, mulțimile se adună prin locuri pustii. Să vedeți ce priveliște de plîns : femei, copii, bătrîni și alți viețuitori, cu sănătatea șubredă, sînt puși să îndure sub cerul liber uraganul cumplit al ploilor, al ninsorilor, al vînturilor, al înghețurilor iernii sau arșița fierbinte a verii. Și toată pătimirea aceasta din pricină că nu vor să primească dospitura stricată a învățăturii lui Arie.

III

Cum ar fi cu putință să se exprime în cuvinte toată această dureroasă stare de lucruri, dacă nici măcar pățaniile noastre și ceea ce poate fi văzut la fața locului n-au putut trezi compasiunea Voastră ? De aceea, Vă rugăm, măcar de acum, să întindeți mîna spre Bisericile înge-

---

3. *Ps.* 68, 24.
4. *I Cor.* 12, 26.
5. Persecuția ariană a durat în Orient 13 ani. Suferințele îndurate de ortodocși sînt cele mai grele din istoria Bisericii. Păstorii erau alungați și locașurile de cult răpite de arieni, poporul era silit să se roage pe cîmp și în pustie. Cf. ep. 92, 238 etc.

nunchiate ale Răsăritului și să trimiteți oameni care să-i întărească în gîndul răsplății pregătite celor ce suferă cu răbdare pentru Hristos. Cuvîntul pe care ne-am obișnuit să-l auzim nu-i atît de lucrător ca un glas care vine din străinătate ca să aducă mîngîiere, mai ales cînd cei ce-o fac sînt cunoscuți ca oameni de rară cinste, așa cum din darul lui Dumnezeu vă cunoaște toată lumea, pentru că Voi v-ați păstrat credința neatinsă de nici o pată, păstrînd neîntinată comoara crezului apostolic.

Din păcate situația de la noi e cu totul alta. În Răsărit am avut oameni, care, din dorința după mărire și mai ales dintr-o aroganță care desfigurează cu totul sufletul creștinului, au încurajat unele inovații în exprimarea dogmatică și urmarea a fost că Bisericile au căzut în anarhie, iar în ele s-a infiltrat ca prin niște vase poroase corupția eretică.

De aceea iubiții și prea doriții noștri, fiți doctorii celor bolnavi și dascălii celor sănătoși, vindecați ce-i bolnav și pregătiți alifia credinței.

EPISTOLA 243

Către episcopii Italiei și Galiei. Despre starea și confuzia Bisericilor [1]

Scrisă în anul 376

I

Pentru că Domnul nostru Iisus Hristos a binevoit să numească întreaga Biserică Trupul Său și ne-a făcut pe fiecare în parte mădulare unul altuia, ne-a îngăduit tuturora — fiecare din locul unde se găsește — să stăm între noi în legături de dragoste. De aceea, cu toată depărtarea spațială, noi sîntem sub acest raport apropiați unul de altul, încît nu poate zice, de pildă, capul către picioare că «eu n-am nevoie de voi» [2]. Cred, așadar, că nici voi nu veți căuta să vă descotorosiți de noi, ci mai degrabă veți căuta să participați cît mai mult la supărările cu care am fost loviți pentru păcatele noastre, așa cum și noi ne bucurăm de pacea cu care v-a învrednicit Dumnezeu pe voi.

Am mai implorat de multe ori dragostea Voastră pentru milă și pentru ajutor. Se vede că măsura pedepsei noastre nu s-a umplut, încît nu v-a fost îngăduit să ne săriți în ajutor. În chip deosebit vrem ca tulburările de la noi să binevoiți a le aduce și la cunoștința împăratului

1. Apelul fierbinte făcut la începutul anului 376 descrie situația grea în care se zbăteau Bisericile Orientului. «Pînă nu e prea tîrziu», spunea Sf. Vasile, ajutați-ne să salvăm «comoara credinței».

2. *I Cor.* 12, 21.

care cîrmuieşte peste ţinuturile Voastre[3], iar dacă aşa ceva va fi greu de realizat, atunci cel puţin să vină de la voi cîţiva fraţi să ne cerceteze şi să mîngîie pe cei îndureraţi, şi în felul acesta să vadă cu ochii lor strîmtorările din Răsărit, pe care nu le-ar putea aprecia deplin numai după auzite, pentru că nici o descriere nu le-ar putea reda exact.

II

S-a abătut peste noi o grea prigoană, iubiţi fraţi, poate cea mai grea din cîte au fost. Păstorii sînt persecutaţi pentru ca să se împrăştie turma. Lucrul cel mai dureros e că cei urmăriţi acceptă mai curînd martirajul, dar poporul nu cunoaşte pe aceşti luptători ca pe nişte mucenici, pentru că şi cei ce-i persecută s-au ascuns sub numele de creştini. Singura vină care se pedepseşte fără cruţare azi este respectarea credincioasă a tradiţiilor Sfinţilor Părinţi. Din pricina aceasta cei temători de Dumnezeu sînt alungaţi din ţară şi exilaţi prin pustiuri. În faţa judecătorilor de azi nu mai sînt respectate nici cărunteţele, nici practicarea religiei, nici trăirea după poruncile Evangheliei, chiar dacă ea s-a urmat cu credincioşie din copilărie pînă la vîrsta bătrîneţelor.

În viaţa de toate zilele nici un răufăcător nu-i condamnat fără dovezi, pe cînd episcopii sînt arestaţi pentru simple denunţuri şi pedepsiţi fără să se fi adus nici o mărturie despre vina lor. Există şi din aceia care n-au cunoscut nici pe acuzatori, nici n-au fost duşi la vreun tribunal, ba nici măcar nu li s-a făcut vreun denunţ formal, au fost luaţi cu forţa în miez de noapte, alungaţi peste graniţă şi lăsaţi în prada sorţii şi a morţii prin suferinţele pustiei.

Urmările acestor stări de lucruri sînt cunoscute de toţi, chiar dacă nu vorbim de ele : surghiunirea preoţilor, alungarea diaconilor şi nimicirea clerului întreg. Căci ori te închini la idoli, ori dacă nu, eşti dat usturimii biciului, cum zice proorocul[4]: «E numai un oftat în popor, numai un plîns neîncetat, acasă şi pe uliţi, toţi îşi plîng unul altuia nenorocirile. Nimeni nu poate avea inimă atît de împietrită, după ce şi-a pierdut tata, să poată duce fericit viaţa de orfan : Vaiete în oraş, vaiete la ţară, plîns pe străzi, plîns în pustie, numai bocete şi jale auzi peste tot»[5]. Au dispărut de tot bucuria şi buna dispoziţie, s-au cernit serbările noastre în doliu. Au fost închise locaşurile de rugăciuni, la altare abia am mai auzit cîte o sfîntă slujbă. Nu se mai adună creştinii, nu mai există dascăli în fruntea lor, nu se mai ţin şcoli ziditoare de suflet, nici serbări de hram, nu se mai aud laude de noapte, nu mai întîl-

3. În Apus domnea pe atunci Graţian (375—383).
4. *Dan.* 3, 10 ; 3, 38, ed. Teodoţian.
5. *Amos* 8, 10.

nești acele fericite tresăltări sufletești prilejuite de participarea la slujbele bisericești și de împărtășirea din darurile duhovnicești ale tainelor, care înalță atît de mult sufletele credincioșilor. Am putea și noi zice cu proorocul: «Azi nu mai avem nici împărat, nici prooroc, nici îndrumător, nici jertfă sau tămîie, pe care să le putem jertfi înaintea lui Dumnezeu, și nu mai aflăm nici milă înaintea Lui» [6].

III

Iată Vă scriem aceste lucruri ca unor oameni care le cunosc; căci nu există un colț de pămînt pe lumea aceasta unde să nu se fi auzit de încercările prin care trecem. Dar nici să nu credeți că Vi le spunem ca să Vă învățăm ori să Vă cerem milă. Știm că nu ne-ați putea uita nicicînd, după cum nici o mamă nu uită pe copiii purtați în pîntecele ei [7]. Facem acest lucru mai mult cu gîndul la cei apăsați de dureri și care găsesc de obicei puțină ușurare prin gemetele lor. Căci am putea zice că descărcăm și noi astfel ceva din greul tristeții prin aceea că Vă împărtășim cu drag multele noastre supărări. Poate Vă veți hotărî odată și Voi să vă rugați mai fierbinte pentru noi, cerînd lui Dumnezeu să se împace cu noi.

Căci dacă ar fi numai pe noi această obidă apăsătoare, ne-am fi hotărît s-o ascundem în tăcere și să ne bucurăm singuri, știind că suferim pentru Hristos, căci, cum spunea Apostolul [8], nu sînt vrednice a sta în cumpănă suferințele veacului acestuia cu mărirea viitoare, care ni se va arăta. Acum însă ne este teamă să nu se întindă și mai mult această nenorocire, cum se întinde pîrjolul focului prin materia inflamabilă, care, după ce a mistuit în vecini, se aruncă și mai departe. Într-adevăr pecinginea ereziei se întinde tot mai departe și ne temem că, după ce va înghiți Bisericile noastre, va trece și în partea sănătoasă a diocezelor Voastre. Poate că noi am fost lăsați cei dintîi pradă dinților fioroși ai dușmanilor lui Dumnezeu, pentru că la noi vor fi fost prea mari păcate. Sau poate, mai probabil, de aceea ne încearcă pe noi mai întîi dușmanul nostru al tuturora, pentru că la noi s-a început prima oară să se vestească împărăția lui Dumnezeu și de aici a pornit apoi peste tot pămîntul, de aceea a ajuns acum ca și sămînța apostaziei să înceapă tot din aceste părți, iar de aici să pornească apoi mai departe. Căci are de gînd să aducă întunericul răutății și peste cei luminați de lumina cunoștinței lui Hristos.

6. *Dan.* 3, 38—39.
7. *Isaia* 49, 15.
8. *Rom.* 8, 18.

IV

Priviţi, deci, cu adevărat ucenici ai lui Hristos, ce sînteţi, suferinţele noastre ca şi cum ar fi şi ale voastre! Căci nu pentru bani sau pentru onoruri sau pentru alte bunuri pămînteşti se duce acest război împotriva noastră, ci pentru avutul nostru obştesc, pentru comoara credinţei celei adevărate lăsate de Părinţi, pentru asta stăm noi şi azi pe cîmpul de luptă. Luaţi, dar, parte la durerea noastră, o iubitorilor de prietenie, întrucît e drept că la noi s-a închis gura celor drepţi, dar au rămas slobode limbile neruşinate ale celor ce gîngăvesc nedreptăţi împotriva lui Dumnezeu. Stîlpii şi întăririle adevărului au fost daţi la o parte, iar noi (peste care se trece cu dispreţ din cauza păcătoşeniei noastre) n-avem voie să grăim deschis. Luptaţi, dar, şi pentru alte popoare şi nu vă uitaţi numai la situaţia voastră, ca unii care spuneţi că sînteţi bine adăpostiţi de aceste furtuni în golfurile voastre, pe care darul lui Dumnezeu vi le-a apărat pînă acum de furia acestor lucruri necurate! Daţi mînă de ajutor şi Bisericilor bîntuite de furtună, pentru ca să nu naufragieze duhovniceşte singure şi părăsite de toţi! Deplîngeţi-ne pentru că Cel Unul-Născut e defăimat şi nu se află nimeni care să-I ia apărarea! Duhul Sfînt e dispreţuit şi cel care ar putea să înfrîngă pe hulitori e alungat. Închinarea la mai mulţi dumnezei s-a întărit. După părerea ereticilor există un Dumnezeu mare şi unul mic. Prin cuvîntul «Fiu» nu s-ar înţelege, zic ei, o fiinţă deopotrivă cu Tatăl, ci una mai mică, iar Duhul Sfînt — după ei — nu ţine nici El de desăvîrşirea Treimii şi nu ţine în nici un fel de dumnezeire, ci ar fi doar una din făpturile aduse de Tatăl ori de Fiul aşa fără temei şi la întîmplare. «Cine va da capului meu apă şi ochilor mei izvor de lacrimi» [9], ca să deplîng multe zile acest popor, care, prin aceste nelegiuite învăţături, a căzut în stricăciune? Urechile oamenilor simpli au fost amăgite şi obişnuite cu nelegiuirile ereziei. Copiii Bisericii sînt educaţi cu învăţături stricate. Ce trebuie să facem? Ereticii botează, dau muribunzilor merindea pentru drumul veşniciei, vizitează pe bolnavi, mîngîie pe cei în suferinţă şi în lipsuri, dau ajutor de tot felul şi împart darul Sfintelor Taine. Prin toate acestea ei o duc bine cu poporul, aşa că în scurtă vreme chiar de ni s-ar da libertate, n-ar mai fi nici o nădejde ca pe cei prinşi în această iluzie să-i mai putem întoarce din nou la calea adevărului.

V

De aceea am fost nevoiţi să alergăm mai mulţi din ai noştri la cinstiile Voastre, pentru ca în parte să-şi expună fiecare starea de fapt a

9. *Ier.* 9, 1.

lucrurilor. Acum însă tocmai în aceasta stă dovada situației noastre grele: că situația nu ne îngăduie nici măcar să facem o călătorie pînă la Voi, căci și numai pentru foarte scurt timp dacă unul din noi ar lipsi din parohia lui, poporul ar cădea în mîna uneltirilor ereticilor. Totuși, în loc de mai mulți, cu ajutorul Domnului, măcar pe acesta l-am trimis, pe cuviosul și iubitul frate și împreună-slujitor, preotul Dorotei, care va putea întregi oral tot ce nu este scris în această scrisoare, căci el a urmărit tot ce n-am scris aici și e un zelos apărător al dreptei credințe. Primiți-l, Vă rog, cu pace și trimiteți-l curînd înapoi. Fie ca el să ne aducă o veste bună de devotamentul și sprijinul pe care-l arătați fraților noștri!

EPISTOLA 244

Către Patrofil, episcopul Bisericii Egeii [1]

Scrisă în anul 375

I

Ți-am citit scrisoarea pe care ai trimis-o prin fratele nostru, preotul Strategios și am citit-o cu plăcere. Cum ar fi putut fi altfel, după ce fusese scrisă de un om cuminte și de o inimă învățată să se manifeste cu iubire față de toți, după cum spune porunca Mîntuitorului? Și am înțeles acum și cauza pentru care ai tăcut atîta vreme. Păreai nedumerit și îngrozit că acest Vasile, care din tinerețe fusese sluga plecată a cutăruia [2], care în anumite împrejurări a făcut cutare și cutare lucru, a venit acum să se lupte cu toți oamenii, numai ca să facă jocul acestui personaj, căci s-a schimbat de atunci cu totul și a preferat războiul în locul dragostei, și mai știu eu cîte altele ai mai scris, în care-ți arătai surpriza față de această întoarcere neașteptată a lucrurilor [3]. Și chiar dacă te-ai pornit la luptă contra mea, totuși nu m-am supărat, căci nu-s chiar atît de simțitor la avertizări încît să mă supăr de observațiile frățești ale colegilor mei. Departe de a fi tulburat de cele ce ai scris, ele m-au făcut mai curînd să rîd, pentru că în timp ce existau atît de multe și de puternice motive care păreau să întărească pînă acum prietenia noastră, iată că acum Tu însuți, pentru pricini despre care abia acum s-a

1. Acest Patrofil era îndurerat din pricina neînțelegerilor dintre bătrînul Eustațiu de Sebasta și dintre Sf. Vasile. În epistola de față Sf. Vasile arată nestatornicia și duplicitatea lui Eustațiu. Pînă la urmă Patrofil se convinge de vinovăția lui Eustațiu cf. și ep. 250).
2. Eust. de Sebasta.
3. De această ruptură mai sînt vinovați și alții, cf. ep. 204.

aflat şi de la tine, ai luat condeiul şi ai scris în aşa fel încît pînă şi Tu te-ai speriat. Ţi s-a întîmplat, cu alte cuvinte, acelaşi lucru ca multor oameni care nu caută să cerceteze starea lucrurilor, pentru că nu au de-a face decît cu oameni care nu se silesc să caute adevărul, ci judecă deosebirea dintre indivizi fără să-şi aducă aminte de îndemnul Scripturii, care zice : «Nu-i bine să te uiţi la faţa omului atunci cînd judeci» [4].

II

Dar pentru că Dumnezeu nu se uită la faţa omului, eu n-am să uit să-ţi comunic şi ţie apărarea pe care am pregătit-o pentru judecata cea mare (a lui Dumnezeu). În ce mă priveşte, cred că între noi n-a existat nici un fel de pricină mare sau mică de neînţelegere, doar că oameni care ne urau (şi asta pentru motive pe care numai ei le cunosc, fapt despre care nu aflu necesar să scriu nici o vorbă), puneau la cale tot felul de calomnii. Le-am respins nu o dată sau de două ori, dar acuzele nu se mai sfîrşeau şi ar fi fără rost să mă apăr de fiecare dată, pentru că eu locuiam departe, iar cei ce puneau la cale minciunile acestea puteau răni direct inimile mai simţitoare şi care nu învăţaseră să-şi astupe de tot una din cele două urechi, pînă cînd puteam reveni eu acolo. Mai mult, cred că nu ţi-a rămas nici ţie necunoscut faptul că creştinii din Nicopole au cerut adeseori mărturii care să-i determine să-şi dea deplina lor adeziune.

Iată pentru ce m-am hotărît să recurg la serviciile documentului scris. M-am gîndit că în felul acesta voi obţine dintr-o dată două rezultate : în primul rînd, aş fi convins pe nicopolitani să nu mai nutrească sentimente duşmănoase faţă de acest om [5], iar în al doilea rînd, aş fi închis gura defăimătorilor, pentru că unanimitatea credinţei ar fi îndepărtat denunţurile atît dintr-o parte, cît şi din cealaltă.

Mărturisirea de credinţă a şi fost redactată [6], a fost adusă de mine şi a fost şi iscălită, dar tocmai atunci s-a găsit să se mai convoace un sinod, căruia i s-a fixat şi data pentru ca şi fraţii de pe teritoriul eparhiei mele să se poată întruni şi pune de acord şi ei, iar în felul acesta comuniunea să fie de acum înainte adevărată şi sinceră.

Eu am venit, la întrunire în ziua fixată, iar dintre fraţii de pe teritoriul eparhiei mele, unii sosiseră deja, pe cînd ceilalţi soseau unul după altul, bucuroşi şi plini de dorinţă, aşa cum e firesc să alerge cei ce vor să facă într-adevăr pace. Trimisesem şi o circulară, ba şi curieri să-

4. *Deut.* 1, 17 ; *Pilde* 18, 5.
5. Eustaţiu.
6. E vorba de textul din epist. 125.

anunțe că ne-am prezentat deja, căci tocmai în eparhia mea fusese fixat locul unde să primim pe toți participanții.

In schimb, de partea cealaltă n-a sosit nimeni, nici curierii nici altcineva care să anunțe sosirea celor așteptați. Oamenii pe care-i trimiseserăm s-au întors descriind marea tristețe și murmurele celor de acolo, care erau convinși de acum că eu aș fi promulgat o credință nouă și afirmau că sînt hotărîți să nu mai dea voie episcopului lor să mai treacă pe la mine. A venit și cineva aducînd o scrisoare cu declarații de devotament față de persoana mea, dar care nu amintea nimic de ceea ce se stabilise la început. În sfîrșit, fratele Teofil, om vrednic de tot respectul și stima mea [7], trimițînd pe cineva din anturajul lui, a făcut cunoscute cîteva lucruri mărunte pe care s-a văzut obligat să le și descrie și pe care, se vede, trebuia să le aud și eu. Nu m-a învrednicit însă nici el să-mi scrie, nu atît pentru că se temea de mărturia scrisului, cît mai ales din grija de a nu fi nevoit să vină să mă salute ca episcop al locului. Oricum, expresiile lui erau dure și porneau dintr-o inimă înfierbîntată. După toate acestea m-am retras, desigur rușinat și cu inima strînsă, fără să mai pot spune ceva celor care mă asaltau cu întrebări. N-a mai trecut mult și am plecat în vizită în Cilicia, iar cînd m-am întors de acolo curînd au sosit și scrisorile prin care se întrerupea orice comuniune între noi.

III

Cauza acestei rupturi era faptul, spune Eustatie în epistola sa, că eu scrisesem cîndva lui Apolinarie [8] și că stau în legătură cu confratele nostru preotul Diodor. Pe Apolinarie nu l-am socotit ca dușman, ba există unele fapte pentru care chiar îl respect ca om. Dar niciodată eu n-am fost legat de el în așa măsură încît să se poată aduce de aici o învinuire, mai ales că eu însumi am avut motive să-l condamn ca unul care i-am citit cîteva din scrierile proprii. Cu toate acestea eu nu-mi aduc aminte să-i fi cerut vreodată vreo carte desrpe Duhul Sfînt, nici să fi primit vreo altă carte de-a lui pe care mi-ar fi trimis-o. În schimb, aud spunîndu-se că el a fost unul din cei mai fecunzi scriitori, dar că numai o mică parte din operele sale au ajuns să fie citite. Personal nici n-am avut răgazul să cercetez astfel de lucrări, căci sînt și cam greoi cînd e vorba să admit scrieri mai noi, mai ales că nici organismul meu nu-mi îngăduie să depun efort mai mare nici măcar la citirea și adîncirea Sfintei

7. Exprimare ironică.

8. Aceeași acuză de care se vorbește și în alte epistole (223, 224, 226). Sfîntul Vasile precizează că într-adevăr trimisese cu vreo 20 de ani înainte o epistolă cu salutări prietenești lui Apolinarie. În schimb, cînd e vorba de erezia lui Apolinarie, el însuși a combătut-o în scris.

Scripturi. Aşa încît ce legătură are cu mine faptul că cineva a scris o carte care nu-i pe placul altcuiva ? Cu toate acestea dacă cineva trebuie să fie învinuit dintr-o astfel de pricină, atunci să-mi dea şi mie socoteală cel ce mă acuză de legături cu Apolinarie : de ce acuzatorul meu a stat în legătură cu Arie, care i-a fost dascăl, şi cu Aeţiu [9], care i-a fost ucenic ? Or, eu în nici un fel n-am avut nici ca dascăli, nici ca ucenici oameni cărora li se impută vină aşa cum mi se aduce mie.

Cît despre Diodor, pe acesta l-am moştenit ca ucenic de la preafericitul Silvan şi-l iubesc şi acuma şi-l preţuiesc pentru farmecul tipic al cuvîntului lui, în stare să facă mai buni pe mulţi din cei ce-l întîlnesc [10].

IV

Sub impresia acestei scrisori, cum era şi firesc, şi uluit de schimbarea atît de stranie şi de neaşteptată, n-am mai fost în stare nici să răspund, pentru că inima mea mi s-a sfîşiat, limba mi s-a paralizat, mîna mi-a amorţit, şi încercam un sentiment vulgar, să mi se ierte că spun un adevăr, parcă simţeam că încep să urăsc pe toată lumea, că mă uit la toţi cu neîncredere şi că cred chiar că bunătatea iubirii nici n-ar exista realmente în firea omului, că ea ar fi doar un cuvînt frumos care adaugă cel mult un plus de podoabă la cei ce folosesc astfel de expresii, în timp ce în inima omului n-ar exista deloc o astfel de dispoziţie [11]. Or, dacă un om ca el, care şi-a scrutat cu grijă viaţa, începînd din pruncie şi pînă la adînci bătrîneţi, s-a putut amărî atît de uşor pentru astfel de motive, fără să aibă nici o consideraţie faţă de poziţia în care mă aflam eu şi fără să aprecieze că ar fi mai de importanţă un trecut bazat pe experienţă ortodoxă decît o calomnie ieftină, întocmai cum pe un mînz neîmblînzit, care n-a învăţat încă să-şi ducă în spinare călăreţul, o uşoară bănuială îl face să se tragă înapoi, să se răsucească, şi să trîntească la pămînt pe cel de care se bucurase înainte, atunci ce trebuie să cred de ceilalţi, de-a căror prietenie aveam atîta siguranţă şi care mi-au dat atîtea mărturii de bună purtare ? În sufletul meu tot depănam aceste gînduri şi le întorceam de pe-o faţă pe alta, dar ele mă muşcau şi mă sfîşiau tot mai tare prin amintirea trecutului. Iată de ce n-am răspuns nimic la această scrisoare şi nu din mîndrie am tăcut (să nu bănuieşti aşa ceva, frate dragă, pentru că eu nu mă mărturisesc înaintea oamenilor, ci vorbim în Hristos, ca în faţa lui Dumnezeu), ci din uluire, din dezorientare şi din neputinţa de a spune ceva pe măsura supărării pe care o încercam.

---

9. Căpetenia arienilor anomei sau eunomieni.
10. Semnificativă apropiere ! Cf. şi epist. 160.
11. Pe bună dreptate, pasajul acesta miroase prea mult a retorică, cf. Y. Courtonne, *op. cit.*, III, 77—78.

V

În vreme ce mă găseam în starea aceasta mi-a picat şi altă scrisoare, adresată de formă unui oarecare Daziza, dar în realitate vizînd pe toţi creştinii, după cum o dovedeşte repeziciunea cu care s-a răspîndit şi care a fost atît de uimitoare, încît în cîteva zile a făcut ocolul întregului Pont şi a străbătut şi Galatia. Unii ziceau chiar că ar fi ajuns şi în Bitinia, iar vestitorii acestor noutăţi «fericite» ar fi atins şi Helespontul! De bună seamă că vei fi aflat fel de fel de lucruri ce se scriau la adresa mea în scrisoarea către Daziza, pentru că nu te-au situat destul de departe de prietenia lor, încît să te lase nerăsplătit de astfel de onoruri [12]. În cazul că această scrisoare nu ţi-a căzut încă în mînă, am să ţi-o expediez. Din ea vei mai afla că sînt învinuit şi de înşelăciune şi de uneltiri, că eu aş fi cauza decadenţei din Biserică şi a pierderii sufletelor! Şi ai să mai vezi de aici, totodată, încă o cauză pe care ei o cred cea mai întemeiată dintre toate: că aş fi preferat în chip viclean această mărturisire de credinţă nu pentru a face un serviciu celor din Nicopole, ci cu intenţia de a le stoarce cu forţa o adeziune! La toate acestea, las pe Dumnezeu să judece. De unde aveau ei vreo dovadă clară despre ceea ce aveam eu în adîncul inimii mele? Şi iată ce m-a mirat şi mai mult la ei: din clipa în care am iscălit textul mărturisirii pe care le-am prezentat-o, s-au arătat atît de dornici de dezbinare, încît în dorinţa de a convinge pe cei ce-i acuzau au început să amestece faptele reale cu cele inexistente, nemaigîndindu-se că ei cu mîinile lor au prezentat sinodului din Tiana textul mărturisirii aduse de la Roma [13], care există la noi în arhivă şi care cuprinde credinţa ortodoxă. Au uitat pînă şi propria lor cuvîntare, pe care au ţinut-o atunci cînd, păşind în mijlocul sinodului, au deplîns înşelăciunea care i-a făcut să accepte tomosul redactat de grupul lui Eudoxios [14].

Într-adevăr, ca mijloc de justificare pentru greşeala comisă ei s-au gîndit ca odată plecaţi spre Roma, au şi primit credinţa părinţilor ca să repare prin îmbunătăţirea propusă paguba făcută Bisericii prin pactarea cu răul. Dar cei ce au făcut cele mai multe călătorii pentru credinţă şi care au ţinut această predică înţeleaptă ne înjură acum că am umbla,

12. Oricît de nestatornic va fi fost Eustaţiu, totuşi faptul că a putut găsi înţelegere la destui episcopi (ca să nu mai vorbim de cei mari ai zilei) dovedeşte că susceptibilităţile şi amărăciunile Sf. Vasile se dovedesc exagerate. Y. Courtonne, *ibidem*.

13. La sinodul din Roma din anul 366 Eustaţiu a semnat, împreună cu alţi episcopi, formula niceeană; o copie după această mărturisire s-a păstrat la Roma, alta (cu semnătura papii) a fost prezentată la sinodul din Tiana, iar la data scrierii acestei epistole (376) ea se păstra în arhivă la Cezareea Capadochiei.

14. Eudoxios, episcop de Constantinopole (incep. din 360), era aderent al partidei semiariene a «omeilor», cei care semnaseră formula de la Rimini—Seleucia din anul 359.

chipurile, pe căi piezişe şi ca şi cum sub haina dragostei am unelti acţiuni viclene ! Or pînă şi zvonurile care circulă acum arată că ei sînt cei care au osîndit credinţa de la Niceea. Au participat şi la Cizic şi s-au întors şi de acolo cu un alt simbol de credinţă.

VI

Dar de ce să vorbesc teoretic despre nestatornicie cînd înseşi faptele îmi dau mărturii şi mai puternice despre răsturnarea lor tocmai în contrarul lor ? Aceşti oameni n-au voit să se plece nici în faţa hotărîrii luate împotriva lor de 500 de episcopi [15] şi nici n-au consimţit să renunţe la pretenţia de a conduce ei Bisericile, cu tot numărul mare al celor ce căzuseră de acord cu propunerea de a-i depune din scaun. Şi aceasta pentru că — zice Eustaţiu — episcopii nu primiseră părtăşia Duhului Sfînt, Biserica nu mai conducea cu ajutorul harului lui Dumnezeu, ci puseseră mîna pe cele mai de frunte scaune prin puterea lumească, iar pentru ca să-şi satisfacă pofta lor de mărire deşartă, recunosc acum ca episcopi numai pe foştii lor supuşi hirotoniţi între timp de ei înşişi. Întreabă-i tu însuţi, deşi ei dispreţuiesc pe toţi oamenii ca neavînd nici ochi, nici urechi şi nici inimă înţelegătoare ca să poată pricepe urmarea celor petrecute şi cere-le, zic, să-ţi spună ce convingeri mai au în inima lor ? Cum pot fi deodată episcopi atît cel depus de Evipios [16], cît şi cel instituit de el, căci şi unul şi altul sînt lucrarea aceleiaşi mîini ? Dacă Evipios n-a avut darul proorocului Ieremia să «piardă şi să dărîme, să smulgă şi să sădească» [17], atunci el nu avea îndreptăţirea nici să scoată pe unul şi nici să pună pe altul. Căci dacă-i dai una din puteri, trebuie să i-o dai şi pe cealaltă. Dar se ştie, pe cît se pare, că scopul lor e numai unul : să-şi urmărească peste tot doar interesul lor, să socotească prieteni numai pe cei care le sprijină dorinţele şi să judece ca duşman şi să nu cruţe de nici o calomnie pe cel care li se opune dorinţelor.

VII

Şi care sînt acum uneltirile lor îndreptate împotriva Bisericii ? Ele sînt îngrozitoare din pricina nestatorniciei celor care le aplică şi drăceşti din pricina celor ce le suportă. Din fiii lui Evipios şi nepoţii lui Evipios, chemaţi la Sebasta tocmai din străinătate printr-o solie demnă de încredere, au început să cîştige acum încrederea poporului. Aşa au ajuns ei să se facă stăpîni pe altare şi să devină plămădeala rea care dospeşte acum în Biserică. Ei sînt şi cei care ne urmăresc pe noi, pentru că apă-

15. La sinodul din Constantinopol din anul 360.
16. Episcop arian, cu care Sf. Vasile a rupt comuniunea.
17. *Ier.* 1, 10.

răm deofiinţimea Fiului cu Tatăl. Cît despre Eustaţie, el care începînd de la Roma pînă la Tiana a purtat pretutindeni pe o foaie de hîrtie cuvîntul «deofiinţă», iată-l acuma în cîrdăşia lor, cu toate că multă vreme nu fusese primit în mult dorita lor comuniune, fie pentru că ei se temeau de uneltirea celor ce se puseseră de acord împotriva lui, fie pentru că ţineau la prestanţa şi la autoritatea lor.

Din cine era format grupul lor [18], cum şi-au obţinut fiecare din ei hirotonia şi cu ce anume s-au ocupat în tinereţele lor înainte de a ajunge la poziţia actuală, cred că istorisirea acestor isprăvi nu voi mai avea timp să o fac pentru fiecare din ei, căci am învăţat să mă rog să nu grăiască gura mea lucruri omeneşti [19]. Dacă vrei să le cunoşti, vei putea să le afli, iar dacă nu, în orice caz, ele nu vor rămîne ascunse de judecata lui Dumnezeu.

VIII

Cu toate acestea, sentimentele pe care le-am încercat n-aş fi vrut să nu le fac cunoscute inimii Tale. Anul trecut, pe cînd căzusem la pat cu o febră din cele mai rebele şi care mă dusese pînă în preajma porţilor morţii, din care numai bunătatea lui Dumnezeu m-a mai scăpat, am rămas foarte abătut în convalescenţă cînd meditam la multele necazuri spre care mă întorceam şi mă tot gîndeam în sinea mea ce se mai ascunse în adîncurile înţelepciunii lui Dumnezeu, potrivit căreia mi s-au mai dăruit iarăşi zile de viaţă în trup ? Cînd am auzit de toate cele care ţi le-am relatat, m-am gîndit că Dumnezeue poate îmi va hărăzi să văd odată Bisericile izbăvite de zdruncinătura provocată mai înainte de ruptura celor cărora li se încredinţase totul pe urma evlaviei lor prefăcute. Dar poate că Domnul aşa a vrut să-mi mai lungească puterile sufleteşti şi să le facă cel puţin mai treze pentru viitor, pentru ca să nu mă mai îngrijorez de cele omeneşti, ci să-mi întremez puterile cu ajutorul poruncilor evanghelice, pe care nici vremea, nici lucrurile omeneşti şi nici chiar loviturile vieţii nu pot să le schimbe, ci rămîn aceleaşi şi se perpetuează veşnic în forma în care au fost propovăduite de gura cea nemincinoasă şi fericită (a Domnului, n.tr.).

IX

Oamenii sînt ca norii, care se lasă duşi de vînt, odată într-o direcţie, altădată într-alta, după schimbările vremii, dar cei despre care am vorbit sînt cu mult mai schimbători decît ce mi-a fost dat să cunosc în

18. Grupul semiarian adunat într-un sinod ilegal condus de Eustaţiu.
19. *Ps.* 16, 4.

viață. Înțeleg că în anumite împrejurări oamenii pot relata ceva similar despre cei cu care au trăit. În orice caz, însă, mie nu mi-a fost dat pînă acum să cunosc prin experiență proprie ori prin mărturia altora o nestatornicie în ale credinței așa cum este cea observată la ei.

La început au pornit-o pe urmele lui Arie, după aceea au trecut de partea lui Hermoghen [20], ale cărui idei erau cu totul opuse rătăcirii lui Arie, după cum o dovedește însăși credința, pe care acest om o propovăduia de la început la Niceea. Dar Hermoghen a murit și ucenicii lui și-au schimbat iarăși credința, trecînd de partea lui Eusebie [21], corifeul partidei arienilor, după cum spun cei care l-au cunoscut personal. Căzînd din această vrednicie (puțin importă din ce motive), ei s-au întors iarăși în patrie și și-au tăinuit mai departe sentimentele ariene. Ajunși la episcopat, ca să trecem peste cele întîmplate între timp, cîte feluri de mărturisiri de credință n-au semnat? Una în Ancira [22], alta în Seleucia [23], a treia și cea mai cunoscută în Constantinopol [24], alta în Lampsac [25], apoi în localitatea Niki din Tracia [26] iar mai nou cea din Cizic [27], despre care nu cunosc amănunte, dar după cîte aud, aici s-a trecut sub tăcere expresia «deoființă», în schimb s-a pus în circulație cuvîntul «asemănător după ființă», semnînd împreună cu Eunomie cunoscutele blasfemii împotriva Duhului Sfînt.

Aceste mărturisiri de credință, pe care le-am înșirat, chiar dacă nu se contrazic una cu alta, toate dovedesc aceeași instabilitate de gîndire, pentru că autorii lor nu rămîn niciodată credincioși propriilor lor exprimări. Acestea sînt adevărate, mii de alte lucrări neamintite le-am trecut sub tăcere. Întrucît acești indivizi vor fi ajuns și pînă la voi, îți cerem să ne scrii la rîndul Tău, prin aducătorii prezentei scrisori (mă gîndesc la împreună-slujitorul nostru Strategios), dacă ai rămas același față de noi ori dacă și tu te-ai schimbat în urma întîlnirii cu ei? Căci se pare că nici ei nu se vor fi putut stăpîni să nu vorbească, dar nici Tu, care mi-ai scris astfel de lucruri, și care față de ei nu vei fi vorbit cu deplină sinceritate. Dacă ai rămîne și pe mai departe în comuniune cu noi ar fi un lucru minunat și ar fi cel mai de dorit. Dacă te-au cîștigat ei

20. Hermoghen a fost episcop de Cezareea înainte de Dianios. În sinodul din Niceea (325) el a fost secretar și cel care a dat citire Simbolului Niceean.

21. Episcop al Nicomediei și apoi al Constantinopolei, Eusebiu a fost căpetenia arienilor sub împăratul Constantin.

22. În anul 358.

23. În anul 359 pentru răsăriteni, iar pentru episcopii apuseni la Rimini.

24. În anul 360.

25. În anul 364.

26. Aici s-a semnat formula ariană de la Rimini.

27. Anul 375—376, cf. epist. 251.

pentru cauza lor, lucrul ar fi desigur regretabil. Şi cum n-ar fi regretabilă despărţirea de noi a unui astfel de frate? Oricum, în lipsă de altceva mai bun, cel puţin ne-am obişnuit din destul să îndurăm lovituri de la astfel de oameni.

EPISTOLA 245

Către episcopul Teofil [1]

Scrisă în anul 375

Cu toate că am primit mai de mult epistola Ta, iubitule, am aşteptat să găsesc o persoană mai de încredere pentru ca să-ţi răspund, iar ea să completeze cele ce le voi fi uitat eu. Întrucît acum m-a cercetat iubitul şi prea evlaviosul Strategios, fratele nostru, am crezut de cuviinţă să-l folosesc drept curier pe el, pentru că îmi cunoaşte şi părerile, dar în acelaşi timp poate să aducă şi un serviciu în problemele noastre.

Să ştii, dar, prea dorite şi prea cinstite, că dragostea ce-ţi port e un semn de mare preţuire, pe care din punctul de vedere al dispoziţiei sufleteşti nu m-am gîndit nici o clipă s-o împuţinez, cu toate că au avut loc, între timp, multe şi mari prilejuri de adevărate supărări. Dar, în ciuda tuturor acestora, am luat hotărîrea de a nu vedea numai părţile rele, ci, întocmai ca la un cîntar, să am în vedere mai curînd cele bune decît cele rele.

Întrucît lucrurile au fost schimbate de către cei de la care s-ar fi aşteptat mai puţin s-o facă, să mi se îngăduie şi mie nu să-mi schimb părerea, ci să-mi modific atitudinea. Ce-i foarte adevărat, este că eu voi rămîne pe aceeaşi poziţie, în vreme ce alţii sînt cei care mereu trec de la o părere la alta, acum chiar părăsindu-ne pe faţă şi trecînd la vrăjmaşi. Cît de mare preţuire se punea pe comuniunea mea cu ei, atîta vreme cît făceam parte din partida cea sănătoasă, nu-ţi este necunoscut nici Ţie. Acum însă, dacă nici pe aceia nu-i urmez, ba fug şi de cei care au aceleaşi păreri cu ei, cel puţin ar trebui să mi se acorde iertare ca unul care niciodată n-am urmărit altceva decît adevărul şi mîntuirea.

1. O nouă mostră de «iconomie» sau de pogorămînt folosit de Sf. Vasile ca să cîştige pe om prin bunăvoinţă. Teofil, episcop de Castavala (Cilicia) avusese păreri semi-ariene, dar a reuşit să aducă de la papa Liberiu scrisoarea de recomandare ortodoxă (ca şi Silvan al Tarsului şi Eustaţiu de Sebasta) şi astfel în anul 365 toţi trei au fost confirmaţi în post. Sub influenţa Sf. Vasile spre deosebire de ceilalţi doi Teofil declară că a rămas surprins de revenirea la arianism a lui Eustaţiu, aşa încît Sf. Vasile îi scrie aceste rînduri pline de încurajare şi de înţelegere. Epistola de faţă a fost dusă la destinaţie de acelaşi curier ca şi cea de sub nr. 244.

EPISTOLA 246

Către locuitorii din Nicopole [1]

Scrisă în anul 376

Cînd văd că răul merge înainte, iar credincioşiile voastre slăbiţi, renunţînd la luptă, dezcurajîndu-vă în faţa dezastrelor care nu mai încetează, încep să-mi pierd şi eu curajul. Cînd, dimpotrivă, mă gîndesc la mîna Atotputernicului Dumnezeu şi cînd ştiu că El poate îndrepta din nou pe cei zdrobiţi în nenorociri şi «iubeşte pe cei drepţi, risipeşte pe cei mîndri, coboară pe cei puternici de pe tronuri» [2], atunci mă schimb şi eu, nădejdea mă face mai sprinten şi ştiu că prin rugăciunile voastre Domnul ne va arăta iarăşi pacea.

Numai să nu slăbiţi în rugăciuni, ci, dimpotrivă, să vă îngrijiţi ca în zilele grele prin care trecem să vă arătaţi, prin fapte, pilde luminoase pentru toţi.

EPISTOLA 247

Către locuitorii din Nicopole *

Scrisă în anul 376

Cîte gemete şi plînsete n-am încercat, auzind parcă cu urechile mele istorisirea acestor nenorociri, cînd am citit scrisoarea cinstiilor voastre : lovituri şi înjurături, jaful locuinţelor, depopularea oraşului, stricarea ţării întregi, prigoana Bisericii şi surghiunul preoţilor, năpădirea lupilor şi împrăştierea turmei ! Dar cînd am încetat să mai gem şi să mai plîng, mi-am întors privirea către Domnul din ceruri. Să ştiţi că sînt convins că ajutorul va veni curînd şi că nu sîntem părăsiţi pentru totdeauna. Ce-am suferit, am suferit din cauza păcatelor noastre, dar Dumnezeul milei îşi va arăta bunătatea prin dragostea Lui mare pe care o are faţă de Biserică, şi iubirea Sa de oameni. Totuşi n-am încetat să merg la mai-marii zilei rugîndu-i ori scriindu-le celor de la curte, care ne

1. Pînă în clipa din urmă Sf. Vasile avea nădejdea că ortodoxia se va reînstăpîni. Cu acest gînd încurajează şi pe locuitorii Nicopolei din Armenia Mică.

2. *Ps.* 145, 8; *Luca* 1, 52.

*. În epist. 240 Sfîntul Vasile scria preoţilor din Nicopolea Armeniei că «nimeni dintre voi n-a fost schingiuit, nimănui nu i s-a confiscat averea, n-aţi fost nevoiţi să vă expatriaţi ori să fiţi întemniţaţi». Acum scrie contrariul. Explicaţia se pare că ne-o dă faptul că între timp apăruse «pîrjolul» legat de numele vicarului Demostene, care a căutat să aresteze şi pe Sf. Grigorie de Nyssa, umblînd cu armata după el, căutînd să forţeze clerul să accepte arianismul. Sf. Vasile mîngîie şi încurajează pe credincioşi, declarîndu-le că şi el va interveni în acest sens.

iubesc, ca să oprească mînia celui pornit cu turbare împotriva noastră. Cred că de osîndirea lui[2] nu se mai îndoiește nimeni, afară de cazul că în vremuri atît de tulburi ca acelea de azi[3] ar interveni înșiși goții, sprijinind și pe mai departe pe cei din fruntea statului.

EPISTOLA 248

Către Amfilohiu, episcop de Iconium

Scrisă în anul 376

Dacă voi lua în considerare numai dorințele proprii, mă voi mîhni pentru că mă aflu la o distanță atît de mare de Cuvioșia Ta; în schimb, dacă am în vedere viața pașnică pe care o duci, atunci aduc mulțumită lui Dumnezeu pentru că te-a îndepărtat măcar pe Cuvioșia Ta de văpaia care macină cu pizmă neîncetată eparhia mea. Căci ca un judecător nemitarnic, după faptele mele, Dumnezeu mi-a dăruit un «înger al Satanei»[4], care mă bate fără încetare și sprijină în chip fanatic erezia, pornind un război atît de cumplit împotriva mea, încît nu cruță nici sîngele celor care cred în Dumnezeu.

Oricum, Cuvioșia Ta nu te-ai înșelat cînd ai spus că acel Asclepios, care a fost crunt bătut de arieni, a murit în urma rănilor, mai bine spus a preferat să se mute la viața veșnică, decît să intre în comuniune cu cei de soiul lui Doic[5]. Nu uita, așadar, că toate celelalte merg cam după același calapod: așa stăm, de pildă, cu prigoana preoților și a dascălilor și multe altele pe care pot să le facă astfel de oameni care folosesc autoritatea politică după bunul lor plac[6]. Prin puterea rugăciunilor Tale Domnul va pune odată cap acestor abuzuri, dînd și credincioșilor răbdare ca să îndure după cuviință greul nădăjduirii în El. Ca unul care judeci drept lucrurile, scrie-mi cît mai des despre problemele pe care le ai. Dacă ai găsi pe cineva care să poată duce cu toată încrederea cartea pe care am compus-o[7], fă-mi plăcerea și tri-

---

2. Probabil are în vedere pe împăratul Valens, care devenise odios din cauza prigoanei duse împotriva Bisericii, încît toți îl osîndeau în public, cf. ep. 74—76.

3. Aluzie la primejdia invaziei goților.

4. *II Cor.* 12, 7.

5. Doic era cel care păstra catîrii lui Saul, devenit acum împărat al israeliților. Acest grai simbolic ne duce cu gîndul la lupta arienilor și a pnevmatomahilor care se ințețise.

6. În fond, aceasta a fost arma cea mai tare a arienilor, mai ales acum, cînd prigoana condusă de Valens a atins culmea.

7. E vorba de tratatul *Despre Duhul Sfînt*, despre care mai e vorba și în alte scrisori, între altele nr. 231. Sfîntul Vasile i-a trimis-o lui Amfilohiu ca să-și dea părerea asupra ei, mai ales că el sugerase compunerea ei.

mite-l încoace, pentru ca, încurajat şi de critica pe care mi-o vei face, s-o putem trimite astfel şi în mîna altora.

Să dea Domnul ca prin darul Lui să fii, de dragul meu şi al Bisericii, sănătos, voios şi cald·rugător la Dumnezeu!

EPISTOLA 249

Fără adresă, pentru un om evlavios

Scrisă în anul 376

Felicit pe acest frate că n-a avut parte de tulburările de la noi [1] şi că s-a putut întîlni cu Cuvioşia Ta. Bună hrană de drum pentru veacul viitor şi-a ales în viaţa dusă laolaltă cu cei ce se tem de Domnul! Eu îl încredinţez vredniciei Tale şi prin mijlocirea lui îţi cer să te rogi şi pentru mizerabila noastră viaţă, pentru ca, odată trecuţi prin aceste grele încercări, să începem să slujim Domnului aşa cum ne-o cere Evanghelia.

EPISTOLA 250

Către Patrofil, episcop de Aigos *

Scrisă în anul 376

Am primit abia aseară tîrziu răspunsurile la epistolele de mai înainte, dar oricum le-am primit prin mijlocirea prea iubitului Strategios şi am dat slavă lui Dumnezeu că rămîi neschimbat în dragostea faţă de mine. Cîte ai găsit de bine să-mi scrii despre aceeaşi problemă formează o dovadă despre buna Ta intenţie, şi anume că judeci sănătos şi-mi dai sfaturi folositoare.

În orice caz, întrucît presimt că scrisoarea mea ar fi şi de data aceasta mai lungă dacă aş vrea să răspund la fiecare punct din cele scrise de înţelepciunea Ta, mă mulţumesc să-ţi spun doar atîta: dacă binele păcii se mărgineşte doar la ideea despre pace, atunci e ridicol să alegem pe cutare sau pe cutare şi numai pe ei să-i numărăm în

1. Atît epistola aceasta cît şi cele două anterioare fac aluzie la prigoana lui Valens.

* Patrofil era prieten atît cu Sf. Vasile cît şi cu Eustaţiu de Sebasta. De aceea, s-a întristat cînd a văzut răcirea celor doi ierarhi, iar într-o scrisoare către Sf. Vasile îşi exprimă nedumerirea, oferindu-şi bunele oficii pentru împăcarea lor. Răspunsul Sf. Vasile e cuprins pe larg în ep. 244, la care Patrofil răspunde acum din nou. Se declară prieten cu Sf. Vasile , dar iarăşi atinge problema împăcării.

ceata celor paşnici, iar pe cei mai numeroşi să-i excludem de la binele comuniunii. Dar dacă unirea cu cei socotiţi periculoşi face — sub apărare paşnică — jocul vrăjmaşilor împotriva celor ce acceptă să se împace, atunci priveşte cu ce fel de oameni s-au amestecat cei care m-au urmărit cu ură nedreaptă şi care ţin de partida celor ce nu comunică cu mine. Nu-i nevoie să ţi-i înşir pe nume. Aceştia au fost convocaţi de ei în Sebasta şi au luat în posesia lor bisericile, au liturghisit la altar şi au împărtăşit tot poporul din aceeaşi cuminecătură, proclamîndu-se episcopi în prezenţa clerului aflat acolo, însoţiţi fiind de ei în toată ţara ca nişte sfinţi şi participanţi la comuniunea cu ei. Dacă trebuie să preferăm gruparea oamenilor lor, ar fi ridicol să începem de la unghii şi să nu ne îndreptăm îndată spre cap. Fireşte că dacă n-ar fi trebuit nici să socot şi nici să ocolesc pe cineva eretic, atunci te rog să-mi spui tu pentru ce te înstrăinezi şi eviţi comuniunea cu unii ? Iar dacă aceştia sînt de evitat, potrivit expunerii dogmatice amănunţite, judecînd lucrurile cu toată seriozitatea, să-mi spună aceşti oameni, pedanţi în toate, de ce partidă sînt cei pe care i-au chemat lîngă ei din Galatia ?

Dacă vei socoti că aceste lucruri trebuie să ne întristeze, să faci răspunzători de ele pe cei care au produs şi dezbinarea. Dacă crezi că ei n-au aici nici un amestec, să mă ierţi că nu accept să fac parte din aluatul dascălilor rătăciţi, aşa încît, dacă găseşti de cuviinţă, părăseşte argumentele forţate şi osîndeşte cu toată îndrăzneala pe cei care umblă drept după adevărul Evangheliei.

EPISTOLA 251

Către creştinii din Evesa

Scrisă în anul 377

I

În ciuda numărului mare de treburi care m-au absolvit şi a miilor de griji care mi-au copleşit sufletul, niciodată n-am alungat din memorie grija pe care o nutresc iubirii voastre şi cer lui Dumnezeu să rămîneţi mereu în credinţa în care v-aţi hotărît şi să vă puteţi mîngîia în nădejdea măririi lui Dumnezeu. Căci e greu azi şi numai arareori se poate găsi vreo Biserică deplin sănătoasă, căreia vremurile din urmă să nu-i fi adus vreo pagubă şi care să fi păstrat întreagă şi neschimbată învăţătura apostolică. Aşa v-aţi arătat voi în vremurile de azi cu ajutorul Celui Care în fiecare neam cinsteşte pe cei vrednici de chemarea Sa.

Şi să vă dea Domnul bunătăţile Ierusalimului celui de sus, pentru că aţi pus pe capul celor mincinoşi învinuirile cele mincinoase, răspîndite împotriva mea, şi pentru că n-aţi lăsat pe aceşti oameni să intre în inimile voastre! [1]. Ştiu şi am convingerea întru Domnul că răsplata voastră va fi mare pentru fapta aceasta. Căci înţelepţeşte aţi socotit în voi înşivă — şi acesta e şi adevărul — că cei care mi-au făcut rău în loc de bine şi mi-au arătat ură în loc de iubirea pe care le-o arătam, au dovedit astfel că şi calomniile pe care le ţes împotriva mea pleacă de la faptul că şi-au dat ei înşişi adeziunile lor scrise la învăţătura cea dreaptă.

II

Dar ei n-au căzut numai în această situaţie contradictorie, în care ne acuză că noi am fi de vină că am luat sub formă de învinuire propriile lor semnături, ci, destituiţi fiind de toţi cei întruniţi la Constantinopol, ei n-au acceptat nici destituirea pronunţată de aceşti părinţi, socotind adunarea lor drept «sinod al nelegiuiţilor», refuzînd să-i numească episcopi ca nu cumva în chipul acesta să se confirme sentinţa dată împotriva lor. Şi au şi declarat pentru ce motiv nu-i recunosc de episcopi: pentru că, ziceau ei, erau în fruntea unei periculoase erezii. Or de atunci n-au trecut nici 17 ani de cînd s-au petrecut aceste lucruri. Iar căpeteniile celor care i-au destituit erau tocmai Eudoxios, Evipios, Gheorghe, Akacios şi ceilalţi care fac parte din cei pe care voi nici nu-i cunoaşteţi. De unde se vede că cei care au pus stăpînire astăzi pe Biserici sînt tocmai urmaşii acelora, unii fiind hirotoniţi în locul lor, alţii promovaţi de ei înşişi [2].

III

Să ne spună cei care mă învinuiesc pe mine ca eretic cum puteau fi eretici aceşti oameni, despre care nu acceptau să-i destituie şi cum se face că ar fi ortodocşi ceilalţi, care au fost promovaţi de ei şi care păstrează încă aceleaşi credinţe ca şi părinţii lor! Dacă Evipios e ortodox, cum se face atunci că Eustatios, care a fost destituit de el, nu-i laic? Şi dacă acelaşi Evipios e eretic, cum se face că se află azi în comuniune cu Eustatios, care a fost hirotonit tocmai de mîna lui? Dar

1. Una din mîngîierile cele mai mari ale Sf. Vasile e cea exprimată aici: poporul n-a vrut să primească inovaţiile ariene.

2. Ca şi în alte epistole, Sf. Vasile face un scurt rezumat al frămîntărilor ariene. Poate că, în fond, Eustaţiu şi ceilalţi descrişi aici se încăpăţînau legîndu-se mai mult de termeni decît de dogma însăşi. Poate de aceea i-a şi urgisit poporul. A se vedea şi ep. 226, 244 şi altele.

acestea sînt doar jocuri de petrecere puse la cale împotriva Bisericilor lui Dumnezeu, spre folosul acelor oameni care n-au altceva de lucru decît să învinuiască pe oameni, pentru ca apoi tot pe ei să-i instaleze din nou.

Altarul lui Vasile Paflagonianul a fost răsturnat de Eustatios, pe cînd străbătea ţinutul respectiv, ceea ce nu l-a oprit să slujească el însuşi la aceleaşi trapeze, iar azi pe acelaşi Vasilide îl cheamă ca să şi le preia ! Tot Eustatios a afurisit pe prea evlaviosul frate Elpidios, din pricină că acesta se unise cu cei din Amasia, iar acum roagă pe cei din Amasia să-i ofere şi ei comuniunea. Predicile lui Evipios ştiţi şi voi înşivă cît de îngrozitoare erau, iar acum pe cei care împărtăşesc părerile lui Evipios acelaşi Eustatios îi preamăreşte pentru ortodoxia lor, cu singura condiţie ca să-l ajute în rîvna cu care se luptă ca să fie recunoscut iarăşi ! Cît despre mine, eu sînt învinuit nu pentru că aş fi săvîrşit vreo nedreptate, ci pentru că au crezut că în felul acesta îşi atrag stima celor din Antiohia. Cei pe care i-am rechemat anul trecut din Galatia, în nădejdea că prin mijlocirea lor vor putea să-şi asigure deplina exercitare a vredniciei episcopale, erau oameni pe care-i cunosc şi cei care au avut foarte puţin de lucru cu ei. Cît despre mine, să nu-mi dea vreodată Dumnezeu răgaz să număr faptele acestor oameni ! Şi cu toate acestea, cei din suita celor apropiaţi de Eustatios şi care erau cei mai de încredere ai lui, străbăteau întreagă ţara cu onoruri şi cu ceremoniile obişnuite episcopilor, fiind introduşi în oraş cu alai mare şi ţinînd adunări cu mare răsunet. Le-a fost încredinţată turma, le-a fost dat altarul. Toţi cei de azi ştiu că după ce s-au repezit pînă la Nicopole, totuşi n-au putut face nimic din cele ce au făgăduit : cei de acolo ştiau în ce chip «s-au întors» ei şi cum s-a ajuns la acest pas. În realitate ei caută să facă totul numai în favorul lor propriu. Dacă spun că şi-au schimbat părerile, atunci să ne arate căinţa lor consemnată în scris, anatema împotriva crezului celor din Constantinopol şi să renunţe de a mai înşela pe cei simpli. Acestea le cerem.

IV

Oricît de mici şi de slabi am fi, iubiţi fraţi, noi sîntem mereu aceiaşi prin harul lui Dumnezeu, ca unii care nu ne-am schimbat deodată cu evenimentele de azi. N-avem o credinţă în Seleucia, alta în Constantinopol, alta în Zele, alta în Lampsac, alta în Roma ; iar cea care circulă acum nu-i deosebită de cele dinainte, ci e una şi aceeaşi credinţă.

Precum am primit de la Dumnezeu aşa ne botezăm, ne botezăm după cum credem, după cum credem aşa ne închinăm Domnului, nici nu despărţim pe Duhul de Tatăl şi de Fiul, nici nu punem pe Tatăl mai presus decît Duhul, după cum nici nu spunem că Duhul e mai bătrîn decît Fiul aşa cum încearcă să dovedească gurile celor ce hulesc [3]. Cine este atît de îndrăzneţ încît să tăgăduiască ceea ce a aşezat Dumnezeu şi să scornească pentru numele dumnezeieşti o altă ordine personală ? Dar nici nu spun că Duhul e creatură din clipa în care El e pomenit împreună cu Tatăl şi cu Fiul şi nici nu îndrăznim să numim cu nume de slujitor pe Cel rînduit să comande. Vă îndemn, dar, să vă aduceţi aminte de ameninţarea Domnului, Care a zis : «Orice păcat şi orice hulă se vor ierta oamenilor, dar hula împotriva Duhului Sfînt nu se va ierta nici în veacul de acum şi nici în cel ce va să vie» [4], de aceea să vă feriţi de învăţăturile periculoase împotriva Duhului. Să vă ţineţi tari în credinţă, aruncaţi-vă privirile în jurul vostru pe pămînt şi convingeţi-vă că e mică această partidă care e bolnavă. Tot restul Bisericii, care, de la o margine pînă la cealaltă a lumii, a primit Evanghelia, e în această învăţătură sănătoasă şi nesmintită, pe care o apărăm. Ne rugăm ca ea să nu fie ruptă din comuniune şi ne mai rugăm să avem parte de voi în ziua Domnului nostru Iisus Hristos, în ziua dreptăţii Sale, cînd va veni să dea fiecăruia după faptele lui.

EPISTOLA 252

Către episcopii din provincia Pontului

Scrisă în anul 376

Cinstea dată martirilor [5] trebuie să fie recunoscută cu rîvnă de toţi cei care-şi pun nădejdile în Domnul, şi îndeosebi voi, care mărturisiţi virtutea şi care prin rînduielile voastre binevoitoare faţă de vestiţii voştri soţi de robie arătaţi sentimente bune, pentru care sînteţi puşi la încercare de dragul Stăpînului nostru comun. Dar rîvna voastră îşi are rost în chip deosebit într-o anumită înrudire pe care viaţa petrecută într-o aspră disciplină o are cu cei pe care puterea sufletească i-a îndem-

3. Mereu aceeaşi formulă trinitară, pe care o întîlnim şi în tratatul «Despre Duhul Sfînt», dar şi în multe din epistole.

4. *Matei* 12, 31—32.

5. Despre cultul acestor mucenici martirizaţi sub Iulian Apostatul ne vorbeşte Sf. Vasile în mai multe epistole : 100, 142, 200. Cu ocazia pomenirii lor episcopii prezenţi ţineau şi întruniri cu scop bisericesc.

nat să pornească spre desăvîrşire. Întrucît Eupsihios şi Damas şi cei împreună cu ei sînt mucenici vestiţi, a căror pomenire se face în fiecare an în oraşul nostru şi chiar şi în tot ţinutul din jur, Biserica Vă cheamă la pomenirea lor, pe Voi, podoaba acestui ţinut, şi vă cere prin graiul nostru să reluaţi obiceiul pe care-l aveaţi altădată, de a ne vizita. Convinşi că vi se cere o mare lucrare în sînul unui popor care caută să fie luminat de voi şi că răsplăţi mari sînt pregătite în cinstirea cu care înconjuraţi pe martiri, primiţi invitaţia mea şi-mi faceţi această plăcere, iar cu preţul unei mici oboseli gustaţi o mare binefacere.

EPISTOLA 253

Către preoţii din Antiohia [1]

Scrisă în anul 376

Prea iubitul şi prea evlaviosul fratele nostru Sanctissimus, care e preot împreună cu noi, descriind dragostea şi prietenia celor din Apus faţă de noi [2], va uşura, pe de-o parte, lupta pe care o duceţi pentru Bisericile lui Dumnezeu, iar pe de alta, vă va înălţa şi vă va pune în mişcare arătînd în chip viol, cu cuvintele lui proprii, cîtă rîvnă cer împrejurările de astăzi.

Întrucît fiecare din ceilalţi ne-au raportat pe jumătate care sînt părerile bărbaţilor de acolo şi starea lucrurilor; în schimb, fiind în stare să priceapă gîndurile oamenilor şi să tîlcuiască cu precizie starea lucrurilor, Sanctissimus Vă va spune toate şi Vă va îndruma în toate privinţele rîvna voastră cea bună. Aşadar, aveţi material care se potriveşte cu dorinţa pe care aţi arătat-o totdeauna privitor la grija pe care o arătaţi în folosul Bisericilor lui Dumnezeu.

EPISTOLA 254

Către Pelaghie, episcop în Laodiceea Siriei *

Scrisă în anul 376

O! dacă mi-ar da Dumnezeu cîndva prilejul să întîlnesc personal pe Cuvioşia Ta cea binecredincioasă şi atunci, tot ce am uitat să pun în

1. Probabil se adresează preoţilor rămaşi fideli Sf. Meletie.

2. În sfîrşit, iată şi un cuvînt de apreciere pozitivă a celor din Apus faţă de lipsa de înţelegere şi de mîndria pe care le-au arătat în toate încercările de pînă acum. E drept, deocamdată numai vorbe.

*. Episcopul Pelaghie semna şi în anul 372 memoriul adresat apusenilor (ep. 92).

scrisoare, să completez prin prezența mea ! Pentru că am început tîrziu să vă scriu și de multe lucruri simt că trebuie să mă scuz. Întrucît se află aici prea iubitul și prea evlaviosul frate Sanctissimus preotul [2], acela îți va istorisi toate, atît cele ale noastre, cît și cele ale Apusului. Sigur că noutățile de acolo Te vor bucura, în schimb cînd va descrie tulburările care s-au înstăpînit la noi, s-ar putea ca să mai adauge și altă supărare și tulburare pe lîngă cele cîte le ai deja în inima ta bună.

Cu toate acestea nu-i fără folos să vă întristați — sînteți în stare să îmblînziți și pe Dumnezeu. Grija ce mi-o vei arăta se va revărsa peste noi, dacă vom avea fericirea să fim întăriți de Dumnezeu și dacă vom avea conlucrarea rugăciunilor Tale. Dacă Te vei ruga, deci, împreună cu mine, vom scăpa de atîtea neliniști, iar Domnul ne va îndruma și la îndeplinirea dorințelor mele, adică să Te vedem personal și pe Cuvioșia Ta.

Epistola 255

Către Vitus, episcop în Karro *

Scrisă în anul 377

O ! dacă s-ar putea să trimit cuvioșiei tale în fiecare zi cîte o epistolă ! Pentru că din clipa în care am cunoscut dragostea Ta aș dori foarte mult să fiu lîngă tine, iar dacă nu, măcar să-ți scriu și să primesc epistole, ca să pot să te informez despre mine și să aud cum o duci și Tu. Întrucît n-avem cîte am vrea, ci numai cîte ne dă Domnul, sîntem datori să primim cu recunoștință și numai atîtea. Mulțumesc, deci, Bunului Dumnezeu că mi-a dat prilejul să scriu Cuvioșiei Tale în legătură cu sosirea prea iubitului și prea evlaviosul nostru frate, preotul Sanctissimus, care, îndurînd multă oboseală în drumul lui, îți va istorisi în amănunt toate cîte a aflat în Apus.

De aceea sîntem datori să ne arătăm mulțumitori față de Dumnezeu și să-L rugăm să ne dea și nouă aceeași pace și să ne primim unii pe alții cu voie bună. Să saluți din partea mea întreagă frățietatea cea întru Hristos.

---

2. Sanctissimus colecta subscrieri de la diferiți episcopi (ep. 239, 255, 256 etc.).

* Prieten devotat al Sf. Vasile, episcopul Vitus va participa și la ședințele sin. II ecumenic, cf. P. Hristu, *op. cit.*, III, 352.

EPISTOLA 256

Episcopul Vasile scrie către prea doriţii şi prea cuvioşii preoţi Acacios, Pavel şi Silvan şi către diaconii Silviu şi Lucios şi alţi fraţi călugări [1]

Scrisă în anul 376

Am auzit că o grea prigoană s-a pornit din nou împotriva Voastră, şi anume că, îndată după Paşti, cei care au «postit ca să se certe şi să se sfădească» [2] s-au năpustit asupra corturilor voastre, aruncînd în foc truda voastră, ca să vă pregătească astfel în ceruri locaş nefăcut de mînă, iar pentru ei înşişi strîngînd sub formă de comoară tocmai focul de care s-au folosit ca să vă piardă. Văzînd cele întîmplate am suspinat adînc, plîngînd nu pentru viaţa trupurilor voastre — Doamne fereşte —, ci pentru cei care ajunseseră atît de scufundaţi în păcat încît şi-au întins propria lor răutate pînă într-acolo! M-am aşteptat să vă văd alergînd repede spre smerenia mea ca spre un adăpost mai înainte pregătit, avînd nădejdea că Domnul îmi va da să mă mai mîngîi puţin îmbrăţişîndu-vă în aceste suferinţe neîntrerupte, pentru ca, întîmpinînd vrednicele Voastre sudori, pe care le picuraţi în folosul adevărului, să le adun eu pe greoiul meu trup şi astfel să m-ajute să iau şi eu măcar o părticică din laurii pregătiţi vouă de Judecătorul cel Drept.

Întrucît ideea acestui demers nici măcar nu v-a trecut prin minte şi nici nu v-aţi gîndit că aţi putea primi de la mine vreo mîngîiere, aş dori să găsesc măcar prilejuri mai dese ca să vă scriu şi atunci, ca şi cei care aclamă pe alergători, aş striga şi eu prin scrisorile mele cuvinte de încurajare în buna voastră luptă. Dar pînă şi acest lucru mi-a fost greu din două pricini: cea dintîi e că nu ştiam unde locuiţi, a doua, pentru că nu-s mulţi care să plece de la noi la voi. Dar Domnul ni l-a adus, de curînd, pe prea evlaviosul preot Sanctissimus, fratele nostru, prin care salut dragostea voastră şi vă cer să vă rugaţi pentru mine în bucurie şi veselie, pentru că «plata voastră este multă în ceruri» [3]. Iar pentru că puteţi vorbi deschis către Dumnezeu, să nu încetaţi zi şi noapte să strigaţi către El ca să domolească această furtună din Biserici, pentru ca

---

1. În anul 376 ereticii au provocat prigoane împotriva ortodocşilor din Bereea Siriei, îndeosebi împotriva grupurilor de monahi. Sf. Vasile îi mîngîie cu această scrisoare. Se pare că primul dintre cei amintiţi aici, Acacios, va fi ales mai tîrziu episcop de Bereea Siriei, fiind amestecat mai tîrziu în polemica dusă împotriva Sf. Ioan Hrisostomul.
2. *Isaia* 58, 4.
3. *Matei* 5, 12.

păstorii să fie redaţi popoarelor lor şi ca Biserica să-şi revină la vrednicia care i se cuvine.

Sînt convins că dacă se va afla un glas care să înduplece pe Dumnezeul bunătăţii, El nu Se va lăsa aşteptat prea multă vreme cu Milele Sale şi deodată cu încercarea aceasta ne va da şi tăria ca să putem răbda toate *.

Salutaţi din partea mea pe toţi fraţii.

EPISTOLA 257

Către călugării maltrataţi de arieni

Scrisă în anul 376

I

Cîte am frămîntat eu însumi în inima mea, după ce am auzit vorbindu-se despre suferinţa cu care aţi fost încercaţi de către vrăjmaşii lui Dumnezeu, m-am gîndit că ar fi bine să vi le istorisesc şi vouă prin scrisoarea aceasta. Într-o vreme socotită vreme de pace Voi v-aţi dobîndit o fericire care-i pregătită celor «prigoniţi din pricina numelui» [1] lui Hristos. Căci nu fiindcă un nume plăcut şi binevenit a fost dat lucrătorilor răului, ci pentru că trebuie să vedem în faptele lor altceva decît fapte duşmănoase. Eu cred că-i mai de temut războiul ce ni-l fac cei din neamul nostru, pentru că de duşmanii declaraţi e uşor să te păzeşti [2], în schimb sîntem expuşi inevitabil la tot felul de neplăceri din partea celor care trăiesc printre noi. Tocmai dintr-o astfel de pricină au pornit şi relele care au dat peste Voi. Şi părinţii voştri au fost prigoniţi, dar aceasta o făceau cei care se închinau la idoli. Le-a fost răpită şi lor viaţa, casele le-au fost nimicite, ei înşişi erau surghiuniţi de cei care se luptau pe faţă împotriva numelui lui Hristos. În schimb, cei care ne prigonesc azi pe noi nu ne urăsc mai puţin decît aceia, iar ca să înşele mulţimea, ei se dau drept purtători ai numelui lui Hristos, pentru ca nici cei care suferă cu adevărat prigoane să n-aibă mîngîierea deplină că de fapt numai «mărturisesc» pentru credinţă, căci chiar dacă mulţimea mai neînvăţată recunoaşte şi ea că ni se face nedreptate, totuşi ea

---

*. *I Cor.* 10, 13.

1. *Matei*, 5, 11.

2. În amărăciunea sa faţă de lupta din culise dusă împotriva ortodocşilor şi mai ales a monahilor, Sf. Vasile face o asemănare cu lupta dusă de persecutorii păgîni împotriva martirilor de pe vremuri, numai că cea de acum e mult mai amară la gust pentru că persecutorii de acum se dau drept «creştini».

nu socoteşte drept martiraj moartea pe care noi o îndurăm pentru adevăr.

Iată de ce sînt convins că Dreptul Judecător ne pregăteşte mai mare răsplată decît celor care sufereau atunci martiriul; aceia se puteau justifica prin aprobarea oamenilor şi în acelaşi timp aşteptau şi răsplata lui Dumnezeu, pe cînd noi nu primim de la popor ca recunoaştere cinstea cuvenită pentru faptele noastre bune. E firesc, aşadar, ca în viaţa viitoare să fie rezervată o răsplată mult mai bogată muncilor îndurate pentru credinţă.

II

De aceea vă cerem să nu vă pierdeţi curajul la vremuri de mîhnire, ci să vă reînnoiţi în dragostea de Dumnezeu şi rîvna voastră să crească cu fiecare zi, bineştiind că prin voi trebuie salvat restul credinţei [3], pe care Domnul o va afla la venirea Sa pe pămînt. Nu trebuie să vă tulburaţi dacă unii episcopi au fost alungaţi din Bisericile lor. Dacă s-au ivit şi trădători printre clerici, nu trebuie să se clatine încrederea noastră în Dumnezeu. Nu numele sînt cele care ne mîntuiesc pe noi, ci cugetele şi adevărata noastră dragoste faţă de Creatorul nostru. Gîndiţi-vă că în capcanele care I-au fost întinse Mîntuitorului nostru arhiereii, cărturarii şi bătrînii erau cei care unelteau aceste curse, că nu întîlneai decît cîţiva oameni din popor care să primească cuvîntul cu suflet sincer, că nu numărul mare al mulţimii s-a mîntuit, ci doar cei aleşi de Dumnezeu. Să nu vă speriaţi de mulţimea poporului care, ca şi apele mării, se lasă dusă de vînturi în toate direcţiile. De-ar rămîne numai unul să se mîntuiască aşa ca Lot în Sodoma [4], acela ar trebui să rămînă pînă la dreapta judecată cu o nădejde neclintită în Hristos, pentru că Domnul niciodată nu va părăsi pe sfinţi. Rugaţi-vă sincer pentru nenorocitul meu suflet.

EPISTOLA 258

Către episcopul Epifanie

Scrisă în anul 377

I

Ceea ce era de aşteptat de mult timp, după proorocia Mîntuitorului, se confirmă acum prin realitatea faptelor, că «din pricina înmulţirii

3. *Luca* 18, 8.
4. *Fac.* 19, 1—38.

fărădelegii iubirea multora se va răci» [1], fapt care a ajuns dominant la noi, dar care e contrazis de scrisoarea adusă de la Prea Sfinţia Ta. Într-adevăr, ea e un semn real şi neobişnuit al dragostei cu care ţi-ai adus aminte de mine, un om atît de modest şi de mică vrednicie, căruia i-ai mai trimis să-l viziteze şi cîţiva fraţi, purtători vrednici ai unor scrisori irenice. Nimic nu-i mai rar decît o astfel de privelişte, astăzi, cînd toţi sîntem priviţi cu bănuială din toate părţile. Oamenii de azi nu mai au inimă, nicăieri nu auzi de compătimire, de lacrimi vărsate pentru vreun frate aflat în suferinţă. Nici prigoanele dezlănţuite împotriva celor ce luptă pentru adevăr, nici Biserici nenumărate care o duc numai într-un geamăt, nici şirul lung de greutăţi care ne învăluie nu sînt în stare să ne mişte şi să provoace înţelegere pentru cel din jurul nostru. Ne revoltăm împotriva căderilor, mărim şi mai mult rănile, facem şi mai grele pătimirile provocate de eretici într-o vreme cînd noi, care lăsăm să se înţeleagă că avem în credinţă aceleaşi vederi, ne îndepărtăm unul de altul pentru cine ştie ce fleacuri mărunte. Şi atunci cum să nu admiri pe cel care arată în astfel de împrejurări o dragoste curată şi deschisă faţă de aproapele său şi care tocmai de dincolo de atîtea mări şi ţări, care despart trupurile noastre, ne bucură sufletele cu atîtea solicitări ?

II

Ceea ce am mai admirat la Tine e faptul că ai privit cu durere dezbinarea fraţilor de pe Muntele Măslinilor [2] şi vrei să încerci o împăcare între ei. Nu ţi-au scăpat nici uneltirile urzite de alţi tulburători, ci te-ai angajat şi în această privinţă cu o nouă sarcină, lucrare pe care iarăşi am aprobat-o. Dar ceea ce n-am crezut că poate pleca de la Tine a fost faptul că ai încredinţat îndreptarea acestor lipsuri unui om ca mine, care nu prea sînt condus de harul lui Dumnezeu, pentru că trăiesc printre păcate şi acum nu mai am nici o destoinicie în cuvinte [3], pentru că m-am îndepărtat sufleteşte de orice înţelepciune deşartă şi pentru că n-am ajuns încă să stăpînesc deplin nici dogmele adevărului.

Am răspuns, deci, prea iubiţilor noştri fraţi de pe Muntele Măslinilor (Eleon), lui Paladiu al nostru şi italianului Inochentie în legătură cu ceea ce ne-ai scris, şi anume că la Simbolul credinţei din Niceea noi

1. *Matei* 24, 12.

2. E vorba de erezia lui Apolinarie, care tăgăduia integritatea firii umane a Mîntuitorului şi care a izbucnit mai întîi între nişte călugări pe Muntele Măslinilor.

3. Iarăşi o modestie din partea Sf. Vasile. Cunoştinţa sa cu bătrînul Epifanie al Ciprului († 403) se va fi făcut prin Diodor din Tars, ascuns la Antiohia din pricina arienilor. Acolo venise şi Epifanie să ajute pe ortodocşi să-şi aleagă un ortodox în locul lui Vitalie, hirotonit de ereticul Apolinarie. Din păcate nici el n-a reuşit în planul său.

n-avem voie nici să adăugăm ceva, nici să prescurtăm, în afară de doxologia legată de Duhul Sfînt, pentru că despre Duhul Sfînt Părinții noștri n-au făcut mențiune decît în treacăt, întrucît pînă atunci problema în sine nu fusese încă adusă în discuție. Cît despre dogmele atinse în Simbolul credinței privitoare la întruparea Domnului, noi nici nu le-am pus în discuție și nici nu am argumentat acceptarea lor, pentru că depășesc puterea noastră de înțelegere, întrucît, după cum știm, în momentul în care ne atingem de simplitatea credinței atunci nu vom mai putea pune capăt discuțiilor, pentru că veșnic principiul contradicției ne va duce tot mai departe și vom tulbura continuu cugetele oamenilor de rînd prin introducerea celor mai stranii idei.

III

În ceea ce privește Biserica din Antiohia (mă gîndesc la cea care a păstrat aceleași vederi cu ale noastre), de ne-ar hărăzi Dumnezeu bucuria s-o vedem odată unificată! Ea e deosebit de expusă intrigilor dușmanului, care vrea să se răzbune pe ea pentru motivul că aderenții ei aici au luat pentru prima dată numele de creștini [4]. În Antiohia erezia face dezbinare nu numai între creștini și arieni, ci chiar și între creștinii înșiși. În ce mă privește pe mine, întrucît prea venerabilul episcop Meletie a fost cel dintîi care a vorbit deschis pentru adevăr și a susținut această luptă încă din vremea împăratului Constanțiu, și întrucît Biserica mea l-a avut în comuniune și l-a iubit în mod deosebit pentru rezistența lui statornică și neclintită, cu ajutorul lui Dumnezeu, eu am păstrat pînă acum legătura cu el și cu voia Lui o voi păstra și de acum înainte. Chiar și prea fericitul papă Atanasie, atunci cînd a venit de la Alexandria, dorea fierbinte să păstreze contactul cu Meletie, dar din pricina unor sfetnici răi unirea dintre ei s-a amînat un timp, ceea ce ar fi fost bine să nu se fi întîmplat. N-am primit niciodată în comuniune pe nimeni altul din cei care au mai încercat ulterior [5], nu pentru că i-am fi socotit nevrednici, ci pentru că n-am avut nici un motiv să-l osîndim pe acesta [6]. Cu toate că am auzit vorbindu-se multe pe socoteala fraților acestora, eu nu le-am dat crezare, pentru că acuzații nu se găseau de față cu acuzatorii, cum cere Scriptura: «Nu cumva Legea noastră judecă pe om dacă nu-l ascultă mai întîi și nu știe ce a

4. *Fapte*, 11, 26.
5. Pe Paulin.
6. Adică pe Meletie. În epistola 89 Sf. Vasile spune lui Meletie: «Venerabilul Atanasie ar fi vrut să se unească cu noi și a făcut tot ce a fost cu putință din partea lui, dar s-a întristat căci atunci a trebuit să plece fără a fi putut restabili comuniunea».

făcut ?» 7. Iată de ce nu putem să le scriem, prea cinstite frate, şi nu trebuie să fim siliţi s-o facem.

Dar după cum zici Tu n-ar trebui nici să ne unim cu unii, nici să ne ferim de ceilalţi, ci mai bine să aducem la starea primordială elementele dezbinate. De aceea întîi şi întîi roagă-te. În al doilea rînd, îndeamnă-i să-şi lase la o parte ambiţiile şi, ca să redea Bisericii puterea ei şi să îngenunche orgoliul duşmanilor, să caute să se unească între ei.

Mult mi-a mîngîiat sufletul şi adaosul precis în care ai explicat deplin lucrurile, teologhisind că e necesar să mărturisim existenţa a trei ipostasuri (sau persoane, n.tr.). Să înveţe, dar, de la Tine fraţii antiohieni, cu toate că şi pînă acum au ştiut-o, căci e limpede că Tu n-ai fi ales comuniunea cu ei dacă nu te-ai fi asigurat dinainte despre ei.

IV

Poporul maguseilor [8], despre care Te-ai învrednicit să-mi ceri informaţii în altă scrisoare, e foarte răspîndit pretutindeni în părţile noastre, pentru că s-a infiltrat în calitate de colonişti aduşi de mult din Babilon. Ei au obiceiuri aparte, n-au legături cu alţi oameni şi e cu totul imposibil să stai de vorbă cu ei, pentru că sînt robiţi de diavol spre a face voia lui. La ei nu există nici cărţi, nici dascăli care să-i înveţe dogmele, ci sînt crescuţi în tradiţii nebuneşti, iar nelegiuirea se transmite din tată în fiu. În afară de aceste obiceiuri, pe care le poate constata oricine, ei se feresc ca de un lucru necurat să junghie vreun animal, cerînd străinilor să le sugrume vitele de care au nevoie în alimentaţie. În schimb se bălăcesc în căsătorii nelegitime, focul e cinstit ca zeitate şi altele de acest fel.

În privinţa genealogiilor magilor, începînd cu Avraam nimeni pînă acum nu ni le-a istorisit, în schimb maguseii pun ca protopărinte al neamului lor un oarecare Zarnuas. Altceva nu mai pot scrie Prea Sfinţiei Tale despre ei [9].

EPISTOLA 259

Către călugării Paladios şi Inochentios *

Scrisă în anul 377

Cît de mult vă iubesc eu trebuie să o deduceţi după dragostea pe care mi-o arătaţi şi voi mie. Mereu am dorit să fiu un făcător de pace,

7. *Ioan*, 7, 51.
8. Din Arabia.
9. Se vede că Sf. Epifanie căuta să-şi îmbogăţească informaţiile despre credinţa maguseilor, despre care şi scrie în *Panarion*, Migne, P. G., 42, 797.
*. Aproape nu e scrisoare în care să nu ceară Sf. Vasile să se facă rugăciuni pentru el. Cu atît mai mult cere acest lucru de la monahi. A se vedea şi epist. 258.

dar pentru că nu am reușit, m-am întristat. Cum n-ar fi așa? Și totuși din pricina aceasta nu pot urî pe nimeni, căci știu că tocmai binele păcii este cel care ne-a fost răpit. Dacă dihonia neînțelegerilor vine din altă parte, să dea Dumnezeu ca să se astîmpere odată și cei care le-au pornit! De bună seamă, eu nu vă pot cere să veniți mai des pe la mine dar nici să nu credeți că ne-ați stingheri dacă ați da pe la noi. Știu că oamenii care și-au ales viața dusă în sărăcie și care își procură cu mîinile lor cele necesare nu pot lipsi mult timp de la casele lor. Dar oriunde ați fi, aduceți-vă aminte și de mine și rugați-vă cel puțin să fim în pace cu noi înșine și cu Dumnezeu, fără ca să ne tulbure vreun gînd oarecare.

EPISTOLA 260

Către episcopul Optim [1]

Scrisă în anul 377

I

Întotdeauna îmi place să mă uit la copii, atunci cînd văd în purtarea lor cuminţenie și statornicie, care se ridică deasupra vîrstei lor, și cînd mai văd că sînt și evlavioși, lăsîndu-ne să nădăjduim de la ei ceva deosebit în viitor. Dar cînd i-am mai văzut și venind la mine cu o scrisoare de la tine, mi-au fost de două ori dragi. Cînd am citit și această scrisoare și am văzut în ea întreaga Ta purtare de grijă față de Biserică, precum și interesul pentru lectura Sfintelor Scripturi, am dat slavă lui Dumnezeu, rugîndu-L să reverse din bunătățile Sale peste cei care-mi aduceau o astfel de scrisoare, precum și celui care mi-a scris-o.

II

Mi-ai cerut să-ți spun care poate fi înțelesul acelui cuvînt des repetat în diferite prilejuri «tot cel ce va ucide pe Cain înșeptit se va pedepsi» [2]. Prin aceasta mi-ai dat să înțeleg, de la început, că tu ții strict porunca dată de Pavel lui Timotei [3] — încă o dovadă clară că-ți place

1. Episcop în Antiohia Pisidiei, Optim era bun prieten cu Grigorie de Nazianz. Se vede că el obișnuia să pună întrebări acestor mari dascăli la care el dădea uneori răspunsuri copilăroase. De aici aluzia discretă de la începutul acestei epistole. Tema acestei lungi epistole e răspunsul dat în legătură cu «pedepsirea de șapte ori» (resp. înșeptită) pentru cel care va ucide pe Cain (*Fac.* 4, 15) și despre păcatul lui Lameh (*Fac.* 4, 23—24). Sf. Vasile adîncește ideea că ispășirea răului e o normă de drept imprescriptibil.

2. *Fac.* 4, 5.

3. *I Tim.* 4, 13.

citirea Scripturilor —, apoi m-ai înviorat şi pe mine, bătrînul amorţit de vîrstă, de boală şi de mulţimea supărărilor care s-au abătut asupra mea, copleşindu-mi viaţa, cu mintea ta mi-ai încălzit din nou fiinţa, care era asemenea cu cea a animalelor care se tupilează în vizuină, şi prin aceasta m-ai readus parcă la starea de veghe şi la lucrările vieţii.

Citatul amintit se poate tîlcui simplu de tot, dar în acelaşi timp el se poate înţelege şi în chip deosebit. Înţelesul cel mai simplu care se poate tîlcui uşor, de oricine, e acesta : Cain trebuie pedepsit de şapte ori pentru cele ce a făcut. Într-adevăr, nu-i cazul ca un judecător conştiincios să stabilească răsplăţi absolut egale pentru faptele săvîrşite, în schimb trebuie ca acela care a dat dovadă de o nelegiuire atît de mare să-şi plătească datoria cu dobîndă ca el să devină mai bun în urma pedepselor şi să înveţe şi alţii din exemplul lui. Întrucît, dar, a fost hotărît despre Cain ca să plătească de şapte ori ca pedeapsă pentru greşelile lui, acela care-l va ucide va anula, zice Scriptura, această hotărîre dată în legătură cu el de judecata cea dumnezeiască. Acesta-i înţelesul aşa cum se vede el la prima lui lectură.

III

Întrucît cugetarea oamenilor sîrguincioşi e făcută să scruteze adîncurile, ea se întreabă cum se poate împăca dreptatea cu acest «înşeptit», adică dacă e vorba de şapte ispăşiri pentru păcatul săvîrşit ori dacă nu-i decît un singur păcat ? Or Scriptura dă ca limită pentru iertarea păcatelor numărul de şapte. «Doamne, de cîte ori va greşi faţă de mine fratele meu şi-i voi ierta lui ? (întreabă Petru pe Domnul, n.tr.). Oare de şapte ori ?». La care Mîntuitorul îi răspunde : «Nu zic ţie de şapte ori, ci de şaptezeci de ori cîte şate» [4]. Deci Mîntuitorul n-a trecut la alt număr, spre a arăta limita iertării, ci a rămas la acelaşi număr, înmulţindu-l însă de şapte ori. Tot aşa după şapte ani evreul putea să se elibereze din robie [5]. Şapte săptămîni de ani aduceau, după ei, vestitul jubileu, în timpul căruia pămîntul respecta sabatul, datoriile erau anulate, robii eliberaţi [6] şi astfel, aşa-zicînd, se începea o viaţă nouă de la început, timp în care cea veche îşi primea sfîrşitul în cel de al şaptelea număr.

Aceste obiceiuri erau simboluri ale veacului, care-şi face revoluţia în cicluri de cîte şapte zile ale săptămînii în drumul căruia sîntem cu-

4. *Matei* 18, 21—22. Nu trebuie uitat că Sf. Vasile citează totdeauna după textul Septuagintei. În textul ebraic înţelesul versetului din *Fac.* 4, 5 e acesta : dacă va ucide cineva pe Cain, acela va fi pedepsit de 7 ori ca şi cum ar fi comis 7 ucideri. Cf. Y. Courtonne, *op. cit.*, III, 106—107.

5. *Deut.* 15, 12.

6. *Lev.* 25, 10.

prinşi şi noi : în acest an păcatele se iertau după binevoitoarea înţelegere a Domnului nostru, ca să nu fim daţi pedepsei fără de sfîrşit a veacului viitor. Aşadar cuvîntul «de şapte ori» se foloseşte din pricina înrudirii lui şapte cu lumea aceasta, pentru că oamenii îndrăgostiţi de această lume trebuie să-şi afle pedeapsa, mai ales obiectele care i-au făcut să-şi aleagă o viaţă păcătoasă.

Cît despre ispăşiri, dacă vrei să vorbim despre păcatele săvîrşite de Cain, vom da iar de numărul şapte, iar dacă se designează pedepsele pe care Judecătorul le-a rînduit pentru el, nu ne-am înşela nici în ce priveşte înţelesul cuvîntului «ispăşire». În ceea ce a îndrăznit Cain să facă, primul păcat este invidia din pricina preferinţei al cărei obiect era Abel ; al doilea e viclenia cu care s-a adresat fratelui său cînd a zis : «Să ieşim la cîmp» [7], a treia e uciderea, care e o potenţare a răului, a patra constă în faptul că e vorba tocmai de uciderea unui frate, ceea ce-i o nelegiuire şi mai mare ; a cincea ne prezintă pe Cain ca fiind primul om ucigaş, care a lăsat lumii întregi o pildă atît de nenorocită ; a şasea greşeala a lui Cain o formează faptul că i-a pus pe părinţi în doliu, iar cea de a şaptea e faptul că a minţit pe Dumnezeu, întrucît la întrebarea Domnului : «Unde este Abel, fratele tău ?», el a răspuns : «nu ştiu !» [8]. Aşadar şapte vini trebuiau ispăşite de Cain pentru uciderea comisă de el. Cînd Domnul i-a zis : «Blestemat să fie pămîntul care s-a căscat ca să primească sîngele fratelui tău» [9] şi apoi continuă : «Gemînd şi tremurînd vei fi pe pămînt» [10]. La care Cain a replicat : «Dacă mă scoţi azi de pe faţa pămîntului mă voi ascunde şi de la faţa Ta şi voi fi gemînd şi tremurînd pe pămînt şi oricine mă va afla mă va omorî» [11]. La acestea a răspuns Domnul : «Nu aşa ; tot cel ce va omorî pe Cain de şapte ori se va pedepsi» [12]. Cain credea că orice prim venit îl va prinde uşor, pentru că nu mai avea siguranţa pe care ţi-o dă pămîntul (acest pămînt care fusese blestemat din pricina lui) şi că e lipsit de ajutorul lui Dumnezeu, fiind supărat pe el din pricina nelegiuirii pe care o săvîrşise. Astfel, era convins că nu mai are de aşteptat nici un ajutor, nici de pe pămînt, nici de la cer : «şi va fi că tot cel ce mă află mă va omorî». Or Scriptura combate greşeala lui Cain, spunînd : «Nu aşa», adică tu nu vei fi omorît. Şi, într-adevăr, moartea e un cîştig pentru cei pedepsiţi, pentru că le aduce scăpare de chinuri. Dar fiindcă expresia «ispăşire» e luată în două înţelesuri, designînd totodată atît păcatul pentru care a

7. *Fac.* 7, 8.
8. *Fac.* 4, 9.
9. *Fac.* 4, 11 (sic !).
10. *Fac.* 4, 12 (ed. 1914).
11. *Fac.* 4, 14 (ed. 1914).
12. *Fac.* 4, 15 (ed. 1914).

fost pedepsit, cît și modul pedepsirii lui, să vedem dacă într-adevăr sînt șapte feluri de chinuri date celui care s-a purtat atît de rău.

IV

Cele șapte păcate ale lui Cain au fost numărate în capitolul precedent al acestei scrisori. De astă dată vom căuta să vedem dacă suferințele care i-au fost date ca pedeapsă sînt într-adevăr în număr de șapte. Și iată că așa stau lucrurile. Începînd cu întrebarea : «unde este fratele tău, Abel ?», întrebare pe care i-a pus-o Stăpînul iubitor de oameni, nu pentru că voia să afle acel loc, Dumnezeu a vrut să-i dea prilejul lui Cain să exprime părerea de rău, așa după cum o arată chiar cuvintele lui. Atunci cînd el a tăgăduit că ar ști, Dumnezeu l-a convins îndată spunîndu-i : «glasul sîngelui fratelui tău strigă după Mine din pămînt» [13], încît cuvintele «unde este fratele tău, Abel» i-au dat ucigașului prilej de a lua cunoștință de păcatul săvîrșit fără ca să aducă lui Dumnezeu o informație nouă. Dacă nu s-ar fi întîmplat să-l caute Dumnezeu, Cain ar fi avut pretext să spună că ar fi fost părăsit și că nu i s-ar fi lăsat nici un prilej pentru pocăință. De aceea s-a prezentat însuși doctorul, pentru ca bolnavul să aibă la cine alerga. Însă Cain nu numai că-și ascunde rana, ci-și mai adaugă una atunci cînd minte spunînd «nu știu, au doară eu sînt păzitorul fratelui meu ?» [14].

Și iată, de acum înainte el începe să-și numere pedepsele : «Blestemat să fie pămîntul din pricina ta» [15]. Prima pedeapsă. Un fel de destin tainic îl așteaptă pe Cain și-l silește să lucreze pămîntul, încît, chiar dacă ar mai vrea-o, el n-ar mai avea posibilitatea să se odihnească, iar un cui al suferinței îl ține mereu țintuit de pămîntul pe care l-a urît și care a ajuns blestemat din cauza lui pentru că se murdărise cu sîngele fratelui. «Vei lucra pămîntul» ; groaznică pedeapsă, să-ți petreci viața cu cei pe care tu îi urăști, să locuiești împreună cu un vrăjmaș ; cu un dușman care nu te lasă să te odihnești ! «Vei lucra pămîntul», cu alte cuvinte, pornit cu înverșunare la scormonirea pămîntului, tu să nu mai ai odihnă și libertate nici noaptea, nici ziua să nu mai scapi de oboseli, iar ceea ce-i și mai josnic decît un stăpîn fără milă — să simți în chip tainic nevoia de a porni la lucru. «Și cînd vei lucra pămîntul, acesta nu-și va mai da roadele sale» [16].

Chiar și atunci cînd această robotă nesfîrșită ți-ar da un rezultat oarecare, munca în sine n-ar fi o pedeapsă chiar atît de grea pentru cel

---

13. *Fac.* 4 10.
14. *Fac.* 4, 9.
15. *Fac.* 4, 11 (sic !)
16. *Fac.* 4, 12.

ce s-ar încrîncena şi s-ar obosi fără încetare. Întrucît truda omului e fără sfîrşit, iar oboseala pe care ţi-o provoacă pămîntul e şi ea de multe ori fără rod (întrucît nici ea nu-şi dă roadele sale), urmează cea de-a treia pedeapsă : sterilitatea muncilor : «Şi vei fi gemînd şi tremurînd pe acest pămînt» [17]. Şi acum se adaugă încă două la cele trei pedepse : geamătul continuu şi tremuratul trupului din pricină că mădularele nu-şi au sprijinul care provine din putere, întrucît s-a folosit rău puterea trupului, s-a primejduit întreaga alcătuire a lui, aşa încît se clatină şi tremură nefiind în stare nici pîinea să şi-o ducă cu uşurinţă la gură şi mai neputincios cînd ia băutura, pentru că mîna sa nelegiuită, după ce a săvîrşit fapta aceea urîtă, nu mai este în stare să-şi vină într-ajutor nici pentru trebuinţele proprii şi pentru necesităţile trupului său [18].

O altă pedeapsă este aceea pe care Cain o dă pe faţă atunci cînd spune : «de mă izgoneşti acum de pe pămînt, mă voi ascunde de la faţa Ta» [19]. Ce înseamnează «dacă mă izgoneşti de pe pămînt» ? Înseamnă că îl scoate din uşurinţele pe care pămîntul i le dă. Cain nu era încă mutat în alt loc, în schimb se înstrăinase de bunurile de pe el. «Mă voi ascunde de la faţa Ta». Cea mai grea pedeapsă pentru cei înţelepţi este despărţirea de Dumnezeu. «Şi se va întîmpla că oricine mă va întîlni mă va ucide». Cain face o presupunere care decurge din cele precedente : dacă sînt izgonit de pe pămînt şi dacă mă ascund departe de faţa Ta, însemnează că voi fi omorît de cel dintîi trecător. Ce zice Domnul ? «Nu, nu va fi aşa». Şi a pus un semn pe Cain : aceasta-i cea de-a şaptea pedeapsă, aceea de a nu fi ascunsă şi de a putea fi cunoscută de toată lumea, printr-un semn clar, că el e autorul acestor fapte nelegiuite. Pentru cine judecă drept, ruşinea e cea mai aspră dintre pedepse. Ea va rămîne în picioare şi la Dreapta Judecată — aşa am înţeles — pentru că unii vor învia pentru o viaţă veşnică, alţii pentru o ruşine şi batjocură veşnice.

V

Urmează acum o altă întrebare de acelaşi fel, şi anume despre cuvintele spuse de Lameh femeilor sale : «am ucis un om pentru rana mea şi un tînăr pentru vînătaia mea» [20]. Dacă pentru Cain va fi răzbunarea de şapte ori, apoi pentru Lameh «de şaptezeci de ori cîte şapte» [21]. Despre Cain cred unii că a fost omorît de Lameh, că ar fi

17. *Fac.* 4, 12 (ed. 1914).
18. Această osîndă trebuie luată mai mult în sens moral.
19. *Fac.* 4, 19.
20. *Fac.* 4, 23—24. Desigur că acest număr nu vrea să fie înţeles în sens literal, ci simbolic, moral.
21. *Ioan* 1, 24.

supravieţuit pînă la acea generaţie ca să sufere o pedeapsă şi mai îndelungată. Acest lucru nu-i adevărat. Se vede, într-adevăr, că Lameh a săvîrşit două omoruri, după cum ne-o spune el însuşi : «am ucis un bărbat şi un tînăr, pe bărbat pentru rană, pe tînăr pentru vînătaie, căci una e rana şi altceva e vînătaia ; una e bărbatul şi altceva e tînărul». Dacă pentru Cain va fi răzbunarea de şapte ori, apoi pentru Lameh «de şaptezeci de ori cîte şapte». E drept ca eu să sufăr 490 de pedepse dacă Dumnezeu a pronunţat pentru Cain o dreaptă judecată pentru că i s-au dat şapte pedepse. Căci după cum acela n-a învăţat de la altul să ucidă, tot aşa n-a văzut nici alt ucigaş suferind pedeapsă, pe cînd eu mereu aveam sub ochi pe acest om gemînd şi tremurînd, pentru că pe mine, care dovedeam marea mînie a lui Dumnezeu, totuşi pilda lui nu m-a făcut mai înţelept. Drept aceea, am meritat să execut 490 de pedepse.

Unii au ajuns la o astfel de tălmăcire, care nu-i nici ea potrivnică învăţăturii Bisericii, pentru că de la Cain şi pînă la potop au trecut şapte rînduri de oameni şi îndată a venit peste ei pedeapsa, pentru că păcatul se răspîndise foarte tare. Însă păcatul lui Lameh n-avea nevoie de potop pentru ca să fie vindecat, ci numai de Cel «Care ridică păcatul lumii» [22]. Numără, dar neamurile de la Adam pînă la vremea lui Hristos şi vei găsi după genealogia dată de Luca cum că Mîntuitorul S-a născut în cea de a şaptezecea generaţie.

Aşadar, am lămurit aceste probleme după cum am putut. Desigur c-am lăsat la o parte multe amănunte care ar mai fi putut fi explicate, dar n-am vrut să prelungesc lucrurile mai mult decît ar fi încăput într-o scrisoare. Pentru înţelepciunea ta este îndeajuns ceea ce ne spune Scriptura, cînd zice : «Dă sfat celui înţelept şi el se va face şi mai înţelept» şi : «Înţeleptul care a primit un cuvînt îl va aproba şi va mai adăuga încă» [23].

VI

În schimb, cuvintele spuse de Simeon Mariei au un înţeles care n-are nimic complicat şi nici adînc. «Şi i-a binecuvîntat Simeon şi a zis către Maria : Acesta este pus spre căderea şi spre ridicarea multora din Israel şi ca un semn care va stîrni împotriviri, şi prin sufletul tău va trece sabie, ca să se descopere gîndurile din multe inimi» [24]. M-am mirat văzîndu-te că laşi afară, ca fiind destul de limpezi, cuvintele amintite, ca să te opreşti numai la aceste vorbe : «prin inima ta va trece

22. *Pilde* 9, 9.
23. *Înţ. Sir.* 21, 16 (sic !), citaţie liberă.
24. *Luca* 2, 34—35.

sabie». Ca să explici cum a putut fi pus un astfel de suflet spre pedeapsă și spre înviere, și să spui care-i semnul împotrivirii, așa ceva nu-mi pare mai puțin greu decît să răspunzi de pildă la cea de a treia întrebare : cum va trece sabia prin sufletul Mariei ?

VII

Cred că Mîntuitorul e pentru cădere și pentru înviere, dar nu pentru că unii cad și alții se ridică, ci tocmai pentru că din noi cade ce e mai rău și învie ceea ce-i mai bun[25]. Arătarea Domnului e în stare să nimicească patimile trupului și să trezească însușirile proprii sufletului. Dacă Pavel spune «Cînd sînt slab, atunci sînt tare»[26], însemnează că același om poate fi totodată și slab și tare, adică slab din pricina trupului, dar e tare cu sufletul. Așa și Mîntuitorul, nu le dă unora prilejuri de cădere, iar altora de înviere. Cei care cad, e limpede că din poziția lor verticală, pe care o aveau înainte, din aceasta cad, pe cînd necredinciosul nicicînd nu stă drept, ci mereu se tîrăște pe jos ca șarpele. Deci păcătosul nu stă într-o anumită poziție, din care să poată cădea, întrucît el deja se tîrăște pe jos din pricina necredinței. De aici și prima binefacere : cel care petrece în păcat cade și moare ca să trăiască apoi dreptății și să învieze, căci credința în Hristos ne dăruiește amîndouă harurile. Cade așadar ceea ce-i mai rău, pentru ca în locul lui să aibă prilej să învieze binele ! Dacă nu părăsim desfrîul, atunci nici înțelepciunea nu inviază. Dacă nu părăsim nebuniile, nici cumințenia nu se va ivi. Așa trebuie înțelese cuvintele : «spre căderea și ridicarea multora».

VIII

«Ca un semn, care va stîrni împotriviri». Știu că în Scriptură crucea e numită «semn». «Moise, zice Scriptura, a făcut un șarpe și l-a pus pe semn»[27], adică pe o cruce. Avem aici un semn, care ne arată ceva neașteptat și nevăzut : propriu-zis și iudeii îl vedeau, dar era înțeles numai de mințile pătrunzătoare. Și astfel oamenii nu încetează nici azi să se certe cînd vine vorba de întruparea Mîntuitorului. Unii declară că El a luat asupră-Și un trup, alții spun că venirea Lui a fost netrupească ; unii afirmă că a avut un trup supus suferinței, alții că nu se preocupa decît în aparență de misiunea pe care trupul Său trebuia s-o ducă la îndeplinire, unii spun că a avut un trup pămîntesc , alții un trup ceresc ; unii că a existat din veșnicie, alții că abia prin Maria Și-a luat

25. Desigur nu cad și nici nu învie aceiași, ci după ce vor primi sau nu pe Mîntuitorul cel vestit de prooroci.
26. *II Cor.* 12, 10.
27. *Num.* 21, 9 (ed. 1914).

începutul. Iată de ce s-a putut zice: «ca un semn care va stîrni împotriviri».

IX

Scriptura ne vorbește de sabia cuvîntului, în stare să pună la încercare și să deosebească gîndurile, care «pătrund pînă la despărțitura sufletului și duhului, dintre încheietură și măduvă» [28]. Or, din momentul Patimilor, orice suflet a fost supus la un fel de îndoială, după cuvîntul Domnului, care zice: «voi toți vă veți sminti întru Mine» [29]. Iată de ce Simeon a proorocit despre Maria: «cînd te vei ridica în picioare lîngă cruce, cînd vei vedea ce se întîmplă și vei auzi glasuri, atunci, după mărturia lui Gavriil, după tainica cunoaștere a zămislirii dumnezeiești, după marea descoperire a minunilor, atunci vei avea un fel de tulburare în sufletul tău. Pentru că trebuia ca Domnul să guste moarte pentru noi toți și, odată ajuns victimă de ispășire pentru lume, să îndrepteze pe toți oamenii în sîngele Său. Tu, dar, care ai învățat de sus cele despre Domnul, vei simți o oarecare îndoială, ca un fel de sabie» [30]. «Ca să se descopere gîndurile din multe inimi» [31]. Iată ce vor să ne spună și aceste cuvinte: după «smintirea» legată de crucea lui Iisus va veni de la Mîntuitorul, pentru ucenici și chiar și pentru Maria, o vindecare rapidă, care le va întări inimile ca să creadă în El. Așa l-am văzut și pe Petru, care, după ce «s-a smintit», s-a legat mai tare de credința în Hristos. Deci ceea ce era omenesc a fost convins despre slăbiciune, pentru ca astfel să iasă la lumină și mai tare puterea Domnului.

EPISTOLA 261

Către locuitorii din Sozopole

Scrisă în anul 377

I

Am citit, preacinstiți frați, scrisoarea pe care mi-ați scris-o în legătură cu ceea ce se petrece la Voi. M-ați făcut astfel părtaș și pe mine la grijile voastre, ca să port și eu grijă de lipsurile voastre și de rîvna

28. *Evr.* 4, 12.
29. *Matei* 26, 31.
30. Interpretarea mesianică a cuvintelor spuse de Simeon Mariei e redată liber, pe înțeles omenesc.
31. *Luca* 2, 35.

de care daţi dovadă, lucruri pentru care am adus slavă lui Dumnezeu. Dar totodată am gemut de supărare cînd am înţeles că în afară de tulburarea pe care arienii au provocat-o în Biserici şi de încurcăturile pe care aceşti nenorociţi le-au făcut în învăţătura creştină, la voi şi-a făcut apariţia un grai şi mai năstruşnic, în stare să arunce pe fraţi într-o nelinişte şi mai mare, după cum ne-aţi scris, pentru că unii oameni introduc o învăţătură nouă cu care urechile credincioşilor nu sînt obişnuite şi pe care — spun ei — au scos-o din învăţăturile Scripturii.

Ne-aţi scris că sînt la voi cîţiva care tăgăduiesc, pe cît le stă în putere, chiar planul iconomiei mîntuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos, respingînd însuşi harul acestei mari «taine a creştinătăţii» [1]. E drept că veacurile trecute nu ne-au spus multe despre acest lucru, dar el a fost descoperit la vremea sa, atunci cînd, trecînd prin toate treptele dragostei pe care o nutrea faţă de neamul omenesc, Domnul Iisus ne-a învrednicit pînă la urmă de însăşi venirea Lui printre noi. A venit în sprijinul creaturii, mai întîi prin patriarhi, a căror viaţă a fost dată ca pildă şi regulă de urmat pentru cei ce voiau să păşească pe urmele sfinţilor şi care, voind să ajungă la desăvîrşire prin fapte bune, trebuiau să dovedească aceeaşi rîvnă ca şi aceia. Mai tîrziu le-a dat o lege drept ajutor, iar îngerii au primit poruncă s-o aplice prin mîna lui Moise. Au venit apoi prooroci ca să vestească mîntuirea ce urma să vină, apoi judecători, regi, drepţi, ca să săvîrşească minuni sub forme ascunse. În urma tuturor, în vremea de pe urmă, S-a arătat El însuşi în trup «născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere, ca să dobîndim înfierea» [2].

II

Or dacă venirea Mîntuitorului n-ar fi avut loc în trup, atunci Mîntuitorul n-ar fi plătit morţii preţul răscumpărării noastre şi n-ar fi nimicit puterea morţii. Într-adevăr, dacă ceea ce fusese supus puterii morţii ar fi fost altceva decît ceea ce a luat asupră-Şi Mîntuitorul, atunci moartea n-ar fi încetat de a-şi arăta mai departe lucrarea şi n-am fi avut nici un folos din suferinţele îndurate prin trupul purtător de dumnezeire. Dacă Mîntuitorul n-ar fi omorît păcatul în trup, noi n-am fi fost înviaţi în Hristos, ci am fi rămas morţi în Adam; ceea ce căzuse n-ar fi fost reînnoit, ceea ce fusese zdrobit şi doborît n-ar fi fost ridicat din nou; ceea ce devenise străin de Dumnezeu, prin înşelăciu-

1. *I. Tim* 3, 16.
2. *Gal.* 4, 4—5.

nea diavolului, n-ar fi fost din nou înrudit și înfiat de Dumnezeu [3]. Toate aceste daruri sînt nimicite de cei care spun că Mîntuitorul a venit cu trup ceresc [4].

Dar ce nevoie mai era de Sfînta Fecioară dacă trupul purtător de Hristos n-ar fi trebuit să fie luat din lutul lui Adam ? Și cine ar fi atît de îndrăzneț încît să reînnoiască acum, prin ajutorul unor termeni sofistici, și, desigur, cu mărturii scoase din Scriptură, învățătura lui Valentin, peste care liniștea s-a așezat de mult ? Căci această învățătură nelegiuită despre felul arătării Sale nu-i nouă : prima dată ea a luat naștere de la acel nebun Valentin, care, cu ajutorul cîtorva expresii scoase din Apostol, a alcătuit pentru el niște scornituri blestemate. El zicea că Mîntuitorul nu S-a făcut rob El însuși, ci S-a îmbrăcat doar «în chip de rob», după care a mai spus și că El S-a născut numai cu trup aparent [5], așa încît nu pe omul însuși l-a luat ca să se îmbrace în el. Cam aluzii de felul acesta susțin azi și acei oameni de la voi, iar aceste noi blasfemii mă întristează cumplit.

III

Să susții că simțămintele omului trec și la dumnezeirea însăși e un gest al unor oameni care nu păstrează nimic din șirul logic al gîndirii și care nu știu că una sînt afecțiunile cărnii și alta afecțiunile trupului însuflețit și, în sfîrșit, cu totul altceva cele ale unui sulfet care dispune și de un trup. Însușirea tipică a cărnii este să fie tăiată, micșorată, desfăcută ; aceea a cărnii însuflețite e să se obosească, să simtă durere, să flămînzească, să înseteze, să fie biruită de somn ; în sfîrșit, specificul sufletului care are și trup constă în griji, în neliniști, în îngrijorări și în alte afecțiuni de acest soi. Unele sînt firești și nedespărțite de ființa vie, altele provin dintr-o voință pervertită, iar ele se furișează alături de cele dintîi spre a duce o viață dezordonată și nedeprinsă cu virtutea. De aici se vede că Mîntuitorul accepta simțirile firii ca să dea siguranța unei întrupări reale, nu numai aparente, dar că toate simțămintele viciate, care tulbură liniștea vieții, El le-a respins ca ne-

---

3. Interesantă și umană viziune, prin care Hristos a respectat slăbiciunile firii, pregătind omenirea rînd pe rînd pentru primirea Sa. Despre pregătirea omenirii în vederea mîntuirii lumii au vorbit frumos Sfîntul Irineu prin ideea «recapitulării în Hristos», Ipolit prin «înalta iconomie dumnezeiască», Clement Alexandrinul prin ideea «coborîrii în trup a Mîntuitorului», Origen prin «funcțiunea revelatoare a Cuvîntului întrupat», dar mai ales Sf. Atanasie prin ideea «factorului psihic» hotărîtor în doctrina despre întruparea Cuvîntului. A se vedea A. Grillmeier, *Le Christ dans la tradition chrétienne*, Paris, 1973, p. 140 ș.u. A se vedea «P.S.B.», vol. 15, 87 și urm.

4. Cum afirma Apolinarie de Laodiceea.

5. Despre erezia gnostică a lui Valentin vorbește adeseori Origen în scrierile sale. A se vedea «P.S.B.», 6—9 la «indice».

vrednice de dumnezeirea Sa cea nepătată [6]. De aceea s-a spus că S-a născut «întru asemănarea trupului păcatului» [7]. De aceea, chiar dacă a luat asupră-Și trupul nostru cu afecțiunile lui firești, El n-a săvîrșit păcat. După cum moartea, care ne-a fost transmisă prin trupul lui Adam, a fost înghițită de dumnezeire, tot așa și păcatul a fost suprimat de dreptatea care era în Iisus Hristos. Cînd vom învia vom lua un trup care nu va fi supus morții și nici păcatului.

Iată, fraților, care sînt tainele Bisericii și care sînt tradițiile Părinților. Conjur pe orice om temător de Dumnezeu și care așteaptă judecata lui Dumnezeu să nu se lase dus de învățături străine. Dacă învață cineva altceva, dacă nu se pleacă în fața cuvintelor sănătoase ale credinței și dacă, respingînd vestirile Duhului, dă mai multă cinste propriei sale învățături decît cuvintelor evanghelice, puneți-vă în gardă împotriva unui astfel de om. Să dea Dumnezeu să ne întîlnim într-o zi, ca să putem completa, stînd de vorbă, tot ce ne-a scăpat în această scrisoare ! Într-adevăr, aveam multe lucruri de spus și n-am scris decît o mică parte din ele pentru că nu voiam să trec măsura unei scrisori. Sîntem convinși totodată că pentru cei ce se tem de Dumnezeu ajunge avertismentul pe care vi l-am dat în aceste cîteva cuvinte.

EPISTOLA 262

Către călugărul Urbikios *

scrisă în anul 377

Bine ai făcut că mi-ai scris, căci ai arătat o roadă a dragostei de loc de neglijat. Fă-o cît mai des ! Să nu crezi că pentru aceasta îți trebuie vreo scuză. Ne cunoaștem bine și știu că între oameni există pentru fiecare o egalitate de onoare, pe care ne-o dă natura : superioritatea dintre noi nu e bazată pe naștere, nici pe mulțimea banilor, nici pe alcătuirea trupească, ci pe superioritatea temerii față de Dumnezeu.

---

6. *Rom.* 8, 3.

7. Desigur că nu se putea aștepta în veacul IV nici măcar de la Sf. Vasile o formulare clară a doctrinei hristologice așa cum se va preciza ea în urma sinodului din Calcedon. Totuși Sf. Vasile argumentează bine premisele și modul întrupării.

* Urbikios pare a fi fost îndrumătorul unei comunități călugărești, dar în același timp și admirator al Sfîntului Vasile. Se vede că-i scrisese acestuia cerîndu-i diferite sfaturi. Epistola de față este unul din răspunsurile Sfîntului. Cu multă delicatețe îl îndeamnă Sfîntul Vasile să nu se sfiiască a-i cere oricînd sfaturi. Paralel se pare că, chiar și el căzuse în unele rătăciri privitoare la întruparea Domnului, care se apropiau de concepția lui Apolinarie ; de aceea epistola combate acestă «năstrușnicie».

În acest caz, ce te oprește să te temi mai mult de Dumnezeu și să fii în această privință mai mare decît mine? Scrie-mi, așadar, cît de des și ajută-mă să știu cum se poartă frații din jurul Tău și care dintre credincioșii Bisericii Tale au păreri sănătoase, ca să știu cui îi pot scrie și pe cine să mă pot baza. Întrucît sînt cîțiva, după cîte aud, care falsifică cu idei sucite dreapta credință despre Întruparea Domnului, le cer, prin mijlocirea dragostei tale, să se lase de astfel de păreri năstrușnice, și să nu mai spună că Dumnezeu însuși S-ar fi schimbat în trup, ori că n-ar fi luat prin mijlocirea Mariei trup din țărîna lui Adam, ci El însuși, cu întreaga Lui dumnezeire, s-ar fi schimbat ca să devină tot duh.

II

Această absurditate e foarte ușor de combătut. Dar fiindcă blasfemia e evidentă prin ea însăși, cred că pentru cel ce se teme de Domnul e deajuns o singură observație.

Dacă Dumnezeu «S-a transformat», însemnează că S-a și schimbat. Or, așa ceva să fie departe de învățătura și cugetarea noastră! Doar Domnul însuși a spus : «Eu sînt și nu Mă schimb» [2].

În al doilea rînd, cum au putut trece asupra noastră roadele Întrupării dacă trupul nostru n-a fost unit cu dumnezeirea, care s-a făcut stăpînă pe împărăția morții? Cel care s-a transformat și-a alcătuit un trup al Lui propriu, adică acest trup care a existat împreună cu natura divină condensată în el. Or, cum ar fi putut fi mărginită Dumnezeirea la mărimea unui trupșor dacă firea întreagă a Fiului Cel Unul-Născut a fost transformată? Eu cred că nici un om cuminte și temător de Dumnezeu nu poate suferi de o astfel de boală. Întrucît mi-a ajuns și mie la urechi zvonul că unii din cei care trăiesc în preajma Frăției Tale au fost atinși de această scrînteală de minte, am socotit că nu trebuie să mă mărginesc doar la trimiterea unor salutări, ci că scrisoarea mea trebuie să cuprindă și un avertisment care să fie în stare totodată să zidească sufletele unor oameni care se tem de Dumnezeu.

Te rog, deci, să faci în așa fel ca aceste rătăciri să-și primească de la Biserică îndreptarea lor și să stai departe de comuniunea cu ereticii, căci, să știi, în aceste privințe nepăsarea nimicește libertatea de vorbire pe care trebuie s-o avem în Hristos.

---

2. *Mal.* 3, 5.

EPISTOLA 263

Către cei din Apus

Scrisă în anul 377

I

Domnul Dumnezeul nostru, în Care nădăjduim, să Vă hărăzească fiecăruia dintre voi atîta har spre împlinirea credinței, care stă înaintea noastră, pe cît de mare este și bucuria cu care ați umplut inimile noastre, atît prin scrisorile pe care ni le-ați trimis, cît și prin prea iubiții împreună-slujitorii noștri [1], precum și prin dragostea pe care ați arătat-o față de noi întristații, căci sînteți «îmbrăcați cu milostivirea îndurării» [2], după cum ne-au dat de știre cei amintiți adineauri. Și într-adevăr, chiar dacă rănile rămîn aceleași, totuși ne-a adus o oarecare ușurare credința că avem doctori destoinici, care sînt în stare, dacă li s-ar da prilejul, să purceadă curînd la vindecarea durerilor. Pentru aceasta Vă fericim iarăși prin acești soli iubiți și Vă rugăm, dacă Domnul vă va îngădui, să purcedeți spre noi și să nu pregetați să ne vizitați, pentru că cercetarea celor bolnavi este una dintre cele mai mari porunci [3]. Iar dacă Bunul Dumnezeu și înțeleptul Iconom al vieții noastre va păstra această bucurie pentru o altă dată, atunci trimite-ți-ne măcar în scris atîtea mîngîieri cîte credeți că sînt necesare celor întristați, spre îndreptarea celor striviți de dureri. Pentru că multe sînt loviturile care s-au abătut asupra Bisericii și mare este mîhnirea ce ne-au lăsat-o. Și nădejde de ajutor n-avem de nicăieri din alt loc, dacă Dumnezeu nu ne va trimite vindecare prin Voi, care Îi sînteți slujitori adevărați.

II

Pe de-o parte, neobrăzata și nerușinata erezie a arienilor, care s-a rupt pe față de trupul Bisericii, persistă în rătăcirea ei și nu ne tulbură atît de mult, încît nelegiuirea lor e cunoscută tuturora. În schimb cei îmbrăcați în piele de oaie și care prezintă o înfățișare liniștită și blîndă, dar înlăuntru sfîșie fără milă turma lui Hristos, întrucît provin din rîn-

1. Prin mijlocirea preoților Dorotei și Sanctissim, pe care i-au trimis la Roma, în primul rînd la papa Damasus, cerînd condamnarea rătăcirilor ariene și apolinariste, dar în același timp și rechemarea lui Paulin de pe scaunul din Antiohia, scrisoarea aceasta exprima optimism în nădejdea că, în sfîrșit, față de nepăsarea descrisă de ep. 92, 240, 242, de astădată Apusul pare a veni în ajutorul Răsăritului în lupta pentru apărarea ortodoxiei.

2. *Col.* 3, 12.

3. *Luca* 10, 37.

durile noastre, ușor provoacă pierdere în inimile celor mai simpli, aceștia sînt primejdioși și greu de ocolit.

Din această pricină cerem să-i dați pe față înaintea tuturor Bisericilor Răsăritului pentru ca, ori să vină într-adevăr alături de noi, fixîndu-și atitudinea în acest sens, ori, dacă rămîn în izolarea lor, să mențină numai pentru ei acea stricăciune, fără ca, prin comuniune deschisă, să poată transmite rătăcirea lor și celor din jurul lor. Numele lor trebuie însă ținut minte, pentru ca și voi să știți cine sînt cei care ne fac tulburări, și să se facă cunoscută, prin Bisericile noastre, atitudinea lor față de noi. Chiar și declarațiile noastre nu sînt văzute cu ochi buni de mulți din pricină că, chipurile, din rivalitate personală noi am avea o atitudine mai puțin curajoasă. Voi însă, cu cît locuiți mai departe de ei, cu atîta prezentați în fața mulțimilor mai multă încredere, ca să nu mai vorbesc și de faptul că și harul lui Dumnezeu vă ajută să purtați grijă de cei aflați în suferințe. Dacă aceleași hotărîri le vestiți mai mulți deodată, atunci e limpede că mulțimea celor ce s-au hotărît vor contribui fără opoziție la primirea de către toți a acelor hotărîri.

III

Unul dintre cei care a provocat la noi mare supărare este Eustațiu de Sebasta [4], din Armenia Mică, pe vremuri fost ucenic al lui Arie, cînd acesta strălucea în Alexandria și afirma blasfemiile lui urîte împotriva Fiului Unuia-Născut, rămînînd și după aceea între cei mai autentici aderenți, în schimb cînd s-a reîntors în patrie a dat episcopului Hermoghen de Capadochia [5], care-l acuzase de erezie, mărturisire de dreaptă credință.

Și astfel primindu-și hirotonia de la Hermoghen, după moartea acestuia, s-a grăbit să se apropie de Eusebiu al Constantinopolei [6], care primise și el învățătura tot de la același Arie. Îndepărtîndu-se apoi de acolo, din anumite cauze, și revenind în țară, s-a răzgîndit din nou și și-a ascuns cugetarea nelegiuită, afișînd un soi de ortodoxie voalată. Reușind să ia un scaun episcopal (nu se știe cum va fi reușit), a semnat

4. Acest Eustațiu care a dat atît de mult de lucru Sfîntului Vasile fusese la început prietenos față de el (vezi epist. 79 și 119). A semnat în duh viclean și mărturisirea de credință alcătuită de Sf. Vasile (epist. 125), dar apoi, tot mai nestatornic, începe să se arate potrivnic liniei ortodoxe (epist. 223). De aceea în această epistolă Sf. Vasile cere ajutorul Apusenilor, ca să ia hotărîre împotriva lui, întrucît în ascuns el fusese ucenic direct al lui Arie.

5. Hermoghen este cel care a propus la Niceea formularea crezului niceean. A se vedea și epist. 81 și 244.

6. Rudă cu familia împăratului Constantin cel Mare, Eusebiu de Nicomidia ocupă mai tîrziu scaunul de Constantinopol, ajungînd cel mai înfocat apărător al arienilor.

îndată anatematizarea lui «ὁμοούσιος» în sinodul întrunit la Ancira [7]. De acolo venind în Seleucia [8], a făcut, împreună cu cei de aceeaşi părere cu el, ceea ce ştim toţi. Pe de altă parte, la sinodul din Constantinopol [9] a consimţit iarăşi la propunerile ereticilor. Astfel fiind proclamat ca depus din episcopat din pricina caterisirii lui anterioare din Melitina [10], s-a gîndit la o altă revenire, printr-o soluţie de mijloc, folosind prilejul vizitei pe care a făcut-o la voi. Care sînt cele propuse de către preafericitul episcop Liberiu [11] şi la ce anume a consimţit el nu ştim, Ştim doar că a adus cu el o epistolă de restabilire a lui în scaun, pe care arătînd-o în sinodul din Tiana [12], şi-a reprimit scaunul. Aşa se face că el prigoneşte acum credinţa aceea pe baza căreia a fost primit, luptă împreună cu cei ce anatemizează formula niceană şi susţine cu tărie erezia pnevmatomahilor [13]. Întrucît din acestea şi de la el şi-a luat puterea de a nedreptăţi Bisericile şi foloseşte încredinţarea care i s-a dat de voi pentru ruinarea multora, tot de la el trebuie să vină şi îndreptarea şi să expedieze scrisori către Biserici în legătură cu formula prin care a fost primit, precum şi în ce chip şi-a schimbat opiniile, altfel se anulează harul care i s-a dat de către episcopii de atunci.

IV

Al doilea după el e Apolinarie [14], care provoacă supărări de mari proporţii Bisericii. Cu uşurinţa pe care o are la scris şi cu destoinicia de a se exprima repede în orice domeniu a umplut lumea cu scrierile sale, nevrînd să asculte de sfatul înţeleptului care zice să se ferească omul de scrierea multor cărţi [15], căci unde e vorba de mulţime, şi greşeli pot fi multe. Căci cum ar fi cu putinţă ca prin cuvinte multe să fii scutit de păcătuire? [16]. Cele scrise de el în legătură cu învierea nu sînt construite numai după metoda mitică (sau păgînească, n.tr.), ci îndeosebi după cea iudaicească, pentru că în ea se spune că ne vom întoarce iarăşi la slujirea Legii şi ne vom tăia iarăşi împrejur şi vom ţine

7. Ţinut în anul 358.
8. Ţinut în anul 359.
9. Ţinut în anul 360.
10. Oraş în Armenia Mică.
11. Papă al Romei, 352—366.
12. Ţinut în anul 366.
13. Care nu admiteau divinitatea Duhului Sfînt.
14. Apolinarie contestă integritatea firii umane în persoana Domnului Hristos, susţinînd că raţiunea sau puterea de judecată a Lui a fost înghiţită de Logosul divin.
15. *Eccl.* 12, 12.
16. *Pilde* 12, 19.

sîmbăta, ne vom îndepărta de anumite mîncăruri și vom aduce jertfe lui Dumnezeu și ne vom închina în templul din Ierusalim și, în general, din creștini ne vom face iar iudei. Or, ce poate fi mai de rîs decît astfel de lucruri și mai străin de învățătura evanghelică? Și în legătură cu întruparea Fiului, învățătura lui a provocat o tulburare atît de mare între frați, încît puțini din cei care le-au recunoscut mai țin vechea rînduială a credinței, pe cînd cei mai mulți, dîndu-și seama de inovații, au căzut în mania unor nesfîrșite controverse și în interpretări exagerate și compromițătoare.

V

Cît despre Paulin [17], merită și el cîteva reproșuri mai ales în legătură cu hirotonirea lui, lucru pe care-l știți și voi. În orice caz, și pe mine mă supără faptul că înclină spre învățăturile lui Marcel [18], întrucît primește în comuniune, fără control, pe aderenții lui. Căci știți, prea cinstiți frați, că învățătura lui Marcel e un fel de anulare a întregii noastre nădejdi, pentru că nici pe Fiul nu-L primește ca avînd ipostas propriu, ci susține că El S-a arătat doar pentru scurt timp în lume urmînd să se reîntoarcă din nou la Cel din Care a ieșit, și nici pe Mîngîietorul nu-L primește ca existînd în chip special. De aceea nimeni n-ar greși proclamînd această erezie cu totul străină de creștinism, numind-o un fel de iudaism stricat. De aceea stăruim ca și problema aceasta s-o luați în grija Voastră. Și o veți prelua dacă nu vă va fi greu să scrieți la toate Bisericile Răsăritului despre cei care tulbură în toate felurile învățătura noastră [19]. Dacă ei se vor îndrepta, îi vom primi în comuniune, dacă însă vor persista cu convingere în inovațiile lor, atunci ne vom îndepărta de ei.

Că trebuia să precizăm lucrurile acestea noi împreună cu înțelepciunea voastră într-un sinod general, e ceva de care noi înșine ne dăm seama. Dar pentru că timpul nu îngăduie, iar amînarea lor e primejdioasă, am fost nevoiți să trimitem pe frați dîndu-le informații orale și despre alte probleme pe care am uitat să le expunem în epistola aceasta, să le pună în acțiune Cuvioșiile Voastre, ca să dobîndim ajutorul cerut pentru Bisericile lui Dumnezeu.

---

17. Episcop în Antiohia.

18. Marcel de Ancira fusese la început mare susținător al crezului niceean, dar pe urmă a căzut în rătăcirea sabeliană.

19. Poate că și Sf. Vasile e prea pretențios aici: ar fi fost destul dacă ar fi fost înștiințați măcar episcopii cei mai importanți.

EPISTOLA 264

Către Barsas, episcop de Edesa, aflat în surghiun

Scrisă în anul 377

Lui Barsas, episcopului cu adevărat prea iubit de Dumnezeu și vrednic de tot respectul și de toată stima, Vasile îi aduce salut întru Domnul. Întrucît adevăratul meu frate Domninos vine la cuvioșia Ta, folosesc bucuros prilejul acesta de a-ți scrie și de a te saluta și prin el. Rog pe Bunul Dumnezeu să mă țină încă în viață, pentru ca să mă învrednicesc să te văd și personal și să mă bucur de darurile cu care ai fost înzestrat. Îți cer doar să te rogi să nu cad pradă pentru totdeauna dușmanilor crucii lui Hristos și să păzesc Bisericile Sale pînă cînd vor veni vremuri de pace, pace pe care numai Dreptul Judecător știe cînd ne-o va da, dar sîntem siguri că ea va veni și nu ne va mai părăsi niciodată. Dar așa cum a rînduit iudeilor, pentru păcatele lor, o pedeapsă de șaptezeci de săptămîni de ani, poate că Atotputernicul, după ce ne va fi dat și pe noi vrăjmașului pentru o vreme oarecare [1], va rîndui o zi cînd ne va rechema și ne va restabili pacea de altădată, desigur dacă — ști-vom cînd? — apostazia nu va fi aproape și nici evenimentele de acum nu vor fi semnul venirii lui Antihrist. Dacă-i așa, roagă-te ca Dumnezeul bunătății să alunge de la noi orice supărare, să ne păzească și să ne ajute să trecem fără pas greșit prin aceste supărări. Pe toți cei care s-au învrednicit să stea în comuniune cu tine îi salut prin mijlocirea ta. Să fii sănătos și să te bucuri întru Domnul, roagă-te pentru mine, iar prin harul Sfîntului să fii păzit în folosul Bisericii lui Dumnezeu.

EPISTOLA 265

Către Evlogios, Alexandru și Adelfocration, episcopi egipteni surghiuniți

Scrisă în anul 377

I

Descoperim că purtarea de grijă cu care conduce Dumnezeu Bisericile Sale este mare în toate privințele. Astfel, evenimentele care par

1. Fiind urmărit de arieni, episcopul Barsas s-a refugiat mai întîi în insula Aratho apoi în localitatea Oxirinhos de pe malurile Nilului. Sf. Vasile îi trimite prin această epistolă cuvinte de încurajare. A se vedea și epist. 267.

copleşite cu tristeţi şi care, la prima vedere, nu sînt urmarea nici unui plan ascuns, sînt rînduite spre folosul celor mai mulţi în înţelepciunea lui Dumnezeu şi în neînţelesele judecăţi ale dreptăţii Sale. Căci, iată că Domnul a făcut să apară iubirea voastră din ţinuturile Egiptului, s-o pună în inima Palestinei şi, după pilda vechiului Israel, s-o statornicească acolo, El care ne-a scos din robia ţării Asiriei, ca să stingă acolo idolatria prin sosirea sfinţilor.

Am înţeles că şi astăzi se mai petrec fapte asemănătoare şi că şi voi înşivă vă aflaţi în aceeaşi situaţie, dacă ne gîndim că, chemîndu-vă la această luptă pentru credinţă, v-a deschis, prin surghiun, stadionul fericitoarelor alergări şi a dăruit pe martorii hotărîrii voastre curajoase cu pilde luminoase, care-i duc spre mîntuire [1]. Cu ajutorul lui Dumnezeu am aflat cît de dreaptă este credinţa voastră, după cum am auzit şi de jertfelnicia voastră faţă de fraţi şi că, după cum ni s-a spus, nu daţi uitării, socotindu-le neînsemnate, faptele care sînt de folos tuturor şi mai ales mîntuirii, ci vă legaţi mai ales de tot ceea ce poate ajuta la zidirea Bisericilor. Drept aceea m-am mai gîndit că ar fi bine să mă alipesc şi eu la ceata voastră minunată şi să mă unesc prin scris cu Cuvioşiile Voastre. De aceea am trimis pe prea iubitul nostru diacon Elpidios să vă aducă aceste rînduri şi să luaţi cunoştinţă prin el însuşi (căci e în stare de aşa ceva) de tot ce a putut scăpa instrucţiunilor cuprinse în scrisoarea mea.

II

Ceea ce m-a încurajat cel mai mult în dorinţa de a mă uni cu voi e ceea ce am auzit spunîndu-se despre rîvna Cuvioşiilor Voastre pentru credinţa dreaptă: nici marele număr de scrieri, nici varietatea sofismelor n-au putut zgudui tăria inimii voastre, ci aţi recunoscut pe cei care fac înnoiri împotriva dogmelor apostolice şi n-aţi acceptat să păstraţi tăcerea în legătură cu pagubele pe care aceştia le fac. Cu mare întristare am aflat de toţi cei ce şi-au legat viaţa de pacea Domnului şi pe care nu-i lasă liniştiţi înnoirile de tot felul scornite de Apolinarie de Laodiceea [2]. Acest om mi-a făcut cu atît mai multă supărare cu cît se părea la început c-ar fi de-ai noştri. A suferi ceva din partea unui

1. Egiptul a fost totdeauna o patrie deosebită a luptelor pentru credinţă. Aşa citim îndeosebi în: *Istoria bisericească* a lui Eusebiu de Cezareea (cărţile VI—VII) unde întîlnim mulţi martiri (fapt pentru care s-a păstrat tradiţia de a li se încredinţa creştinilor să ducă cu ei acasă Sf. Împărtăşanie, cf. ep. 93), dar unde a înflorit şi arianismul. Din epistola de faţă reiese că prigoana continua şi acuma cu putere.

2. Despre Apolinarie se vorbeşte în multe epistole ale Sf. Vasile (225, 244, 263 etc.). Aici nu se vorbeşte despre ereziile lui, ci se vorbeşte mai mult dintr-un punct de vedere personal: Apolinarie e prezentat ca un trădător al credinţei, susţinînd un fel de iudaism reînnoit.

dușman declarat, chiar dacă durerea este peste măsură de grea, e într-un fel tolerabilă pentru cel care suferă, după cum este scris : «de m-ar fi ocărît vrăjmașul, aș fi răbdat» [3], dar să înduri păgubirea din partea unui om care împărtășește sentimentele tale și care e apropiatul tău, iată ceva foarte greu de îndurat și care nu-ți aduce nici o mîngîiere [4]. Omul pe care crezusem că-l am tovarăș de arme în apărarea adevărului, am descoperit că în multe puncte luptă împotriva celor care vor să se mîntuiască, încercînd să distrugă mintea lor și s-o smulgă din dreptatea învățăturilor. Ce îndrăzneală fierbinte n-a arătat el în faptele pe care le-a săvîrșit ? Ce nebună și aventuroasă idee tinerească n-a exprimat el în cuvîntările lui ? Oare n-au suferit toate Bisericile dezbinări lăuntrice, mai ales de cînd el și-a trimis oameni în cele conduse de ortodocși, ca să le sfîșie și ca să le ceară, împotriva oricărui drept, comunități proprii ? [5]. Marea taină a credinței nu-i un subiect de rîs cînd vezi episcopi plimbîndu-se pretutindeni fără popor și fără preoți, ducînd peste tot un nume găunos, care nu fac nimic pentru progresul Evangheliei mîntuirii ? Cuvîntările lui Apolinarie despre Dumnezeu nu sînt oare pline de învățături nelegiuite din pricina vechii impietăți a nebunului Sabelios, pe care acesta le-a reînnoit prin tratate ? Dacă într-adevăr ceea ce vestesc pretutindeni locuitorii Sebastiei [6] n-a fost fabricat de dușmanii lui Apolinarie și dacă acestea sînt într-adevăr de-ale lui, atunci nu mai există impietate pe care să n-o fi ajuns atunci cînd spunea că același lucru este să-I spui Tată și Fiu sau Fiu și Tată, precum și alte formule întunecate de impietate [7] la care nici măcar nu am vrut să plecăm urechea ; ne rugăm să n-avem nici o părtășie cu cei care au grăit asemenea vorbe.

Oare nu Apolinarie e cel care a răvășit cu totul învățătura despre întrupare ? N-a trezit el în cei mai mulți îndoiala asupra misiunii răscumpărătoare a Domnului nostru în urma întrebărilor tulburi și întunecoase pe care le-a pus în legătură cu ideea despre întrupare ? Ca să aduni și să explici toate aceste rătăciri și mai ales ca să le combați ar

3. *Ps.* 53, 12.

4. Așadar Sf. Vasile scrie acestor trei episcopi egipteni nu numai din dorința de a-i preamări și încuraja pentru suferințele și exilul pe care le rabdă, ci și pentru a-i lămuri asupra discuțiilor dogmatice ale vremii, îndeosebi apolinarismul și pnevmatomahionismul. La un moment dat cei trei episcopi egipteni au condamnat amestecul apusean în problema schismei antiohiene (cazul Paulin), fapt care l-a bucurat pe Sf. Vasile (care susținea cu toată tăria pe Sf. Meletie ca singurul îndreptățit la scaunul Antiohiei) și de aceea oferă celor trei episcopi intercomuniunea.

5. Afară de scaunul episcopal de Laodiceea, Apolinarie mai stăpînea cîteva comunități ca Antiohia (sub Vitalie), alta în Beirut și probabil încă una sau două aiurea.

6. Adică aderenții lui Eustațiu de Sebasta.

7. Într-adevăr, apolinarismul pleacă într-un fel din antitrinitarismul modelist al lui Sabelios.

trebui mult timp şi multe vorbe. Cine a şters şi a făcut să dispară pasajul care cuprinde făgăduinţele, cum vedem în referatele fără temei ale acestui om ? Fericita nădejde a celor ce au trăit după Evanghelia lui Hristos el s-a încumetat s-o descrie cu atîta sărăcie şi paliditate încît ea se schimbă în simple poveşti ale unor babe şi în scorneli evreieşti. Întorcîndu-se la trecut, el făgăduieşte reclădirea templului iudaic, respectarea cultului mozaic, un simulacru de arhiereu ca în vechime, jertfe pentru păcate, după «Mielul» lui Dumnezeu, Care ridică păcatul lumii» [8], boteze parţiale, după unicul botez, cenuşă de junincă pentru stropirea Bisericii, care, după credinţa în Hristos, n-are nici pată, nici zbîrcitură şi nici altceva de acest fel [9]; apoi curăţiri de lepră, după nepătimirea dobîndită prin înviere; o ofrandă de gelozie acum cînd bărbaţii nu-şi mai iau nici femei şi nici femeile nu-şi mai iau bărbaţi; pîini ale punerii înainte, după «pîinea care s-a pogorît din cer» candele aprinse, după Cel care e «Lumina cea adevărată» [10].

Peste tot, dacă Legea poruncilor lui Moise e de acum desfiinţată prin dogme, e limpede că dogmele lui Hristos vor fi anulate prin poruncile legii mozaice. Ruşinea şi nedumerirea mi-au acoperit faţa, o apăsătoare supărare a pus stăpînire pe inima mea. De aceea vă rugăm, ca pe nişte doctori învăţaţi, care ştiu să educe în durere pe cei care se împotrivesc, să vă siliţi să readuceţi pe acest om la disciplina Bisericii, să-l convingeţi să se lase de palavrele de care a dat dovadă în scrierile sale (căci el a confirmat spusa din Pilde «mulţimea cuvintelor nu scuteşte de păcătuire») [11], puneţi-i în faţă dogmele dreptei credinţe, ca să se întoarcă din nou şi să se căiască în faţa fraţilor.

III

Se cuvine totodată să-şi amintească cuvioşiile Voastre şi de ucenicii lui Marcel, pentru ca să nu luaţi, în legătură cu ei, vreo hotărîre nesocotită şi uşuratică. Întrucît acest om a ieşit din Biserică din pricina unor dogme nelegiuite [12], trebuie ca odată ce vor fi osîndit acea învăţătură greşită, aderenţii lui să fie admişi în comuniune, pentru ca cei care se vor fi unit cu noi prin mijlocirea Voastră să fie primiţi apoi de toţi fraţii. Căci nu mică a fost supărarea multora cînd au auzit că venind la Cuvioşiile Voastre i-aţi primit făcîndu-i părtaşi la comuniunea Bise-

8. *Ioan* 1, 29.
9. *Efes.* 5, 27.
10. *Ioan* 6, 51. Cum a putut vesti Apolinarie o asemenea revenire la iudaism — iată ceva greu de explicat în sec. IV după Hristos.
11. *Pilde*, 10, 19.
12. În epistola nr. 69 Sfîntul Vasile declara că învăţăturile greşite ale lui Marcel sînt tot atît de condamnabile ca şi ale lui Arie.

ricii. Or, ar trebui să știți că voi nu sînteți singuri în Răsărit și că aveți mulți de partea voastră: aceștia sînt cei care apără ortodoxia Părinților care au statornicit la Niceea învățătura cea dreaptă. Și ar mai fi trebuit să știți și aceea că toți cei din Apus sînt de acord cu voi și cu noi, că am primit «tomul» sau volumul în care e consemnată credința lor, îl păstrăm la noi și le urmăm învățătura. Ar trebui, dar, ca toți cei care sînt în comuniune cu voi să fie deplin liniștiți, pentru ca hotărîrile luate să fie mai bine garantate prin aprobarea celor mai mulți și ca pacea să nu fie tulburată de unele bănuieli rele. Și ar fi bine să ne vadă consultîndu-ne cu seriozitate în legătură cu problemele care interesează toate Bisericile lumii. Căci de laudă nu e cel care a luat în pripă o hotărîre oarecare, ci cel care a rînduit fiecare lucru pentru ca să rămînă statornic și ale cărui intenții se văd cu timpul a fi cele mai firești pentru cine vrea să le cerceteze; un astfel de om e mai plăcut lui Dumnezeu și oamenilor pentru că «rînduiește vorbele sale cu judecată» [13].

Iată, pe cît ne-a îngăduit conversația epistolară, părerile pe care le facem cunoscute cuvioșiilor voastre. Să dea Domnul să ne putem bucura de o întîlnire personală! Acum, după ce vom fi rînduit toate pentru împăcarea Bisericilor, vom primi împreună cu voi și răsplata pregătită de Dreptul Judecător pentru iconomii cei credincioși și înțelepți. În așteptare, binevoiți și ne trimiteți și nouă condițiile cu care ați primit pe ucenicii lui Marcel [14]. Căci, să știți bine, că chiar dacă, în ceea ce vă privește, aveți garanții depline, nu trebuie să vă încărcați singuri cu o problemă atît de însemnată, ci trebuie ca și cei din Apus și din Răsărit, care sînt în comuniune cu noi, să consimtă și ei reintegrarea acestor oameni.

EPISTOLA 266

Către Petru, episcopul Alexandriei

Scrisă în anul 377

I

Bine și cuviincios lucru ai făcut certîndu-mă ca pe un frate duhovnicesc luminat de Domnul printr-o dragoste adevărată, pentru că nu-ți aduc la cunoștință toate cîte le fac aici, mari și mici. Căci ție ți se cade să te interesezi de preocupările mele, iar mie mi se cuvine să-ți mai spun și eu unele din necazurile mele. Să știi, însă, prea cinstitul și prea

13. *Ps.* 111, 5.

14. Dacă declară solemn că părăsesc rătăcirile lui Marcel și că acceptă ortodoxia, ucenicii lui Marcel de Ancira pot fi reprimiți în comuniunea Bisericii, bineînțeles dacă prezintă garanții depline.

iubitul meu frate, că desele apăsări și chiar puternicele zdruncinături care zguduie Bisericile ne silesc să nu fim deloc străini de cele ce se întîmplă. După cum la cei ce lucrează în minele de aramă urechile li se obișnuiesc cu zgomotul izbiturilor dese ale ciocanelor, tot așa, prin repetarea deasă a știrilor proaste, m-am obișnuit și eu să m-aștept mai mult la tulburări și la lovituri din pricina evenimentelor neașteptate.

Prin urmare uneltirile nesfîrșite ale arienilor împotriva Bisericii, cu toate că sînt multe, mari și cunoscute în întreagă lumea, totuși sînt de suportat, întrucît provin de la dușmanii și vrăjmașii declarați ai învățăturii celei adevărate. De ei am ajuns aproape să ne mirăm cînd nu săvîrșesc fapte cu care ne-am obișnuit, nu cînd se încumetă să pună la cale vreun atac mai serios împotriva dreptei credințe. În schimb, ne întristează cumplit și ne tulbură cele săvîrșite de cei de aceeași simțire și de aceeași credință cu noi [1]. Dar nici acelea, cu toate că sînt și ele numeroase și ajung la urechile noastre, nu ne fac să ne pierdem cumpătul. De aceea nici nu ne cutremurăm de ultimele dezordini înregistrate și nici urechile nu ni s-au speriat prea tare, pentru că, pe de-o parte, știam că faima despre cele întîmplate era firesc să ducă la acel rezultat, iar pe de alta, pentru că ne-am așteptat ca alții să fie vestitorii acelor rele. Și, în sfîrșit, pentru că n-am crezut că este logic să te indignezi și tu din pricina unor asemenea fapte și că te vei supăra pentru că te-aș fi neglijat.

Celor care au săvîrșit aceste fapte le-am scris cele cuvenite, rugîndu-i ca, întrucît frații de acolo au ajuns la o neînțelegere oarecare, totuși să nu se înstrăineze de dragoste, iar îndreptarea s-o aștepte de la cei care sînt în stare să vindece în duh bisericesc greșelile. Și întrucît Tu ai făcut acest lucru cu intenție bună și cinstită, m-am bucurat și am mulțumit lui Dumnezeu deoarece în tine s-au mai păstrat urme din vechea bună rînduială și Biserica nu și-a pierdut vigoarea în vremea prigoanei prin care a trecut. Într-adevăr, deodată cu noi n-au fost prigonite și canoanele. Eu însumi adeseori am fost incomodat de cei din Galatia, dar n-am reușit niciodată să le răspund, pentru că am așteptat hotărîrile voastre. Acum, dacă Domnul va da și ei vor vrea să vă asculte, nădăjduiesc să aduc din nou poporul la Biserică. Și atunci nu noi vom fi învinuiți că am trecut la ucenicii lui Marcel, ci dimpotrivă, tocmai aceștia vor redeveni membrii ai trupului Bisericii lui Hristos [2], încît în-

1. Cu un tact deosebit caută Sf. Vasile să trezească și în sufletul acestui urmaș al marelui Atanasie mai mult activism față de atitudinea de om căldicel (*Apoc.* 3, 15) al multora din contemporani.

2. Aici face aluzie la aderenții lui Marcel de Ancira, vechi apărător al crezului niceean, dar care apoi s-a dovedit eretic în legătură cu învățătura sa despre persoana Mîntuitorului. Totuși, adeptul «iconomiei», Sf. Vasile propunea ca adepții lui Marcel să fie primiți în comuniunea Bisericii dacă revin la ortodoxie.

vinuirea urîtă care căzuse asupra lor, din pricina ereziei, să dispară deodată cu primirea lor în rîndurile noastre și să nu mai fim rușinați că noi i-am fi îndemnat la rele.

II

M-a supărat și fratele Dorotei, întrucît — după cum mi-ai scris — n-a discutat cu Cuvioșia Ta cu duh de dragoste și de blîndețe. Mă gîndesc că și acest lucru se datorează greutății aduse de vremurile actuale, pentru că se pare că din pricina păcatelor mele nu mai reușesc aproape nimic, întrucît pînă și cei mai importanți din frații noștri nu se dovedesc a fi distinși și potriviți chemării lor, pentru că nu împlinesc toate după dorințele noastre. Ca să revin la Dorotei, el mi-a istorisit discuțiile avute cu frăția ta, în fața prea evlaviosului episcop Damasus, și m-a întristat informația lui că prea iubitorii de Hristos frații și colegii noștri de preoție Meletie și Eusebiu au fost numărați în rînd cu arienii [3]. Și dacă nimic altceva n-ar confirma ortodoxia credinței lor, totuși pentru oricine judecă limpede însăși pornirea arienilor împotriva lor constituie o puternică dovadă despre dreapta lor cugetare. De aceea și cuvioșia Ta ești dator să reiei cu ei comuniunea de suferință pentru Hristos. În orice caz, să fii convins, dacă ești cu adevărat cuvios, că nu există propunere ortodoxă care să nu fi fost proclamată cu toată îndrăzneala de acești bărbați și să nu fi avut ca martor pe Dumnezeu și ascultător pe mine însumi. Încît mă privește pe mine personal, nici măcar un singur ceas n-aș fi primit să intru în legătură cu ei dacă aș fi aflat că ei șchioapătă în probleme de credință.

Dar, dacă vei găsi de cuviință, să lăsăm la o parte cele trecute și să punem un început pașnic pentru cele viitoare. Căci toți avem nevoie unii de alții în legăturile pe care le avem cu membrii comunităților noastre, mai ales acum cînd Bisericile Răsăritului privesc spre noi, iar unitatea de credință dintre noi va fi privită ca punct de pornire spre sprijinire și întărire. Dar dacă ar băga de seamă că ești bănuitor față de alții, mîinile lor s-ar paraliza și s-ar slăbănogi, încît ar putea să le îndrepte împotriva dușmanilor credinței.

3. «Potrivit spuselor Sf. Vasile, tocmai pe Meletie de Antiohia l-ar fi acuzat Damasus de arianism. Nu pare probabil — dacă peste tot această acuză e fondată — ca intransigentul arhiepiscop să fi declarat că Meletie ar fi fost «prea» ortodox. Cît despre Eusebiu, care fusese exilat de mai multe ori de arieni, acuza contra lui nu-i nici logică și nici de crezut». Așa se exprimă Y. Courtonne, *op. cit.*, III, 135—136. Concluzia lui e că mai probabil ar fi faptul că acuza adusă celor doi părinți vine de la Petru al Alexandriei, căruia Vasile îi cere să se unească cu el în dragoste.

EPISTOLA 267

Către episcopul Barsas al Edesei aflat în surghiun

Scrisă în anul 377 sau 378

Din pricina dragostei pe care o port Cuvioșiei Tale mă gîndeam să vin să te caut, să te strîng cu drag în brațe și să aduc slavă lui Dumnezeu, Care S-a preamărit întru tine și Care a făcut vestită onorabila Ta bătrînețe în ochii tuturor celor ce se tem de El. Întrucît trupul meu mă supără cumplit, din pricina bolii, și pentru că mai sînt însărcinat să duc și grijile de nespus ale Bisericilor, fapt pentru care nu pot să merg să mă întîlnesc cu cel care mi-e atît de drag, mă folosesc de această scrisoare ca să-mi mai domolesc nerăbdarea, în care mă aflu, de a mă bucura de însușirile cu care ai fost dăruit și ca să cer neîntrecuta ta evlavie să-și împreune rugăciunile cu mine și cu Bisericile toate, pentru ca Domnul să ne ajute să trecem fără greșeli zilele sau ceasurile drumeției care ne-a mai rămas s-o facem. Dar-ar Domnul să vedem și împăcarea Bisericilor, să auzim și despre soarta altora, colegi și compatrioți de luptă [1], așa cum cer și eu în rugăciuni, iar despre tine însuți ceea ce noapte și zi popoarele supuse ascultării tale se străduiesc să dobîndească de la Domnul dreptății !

Să știi că dacă n-am scris mai des, nici măcar atît de des cît ar fi trebuit, totuși am scris Cuvioșiei Tale. Poate că frații cărora le-a fost încredințat serviciul poștal nu vor fi reținut și salutările mele [2]. Dar acum, după ce am aflat pe cîțiva dintre ai mei care trec spre tine, mă grăbesc să-ți trimit această epistolă. Totodată îți mai trimit și niște daruri, pe care te rugăm să le primești fără laudă din partea smereniei mele, cerîndu-ți doar să mă binecuvintezi după pilda patriarhului Isaac [3]. Iar dacă din pricina ocupațiilor și a nenumăratelor griji, în care-mi era cufundat cugetul, am trecut cu vederea unele datorii de bună cuviință, să nu mă judeci și nici să te superi, ci să rămîi credincios desăvîrșirii tale, pentru ca să mă pot bucura de darurile Tale atît eu, cît și ceilalți [4].

Să fii sănătos, bucurîndu-te întru Domnul, roagă-te pentru mine și pentru Biserica lui Dumnezeu !

---

1. E vorba de întoarcerea din exil a celor surghiuniți.
2. Aceeași plîngere întîlnită deseori în epistolele Sfîntului Vasile. A se vedea, între altele, și ep. 212.
3. *Fac.* 27, 27.
4. Epistola 264 are ca destinatar același nume ca și epistola de față. Episcopul Barsas era în exil, după cum ne spun amîndouă epistolele.

EPISTOLA 268

Către Eusebiu cel aflat în surghiun

Scrisă în anul 377

Ne-a arătat Domnul că nici în vremea noastră El nu părăseşte pe cei cuvioşi ai Lui, aşa că ocroteşte şi viaţa Cuvioşiei Tale cu mînă tare şi puternică. Şi aceasta socotim că e aproape la fel cu petrecerea neatinsă a dreptului prooroc în pîntecele chitului [1], precum şi a celorlalţi temători de Dumnezeu din cuptorul cel cu foc [2], întrucît şi Cuvioşia Ta ai fost păzit neatins, cu toate că, după cît am înţeles, primejdiile războiului ameninţau din toate părţile [3]. Şi să dea Atotputernicul Dumnezeu să păzească şi de acum înainte priveliştea aceasta mult dorită, atît pentru noi — dacă vom mai trăi — cît mai ales pentru ceilalţi, care, prin reîntoarcerea Ta [4], se vor bucura de mîntuirea lor. Pentru că sînt convins că Prea Milostivul Dumnezeu, Care vede lacrimile Bisericilor şi ascultă suspinurile pe care le scot toţi pentru tine, Te va păzi în viaţă pînă ce va da bucurie celor ce se roagă ziua şi noaptea.

Ne-am lămurit îndeajuns despre cele cîte s-au comis împotriva Ta cînd a sosit, prea iubitul nostru frate Libaniu diaconul, care era în trecere pe aici, dar vrem să mai cunoaştem şi ce s-a mai întîmplat după aceea, pentru că am înţeles că în ţinuturile pe unde te afli s-au petrecut nenorociri mai grele şi mai mari. Am vrea să ştim aceste lucruri dacă-i cu putinţă mai repede, iar dacă acest lucru nu se poate altfel, atunci măcar de la prea iubitul frate şi împreună-slujitor preotul Pavel [5], deodată cu întoarcerea lui. O, de am auzi că viaţa lui a rămas neatinsă şi nepusă la chinuri, aşa cum ne rugăm să fie !

Întrucît am înţeles că toate drumurile sînt pline de hoţi şi de pungaşi, ne-am temut să dăm ceva fratelui care vine acolo, nu cumva să ne facem în chipul acesta vinovaţi de moartea lui.

---

1. *Iona* 2, 1—11.
2. *Dan.* 3, 20 ş.u.
3. Desigur că în Tracia ameninţarea venea din partea goţilor, care de peste 100 de ani năvăleau mereu în sudul Dunării, iar peste un an (378) însuşi împăratul Valens va muri luptînd împotriva lor.
4. După moartea lui Valens (378) toţi episcopii exilaţi s-au întors la locuinţele lor. Eusebiu a venit şi el, dar după cîteva luni a murit.
5. Diaconul Libaniu şi preotul Pavel erau clerici, din Samosata, care au însoţit pe episcopul lor în exil.

EPISTOLA 269

Spre consolare soției lui Arinteu [1]

Scrisă în anul 378

1

Ar fi logic și de așteptat, după starea ta sufletească, să trec personal pe la tine și să iau parte la aceste dureroase evenimente. Mi-aș fi potolit în cazul acesta și supărarea mea personală și mi-aș fi împlinit și față de tine datoria de a te consola. Întrucît însă trupul meu nu poate îndura drumuri mai lungi, am recurs la această convorbire prin scris, ca să nu se pară că aș fi cu totul nepăsător față de cele întîmplate.

Cine n-a gemut din pricina pierderii acestui bărbat? Și cine are o inimă atît de împietrită încît să nu verse pentru el lacrimi fierbinți? Pe mine m-a copleșit tristețea cu atît mai tare cu cît am avut în vedere și onorurile deosebite cu care acest om a înconjurat persoana mea și a avut grijă de ocrotirea comună a Bisericilor lui Dumnezeu [2]. Dar m-am gîndit că este omul care și-a împlinit, în această viață, datoria de care trebuia să se achite, și că astfel fusese rechemat, la timpul potrivit, de Dumnezeu, Care conduce destinele noastre. Îndemn, așadar, pe înțelepția Ta să se pătrundă de aceste gînduri, să-și păstreze seninătatea față de cele întîmplate și, după putință, să îndure suferința cu cugetul împăcat. Fără îndoială că numai timpul va fi în stare să-i ușureze inima și să-i îngăduie judecății să se facă stăpînă pe bătăile ei. Cu toate acestea, dragostea fără margini pe care ai purtat-o soțului, precum și bunătatea pe care o arătai spre toți, mă fac să cred că ai să cazi în deznădejde din pricina adîncii delicateți a sufletului tău în urma primirii acestei lovituri dureroase. De aceea învățătura Scripturilor e folositoare totdeauna, dar mai ales în împrejurări precum este cea de față. Să-ți aduci, dar, aminte de hotărîrea Creatorului nostru, potrivit căreia toți cîți am ieșit din pămînt ne vom întoarce iarăși în pămînt [3] și că nimeni nu-i atît de mare încît să fie cruțat de moarte.

---

1. Acest ofițer superior în armata bizantină (care salvase imperiul printr-o luptă hotărîtoare din anul 355 împotriva goților), a fost făcut consul în anul 372. Despre el ne dă știre și istoricul Ammianus Marcellinus (*Fontes Historiae Daco-Romanae* vol. II, București, 1979, p. 125). Moartea lui a avut loc în anul 378. Cu ocazia morții, Sf. Vasile trimite aceste cuvinte de mîngîiere soției lui.

2. Despre Arinteu a se vedea și epistola nr. 129.

3. *Fac.* 3, 19.

II

Bun și mare era acest minunat bărbat, puterea trupului se lua la întrecere cu virtutea sufletului său, iar eu zic chiar că nimeni nu-l întrecea nici într-o privință, nici în cealaltă. Cu toate acestea însă era om și el, așa încît a murit ca și Adam, ca și Abel, ca și Noe, ca Avraam, ca și Moise sau ca oricare altul din cîți am mai pomeni și care aveau aceeași fire cu noi. Să nu ne tulburăm, deci, că ne-a fost răpit, ci dimpotrivă, întrucît am trăit împreună cu el, să-I mulțumim Celui Care ne-a împreunat laolaltă. Răpirea unui astfel de bărbat ți-e comună cu cea a altor femei, dar eu cred că nici o altă femeie, afară de tine, nu s-ar fi putut mîndri cu un astfel de bărbat.

Căci într-adevăr, Creatorul nostru a creat pe bărbatul acesta ca pe un exemplu unic al firii omenești, întrucît toți ochii de pe stradă se întorceau după el și fiecare limbă istorisea faptele lui. Pictorii și sculptorii nu puteau plăsmui modele atît de reușite ca el, iar istoricii care descriu marile isprăvi ale vitejilor se încurcă înșirînd povești ireale [4]. De aceea mulți nu puteau să se împace cu gîndul c-ar putea crede în acea tristă știre, care circula și pe care n-o primeau deși o auzeau, că Arinteu a murit. Cu toate acestea s-a întîmplat și cu el ceea ce se va întîmpla și cu cerul și cu pămîntul și cu soarele. A plecat avînd parte de o moarte luminoasă, fără ca bătrînețea să-l fi gîrbovit, fără ca să piardă ceva din înfățișarea lui falnică, rămînînd mare în viața aceasta, dar mare și în cea viitoare, fără ca strălucirea de acum să aducă vreo pierdere măririi pe care o nădăjduia, pentru că la plecarea din viață își curățise sufletul prin «baia nașterii de a doua» [5]. Faptul că tu i te-ai făcut mijlocitor și colaborator la acestea te va mîngîia cel mai mult.

Mută-ți acum sufletul de la cele prezente la grija de cele viitoare, încît prin fapte bune să te faci vrednică să dobîndești și tu, ca și el, același loc al odihnei! Cruță pe bătrîna ta mamă, ai milă de tinerețea fiicei tale, căci ai rămas singura care poate să le consoleze. Fii pildă de bărbăție pentru celelalte femei și stăpînește-ți tristețea în așa fel încît nici să n-o scoți din inimă, dar nici să te lași cuprinsă de ea. În sfîrșit, aruncă-ți privirile spre marea răsplată a răbdării, pe care ne-a făgăduit-o Domnul nostru Iisus Hristos ca răsplătire pentru viața pe care vom fi trăit-o.

4. S-a scris mult despre influența retoricii asupra stilului părinților capadochieni. Sfîntul Vasile n-a tăgăduit-o niciodată. Epistolele acestea oferă în acest sens multe mărturii. Dar chiar și cînd se arată curtenitor față de marii demnitari, la care intervine pentru cîte un năpăstuit sau cînd consolează pe cineva, expresiile panegirice, oricît de hiperbolic ar fi alcătuite, nu întrec măsura, ci par firești.

5. *Tit* 3, 5. Încă o dovadă că pînă în veacul IV mulți amînau primirea botezului pînă spre anii ultimi ai vieții. Așa a făcut și Constantin cel Mare însuși.

EPISTOLA 270

Fără adresă, în legătură cu un furt [1]

Scrisă după anul 374

Sînt foarte supărat că nu vă indignaţi pentru un lucru interzis şi nici nu vă puteţi închipui că săvîrşirea unei răpiri ar fi o crimă şi o tiranie îndreptată împotriva vieţii proprii şi a neamului omenesc, precum şi o jignire adusă oamenilor liberi. Ştiu că dacă aţi avea toţi aceeaşi părere nimic n-ar sta împotrivă ca acest fatal obicei să dispară de la noi din ţară. Depune, aşadar, şi tu în cazul de faţă o rîvnă de creştin şi desfăşoară o muncă pe potriva acestei răutăţi. Pe această tînără, ori în ce loc ai afla-o, dă-ţi toată silinţa s-o prinzi şi s-o redai la timp părinţilor ei. Cît despre acel individ, să-l scoţi din pomelnicul rugăciunilor tale şi să-l excomunici public, iar pe complicele lui, dimpreună cu toată familia lor, să-i excomunici pe timp de trei ani, pe temeiul canonului stabilit deja de mine [2]. Satul care a primit pe cea căzută şi care a acoperit-o, dacă nu s-a luptat ca să o oprească, scoate-l întreg din rugăciuni, pentru ca să înveţe să vadă în răpitor un vrăjmaş public asemenea şarpelui sau oricărei alte fiare primejdioase şi să fie gata astfel să-l alunge şi să apere pe victimele lui.

EPISTOLA 271

Scrisoare de recomandare adresată prietenului Eusebiu în folosul preotului Chiriac [2]

Scrisă în ultimii ani de viaţă

I

Cît de mult m-am supărat după ce am sosit în oraşul tău, îndată după ce ai plecat tu, nu-i nevoie s-o mai spun unui om care n-are nevoie de vorbe, dar care ştie din experienţă că am mai păţit aşa ceva. La ce preţ nu ar trebui să calculez fericirea de a vedea pe Eusebiu, om desăvîrşit în toate cele, să-l îmbrăţişez, să mă întorc cu amintirea în tinereţe, şi să rechem zilele în care n-aveam pentru noi amîndoi decît o căsuţă mică şi decît un cămin, unde aveam acelaşi dascăl, aceleaşi bucurii, acelaşi entuziasm, aceleaşi plăceri şi aceleaşi lipsuri, unde totul era obştesc

1. În canonul 30 (amintit în epistola 199) Sfîntul Vasile constata: «în privinţa celor ce răpesc nu avem un canon vechi» (Milaş, *Canoanele*, II, 2. p. 92).

2. A se vedea cele specificate în epist. 199, can. 22, 30.

2. Eusebiu era prieten şi fost coleg de şcoală cu Sfîntul Vasile.

și în egalitate între noi ! Cît n-aș da să mai pot evoca toate amintirile acelea printr-o convorbire cu Tine și să mă descarc de această apăsătoare bătrînețe [2] spre a avea senzația că m-am prefăcut iarăși tînăr din bătrîn ce eram ! Plăcerea acestor bucurii n-am putut-o gusta, în schimb n-am fost lipsit de plăcerea de a vedea înțelepciunea Ta prin mijlocirea unei scrisori și să mă consolez cum pot, prin întîlnirea cu prea cucernicul preot Chiriac. Mi-e jenă să ți-l recomand și să-i fiu mijlocitor, ca să fac din el un apropiat al tău, căci mi-e teamă să nu ți se pară că aș încerca un demers de prisos, prezentîndu-ți ceva ce-ți aparține special și care e minunat. Întrucît trebuie să stau ca martor al adevărului și să dăruiesc cele mai mari din bunurile mele celor care sînt uniți din punct de vedere spiritual, zic doar atîta : cred că integritatea sacerdotală a acestui om e evidentă pentru tine însuți ; din partea mea țin și eu s-o garantez, deoarece nu știu să se fi făcut nici o calomnie împotriva lui din partea celor care atacă pe toți și din partea celor care nu se mai tem de Dumnezeu. Totuși, dacă s-ar întîmpla ceva asemănător din partea lor, omul meu n-ar fi mai puțin vrednic. Vrăjmașii Domnului întăresc și mai mult treptele preoțești ale celor care luptă să răpească din harul dăruit lor de Duhul. Precum am spus, nici că s-ar putea concepe ceva împotriva acestui om : e un preot ireproșabil, e unit cu noi și e vrednic de tot respectul. Hotărăște-te să-l vezi ca atare în propriul tău interes, dar și ca să-mi faci plăcere [3].

EPISTOLA 272

Către magistrul Sofronios *

Scrisă în anul 377 (sau 378)

I

Diaconul Actiac m-a informat că unii oameni te-au făcut să te superi pe mine, acuzîndu-mă pe nedrept, spunînd că aș avea sentimente dușmănoase față de Excelența Ta. În ce mă privește nu mă mir că s-au găsit lingușitori în preajma unui atît de mare personaj. E oarecum de

2. Cînd scria aceste rînduri Sfîntul Vasile n-avea încă 50 de ani. Era mai mult îmbătrînit decît bătrîn.

3. Probabil preotul Chiriac va fi căzut pradă unei calomnii. Sfîntul Vasile îl apără călduros.

* S-a vorbit în alt loc (ep. 33) despre intimitatea raporturilor dintre «tînărul» Vasile și magistrul Sofronios. Scrisoarea de față a fost redactată spre sfîrșitul vieții ierarhului, care nu și-a uitat nici acum eleganța exprimării, dar nici Sofronios nu și-a pierdut, se vede, prestigiul situației sale sociale.

înțeles să crească lingușirile slugarnice pe lîngă oameni cu mari răspunderi. Fiind lipsiți de calități, prin care să se evindențieze, acești oameni își fac din defectele altora o trambulină. S-ar putea spune că, după cum rugina prinde ca o pecingine în grîu, tot așa și lingușirea, cu toate că îmbracă pe din afară haina prieteniei, este compromiterea prieteniei. Așa încît n-am rămas prea mirat că, asemenea unor bondari ce bîzîie în jurul fagurelui, unii oameni caută să se înfigă spre poziția ta ilustră și de invidiat.

Dar ceea ce m-a surprins și mi-a părut cu totul straniu e faptul că, fiind om atît de deosebit prin seriozitatea caracterului, ai putut deschide urechile la așa ceva și ai primit de întemeiată o calomnie împotriva mea. E drept că am îndrăgit și eu persoane, începînd din primii ani ai tinereții și pînă acum la bătrînețe, dar nu știu să fi preferat pe cineva înaintea Excelenței Tale. Chiar dacă mintea nu m-ar fi putut convinge să îndrăgesc pe un om ca Tine, strînsa noastră legătură, începînd din copilărie, ar trebui să fie destulă ca să mă lege de prietenia ta. Dacă eu nu prea exteriorizez această preferință ce-ți port, te rog să mă ierți, căci e o slăbiciune a mea. Poate nici Tu nu ceri de la mine fapte concrete drept dovadă a prieteniei mele, ci, în primul rînd, o inimă iubitoare care să-Ți dorească tot ce poate fi mai bun și să-ți dea soarta să nu cobori niciodată atît de jos încît să ai nevoie de serviciile unui personaj atît de mărunt cum sînt eu.

II

Cum aș fi putut eu vorbi sau acționa împotriva Ta în problema Memnonios? Căci mi s-a spus de către diaconul meu că de acest lucru e vorba [2]. Cum aș fi prețuit mai mult bogăția lui Hymetios, decît casa atît de primitoare a unui om ca Tine? Nimic din toate acestea nu-s adevărate, nici n-am spus, nici n-am făcut nimic împotriva Ta. Ceea ce poate că va fi dat prilej oamenilor care se leagă și de aluzii închipuite, sînt cuvintele pe care le-am spus unora din cei care fac atîta tărăboi pe această temă: «Dacă acest om și-a propus să-și ducă la îndeplinire planul, puteți să protestați ori nu, vorbiți ori tăceți, dar să fiți convinși că ce are el pe inimă nu va întîrzia să se arate. Iar dacă a renunțat la planul său, să nu înjosiți venerabilul nume al prietenului meu și sub pretext de a vă arăta zelul față de un astfel de protector, să nu trageți profit personal din procedeele care vă ajută să inspirați groază și să formulați amenințări».

---

2. Din păcate nu știm concret despre ce era vorba. Hymetios pare a fi fost un capadochian bogat, pe cînd Memnonios, un înalt funcționar (P. Hristu, *op. cit.*, II, 280).

Dar celui care a redactat testamentul eu nu i-am ţinut nici predică lungă, nici scurtă, nici directă, nici prin intermediar.

III

Aşadar nu trebuie să pui la îndoială cuvintele mele decît doar dacă m-ai crede cu totul nesocotit, putîndu-mă trata în acest caz cu dispreţ, şi acuzîndu-mă de marele păcat al minciunii. Te rog, deci, să mă scoţi cu totul de sub bănuială pe tema aceasta şi de acum înainte să crezi că afecţiunea mea faţă de Tine este deasupra oricărei calomnii. Ia pilda lui Alexandru cel Mare [3], care chiar în clipa cînd trebuia să bea un medicament i s-a adus o scrisoare conţinînd acuze tocmai împotriva doctorului care-i prescrisese tratamentul, dar Alexandru a fost atît de departe de a se încrede în calomniatori, încît a băut leacul în timp ce citea scrisoarea. Nu mă socot mai puţin vrednic pentru prietenie decît oricare din cei cunoscuţi, întrucît sînt convins că niciodată nu am călcat legea prieteniei, pentru că, în acelaşi timp, am primit de la Dumnezeu şi legea dragostei creştine. În această privinţă îţi rămîn îndatorat nu numai pe baza firii omeneşti comune tuturora, ci şi pentru că recunosc în tine atît pe binefăcătorul meu, cît şi pe al patriei mele.

EPISTOLA 273

Fără adresă, pentru Hera *

Scrisă în ultimii ani

Întrucît sînt cu totul convins că Vrednicia Ta mă iubeşte atîta încît e în stare să vadă interesele mele ca şi cum ar fi ale lui, recomand extremei Tale bunătăţi pe prea onoratul frate Hera, pe care nu-l numesc «frate» doar din obişnuinţă, ci pentru că, fără să exagerez, mă întrece chiar şi în prietenie, prin sentimente de o absolută desăvîrşire. Te rog să-l socoţi ca pe un apropiat al tău şi să-i arăţi, cît va fi cu putinţă, ocrotirea ta în toate împrejurările în care va avea nevoie de mărinimia ta. În chipul acesta aş putea adăuga această binefacere la alte multe bunătăţi pe care le-am întîlnit deja la tine.

---

3. Plutarh, *Vieţile paralele. Alexandru* 19, 3, trad. rom. Vol. III, (Bucureşti, 1966), p. 375.

*. Toate aceste trei scrisori (273, 274 şi 275) au aceeaşi temă: o intervenţie pentru un vechi cunoscut al Sfîntului Vasile, cu numele Hera.

EPISTOLA 274

Către magistrul Himerios

Ca și precedenta

Știți mai bine decît oricare altul că prietenia și apropierea mea față de prea stimatul frate Hera a început încă din vîrsta copilăriei iar prin darul lui Dumnezeu s-au prelungit pînă la bătrînețe. Aproape din aceeași vreme mi-a hărăzit Domnul să mă bucur de dragostea mărinimiei Tale, precum și de plăcerea de a ne cunoaște amîndoi. Întrucît acest om are nevoie de ocrotirea Ta, te rog și te implor să confirmi vechea prietenie față de mine și să fii atent față de nevoile care îl apasă acum, încît să nu aibă nevoie de nici o altă ocrotire, și să revină la mine abia după ce și-a realizat toate dorințele. În chipul acesta, alături de alte multe binefaceri pe care le-am primit de la tine, să o pot număra și pe aceasta ca pe cea mai mare pentru mine și care prezintă cel mai mare interes.

EPISTOLA 275

Fără adresă, pentru Hera

Scrisă pe la 377

Ai prevăzut cu bunăvoința Ta că am să te rog pentru preacinstitul meu frate Hera și te-ai arătat pentru el mai binevoitor decît aș fi crezut-o, căci i-ai dat cinste deosebită și l-ai ocrotit în toate împrejurările. Totuși, întrucît nu pot păstra tăcerea în legătură cu situația lui, rog neîntrecuta Ta vrednicie să mai adauge la ceea ce știi că-mi face plăcere un plus de rîvnă pentru acest om, trimițîndu-l în patrie mai întărit decît calomnia cu care vrăjmașii lui îl urmăresc. Nici măcar acum nu-i în afară de invidie, întrucît mulți caută să tulbure liniștea vieții lui. Împotriva lor vom afla o siguranță unică și de nezdruncinat dacă accepți să stai deasupra omului care e acum în mîna ta ocrotitoare.

EPISTOLA 276

Către Harmatios cel Mare [1]

Scrisă în ultimii ani

Dacă legea, comună tuturor oamenilor, face pe cei înaintați în vîrstă părinți comuni pentru cei tineri, în schimb legea noastră specială, cea a

1. Cu finețea-i obișnuită Sfîntul Vasile știe influența pe un tată dintr-o familie nobilă să accepte că așa cum sufletul e superior trupului, tot așa educația spirituală depășește pe cea pămîntească. În felul acesta Sfîntul a convertit sufletul tînărului.

creştinilor, pune pe cei bătrîni ca purtători de grijă pentru tinerii de această vîrstă. Dacă o lege generală a omenirii face din bătrîni părinţi obişnuiţi ai celor tineri, în schimb legea specială a creştinilor ne pune pe noi bătrînii în locul părinţilor, ca să le purtăm de grijă la această vîrstă tînără.

De aceea să nu vezi vreo nepotriveală sau un amestec în treburi străine faptul că eu mijlocesc ceva pentru copilul tău. Căci socot că-i drept să ceri să te asculte în toate celelalte, întrucît e răspunzător faţă de tine în ce priveşte trupul lui precum şi în ce priveşte legea civilă, după care sîntem guvernaţi, dar în privinţa sufletului, pe care l-a primit ca un dar dumnezeiesc de la Cel de sus, atunci cînd el a venit pe lume, trebuie să ne gîndim că el e supus altcuiva şi că s-a îndatorat faţă de Dumnezeu cu cele mai scumpe dintre toate îndatoririle.

Deci, întrucît el a ales pe Dumnezeul nostru, al creştinilor, ca pe Cel adevărat, în locul mulţimilor de zei, cărora vă închinaţi aducîndu-le jertfe materiale, să nu te superi pe el, ci mai curînd să-i admiri nobleţea sufletească, pentru că, mai presus decît frica şi decît respectul datorat tatălui său, el a pus apropierea de Dumnezeu printr-o adevărată cunoaştere şi printr-o viaţă virtuoasă. De altfel firea însăşi, blîndeţea şi caracterul lui paşnic faţă de toţi te vor dezarma şi nu te vor lăsa să mai păstrezi în inima ta nici o ameninţare cît de mică faţă de el.

În sfîrşit, sper că nu vei lua în nume de rău nici mijlocirea mea personală, mai bine-zis cea cu care oraşul tău se plăteşte faţă de intervenţia mea, pentru că întreg oraşul te iubeşte şi-ţi doreşte tot binele, căci i se pare că şi pe Tine te-a primit ca şi cum ai fi creştin, atîta a fost de mare vestea răspîndită în oraş.

EPISTOLA 277

Către studentul Maxim

Scrisă în ultimii ani

Bunul şi vrednicul Teotecnos ne-a informat despre cele întîmplate cu Domnia ta, iar prin cuvîntul în care a schiţat pe scurt trăsăturile sufletului tău a trezit în mine dorinţa de a te întîlni, şi atîta mi-a aprins dragostea faţă de tine încît dacă n-aş fi fost împovărat de boală, tovarăşa mea nedespărţită, şi dacă n-aş fi fost împresurat de nenumărate

griji pentru Biserică, nimic nu m-ar fi împiedicat să vin să te văd. Intr-adevăr nu mic a fost cîştigul să treci dintr-o familie mare şi dintr-un neam vestit la o viaţă de simplitate evanghelică [1], să pui prin raţiune frîu tinereţii şi să faci din patimile trupeşti nişte roabe ale cugetării şi să dovedeşti smerenie, care se potriveşte atît de mult unui creştin, dacă acesta se gîndeşte la el însuşi şi dacă ia în seamă, cum e şi firesc, de unde a venit şi încotro merge. Într-adevăr meditarea asupra firii noastre înlătură îngîmfarea sufletului, nimiceşte orice trufie şi orice egoism, cu un cuvînt ne face ucenici ai Domnului, Care a zis : «Învăţaţi de la Mine, că sînt blînd şi smerit cu inima» [2]. Într-adevăr, prea iubite fiule, un singur lucru e de invidiat şi de laudă : binele cel netrecător. Acesta constă în a fi în cinste înaintea lui Dumnezeu, pe cînd bunurile omeneşti sînt mai nestatornice decît umbra şi mai înşelătoare decît visurile. Căci tinereţea trece mai repede decît florile primăverii, iar frumuseţea trupească se ofileşte fie din pricina bolii, fie din pricina vremii. În bogăţie nu te poţi încrede, măririle sînt schimbătoare. Măiestriile artelor sînt limitate şi ele doar la durata acestei vieţi. Chiar şi oratoria, cea mai vrednică dintre toate, îşi pierde farmecul dacă nu-i auzită.

Dimpotrivă, deprinderea virtuţii este o preţioasă dobîndă pentru cel ce o are şi este cea mai plăcută privelişte pentru cei care o întîlnesc. Dăruindu-te acestei meniri, te vei învrednici de acele bunuri pe care Domnul le-a făgăduit la sfîrşit drepţilor. În ce chip vom putea dobîndi aceste bunuri şi cum vom păstra cele dobîndite ca să le scriem ne cere un timp mai îndelungat decît cel propus în scrisoarea de faţă. Oricum, mi-a venit în gînd să-ţi fac cunoscute chiar şi numai aceste cîteva cugetări, în urma cuvintelor pe care le-am auzit spuse de fratele Teotecnos. Îi doresc să spună totdeauna adevărul, mai ales cînd vorbeşte despre tine, pentru ca Domnul să fie şi mai mult preamărit întru tine, căci cu toate că ai ieşit dintr-un strat străin, totuşi eşti copleşit de roadele atît de bogate ale credinţei.

---

1. Ca şi cum ar face o confidenţă studentului Maxim, care pare proaspăt convertit la creştinism, Sfîntul Vasile vorbeşte voalat, substituindu-şi propriul său proces interior, că trecerea dintr-o familie mare într-o viaţă de simplitate evanghelică nu-i puţin lucru. În felul acesta, ca şi în epistolele 2, 24 sau 22, în care schiţează elementele fundamentale ale slujirii călugăreşti, aşa cum a început-o el însuşi la Annisa, ierarhul nostru ştie să prezinte cald şi neforţat idealul unei vieţi cu adevărat superioare.

2. *Matei* 11, 29.

EPISTOLA 278

Către Valerian

Din timpul episcopatului

Pe Domnia Ta doream să te văd încă de cînd eram la Orfanene. Căci nădăjduiam că aflîndu-te la Corsagene n-ai fi stat la îndoială să vii pînă la mine la Attagene, unde fuseseşi convocat şi Tu la sinod. Întrucît nu m-am putut duce la acel sinod, aş fi dorit să te văd măcar la munte, datorită faptului că Evesas era în apropiere şi îmi oferea din nou nădejdea de a te întîlni. Dar pentru că n-am reuşit să merg în nici una din aceste două localităţi, am recurs la epistolă ca să-ţi spun să vii să mă vezi, pentru ca, pe de o parte, să-ţi faci datoria ca tînăr de a vizita pe un bătrîn [1], iar pe de altă parte, să primeşti de la mine, cu ocazia întîlnirii, un sfat oarecare, pentru că şi aşa ai de lucru cu cîţiva cetăţeni din Cezareea, la care pentru o rezolvare cît mai bună e necesară şi mijlocirea mea. Deci, dacă nu ţi-e prea greu, să nu eziţi de a mă căuta.

EPISTOLA 279

Către prefectul Modestos *

Din timpul episcopatului

Sînt mulţi curieri care, trecînd pe la mine, duc diferite scrisori către Excelenţa Ta şi întrucît am înţeles că, datorită stimei pe care mi-o arăţi, mulţimea scrisorilor mele nu-ţi provoacă nici o neplăcere, am dat şi acestui frate o scrisoare, ţinînd seamă că şi el va dobîndi ceea ce caută, iar eu voi fi trecut de tine în rîndul binefăcătorilor, pentru că ofer bunelor Tale intenţii prilejuri de a face bine.

Problema pentru care ţi se cere ajutorul ţi-o va descrie cel în cauză, dacă vei binevoi să-l priveşti cu ochi binevoitori şi să-i dai curaj să vorbească înaintea marii şi înaltei Tale autorităţi. Dar această scrisoare îmi îngăduie să fac şi eu o observaţie : cîştigul pe care l-ar dobîndi acest om l-aş privi ca şi cum ar fi al meu propriu, mai ales gîn-

1. În alte cîteva epistole mai repetă Sfîntul Vasile acest lucru privitor la vîrsta sa. Pe atunci el n-avea încă 50 de ani, o vîrstă nu prea înaintată, dar era măcinat de boli şi de alergături. Şi totuşi a alergat pînă prin ţinuturile muntoase din Armenia Mică, dar din păcate nu s-a putut vedea cu Valerian, căruia îi scrie acum, încurajîndu-l

*. E vorba de solicitarea unei intervenţii în favorul unui om care a venit tocmai din Tiana ca să obţină această epistolă de recomandare. Se ştie cine era prefectul Modestos (ep. 104, 110, 111).

dindu-ne că omul a venit la mine în acest oraș tocmai de la Tiana în nădejdea că prezentînd această scrisoare ca pe o ramură de măslin, va avea cîștig. Iar ca să nu fie dezmințit nici el în nădejdile lui, și noi să ne bucurăm de stima obișnuită, iar rîvna ta pentru bine să poată fi satisfăcută și în cazul acesta, îți cer să primești pe acest om cu bunăvoință și să-l socoți a fi între apropiații tăi.

EPISTOLA 280

Către prefectul Modestos

Din timpul episcopatului

Chiar dacă ar fi un lucru îndrăzneț faptul că vin cu scrisori de intervenții înaintea unui personaj atît de înalt, cinstea cu care m-ai înconjurat pînă acum alungă teama din inima mea și-mi dă curaj să scriu pentru oameni, e drept, înrudiți ca neam, dar care în sinea lor sînt vrednici de cinste, pentru curățenia moravurilor lor. Cel care-ți predă această epistolă mi-e ca un fiu [1]. Întrucît, dar, are nevoie numai de bunăvoința ta ca să-și justifice dorințele, fii bun și primește scrisoarea pe care ți-o prezintă cel amintit ; dacă ar fi și timp să-și expună situația și să stea de vorbă cu cei care-l pot ajuta, atunci sînt sigur că prin hotărîrea ta își va vedea realizată cererea. Dar și eu mă voi mîndri cu faptul că mi-a fost dat din darul lui Dumnezeu un astfel de ocrotitor, care vede pe rudele mele ca pe proprii săi clienți și petiționari.

EPISTOLA 281

Către prefectul Modestos

Scrisă în timpul episcopatului

Îmi aduc aminte de marea cinste pe care mi-ai făcut-o dîndu-mi, între alte favoruri, și pe acela de a scrie Excelenței Tale. Mă folosesc, deci, de acest dar și mă bucur de un suflet care dovedește atîta bunăvoință, pe de-o parte, ca să mă satisfac pe mine însumi prin corespondarea cu un bărbat atît de însemnat, iar pe de altă parte, ca să dau prilej mărinimiei Tale să mă cinstească cu răspunsurile sale.

---

1. De astă dată intervenția făcută este pentru una din rudele Sfîntului Vasile.

Întrucît rugasem pe Excelența Ta în favorul prietenului meu Heladios [1], prim dregător al comunității mele, să fie eliberat din postul de efor al dărilor, ca să aibă timp să se ocupe de probleme ale Patriei noastre, și pentru că altă dată am primit răspuns favorabil din partea Ta, reînnoiesc demersul meu și te rog fierbinte să trimiți guvernatorului provinciei să-l elibereze de suprasolicitarea vechiului serviciu.

EPISTOLA 282

Către un episcop

Din timpul episcopatului

Dacă nu ești invitat te plîngi; dacă ești invitat nu răspunzi. Ceea ce s-a întîmplat acum a doua oară dovedește că prima dată te-ai servit doar de un pretext ireal. În realitate n-ai fi venit nici dacă ai fi fost invitat atunci. Drept aceea răspunde acum pe loc invitației pe care ți-o fac și nu fi iarăși absurd, căci știi că o învinuire nouă dă tărie dublă celei vechi, făcînd-o cu mult mai întemeiată. Mereu îți cer să mă asculți și pe mine; dacă pe mine nu mă poți vedea, ar fi drept să nu treci cu vederea măcar pe sfinții martiri [2], căci tocmai de aceea ai fost pus pe listă între cei care participăm la slujbele de comemorare a lor. Arată-ți, dar, bunăvoința atît față de unii, cît și față de alții, iar dacă nici acest lucru nu-ți convine, atunci fii binevoitor măcar față de cei mai venerabili, adică față de martiri.

EPISTOLA 283

Către o văduvă

Din timpul episcopatului

Nădăjduiesc să găsim o zi potrivită pentru sinod după cele pe care trebuie să le ținem în regiunea muntoasă [3]. În schimb, nu întrevăd nici

1. Acest Heladios, care probabil că mai tîrziu va urca pe scaunul episcopal din Cezareea, cere să fie schimbat din postul de efor al dărilor. Se vede că în această problemă cererea de față era o revenire, căci prima intervenție nu-și atinsese scopul.

2. E vorba de cererea de a participa la hramul de pomenire a sfinților martiri Eupsihie, Damas și cei împreună cu ei, martirizați în anul 362 pe vremea împăratului Iulian Apostatul, din pricină că distruseseră statuia zeiței Tyhe (= Fortuna) instalată de împărat în Cezareea, după cum ne relatează istoricul Sozomen în *Istoria* sa (V, 11). Praznicul avea loc la 7 septembrie, cum reiese din epistolele 145, 176, 252. Cel vizat pare a fi Atarvios, episcopul Neocezareii, rudenie cu Sf. Vasile. A se observa finețea stilului.

3. Faptele la care se face aici aluzie par a fi avut loc tot în Armenia Mică în regiunea muntoasă. E vorba, probabil, tot de o impunere pentru o casă.

un prilej să ne întîlnim în afară de vremea cînd se va ține această întrunire bisericească, afară doar de cazul cînd Domnul ar putea rîndui ceva dincolo de cele așteptate. Trebuie să înțelegi acest lucru și după propria-ți experiență. Dacă pe Domnia Ta nu te preocupă decît o singură casă și totuși te plîngi că te asediază o mulțime de treburi, îți poți oare închipui atunci cîte ocupații mă copleșesc pe mine în fiecare zi ?

În privința visului pe care l-ai avut, cred că el arată destul de limpede că trebuie să te mai interesezi și de problemele duhovnicești și să-ți îngrijești ochii și pentru că sînt făcuți ca să vadă și pe Dumnezeu. Cînd vei avea mîngîierea pe care ne-o dau Sfintele Scripturi, atunci nu vei mai avea nevoie nici de mine, nici de nimeni altcineva ca să vezi îndată care-ți este datoria, căci vei fi destul de întărită prin sfatul Duhului Sfînt, care te va îndruma spre tot ce-ți va fi de folos.

EPISTOLA 284

Către un censor, pentru călugări

Din timpul episcopatului

Cred că în sectorul unde lucrezi există deja, în legătură cu monahii, un oarecare regulament în vigoare, de aceea nu-i nevoie să cerem pentru ei un favor deosebit, căci pentru ei e destul dacă se pot bucura cu toată lumea de bunăvoința obștească. Totuși, întrucît cred că e de datoria mea să mă îngrijesc de acești oameni, atît cît pot, mă adresez bunăvoinței Tale spre a cere ca să scutești de dări pe acești oameni, care s-au îndepărtat cu vremea de lume și care și-au omorît timpul încît nu prestează munci prea folositoare statului prin nici un serviciu, nici bănesc, nici trupesc. De fapt, dacă trăiesc după chemarea pe care au ales-o, ei nu mai au nici bani, nici trup : de cei dintîi s-au lipsit, ca să-i împartă la săraci, de cel de-al doilea, ca să trăiască în posturi și în rugăciuni. Știu că la cei care viețuiesc așa vei avea trecere mai multă decît oricare altul și că vei vrea să ți-i cîștigi pentru tine însuți ca ajutoare capabile, în stare să îmblînzească pe Domnul prin viața lor evanghelică [1].

1. Aici Sf. Vasile intervine pentru monahi ca să fie scutiți de dări.

EPISTOLA 285

Fără adresă, pentru protejarea bisericii

Scrisă în timpul episcopatului

Cei ce poartă grijă de Biserică și îngrijește de averile ei este el însuși cel care-ți predă epistola aceasta, iubitul fiu cutare. Primește-l, te rog, să dea socoteală de cîte dorește să spună Vredniciei Tale. Fii atent la toate cîte ți le descrie, pentru ca măcar acum Biserica să-și revină și să scape de hidra cea cu multe capete [1]. Pentru că atît de mare e avuția monahilor, încît mereu căutăm pe cineva s-o strîngă! În schimb Biserica cheltuiește mai mult decît sînt puterile ei, în orice caz mult mai mult decît ar băga de seamă cineva.

EPISTOLA 286

Către trezorierul împărătesc

Din timpul episcopatului

În decursul prezentei întruniri au fost arestați cîțiva răufăcători de meserie, care, împotriva poruncii lui Dumnezeu, au furat hainele unor oameni nevoiași, pe care mai curînd s-ar fi căzut să-i îmbrace decît să-i dezbrace [2]. Propriu-zis ei au fost prinși de cei care au fost puși să supravegheze buna rînduială din Biserică. Tu ai crezut că, întrucît girezi treburile obștești, s-ar cădea să-i preiei tu pe acești oameni, iar eu îți scriu ca să-ți fac cunoscut că relele săvîrșite înăuntrul Bisericilor se cade să primească de la noi îndreptarea cuvenită și să nu mai stingherim cu astfel de lucruri pe judecători.

De aceea și hainele care au fost inventariate în textul care se află în mîinile Tale și în copia făcută în fața tuturor asistenților am dispus să le primești și să se păstreze pe seama proprietarilor care e vorba să se înfățișeze în viitor, iar celelalte să se predea proprietarilor prezenți. Cît despre cei arestați am cerut ca ei să fie îndreptați prin educație și dojană, date în numele Domnului, întrucît cred că întru numele Lui îi vom putea readuce la bine. Pentru că oricîte nu le pot realiza pedepsele tribunalelor știm că adeseori le împlinesc judecățile înfricoșătoare ale

1. «Hidra cu multe capete», așa pare a numi Sf. Vasile pe agenții fiscului în alergarea lor după impuneri cît mai mari.

2. Probabil e vorba de un depozit de haine uzate, colectate în Biserică, spre a fi donate săracilor. Niște răufăcători au furat din ele. Sf. Vasile cere ca pedeapsa s-o dea Biserica (cu mijloace duhovnicești), iar nu statul.

lui Dumnezeu. Dacă socoţi că pentru aceşti răufăcători trebuie să se facă referat la Comite, avem atîta încredere în dreptatea şi în dreapta judecată a acestui bărbat încît îţi îngădui să faci ce doreşti.

EPISTOLA 287

Fără adresă, împotriva unor oameni nedrepţi [1]

Din timpul episcopatului

Pare foarte greu să tratezi cu acest om. Nu ştiu cum să procedezi cu un caracter atît de schimbător (precum se poate presupune după cîte se văd), în care e greu să-ţi pui nădejdea. Chemat să judece, el nu ascultă, sau dacă totuşi răspunde, o face cu atîta noian de vorbe şi de jurăminte încît îţi trezeşte dorinţa să te descotoroseşti de el cît mai repede. Adeseori l-am văzut întorcînd învinuirile împotriva celor care-i atragem atenţia. Într-un cuvînt, între toate creaturile, cîte trăiesc pe pămînt, nu există fire atît de schimbătoare şi gata să se dea la rele ca acest om, cum se poate convinge oricine oricît de puţină experienţă ar avea. De altfel, de ce mă întrebi şi nu te hotărăşti să rabzi tu însuţi răutăţile lui ca pe un fel de mînie inspirată de dumnezeire? Ca să nu te pătezi de părtăşia cu păcatele lui scoate-l dimpreună cu toată familia lui din rugăciuni, şi din orice altă comuniune pe care ar putea să o aibă cu preoţii. Poate se va ruşina cînd toţi ceilalţi îl vor ocoli.

EPISTOLA 288

Fără adresă, împotriva unor oameni nedrepţi

Scrisă în vremea episcopatului

Cei pe care nu-i cuminţesc pedepsele statului şi nu-i îndreptează spre căinţă nici excluderea de la rugăciunile obşteşti, trebuie puşi la canoanele care au fost date de Domnul [2]. Căci scris este: «De-ţi va greşi ţie fratele tău, mergi, mustră-l pe el între tine şi el singur. Dacă nu ascultă, ia cu tine încă unul sau doi. Dacă nici pe ei nu-i ascultă, spune-l Bisericii, iar de nu va asculta nici de Biserică, să-ţi fie ţie ca

1. Pare a fi vorba aici de procedura care ar trebui urmată faţă de omul răutăcios şi nestatornic. Destinatarul va fi fost horepiscopul.

2. Tema e similară cu cea din epistola precedentă. Oricît de îngăduitor părea Sfîntul Vasile, mai presus de toate dorea disciplină, desigur consimţită, dar dacă acest lucru nu se putea obţine, atunci dădea afurisirea.

un păgîn şi vameş»[2]. Aşa s-a întîmplat şi în cazul omului acestuia : mai întîi a fost acuzat, apoi a fost mustrat în fața unei persoane, pe urmă în fața a două persoane, a treia oară în fața Bisericii, şi pentru că s-a convins şi el că a greşit şi n-a primit să se refacă, de acum încolo să fie afurisit. Să se aducă la cunoştinţă în fiecare sat că trebuie să fie exclus din orice comuniuni cerute de firea noastră, aşa încît, nemaiavînd nici o legătură cu el, să ajungă cu totul hrană diavolului.

EPISTOLA 289

Fără adresă, în legătură cu o femeie îndurerată

Din timpul episcopatului

Întrucît socot că tot aşa de mult greşim dacă lăsăm nepedepsiţi pe păcătoşi ca şi atunci cînd îi pedepsim peste măsură[3], am dat acestui om pedeapsa care stă în competența mea : am cerut să fie îndepărtat de la orice comuniune bisericească şi am sfătuit pe cei care se simțeau nedreptăţiţi să nu se răzbune[4], ci să lase în seama Domnului răsplătirea. Iar dacă îndemnurile mele ar fi avut vreo urmare, atunci şi eu aş fi fost ascultat, pentru că m-aş fi folosit de un grai care ar fi inspirat mai uşor încredere decît ar fi făcut-o epistolele cu toată puterea lor de înduplecare. Dar cînd am auzit o mulţime de vorbe, nu lipsite de seriozitate, am tăcut şi acum nu mai cred că ar fi bine să mai discut aceeaşi problemă. «Am dispreţuit căsătoria, spunea ea, naşterea de prunci şi lumea, ca să dobîndesc un singur lucru : bunăvoința de a fi în apropiere de Dumnezeu şi ca să fiu vrednică să mă bucur de a vieţui în preajma oamenilor de cea mai bună reputaţie. Dar acest om, deprins încă din tinereţe să strice casele oamenilor, a forţat într-o bună zi uşa cu neruşinarea obişnuită şi a intrat în casă. Întrucît nu ne cunoşteam decît doar din cîteva discuţii şi neştiindu-i obiceiurile n-am încercat să-l alung dintr-un sentiment de neştiutoare pudoare. El însă s-a comportat cu atîta necinste şi neruşinare, încît a umplut tot oraşul cu vorbe defăimătoare la adresa mea, făcîndu-mă de ruşine într-o scrisoare publică, pe care a şi afişat-o

2. *Filotei*, 18, 15, 16, 17.

3. Sfîntul Vasile contează ca unul din cei mai reputaţi canonişti, dar el n-a uitat niciodată să judece şi să canonească aşa cum numai Biserica o poate face. Un păcătos nu poate rămîne nepedepsit, dar în acelaşi timp el nici nu trebuie pedepsit peste măsură. Cazul prezentat de femeia din această epistolă e rezolvat în acelaşi sens : «după cum nu-i lucru omenesc să predăm pe răufăcător, tot aşa a-l elibera nepedepsit e fapta unui om care întăreşte insulta». De altfel, cazul de față pare patologic. Y. Courtonne, *op. cit.*, III, 159.

4. *Rom.* 12, 19.

de ușa exterioară a Bisericii. E drept că pentru această purtare urîtă el a ajuns să guste din asprimile legii, dar după ce a fost eliberat a început din nou cu calomniile. A umplut cu injurii la adresa mea piața, terenurile de sport, teatrele, casele celor care-l primeau, pentru că duceau aceeași viață ca și el. Din pricina acestor vorbe atît de insultătoare n-am mai putut fi cunoscută prin calitățile mele, cum s-ar fi căzut, pentru că apăream în ochii tuturora descrisă în culori deosebit de nefavorabile».

«În aceste împrejurări, continuă ea, unii fac haz de aceste cuvinte defăimătoare, pentru că, în chip firesc, oamenii sînt repede înclinați să se bucure de injurii ; alții spun că au rămas indignați, dar nu iau parte la durerea mea ; mai sînt și din aceia care sînt convinși că aceste injurii exprimă adevărul, pe cînd alții stau la îndoială pentru că iau în seamă mulțimea jurămintelor lui, așa încît nu-i nimeni care să-mi împărtășească durerea ; ci dimpotrivă simt că trăiesc într-o singurătate apăsătoare, plîng în mine însămi, că n-am nici frate, nici prieten, nici rudă, nici rob, nici om liber, n-am absolut pe nimeni care să ia parte la durerea mea și am senzația că mă găsesc cu totul singură și mai de plîns decît întreg orașul, în care sînt atît de puțini oameni care să urască pe cei răi. Oamenii nu vor să creadă că insulta adresată unora sau altora face înconjurul orașului și că într-o bună zi îi va atinge și pe ei».

După ce mi-a istorisit, printre lacrimi, toate acestea și altele și mai îngrozitoare, nu m-a lăsat nici pe mine însumi liber de bănuieli, pentru că în timp ce trebuia să plîng părintește împreună cu ea am rămas nepăsător pentru un rău atît de mare și am filozofat doar rece la pătimirile altora. «Tu nu-mi poruncești, zise ea, să rămîn nepăsătoare la pierderea banilor și nici să îndur oboselile trupești, ci să mă las jignită în reputația mea a cărei pierdere formează pierderea comună și a preoțimii».

Față de toate aceste cuvinte judecă tu însuți, minunatule, ce ai vrea să-i spun acestei persoane, întrucît eu urmez logic tactica de a nu preda judecății pe răufăcători, dar nici să-i eliberez după ce o dată au fost predați ? Despre astfel de răufăcători a spus de mult Apostolul să ne temem de dregătorul care răspunde de răutăți : «teme-te, zice, căci nu în zadar poartă sabie» [3]. După cum, dar, nu-i lucru omenesc să predăm pe răufăcător, tot așa și a-l elibera e o faptă care întărește insulta. Poate că dacă s-ar putea amîna pentru un timp judecarea cauzei și să aștepți sosirea mea, atunci voi dovedi că n-am realiza nimic dacă n-am lucra din convingere.

3. *Rom.* 13, 4.

EPISTOLA 290

Către Nectarie [1]

Din timpul episcopatului

O! de-ar veni mult bine asupra celor care îndeamnă pe vrednicia Ta să stea de vorbă cu mine prin scrisori! Să nu se creadă însă că astfel de vorbe le-aş spune doar din cauza unei obişnuinţe, ci din sinceră pornire sufletească cinstesc glasul tău cu cele mai mari laude. Ce-ar putea, într-adevăr, exista pentru mine mai de cinste decît Nectarie, pe care l-am cunoscut din copilărie ca avînd cele mai frumoase însuşiri şi care acum, datorită unor virtuţi în multe domenii, a urcat la o strălucire atît de mare? De aceea şi cei mai iubiţi dintre toţi prietenii mei sînt cei care mi-aduc scrisori de la tine.

Cît priveşte alegerea celor care trebuie puşi în fruntea comunităţilor din provincia noastră, va trebui să caut să fac pe plac oamenilor sau să plec urechea la intervenţii ori să mă prefac că aş ceda de frică? Fie ca să nu fac niciodată aşa ceva! Pentru că atunci n-aş fi dregător, ci negustor, care schimbă darul lui Dumnezeu pe o prietenie omenească. Cîtă vreme aprobările date de oameni se obţin numai pe bază de mărturii subiective, sentinţele cele mai potrivite sînt atribuite de smerenia mea. Celui care cunoaşte tainele inimilor, poate că ar fi cu totul preferabil pentru fiecare ca, după ce a depus votul, să se abţină de la orice rîvnă, să se ferească de orice spirit de grup ca şi cum ar fi depus mărturie pentru părinţi, de aceea să se roage lui Dumnezeu să nu ni se uite interesul. În acest sens eu nu voi mai pune vina pe nimeni din pricina rezultatului obţinut, indiferent în ce sens s-a produs el, ci voi fi recunoscător doar lui Dumnezeu pentru cele întîmplate. Dacă, dimpotrivă, aceste alegeri se fac numai după criterii omeneşti, ele nu mai sînt alegeri ci constituie doar o imitare a realităţii, însă de realitatea însăşi sînt departe cu totul.

Gîndeşte-te că dacă ne-am strădui în tot felul să ne impunem punctul de vedere propriu, am putea ajunge la primejdia, care poate fi foarte mare, de a atrage cîndva de partea noastră tocmai partida păcatului, pentru că datorită uşurătăţii firii omeneşti e posibil să se săvîrşească multe nedreptăţi chiar de cei de la care nimeni nu se aştepta vreodată.

---

1. Cercetătorii au văzut în acest Nectarie pe viitorul patriarh al Constantinopolei (381—397). Sfîntul Vasile afirmă că-l cunoaşte din copilărie, de aceea şi numele lui e pomenit în epistolele sale 5 şi 6. În epistola de faţă i s-a pus întrebarea: cu ce poate contribui pentru alegerea celor mai buni demnitari la conducerea ţării? Se vede că era vorba de mai multe partide. El răspunde că Biserica sprijină pe cei mai buni, dar nu se poate angaja în lupte de partid. În rugăciuni însă Biserica cere împlinirea binelui.

Mai mult, dacă dăm prietenilor cele mai bune sfaturi, după cum se și întîmplă adeseori, nu ne supărăm că nu apărem convingători față de cei pe care-i sfătuim ; și în lucruri care nu sînt supuse voinței oamenilor, ci hotărîrii lui Dumnezeu, ne vom mai indigna oare că nu sîntem preferați judecății lui Dumnezeu ? Dacă, așadar, oamenii sînt cei care acordă funcția, atunci ce nevoie e să fie cerută de la noi ? De ce nu și-o ia fiecare ? Dacă însă ea e de la Dumnezeu, e cazul să ne rugăm, iar nu să ne indignăm ; în rugăciuni nu se cade să cerem numaidecît împlinirea voinței noastre proprii, ci să lăsăm acest lucru pe seama lui Dumnezeu, Care ne dă ceea ce crede El că ne folosește. Dumnezeu Cel sfînt să îndepărteze de la casa Ta orice întîmplare supărătoare, iar ție însuți și alor tăi să vă dea o viață lipsită de boli și de pagube, într-o completă prosperitate.

EPISTOLA 291

Către horepiscopul Timotei [1]

Scrisă în timpul episcopatului

Ca să-ți scriu tot ce-mi trece prin minte nu-i potrivit nici cu lungimea unei scrisori, dar, în general, nici cu genul epistolar însuși. Însă, iarăși, ca să te trec cu vederea mi-e aproape cu neputință, căci inima mea s-a înfierbîntat din pricina unei drepte mînii împotriva Ta. Voi merge, așadar, pe calea de mijloc, scriindu-ți unele și lăsîndu-le pe celelalte deoparte. Aceasta pentru că vreau să-ți atrag atenția asupra unui lucru într-un grai prietenesc și colegial.

Dacă tu ești acel Timotei despre care știu, din tinerețe, că ducea o viață ascetică atît de aspră încît era învinuit că întrece măsura, mă întreb : cum de-ai încetat acum să cugeți ce trebuie să faci ca să fii bine plăcut lui Dumnezeu ? și, cum de te uiți acum numai la ceea ce zice cutare sau cutare despre tine, făcîndu-ți viața dependentă de părerea unora și a altora și calculezi doar cum să nu-ți pierzi nici prietenii, dar nici să te faci de rîs în ochii dușmanilor ? Și, în schimb, de ce te temi, ca de cine știe ce rău, de rușinea pe care ai putea-o păți înaintea mulțimii, fără să te gîndești că în timp ce întîrzii în aceste preocupări, uiți de ceea ce e mai important tocmai în această viață ? Sînt pline Sfintele Scripturi

1. Acest horepiscop era cunoscut din tinerețe de Sfîntul Vasile ca om care se deprinsese cu școala înfrînării și asceze. De curînd, însă, inima Sfîntului Vasile s-a «înfierbîntat de mînie» împotriva lui auzind că s-a lăsat dus de plăcerile lumești. Certîndu-l aspru, dar cu bunătate, marele ierarh îi aduce aminte de cuvîntul Scripturii : că nu-i cu putință să faci în același timp două lucruri (*Matei* 6, 24).

de învăţături despre faptul că nu-i cu putinţă să facem în acelaşi timp două lucruri [2], adică să ne ţinem legaţi de treburile lumeşti şi să ducem, în acelaşi timp, o viaţă după Dumnezeu. De altfel şi firea însăşi e plină de astfel de pilde. De exemplu, lucrarea minţii nu reuşeşte să formuleze în acelaşi timp două idei diferite, iar în percepţia sensibilă nu se pot primi în urechi două glasuri deodată, nici vedea doi oameni deodată, cu toate că avem deschise în acelaşi timp canalele acestor simţuri. Ochii, dacă nu-i îndreptăm pe amîndoi spre acelaşi obiect văzut, nu-şi pot îndeplini corect slujba lor. Aşa stau lucrurile în lumea firii, iar dacă ar fi să cităm mărturii scoase din Scriptură, lucrurile n-ar fi mai puţin ridicole decît, vorba vechiului proverb, să duci cucuveaua la Atena [3].

De ce amestecăm ceea ce nu se poate amesteca, zgomotele lumeşti cu deprinderea ascezei ? Oare nu devenim stăpîni pe noi înşine cînd ne îndepărtăm de zgomote, cînd nu ne mai încurcăm în atîtea afaceri şi cînd nu mai încurcăm şi pe alţii ? Oare nu confirmăm prin fapte scopul evlaviei şi al credinţei, pe care odinioară ni l-am propus noi înşine, şi nu arătăm astfel celor ce se gîndesc să ne calomnieze că nu vor reuşi să ne întristeze cînd vor ei ? Or toate acestea se vor întîmpla îndată ce le vom dovedi că pe noi nu ne mai atinge nici un atac.

Destul pentru acest subiect.

Fie să ne întîlnim cîndva ca să ne consfătuim mai temeinic despre cele ce sînt de folos sufletelor noastre, în aşa fel încît să nu se afle că ne îngrijim doar de lucruri deşarte cînd va veni şi pentru noi ceasul plecării inevitabile !

M-au bucurat în chip deosebit cele trimise din dragostea ta chiar şi după firea lor, ele erau foarte plăcute, dar cînd m-am gîndit şi la cel care le-a trimis, atunci s-au dovedit şi mai delicioase. Lumînările şi medicamentele întăritoare din Pont să le primeşti cu plăcere, cînd le vom trimite, pentru că momentan nu le avem.

2. *Matei* 6, 24.

3. Aristofan, *Păsările*, 301 sau după proverbul francez : «porter de l'eau à la rivière», Bailly, Dict. op. cit.

III

SCRISORI NEDATATE SAU DE AUTENTICITATE DUBIOASĂ

EPISTOLA 292

Către Paladin [1]

Fără dată

Jumătate din dorinţele mele mi le-a împlinit Dumnezeu cel Sfînt, rînduind lucrurile în aşa fel încît să întîlnesc pe scumpa noastră soră, soţia ta. El e în stare să-mi împlinească şi cealaltă jumătate, încît să ajung să văd şi pe Excelenţa Ta şi apoi să aduc deplină mulţumire lui Dumnezeu. Pentru că mare mi-e această dorinţă mai ales acum, cînd am auzit că ai fost ridicat la o mare cinste, cînd ai îmbrăcat haina nemuritoare care, acoperind omenitatea, a nimicit în trup moartea, iar ceea ce era muritor a fost înghiţit în îmbrăcămintea nemuririi.

Aşadar, întrucît prin harul Său Domnul te-a făcut casnic al Său [2], te-a îndepărtat de orice păcat, ţi-a deschis împărăţia cerurilor şi calea care duce la fericirea de acolo, te rugăm, ca pe un bărbat care întrece atît de mult pe alţii prin înţelepciune, să primeşti acest dar cu toată înţelegerea şi să te faci paznic credincios al acestei comori, dîndu-ţi toată rîvna ca să asiguri paza acestei arvuni. Şi astfel, după ce vei fi păstrat întreagă această pecete, te vei înfăţişa înaintea Domnului strălucind în lumina sfinţilor fără ca să pătezi ori să zbîrceşti îmbrăcămintea curată a nemuririi [3], ci păstrînd sfinţenia în toate mădularele, ca unul care s-a îmbrăcat în Hristos, întrucît «cîţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi îmbrăcat» [4]. Să fie, dar, sfinte toate mădularele, pentru ca să se învrednicească să se acopere cu îmbrăcămintea cea sfîntă şi luminoasă.

EPISTOLA 293

Către Iulian

Fără dată

Cum ţi-a mers cu sănătatea în acest răstimp ? Poţi să-ţi întrebuinţezi mîna fără greutate ? Cum merg celelalte treburi ? Progresează după

1. În această epistolă de felicitare Sfîntul Vasile exprimă bucuria că Paladin a primit botezul creştin. Soţia sa i-o luase înainte. După felul cum i se adresează, Paladin era un mare demnitar al imperiului.
2. *Efes.* 2, 19.
3. *Efes.* 5, 27.
4. *Gal.* 3, 27.

dorința ta, cum o dorim și cum de fapt o meriți? La cei care-și schimbă ușor gîndurile e cu totul firesc ca viața să fie ea însăși lipsită de ordine, dar cei ale căror planuri sînt hotărîte, statornice și mereu aceleași e de așteptat să ducă o viață conformă principiilor lor. Într-adevăr, nu stă în puterea corăbierului să poată liniști valurile cînd vrea, dar e foarte ușor să ne facem o viață tihnită și fără valuri dacă vom ști să facem să tacă zgomotele pe care patimile le ridică în noi și dacă ajutăm voinței să fie mai tare decît tot ce poate veni din afară. Pentru că nici pierderile, nici bolile, nici alte greutăți ale vieții nu vor putea atinge pe omul virtuos atîta vreme cît își va ține cugetul destul de sus, încît să poată păși pe urmele Domnului, să-și îndrepte privirea spre viitor și să stăpînească ușor și cu iscusință furtuna care se ridică de pe pămînt. Într-adevăr, despre cei pe care i-au înlănțuit puternic grijile vieții s-ar putea spune că se tîrăsc pe jos ca niște dobitoace, ca niște păsări prea greoaie, care în zadar poartă aripi [1].

Pe tine, ocupațiile nu mi-au putut îngădui să te văd vreme mult mai îndelungată decît pe cei care se luptă să treacă marea înotînd. Și cu toate acestea, întrucît e destul să-i vezi ghiarele și recunoști îndată leul întreg, tot așa cred că mi-a fost îndeajuns o singură experiență, ca să te cunosc destul. De aceea socot că este mare lucru faptul că dai atenție problemelor mele și că nici eu n-aș fi absent din cugetul tău, ci că sînt mereu cu tine prin amintire. Or scrisoarea e o dovadă de amintire: cu cît vei scrie mai des, cu atît va fi mai mare plăcerea pe care mi-o faci.

EPISTOLA 294

Către Festos și către Magnos *

Părinții trebuie să poarte grijă de copiii lor, plugarul de plantație și de semințe, dascălul de ucenicii săi, mai ales cînd din pricina bogăției le dau nădejdi de recolte cît mai mari. Plugarul se bucură de truda sa atunci cînd vede spicele dînd în pîrgă sau plantele dezvoltîndu-se; ucenicii fac bucurie dascălilor, iar copiii părinților. În legătură cu voi grija mea este cu atît mai mare și nădejdile cu atît mai pretențioase, cu cît evlavia e superioară tuturor celorlalte deprinderi, tuturor viețui-

---

1. E una din notele cele mai des întîlnite în epistolele Sfîntului Vasile grija de «omul cel dinlăuntru». Dacă de acesta nu ne îngrijim, zice el, sîntem ca un animal care se tîrăște sau ca «o pasăre care în zadar poartă aripi». Altfel, îl mîngîie pentru luxația mîinii.

* Aceștia par a fi doi ucenici din primii ani ai episcopatului. Grija de suflet e ideea centrală a epistolei, așa cum părinții poartă grijă de copii, plugarul de semințe, dascălul de ucenicii lui. «E nebiruit dorul celor care vor să învețe», zice Sfîntul. «Oricît de mare ar fi distanța dintre noi, adaugă el, eu sînt mereu cu voi».

toarelor și tuturor fructelor. Eu am înrădăcinat-o și am întreținut-o în sufletele voastre, încă plăpînde și nevinovate, iar acum doresc să le văd la înflorire deplină, care să ne făgăduiască roade coapte cu ajutorul pe care dorința voastră după învățătură ni-l va putea da. Căci știți bine că bunăvoința mea față de voi precum și ajutorul lui Dumnezeu vin și după intențiile voastre : dacă acestea sînt îndreptate cum trebuie, Dumnezeu invocat sau neinvocat va fi de față ca să vă ajute și orice om care iubește pe Dumnezeu se va oferi el însuși ca să vă învețe. E nebiruit dorul celor care pot să învețe ceva folositor, iar sufletul celor care doresc să se instruiască este liber de orice împotrivire. În această privință nici depărtarea fizică nu-i o piedică, întrucît Cel Care ne-a creat dintr-o neîntrecută înțelepciune și din marea Sa iubire de oameni n-a încuiat cugetarea în trup, nici putința de a vorbi n-a legat-o doar de limbă, ci cu ajutorul timpului a dat ceva mai mult oamenilor, capabilitatea să facă servici ca să poată da mai departe învățătură nu numai celor despărțiți de o mare distanță, ci și celor care se vor naște mult timp după aceea. Experiența întărește cuvintele mele : cei care au trăit cu foarte mulți ani înainte învață pe tineri în scrieri, unde se și păstrează lecțiile acestui învățămînt, de aceea, cu toată distanța care ne desparte, eu sînt mereu cu voi prin cuget, stînd comod de vorbă împreună, pentru că învățămîntul nu cunoaște piedică nici pe pămînt, nici pe mare, dacă veți avea grijă de propriile voastre suflete.

EPISTOLA 295

Către niște călugări [1]

Sînt de părere că, prin darul lui Dumnezeu, voi n-aveți nevoie de alt îndemn în afară de cuvintele pe care vi le-am adresat, invitîndu-vă pe toți să îmbrățișați viața de obște [2] după pilda celei care se practica pe vremea apostolilor ; ați primit aceste cuvinte ca pe o învățătură mîntuitoare, pentru care ați și adus mulțumiri lui Dumnezeu. Nu sînt simple cuvinte cele pe care le-ați auzit de la mine, ci învățăminte care trebuie puse în practică pentru folosul celor care le primesc spre liniștirea mea, care vi le-am formulat, și, în sfîrșit, spre mărirea și lauda lui Hristos, al Cărui nume a fost invocat peste noi [3]. Iată pricina pentru care

1. «Credința lucrătoare prin iubire», după cuvîntul Apostolului, iată în rezumat ce vrea să pună în suflet Sf. Vasile comunității monahale pe care a lăsat-o în Pont. Se resimte, așadar, și în aceste sfaturi specificul «filosofiei monahale» precizate de el : mîntuirea prin dăruirea de sine în folosul semenului.

2. *Fapte* 2, 42—47 ; 4, 34, 35.

3. *Ier.* 14, 9.

v-am trimis pe fratele nostru prea dorit ca : cel necunoscător să învețe să cunoască, cel molatic să se îndemne, iar pe cel potrivnic să-l vedem plecîndu-se sfaturilor noastre.

Mare mi-e dorința să vă văd adunați laolaltă și să aud spunîndu-se despre voi că nu vă place viața fără bune mărturii, ci că mai curînd acceptați ca toți să fiți paznici privegherii voastre mutuale și minuțioase, martori ai faptelor voastre bune. În chipul acesta fiecare va primi, mai întîi, o răsplată deplină și corespunzătoare, iar în al doilea rînd, o altă răsplată desăvîrșită, pentru progresul fratelui său, pe care trebuie să ni-l predăm unul altuia atît prin cuvînt, cît și prin faptă, cu ajutorul convorbirilor dese și a îndemnurilor noastre.

Mai presus de toate vă rog să vă aduceți aminte de credința Părinților și să nu vă lăsați zguduiți de cei care, în liniștea noastră, încearcă să vă ducă la rătăcire, bineștiind că nici rînduiala aspră a călugăriei nu-i de dorit doar de dragul ei, ci numai dacă e luminată de credința în Dumnezeu, după cum nici mărturisirea dreaptă a credinței dacă nu-i însoțită de fapte bune nu ne va putea recomanda înaintea lui Dumnezeu. Ca omul lui Dumnezeu să fie întreg și pentru ca viața noastră să nu șchiopăteze, trebuie să se îndeplinească ambele condiții. Căci, după cum zice Scriptura, credința e cea care ne mîntuie, dar nu orice credință, ci numai «credința lucrătoare prin iubire» [4].

EPISTOLA 296

Către o văduvă *

Ținînd seama de bunătatea ta și cunoscîndu-ți rîvna pe care o ai pentru lucrarea lui Dumnezeu, mi-am luat deunăzi îndrăzneala de a te socoti ca pe o fiică a mea și am folosit catîrii tăi, e drept, cu atenția cuvenită, dar cu gîndul că parcă ar fi ai mei, însă s-a prelungit cam mult vremea de cînd i-am folosit. Trebuia să fi scris despre acest lucru Domniei Tale, ca să știi că și răspunsul meu e dovada unui sentiment de deosebită mulțumire. Mă folosesc, în același timp, de această scrisoare, ca să reamintesc Vredniciei Tale că se cade să ne aducem mereu aminte de Domnul, spre a avea pururea înaintea ochilor plecarea din această lume și spre a ne orîndui viața în vederea apărării înaintea Dreptului

4. *Gal.* 5, 6.

*. Epistola de față pare a fi scrisă în timpul marilor lucrări filantropice ale Vasiliadei (371—373). Ierarhul mulțumește acestei femei că i-a împrumutat gratuit catîrii pentru lucrările efectuate. A se vedea și ep. 94. Trimite salutări și fiicei sale.

Judecător, Care să nu ne lase să fim înşelaţi, ci să ne asigurăm, pe temeiul faptelor noastre bune, înaintea Celui Care va descoperi taina inimilor noastre în ziua venirii Sale. Te rugăm să transmiţi salutări şi preavrednicei Tale fiice, pe care o îndemn să-şi petreacă viaţa meditînd la dumnezeieştile cuvinte ale Mîntuitorului, pentru ca sufletul ei să se hrănească cu învăţătura lor mîntuitoare şi ca înţelegerea ei să crească şi să sporească mai mult decît creşte trupul sub influenţa naturii.

EPISTOLA 297

Către o văduvă

Socot că s-ar fi cuvenit, din pricina vîrstei înaintate [1] precum şi din pricina afecţiunii mele, să profit de prezenţa trupească a neasemuitei Tale vrednicii şi să te vizitez, iar în caz că nu te-aş fi găsit, să nu mă dau bătut, ci să-mi împlinesc lipsa măcar scriindu-ţi. Iată însă că am şi găsit un curier potrivit, prin care să te salut, îndemnîndu-te, în primul rînd, să împlineşti lucrarea Domnului, pentru ca Dumnezeu să dea să ţi se scurgă zilele cu cinste, în evlavie şi resemnare, făcîndu-te vrednică şi de bunurile viitoare [2].

În al doilea rînd, îţi încredinţez pe tînăra fiică de care ţi-am vorbit, cu rugămintea s-o primeşti ca şi cum ar fi propria mea fiică şi propria ta soră. Socoate ca şi cum ar fi ale Tale toate cele ce le va împărtăşi sufletului tău vrednic şi curat, ocupă-te de ea, convinsă fiind că-ţi asiguri, prin aceasta, răsplata de la Domnul, iar în acelaşi timp îmi faci şi mie o bucurie, ca unul care, din dragoste pentru Hristos, împlinesc pentru tine măsura iubirii creştine.

EPISTOLA 298

Fără adresă, către un om evlavios

Binevoieşte şi fă-mă vrednic să ajung sfetnic la toate şi părtaş la toate grijile tale, aşa cum poate face numai un om vrednic de desăvîrşirea Ta, şi Dumnezeu te va răsplăti pentru dragostea ce-mi porţi, ca şi pentru grija ce ţi-o dai ca să-ţi orînduieşti bine viaţa. M-am mirat că

1. Am mai vorbit despre vîrsta destul de redusă a Sf. Vasile.
2. Nu ni se dau amănunte unde a avut loc acest exil. E de subliniat şi rugămintea de a creşte pe o tînără orfană.

înșelăciunea acestui om te-a putut supăra, crezînd că apa ar avea cine știe ce putere ciudată, deși nici o mărturie nu-i confirmă faima. În realitate, nu este nimeni din cei de aici care să fi cîștigat pentru sănătatea trupului vreo îmbunătățire mai mare ori mai mică decît am fi nădăjduit, afară poate de cazul cînd întîmplător va fi simțit cineva vreo ușurare, lucru care se întîmplă oamenilor fie cînd dorm, fie cînd lucrează ceva în viață. Dar cel care surpă iubirea încearcă să convingă pe cei mai simpli să atribuie aceste lucruri întîmplătoare specificului apei. Însăși experiența te poate convinge că graiul meu spune adevărul [1].

EPISTOLA 299

Către un inspector fiscal

Știam de cînd mi-ai scris că te descurci greu cu administrația publică. Există o veche zicală, potrivit căreia cei care urmăresc virtutea nu se avîntă prea bucuros în slujbe obștești, căci neajunsurile care se întîlnesc la medici se văd și la dregătoriile publice. Într-adevăr doctorilor le e dat să vadă lucruri dezgustătoare, fac experiențe neplăcute, iar cu prilejul nenorocirilor altora se produc și destule neajunsuri personale. Așa ceva se întîmplă și la adevărații dregători, pentru că oamenii interesați, care privesc numai la bani și care se lasă atrași de mărirea însăși, ca și cum ea ar fi binele cel mai mare, socot că astfel își cîștigă puterea prin care să-și poată ajuta prietenii, să înlăture pe dușmani și să dobîndească ceea ce doresc.

Dar tu nu ești ca aceștia. Decît cine și ca cine ? Tu te-ai îndepărtat de bunăvoie de vredniciile pămîntești, oricît de mari ar fi fost acestea, într-o vreme cînd puteai conduce un oraș întreg ca și cum ai fi îngrijit de o singură casă. Or tu ai ales atunci o viață fără griji și liniștită, pentru că te-ai gîndit că-i mai de preț nici să n-ai, dar nici să produci altora neplăceri, ceea ce, după cum socot și alții, nu produce decît tulburare.

Întrucît Domnul n-a vrut ca ținutul Iboriților să ajungă sub competența cîrciumarilor și nici recensămîntul de impunere a dărilor să nu se desfășoare ca într-un tîrg de sclavi, ci ca fiecare să fie înscris după situația reală, primește această slujbă, deși e greu de îndeplinit. Căci, după cum spui tu însuți, chiar și prin ea poți să cîștigi bunăvoința lui Dumnezeu. Să nu tremuri în fața puterii, dar nici nu disprețui sărăcia, arată supușilor o imparțialitate mai deplină decît orice cîntar. Și astfel

1. Efectul curativ al unor ape nu poate da dreptul cuiva să atribuie puterilor diavolești ceea ce stă în firea lucrurilor. A crede altceva e șarlatanie.

rîvna ta pentru dreptate va apărea cu claritate în ochii celor care ți-au încredințat această chemare și te vor admira între toți ceilalți. Și chiar dacă acest lucru nu-l vor recunoaște ceilalți, o va face Dumnezeu, Care ne-a pus înainte mari răsplăți pentru faptele noastre bune [1].

EPISTOLA 300

Cuvînt de consolare către tatăl unui student

Întrucît în creștinism Domnul ne-a pus pe locul al doilea, după părinți, încredințîndu-ne formarea religioasă a copiilor celor ce cred în El, socotim că nenorocirea care a surprins pe răposatul tău fiu e ca și cum ar fi a noastră și deplîngem moartea lui prematură, jelindu-o din toată ființa alături de Tine. Îmi pot da seama cît de mare trebuie să fie greutatea acestei dureri pentru propriul lui tată după trup, între altele din faptul că și în mine, care nu-i sînt părinte decît după învățătură, întristarea inimii a fost atît de adîncă. De fapt, față de fiul tău nu trebuia nici să simțim supărare și nici să exprimăm în sentimente sau în cuvinte o astfel de întristare, căci cu adevărat vrednici de plîns sînt numai cei care și-au pierdut nădejdile pe care și le puseseră în el. Ei sînt într-adevăr vrednici de multe lacrimi și gemete ca unii care, pe cînd fiul lor se află în floarea vîrstei și apt pentru desăvîrșirea studiilor lui, l-au primit mut și căzut pradă acelei lungi și groaznice tăceri.

O asemenea nenorocire, mărturisesc, m-a tulburat și pe mine ca om și am vărsat fără să vreau nenumărate lacrimi, lăsînd să-mi scape din adîncul inimii gemete, pentru că durerea care m-a cuprins mi-a întunecat mintea, parcă ar fi fost niște nori. Cînd însă mi-am revenit în sinemi și am privit cu ochii sufletului spre firea lucrurilor omenești, am cerut iertare Domnului pentru sentimentele pe care, de prea multă emoție, sufletul le încercase în fața nenorocirii întîmplate, și m-am dojenit ca să îndur cu liniște aceste suferințe, căci, după vorba veche a Scripturii, ele sînt legate de viața omului.

A plecat încă tînăr, la o vîrstă la care omul dorește cel mai mult să trăiască, era remarcat între toți colegii săi, fiind drag profesorilor, în stare să atragă la prietenie chiar și pe cel mai sălbatic dintre dușmani printr-o singură întîlnire, ager la învățătură, blînd în caracter, mai rezervat decît ar fi spus-o vîrsta, și ceea ce s-ar mai putea adăuga e mai

---

1. Se știe cîte nedreptăți se săvîrșeau la stabilirea impozitelor și la încasarea lor. Multe din epistolele Sfîntului Vasile ne dau știri bogate în acest sens. În cea de față Sfîntul Vasile îi spune unui agent fiscal să primească să facă un astfel de serviciu, dar să muncească cinstit ca pentru Dumnezeu.

puțin decît realitatea, căci acest om era născut tot din om. Ce s-așteaptă să spună în acest caz tatăl unui astfel de copil? Ce altceva decît să-și aducă aminte că și tatăl său a murit? De aceea, din clipa în care și el s-a născut dintr-un părinte muritor, ce ciudățenie constă în faptul că și el a devenit tatăl unui muritor?

Cît despre aceea că a murit prematur, înainte de a se fi săturat de viață și înainte chiar de a fi ajuns la deplina maturitate a vieții, înainte de a fi pășit în rîndurile bărbaților și de a fi lăsat urmași din familia sa, acestea nu constituie temei de a face și mai mare durerea, cum sînt convins, ci sînt motive de consolare pentru cele întîmplate. Trebuie, dar, să mulțumim Domnului pentru faptul că a rînduit ca fiul să nu lase pe pămînt copii orfani, să nu lase în urma lui o văduvă ajunsă pradă unei lungi tristeți sau care să trebuiască să împartă locașul cu un alt bărbat și să disprețuiască astfel pe soțul primei căsnicii. Viața tînărului n-a fost de lungă durată în această lume, dar cine e atît de nesimțit să nu vadă această scurtare ca unul din cele mai mari dintre bunuri? Șederea de aici, al cărei timp se prelungește, e un prilej pentru cele mai multe rătăciri și greșeli. Însă fiul tău n-a săvîrșit rele, n-a urzit viclenii împotriva aproapelui, n-a ajuns să trebuiască să se amestece în tovărășii cu oameni răi, n-a fost încurcat în blestemățiile pieții, n-a cunoscut necesitatea de a păcătui, nici minciuna, nici nerecunoștința, nici pofta, nici gustul plăcerii, nici poftele cărnii, nimic din ceea ce ia naștere în sufletele destrăbălate! A părăsit viața fără ca nici una din aceste pete să-i fi murdărit sufletul, s-a dus curat[1] spre cel mai bun partaj. Pe cel iubit nu pămîntul ni l-a ascuns, ci cerul l-a primit. Dumnezeu este Cel Care rînduiește soarta noastră, Care pune capăt vremii de trăit pe pămînt, Care l-a adus în această viață și tot Dumnezeu este Cel Care hotărăște să plece din ea. Avem ca învățătură în noianul durerilor pilda vestită a marelui Iov, care a zis: «Domnul a dat, Domnul a luat. Cum I-a plăcut Domnului așa s-a întîmplat. Fie numele Domnului binecuvîntat în toți vecii» [2].

EPISTOLA 301

Cuvînt de mîngîiere

Scrisă în anul 372

Care erau simțămintele mele la vestea nenorocirii care te-a lovit nici un cuvînt n-ar reuși să le descrie limpede. Pe de o parte, m-am

1. N-avem nici un motiv să nu credem că, dincolo de retorica vremii, tînărul a cărui moarte a descris-o Sf. Vasile era un sfînt.
2. *Iov* 1, 21 (ed. 1914).

gîndit la pierderea pe care a suferit-o comunitatea credincioșilor prin dispariția din viață a ocrotitoarei lor, iar pe de altă parte, mă gîndeam în ce tristețe s-a preschimbat voioșia cuvioșiei tale văzînd limpede cum s-a prăbușit cea mai fericită dintre case și cum s-a destrămat mai repede decît visul conviețuirea care părea a fi atins la voi culmea fericirii. Chiar dacă ai fi de diamant, cum să nu te frîngi sufletește în astfel de cazuri? Încă de la prima întîlnire am simțit o oarecare apropiere de credincioșia ta, și atît de mult am cîștigat sufletește din bunătatea ta încît zilnic căutam să te am pe limbă, iar cînd am ajuns să cunosc și acel minunat suflet, care ți-a fost soție, atunci m-am convins într-adevăr că în ce privește familia voastră se confirmă cuvîntul din cartea Pildelor lui Solomon, unde se spune că «o femeie înțeleaptă este un dar de la Dumnezeu» [1]. Atît de mult vă potriveați întreolaltă, încît aveai impresia că uitîndu-te la unul vedeai ca într-o oglindă pe celălalt. În fine, oricît de multe ar spune cineva în această privință, tot n-ar putea ajunge să spună destul [2].

Dar cum va trebui să se simtă cineva în fața unei legi a lui Dumnezeu, care a stăpînit dintotdeauna și după care cel ce are să se nască e dator să și plece într-un anumit moment, și după care orice suflet care a dat vieții toate cele necesare pînă la capăt, trebuie, la un soroc anumit, să se desfacă de legăturile trupului? N-am fost și nici nu sînt cel dintîi și nici singurul care am suferit aceste lucruri, prea minunatul meu frate, ci toate nenorocirile care au venit peste părinții, peste bunicii și peste toți ceilalți înaintași ai noștri, toate acestea le pătimim și noi. E plină viața oamenilor de astfel de pilde.

Dar tu, care duci un trai atît de deosebit de alții, se cade să-ți păstrezi de-a lungul pătimirilor neveștejită mărinimia și să nu-ți pierzi cumpătul din pricina caracterului trecător al vieții prezente, ci să fii mulțumitor Celui ce te-a dăruit cu ea de la început. Faptul că cineva moare e o însușire a tuturor celor care avem parte de aceeași fire, iar conviețuirea cu o femeie vrednică a fost totdeauna un privilegiu nu al prea multor bărbați, care au fost socotiți chiar de judecata lui Dumnezeu drept fericiți. Desigur că durerea unor despărțiri e tot un dar de la Dumnezeu, pentru cei ce judecă lucrurile limpede [3]. Cunoaștem pe mulți care primesc desfacerea conviețuirii nepotrivite ca pe o eliberare de cine știe ce sarcină grea.

---

1. *Pilde* 19, 14.
2. Cel pe care-l mîngîie Sf. Vasile e un bărbat nobil, care în unele manuscrise poartă numele de Maximos. El pare a fi fost un mare filantrop. Se pare că atît el, cît și soția lui erau vechi cunoștințe ale Sfîntului.
3. Desigur că nu ușor ajunge omul să se împace cu această constatare. În schimb amintirea frumoasă a unei ființe iubite mîngîie, pe cînd una urîtă deprimă.

Privește, omule, cerul și soarele, privește toate făpturile din jur și vezi că, cu toate că sînt atît de mari și atît de multe, după o vreme nu se mai văd deloc. Din toate acestea scoate învățătura că, întrucît facem și noi parte din făpturile muritoare, urmează că ne-am primit și noi părticica corespunzătoare și potrivită firii noastre. Iar întrucît și căsătoria însăși e doar o consolare în moarte și pentru că n-a fost cu putință ca omul să rămînă permanent în ea, Creatorul a înțeles să asigure perpetuarea vieții prin succesiunea trupească. Iar dacă ne mîhnim pentru că soția ne-a plecat prea repede, măcar să n-o pizmuim pentru că n-a respectat măsura cu totul încărcată de necazurile vieții și că ne părăsește tocmai cînd o dorim mai mult, cum se întîmplă cu floarea de dar, care își mai păstrează și mai tîrziu farmecul parfumului. Înainte de orice, lasă-te îndrumat de învățătura despre înviere, pentru că ești creștin, și-ți trăiește viața în nădejdea bunurilor viitoare.

Așa se cuvine, dar, să cugeți, că soția ta a pornit pe un drum pe care trebuie să-l parcurgem cu toții. Iar dacă te tulburi de ce ea a plecat înaintea ta, pentru așa ceva nu se cade să ne întristăm. Poate că mai tîrziu starea ei ar fi fost și mai chinuitoare, căci dacă trăim ani mai îndelungați, ne facem vinovați de mai multe pedepse. De aceea să lăsăm în pace gîndurile serbede și să reînnoim mai bine grija despre felul în care se cuvine să ne arătăm cît mai plăcuți lui Dumnezeu.

EPISTOLA 302

Spre consolare soției lui Brison [1]

Ce nevoie aș avea să descriu cît de mult m-a întristat vestea despre nenorocirea care a dat peste Brison, cel mai bun dintre oameni? În orice caz, nimeni n-ar putea avea o inimă atît de împietrită, încît, după ce a cunoscut pe acest bărbat și apoi a auzit că a fost răpit pe neașteptate dintre oameni, să nu vadă ca o pierdere generală a omenirii dispariția unui astfel de om. La supărarea mea s-a adăugat îndată grija de tine, întrucît mă gîndesc că dacă ceea ce s-a întîmplat a fost ceva atît de greu și de neîndurat chiar și pentru cei care nu sînt înrudiți cu Brison, atunci îmi închipui în ce stare e însuși sufletul tău, care e atît de bun din fire, atît de simțitor din pricina structurii lui, și în ce stare

1. Înalt dregător militar, mort «în floarea isprăvilor militare», cum se exprimă în stilul obișnuit al elogiilor panegirice, pare a fi impresionat și pe împărat, altfel nu și-ar fi permis Sfîntul Vasile să literaturizeze pe tema morții lui. În cuvinte simțite el caută să consoleze pe soția lui rămasă văduvă, mîngîindu-se cu fiii, a căror grijă a rămas acum numai pe umerii ei.

ești tu care ai rămas acum atît de abătută, în urma acestei nenorociri, încît prin despărțirea de soț ai senzația că parcă întreaga ființă ți-a fost frîntă în două. Pentru că într-adevăr, potrivit cuvîntului Domnului, nu mai sînt doi, ci un singur trup [2], iar o astfel de despărțire nu-i mai puțin dureroasă decît o frîngere în două a trupului nostru.

Dar dacă pricina întristării e atît de mare și poate chiar mai mare decît am spus, e cazul să ne întrebăm : ce consolare avem pentru ceea ce s-a întîmplat ? Mai întîi, însăși legea pe care Dumnezeu a statornicit-o încă de la început, în înțelesul că oricine vine pe lume trebuie să o și părăsească la momentul potrivit [3]. Or dacă așa a fost rînduită soarta oamenilor, începînd încă de la Adam și pînă în vremurile noastre, atunci nu se cuvine să ne indignăm împotriva legilor obștești ale firii, ci să primim ceea ce a rînduit Dumnezeu pentru noi, căci El a hotărît ca acest suflet să se retragă din lume, dar nu să se mistuie și să se ofilească cu vremea, ci să-și sfîrșească viața în floarea vîrstei și în strălucirea isprăvilor militare. De aceea nu trebuie să ne supărăm pentru că ne-am despărțit de un astfel de om, ci să mulțumim lui Dumnezeu că ne-a învrednicit de conviețuirea cu un bărbat a cărui pierdere o simte aproape întregă Împărăția Romană, pe care și împăratul însuși îl deplînge, ostașii îl regretă și toți marii dregători îl jelesc ca și cum ar fi fost unul din fiii lor.

Întrucît, așadar, ți-a lăsat amintirea valorii lui proprii, gîndește-te că prin aceasta ai destulă mîngîiere în suferința ta. Și apoi mai vreau să cunoști și aceea că acela care nu cade în întristări, ci-și duce greul durerii cu nădejdea în Cel de sus, va avea de la Dumnezeu mare răsplată pentru răbdarea sa.

De altfel, nouă nu ne îngăduie rînduiala apostolească să ne întristăm pentru cei morți, așa cum e cazul la cei din afara Bisericii [4].

În sfîrșit, să fie și fiii tăi niște icoane vii, care să te consoleze și să te mîngîie pentru absența celui pe care-l regreți ! Și astfel grija pentru formarea lor să-ți întoarcă sufletul de la gîndurile triste și dacă vrei să știi cum vei putea bineplăcea lui Dumnezeu, cere-I ca pentru răstimpul cît vei mai trăi pe pămînt să găsești în cugetul tău preocupări din cele mai alese. Căci pregătirea apărării, pe care trebuie s-o înfățișăm înaintea Domnului nostru Iisus Hristos, și rîvna pe care o vom desfășura, pentru ca să ne numărăm la un loc cu cei pe care-i iubește, sînt în stare să alunge întunericul de pe suferința noastră, în

2. *Fac.* 2, 24; *Matei* 19, 6.
3. *Fac.* 3, 19.
4. *Ieș.* 4, 13.

așa fel încît să nu fim mistuiți de ea. Să-ți dea Domnul în suflet mîngîierea care vine din Duhul Lui, duh de bunătate, pentru ca și în starea în care te afli să ne întărești și pe noi, iar în toate convorbirile tale să ne fii pildă bună de viață virtuoasă.

EPISTOLA 303

Către comitele tezaurului particular al împăratului [1]

Am impresia că locuitorii ținutului acestuia s-au folosit de calomnii și de minciuni ca să Te convingă pe Domnia Ta să pui pe acești oameni la o sechestrare suplimentară de cai. Întrucît așa ceva constituie o nedreptate și pentru aceea trebuie să nu fie pe voia Domniei Tale, ca să nu mai vorbesc că și pe mine mă supără, din pricina dragostei care mă leagă de cei nedreptățiți, sînt silit să te rog să nu îngădui să mai continue această batjocură numai de dragul unora care vor să facă rău.

EPISTOLA 304

Către Aburgios [2]

Omul în favorul căruia intervin este cel despre care ți-am vorbit, nu demult, prin mijlocirea diaconului. Întrucît îți trimit acum această scrisoare, să plece de la tine satisfăcut în ceea ce dorește.

EPISTOLA 305

Fără adresă, în legătură cu niște oameni virtuoși

Omul acesta ți-e cunoscut după cum dovedesc istorisirile lui, dovadă că la fiecare prilej numele Tău e pe buzele lui : pentru amintirea lăsată printre ortodocși, pentru ospitalitatea arătată asceților, pentru toate aceste fapte bune, omul acesta te pune pe primul loc. Cînd mai e vorba și de dascăli, el nu poate suferi să-ți treacă altul înainte, așa după cum atunci cînd e vorba de luptătorii pentru credință sau de cei

1. Nu-i știm numele, dar putem fi încredințați (G. Ostrogorski, *Gesch. d. byz. Staates*, p. 31) că începînd din epoca lui Constantin cel Mare «comes rerum privatarum», cum se numea cel care răspundea de tezaurul particular al împăratului, era persoana care răspundea nu numai de darea în natură (annona) pentru întreținerea armatei, ci și de bunul mers al finanțelor statului. Îndrăzneala cu care Sfîntul Vasile cere acestui demnitar să renunțe la sechestrul suplimentar de cai grăiește de la sine. Din păcate nu știm data cînd s-a scris această epistolă.

2. Despre Aburgios am mai vorbit adeseori (ep. 33, 75, 147, 178, 196).

care răstoarnă cugetările sucite ale ereziei el n-ar alege pe altcineva ca să-l pună înaintea ta, pentru că mărturia lui îţi atribuie, în toate domeniile, o virtute nebiruită şi neîntrecută. Şi spune că aşa ceva nu-i greu de dovedit, pentru că le istoriseşte la urechile unor oameni care ştiu şi mai multe decît cele pe care, dacă le-ar spune altcineva, ai crede că le exagerează.

Aşadar, omul acesta venind la tine ţi-a cerut o scrisoare, nu ca să se laude că te cunoaşte prin mine, ci ca să-mi facă mie un serviciu, dîndu-mi prilejul să salut pe nişte prieteni dragi [1]. Domnul îl va răsplăti pentru buna lui voinţă, iar Tu prin rugăciunile tale şi prin buna voinţă pe care o arăţi faţă de toţi plăteşte cît poţi din datoria ta de recunoştinţă. În acelaşi timp informează-mă care mai e situaţia Bisericilor.

EPISTOLA 306

Către guvernatorul din Sebasta

Ştiu că Vrednicia Ta primeşte cu plăcere scrisori de la mine şi ştiu şi de ce : ai îndrăgit binele şi eşti săritor cînd e vorba să faci binefaceri. De aceea, întrucît de fiecare dată îţi dau prilej să-ţi arăţi nobleţea gîndurilor, te şi repezi spre scrisorile mele în convingerea că ele îţi ajută să săvîrşeşti fapte bune [2]. Iată că acum se iveşte un alt prilej, care poate primi însuşirile tipice ale bunătăţii tale în toate privinţele şi în acelaşi timp se face şi crainicul vredniciilor tale.

Nişte oameni plecaţi din Alexandria să-şi facă datoria şi pe care aceeaşi lege obştească a întregii firi omeneşti îi obligă să aibă grijă de morţii care au părăsit această lume, cer ocrotirea ta : porunceşte să se dea dreptul, printr-o hotărîre obştească, să se transporte cadavrul uneia din rudele lor, care şi-a sfîrşit viaţa în Sebastea pe vremea cît a staţionat acolo unitatea lui militară, şi să se acorde, pe cît e posibil, serviciul de transport obştesc, pentru ca astfel prin mărinimia ta oamenii să se simtă uşuraţi sufleteşte în această drumeţie lungă. Vestea acestor fapte va ajunge pînă la marele oraş al Alexandriei, iar ea va grăi şi locuitorilor lui de minunea vredniciei tale, un lucru uşor de înţeles pentru priceperea ta, chiar dacă eu nu spun mai multe. Iar eu voi adăuga şi pe aceasta lîngă alte multe binefaceri pe care mi le-ai arătat.

1. O exprimare plină de fineţe, cum rar întîlneşti. Nu-i de mirare că maestrul oratoriei Libaniu, ba însuşi Iulian Apostatul au fost nevoiţi să recunoască Sfîntului Vasile talentul.

2. Felul în care face pe guvernator să se simtă obligat moraliceşte nu-i, cum s-ar crede, o simplă manevră la Sf. Vasile. Cazul pe care-l relatează această epistolă grăieşte de la sine despre umanismul cuceritor al Sfîntului.

EPISTOLA 307

Fără adresă

Firile certărețe se împotrivesc uneori chiar și sfaturilor folositoare, socotind cinstit și bun nu ceea ce pare cinstit în fața tuturor (chiar dacă acest lucru e avantajos), ci ceea ce le place numai lor, chiar dacă acest lucru e păgubitor. Cauza acestora stă în prostia și în lipsa lor de caracter, care nu-i lasă să fie atenți la sfaturile altora și care nu le îngăduie să se mîndrească decît cu propriile lor idei și cu ceea ce le trece lor prin gînd [1]. Or, ceea ce le trece prin gînd e ceea ce le place, și ceea ce le place e ceea ce vor ei. Omul care crede că folositor e numai ceea ce vrea el, nu-i un bun judecător, ci se aseamănă cu orbul care conduce pe orbi. De aici vine faptul că foarte ușor calcă în străchini și aceasta pentru că-i lipsește experiența care să-i spună de fapt ce anume îi folosește. Într-o astfel de neplăcere poate ajunge oricine își face de lucru cu un astfel de om. Căci cu toate că ar fi trebuit să se orienteze după judecata unor prieteni comuni, cu toate că el însuși a fost sfătuit adeseori chiar de mulți din cei care se interesează serios de dreptate și de adevăr, totuși el și atunci alerga la judecători și la tribunale, preferînd să piardă mult și să cîștige puțin. Dar chiar și biruința pe care i-o aduc judecățile făcute de magistrați nu merge fără pagubă. De aceea tu, care-i ești atît de drag, fii săritor la nevoie, dar fă și această faptă bună : împiedică amîndouă partidele să introducă prea repede cauza pe lîngă magistrat și fă-te judecător tu însuți în locul lor. Dacă unul din cei doi nu se lasă convins și se împotrivește sentinței tale, ajută-l pe cel nedreptățit și pune-ți influența în slujba celui care nu caută altceva decît dreptatea.

EPISTOLA 308

Fără adresă, în scopul unei protecții

Pe cînd te aflai în prezența unor frați ți-am vorbit, prea stimate, în favorul locuitorilor din ținutul Kaprala, îndrumîndu-i și pe ei să se adreseze direct Domniei Tale. Te-am rugat — avînd înaintea Ta răsplata de la Domnul — să-i protejezi ca pe niște săraci și neajutorați întru toate [2]. Acum reînnoiesc iarăși, deodată cu scrisoarea aceasta, aceeași

1. Mai rar auzi zugrăvindu-se atît de pregnant mentalitatea celor certăreți și egoiști. Sfîntul recomandă împăcarea chiar și înaintea instanței.

2. Nu știm ce vor fi cerut acești nevoiași din ținutul Kapralei. Probabil o ușurare de dări.

rugăminte, cerînd totodată Bunului Dumnezeu să țină și să sporească strălucirea de care se bucură acum viața ta, pentru ca, pe temeiul unei puteri atît de mari, să poți răspîndi peste noi binefaceri din cele mai mari. N-avem decît o singură dorință : mîntuirea întregii tale cauze, sperăm că ești convins de acest lucru.

EPISTOLA 309

Fără adresă, în folosul unui sărac

Am mustrat aspru pe acest frate, care e îngrijorat de întocmirea tabelelor de dare pe casa lui, cu toate că din capul locului scutirea necesară îi era asigurată în urma sărăciei lui [1]. Într-adevăr, după o viață îmbelșugată, pentru că Domnul așa a rînduit pentru folosul lui sufletesc, iată-l ajuns acum la cea mai mare mizerie, încît abia dacă mai are cu ce să se hrănească pe zi, nemaiputînd cere să-l slujească nici unui sclav, deși mai înainte avea destui sub ordinele lui. Nu-i mai rămîne decît trupul, un trup slăbit și îmbătrînit, cum îl vezi și tu însuți, și cei trei copii, care formează o grijă prea mare pentru un om atît de sărac.

Desigur că el nu are nici o nevoie de recomandarea mea, pentru că e destul de sărac pentru a-ți înmuia inima, întrucît știu că D-ta ai simțăminte umane, de care eu niciodată nu m-am înșelat. Întrucît petiționarii sînt greu de satisfăcut, m-am temut ca nu cumva să se uite ceva din cele datorate de mine față de el, și de aceea ți-am scris, știind că ziua cînd va vedea el fața Domniei Tale va fi pentru el începutul unei vieți fericite și va aduce pentru el o schimbare care i-ar face viața măcar cu ceva mai bună.

EPISTOLA 310

Fără adresă, pentru niște rudenii *

Eu însumi aveam o foarte mare dorință de a întîlni pe Luminăția Ta, pentru mai multe motive. Cel dintîi, de a mă bucura, după o lungă absență, de bunele Tale calități. În al doilea rînd, ca să te rog pentru niște locuitori din Ariarathia: Acestora, întrucît de multă vreme erau strîmtorați, Domnul le-a dat o prețioasă mîngîiere atunci cînd i-a fe-

1. Cel care a făcut atîtea pentru alinarea lipsurilor celor nevoiași a înțeles că stabilirea tabelelor de dare poate fi izvorul multor nedreptăți. De aceea intervenția aceasta pentru un om cu trei copii se impunea direct atenției lui. Sărăcia trebuia înțeleasă în chip superior și să ducă la scutirea de dări.

*. Această strîmtorare din cauza impozitelor se resimte și în această epistolă, de data aceasta fiind vorba de niște rude ale Sf. Vasile.

ricit prin numirea în slujbă a Dreptății Tale. Pe de altă parte, există un ogor al uneia dintre rudeniile mele supraîncărcat cu impozite, ajungînd acesta aproape cel mai sărac din toată Ariarathia. Îți cer, așadar, ca, pe cît se va putea, Bunătatea Ta să-i ușureze, ca de acum înainte s-o poată scoate cumva la capăt.

EPISTOLA 311

Către un dregător [1]

Oameni care nu țin seamă de asigurările mele m-au rugat de multe ori să scriu Vredniciei Tale, urmărind să obțină ceva deosebit și precis. Eu i-am asigurat de multă vreme că pentru noi tu ești cel care răspunde de dreptate într-un chip atît de imparțial și de corect, încît nimeni n-ar putea fi servit cu mai multă omenie, afară de cazul că cineva e atît de nesătul încît întrece orice măsură [2]. Totuși, ca să-i dau deplină satisfacție acestui om, i-am dat epistola aceasta, trimițîndu-l la tine, rugîndu-te să-l privești cu înțelegere și, întrucît de multă vreme casa lui a fost încărcată peste măsură, să se învrednicească de oarecare ușurare.

EPISTOLA 312

Către un efor fiscal [3]

Tu știi cîte profituri și cîte pierderi se fac oamenilor în urma întocmirii tabelelor de dare. Drept aceea acordă păsuire celui care și-a dat atîta silință ca să nu fie nedreptățit și arată-te grăbit în a-l ajuta, pe cît e posibil, ca să nu se facă nedreptate.

EPISTOLA 313

Către eforul fiscal [4]

Orînduirile providențiale ale lui Dumnezeu nu se pot sesiza imediat, iar în micimea cugetului nostru noi oamenii nu ne uităm decît la

1. Mereu ușurare de dări, pentru care Sf. Vasile a dat omului o recomandare către dregătorul respectiv.
2. Existau și oameni care cereau imposibilul, ori cereau ce nu se cădea să ceară.
3. Recomandare pentru a nu fi impus cu dare mai mare decît legală.
4. Sfîntul Vasile se adresează eforului sau inspectorului financiar însărcinat cu stabilirea impozitelor din regiunea Galatiei să reducă impozitul pus pe un imobil, proprietatea unui prieten al său.

ceea ce-i lîngă picioarele noastre. Adeseori chiar și cînd sîntem îndrumați spre o țintă fericită ne supărăm. Și totuși Domnul, Care în înțelepciunea Lui conduce totul, suportă cu răbdare toată nepriceperea noastră. Îți aduci aminte cît de mult ne supăram cînd ni se vorbea de o așa-zisă purtare de grijă care conduce totul și pe cîți prieteni nu-i luam ca aliați ca să ne ajute să respingem o astfel de jignire. Și cam cu astfel de vorbe ne exprimam. Acum însă cred că-ți dai seama cum stau lucrurile. Dumnezeu ți-a oferit prilejul ca să dai pe față larga înțelegere a purtării tale și să lași pentru toate veacurile viitoare motivul pentru a păstra o fericită amintire. Căci așa cum s-au făcut aceste recensăminte fiscale, tot așa-i și amintirea pe care le-o păstrează posteritatea. Pentru că dacă ar fi dorit, locuitorii Galatiei, ei n-ar fi putut nădăjdui să li se dea un om de o cinste atît de mare, lucru de care și eu sînt convins întru totul. Dar nu numai pe cei din Galatia i-aș putea socoti fericiți din cauza administrației tale, ci și eu am ajuns să fiu fericit din pricina ta, pentru că și eu am o casă în ținutul Galatiei și, slavă Domnului, încă cea mai strălucită dintre toate: dacă aș obține de la tine un ajutor oarecare pentru ea (și l-aș primi dacă chipul meu nu s-a șters din memoria ta), atunci aș fi cu mare recunoștință față de Dumnezeu.

Dacă, așadar, prietenia mea mai prezintă vreo însemnătate în fața Domniei Tale, atunci dă-mi voie să te rog pentru mine să acorzi casei vestitului magistrat Sulpicius o anumită ușurare, și anume, fă în așa fel ca în tabloul dărilor actuale casa aceasta să apară scutită într-un chip vrednic de bunăvoința și mărinimia D-tale. Dar aș mai adăuga să fie vrednic și de intervenția pe care ți-am făcut-o noi, cei care te iubim. Dacă nu vei reuși deplin, fă măcar ce-ți îngăduie împrejurările și ce spune și firea lucrurilor. În orice caz, să suprimi și să nu lași lucrurile în aceeași stare de mai înainte și, în schimbul nenumăratelor binefaceri pe care le-am primit de la acest bun magistrat, noi vom pomeni cu o mulțumire neștearsă faptele Tale de mare noblețe.

EPISTOLA 314

Fără adresă, despre un solicitator

Cum era să scap prilejul de a-ți scrie și de a trimite salutări Vredniciei Tale acum cînd acest om vine spre Tine și poate să descrie și personal ceea ce am avut de gînd să-ți comunic, ba chiar să completeze ceea ce nu am reușit să amintesc în scrisoare, mai ales că el însuși dorește să facă acest serviciu întrucît ține mult la Tine, iar de noi

este foarte ataşat? În orice caz el vrea să-ţi aducă aminte ce răspuns i-ai dat şi vrea, de acum, să intre în serviciul tău [1]. Eu i-am încredinţat această epistolă prin care îţi va transmite, mai întîi, toate doririle de bine atît pentru viaţa aceasta, cît şi fericirea răsplăţilor făgăduite dincolo, iar în al doilea rînd cer Dumnezeului celui Sfînt să ne mai rînduiască vreo întîlnire cîtă vreme mai facem umbră pămîntului. În ceea ce mă priveşte, nu pun la îndoială că-ţi vei spori dragostea faţă de fratele de care am amintit. De aceea te rog să-i dai prilejul s-o şi cunoască în fapte.

EPISTOLA 315

Pentru o rudenie

Deplin convins că nu vei refuza nici una din dreptele rugăminţi pe care le-aş fi adresat Vredniciei Tale, m-am grăbit să încredinţez această epistolă acestei prea distinse îndrumătoare a orfanilor, care locuieşte într-o casă mai de speriat decît culcuşul unei hidre cu multe capete. La aceasta se mai adaugă faptul că eu sînt într-o anumită legătură de rudenie cu această femeie. De aceea rugăm Mărinimia Ta să ne dovedească această stimă şi să salveze cinstea datorată bunicului acestor orfani, iar ca să îndeplinească aşa ceva, îl rog să-mi vină cumva într-ajutor pentru ca de acum încolo traiul în acest aşezămînt să poată fi suportabil [2].

EPISTOLA 316

Pentru un om abătut

Deşi eram deplin convins că aceia care vin la bunătatea Ta nu mai au nevoie de nici o scrisoare, întrucît frumuseţea caracterului tău preţuieşte mai mult decît toate rugăminţile ce i s-ar putea adresa, pentru a-l îndruma spre bine, totuşi, din pricina prea marii griji faţă de acest

1. Păcat că nu ştim nici cine era destinatarul acestei scrisori şi nici curierul care o ducea. Regretul e cu atît mai justificat cu cît curierul era cineva din cei apropiaţi de Sfîntul Vasile. Să aparţină primilor ani de activitate episcopală, cînd poate că era indicat să nu se specifice numele? Nu se poate şti, totuşi se poate spune că mesajul dus de acest curier îl interesa şi pe Sfîntul Vasile direct.

2. Nu se ştie cine erau orfanii de care se vorbeşte aici. P. Hristu, *op. cit.*, II, p. 337) crede că ar putea fi chiar copiii ocrotitoarei. Dacă ar fi aşa, s-ar fi lăsat să se înţeleagă din limbajul, e drept, foarte discret şi nuanţat al Sf. Vasile. Gîndindu-ne la expresia προεστῶς = conducătoare sau întîistătătoare, credem că mai curînd e vorba de un mic orfelinat condus de una din rudeniile Sfîntului. Or în cazul acesta obiectul cererii putea însemna reducerea de impozite, eventual chiar scutire, aşa cum mai întîlnim în multe din intervenţiile pentru acordare de ajutor.

fiu [1], am ajuns la hotărîrea de a scrie curatului și nevinovatului tău suflet, ca să-ți recomand omul și să te rog ca, în marginile competenței Tale, să-i dai, pe cît se poate, întreg ajutorul în problema care îl interesează. De alt ocrotitor știu sigur că nu va mai avea nevoie dacă vei binevoi să te folosești, pentru a-i asigura ocrotirea, de toată puterea pe care ți-a dat-o Dumnezeu.

EPISTOLA 317

Fără adresă, pentru un nevoiaș

Rare sînt scrisorile pe care le trimit Vredniciei Tale, dar pricina o formează raritatea răspunsurilor care îmi vin de acolo. Ceea ce este pentru mine un semn că scrisorile mele nu le ai la suflet e faptul că eu nu primesc răspuns la fiecare din cele pe care le trimit. Dar iată că mulțimea problemelor care te rețin m-a făcut să-mi schimb părerea : trebuie să iert pe cel care are pe capul lui atîtea lucruri încît uită și de mine, căci chiar dacă cineva ar avea tot răgazul și toată liniștea, totuși n-ar fi, cred, prea greu să-și aducă aminte de un om cu o viață atît de neînsemnată ca a mea [2]. Pe tine, însă, să te înalțe Cel Sfînt spre o strălucire și mai mare și să te păzească cu harul Lui în toată faima pe care o ai astăzi ! Oricum, pentru mine e un prilej în plus de a-ți scrie, și încă nu din cele mai mărunte, mai cu seamă cu ocazia venirii acestui curier, despre care-ți cer să-mi dai un semn că și-a îndeplinit bine serviciul și a predat scrisoarea.

EPISTOLA 318

Fără adresă, pentru un compatriot

Pe cei care vin din patria noastră ți-i dă în seamă însuși dreptul patriei, de altfel prin bunătatea firii tale îi pui sub paza purtării tale de grijă pe toți cei care pentru un motiv oarecare au nevoie de vreun ajutor.

---

1. Poate că e vorba numai de un fiu spiritual, unul din credincioșii săi. Acolo unde nu intervin alte precizări, Sfîntul Vasile îmbrățișează în dragostea lui de părinte pe orice om ajuns în suferință fizică și morală. Păcat că la multe din epistole nu se cunosc destinatarii și nici felul suferinței și al nedreptății pentru care s-a apelat la ajutorul lor. Dacă am avea mai multe precizări de acest fel am putea lărgi cu mult cunoștințele privitoare la istoria socială și spirituală a veacului IV.

2. Desigur expresia «neînsemnătatea» sau «josnicia vieții mele» e forțată, dar nu-i aici singurul loc unde o întîlnim. Poate că termenul ταπεινὸν va trebui să-l înțelegem în sensul expresiei călugărești «Smerenia mea». Credem că acesta va fi fost și motivul — oricît de exagerat ar fi fost formulat — care l-a hotărît să-și schimbe părerea că poate din pricina puținătății persoanei și vieții lui îi sosesc atît de rar scrisorile. Oricum, expresia pare forțată. A nu se uita indicația privitoare la verificarea curierului.

Drept aceea şi pe cel care va preda această scrisoare în mîinile Tale şi care e un fel de fiu duhovnicesc al meu, primeşte-l ca pe un compatriot care are nevoie de ajutor, ca pe un om pe care ţi-l recomand şi eu. Pentru toate acestea fă-l să aibă parte de cîştig, adică să dobîndească de la tine tot ceea ce-i cu putinţă în problema care-l interesează. E limpede că pentru astfel de fapte bune sînt pregătite răsplătiri, dar nu din partea unor oameni mici ca mine, ci din partea lui Dumnezeu, Care răsplăteşte orice gînduri bune [1].

EPISTOLA 319

Fără adresă, pentru un primitor de străini

Îndată după sosirea ta a apărut şi fiul care-ţi predă epistola de faţă şi care are nevoie, asemeni unui bărbat care trăieşte în ţară străină, de tot sprijinul pe care creştinii îl datorează ca gazde. Aşadar omul acesta îţi va istorisi el însuşi mai pe larg problemele lui, urmînd ca şi tu să-l ajuţi după cît îţi va sta în putere şi după cum o cer împrejurările. Dacă va fi de faţă şi guvernatorul, atunci sînt sigur că-i vei prezenta tu însuţi pe acest străin, căci numai cu ajutorul dregătorilor va putea dobîndi ceea ce cere. Mult aş dori să mai revină după ce-şi va fi dus la îndeplinire ceea ce dorise [2].

EPISTOLA 320

Fără adresă, în loc de salutare

De mult nu mi s-a mai întîmplat să-ţi scriu, prea stimate, pentru că acela care-mi aducea răspunsurile şi-a prelungit şederea undeva la ţară, unde a dat peste nişte oameni şi peste unele treburi destul de neplăcute, încît a lipsit de acasă un an întreg [3]. Printr-o prefăcută împăcare unii oameni l-au făcut să creadă că dacă va birui răutatea care a dat peste el, ar ieşi cu totul deasupra necazurilor. Or abia tîrziu şi-a dat el seama

1. Epistola de faţă pare a data din vremea cînd Sfîntul Vasile era numai preot în Capadochia (365—369). În ea e vorba de un dregător care trăia probabil departe de ţinuturile Capadochiei, la care Sfîntul Vasile face apel ca să ajute pe un compatriot de-al lui şi pe care îl numeşte fiul lui duhovnicesc.

2. Învăţătura creştină prevede că primirea şi îngrijirea oaspeţilor şi a străinilor să se facă cu toată grija (*Rom.* 12, 13; *I Tim.* 3, 2; *Tit* 1, 8). Nu e clar ce fel de dorinţe va fi avut acest oaspete, dacă numai cu ajutorul dregătorilor pot fi ele îndeplinite. Oricum se pare că şi acest «fiu duhovnicesc» va fi avut de rezolvat o problemă (proces de moştenire?), pentru care, acum după ce el nu mai locuia în patrie, era strict necesară şi intervenţia guvernatorului.

3. Iarăşi problema curierilor, dar fiind că nu exista un serviciu poştal organizat.

de unde provine nenorocirea, întrucît pe zi ce trecea, înșelăciunea în care se zbătea îl făcea să-și piardă sentimentul nenorocirii. Or, fiindcă pînă la urmă omul s-o întors scăpat acum de neplăcerile vremii, precum și de răutatea oamenilor [2], te salutăm tot prin mijlocirea lui și-ți cer să-ți aduci aminte de mine în rugăciunile tale, căci am mare nevoie de ajutorul rugăciunilor. În același timp te mai înștiințez un lucru: cei pe care răposatul episcop [3] îi lăsase cu obligația de a-i plăti datoria (în testamentul său amintise de această datorie, specificînd cu ce și prin cine s-a înțeles să-i fie ea plătită), neglijînd sfaturile prietenilor, așteaptă mijloacele de constrîngere de care dispun tribunalele. Iată de ce prietenul meu s-a întors fără să fi putut primi nimic și mi-a cerut să fiu pentru el martor în legătură cu aceste fapte în caz că va fi învinuit de lene sau de nepăsare în fața Domniei Tale. Așa stau lucrurile.

Cît despre situația Bisericilor [4] fie că de la Dumnezeu s-ar îngădui ca ea să rămînă deocamdată așa cum este, fie că ar ajunge într-o stare și mai rea, ori potrivit unor nădejdi s-ar schimba în mai bine, învrednicește-mă și pe mine s-o cunosc prin unul din bunii noștri frați.

EPISTOLA 321

Către Tecla *

Anul trecut un frig aspru a venit peste ținuturile noastre. În vii a smuls mugurii plăpînzi care trebuiau să dea rod, așa încît, rămînînd seci, păreau ca niște cupe goale și uscate. Dar de ce folosesc un limbaj atît de trist vorbindu-ți de nerodirea plantelor? Pentru ca, potrivit cuvîntului lui Solomon [2], să te faci pentru mine o vie înflorită și o viță cu rod bogat, desigur nu rodind ciorchini cu struguri, ci turnînd peste lucrări vin din roua strugurilor. Avem aici oameni care ridică zidul de împrejmuire a Bisericii. Întrucît eu nu le pot da să bea din licoarea munților, m-am îndreptat spre mîna ta dreaptă, cea atît de plină de

---

2. E cu neputință să înțelegi despre ce fel de «prefăcută împăcare» și de ce «răutate» poate fi vorba.

3. Nu se poate preciza cine putea fi acest episcop și din ce eparhie. P. Hristu (*op. cit.*, III, 438) crede că ar putea fi vorba de predecesorul Sfîntului Vasile, ceea ce pare puțin probabil, întrucît epistola e redactată în termeni destul de imprecişi.

4. Probabil e vorba de niște Biserici aflate la mare distanță de Capadochia, încît nu se pot da precizări.

* Stilul înflorit cu imagini atice pe care-l întîlnim în această epistolă a îndemnat pe cercetători să o atribuie Sfîntului Grigorie de Nazianz (M. Gallay, *Saint Grégoire de Nazianz, Lettres*, tome I, p. 72). Totuși tradiția manuscrisă (*Laurentianus Mediceus* cu numărul IV—14 din sec. XI—XII și *Parisinus Coislianus* 237 din sec. XI) o atribuie tot Sfîntului Vasile.

2. *Cînt.* 1, 13; 2, 5.

struguri, ca să poruncești izvoarelor de pe cîmpurile tale să curgă pentru mine așa cum curge un fluviu. Dacă vei face curînd acest lucru, vei aduce multă odihnă în multe suflete și mă vei bucura, pe cît se va putea, și pe mine, cerșetorul în ale scrisului attic.

EPISTOLA 322

Fără adresă, pentru a prăznui Paștile împreună cu un prieten

Cînd ți-am primit scrisoarea, prea stimate, m-am bucurat, cum era și firesc, mulțumind lui Dumnezeu. M-aș fi grăbit să-ți și răspund, dacă cineva mi-ar fi adus aminte că la timpul potrivit eram dator să-ți scriu și eu. Mai ales că și problema de care m-ai rugat am rezolvat-o din timp. Dar pînă în momentul în care nu a fost încheiată n-am putut să-ți dau nici un răspuns sigur.

Aceasta a fost cauza tăcerii mele. N-a fost la mijloc nici nepăsare, nici uitare a datoriei mele. Chiar dacă aș fi fost cu totul nepăsător, m-aș fi silit în tot chipul să-mi ascund scăderile de fața Domniei Tale. Dar nu stă în puterea mea să te uit nici măcar o clipă cît de scurtă (mai curînd mi-aș fi uitat de mine), ori de aș scrie, ori de n-aș scrie, eu te port pretutindeni în inima mea, în care te-ai așezat de-a binelea. Atît de greu îndur această lungă bucată de iarnă, încît te rog, dacă din pricina ocupațiilor despre care am auzit vorbindu-se, nu-ți poți părăsi sătenii [1], să mi se dea mie ocazia să mă abat pe aceste meleaguri și să gust astfel de aproape din adevăratul tău echilibru moral și din distincția ta. În orice caz, sperăm să faci în așa fel încît să petreci cu noi ziua mîntuitoare a Paștilor, desigur împreună cu distinsa ta soție, căreia îi trimitem salutări, rugînd-o să se alieze cu mine spre a te convinge să veniți pe la noi.

EPISTOLA 323

Lui Filagrios Arcenos

Slavă lui Dumnezeu Celui prea Sfînt! Într-adevăr, n-aș putea spune că port recunoștință celor care te-au nedreptățit, întrucît, iată, ei mi-au dat prilej să-ți scriu! Dar Domnul, Care ne copleșește din toate părțile

1. În termeni eleganți Sfîntul Vasile răspunde unui cunoscut care se stabilise undeva, la țară, scuzîndu-se că din pricina lungimii iernii nu i-a scris mai devreme. În schimb, invită atît pe el cît și pe soția lui, să vină să petreacă Paștile împreună. E de admirat cît de variată și de semnificativă era solicitudinea Sfîntului pentru a cîștiga suflețește pe cît mai mulți.

cu binefacerile Lui, știe să te mîngîie chiar și prin acești pricinuitori de supărare. Și astfel, iată că și în purtarea nesimțită a celor care te-au părăsit mi s-a dat să văd un prilej de bucurie [1]. Numai dacă mi-ai putea scrie de fiecare dată, întrucît tu știi să scrii lucruri foarte frumoase, izvorîte dintr-o intenție atît de bună și exprimate într-o limbă foarte curată ! Cu toate că aș spune că nu căutăm să găsim plăcere în cuvinte, totuși, într-un fel, ne lăsăm amăgiți de farmecul lor, iar oameni cu grai atît de frumos ca tine mă duc așa cum știu unii să conducă albinele în sunet de trambulină. Trimite-mi, dar, cît mai multe scrisori și, pe cît se poate, cît mai lungi, căci scurtimea nu-i un merit pentru o scrisoare, cum nu este nici pentru un bărbat talia scurtă. Scrie-mi cum îți merg treburile în gospodărie și cum o duci cu sănătatea. Spune-mi dacă Bisericile se bucură de liniște, căci știu că tu te interesezi de astfel de lucruri, și pe bună dreptate. Iar dacă ai vreo posibilitate să colaborezi cu noi pentru pace și pentru unirea celor dezbinați [2], nu te da înapoi de a ne ajuta. Înainte desfășura cu rîvnă o astfel de muncă vrednicul Chiriac, după cum ne-o și declară în scris, iar eu i-am stat într-ajutor, pe cît mi-a stat în putere. De altfel, despre aceste lucruri am scris și horepiscopului din aceste locuri. Dacă va realiza ceva din ceea ce i s-a rînduit, ne-o vor spune evenimentele însele.

EPISTOLA 324

Către Pasinic, doctorul

O dovadă că persoana mea nu ți-e indiferentă e faptul că m-ai întîmpinat, așa-zicînd, chiar înainte de a-ți fi deschis ușa. În sine e un lucru apreciabil primirea unei scrisori amicale ; dar dacă ceea ce e scris în ea poate servi celor mai sublime planuri, o asemenea scrisoare devine într-adevăr cu mult mai prețioasă. Căci să știi bine : acest om minunat în toate privințele, care e Patrikios, are pe buzele lui atîtea doctorii convingătoare încît fără să vorbim de ceea ce ai scris și tu, dacă ar întîlni chiar vreun sarmat sau vreun scit, el îl va convinge ușor despre

1. Delicat și fermecător în același timp, Sfîntul Vasile știe să dezarmeze supărarea, înălțînd pe om. S-ar putea ca Filagrios să fie una și aceeași persoană care a fost coleg cu Cezarie, fratele Sf. Grigorie de Nazianz (P. Hristu, *op. cit.*, III, 388).

2. Tăria netrecătoare a pastorației Sfîntului Vasile se baza în mare măsură pe atragerea persoanelor singuratice sau uneori a grupurilor de laici pentru lucrarea duhovnicească în parohie. Îndeosebi munca pentru pace și pentru unirea credincioșilor a rămas pilduitoare, adeseori chiar peste capul unor slujitori învrăjbiți ; cf. ep. 219–222, 227–230, 246 etc.

ceea ce ar dori [1]. Şi totuşi aceste vestite cuvinte de bucurie nu pleacă din inimă. De multă vreme se practică această înşelătorie : în cuvinte, aceşti oameni sînt simpli şi de o naivitate crasă, după felul cum grăiesc, gata să-şi încredinţeze interesele lor indiferent cărui tribunal [2], dar odată ajunşi în faţa faptelor, se ascund să nu-i mai găseşti ! Este un lucru de la sine înţeles, şi să ştii şi tu însuţi, că acest om nu-i uşor de mînuit, iar pentru ca să-ţi fac această dovadă, n-ar trebui să dai atenţie mersului frumos al cuvintelor, ci să aştepţi dovezile care reies din fapte.

EPISTOLA 325

Către Magninian [3]

Scrisoarea Domniei Tale este suficientă numai ea singură spre a-mi produce o bucurie deplină. Dar din clipa în care cea mai vrednică dintre femei, Iulia, fiica noastră comună [4], mi-a înmînat epistola ta, ea a făcut mai mult decît să dubleze bucuria mea, nu numai pentru că ea este icoana vie a deplinei tale onestităţi, ci şi prin ea însăşi, care e o întruchipare a dorinţei de a practica virtutea. Şi dacă înainte am primit-o cu plăcere din cauza Ta, acum am inversat lucrurile şi te-am fericit pe tine din cauza ei [5], pentru că mari răsplăţi ţi-au fost rezervate de Dumnezeu, Stăpînul nostru, pe motivul că ai dat copiilor tăi o astfel de educaţie. O ! de am putea să te vedem într-o zi şi să ne bucuri cu calităţile pe care le ai, fără ca boala sau alte nepotriviri să împiedice întîlnirea noastră !

EPISTOLA 326

Fără adresă, cu dojană

Dumnezeu cel Sfînt mi-a dat o fericită ocazie de a-ţi scrie, ca să poţi cunoaşte pe acest frate, omul care ne ajută, din moment ce vine spre Domnia Ta ca sol pentru convorbirea pe care o avem împreună prin scris. Rugăm pe Bunul Dumnezeu ca să urci şi mai sus în dregătorie

1. Nu ştim cine era şi cu ce se îndeletnicea acest Patrikios. Probabil că era un panglicar bun de gură, dar fără caracter.

2. Tribunalul unor procesomani care peroreazā argumente sforăitoare, dar care dispar atunci cînd li se cere socoteală, seamănă cu nepotrivirea dintre vorbă şi faptă. Morala iese de la sine.

3. Magninian pare a fi aceeaşi persoană despre care ni se vorbeşte în ep. 175. Se pare că el nu primise încă botezul.

4. Fiică trupească a ui Magninian, a devenit fiică duhovnicească a Sfîntului Vasile, dovadă că a îndrăgit calea virtuţii.

5. Mereu aceeaşi exprimare graţioasă, de data aceasta printr-o antiteză.

şi în mărire şi să ajungi pentru mine şi pentru întreaga noastră ţară o podoabă de virtute personală. Te îndemn să păzeşti toată viaţa amintirea lui Dumnezeu, Care te-a creat şi Care te-a copleşit cu onoruri pentru ca, după ce va fi apus strălucirea acestei vieţi, să fii învrednicit şi de mărire cerească, în vederea căreia trebuie să facem totul, ca unii care ne îndreptăm viaţa spre nădejdea cea fericită [1].

EPISTOLA 327

Fără adresă, ca îndemnare

Fie ca să ţi se dea răsplată de la Bunul Dumnezeu pentru cinstea ce mi-ai dat-o atunci pe cînd eram de faţă şi pentru buna amintire de care m-ai învrednicit acum cînd sînt absent — căci pînă la noi a ajuns zvonul — şi fie ca la ziua cea mare a judecăţii lui Dumnezeu să te vedem lăudat pentru fapte bune ; aşa cum te-ai învrednicit de strălucire jos, tot aşa să ajungi acolo sus să guşti şi din fericirea de a fi îmbrăcat în strălucirea Împăratului ceresc. Te îndemn, aşadar, ca înainte de toate să dovedeşti pentru Biserica lui Dumnezeu o rîvnă neîntreruptă, iar faţă de mine să arăţi şi mai multă bunăvoinţă, judecîndu-mă vrednic de amintirea ta şi de întreaga ta ocrotire, cinstindu-ne mereu cu cîte o scrisoare. Numai aşa voi avea dovada că epistolele mele nu-ţi sînt o povară şi numai aşa voi îndrăzni să scriu şi mai des mărinimiei Tale [2].

EPISTOLA 328

Către Hyperechios

Te salut, prea onorate, şi-ţi doresc să ai parte de tot binele, iar pentru că ai multă dorinţă să ştii despre mine cum mă simt, te înştiinţez că nu o duc mai bine decît de obicei. Vreau să mă feresc, însă, de a face mărturisiri mai alarmante, de frica de a nu produce prea mare supărere celui care-mi trimite cele mai bune urări [3].

---

1. Utilitarismul bunelor răsplăţi pentru viaţa dusă în virtute este adeseori subliniat de Sfîntul Vasile, totuşi el este departe de a fi înţeles în sens egoist, necreştin sau chiar pelagian.

2. Iarăşi cîteva delicioase exprimări antitetice : «atunci» şi «acum», «jos» şi «sus», «povară», «îndrăzneală», legate — fireşte — de rîvna pentru Biserică.

3. Despre starea sănătăţii Sfîntului Vasile ni se vorbeşte în multe din epistole, dar s-ar putea spune că de cele mai multe ori ea e descrisă în termeni senini, de multe ori pe ton glumeţ.

EPISTOLA 329

Către Falerios

O bucurie deosebită am încercat cînd am văzut aceşti peşti de rîu, aducîndu-mi aminte cu ciudă de chipul în care ne-au scăpat din mîini căzîndu-ne la adăpost sub ghiaţă [1]. Dar epistolele tale sînt pentru mine mai preţioase decît peştii. Tot aşa şi scrisul mi-e mai preţios decît trimisul. Iar dacă ţie-ţi place să păstrezi mai mult tăcerea, cel puţin nu uita să te rogi pentru mine.

EPISTOLA 330

Fără adresă

Să ştii că-mi eşti drag, iată ţi-o spun şi în scris. Că tu mă urăşti am înţeles-o din faptul că mă treci sub tăcere. Scrie cel puţin de acum înainte, iar pe cei care te iubesc, iubeşte-i cu un condei, cu cerneală şi cu o foiţă de hîrtie [2].

EPISTOLA 331

Fără adresă

N-are rost să scrii de două ori despre acelaşi lucru. Într-adevăr, ori că problema nu se poate rezolva şi atunci zadarnic mai plictisim pe cei care vin la noi, ori că acei ce primesc scrisorile ne dispreţuiesc şi atunci dăm dovadă de prostie scriind unor oameni care ne tratează cu dispreţ. Drept aceea, întrucît tu deja ai primit o scrisoare în legătură cu aceeaşi problemă şi întrucît am fost nevoit să-ţi scriu a doua oară, rezolvă treaba, dacă stă în puterea ta, ori, dacă nu, măcar explică-mi pricina pentru care poruncile date n-au fost duse la îndeplinire de atîta vreme [3].

---

1. Agreabilă scenă : ca prieten ce-i era, Falerios s-a gîndit să trimită Sfîntului Vasile peşti de rîu. Mulţumindu-i, ierarhul rememorează împrejurarea cînd cei doi prieteni pescuiau împreună fără să bage de seamă că între timp peştii pe care-i prinseseră s-au furişat şi s-au salvat sub ghiaţa de unde fuseseră prinşi. Ştim din descrierea Sfîntului Vasile că apa rîului Iris conţinea mulţi peşti (ep. 14).

2. Pe cît de scurtă, pe atît de fin şi elegant compusă această satiră în care autorul combate comoditatea la scris a prietenului.

3. Probabil că destinatarul va fi fost vreun horepiscop sau alt cleric de ordin inferior, dar tonul hotărît era de altfel o notă obişnuită în pastoraţia Sfîntului Vasile, e adevărat, uneori dublat de prea multă susceptibilitate.

EPISTOLA 332

Altă scrisoare fără adresă

Dacă există un semn că mai eşti în viaţă, acela e cuvîntul. Cum s-ar putea crede că mai eşti pe pămînt, dacă tu nu vorbeşti nicicînd ? Pune capăt tăcerii tale, scrie-mi şi arată că mai eşti încă în viaţă [1].

EPISTOLA 333

Către un secretar [2]

Cuvintele au o fire înaripată, de aceea au nevoie de semne pentru ca scribul să le prindă repede în zbor. De aceea tu, fiule, formează deplin semnele scrisului şi punctează logic pasajele. O greşeală oricît de mică poate strica o cuvîntare întreagă, în schimb sîrguinţa scriitorului marchează corect ceea ce spune.

EPISTOLA 334

Către un copist

Să scrii drept şi să te foloseşti de linii drepte : mîna să n-o apuce nici deasupra, nici să coboare în jos ca în nişte prăpăstii. Nu sili condeiul să meargă brambura, cum făcea racul lui Esop [3], ci mergi drept ca şi cum ai lua-o după sfoara întinsă a zidarului, care păstrează peste tot aceeaşi distanţă şi care se fereşte de orice nereguli, ceea ce-i strîmb e urît, pe cînd ceea ce-i drept e plăcut la vedere şi nu lasă ochii cititorului să se ridice sau să coboare ca pompele, aşa cum m-ai silit să fac de cîte ori am citit scrisorile tale. Întrucît liniile tale parcă urcă pe o scară, am fost nevoit ca, atunci cînd trec de la un rînd la altul, să-mi ridic ochii tocmai spre limita cea mai de sus şi apoi să cobor spre celălalt colţ al hîrtiei, iar şirul nu-l vedeam nicăieri : de aceea am fost nevoit să mă trag înapoi ca racul şi să văd care-i ordinea, urmînd mersul lui Teseu, atunci cînd a luat-o după firul Ariadnei [4]. De aceea să scrii drept şi să nu-ţi mai toceşti mintea cu o scrisoare strîmbă şi neregulată.

---

1. Se ştie că moştenind modelul antic, părinţii capadocieni s-au distins în corespondenţa lor adeseori prin eleganţă şi laconism.

2. Îndrumări pentru scriere corectă şi punctuaţie atentă.

3. Esop, *Fabule*.

4. Potrivit legendei, ca să poată ieşi din labirintul întortocheat al palatului de la Cnosos (Creta), eroul Teseu a luat cu sine un ghem de sfoară care se desfăşura pe măsură ce traversa mulţimea camerelor, şi astfel cu ajutorul acestui fir al Ariadnei (fiica regelui din Cnosos) Teseu a putut ieşi din palat.

EPISTOLA 335

Vasile către Libaniu [1]

Mi-e ruşine să-ţi prezint, pe rînd, doar cîte un capadochian şi că nu pot convinge pe toţi cei ajunşi la vîrsta cînd s-ar putea dedica oratoriei şi culturii să vină sub îndrumarea Ta. Întrucît nu-i pot găsi pe toţi deodată în situaţia de a putea alege fiecare spre care ramuri doreşte să meargă ţi-i trimit pe măsură ce-i pot convinge, făcîndu-le bine numai pentru faptul că le arăt izvoarele celor care însetează după aceste îndeletniciri. Cel pe care-l trimit acum după ce Te va fi frecventat, va fi în scurtă vreme destul de căutat. Deocamdată mi-e cunoscut numai prin tatăl său, care şi-a făcut la noi un nume mare prin curăţenia vieţii şi prin prestanţa lui politică şi, ceea ce-i mai mult, prin strînsa prietenie care ne leagă. Ca să-l mulţumesc pentru această prietenie îi fac fiului lui favoarea de a face din el un bun ucenic al Tău, lucruri din cele mai de dorit pentru cei care ştiu să preţuiască vrednicia unui astfel de om [2].

EPISTOLA 336

Libaniu către Vasile

I

În sfîrşit, mi-a venit la şcoală şi un capadochian. E un avantaj că e un capadochian [3], şi încă dintre fruntaşii Capadochiei! Iată al doilea avantaj. Şi pe deasupra îmi mai aduce şi o scrisoare de la Vasile cel minunat [4]. Acestuia cine i-ar putea adăuga ceva mai distins? Eu, cel pe care îl crezi uitat, chiar mai de mult, de pe cînd erai tînăr, te cinsteam în chip deosebit, pentru că te vedeam luîndu-te la întrecere în cumpătare cu bătrînii (şi aceasta chiar în oraşul ispitelor, cel plin de plăceri), avînd deja un mare bagaj de cunoştinţe. Cînd te-ai gîndit că trebuie să vezi şi Atena, iar în vederea acestui scop l-ai convins şi pe Celsus, l-am felicitat pe acesta că şi-a legat soarta de Tine. Iar după ce

---

1. După cum am arătat în studiul introductiv, din cele 24 de epistole cîte ni s-au păstrat între Sfîntul Vasile şi retorul Libaniu, cîteva nu pot fi socotite nicidecum autentice.

2. O notă comună, care de altfel i-a şi legat pe aceşti doi reprezentanţi de frunte, unul al culturii păgîne greco-romane şi celălalt al culturii creştine, este dorul după învăţătură, după cunoaştere. Nu degeaba cercetători serioşi ca W. Jaeger (*Paideia*) şi P. Lemerle (*Le premier umanisme byzantin*, Paris, 1971) fac dovada acestui lucru.

3. Capadochienii erau vestiţi ca luptători, mai puţin ca iubitori de cultură.

4. A se observa gradaţia: capadochian, fruntaş de-al lor, aducător al unei scrisori de la Vasile.

te-ai întors și te-ai stabilit în patrie, m-am întrebat: «Ce face acum Vasile al meu și ce chemare a îmbrățișat? Își va petrece viața cumva prin tribunale, luîndu-se la întrecere cu oratorii de altădată, sau va pregăti el însuși pentru oratorie pe fiii unor părinți fericiți?». Cînd au venit, apoi, niște oameni și mi-au spus că urmezi o cale cu mult mai bună și că te gîndești în ce chip ai putea ajunge mai curînd prieten al lui Dumnezeu decît al celor care strîng bani, te-am fericit și pe tine și pe capadochienii tăi: pe Tine pentru că vrei să fii ca și Acela, iar pe ei pentru că se pot lăuda cu un concetățean ca Tine.

II

Știu bine că Firminos cel vestit și-a dat mereu silința să-i întreacă pe toți: din această silință a izvorît și puterea cuvîntului lui. Dar oricît de multe laude sînt cele pe care le-a recoltat, nu știu dacă au existat vreodată atît de mari ca acelea pe care le-am desprins azi din scrisoarea Ta. Dacă tu ești cel care spui că nimeni nu a întrecut faima acestui om, atunci cu ce cuvinte crezi c-ar trebui să-l lăudăm pe acesta? Pe de altă parte, am impresia că tu mi-ai trimis pe acești oameni înainte de a-l fi văzut pe Firminos. Altfel nu se înțelege de ce nu se vorbește despre el nimic în scrisoarea ta. Și acum ce face sau ce ar voi să facă acest Firminos? Petrece cumva în banchete de nuntă, ori peste așa ceva a trecut de mult, îl constrîng obligațiile de la serviciul municipal [3] și e nevoie neapărat să rămînă? Ce nădejdi sînt ca să ajungă iarăși în tovărășia cărților? Să ne dea un răspuns, și am dori ca acesta să fie un răspuns bun. În orice caz, dacă ne supără, cel puțin ne va scuti de a ne arunca privirile spre uși. Dacă Firminos ar fi acum la Atena ce-ar face slujbașii tăi? Oare i-ar trimite galera salaminiană? [4].

Vezi, dară, că nu sînt înfruntat decît de concetățenii tăi. Și totuși nu eu voi fi cel care va înceta de a iubi și de a lăuda pe capadochieni. Sigur, și încît mă privește pe mine, eu doresc să devină cei mai buni, dar dacă stăruie în aceleași gînduri, voi răbda-o. Firminos a rămas cu mine patru luni și n-a trecut o singură zi ca să nu lucreze. Cît a cîștigat vei ști-o tu însuți și poate nu i-o vei lua în nume de rău. Dar să re-

---

3. Comparația pe care o face Libaniu între faimosul Firminos, cel mereu fruntaș la carte, dar îngropat acum într-un birou municipal, și cei pregătiți de Sfîntul Vasile pentru o prietenie cu Dumnezeu are valoarea unei recunoașteri, dacă nu a superiorității creștinismului măcar a pregătirii lor mai temeinice decît cea a primilor ucenici. Pe de altă parte, amănuntele pe care le dă Libaniu despre personajele sale sînt o dovadă despre autenticitatea acestei epistole.

4. «Galera salaminiană» era vasul atenian care transporta «theoriile sacre» de la ceremoniile și procesiunile grecești, generale etc. mai ales după biruința de la Salamina (480 î.d.Hr.) asupra perșilor.

vină din nou aici, pe cine ar trebui să-l chem într-ajutor? Dacă într-adevăr slujbaşii voştri sînt înţelepţi (aşa s-ar cădea să fie oamenii învăţaţi), atunci ne vom stima măcar alături de cei din ceata a doua, întrucît ne-au supărat cînd a fost vorba de prima ceată.

EPISTOLA 337

Către Libanius [1]

(Fără dată)

Iată încă un capadochian care te caută, tot fiu spiritual de-al meu. Demnitatea la care am urcat acum face ca toţi să-mi fie fii adoptivi. Numai de-ar fi şi acesta frate bun ca acela de mai înainte şi vrednic deopotrivă atît de atenţia mea, în calitate de părinte, cît şi de a Ta, în calitate de dascăl, ceea ce bănuiesc că ar fi întru totul cu putinţă, întrucît cei care vin de la noi sînt oarecum mai bine dotaţi. Dar dacă vorbesc aşa, nu-i pentru ca elocinţa Ta să aprecieze mai mult pe vechii tăi amici, pentru că mulţimea celor ce Te înghesuie simte că stai la dispoziţia tuturora. Tînărul nostru ar fi destul de mulţumit dacă ar fi primit printre admiratorii Tăi chiar şi înainte de a fi fost verificat prin stagiul de durată. Bine ar fi să mi-l redai vrednic de aşteptările mele, dar şi de reputaţia ta de orator! El mai aduce încă un coleg, plin de acelaşi dor de studiu, tot de origine nobilă şi tot apropiat mie. Cred că nu va fi printre ultimii, cu toate că în privinţa bogăţiei poate că mulţi îl întrec.

EPISTOLA 338

Libaniu către Vasile

Ştiu că deseori vei scrie aceste cuvinte de care ai amintit: «Iată încă un capadochian care te caută». Cred într-adevăr că îmi vei mai trimite mulţi, căci totdeauna şi în tot locul unelteşti elogii împotriva mea, iar prin aceasta aţîţi dorinţa părinţilor, cît şi pe a copiilor. Dar ceea ce s-a întîmplat în legătură cu frumoasa ta scrisoare nu-i elegant să fie trecut cu vederea.

---

1. S-a discutat mult despre autenticitatea şi neautenticitatea celor 24 epistole (nr. 335—359) dintre Sfîntul Vasile şi celebrul retor Libaniu. Dintre acestea cel puţin cîteva pot fi verificate de împrejurările timpului. Îndeosebi cele de sub numerele 337 şi 338, privind trimiterea de către Sf. Vasile a unor tineri care să înveţe de la Libaniu grăirea frumoasă, sînt mărturii clare că Sfîntul Vasile cunoştea din plin eleganţa scrisului clasic.

Au șezut aici în bancă înaintea mea mulți din cei sus puși și printre ei cel mai bun este Alipiu, văr al vestitului Hierocle. Cînd însă mi-a adus emisarul scrisoarea Ta, am citit-o în liniște, iar cînd am terminat-o, îndată am zîmbit și am spus : «ne-a biruit». «Ce luptă ai pierdut și cum suferi să fii biruit?», m-au întrebat cei de față. «M-a biruit, am răspuns, prin frumusețea scrisorilor, iar Vasile este cel care a cîștigat biruința! Dar acest om mi-e prieten și aceasta este ceea ce mă bucură». Cînd am spus aceasta, auditoriul a dorit să se convingă de exactitatea biruinței. Alipiu a dat citire scrisorii și cei de față ascultau. Votul exprimat n-a contrazis deloc faptele. Cel ce o citise a ieșit afară cu scrisoarea, ca s-o arate și altora și numai cu greutate a mai înapoiat-o.

Mai scrie astfel de scrisori și biruie, pentru că aceasta înseamnează, pînă la urmă, că tot eu sînt cel ce biruiesc.

Pe de altă parte, ai dreptate cînd gîndești că nu cu bani se judecă învățătura, căci pentru cel ce nu are ceva e destul să vrea să primească (învățătură, n.tr.). Dacă văd pe vreun sărac îndrăgostit de învățătură, îl trec înaintea celor bogați. Desigur că nu erau așa dascălii pe care i-am cunoscut înainte, dar pe acesta nimic nu mă împiedică să-l prețuiesc mai mult decît pe ei, măcar în această privință. Așadar nici un sărac să nu ezite a veni aici, dacă are măcar o singură calitate : sîrguința de a învăța [1].

EPISTOLA 339

Vasile către Libaniu

Ce nu ne-ar putea spune un sofist și încă un anumit sofist, căruia i se recunoaște îndemînarea de a micșora lucrurile mari, atunci cînd voiește, și de a mări pe cele mici? E tocmai ceea ce ai demonstrat Tu în fața mea. Scrisoarea aceasta, mîzgălitura, cum i-ați spune voi cei delicați în limbaj, care nu era mai ușor de suportat decît cea pe care o ai acum în mîinile Tale, cuvintele tale au înălțat-o atît de sus, încît te-ai declarat biruit și ne-ai cedat nouă premiul în arta de a scrie. Tu faci ca părinții care, în jucăriile lor, îngăduie copiilor lor să se laude cu niște biruințe care-i ajută să cîștige pe cheltuiala lor, cultivînd generozitatea copiilor fără ca aceștia să se păgubească cu nimica. Într-adevăr, nu s-ar putea spune ce plăcere mi-au făcut cuvintele Tale

---

1. Chiar dacă s-ar socoti a fi opera unui retor creștin, care ar fi vrut să arate neapărat «biruința» tezei creștine asupra celei păgîne, faptul că la sfîrșit Libaniu apreciază că «învățătura nu se judecă cu bani» e un argument puternic pentru autenticitatea acestor epistole (337—338), dat fiind faptul că în general filozofii antici erau destul de avizi după bani.

atunci cînd te jucai cu mine: era ca şi cum un Polidamas [1] sau un Milon [2] oarecare ar fi refuzat să se măsoare cu mine în luarea la trîntă sau la loviturile cu pumnul [3]. Dar după ce am examinat cu toată atenţia epistolele Tale, eu n-am găsit în ele nici o dovadă de nereuşită. De aceea cei care umblă după figuri de stil exagerate trebuie să te admire aici pentru forţa de care dai dovadă, ca unul care în aceste întreceri te-ai putut coborî pînă la mine ca şi cum ai fi vrut să împingi luntrea barbarului pînă dincolo de muntele Athos [4].

Cît despre mine, minunate prieten, să ştii că petrec cu gîndul mai mult la Moise, la Ilie şi la alţi asemenea bărbaţi fericiţi. E drept că ei se folosesc de o limbă barbară [5] pentru a ne împărtăşi învăţăturile lor, învăţături pe care le propovăduim şi noi: înţelesul lor e plin de adevăr, cu toate că exprimarea lor se face într-o limbă nemeşteşugită, aşa cum ţi-o poate dovedi şi epistola aceasta. Căci chiar dacă am luat o oarecare învăţătură de la voi, timpul ne-a şters-o din amintire. Pentru aceasta totuşi scrie-mi, găseşte şi alte teme pentru epistolele tale, care să te pună în valoare, dar care pe noi să nu ne strivească [6]. Pe fiul lui Anesios, pe care deja ţi l-am trimis, primeşte-l ca şi cum ar fi fiul meu. Iar dacă-i fiul meu înseamnează că e odrasla tatii, un sărman copilaş plecat dintr-o casă modestă [7]. Ceea ce vreau să spun e uşor de înţeles, pentru un om înţelept care-i totodată şi sofist.

EPISTOLA 340

Libaniu către Vasile

Nici dacă te-ai fi gîndit un car de vreme ca să găseşti o aprobare pentru nişte întorsături mai reuşite la ceea ce ţi-am răspuns la scrisoarea ta, parcă nici atunci nu ţi-ai fi putut ajunge mai bine ţinta decît scriind lucruri ca acelea pe care mi le-ai scris! Spui că sînt sofist [8] şi că însuşirea unui astfel de om e să mărească lucrurile mici şi să le mic-

1. Luptător troian cunoscut, Homer, *Iliada*, XI, 57.
2. Atlet celebru, Herodot, *Istorii*, III, 137.
3. Făcînd aluzie la slaba lui constituţie, Vasile provoacă rîsul amintind că cei mai mari luptători n-au îndrăznit să se lupte cu el.
4. Aluzie la ambiţia lui Xerxes care, ne voind să înconjoare peninsula calcidică, a ordonat tăierea unui canal la nordul muntelui Athos spre a ajunge mai repede la Salonic. Herodot, *Istorii*, VI, 44.
5. Potrivit dictonului elen: «tot ce nu-i elen, e barbar». Nu degeaba învăţătura creştină a fost numită «filozofia pescarilor». (Grigorie de Nazianz, *Oratio* 23, 12, Migne, P.G. 35, 1164).
6. A se reţine nota de ironie destul de tăioasă, deşi nerăutăcioasă.
7. Încă o mărturie în favorul autenticităţii. Epistola are ceva din genul dialogurilor lui Platon.
8. Despre sofişti a se vedea cele scrise în comentariul epistolelor 20—21; 339,

șoreze pe cele mari. Într-adevăr, ascultîndu-te pe tine, epistola mea tocmai acest lucru a vrut să-l arate: că scrisoarea ta e reușită, deși ea nu-i frumoasă, nefiind cu nimic mai bună decît cea pe care mi-ai trimis-o înaintea ei, pentru că tu n-ai nici cea mai mică posibilitate oratorică, deoarece cărțile pe care le ai acum în mîini nu pot oferi așa ceva întrucît elocința pe care o aveai înainte a dispărut ca o undă. Încercînd să mă conving de incapacitatea Ta, am citit scrisoarea pe care ai compus-o și pe care ai ponegrit-o, și este atît de frumoasă încît pe cei pe care erau de față cînd s-a citit nu i-am putut opri să sară în sus de bucurie[2]. M-am mirat, așadar, că oricît te-ai strădui să nimicești deodată cu această scrisoare și efectul celei dinaintea ei, ți-ai pregătit din ea totuși și o podoabă pentru cea dintîi atunci cînd ai spus că seamănă cu aceea. Trebuia, dacă ți-ai fi propus acest scop, să faci din această scrisoare un prilej de a ponegri pe cea anterioară. Dar cred că stă în caracterul tău să calci în picioare adevărul[3]. Or adevărul ar fi fost deja călcat dacă față de acest plan ai fi scris într-un stil mai de rînd și dacă nu ți-ai fi pus la contribuție realmente posibilitățile tale.

Așadar, se cade ca de acum înainte să nu mai hulești ceea ce ar trebui să aplauzi, pentru ca nu cumva pe această cale să ajungi să fii trecut în rîndul sofiștilor tocmai tu care te zbați să mai reduci[4] din lucrurile mari. Cît despre cărțile de care spui că au stilul mai nepretențios, pe cînd gîndirea e mai înaltă, să ai grijă ca nimeni să nu-ți încurce socotelile! Căci din cei care sînt tot timpul ai noștri, dar care altădată au fost ai voștri, rămîn totuși rădăcinile, și ele vor rămîne cîtă vreme veți trăi: niciodată timpul nu-i va face să dispară, chiar dacă veți uita să-i mai stropiți din cînd în cînd cu apă.

EPISTOLA 341

Libaniu către Vasile

Încă nici n-ai ajuns să-ți dai drumul mîniei împotriva mea că am și început să tremur cu condeiul în mînă. Dacă totuși nu i-ai dat drumul, de ce nu-mi scrii «prea bunule»? Dacă și acum te încăpățînezi împo-

---

2. Fapt relatat în epistola 338.

3. Aceeași finețe și eleganță a frazei deopotrivă de vrednice atît pentru Libaniu, cît și pentru Vasile.

4. Dincolo de complimente (care totuși nu credem că robesc într-atîta scrisul scriitorilor capadochieni, încît să se poată spune că stilul lor este «furat» de «sofistica a doua» a filozofiei grecești. L. Méridier, *L'influence de la seconde sophistique dans l'oeuvre de St. Grégoire de Nysse*, Rennes, 1906), aceste polemici prietenești se încadrează în toată opera marelui Vasile, care a știut întotdeauna să facă sinteză între ceea ce era bun în cultura greacă și între valorile creștine.

triva mea cu atîta asprime (simţire care trebuie să fie străină de orice om bine simţit, mai ales tu, ca unul care predici că nu trebuie să ţii mînia pînă la apusul soarelui) [1], cum se face că ţi-ai ţinut-o şi la mai multe apusuri de soare? Ori poate pentru că vrei să mă pedepseşti lipsindu-mă de glasul tău cel dulce ca mierea? Să nu faci una ca asta, bunul meu prieten, ci să te arăţi îngăduitor şi să mă faci să mă bucur de o limbă numai de aur.

EPISTOLA 342

Vasile către Libaniu

Cel care are o pasiune pentru trandafiri, cum e firesc să aibă cei ce iubesc frumuseţea, acela nu se poate supăra nici pe spinii lîngă care se ascunde floarea. Am auzit pe cineva vorbind despre astfel de flori, glumind... sau grăind serios, următoarele: «ceea ce e ciuda sau nesiguranţa pentru cei îndrăgostiţi, aşa a lăsat pentru această floare şi natura aceşti spini discreţi».

Dar ce vrea trandafirul atunci cînd caută să intre în scrisoarea mea? Nu-i nevoie să ţi-o spun, căci tu îţi aduci aminte de această epistolă a ta, care mi-aduce, ca un buchet de trandafiri, primăvara graiului tău atît de dulce şi care mă înţeapă cu spinii reproşurilor şi acuzelor. Dar şi spinii trandafirilor tăi sînt pentru mine prilej de bucurie, pentru că mă înflăcărează cu un dor şi mai puternic după prietenia Ta [2].

EPISTOLA 343

Libaniu către Vasile

Dacă astfel de cuvinte au putut fi articulate de o limbă necizelată, mă întreb cum să te socot pe tine cel care o aţîţi? În gura ta se află izvoare de elocinţă mai bogate decît cursurile rîurilor, în timp ce, în mine, dacă nu mă stropeşte cineva în fiecare zi, nu rămîne decît tăcerea.

---

1. *Efes*. 4, 26. Are dreptate Y. Courtonne (*op. cit.*, III, 209) că tonul epistolei acesteia denotă cam multă afectare. Şi apoi nu pare firească mînia lui Libaniu.

2. Probabil aceste două epistole (341 şi 342) să fi fost scrise într-o perioadă cînd Sf. Vasile nu intrase încă în cler. Ele au o temă comună.

EPISTOLA 344

Vasile către Libaniu

Dacă nu scriu mereu, dascăle, e pentru că mă opresc teama și neștiința; în schimb cum vei scăpa tu de osînda că păstrezi tăcerea cu o atît de mare încăpățînare? Dacă s-ar ține seama că Tu, a cărui viață se scurge printre tot atîtea cuvîntări, ești încet la scris, ar trebui să fii osîndit pentru că uiți de mine. Intr-adevăr, cel care în fiecare clipă e gata să vorbească, acela nu poate fi gata și la scris, în schimb cel care oricît ar cîștiga de aici, rămîne tăcut, arată că de fapt face acest lucru ori din dispreț ori din uitare. Or în fața tăcerii Tale eu voi răspunde printr-o salutare [1]. Te salut, deci, prea onorate. Scrie-mi dacă vrei, sau nu-mi scrie, dacă acest lucru nu-ți face plăcere.

EPISTOLA 345

Libaniu către Vasile

Cred că pe cît trebuie să mă scuz pentru că de multă vreme nu mi-am făcut răgaz să-ți scriu, pe atîta n-am nevoie acum de iertare, pentru că m-am așezat să-ți scriu acum [1]. Intr-adevăr, eu sînt cel care alergam de fiecare dată, cînd te arătai între noi, și care plecam urechea cu nesfîrșită plăcere la conversația care curgea de pe limba ta. Cuvîntările tale mă fermecau și nu-mi venea să mă desprind de ele și ziceam ucenicilor mei: «acest om se arată cu atît mai biruitor față de fetele lui Ahelous [2], cu cît — dacă se duce în același fel ca și ele — nu-i primejdios, cum sînt ele. Și nu-i puțin lucru să spui că el nu-i primejdios: poemele lui sînt chiar un mare cîștig pentru cel ce le ascultă».

Așadar, întrucît aceasta-i părerea mea și deoarece cred că sînt îndrăgit pentru că am impresia că știu să vorbesc, faptul de a nu îndrăzni să scrii este cea mai mare rușine și în același timp este o faptă a unuia care-și face necaz lui însuși. Căci e clar că tu răspunzi la scurta și neînsemnata mea epistolă printr-o scrisoare frumoasă și lungă și că te ferești, cred, să-mi faci o nedreptate și a doua oară. Prevăd că mulți

---

1. În fond, printre jocuri de cuvinte, epistola de față cuprinde doar reproșuri pentru tăcerea întîrziată și iertare pentru tăceri viitoare.

1. Un adevărat calambur. Cum ar putea ierta Vasile pe Libaniu pentru că îi scrie tocmai cînd însuși Vasile îi reproșează că nu scrie?

2. Zeul rîurilor, tatăl sirenelor.

vor exclama la acest cuvînt și-și vor zice în sinea lor strigînd : «A putut oare săvîrși Vasile și vreo nedreptate fie cît de mică ? Desigur că așa ceva au făcut și Eac, Minos și frații lui» [3]. În ce mă privește, eu am recunoscut că tu ai fost cel care a biruit și pe alte tărîmuri. Cine te-a putut vedea și să nu te invidieze ? Totuși ai făcut o greșeală față de mine, iar dacă ți-o amintesc, convinge pe cei ce se supără de așa ceva să nu strige. Nimeni n-a venit să-ți ceară vreo favoare care i s-ar putea da foarte ușor și care să fie repartizată fără s-o fi dobîndit. Or eu sînt din cei care am cerut o favoare, dar n-am primit nimic. În fond, ce ceream eu ? Întrucît adeseori eram împreună cu tine la Strategios, am vrut să pătrund, cu ajutorul științei tale, în tainițele inspirației homerice : «dacă nu-i cu putință să îmbrățișez totul, atunci să mă introduci măcar într-unul din tărîmurile lui». Or eu aș fi dorit tocmai partea aceea în care grecii aflîndu-se într-o situație grea, Agamemnon a încercat să îmbuneze pe cel pe care-l supărase [4]. Pe cînd vorbeam așa nu te-ai putut stăpîni să nu rîzi, pentru că n-ai fi putut tăgădui că așa ceva nu ți-ar fi fost cu putință dacă ai fi vrut-o, dar n-ai fost dispus să faci daruri nimănui. Ție și celor care se revoltă pentru că am spus că tu ai făcut o supărare nu vi se pare că eu sînt cel care m-am păgubit cu adevărat ? [5].

EPISTOLA 346

Libaniu către Vasile

Dacă tinerii pe care i-am trimis au făcut vreun progres în arta oratorică vei putea judeca tu însuți. Nădăjduiesc însă că acest progres, oricît de mic ar fi, se va bucura de aceeași apreciere ca și unul mare din cauza prieteniei pe care mi-o arăți Tu. Mai mult decît oratoria vei putea lăuda cumpătarea și virtuțile sufletești, care nu se lasă pradă poftelor urîte. Aceasta le-a fost marea lor grijă și, după cum era firesc, au trăit mereu cu gîndul la cel care i-a trimis [6].

Primește, dar ceea ce-i al tău și felicită pe cei care, prin purtarea lor, Ți-au făcut cinste atît Ție cît și mie. Rugîndu-te să le stai într-ajutor, ar fi ca și cum un părinte s-ar ruga pentru copiii săi.

---

3. Eac, Minos și Radamante erau socotiți judecătorii infernului.
4. Homer, *Iliada*, IX, 260—299. E vorba de jertfa care i se cerea lui Agamemnon pentru a cîștiga bunăvoința zeilor, spre a începe lupta împotriva troienilor.
5. «Refuzul», deși glumeț, de care-i acuzat Vasile, e prezentat de Libaniu ca un prejudiciu serios (Y. Courtonne, *op. cit.*, III, 212).
6. Idee similară cu cea din epistolele 337—338.

EPISTOLA 347

Libaniu către Vasile [1]

Orice episcop e o ființă lacomă. În schimb, cu cît întreci pe alții în grăirea frumoasă, cu atîta mă îngrozesc la gîndul că te vei împotrivi cererii mele. Într-adevăr am nevoie de grinzi : un alt sofist ar fi vorbit despre prăjini ori despre araci, nu că într-adevăr ar fi avut nevoie de ele, ci ca să facă paradă de micile lor fraze mai curînd decît s-asculte de necesitate. Cît despre mine, dacă nu-mi faci rost de aceste grinzi, voi petrece iarna cu casa descoperită.

EPISTOLA 348

Vasile către Libaniu

Dacă realizarea unui profit însemnează să mergi la pescuit și dacă aici stă înțelesul acestui cuvînt, pe care sofistica ta l-a scos din adîncurile greu de pătruns ale lui Platon ca să mi le dea mie [1], atunci socoate, minunatule, care din noi sîntem mai cîștigați : noi care ne-am țintuit cu țărușii unei puteri epistolare sau neamul sofiștilor care au deprins măiestria de a încasa un venit de pe urma cuvîntărilor lor ? Care dintre episcopi a pus vreo dare pentru cuvîntările lui ? Cine a făcut din ucenicii săi izvoare de cîștig ? Tu ești cel care îți plasezi cuvîntările ca pe o marfă, întocmai ca aceia care vrînd să prindă mielul ca să-l prăjească oferă mai întîi mielului prăjituri [2]. Nu vedeți cum ați înțepat și pe bătrîn ca să poată țopăi ? Totuși eu am rînduit pentru tine, om care înaintează fălos în cuvîntările lui, atîtea grinzi cîți soldați au trebuit să lupte la Termopile [3], toate de aceeași lungime, a căror umbră se proiectează departe, cum zice Homer al vostru, dar pe care Homer n-a mai făgăduit că le va da înapoi.

EPISTOLA 349

Libaniu către Vasile

Oare nu vei înceta odată, Vasile, să umpli cu capadochieni acest locaș sfînt al muzelor și dintre capadochieni cu cei care miros a jimblă,

---

1. De aici încep epistolele apocrife ale acestei corespondențe.

1. *Sofistul*, 218—226.

2. Pe bună dreptate epistola nu putea proveni de la Sfîntul Vasile. El nu putea ponegri chiar atît de greu episcopatul. Cu atît mai puțin putea insulta pe Libaniu.

3. E vorba de lupta cu perșii, în 480 î.d.Hr., la care cei 300 de soldați din Sparta, conduși de regele Leonida, au pierit vitejește pînă la unul. Chiar atîtea grinzi i-au trebuit lui Libaniu ? Epistola e neautentică.

a zăpadă și a alte bunătăți de acolo? Puțin a lipsit că n-ai făcut și din mine un capadochian care să-mi cînte în fiecare dimineață «vă salut»! Și totuși, trebuie să-l suport, căci așa-mi poruncește Vasile. Să știi că dacă am să notez amănunțit obiceiurile țării, am să îmbrac pe oamenii de acolo mai mult în noblețea și armonia muzei noastre Caliopi ca să vedeți în ei numai porumbei nobili iar nu guguștiuci [1].

EPISTOLA 350

Vasile către Libaniu

Ți-a dispărut supărarea. De-ar fi constatarea aceasta un început bun pentru scrisoarea mea! Rîzi și ponegrești lucrurile de la noi fie în glumă, fie că vorbești serios. Dar de ce ai pomenit de zăpadă sau de jimblă cînd și tu ai putea gusta din glumele pe care le faci la adresa mea? Eu, prietene Libaniu, ca să-ți provoc un rîs și mai zgomotos, iată scriu această epistolă acoperindu-mi-o cu un strat de zăpadă. Cînd vei primi-o și-o vei pipăi cu mîinile tale, vei recunoaște că a fost destul de rece această epistolă, fiind caracteristică pentru cel care ți-a trimis-o, acest om care se tupilează în așternut și care nu îndrăznește să scoată capul afară din camera sa. Avem case care sînt aidoma unor morminte pînă se va reîntoarce primăvara și ne va readuce la viață pe noi, cei amorțiți, dăruindu-ne parcă o nouă viață precum plantelor [2].

EPISTOLA 351

Vasile către Libaniu

Mulți oameni de-ai voștri, pe care i-am întîlnit, ți-au admirat vigoarea cuvîntului. Ei au istorisit că o anume demonstrație oratorică s-a dovedit strălucită. A fost, spuneau ei, o întrecere din cale afară de strînsă, încît toți alergau și nimeni nu s-a arătat în oraș în afară de Libaniu (care trebuia să lupte) și de ascultătorii de toate vîrstele. Într-adevăr nimeni nu credea că ar putea lipsi de la aceste întreceri fie din cei intrați în mari dregătorii, fie din cei ce s-au distins pe tărîmuri militare, fie din cei ce se îndeletnicesc cu un meșteșug oarecare. Nu exista cineva, în afară doar de femei, care să nu se grăbească să ia parte la întreceri. Și în ce

1. Deși nota de umor fin nu lipsește, totuși biletul de față nu se potrivește cu puritatea stilului Sf. Vasile.

2. Finețea frazei nu-i la înălțimea scrisului Sfîntului Vasile. Despre iernile grele ale Capadochiei e drept că întîlnim și în multe din epistolele autentice descrieri bogate.

consta întrecerea? Care a fost cuvîntarea care a strîns adunarea întregului popor? Mi s-a spus că subiectul acestei cuvîntări a fost un om cu o fire amărîtă. Lucrarea aceasta atît de admirabilă să nu uiţi să mi-o trimiţi, ca să pot şi eu să laud cuvîntările tale. Dacă laud pe Libaniu chiar şi în scrierile sale, ce n-aş putea-o face acum cînd am găsit un subiect pentru «laude»? [1].

EPISTOLA 352

Libaniu către Vasile

Iată îţi trimit cuvîntarea mea acum cînd sînt lac de sudoare. Cum n-aş fi, cînd trimit acest discurs unui astfel de om, care-i în stare, prin uşurinţa graiului, să arate că înţelepciunea lui Platon şi talentul lui Demostene sînt citate peste tot în zadar? Lucrarea mea e ca o musculiţă comparată cu un elefant [2]. Iată de ce mă înfiorez şi tremur cu gîndul la ziua cînd vei examina cuvintele mele. Puţin a lipsit să nu-mi pierd raţiunea!

EPISTOLA 353

Vasile către Libaniu

Am citit cuvîntările tale, om plin de înţelepciune ce eşti, şi am rămas cuprins de o admiraţie fără margini. O! muzelor, o literelor, o Ateno, ce daruri mărețe faceţi celor ce vă îndrăgesc! Ce roade culeg cei ce trăiesc cu voi, fie chiar şi numai pentru scurt timp! O! izvor care se răspîndeşte în rîuri bogate, ce nu face el din cei care se adapă din el? Cred că văd în cuvîntarea ta pe omul amărît, ajuns la ceartă din cauza unei femeiuşte vorbăreţe. E o cuvîntare dotată cu suflare vie, pe care a scris-o pe pămînt Libaniu, cel care singur a ştiut să dea suflet cuvintelor lui [3].

EPISTOLA 354

Libaniu către Vasile

Acum ştiu că sînt ceea ce se spune despre mine. Întrucît Vasile m-a lăudat, eu deţin faţă de toţi ceilalţi premiul biruitor; iar pentru că am

---

1. E puţin verosimil că Sfîntul Vasile ar fi scris într-un stil atît de linguşitor pentru Libaniu.

2. Cele trei hiperbole vorbesc împotriva autenticităţii: a) Vasile n-ar fi acceptat că întrece pe Platon şi pe Demostene; b) comparaţia între o musculiţă şi un elefant e exagerată; c) pierderea raţiunii, la fel.

3. Un stil totuşi prea lăudăros, ireal. Vasile nu putea grăi în acel fel.

primit şi votul tău, îmi îngădui să păşesc cu pas mîndru ca un lăudăros care dispreţuieşte pe toată lumea. Iar pentru că tu ai compus şi o cuvîntare împotriva beţiei, o voi citi. Nu vreau să vorbesc deloc afectat, dar cuvîntarea ta, cînd voi fi văzut-o, mă va învăţa arta de a grăi [1].

EPISTOLA 355

Libaniu către Vasile

Vasile, oare tu locuieşti iarăşi la Atena, şi ai uitat şi de tine însuţi? Nu, fiii locuitorilor din Cezareea n-au putut auzi astfel de lucruri. Limba mea nu era obişnuită cu ele şi întrucît treceam printr-un ţinut cam rîpos, ea a rămas impresionată de noutatea numelor, şi-mi zicea mie, tatălui ei: «Tată, tu nu m-ai învăţat acest lucru: omul acesta e un al doilea Homer, ba chiar Platon ori Aristotel sau chiar Susarion [2], cel care ştia tot». Aşa grăia limba mea, dar ce bine ar fi, Vasile, dacă tu ai fi cel care mi-ai adresa astfel de laude!

EPISTOLA 356

Vasile către Libaniu

Cînd primesc ceea ce-mi scrii sînt numai bucurie; dar cînd îmi ceri să răspund la ceea ce-mi scrii, atunci sînt plin de îngrijorare. Ce-ai putea spune, într-adevăr, unei limbi atît de atice, decît că sînt ucenic al pescarilor, cum recunosc, şi că pentru aceasta sînt fericit [3].

EPISTOLA 357

Libaniu către Vasile

Ce s-a întîmplat cu Vasile încît să se supere pe o scrisoare? Este acesta un semn de filosofie? De la tine am învăţat să glumesc; totuşi, jocurile sînt serioase şi s-ar putea spune că nu stau rău nici tîmplelor

1. Libaniu n-ar fi putut lăuda chiar într-atîta pe Vasile, încît să recunoască cum că de la el ar fi învăţat oratoria! E şi acesta un argument împotriva autenticităţii acestei epistole, altfel destul de fin stilizată.

2. Poet comic grec (sec. VI î.d.Hr.).

3. Fraze de o rară fineţe. Spre deosebire de epistola 339, unde se vorbea de învăţătura împărtăşită barbarilor, aici se vorbeşte de înţelepciunea pescarilor, adică a apostolilor.

cărunte. Dar tocmai în numele prieteniei și a studiilor noastre comune împrăștie-mi descurajarea pe care mi-a provocat-o scrisoarea... care nu se deosebea întru nimic [1].

EPISTOLA 358

Libaniu către Vasile

O! Ce vremuri fericite au fost cele în care toți trăiam unii pentru alții! Acum sîntem despărțiți fără milă unul de altul, dar în timp ce vă aveți unul pe celălalt, eu care sînt lăsat să țin locul Tău, n-am aici pe nimeni care să-ți semene. Am auzit că la bătrînețile lui, Alcim dă dovadă de avînturi tinerești [2] și aleargă spre Roma după ce și-a luat osteneala să rămînă împreună cu băieții tineri. Dar ca unul care este blînd în celelalte împrejurări, tu nu te vei supăra nici de astădată după cum nu te-ai supărat nici cînd ai ajuns să-mi scrii cel dintîi.

EPISTOLA 359

Vasile către Libaniu

Tu care ai închis în cugetul tău toată măiestria celor vechi, iacă taci de atîta vreme, încît nu mă lași, fie numai și prin scrisori, să scot un cîștig cît de mic. Or dacă îndeletnicirea lui Dedal [3] era ceva sigur, m-aș fi apropiat de tine dacă mi-aș fi făcut rost de aripile lui Icar. Totuși, așa cum nu-i cu putință să lași ceara în fața soarelui, în loc de aripile lui Icar îți trimit scrisori care să-ți dovedească prietenia mea. Iată care-i menirea cuvîntărilor. Dar tu poți să le îndrepți încotro vrei; deși dăruit cu o putere atît de mare, iată-te tăcînd! Hai, trimite pînă la mine izvoarele pe care gura ta să le facă să curgă sub formă de cuvîntări!

---

1. Nu ni s-a păstrat nici într-un singur manuscris. Textul cuprins în colecția Migne.

2. Faptul că se referă la anumite persoane formează pentru unii un argument care ar pleda pentru autenticitatea acestei epistole. Încolo aceleași elegante întorsături de fraze.

3. Lipind de umeri aripi de pasăre, acest erou legendar ar fi scăpat (împreună cu fiul său Icar) din labirint, dar apropiindu-se prea mult de soare, li s-au topit aripile și au căzut în mare.

EPISTOLA 360

Fragment dintr-o epistolă trimisă de Vasile lui Iulian Apostatul

Potrivit negreşelnicei credinţe a creştinilor, pe care ne-au lăsat-o ca pe o sfîntă moştenire, mărturisesc şi recunosc că cred într-un singur Dumnezeu Tatăl atotţiitorul, Dumnezeu Părintele, Dumnezeu Fiul, Dumnezeu Duhul Sfînt; mă închin şi preamăresc un singur Dumnezeu în trei persoane! Mai recunosc şi unirea Domnului în trup, iar ca mamă a lui Dumnezeu pe cea care L-a născut după trup, Sfînta Maria. Primesc şi pe Sfinţii Apostoli, pe prooroci, pe mucenici, la fel şi în ruga adresată lui Dumnezeu eu le cer ca prin ei, adică prin mijlocirea lor, Dumnezeu, prietenul oamenilor, să-mi fie ajutor şi să fie şi o răsplată care să-mi fie acordată pentru păcatele mele. Iată pentru ce cinstesc şi preamăresc în chip deosebit trăsăturile sfintelor icoane, pentru că ele ne-au fost transmise de Sfinţii Apostoli, că ele n-au fost oprite şi că sînt chiar reprezentate în toate Bisericile noastre! [1].

EPISTOLA 361

Către Apolinarie *

Dascălului meu, prea venerabilului Apolinarie, salutare de la Vasile.

Ţi-am mai scris şi pînă acum în legătură cu unele pasaje întunecate din Scriptură şi m-am bucurat de răspunsurile pe care mi le-ai trimis ca şi de tot ce mi-ai mai făgăduit. Acum mi-a venit, în legătură cu cele mai grele probleme, o grijă şi mai mare. Ca să le fac faţă, n-am momentan pe nimeni la care să apelez ca asociat şi ca apărător, care să-mi poată sta alături în ştiinţă şi în cuvinte şi care să-mi fie la îndemînă aşa cum îmi eşti tu. Dumnezeu mi te-a rezervat ca pe un mare dar.

Cei care amestecă totul şi care umplu lumea cu vorbe şi cu scorniri au respins cuvîntul «fiinţă» pe motiv că nu se întîlneşte în proorocirile sfinte, de aceea ajută-mă să pricep cum au înţeles Părinţii noştri acest nume şi dacă într-adevăr tu nu l-ai găsit nicăieri în Scriptură. Într-ade-

---

1. După cum se vede, mai ales din frazele de la sfîrşitul acestui fragment, aici e vorba de o scrisoare apocrifă datînd din epoca controverselor iconoclaste.

*. Cei mai mulţi cercetători socotesc neautentice epistolele 361—364, patru la număr. Ele s-au păstrat într-un singur codice *Parisimus Supp.* gr. 1020 din sec. XI. În orice caz, după cum s-a văzut din multe epistole (129, 131, 223, 224, 226, 244 etc.), Vasile nu putea cultiva cu acest ereziarh termeni atît de intimi ca în aceste scrisori. Bardenhewer, *op. cit.*, III, p. 128—130. Au fost, e drept, şi cercetători care au apărat autenticitatea lor. Aşa I. Dröseke, *Apolinarios v. Laodicea*, Leipzig, 1892, dar cei mai mulţi le contestă.

văr, pîinea cea de toate zilele, poporul ales şi toţi cei din neamul lor, oamenii aceştia îl resping cu dezgust ca şi cum aceste cuvinte n-ar avea nimic comun cu Scriptura.

În al doilea rînd, în legătură cu însuşi cuvîntul «de o fiinţă» (din pricina căruia cred că fac toate acestea, ponegrind adînc «fiinţa», pentru motivul că nu s-a găsit nici urmă de pasaje unde să fie vorba de el), fii bun şi dă-mi cele mai largi explicaţii, spune-mi ce înţeles are, cum poate fi folosit corect în legătură cu fiinţe în care nu poate fi luat în considerare nici ca un gen comun suprapus, nici ca obiect material preexistent şi nici ca ceva detaşat dintr-o parte a primului în vederea celui de-al doilea. Cum ar trebui să zicem despre Fiul că-i deofiinţă cu Tatăl fără să credem în nici unul din conceptele pe care le numărăm ? Consimte şi dă-mi un răspuns mai amănunţit asupra acestei probleme.

Iată, atît cît ştiu eu, părerea la care m-am oprit : tot ce acceptăm că formează «fiinţa» Tatălui trebuie să fie admisă şi pentru fiinţa Fiului. Prin urmare, dacă se spune despre fiinţa Tatălui că e o lumină înţelegătoare, veşnică, nenăscută, tot aşa trebuie să spunem şi despre fiinţa Fiului că e o lumină cugetătoare, veşnică, născută. Or cuvîntul «întru totul asemănătoare» nu pare a fi mai potrivit unei astfel de concepţii, decît «deofiinţă» [2]. De fapt, o lumină care nu se deosebeşte de altă lumină nici în plus, nici în minus, nu poate fi identică cu ea, pentru că fiecare din aceste două lucruri se află într-o delimitare specială de fiinţă, ci este strict şi exact asemenea ca fiinţă. Iată, dar, ce s-ar putea spune pe bună dreptate. Deci ori că ar trebui explicat ce înţeles au aceste noţiuni, ori să le lăsăm la o parte şi să adaptăm altele mai potrivite. Aşadar, un medic dibaci (spun ce am pe inimă) vindecă ceea ce nu-i sănătos, ocroteşte ce-i slab şi întăreşte în tot chipul. Salut pe fraţii din juru-ţi şi le cer să se roage împreună cu tine ca să ne mîntuim. Alegînd să trăiască împreună cu rudele, prietenul Grigorie a rămas acasă. Să te ţină Dumnezeu sănătos întru mulţi ani şi să stai într-ajutor cu ruga şi cu ştiinţa.

EPISTOLA 362

Apolinarie către Vasile

Tu crezi ca un om care iubeşte pe Dumnezeu şi cercetezi ca un om dornic de cunoaştere. Pentru mine graba de a-ţi face pe plac este o datorie de dragoste, deşi ea nu-i însoţită de destulă ştiinţă din pricina

2. Imaginea «lumină din lumină» aşa cum s-a folosit ea încă la Niceea, era fericită, dar în explicarea ei partidele ariene nu s-au putut înţelege. Apolinarie a făcut primul pas de la erezia trinitară la cea hristologică, înlocuind pe νοῦς cu πνεῦμα în persoana lui Hristos Domnul.

sărăciei mele și din cauza importanței deosebite a problemei. După cum zici și tu, o ființă nu se definește numai numeric și nici după cît poate fi ea cuprinsă între niște limite : mai e vorba propriu-zis și de ființa a doi oameni și a mai știu eu cîți din cei aduși la unitatea de neam. Cel puțin în această privință, două lucruri, ba chiar și un număr și mai mare sînt același lucru în ce privește ființa, așa cum noi toți oamenii sîntem toți «Adam», întrucît formăm o unitate, așa cum și fiul lui David este David, întrucît e de aceeași ființă cu el ; tot așa ai dreptate și tu să spui că după ființă Fiul este ceea ce este și Tatăl. Altfel, Fiul n-ar fi Dumnezeu, deoarece numai Tatăl e recunoscut ca singurul și unicul Dumnezeu.

În acest sens, e drept, nu există decît un singur Adam, căpetenia neamului omenesc, și decît un singur David, căpetenia rasei împărătești. În felul acesta vom îndepărta din concepțiile posibile pe cea care admite o singură ființă suprapusă sau o singură substanță contopită în Tatăl și în Fiul atunci cînd acceptăm că ființa supremă e dotată cu însușiri absolute, așa încît cel Unul-Născut din Tatăl are și El însușiri absolute. Într-o anumită măsură lucrurile de acest gen par că s-ar asemăna. Așa se explică de ce nici peste Adam, cel creat de Dumnezeu, și nici peste noi, cei născuți din oameni, nu s-a mai suprapus alt neam, ci Adam însuși e începutul și principiul omenirii. Același lucru se înțelege și cînd e vorba de David și de neamul ieșit din el, dar nu pentru faptul că e David, și nici pentru că însușirile lui David încep deodată cu el, ca unul care e temelia tuturor celor care coboară din el, ci tocmai pentru că aceste însușiri lipsesc, deoarece acum e vorba de alte legături comune tuturor oamenilor, așa cum sînt cele dintre frați. Dimpotrivă, pentru Tatăl și pentru Fiul un asemenea lucru nu există, ci Tatăl e un început cu totul de altă natură și Fiul vine și El din acel principiu. Cu alte cuvinte nu mai există desfacere a unei părți din primul, care să treacă într-al doilea, așa ca în trupuri, ci e vorba de o naștere.

Într-adevăr însușirea proprie a Tatălui nu a fost împărțită spre a trece în Fiul, ci însușirea proprie a Fiului s-a arătat venind din cea a Tatălui ; același lucru cînd e vorba de diferență și de diferit în identitate, cum am zice că Tatăl e în Fiul și Fiul în Tatăl ; nici diferența nu va păstra cu totul realitatea filiației, cu atît mai puțin nici identitatea nu va păstra indiviziunea ipostasului, că fiecare din cele două vederi e unită cu cealaltă și e uniformă, aceeași în chip diferit și diferită în același chip, pentru ca, dacă cuvintele nu reușesc să ne facă să înțelegem obiectul considerat, să i se poată aduce confirmare. Domnul întărește această concepție atunci cînd prin expresia «mai mare» [1] arată pe Tatăl mai

1. *Ioan* 14, 28.

mare în egalitate, iar Fiul avînd egalitatea într-un grad mai mic. Așa ne-a învățat cînd ne-a cerut să concepem pe Fiul într-o lumină de același soi, dar mai mică, fără să trebuiască să schimbăm ființa, ci apreciind aceeași ființă așezată mai presus decît orice făptură, dar în urma Tatălui. Cei care n-au admis ființa în nici o identitate aduc din afară asemănarea ca s-o adauge Fiului, ceea ce e limpede că trece și la oameni, care ajung să fie asemenea cu Dumnezeu. Dimpotrivă, cei care cunosc asemănarea care se potrivește creaturilor adaugă pe Fiul lîngă Tatăl în identitate, dar într-o identitate inferioară, pentru ca nu cumva El să nu mai fie Tată sau vreo parte din Tatăl. Iată ce vrea să pună în lumină acest cuvînt. Cu totul altfel este Fiul : El e Dumnezeu nu ca Tatăl, ci ca venind din Tatăl. El nu-i modelul original, ci e chipul Lui. Fiul este deoființă, dar într-un chip cu totul deosebit, superior tuturora și particular ; nu ca niște obiecte care sînt de același gen, nici ca acelea care se divizează, ci ca singurul și unicul fiu, de un gen și de o specie cu totul unică a dumnezeirii pe o cale nebătătorită și mai presus de simțuri, pe care ființa care naște, însușindu-și capacitatea de a naște, a înaintat spre însușirea generatoare proprie.

EPISTOLA 363

Către Apolinarie

Bunului meu dascăl, prea venerabilului frate Apolinarie, salutări de la Vasile. Am scăpat prilejul care mi-ar fi ajutat să-ți scriu și aș fi răspuns foarte bucuros vrednicei Tale scrisori. M-am bucurat văzînd că ți-ai stăpînit plăcerea, mistuind-o în liniște. În realitate mi s-a părut că numai tu singur ai dat dovadă de înțelepciune, umbrele tîlcuitorilor au zburat, părăsindu-ne. Și astfel numai tu ne îndrumi spre o înțelegere mai adîncă a lucrurilor. Acum e limpede pentru ce dorința pasionată de a cunoaște cuvintele dumnezeiești se leagă mai cu tărie de sufletul meu. Stau și mă gîndesc dacă pot să-ți spun cîteva întrebări controversate, nu cumva să par că aș fi prea îndrăzneț, dar, pe de altă parte, n-am nici puterea de a-mi ascunde gîndul, răbdînd parcă durerile facerii, mereu lacom de a primi noutăți. Mi-am dat seama, așadar, că cel mai bun lucru ar fi, prea minunate om, să mă informez dacă îngădui să-ți formulez cîteva întrebări în legătură cu unele probleme controversate ori să păstrez tăcerea. Oricare ți-ar fi răspunsul, mă voi conforma viitorului. Îți dorim să Te avem mereu în putere, în bucurie și în rugăciune pentru noi [1].

1. Dintre toate cele patru epistole, aceasta are tonul cel mai lingușitor, un temei în plus împotriva autenticității ei.

EPISTOLA 364

Apolinarie către Vasile

Dascălului meu, prea iubitului meu frate, Vasile, Apolinarie îi adresează un salut întru Domnul. Unde sînt eu, dascăle, şi unde sînt glasul tău atît de dorit şi scrierile tale atît de cunoscute ? De ce, dacă eşti de faţă, nu te aperi, şi de ce dacă lipseşti nu-mi dai curaj cînd împotriva credinţei s-a iscat un război atît de cumplit şi cînd, ca în mijlocul unei linii de bătaie, strigăm după ajutor spre cei care luptă împreună cu noi din pricina asalturilor vrăjmaşe ? Dar nici nu am găsit calea de a te găsi, pentru că nu pot descoperi locul unde petreci acum. Te-am căutat în Capadochia, pentru că cei care te-au întîlnit în Pont m-au înştiinţat că ai făgăduit că te întorci destul de repede, dar nu te-am găsit unde credeam. Întrucît am aflat că eşti tot acolo, dau repede această scrisoare celui care mi-a spus. Cînd o vei primi, sper, să nu te opreşti să-mi răspunzi sub pretext că şi acest om vine spre tine.

Să ştii, dar, că între timp au sosit episcopii din Egipt şi au răspîndit scrieri care sînt în armonie cu cele mai vechi, cu alte cuvinte în armonie cu Sfintele Scripturi însele şi cu ceea ce s-a subscris la Niceea pe aceeaşi linie. Era nevoie să se reia şi să se explice acele scrieri din pricina greşitei şi rătăcitei interpretări pe care au introdus-o prin aceste texte cei care altădată se împotriveau pe faţă şi care au luat acum ca metodă ascunderea acestei împotriviri sub aparenţa unei explicări. Aşa se face că s-a şters în chip nelegiuit cuvîntul «deofiinţă» ca şi cum acest cuvînt n-ar trebui înţeles potrivit unei negaţii greceşti. În locul cuvîntului «deofiinţă» s-au introdus cuvintele «asemănător după fiinţă» sau după substanţă [1]. Acest lucru a fost neclar judecat, greşit numit şi răutăcios gîndit, pentru că despre asemănare se vorbeşte la lucruri de acelaşi fel, nu de cele care sînt diferite între ele. Deci numai într-atîta putem spune că o substanţă poate deveni asemănătoare cu o altă substanţă pe cît se aseamănă de pildă statuia unui împărat, cu fiinţa lui reală. Drept răspuns la aceste nelegiuiri se aminteşte ceea ce s-a profesat de oameni care au ştiut să devină creştini buni şi care spun că prin cuvîntul «deofiinţă» nu ni se arată că Fiul se aseamănă cu Dumnezeu, ci că El este Dumnezeu, aşa cum poate fi un Fiu prin naştere, care are aceeaşi substanţă sau aceeaşi fiinţă cu cel care l-a născut. Totodată s-a pomenit în acest tratat şi ceea ce se înţelege prin Duhul Sfînt, care-i pus de Părinţi pe aceeaşi treaptă ca şi Tatăl şi ca şi Fiul, pentru că e în aceeaşi dumnezeire. Cum s-ar cuveni dar să urmăm solia acestei

1. A se vedea *Istoria Bisericească Universală*, ed. II, p. 235 ş.u.

declarații sfinte mai mult decît pe tine, om atît de plin de rîvnă, însoțit de dascălul meu Grigorie, care nu scrie nici el măcar în ce țară se mai află și care nu anunță nici măcar cîteodată cea mai mică noutate ? Multă sănătate, dascăle prea iubit !

EPISTOLA 365

Vasile către împăratul Teodosie cel Mare [1]

O nenorocire a dat peste țara noastră nu numai în urma unei întîmplări neprevăzute în legătură cu oamenii, ci ca urmare a unei revărsări de ape. Voi explica cum s-a ivit această nenorocire. O ninsoare abundentă a căzut peste lacul nostru. Încă nu ajunsese să înghețe peste tot că s-a pornit din sud un vînt călduț, amestecat cu ploaie. După acestea a urmat o topire rapidă și totală a zăpezii. S-au pornit apoi niște curenți de o tărie neîntîlnită pînă atunci și, în zgomotul de nedescris și greu de văzut, apele acestei revărsări s-au amestecat în cursul continuu al fluviului. Acest fluviu este cel pe care soarta ni l-a dat drept vecin. El izvorăște din Armenia și intră în lacul sfințit al Sebastei, unde cei patruzeci de ostași ai lui Hristos, nume purtat cu cinste și cu vrednicie, au înghețat în urma unui îngrozitor vînt dinspre nord. La ieșirea din acest lac (iartă-mă dacă spun, adevărul, minunate Împărate), acest fluviu, care ne înconjoară ca un neam vrăjmaș, ne inspiră o groază deosebită : întrucît el nu pate fi nicicînd și nicicum traversat cu piciorul, și nu îngăduie țărilor care ne sînt necesare și folositoare să-și transporte mărfurile de care nu ne putem lipsi. Mă gîndesc la cei din Galatia, din Paflagonia și din Helespont. Pe acolo și de acolo sosesc mărfurile de care avem nevoie, în primul rînd pîinea, care se găsește acolo din abundență. Ținuturile care înconjoară lacul sînt înghețate și stăpînite de atmosfera din jur, de furia impetuoasă a fulgerelor, a trăznetelor, a grindinii și a fluviului. Nu mică este și primejdia pe care o constituie semeția muntelui Arge, de care se plîngeau atît de des și strămoșii noștri.

Tu, dar, luminate Împărate, îngăduie-ne să Te rugăm să ne lași să-ți legăm cinstea de țara care-ți plătește dare, în așa fel încît legînd printr-un pod cele două țărmuri ale acestui fluviu, ne vei arăta că se poate trece pe aici ca printr-o a doua Mare Roșie.

Într-adevăr, fiind cuprins de milă față de viața atît de grea a iudeilor, Domnul le-a încuviințat să treacă pe jos prin Marea Roșie ca pe uscat după ce le dăruise de conducător pe Moise. Pentru noi acest fluviu

1. Scrisoarea de față e apocrifă. Ea nu putea fi adresată de Sfîntul Vasile Împăratului Teodosie, întrucît la începutul lui 379 Sf. Vasile a murit. Totuși o serie apreciabilă de manuscrise conținînd epistolele Sfîntului Vasile o cuprind și pe ea.

a fost totdeauna hotărîtor : a însemnat mare pierdere de oameni prin umflarea apelor sale debordante, prin inundarea pe care o produce peste tot ţinutul roditor din jur, nu numai de păşuni, şi din cauza noroiului care acoperă ogoarele noastre, sileşte boul de arat să sufere de foame, precum şi toate celelalte vieţuitoare din ţinuturile învecinate. Dacă ar fi fost vorba de un om care ar face atîtea pagube altui om, n-am fi stat la îndoială să ne plîngem la tribunale. Dar acestui fluviu imens, care nu ascultă de legi, ce pedeapsă dreaptă i s-ar cuveni ? Ne vedem, dar, siliţi să Te rugăm, prea bunele Stăpîn, ca unul care poţi, să îndepărtezi această primejdie care ameninţă pe atîţia trecători.

EPISTOLA 366

Vasile către călugărul Urbikios — despre cumpătare [1]

Bine ai făcut că mi-ai pus graniţe precise, ca să nu mă ocup numai de cumpătare, ci şi de roadele ei. Or, între roadele ei se cuprinde şi împărtăşirea din Dumnezeu, după cum dacă te laşi stăpînit de patimi înseamnează să trăieşti după duhul lumii. Cumpătarea este, în schimb, împotrivirea făţişă la poftele trupului şi dedicarea mai mult pentru Dumnezeu. Ea ocoleşte tot ce-i muritor ca şi cum în trupul ei s-ar afla însuşi Duhul lui Dumnezeu, Care ne adună de pe drum în jurul Lui, întrucît în ea nu-i gelozie şi nici invidie. Cel ce-şi iubeşte trupul pizmuieşte pe altul, în schimb cel care n-a primit în inima sa răul stricăciunii, se întăreşte de acum împotriva oricărei suferinţe : chiar dacă ar fi mort cu trupul, el trăieşte mai departe prin nestricăciune. Dacă înţeleg bine lucrurile, am impresia că prin cumpătare ajungem tocmai la Dumnezeu, aşa că nu-ţi mai doreşti nimic simţind că ai de toate în tine. Nu mai doreşti nimic, nu mai simţi nici o patimă în priviri şi nici în auz, ca şi cum n-ai mai duce nevoie de nimic, ci ai fi în plenitudine deplină. Pofta e o boală a sufletului, pe cînd cumpătarea e cea care te însănătoşează de orice boală.

Dar cumpătarea nu trebuie privită numai sub un singur aspect, de pildă, atunci cînd avem în vedere plăcerile dragostei. Nu, ci ea trebuie privită şi în legătură cu toate celelalte dorinţe rele pe care le încearcă sufletul, îndeosebi cînd acesta nu se mulţumeşte cu strictul necesar. Invidia se naşte din pofta după aur, multe alte rele provin din pricina al-

1. Epistola 366 a fost publicată mai întîi în 1845 de cardinalul Mai, după care a fost reprodusă şi în colecţia Migne. Studii recente au dovedit că ea nu aparţine Sfîntului Vasile. A se vedea între altele : H. Völker, *Basilius Epistel 366 und Clemens Alexandrinus*, în rev. «Vigiliae christianae» 7 (Leiden, 1953), p. 21—26.

tor dorinţe. Dacă nu te laşi îmbătat de toate aceste dorinţe înseamnează că eşti cumpătat. Tot astfel şi cînd te îndopi prea mult cu de toate nu se poate să nu-ţi ieşi din tine. Înfrînarea trupului este o cumpătare întocmai ca şi stăpînirea gîndurilor rele. De cîte ori nu ne-am tulburat în urma unei cugetări care n-a fost nici bună, nici adevărată, dar care ne intră în inimă, producîndu-ne fel de fel de griji deşarte ?

Oricum, cumpătarea ne eliberează, pentru că ea este în acelaşi timp şi doctor şi putere : ea nu predică simplitatea, ci ne-o dă chiar. Cumpătarea e un fel de har al lui Dumnezeu. Iisus ni s-a înfăţişat El însuşi în haina cumpătării : El umbla uşor atunci cînd păşea pe uscat ca şi pe mare. Nu pămîntul şi nici marea erau cele care-L suportau, ci aşa cum călca cu picioarele pe mare, tot aşa n-a fost nici pentru uscat o greutate. Dacă moartea vine din stricăciune iar nemurirea din eliberarea de stricăciune, atunci urmează că şi Iisus ne-a adus îndumnezeirea, iar nu osînda să murim. El mînca şi bea într-un chip deosebit, fără să evacueze hrana pe care o lua ; cumpătarea era în El o putere atît de mare încît hrana nu se mai strica în El, pentru că toată fiinţa Lui era lipsită de stricăciune [2]. Dacă ar fi în noi cît de puţină cumpătare am fi şi noi mai presus decît orice. Am auzit că şi îngerii au fost aruncaţi din cer tocmai pentru că au fost necumpătaţi, aşa au fost osîndiţi ; nu s-au coborît ei înşişi. Ce-ar fi făcut acolo această boală dacă n-ar fi fost acolo un astfel de ochi ? Iată de ce am zis că dacă am avea cît de puţină cumpătare şi dacă n-am îndrăgi lumea atît de mult, am fi şi azi atît de sus unde numai cugetul nostru poate urca. Numai un astfel de ochi poate să vadă astfel de lucruri nevăzute. Căci bine s-a spus : cugetul vede şi cugetul înţelege. Ţi se pare că în toate acestea nu s-a spus mare lucru, dar eu am scris ceva mai mult despre ele, pentru că în fiecare cuvînt se cuprinde un gînd şi ştiu că citindu-le, cu timpul, le vei vedea mai bine.

---

2. Chiar şi numai această afirmaţie e o dovadă care confirmă neautenticitatea epistolei.

INDICE SCRIPTURISTIC
Despre Sfîntul Duh

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

Despre Sfîntul Duh

INDICE SCRIPTURISTIC
la Epistole *

* Pentru «Epistolele Sf. Vasile cel Mare», trimiterile prezenţilor indici au în vedere numerele de ordine sub care se află înregistrate fiecare din cele 366 epistole traduse aici.

II Corinteni

Galateni

Efeseni

Filipeni

Coloseni

I Tesaloniceni

II Tesaloniceni

I Timotei

II Timotei

Evrei

I Petru

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

la Epistole

CUPRINS

Redactor : Preot CORNELIU ZĂVOIANU
Tehnoredactor : Ierom. VARTOLOMEU BOGDAN

Dat la cules : 20 mai 1987. Bun de tipar : 20 aprilie 1988. Format : 16/17×100, legat 1/1. Coli de tipar 40. Comanda nr. 344

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE